I. L. CARAGIALE

OPERE

II. Teatru · Scrieri despre teatru

Versuri

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE"

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

CARAGIALE

OPERE

II. Teatru · Scrieri despre teatru
Versuri

Ediție îngrijită şi cronologie de
STANCU ILIN, NICOLAE BÂRNA,
CONSTANTIN HÂRLAV
Prefață de EUGEN SIMION

univers enciclopedic
Bucureşti, 2000

Coperta: P O D A L V
Redactor: Ioana Cracă
Tehnoredactor: Ofelia Coşman

Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii
şi al Agenţiei Naţionale
pentru Ştiinţă, Tehnologie şi Inovare

Mulţumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial",
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

ISBN: 973-9436-54-4
973-9436-56-0

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Al doilea volum al ediției de față, *Opere* de I.L. Caragiale, are următoarea structură: *Teatru, Scrieri despre teatru, Versuri.*

Am îmbinat criteriul distribuției pe genuri cu cel crono - logic, dat fiind diversitatea materiei ediției. Totuşi, volumul este unitar pentru că adună la un loc creația dramatică şi meditația omului de teatru complet, privind dramaturgia, arta spectacolului, organizarea instituțiilor teatrului ş.a.m.d.

În prima secțiune, *Teatru,* sunt editate toate piesele originale ale autorului, traducerea *Roma învinsă* şi o *Addenda* cu *Hatmanul Baltag,* operă bufă, în colaborare cu Iacob Negruzzi, şi *100 de ani,* un montaj de texte din literatura națională. Ordinea pieselor a urmat sumarul volumului *Teatru* (1889), unde sunt cuprinse principalele comedii, la care am adăugat *Năpasta* (1890). Din volumul *Teatru* (1894), am preluat „farsa fantezistă" *O soacră,* din *Schițe uşoare* (1896), monologul *1 Aprilie.* Alt monolog, *Modern,* şi „instantaneul într-un act", *începem,* au fost reproduse din periodice.

Cu câteva luni înainte de moarte, I. L. Caragiale condi¬ționa dreptul de reprezentare a pieselor sale pe scena Teatru¬lui Național din Craiova (director Emil Gârleanu) de respec¬tarea integrității materiale a textului din „edițiile anterioare ediției «Minerva»". Aceasta înseamnă că volumul din 1908,

Teatru. Opere complete, era pus sub semnul îndoielii de dramaturg. Ne-am conformat acestei cereri exprese şi am considerat text de bază ediția Socec din 1889. Pentru corectarea câtorva greşeli de tipar evidente, am apelat la ediția Şaraga (2 vol. 1894).

Am inclus în sumarul acestui volum, în secțiunea *Scrieri despre teatru,* texte de facturi diferite: grupajul de texte literare de evocare (în genul „reminiscențelor"), publicat în volumul *Note şi schițe* (1892) sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor,* apoi cronici dramatice, articole şi alte însemnări.

În secțiunea *Versuri* sunt cuprinse, în ordine cronologică, poezii satirice, pastişe şi parodii, fabule, epigrame ş.a., risipite de Caragiale, de-a lungul carierei sale scriitoriceşti, în publicațiile, îndeosebi satirice, pe care le-a condus sau la care a colaborat. Am fost circumspecți față de unele compuneri de acest gen, lăsând de o parte pe cele de a căror paternitate ne îndoim.

Textele sunt însoțite de note şi comentarii, cu indicații bibliografice şi câteva date de istorie literară.

La transcrierea textelor am respectat ortografia actuală a Academiei Române.

EDITORII

TEATRU

O NOAPTE FURTUNOASĂ

COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

PERSOANELE

JUPÂN DUMITRACHE TITIRCĂ INIMĂ-REA, cherestigiu, căpitan în garda civică

NAE IPINGESCU, ipistat, amic politic al căpitanului

CHIRIAC, tejghetar, om de încredere al lui Dumitrache, sergent în gardă

SPIRIDON, băiat pe procopseală în casa lui Titircă

RICĂ VENTURIANO, arhivar la o judecătorie de ocol, student în drept şi publicist

VETA, consoarta lui jupân Dumitrache

ZIŢA, sora ei

în Bucureşti, la Dumitrache

ACTUL I

O odaie de mahala. Uşă în fund dând în sala de intrare; de amândouă părţile uşii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn şi paie. La stânga, în planul întâi şi-n planul din fund câte o uşă; în dreapta, pe planul al doilea altă uşă. în dreapta în fund, răzemată de fereastră, o puşcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea.

Scena I

JUPÂN DUMITRACHE, în haine de căpitan de gardă fără sabie, şi NAE IPINGESCU

JUPÂN DUMITRACHE (urmând o vorbă începută)

Iaca, nişte papugii... nişte scârţa-scârţa pe hârtie! 'I ştim noi! Mănâncă pe datorie, bea pe veresie, trag lumea pe sfoară cu pişicherlicuri... şi seara... se gătesc frumos şi umblă după nevestele oamenilor să le facă cu ochiul. N-ai să mai ieşi cu o femeie pe uliţă, că se ia bagabonţii laie după dumneata. Un ăla... un prăpădit de amploiat, n-are chioară în pungă şi se ţine după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule!

IPINGESCU

Nu se ia după toate, jupân Dumitrache; după cum e şi femeia: dacă trage la ei cu coada ochiului şi face fasoane, vezi bine! bagabonţii atât aşteaptă.

JUPÂN DUMITRACHE

Ba să am pardon! Ştiu eu ce vrei dumneata să zici... Dar nevastă-mea nu-i d-alea, domnule.

IPINGESCU

Vai de mine! jupân Dumitrache, adică, gândeşti că am vrut pentru ca să-ţi fac un atac? îmi pare rău!

JUPÂN DUMITRACHE

Nu, nene Nae; dar vreau să zic adică că nevasta mea nu-i d-alea cum ziseşi, şi iaca, după mine de ce s-a luat?

IPINGESCU

S-a luat bagabonţii şi după dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE

S-a luat şi se ia.

IPINGESCU

Şi cum eşti dumneata!.

JUPÂN DUMITRACHE

Eu am ambiţ, domnule, când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi să ştiu de bine că intru în cremenal! Să mai văz eu numai că se ţine bagabontul după mine, şi lasă-l.

IPINGESCU

Care bagabont?

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! iaca. un bagabont! de unde-l cunosc eu?

IPINGESCU

Apoi, dacă nu-l cunoşti, de unde ştii că-i bagabont?

JUPÂN DUMITRACHE

Asta-i! Una vorbim şi başca ne-nţelegem. Dar de! ai dreptul; nu ştii ce mi s-a întâmplat, nu ştii cum mă fierbe el pe mine de două săptămâni de zile... Nu că mi-e frică de ceva, adică de nevastă-mea... să nu...

IPINGESCU

'Aida de! Coana Veta! Mie-mi spui? n-o ştiu eu?...

JUPÂN DUMITRACHE

Nu că mi-e frică. dar am ambiţ, domnule; când e vorba la o adică de onoarea mea de familist.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Bagabontul.

IPINGESCU

Că bine zici! începuseşi să-mi spui istoria.

JUPÂN DUMITRACHE

Stai s-o iau de la cap.

IPINGESCU

Stau.

JUPÂN DUMITRACHE

Ştii dumneata că la lăsata secului am mers la grădină la „Iunion"; eram eu, consoarta mea şi cumnată-mea Ziţa. Ne punem la o masă, ca să vedem şi noi comediile alea de le joacă Ionescu. Trece aşa preţ ca la un sfert de ceas, şi numai ce mă pomenesc cu un ăla, cu un bagabont de amploiat.

IPINGESCU

De unde ştii că era amploiat?

JUPÂN DUMITRACHE

După port nu semăna a fi negustor. Mă pomenesc că vine şi se pune la altă masă alături, cu faţa spre masa noastră şi cu spatele la comedie. Şade rezemat într-un peş, şade, şade, şade, şi se uită lung şi galiş la cocoane, se uită, se. Eu, cum m-a făcut Dumnezeu cu ambiţ, mă scol ca să plecăm; cocoanele nu! că să mai şedem, că încă nu s-a isprăvit comedia. încep să mă-ncruntez la bagabontul şi mai că-mi venea să-l cârpesc, dar mi-era ruşine de lume; eu de! negustor, să mă pui în public cu un coate-goale nu vine bine. Mai mă uit eu încolo, mai mă fac că nu mă sinchisesc de el. bagabontul cu ochii zgâiţi la cocoane; ba încă-şi pune şi ochilarii pe nas. Tii! frate Nae, să fi fost el aici să mă fiarbă aşa, că-i sărea ochilarii din ochi şi giubenul din cap, de auzea câinii în Giurgiu.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

în sfârşit, se isprăveşte comedia. Ne sculăm să plecăm; coate-goale se scoală şi dumnealui. Plecăm noi, pleacă şi dumnealui după noi. Eu îl vedeam cu coada ochiului; dar nu vream să le spui cocoanelor, ca să nu le ruşinez. Ştii cum e Veta mea,. ruşinoasă.

IPINGESCU

Mie-mi spui? n-o ştiu eu?. Ei?

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! Apucăm pe la Sfântul Ionică ca să ieşim pe Podul-de-pământ, - papugiul cât colea după noi; ieşim în dosul Agiei, - coate-goale după noi; ajungem la Sfântul Ilie în Gorgani, - moftangiul după noi; mergem pe la Mihai-Vodă ca să apucăm spre Stabilament, - mațe-fripte după noi. Eu trăgeam cu coada ochiului. fierbeam în mine, dar nu vream să spui cocoanelor.

IPINGESCU

Rezon! ca să nu le ruşinezi.

JUPÂN DUMITRACHE

Ştii cum e Veta mea.

IPINGESCU

Ruşinoasă, mie-mi spui?

JUPÂN DUMITRACHE

Când să apucăm de la Stabilament în sus, mă uit înapoi cu coada ochiului şi nu mai văd pe coate-goale. Mai mergem ce mai mergem, mă uit iar. mă iertase bagabontul.

IPINGESCU

Jupân Dumitrache, adică să am pardon de impresie, eu gândesc că numa ți-ai făcut spaimă degeaba. Poate că omul o fi şezând prin partea locului, pe Dealul-Spirii. Ei! a venit şi el la grădină ca şi dumneavoastră, a stat şi el până la isprăvitul comediei, şi s-a nemerit să apucați tot pe-un drum ca să vă înturnați la domiciliu. El a rămas la al lui şi dumneavoastră ați mers înainte.

JUPÂN DUMITRACHE

Aşa am crezut şi eu întâi, dar stai să vezi!. A trecut după aia o săptămână la mijloc. îmi cam şi uitasem eu de istoria bagabontului; gândeam şi eu: poate c-o fi stând coate-goale prin partea locului, - bunioară vorba dumitale. Aşa, zice cumnată-mea ieri: „Nene, hai deseară la «Iunion» Ionescu!" Cum auzii eu de „Iunion", mă făcui verde la faţă. „Ce să mai căutăm la comediile alea nemţeşti, nişte mofturi; dăm parale şi nu înţelegem nimica; mai bine punem banii în buzunarul ălălalt şi zicem că ne-am dus." - „Aide, nene, zău! parol! să n-ai parte de mine şi de Veta!" Ei! când am auzit aşa vorbă mare, n-am putut pentru ca s-o tratez cu refuz.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! haide!. dar unde mă gândeam eu că o să mi se întâmple un aşa ceva. Ne ducem. Şedem la o masă mai la o parte; şedem cât şedem, şi începe comedia. Nu ştiu cum mă-ntorc cu ochii înapoi, şi pe cine gândeşti că văz la masa de la spate?.

IPINGESCU

Pe bagabontul...

JUPÂN DUMITRACHE

Pe coate-goale, domnule, pe moftangiul, pe maţe-fripte, domnule! Fir-ai al dracului de pungaş!... Bagabontul, nene, cu sticlele-n ochi, cu giubenul în cap şi cu basmaua iac-aşa scoasă. Cum m-a văzut, - că trebuie să fi fost schimbat la faţă, cum sunt eu când mă necăjesc (îşi mângâie favoritele) — cum m-a văzut, a sfeclit-o... A întors capu-ncolo şi a început să bea din ţigară ştii aşa, niznai. Dar mă trăgea cu coada ochiului. Mă-ntorc eu iar la loc şi mă fac că mă uit la comedii,

se-ntoarce şi bagabontul iar cu ochii la cocoane!. mă uit iar la el, iar se-ntoarce-ncolo;. mă-ntorc iar la comedii, iar se uită la cocoane;. mă uit iar la el, iar se-ntoarce-ncolo; mă-ntorc iar la comedii.

IPINGESCU

Iar se uită la cocoane.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! iac-aşa m-a fiert fără apă toată seara.

IPINGESCU

în sfârşit?

JUPÂN DUMITRACHE

în sfârşit. plecăm; coate-goale după noi. Era să mă-ntorc în poarta „Iunionului", să-i zic numa: „Ce pofteşti, mă musiu?" şi să-l şi umflu; dar ştii, am ambiţ; m-am gândit: eu negustor. să mă pui în poblic cu un bagabont ca ăla, nu face.

IPINGESCU

Rezon!. Ei! pe urmă?

JUPÂN DUMITRACHE

Pe urmă s-a ţinut iar gaie după mine.

IPINGESCU

Până la Stabilament.

JUPÂN DUMITRACHE

Da, până la Stabilament! S-a ţinut după mine până la răscruci, ştii unde vrei s-apuci spre cazarmă. Ce ziceam eu? „Haide, drace, haide! să intri tu pe strada lui Marcu Aoleriu ori Catilina şi lasă!" Aveam de gând să intru cu cocoanele în casă, să trimit repede pe Chiriac pe poarta de din dos pe maidan să-i iasă înainte, şi eu să-l iau pe la spate,. să-l apucăm la

mijloc pentru ca să-l întreb: „Ce pofteşti, mă musiu?" şi să-l şi umflu!... Şi dacă nu-i ajungea, să-mi tai mie favuridele! (îşi mângâie favoritele.)

IPINGESCU

Ei! Dacă nu-i ajungea, despărţirea e aproape; să fi poftit la mine la despărţire cu lăcrămaţie, că-i împlineam eu cât i mai lipsea.

JUPÂN DUMITRACHE

A avut noroc! mare noroc a avut bagabontul; a scăpat!

IPINGESCU

Iii! păcat. Cum?

JUPÂN DUMITRACHE

Când am trecut eu de răscruci cu cocoanele, şi bagabontul era să intre după noi în uliţă, a ieşit haita de câini de la maiorul din colţ, şi i-a tăiat drumul lui coate-goale. Am lăsat pe Ziţa acasă, m-am suit degrab' cu Veta sus, am trimis pe Chiriac repede în maidan, eu i-am ieşit înainte peste uluci tocmai pe la prăvălia lui Bursuc; dar. geaba! până să ieşim noi, fugise bagabontul!

(Se aude glasul lui Chiriac strigând afară: „Spiridoane! Spiridoane!")

IPINGESCU

Iacătă vine Chiriac. Să n-auză.

JUPÂN DUMITRACHE

Aşi! de el nu mă sfiesc. La din contra, el ştie toată istoria, i-am spus-o de la început. Atâta om de încredere am. Băiat bun!... ţine la onoarea mea de familist. Dacă nu l-aş fi avut pe el, mi-ar fi mers treaba greu. Eu, ştii, cu negustoria, mai mergi colo, mai du-te dincolo, mă rog, ca omul cu daraveri, toată ziua trebuie să lipsesc de-acasă. Pe de altă parte, ce să-ţi spui! am

ambiţ, ţiu când e vorba la o adică la onoarea mea de familist. De! când lipsesc eu de-acasă, cine să-mi păzească onoarea? Chiriac săracul! N-am ce zice! onorabil băiat! De-aia m-am hotărât şi eu, cum m-oi vedea la un fel cu meremetul caselor, îl fac tovarăş la parte şi-l şi însor!

IPINGESCU

Da'... coana Veta ce zice?

JUPÂN DUMITRACHE

Consoarta mea?. Ce să zică?. De! ca muierea. mai ursuză. Am cam băgat eu de seamă că nu-l prea are ea la ochi buni pe Chiriac; dar - ştii cum m-a făcut Dumnezeu pe mine, nu-i trec muierii nici atâtica din al meu, - i-am zis pe şleau: „Nevastă, e băiat onorabil şi credincios; n-ai ce-i face: ce-i al omului e al omului!"

IPINGESCU

Rezon!

Scena II

ACEIAŞI, CHIRIAC

CHIRIAC (intrând prin fund)

Jupâne, trebuie să facem mandat de arestare pentru Tache Pantofarul de la Sf. Lefterie; nu vrea să iasă mâine la ezirciţ cu nici un preţ.

JUPÂN DUMITRACHE

Dar pentru ce nu vrea?

CHIRIAC

Zice că-i bolnav. Am trimis gornistul de trei ori la el cu biletul, şi l-a primit cu refuz. Zice mă-sa că nu poate umbla, că de-abia s-a sculat după lingoare.

IPINGESCU

Să dea ceferticat medical.

CHIRIAC

M-am dus eu la el chiar în persoană; zic: pe ce bază nu vrei să vii mâine la ezirciţ, domnule? zice: sunt bolnav, domnule sergent, zice, de-abia mă ţiu pe picioare, nu pot să merg nici pân'la prăvălie, zice; zic: nu cunosc la un aşa rezon fără motiv; zice: aduc martori, domnule sergent, că am zăcut o lună de zile, zice, întreabă şi pe Popa Zăbavă de la Sfântul Lefterie, zice, alaltăieri m-a grijit, m-a spovedit; zic: n-am eu de-a face cu Popa Zăbavă, nu-l am pe listă, zic, eu pe dumneata te am pe listă; să te prezanţi mâine la companie. - Acu, trebuie să-i dăm mandat, pentru ca să-l iau mâine dimineaţă.

JUPÂN DUMITRACHE

Să-i dăm, să-l iei! Ala-i de-al ciocoilor, îl ştiu eu; cât a umblat dânsul fel şi chip să scape de gardă.

IPINGESCU

Şi eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastiful meu; e finul lui Popa Tache.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! vezi!

CHIRIAC

Lasă-l că nu se sfinţeşte el cu mine, jupâne, îl pocăiesc eu... Ei! după aia pe nea Ghiţă Ţircădău nu l-a putut găsi gornistul deloc. A fost la el şi ieri şi astăzi cu biletul; cică n-a dat pe-acasă de trei zile!

JUPÂN DUMITRACHE

Pricopsitul de cumnatu-meu, n-aş fi mai avut parte de el! Cine ştie în ce cârciumă s-a-nfundat!.

IPINGESCU

L-am văzut eu azi-dimineaţă, trecea pe la despărţire.

CHIRIAC

Mă duc să-i trimeţ gornistul cu biletul pentru mâine. (iese repede.)

IPINGESCU

Era afumat rău nenea Ghiţă.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! bravos! asta e una la mână. Om stricat, domnule! Păi de ce am dezvorţat-o pe Ziţa de el, gândeşti? Nu mai putea trăi cu mitocanul, domnule.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Fată frumoasă, modistă şi învăţată şi trei ani la pasion, să-şi mănânce ea tinereţele cu un ăla. Tot gândeam la început, că de! e tânăr, o să-i treacă mai încolo, o să-şi vie la pocăinţă. Aşi, ţi-ai găsit! Ţircădău şi om de treabă! Eu, ca ăla, cumnat mai mare, cum am zice ca şi un frate, tot i dam poveţe fetii să mai rabde, să nu strice casa. Cu azi, cu mâine, a răbdat biata fată - biată să nu fie! - a răbdat cât a răbdat, până m-am pomenit într-o zi că vine ţipând la mine, pe cum că: „Nene, moartă, tăiată, nu mai stau cu mitocanul, scapă-mă de pastramagiul! să ştiu de bine că mă duc la mănăstire, pâine şi sare nu mai mănânc cu el!" Ei! dacă am văzut ş-am văzut, zic: „Lasă, Ziţo, zic, îţi găseşti tu norocul, n-a intrat zilele-n sac! acu e vremea

ta! Lac să fie, că broaşte destule!" - ş-am şi dezvorţat-o. Apoi nu mai era de suferit aşa trai. N-o mai maltrata, domnule, măcar cu o vorbă bună. Mă rog, o dată ce nu e bărbatul levent ce fel de casă să mai fie ş-aia?

IPINGESCU

Mie-mi spui? Nu i-am încheiat eu procestul-verbal atuncea noaptea, când a tratat-o cu insulte şi cu bătaie?

(Chiriac reintră)

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi de! n-a avut dreptul muierea să-l lase? Om fără ambiţ, domnule, nu ţinea la onoarea lui de familist! Un mitocan, mă rog; zice că-i negustor, alege-s-ar praful!

CHIRIAC

Jupâne, da' deseară ştii că eşti de rond. mergi?

JUPÂN DUMITRACHE

Mai e vorbă! cum să nu merg? De ce m-am îmbrăcat? nu vezi?

CHIRIAC

Jupâne, da' faci toate posturile? nu-i aşa? Nu sunt multe. până pe la două după douăspce le isprăveşti.

JUPÂN DUMITRACHE

Aşa, cam pe la două după douăspce, ca totdeauna. Chiriac băiete, (îl trage la o parte) ia vezi tu. mă ştii că am ambiţ, când e vorba la o adică, ţiu la.

CHIRIAC

Lasă, jupâne, că doar nu mă cunoşti de ieri de-alaltăieri.

Scena III

ACEIAŞI, SPIRIDON (aducând o gazetă)

JUPÂN DUMITRACHE (lui Spiridon)

Dar mai mult nu puteai să şezi, mă?

SPIRIDON

Vezi că era mulţi muştirii, jupâne, până să-mi dea madama gazeta.

(Ipingescu ia gazeta)

JUPÂN DUMITRACHE

Mă Spiridoane, fii băiat de treabă, mă, că iau pe sfântul Niculae din cui; ştii că i-am pus sfârcul nou de ibrişim, să nu-i fac saftea pe spinarea ta!

SPIRIDON

Da' de ce, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Atâta-ţi spui eu ţie; 'aida! du-te iute şi cere cocoanii să-mi dea sabia şi cintironul. (Spiridon pleacă.) Chiriac băiete, (îl ia la o parte) ia vezi, ştii că am ambiţ, ţiu când e la o adică.

CHIRIAC

Lasă, jupâne, mă ştii că consimţ la onoarea dumitale de familist.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! ia vezi.

CHIRIAC

N-ai grije, jupâne... Eu mă duc să închiz cantorul şi magazia. (către Ipingescu, care, de când a adus Spiridon gazeta, a sorbit-o cu ochii pe toate feţele.) Bonsoar, nene Nae.

IPINGESCU

Salutare, onorabile!

(Chiriac iese, prin fund, după ce a schimbat gesturi de înțelegere, despre onoarea de familist, cu jupân Dumitrache.)

SPIRIDON (vine din dreapta cu sabia şi cintironul)

Iaca, na, jupâne, poftim.

JUPÂN DUMITRACHE

Ce făcea cocoana, mă?

SPIRIDON

Cosea galoanele la mondirul lui nea Chiriac.

JUPÂN DUMITRACHE

Ce a zis?

SPIRIDON

Zicea că să vii mai devreme la noapte, că-i e urât singură-n casă.

JUPÂN DUMITRACHE

Uite mă! Ce ți-e cu muierea fricoasă! (strajnic.) Da' Chiriac nu-i aicea?

SPIRIDON

Jupâne, nea Chiriac mi-a zis să-nchidem mai degrabă, că ai să pleci de rond.

JUPÂN DUMITRACHE

Du-t' de ado cheile şi le du lui Chiriac jos. (Spiridon iese.) Nene Nae, auzişi cum îmi poartă Chiriac de grija rondului? Ei! i-e tot frică să nu uit reglementul. Are ambiț băiatul, ca să fie compania noastră ceva mai abitir din toate. Gândeşti dumneata

că mai primeam eu să fiu căpitan dacă nu-l alegea pe el sergent? Ştii cum a regulat compania? E prima domnule, poci să zic.

IPINGESCU

Bravos!

JUPÂN DUMITRACHE

Face să-i dea şi dicoraţie!

IPINGESCU

Să-i dea! de ce să nu-i dea? Şi el e d-ai noştri, băiat din popor.

JUPÂN DUMITRACHE

Fireşte, dicorăţiile nu sunt făcute tot din sudoarea poporului?

IPINGESCU

Rezon!

SPIRIDON (venind din fund)

S-a închis, jupâne; acuma eu... mă duc să mă culc?

JUPÂN DUMITRACHE

Da, dar tutun şi cărticică ţi-ai luat? chibrituri ai?

SPIRIDON

Ce tutun, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Te faci că nu înţelegi, ai? Nu ştii ce tutun? Eu n-am aflat că tragi ţigară? Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde odată!. Săracul sf. Niculae! i ştii tu păpara lui!.

SPIRIDON

Zău, jupâne.

JUPÂN DUMITRACHE

Haida pleacă. (Spiridon pleacă.) Mă! spune lui nen-tu Chiriac să nu uite de ce ne-a fost vorba. să fie cu ochii-n patru.

SPIRIDON (ieşind)

Bine, jupâne.

Scena IV

IPINGESCU, JUPÂN DUMITRACHE

JUPÂN DUMITRACHE (şezând pe scaun)

Hei! ia să vedem acu ce mai zice politica. Citişi ceva?

IPINGESCU

Bravos ziar, domnule! Asta ştiu că combate bine.

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi nu-i zice lui degeaba „Vocea Patriotului Naţionale"!... Ia citeşte.

IPINGESCU (citeşte greoi şi fără interpunctaţie)

„Bucureşti 15/27 Răpciune. - Amicul şi colaboratorele nostru R. Vent. ..., un june scriitor democrat, a cărui asinuitate o cunoaşte de mult publicul cititor, ne trimite următoarea prefaţiune a unui nou op al său. I dăm astăzi locul de onoare, recomandând cu căldură poporului suveran scrierea amicului nostru. *Republica şi Reacţiunea* sau *Venitorele şi Trecutul.* — Prefaţiune. - «Democraţiunea romană, sau mai bine zis ţinta Democraţiunii romane este de a persuada pe cetăţeni, că nimeni nu trebuie a mânca de la datoriile ce ne impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfânta Constituţiune»..."

JUPÂN DUMITRACHE (mulţumit)

Ei, bravos! Aici a adus-o bine.

IPINGESCU (căutând şirul unde a rămas)

„ . A mânca. sfânta Constituţiune."

JUPÂN DUMITRACHE (cam nedomirit)

Adică, cum s-o mănânce?

IPINGESCU

Stai să vezi. că spune el. „Sfânta Constituţiune, şi mai ales cei din masa poporului."

JUPÂN DUMITRACHE (nedomirit)

E scris adânc.

IPINGESCU

Ba nu-i adânc deloc. Nu pricepi? Vezi cum vine vorba lui: să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine şi ca dumneata, care suntem din popor; adică să şază numai poporul la masă, că el e stăpân.

JUPÂN DUMITRACHE (lămurit)

Ei! aşa mai vii de-acasă. Bravos! Zi-i nainte.

IPINGESCU

Stai să vezi: acum vine un ce şi mai tare.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei?

IPINGESCU (urmând citirea)

„ . A mânca poporul mai ales, este o greşală neiertată, ba putem zice chiar o crimă."

JUPÂN DUMITRACHE (cu deplină aprobare)

Ştii că şi aici loveşte bine! Da! cine mănâncă poporul să meargă la cremenal!

IPINGESCU (bătând cu mâna-n gazetă)

Apoi de ce scrie el, sireacul!

JUPÂN DUMITRACHE

Dă-i nainte, că-mi place.

IPINGESCU

„. Ba putem zice chiar o crimă. (schimbând tonul şi mai grav.) Nu! orice s-ar zice şi orice s-ar face, cu toate zbieretele reacţiunii, ce se zvârcoleşte sub dispreţul strivitor al opiniunii publice; cu toate urletele acelora ce cu neruşinare se intitulează sistematici opozanţi."

JUPÂN DUMITRACHE (care la fiece accent al lui Ipingescu a dat mereu din cap în semn de aprobare, îl întrerupe cu entuziasm)

Hahahaha! i-a-nfundat!

IPINGESCU (urmând cu tărie)

„. Nu! în van! noi am spus-o şi o mai spunem: situaţiunea României nu se va putea chiarifica; ceva mai mult, nu vom putea intra pe calea viritabilelui progres, până ce nu vom avea un sufragiu universale..." (amândoi rămân foarte încurcaţi.)

JUPÂN DUMITRACHE

Adicătele, cum vine vorba asta?

IPINGESCU (după adâncă reflecţie)

A! înţeleg! bate în ciocoi, unde mănâncă sudoarea poporului suveran. ştii: masă. sufragiu.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! acu înţeleg eu unde bate vorba lui! Ei! bravos! bine vorbeşte.

IPINGESCU

Asta combate, domnule, nu ţi-am spus eu!

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi, nu-i zice lui degeaba „Vocea Patriotului Naționale"!

IPINGESCU

„. Până ce nu vom avea un sufragiu universale. Am zis şi subsemnez! R. Vent. studinte în drept şi publicist."

(Când încă nu sfârşeşte bine Ipingescu de citit, se aude afară, în stradă, la dreapta, ceartă mare.)

UN GLAS DE BĂRBAT (de afară)

Lasă, cocoană! Poate că să mor şi să nu ți-o fac!

GLASUL ZIȚII (de afară)

Mitocane! pastramagiule! la polițiune! (amândouă glasurile vorbesc deodată.) Nene Dumitrache!

(Jupân Dumitrache şi Nae Ipingescu rămân uimiți.)

JUPÂN DUMITRACHE (ascultând)

Săi, nene Nae!

IPINGESCU

Urgent! (strânge repede gazeta şi scoate fluierul de la cheotoarea mondirului. Amândoi ies fuga prin fund, Ipingescu şuierând signalul de alarmă.)

Scena V

SPIRIDON (singur, intră din dreapta făcându-şi o țigară)

Măă! al dracului rumân şi jupânul nostru! Bine l-a botezat cine l-a botezat „Titircă Inimă-Rea". Ce are el cu mine? Zău! biata cocoană şi cu nea Chiriac! cu ei mai am noroc, ei mai mă scapă de afurisitul, că despre partea lui jupân Titircă Inimă-Rea, halal să fie de oasele mele! m-ar cotonogi. Ieri săptămâna, când s-a întors de la grădină cu cocoanele, m-a găsit deştept:

„Bravos, musiu Spiridoane! zice, nu te-ai culcat pân-acuma; mâine dimineață jupânul săracul să deschiză prăvălia; ai stat pân-acuma să bei la tutun, 'ai? - Nu jupâne, zic, da dacă nu mi-e somn. - Nu ți-e somn, 'ai? stăi că-ți fac eu ție poftă de culcat!". Bietul nea Chiriac m-a scăpat, că luase pe sfântul Niculae din cui. Ieri-seară m-a găsit dormind: „Bravos, musiu Spiridoane! zice; dormi, ce-ți mai pasă! tutun ai tras destul, acum te-ai pus să tragi la aghioase; trai, neneaco, cu banii băbachii! - Nu, jupâne, da' dacă mi-a fost somn, zic. - Somn, ai? Te trage traiul ăl bun la somn! (Auzi, cu sfântul Niculae trai bun, cădea-i-ar bunul pe inimă lui jupânul!) Tragi la somn? Stai că am eu leac să-ți tai de piroteală." Şi mi-a şi pus mâna-n păr. Dacă nu era cocoana să sară pentru mine tocmai la apropont, mă rupea, că nu-ş' ce-avea, era turbat rău de tot (s-aude zgomot). Auliu! vine! (stinge repede țigara cu degetele şi o bagă în buzunar)

Scena VI

SPIRIDON, ZIȚA (intră agitată)

ZIȚA

Auzi mizerabilul! să se-ntinză până-ntr-atâta ca să-mi facă un afront.

SPIRIDON

Dumneata eşti, cocoană Zițo? Bine că venişi. Eu n-am putut să viu. Mi-era frică să nu mă spuie nea Chiriac lui jupânul, că am umblat noaptea pe drum...

ZIȚA (repede)

Ei! l-ai găsit? i-ai vorbit? i-ai dat? i-ai spus?

SPIRIDON

Da, cocoană.

ZIȚA

Ce-a zis?

SPIRIDON

„Mersi!"

ZIȚA

Şi tu ce i-ai spus?

SPIRIDON

„Pentru puțin."

ZIȚA

Nu i-ai spus cum ți-am zis eu?

SPIRIDON

Ba da, l-am luat să-i arăt casa.

ZIȚA

Nu mai trebuia să-i arăți nimic, că-i scrisesem eu în bilet unde să vie.

SPIRIDON

Aşa mi-a zis, să-i arăt casa, ca să meargă la sigur. Dar când să ies de pă maidan cu dumnealui, tocmai trecea jupânul de la vale; am lăsat pe persoana în chestie să m-aştepte pe maidan şi eu am sărit peste uluci prin fundul curții, că mi-era frică să nu dea jupânul cu ochii de mine, ori să vie acasă şi să nu mă găsească.

ZIȚA

Prostule! nu ştii că nenea e de rond la noapte? nu mai dă pe-acasă până la ziuă.

SPIRIDON

Dar dacă mă găsea pe uliță, plăteai dumneata pielea mea?

ZIȚA

Ei! şi zi persoana în chestiune aşteaptă pe maidan?

SPIRIDON

Da, şi mi-a dat şi biletul ăsta ca să ți-l aduc.

ZIȚA (luând biletul)

Şi nu mi-l dai mai curând! Adu să văz. (merge la o parte şi citeşte.) „Angel radios! de când te-am văzut întâiaşi dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii... (îşi comprimă palpitațiile.) Te iubesc la nemurire. *Je vous aime et vous adore: que pretendez-vous encore?* Inima-mi palpită de amoare. Sunt într-o pozițiune pitorescă şi mizericordioasă şi sufăr peste poate. O da! Tu eşti aurora sublimă, care deschide bolta azurie într-o adorațiune poetică infinită de suspine misterioase, pline de reverie şi inspirațiune, care m-a făcut pentru ca să-ți fac aci anexata poezie:

«Eşti un crin plin de candoare, eşti o fragilă zambilă,
Eşti o roză parfumată, eşti o tânără lalea!
Un poet nebun şi tandru te adoră, ah! copilă!
De a lui pozițiune turmentată fie-ți milă;
Te iubesc la nemurire şi îți dedic lira mea!»

Al tău pentru o eternitate şi *per toujours."*

(Foarte aprinsă, îşi face vânt cu scrisoarea şi se plimbă repede.)

Spiridoane băiete, du-te, du-te iute; te aşteaptă sigural - mente... du-te... spune-i să aştepte, viu şi eu după tine numai¬ decât, numai să vorbesc cevaşilea cu țățica.

SPIRIDON

Nu pot, cocoană, să mă duc, până nu mi-o da voie ori nea Chiriac, ori cocoana.

ZIȚA

Unde-i Chiriac?

SPIRIDON

Nu știu, pân curte.

ZIȚA

Dar țața?

SPIRIDON

Lucrează dincolo. (Zița pornește spre ușa din stânga, când ușa se deschise și Veta intră.) Iacătă-i cocoana.

Scena VII

ACEIAȘI, VETA

VETA (intră cu lucrul în mână; coase galoanele la un mondir de sergent de gardă civică; este obosită și distrată, vorbește rar și încet)

Cine-i aici? (văzând pe Zița.) A! tu erai? mă miram cine-i. (trece încet să șază cu lucrul la masa din dreapta.)

ZIȚA

Eu, țățico; te rog lasă pe Spiridon să se ducă pân' la mine acasă, ca să-mi aducă mantelul; bate vântul și mi-e frică să nu răcesc când m-oi întoarce. (Tăcere. Veta șade la dreapta și lucrează adâncită în gânduri.) Il lași, țațo? (se apropie de ea.)

VETA

'Ai? ce să las?

ZIȚA

Să lași pe Spiridon să-mi aducă ceva de acasă.

VETA

Da, îl las.

ZIŢA

Du-te, Spiridoane.

(Spiridon, după ce schimbă priviri şi semne cu Ziţa, iese.)

VETA

Dar tu, Ziţo, la ce-ai venit? (lucrează înainte.)

ZIŢA

Stai să-ţi spui. Dar nu mă-ntrebi, ţaţo, să-ţi povestesc ce am păţit cu mitocanul! Să vezi, e halima... Auzi, mizerabilul! să-ndrăznească să-mi ţie drumul ca să-mi facă un atac. Stai, ţaţo, să-ţi spui şi să te cruceşti, nu altceva. Mai adineaori şedeam acasă. Tuşica, cum ştii c-a făcut-o Dumnezeu, se culcă o dată cu găinile. Eram ambetată absolut. „Dramele Parisului" câte au ieşit până acuma le-am citit de trei ori. Ce să fac? n-aveam ce citi. Zic: hai să mă duc la ţaţa, dacă nu s-o fi culcat, să mai stăm de vorbă. Scot ivărul de la şalon şi plec. Când să trec pe maidan, mă pomenesc cu mitocanul, cu pricopsitul de Ţircădău, că-mi taie drumul. „Bonsoar-bonsoar", şi ştii aşa deodată, sanfaso: „Hei, cocoană, zice, mai bine ţi-e acuma văduvă? - Pardon, domnule, zic, n-am de-a face cu dumneata, şi mai întâi când e la o adică, nu sunt văduvă, sunt liberă, trăiesc cum îmi place, cine ce are cu mine! acu mi-e timpul: jună sunt, de nimini nu depand, şi când oi vrea, îmi găseşte nenea Dumitrache bărbat mai de onoare ca dumneata. - Mi că t-ei căi! - Zic! pardon, domnule, nu-ţi permit să te-ntinzi mai mult la un aşa afront; mă-nţelegi?- zice..."

VETA (întrerupând-o scurt)

Ziţo. ce e când ţi se bate tâmpla a dreaptă?

ZIȚA

Iți vine o bucurie.

VETA

Mie, bucurie?. nu crez.

ZIȚA

Da de ce nu?

VETA

Dar când ți se bate a stângă?

ZIȚA

Te-mpaci cu o persoană cu care eşti certată.

VETA (ridicând capul cu mult interes)

Da? (dând din umeri.) Cu cine să mă-mpac?. nu sunt certată cu nimeni.

ZIȚA

Aşa. zic mitocanului,. țațo, că era trăsnit. Am auzit că de la o vreme-ncoace într-o băutură o duce. Uf! țățico, maşer, bine că m-a scăpat Dumnezeu de traiul cu pastramagiul! Să trăiesc eu cu un mitocan! Nu era de mine; eu sunt o persoană delicată; bine că m-am văzut liberă!. Aşa - să nu-mi uit vorba - zic mitocanului: „Nu-ți permit, domnule, să te naintezi la un aşa afront! Da el: Gândeşti, zice, că o să te măriți, cocoană? - Asta mă-mportă pe mine, cine ce treabă are!- Să te măriți, 'ai? cât o trăi Ghiță Țircădău, ori să te-nhăitezi cu vreunul? Săracul! Dar să ştiu de bine că merg cu el de gât până la Dumnezeu, tot n-ai dumneata parte de un aşa ceva; încai dacă m-ai lăsat pe mine, să te duci la mănăstire, că aşa te lăudai la trebunar!. - Mitocane, pastramagiule! la polițiune! vardist! nene Dumitrache!." Am avut, țațo, parte că a sărit nenea Dumitrache şi cu Nae Ipistatul! aminteri, mitocanul scosese şicul de la baston pentru ca să mă sinucidă. Ei! ce zici

dumneata, ţăţico, de nasul care şi l-a luat mitocanul? (Veta nu răspunde; Ziţa s-apropie de ea şi o observă.) Ţaţo! ce ai? plângi?

VETA (ştergându-se la ochi)

Eu? de ce să plâng? Mă doare capul, mi-e cam rău.

ZIŢA

Iţi sunt ochii turburi grozav.

VETA

Nu-ş' ce am; parcă mă-ncearcă nişte friguri.

ZIŢA

Nenea e de rond la noapte?

VETA

Da. (s-apucă iar de lucru.) Tu mai stai, Ziţo?

ZIŢA

Nu, ţaţo; o să mă duc şi eu să mă culc; trebuie să fie târziu.

SPIRIDON (intră şi trece repede lângă Ziţa)

Cocoană! (încet) Până acu am aşteptat degeaba. L-am căutat peste tot, şi pe maidan, şi pe uliţă, nu e nicăieri.

ZIŢA (încet)

Biletul, zici că i l-ai dat.

SPIRIDON

Nu ştii? I l-am dat de când m-am dus la tutungerie, când m-a trimes jupânul. (iese în dreapta.)

ZIŢA

Bine. (către Veta.) Ei! ţaţo, eu mă duc, bonsoar, alevoa. Culcă-te şi matale, nu mai lucra dacă ţi-e rău.

VETA

Lasă să-mi fie rău. (râzând silit.) Mai bine ar fi să mor.

ZIȚA

Vai de mine! Ce vorbă-i asta? Ce, ți-e rău de tot? Să trimitem să caute pe nenea.

VETA

Aşi! eşti nebună! nu vezi că glumesc. Mă doare capul; nu ți-am spus? Am lucrat mult la lumânare. (are un fior.) M-a tras şi fereastra. Cum m-oi culca, îmi trece.

ZIȚA

Atunci, alevoa, bonsoir, țaţo. (pleacă şi se întoarce.) A! să nu uit; mâine ne vedem, ştii că-i sărbătoare. Să ne legăm de nenea să ne ducă la „Iunion".

VETA (repede)

La „Iunion"? nu Zițo, nu mai merg la „Iunion".

ZIȚA

Da' de ce?

VETA

Pentru că. pentru că nu-mi face nici o plăcere acolo, nu-nțeleg comediile alea... Ei! ce să-ți spui! nu voi.

ZIȚA

Ei, Doamne! țaţo, parol, ştii că eşti curioasă! Ce, pentru comediile alea mergem noi? Mergem să mai vedem şi noi lumea. Ce adică toți câți merg acolo înțeleg ceva, gândeşti? Merg numai aşa de un capriț, de un pamplezir; de ce să nu mergem şi noi?

VETA

De ce, de ne-ce, nu voi să merg.

ZIȚA

'Aide, zău, țaţo'i zic eu lui nenea,. vrei?

VETA

Nu voi, ți-am spus o dată, şi nici dumnealui nu mai vrea să meargă; mi-a spus de azi-dimineață: degeaba-i zici.

ZIȚA

Zău! țățico, parol! să mă-ngropi!

VETA

Nu merg, Zițo, nu. Mă ştii tu; când zic o vorbă e vorbă.

ZIȚA

Zi, nu vrei să mergi, țațo?

VETA

Nu.

ZIȚA (obidindu-se treptat)

Nu?

VETA

Nu.

ZIȚA (podidind-o plânsul)

Fir-ar a dracului de viață ş-afurisită! că m-a făcut mama fără noroc! (pleacă.) N-am avut parte şi eu pe lume măcar de o compătimire! (iese, plângând şi trântind uşa, prin fund. — Spiridon intră din dreapta.)

Scena VIII

SPIRIDON, VETA

VETA (lasă mondirul din mână)

Spiridoane băiete, tu de ce mai stai? mai ai vreo treabă?

SPIRIDON

Nu, cocoană.

VETA

Apoi, du-t' te culcă, ce mai aştepţi? — Domnul Chiriac unde este?

SPIRIDON

E jos pân curte; adineaori şedea pe laviţa de la poartă. Dar. nu ştiu ce o fi având nea Chiriac, cocoană. parcă nu-i sunt toţi boii acasă.

VETA

Cine ştie ce-o fi având şi dumnealui.

SPIRIDON

E necăjit foc; un ceas s-a tot plimbat pe jos; când am trecut pân curte, umbla de colo până colo, parcă vorbea singur şi se bătea cu pumnii-n piept.

VETA

O fi supărat, cine ştie!... Spune-i să-nchiză poarta. Galoanele i le-am cusut; uite mondirul, să i-l duci.

SPIRIDON

Bine, cocoană. (vrea să plece cu mondirul.)

VETA

Pe urmă, să-i spui. nu; pe urmă, să te duci să te culci, nu mai ai ce căuta p-aci. Să nu vie dumnealui să te găsească deştept, că iar o paţi.

SPIRIDON (aparte)

Ei, că parcă dacă m-o găsi dormind nu-i tot un drac!

VETA

'Aide, du-te.

SPIRIDON

Mă duc; noapte bună, cocoană.

VETA

Noapte bună, Spiridoane. (Spiridon iese.) Noapte bună!. Săracul Spiridon! nu ştie el ce-i pe sufletul meu, nu ştie el cum râde de mine! Eu şi noapte bună!. (merge încet la fereastra din dreapta uşii din fund, se uită în curte, apoi se-ntoarce tot adâncită în gânduri.) Ei! iacă nu vrea omul, nu vrea! dragoste cu sila nu se poate.— Nu-i mai place, nu mai vrea!. bine! n-o să mor nici eu!. De unde ştii? poate mai bine că s-a întâmplat aşa. A! de ce mai dă Dumnezeu omului fericire, dacă e să i-o ia înapoi!? De ce nu moare omul când e fericit!? De ce am mai trăit eu s-ajung la aşa ceva!?... (plânge, se aude zgomot.) Vine! (se şterge la ochi repede şi vrea să plece.) Nu! nu mai voi să fiu proastă: dragoste cu sila nu se poate! (porneşte să iasă spre stânga, când intră Chiriac, care rămâne un moment la uşă. Veta stă locului. Tăcere.)

Scena IX

CHIRIAC, VETA, apoi de afară JUPÂN DUMITRACHE şi IPINGESCU

CHIRIAC

Dumneata m-ai chemat?

VETA

Eu?. nu.

CHIRIAC

Spiridon mi-a spus că.

VETA

Da. am zis lui Spiridon să-ți ducă mondirul; l-am cusut.

CHIRIAC

Mersi!

VETA

Pentru puțin.

(Pauză)

CHIRIAC

Poarta. am închis-o.

VETA

Bine. (întoarce capul în fața scenii; e mişcată.)

CHIRIAC

Alt nimic nu mai ai să-mi porunceşti?

VETA

Ce! eu să-ți poruncesc dumitale?

CHIRIAC

Să-mi porunceşti, fireşte; nu-mi eşti stăpână?. nu sunt slugă în casa dumitale, cu simbrie?

VETA (întorcându-se cu fața spre Chiriac)

Bine, domnule Chiriac, bine; zi înainte, că n-ai zis destule.

CHIRIAC (înaintează)

Ei! de ieri seara până acu cum ai petrecut? Ți-e mai bine aşa?

VETA (scoborând un pas spre a se depărta de el)

Da.

CHIRIAC

îți pare bine de ce-ai făcut?

VETA

Nu mă ştiu să fi făcut nimic; dar nu-mi pare rău că s-a-ntâmplat aşa.

(Pauză)

CHIRIAC (mai apropiându-se)

Mâine seară mergi iar la „Iunion"?

VETA

Dacă o vrea dumnealui să mergem, trebuie să merg, fireşte.

CHIRIAC

Ca să te curtezi cu amploiatul dumitale?

VETA (tresărind şi ridicând capul spre el)

Domnule, te-am rugat să fii bun să nu-mi mai zici vorba asta. Dacă n-ai avut destulă vreme să mă cunoşti, păcat! Eu te credeam pe dumneata mai deştept.

CHIRIAC (stă la îndoială, apoi se mai apropie)

Jură-te încă o dată!

VETA

Să mă mai jur — eu?... Nu m-am jurat? n-am plâns? cu ce m-am ales? Nu mai mă jur, pentru că nu mă crezi; de plâns aş mai plânge, dar nu mai pot. Dar. în sfârşit, nu strici dumneata. eu stric. nu trebuia să-mi pui mintea cu un copil ca dumneata. D-aia zic şi eu mai bine că s-a întâmplat aşa. Tot trebuia să isprăvim odată. Am isprăvit.

CHIRIAC

Jură-te încă o dată şi.

VETA (cu emoție din ce în ce mai nestăpânită)

Ce folos! Dumneata crezi mai mult în prostiile şi în bănuielile lui bărbatu-meu, decât în jurământul meu, şi gândesc că trebuia să ne cunoşti destul de bine şi pe mine şi pe dânsul. Dar. foarte bine ai făcut să nu mă crezi. Aşa e. Eu sunt o femeie rea; am vrut numai să râz de dumneata. Eu te las pe dumneata ca p-o slugă „cu simbrie" să păzeşti casa, şi târăsc pe dumnealui pe la grădini ca să mă curtez cu alții. Eu sunt o femeie mincinoasă; n-am simțit nimic când ți-am spus că nu ştiu să mai fi trăit până să nu te cunosc pe dumneata. Toate le-am făcut pentru dumneata numai din prefăcătorie. totdeauna alta ți-am spus şi alta am gândit: te-am mințit, te-am amăgit, am râs de dumneata atâta vreme. Acuma, bine că ți-ai deschis şi dumneata în sfârşit ochii ca să vezi cine sunt. De! ți-am făcut rău, dar... ai scăpat de mine. Lasă! ce-a fost a trecut. Bonsoar. (vrea să plece spre stânga.)

CHIRIAC (ieşindu-i cu un pas înainte)

Te duci?

VETA (stă)

La ce să mai stau? Ce mai am eu cu dumneata?

CHIRIAC

Nu-mi mai zice „dumneata".

VETA

Cum pofteşti să-ți zic?

CHIRIAC

Cum mi-ai zis până ieri.

VETA

Azi e azi, ieri a trecut. (porneşte să iasă.)

CHIRIAC (tăindu-i drumul)

Şi nu vrei să se mai întoarcă?

VETA (scoboară un pas, depărtându-se de el la dreapta)

Nu.

CHIRIAC (apropiându-se)

Veto!

VETA

Nu; lasă-mă... Ce folos câtă fericire am avut un an, dacă într-o zi mi-am plâns-o toată! Nu, nu mai voi; mai bine mi-este aşa cum sunt.

CHIRIAC

Dar eu... eu ce să fac?

VETA

Ce fac şi eu. învăţul are şi dezvăţ, nu ştii dumneata?

CHIRIAC

Dezvăţ! lesne din gură. îi scoţi rumânului ochii şi după aia-i zici: „Lasă că nu e rău şi fără să mai vezi... mai bine că s-a întâmplat aşa! n-o să mori fără luminile ochilor!. învăţul are şi dezvăţ!." Dar dacă n-oi vrea eu să mai trăiesc aşa!. care va să zică să mor, ai?

VETA

Ei, bine ar fi să poată muri omul când vrea; dar. nu moare nimeni de asta!

CHIRIAC

Dar dacă eu oi muri? (se repede şi ia spanga de la puşcă.) Vezi dumneata spanga asta?

VETA (se repede la el şi vrea să i-o smucească)

Chiriac!

CHIRIAC

Fugi!... lasă-mă!...

VETA (luptându-se)

Nu te las! te ştiu eu cine eşti. Nu te las! Nu voi să ţi se tragă moartea de la mine.

CHIRIAC

Lasă-mă! lasă-mă!. (se luptă)

VETA (desperată)

Chiriac! (înecându-se.) Dacă vrei să te omori, omoară-mă întâi pe mine! (se luptă din putere.) Chiriac!. Nu ţi-e milă ţie de mine? Toate, toate de un an şi mai bine le-ai uitat într-o zi?. Chiriac!.

CHIRIAC

Tocmai pentru că nu le-am uitat, vreau mai bine să mor. Dacă nu mai este nimic între noi, spune-mi dumneata cum să mai trăiesc! Dacă mă laşi, dacă nu mai mă vrei, tot mort sunt eu; mai bine, lasă-mă: adio, viaţă! (se smuceşte.) Lasă-mă!

VETA (ţinându-l strâns)

Chiriac! Vrei să strig? eşti nebun?

CHIRIAC

Da! sunt nebun, fireşte că sunt nebun; m-ai înnebunit dumneata; dumneata să-mi tragi păcatul! Câte gânduri şi dor m-a ars pe mine, nu mă-ntrebi?

VETA

Dar tu pe mine nu mă-ntrebi?

CHIRIAC

Nu mai voi să ştiu de nimic, nu mai ştiu cine sunt! Am vrut să mă omor adineaori în curte, dar ţi-am văzut trecând umbra peste perdeaua de la fereastră, ş-am vrut să te mai văz o dată. încai să mor lângă tine, cum am trăit. (cu vorbele acestea Chiriac s-a mai domolit.)

VETA

Chiriac, ascultă. Nu mi-ai zis tu să mai mă jur încă o dată? Dacă m-oi jura, mă crezi?

CHIRIAC

Te crez.

VETA (repede)

Dragă Chiriac, să n-am parte de ochii mei, să n-am parte de viaţa ta, să nu mai apuc măcar o zi fericită cu tine - na! ce mai vrei? - dacă ştiu eu ceva la sufletul meu din câte ţi le-a sporit dumnealui.

CHIRIAC

De ce te-ai dus la grădină?

VETA

M-am dus numai de gura sorii-mii Ziţii. Era lume multă, de n-aveam unde sta; cânta muzica; juca comedii; n-am auzit nimic, n-am văzut nimic. Toată seara în uietul grădinii m-am gândit numai la tine; parcă dormeam şi visam ceva. Ştiam eu că o să mi se întâmple mie un necaz mare; mi se făcuse semn: răsturnasem de dimineaţă candela. încă dumnealui, dacă m-a văzut că mă speriu, zice: „Ei ce e dacă s-a răsturnat! nu mai crede în prostii de-alea. Ce! ce-o să ni se-ntâmple? să-mi arză cherestigiria? arză sănătoasă! Nu m-a făcut ea pe mine! este asiguripsită... Atâta pagubă!..." Răsturnasem candela; pe urmă ochiul ăl drept mi se bătea într-una de vreo trei zile. Pe

tine te lăsasem acasă ştergându-ţi puşca: ştii că ruginise încărcătura înăuntru şi te apucaseşi s-o scoţi cu vergeaua. Nu puteam să-mi iau gândul de la puşcă. Mă gândeam: dacă s-o descărca, Doamne fereşte! puşca în mâna lui, ce să mă fac eu când l-oi găsi mort întins acasă!... Da de ce nu i-am spus să bage de seamă! de ce nu l-am rugat să o lase la pustia de puşcă! la ce am plecat de-acasă?! Iac-aşa m-am bătut cu gândurile toată seara. N-am văzut, zău! n-am văzut nimic, n-am auzit nimic! Mă jur pe ce vrei tu; mă crezi?

CHIRIAC (biruit cu desăvârşire)

Te crez! (aruncă departe spanga şi ia pe Veta în braţe.)

VETA (strângându-l cu putere)

Chiriac! (rămân o clipă îmbrăţişaţi în tăcere.) Chiriac, să nu mai faci ce mi-ai făcut, că mor... zău! mă omori.

CHIRIAC

Nu, nu mai fac.

VETA

îmi făgăduieşti? te juri?

CHIRIAC

Da.

VETA

Şi o să mă crezi că eu numai la tine mă gândesc?

CHIRIAC

Da.

VETA

Că numai pentru tine trăiesc?

CHIRIAC

Da.

VETA

Şi n-o să-mi mai zici nici o vorbă rea?

CHIRIAC

Nu.

VETA

Şi n-o să mai mă faci să plâng?

CHIRIAC

Nu! nu! nu! Dar mă ierţi?

VETA

Dar tu pe mine mă ierţi?

CHIRIAC

Eu te-am iertat de mult (se strâng bine în braţe).

JUPÂN DUMITRACHE (de afară, sub fereastră)

Chiriac! Chiriac!

(Cei îmbrăţişaţi rămân încremeniţi ascultând.)

VETA

Hii! Dumnealui...

CHIRIAC (repede, fără s-o lase din braţe, merge spre fereastră)

Nu-i nimic! Trece la posturile dinspre Marmizon. (către jupân Dumitrache, pe fereastră.) Dumneata eşti, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE (de afară)

Dar ce, Chiriac puiule, nu te-ai mai culcat?

CHIRIAC

încă nu, jupâne, acu mă culc.

JUPÂN DUMITRACHE (de afară)

Somn uşor!...

IPINGESCU (asemenea)

Şi vise plăcute, onorabile!

JUPÂN DUMITRACHE (depărtându-se treptat)

Chiriac, puiule, ia vezi de ce am vorbit, fii cu ochii-n patru, d-aproape de tot: mă ştii că ţiu când e la o adică...

CHIRIAC (strângând pe Veta cu putere)

Lasă, jupâne, mă ştii că consimţ la onoarea dumitale de familist!

(Cortina)

ACTUL II

Aceeaşi odaie. — O lampă cu gaz arde pe masă.

Scena I

VETA, CHIRIAC

VETA

Du-te, puiule, du-te; fii cuminte, sunt aproape de unspre¬zece.   cine ştie? vine fără veste!

CHIRIAC

Aş! mai are două ceasuri bune de alergat; nu poate veni aşa degrab'.

VETA

De unde ştii ce se-ntâmplă? paza bună trece primejdia rea.

CHIRIAC

N-ai grijă, dragă, când îţi spui eu că nu vine; are să meargă până la Cotroceni, ce te gândeşti? nu-l ştii pe el că umblă agalea?.

VETA

Bine, dar aş vrea şi eu să mă culc; zău, sunt obosită grozav. Ştii tu că de ieri-seară de când ne-am certat, până acum n-am închis ochii?

CHIRIAC

Ei! d-apoi eu i-am închis!

VETA

Tocmai d-aia; sărută-mă încă o dată şi du-te şi tu de te culcă. Mâine ai să ieşi la ezirciţ; ai uitat că trebuie să te scoli până-n ziuă?

CHIRIAC

Bine zici! Cum să uit, se poate? Mâine trebuie să mă scol la patru ceasuri. Are să vie gornistul, să mergem să luăm doi oameni din companie, ca să ridicăm pe Tache Pantofarul de la Sfântul Lefterie.

VETA

Apoi mi-a spus leliţa Safta, că-i bolnav de lingoare.

CHIRIAC

Ce treabă am eu cu boala lui? ce, eu sunt bolnav? nu mă priveşte pe mine. îl am pe listă, trebuie să se prezante la ezirciţ.

VETA (tresărind, ca cum ar fi auzit ceva)

Ia taci! (ascultă.) Mi s-a părut că umblă cineva pe portiţă. 'Aide, Chiriac, sărută-mă şi du-te.

CHIRIAC (o sărută)

Mâine seară nu te mai duci la „Iunion"?

VETA

Nu, nu mai mă duc fără tine. Dar tu. nu uiţi ce mi-ai făgăduit, — n-o să mă mai necăjeşti niciodată?

CHIRIAC

Niciodată. (o sărută, o strânge-n braţe şi pleacă.) Bonsoar. (se mai întoarce spre a repeta jocul şi iese în stânga planul din fund.)

VETA (singură, fredonează încet, coborând la masă)

„într-un moment de fericire,
Stelele s-au umplut de dor
Şi, printr-o perlă de iubire,
Mi-au revărsat razelor lor."

(fredonează din ce în ce mai încet.) Trebuie să fie trecute de unsprezece. Să mă culc. Ce obosită sunt! Nu mai pot. (şade lângă masă, deschide albumul şi dă de portretul lui Chiriac.) Ah! Ah! Chiriac! (fredonează întâia strofă din *Portretul* de d. G. Sion.)

„Când ore de-ntristare vor turbura vreodată
Frumoasa-ţi inimioară, tu vezi portretul meu,
Şi crede că eu sufer cu tine deodată,
Şi c-amândoi atuncea compătimim mereu."

(Urmează mai încet; micşorează lumina lămpii de tot şi începe a se pregăti de culcare. — Uşa din fund se deschide încet în vremea asta, şi se arată Rică Venturiano; odaia este foarte slab luminată de flacăra închisă a lămpii.)

Scena II

VETA şi RICĂ VENTURIANO,
apoi JUPÂN DUMITRACHE şi IPINGESCU de-afară

RICĂ (intră, se opreşte pe prag, vede pe Veta în spate, răsuflă din adânc, pune mâna la inimă şi înaintează în vârful degetelor până la spatele scaunului ei; cade în genunchi şi începe cu putere)

Angel radios!

VETA (dă un ţipăt, se scoală şi fuge în partea cealaltă a scenii făcându-şi cruce şi scuipându-şi în sân)

A!

RICĂ (întorcându-se în genunchi spre partea unde a fugit ea)

Angel radios! precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiaşi dată

pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii; da! sunt nebun.

VETA

Nebun! (strigând) Săriți, Chiriac! Spiridoane!

RICĂ

Nu striga, madam, (se târăște un pas în genunchi) fii mizericordioasă! Sunt nebun de amor; da, fruntea mea îmi arde, tâmplele-mi se bat, sufer peste poate, parcă sunt turbat.

VETA

Turbat?. Domnule, spune-mi degrab, c-aminteri, strig: cine ești, ce poftești, ce cauți pe vremea asta în casele oamenilor?

RICĂ (se ridică și se apropie de dânsa tăindu-i drumul)

Cine sunt? mă întrebi cine sunt? Sunt un june tânăr și nefericit, care sufere peste poate și iubește la nemurire.

VETA

Ei! ș-apoi? ce-mi pasă mie! (după o mică reflecție.) Vai de mine! ăsta e vrun pungaș: a aflat că nu-i dumnealui acasă și umblă să ne pungășească. (tare strigând.) Chiriac! Spiridoane! săriți! hoții!

RICĂ (cu mâinile rugătoare)

Nu striga! nu striga! fii mizericordioasă; aibi pietate! M-ai întrebat să-ți spui cine sunt, ți-am spus. Mă întrebi să-ți spui ce caut. Ingrato! nu mi-ai scris chiar tu însuți în original?

VETA

Eu?

RICĂ

Da! (se ridică.) Nu mi-ai scris să intru fără grijă după zece ceasuri la numărul 9, strada Catilina, când oi vedea la fereastră că se micșorează lampa? Iată-mă. M-am transportat la localitate

pentru ca să-ţi repet că te iubesc precum iubeşte sclavul lumina şi orbul libertatea.

VETA

Adevărat, domnule, parol că eşti nebun. Visezi; ţi-am scris eu dumitale vreo scrisoare? Auzi obrăznicie! Ştii dumneata cu cine vorbeşti?

RICĂ

Cum să nu ştiu? în van te aperi. Şi tu mă iubeşti pe mine, nu mai umbla cu mofturi. Te-am văzut d-atunci seara de la „Iunion"...

VETA

De la „Iunion"? (caută cu gândul.)

RICĂ

Da; chiar de atunci seara, când privirile noastre s-au întâlnit, am citit în ochii tăi cei sublimi că şi tu corespunzi la amoarea mea. M-am luat după tine chiar în seara aceea până la Stabiliment. Simţisem că mitocanul de cumnatu-tău mă mirosise, ştia că mă ţiu după voi; şi, abandonându-mă curajul de a mai intra într-o stradă fără lampe gazoase, m-am întors îndărăt, pentru că-mi era frică să nu paţ vrun conflict cu mitocanul. Alaltăieri seară, amoarea mi-a inspirat curaj; m-am ţinut după voi până în această suburbie, în colţul stradei; dar când să-ţi văz justaminte adresa, mi-a tăiat drumul nişte câini. Când am aflat că şezi pe aci, te-am căutat la nemurire şi m-am informat prin băiatul de la cherestegeria lui cumnatu-tău cum stai cu familia ta. Am aflat că acum eşti liberă, ţi-am scris prima mea epistolă într-un moment de inspiraţiune, ai primit-o, mi-ai răspuns să viu, şi am venit... pentru ca să-ţi repet că: (cade iar în genunchi) nu, orice s-ar zice şi orice s-ar face, eu voi susţinea, sus şi tare, că tu eşti aurora, care deschide bolta înstelată într-o

adorație poetică, plină de... (urmează declarația foarte iute până ce-l întrerupe Veta.)

VETA (a ascultat cu mult interes toată tirada lui Rică și-l întrerupe izbucnind de râs)

Ha! ha! ha! acu înțeleg eu tot! ha! ha! ha!

RICĂ

Râzi, râzi, ingrato, de amoarea mea?

VETA

Da cum, Doamne iartă-mă! să nu râz?. vezi-bine că râz. Apoi știi dumneata cu cine vorbești?. mă cunoști?. știi bine cine sunt?

RICĂ

Cum să nu știu! tu ești angelul visurilor mele, tu ești steaua, pot pentru ca să zic chiar luceafărul, care strălucește sublim în noaptea tenebroasă a existenții mele, tu ești...

VETA (care trece la lampă, i mărește focul și se pune cu chipul în bătaia luminii)

Zău? ia uite-te bine! (râde)

RICĂ (foarte încurcat, se scoală de jos și se dă înapoi împiedecându-se)

Madam! să am pardon! scuzați! Cocoană! considerând că. adică, vreau să zic, respectul. pardon. sub pretext că și pe motivul. scuzați. pardon.

VETA (râzând)

Bine, pardonul ca pardonul, dar te rog, dacă ții la pielea dumitale, să te duci mai degrabă, să ieși curând din casa asta, că, Doamne ferește! de te-o călca aici bărbatu-meu (accentuând) mitocanul. de!.

RICĂ

Scuzați. pardon.

VETA

Apoi zău nu ştiu ce s-o mai alege de dumneata. Bărbatu-meu sufere grozav de gelozie şi e în stare a fi capabil să te omoare.

RICĂ (speriat)

Să mă omoare!

VETA

Deja alaltăieri seara ai avut noroc de ți-a tăiat drumul câinii şi nu te-a lăsat să intri în ulița noastră. Aminteri, dumnealui s-a suit repede sus, a deşteptat pe Chiriac...

RICĂ

Chiriac!

VETA

Da, tejghetarul nostru, şi au ieşit amândoi, unul pe maidan şi altul pe la poartă ca să te prinză în uliță. încă Chiriac luase şi levorverul; dar până să iasă ei, dumneata fugiseşi.

RICĂ (îngrijat)

Levorverul!... Madam, vă rog binevoiți a-mi da drumul d-aici de urgență.

VETA

Ei! ştii că-mi place! Ce! te țiu eu? Du-te, uşa-i deschisă; du-te repede, şi bagă de seamă la poartă să nu dai piept în piept cu dumnealui, că de-acum încolo trebuie să se întoarcă acasă. Apucă pe maidan şi ieşi devale spre Antim. Bagă de seamă să nu te întâlneşti cu bărbatu-meu, că te cunoaşte, şi cum te-o vedea, zău! te umflă.

RICĂ

Mă umflă!. (vrea să plece, apoi stă şi se întoarce.) Cocoană, eşti o damă venerabilă; profit de ocaziune, spre a vă ruga (cu multă volubilitate) să primiţi asigurarea înaltei stime şi profundului respect, cu care am onoare a fi al domniei-voastre prea supus şi prea plecat, Rică Venturiano, arhivar la judecătoria de pace circumscripţia de galben, poet liric, colaboratore la ziarul „Vocea Patriotului Naţionale", publicist şi studinte în drept...

VETA

în drept, în strâmb, ce-mi pasă mie! du-te odată, ori ţi s-a făcut pesemne de vun conflict.

RICĂ

Nu, madam, nu; eu sunt june cu educaţie, nu voi să paţ nici un conflict!

VETA

Apoi, atunci du-te! ce mai stai?

RICĂ

Mă duc; scuzaţi, pardon, bonsoar!

VETA

'Aide! (vrea să-l conducă până la uşă; când vrea să deschiză uşa ca să-i dea drumul, s-aude glasul lui jupân Dumitrache în curte. — Rică şi Veta coboară înspăimântaţi.)

JUPÂN DUMITRACHE (afară în curte)

îţi spui că i-am văzut eu capul pe fereastră. E aici în casă. Chiriac! Spiridoane!

VETA

Musiu! domnule! m-ai nenorocit, şi dumitale atâta ţi-a fost! fugi, fugi, că te omoară!

RICĂ

Aoleo! (se repede să fugă pe uşă.)

VETA (oprindu-l)

Nu p-acolo!

JUPÂN DUMITRACHE (d-afară)

Dacă nu i-o ajunge ce i-oi da eu moftangiului, să-mi tai mie favuridele!

IPINGESCU (tot d-afară)

Rezon! (se aud paşi repezi suind scările.)

RICĂ (desperat)

Madam, cocoană! ai mizericordie de un june român în primăvara existenţii sale! de-abia douăzeci şi cinci de roze şi jumătate înnumăr, douăzeci şi şase le împlinesc la Sfântul Andrei. Scapă-mă!

VETA

Da. dar pe unde? A! pe fereasta asta; ieşi curând, treci binişor pe schele la stânga, lasă-te pe scară în capătul binalii; jos e o portiţă scurtă, care dă în maidan... Fugi iute!...

RICĂ (iese pe fereastră, se loveşte cu capul de zid şi-şi turteşte pălăria)

Pardon!. scuzaţi!. bonsoar! (dispare pe fereastră, paşii se apropie.)

Scena III

VETA singură, apoi DUMITRACHE şi IPINGESCU

VETA

A scăpat sărmanul... Ce comedie! Doamne sfinte! dacă-l prindea Chiriac, îl omora. Vezi dumneata cine mi-a fost

soră-mea Zița! D-aia se ținea dumneei de capul meu să tot batem grădinile; era amorezată. Şi eu, proastă, să nu ştiu nimic, şi să-mi fac zile amare cu Chiriac din pricina lui musiu ăsta. Bine că a scăpat, vai de el; acum trebuie să-i sfârâie călcâiele pe maidanul lui Bursuc. (coboară la masă şi se face că lucrează. Uşa din fund se deschide de perete şi intră furioşi jupân Dumitrache şi Ipingescu cu săbiile scoase.)

JUPÂN DUMITRACHE (înaintează strajnic)

Cocoană! Cine a fost acum aici? (Ipingescu caută cu ochii în toate părțile, se uită pe sub pat, pe sub masă, peste tot.)

VETA

Cine să fie?

JUPÂN DUMITRACHE (fierbând)

Cine să fie?... Ştiu eu cine să fie? Daca aş şti, nu te-aş întreba.

IPINGESCU

Rezon! (caută mereu.)

VETA

Ei! ştii că eşti nu ştiu cum! Ce vii aşa turbat? Uite, cu sabia scoasă, ca la bătălie.

JUPÂN DUMITRACHE

Nu râde, cocoană, după ce că paț un afront tocmai la ce-am ținut eu, nu râde; du-te dincolo, cocoană!. De ce nu te-ai culcat pân-acum?

VETA

Zău, că nu eşti în toată firea! auzi că de ce nu m-am culcat: pentru că nu mi-a fost somn. Ce! vrei să mă culc şi să-mi las lucru? Mâine e sărbătoare, trebuie să mă gătesc să merg la biserică.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Cocoană, du-te dincolo, aci avem treabă; du-te curând. (umblă agitat, strigând.) Spiridoane! Spiridoane! Chiriac! Spiridoane! Chiriac! (către Veta.) Rău ai făcut, cocoană!

VETA

Ce rău? ce visezi? ce-am făcut?

JUPÂN DUMITRACHE

Ştii dumneata bine! Dumneata să tragi păcatul de ce s-o întâmpla (sinistru), că are să se întâmple lucru mare, cocoană, măcar să ştiu de bine că merg la cremenal!

VETA

Eşti nebun! (aparte.) Acu nu mai mi-e frică.

JUPÂN DUMITRACHE (strajnic la culme)

Du-te, cocoană, şi nu râde.

VETA

Iaca, mă duc. (iese râzând în stânga planul întâi.)

Scena IV

JUPÂN DUMITRACHE, NAE IPINGESCU, apoi SPIRIDON

JUPÂN DUMITRACHE

Ştii (se îneacă de emoţie), mă stăpânesc, adică-i vorbesc cu perdea, nu voi să-i isplic lucru formal, ca să n-o ruşinez.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Ştii cum e dânsa.

IPINGESCU

Coana Veta? ruşinoasă, .. .mie-mi spui?

JUPÂN DUMITRACHE (plimbându-se agitat)

Adică chiar în casa mea să nu pot eu pune mâna pe bagabontul? că n-a avut pe unde ieşi; altă scară nu mai are casa. (strigă.) Spiridoane! Chiriac! Chiriac! Spiridoane!

SPIRIDON (vine din dreapta, cu părul vâlvoi, sculat zăpăcit din somn)

Ce-i porunca, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Porunca? vino să-ți dau poruncă. (îl ia de păr.)

IPINGESCU

Hahahaha! dă-l cățeaua!

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi parcă ne-a fost vorba, musiu Spiridoane băiete, să nu te mai găsesc dormind când mă-ntorc acasă! Na poruncă! na poruncă! mai na poruncă! să-ți mai treacă de piroteală!

SPIRIDON (plângând)

Auliu, jupâne, auliu! Ce ți-am făcut eu, jupâne, dacă am dormit?

IPINGESCU (strajnic către Spiridon)

Pentru ce nu eşti prezent la apelul nominal?.

SPIRIDON

Auliu! (se jeleşte.)

JUPÂN DUMITRACHE

Taci! Unde-i Chiriac?

SPIRIDON (fugind într-un colţ)

Nu ştiu.

JUPÂN DUMITRACHE (se repede la el; Spiridon fuge)

Da' să mănânci şi să dormi ştii?

SPIRIDON

Doarme în odaia dumnealui, jupâne.

JUPÂN DUMITRACHE

Doarme? Toţi dormiţi, dormire-aţi somnul ăl lung! Pâinea ştiţi să mi-o mâncaţi. Cheamă pe Chiriac degrabă. mergi!

IPINGESCU (către Spiridon, bătându-i din picior)

Urgent! (Spiridon iese degrab în stânga.)

JUPÂN DUMITRACHE

Chiriac! Chiriac!. Eu arz în foc şi toţi trag la aghioase! Eu arz de onoarea mea de familist şi lor de somn le arde. Chiriac!

Scena V

ACEIAŞI, CHIRIAC, apoi SPIRIDON

CHIRIAC (Ştergându-se la ochi, în costum de noapte, vine moale de somn, din stânga)

Ce-i jupâne? ce s-a aprins? arde? unde arde?

JUPÂN DUMITRACHE (luându-l de mână şi aducându-l în faţa scenii)

Chiriac! (scurt.) M-am nenorocit!

CHIRIAC

Pentru ce?

JUPÂN DUMITRACHE

S-a dus ambiţul!

CHIRIAC

Cum?

JUPÂN DUMITRACHE

Tocmai la ce am ţinut.

CHIRIAC

Ce?

JUPÂN DUMITRACHE

Mi s-a necinstit onoarea de familist!

CHIRIAC

Aş! nu se poate; ţi s-a părut!

JUPÂN DUMITRACHE

Am văzut cu ochii.

CHIRIAC

Aş! aşa m-ai speriat şi alaltăieri seara; aşa ţi se năzare dumitale.

JUPÂN DUMITRACHE

Chiriac, întreabă şi pe nenea Nae!

IPINGESCU (grav)

Aprob pozitiv.

CHIRIAC (dezmeticit)

Cum? când? unde? cine?

JUPÂN DUMITRACHE

Bagabontul!

CHIRIAC

Ei?

JUPÂN DUMITRACHE

Mațe-fripte, Chiriac puiule, l-am văzut din uliță pe fereastră aici în casă. cu ochelarii pe nas, cu giubenu-n cap.

IPINGESCU

Idem.

(Spiridon intră din dreapta.)

CHIRIAC

Aici în casă? nu mă băga-n păcate, jupâne!

SPIRIDON

Cu ochelari? Cu giuben? E persoana cocoanii Ziții. (iese pe furiş prin fund.)

JUPÂN DUMITRACHE

L-am văzut cu ochii mei, şi nu se poate să fi ieşit d-aici, că n-avea pe unde! Pe scară m-am suit cu nenea Nae, trebuia să dau piept în piept cu el. Trebuie să fie aici în casă ascuns. - Trebuie să-l găsim. (iese în dreapta.)

CHIRIAC (bătându-se în piept)

Las' pe mine, jupâne.

IPINGESCU (care se află la fereastra din stânga)

Să am pardon: fereastra asta dă pe schele, schelele merg până-n capătul binalii.

(Jupân Dumitrache reintră şi iese căutând în stânga.)

CHIRIAC

Da.

IPINGESCU

Ei! acolo nu-i scară? Dacă o fi ieşit pe aici pe ferastă, s-a dus, a scăpat pe maidanul lui Bursuc.

CHIRIAC

Nu se poate să fi găsit scara. Schelele se-nfundă în podul grajdului; podul nu-i podit până acuma, e gratie numa, şi scara este în partea ailaltă, în dosul binalii.

JUPÂN DUMITRACHE (reintră din stânga desperat)

Mi s-a dus ambiţul, nu mai voi să ştiu de nimic! mi s-a necinstit onoarea de familist, acum nu mai îmi pasă măcar să intru şi-n cremenal! (căutând cu ochii, găseşte bastonul lui Rică uitat pe scânduri lângă scaunul unde acesta a căzut în genunchi la intrare. — Chiriac şi Ipingescu caută şi ei în toate părţile.) Chiriac! Chiriac! puiule, uite! (arată bastonul.) Mai zi că mi s-a părut.

CHIRIAC (se repede şi ia puşca, acuma cu spanga pusă)

Jupâne, vrei să punem mâna pe el? după mine curând! Nene Nae, aţin'te după noi! Odaia lui Spiridon (arată în dreapta) dă tot pe scara a mare. Pe scara pe unde aţi venit, n-a putut fugi. Pe aici, pe schele, a ieşit. Trebuie să fie ascuns în podul grajdului la capătul binalii. 'Aideţi iute după mine. Tii! nu scapă el din gheara mea nici mort! (vor să sară pe fereastră.)

Scena VI

ACEIAŞI, VETA (din stânga)

VETA

Ce e, frate, ce e?

CHIRIAC (cu putere către ea)

Nu scapă el, cocoană, nici mort din gheara mea!

JUPÂN DUMITRACHE (asemenea)

Da cocoană, nici mort.

IPINGESCU (asemenea)

Absolut!

CHIRIAC

'Aide, jupâne, 'aide, nene Nae! (vrea să se repează peste fereastră cu puşca-n mână.)

VETA (aleargă şi se pune în dreptul ferestrii)

Sunteţi nebuni? Vreţi să se rupă schelele cu voi? Chiriac, nu ştii că schelele sunt părăsite de trei săptămâni? vrei să te prăpădeşti?

CHIRIAC

Lasă-ne cocoană! (vrea s-o dea în lături, ea nu se lasă.)

JUPÂN DUMITRACHE (asemenea)

Lasă-ne cocoană!

IPINGESCU (asemenea)

Pardon!

VETA (lui Chiriac)

Iar te iei după vreo bănuială de-a dumnealui, iar? Ai uitat ce...

JUPÂN DUMITRACHE

Da, bănuială. cu ochilari la nas şi cu giobenu-n cap!

CHIRIAC (se luptă cu Veta)

Lasă-mă, cocoană! (scapă din mâinile ei şi iese pe fereastră.)

VETA (şovăie şi cade pe scaun)

Chiriac!

JUPÂN DUMITRACHE

înainte, Chiriac! înainte, nene Nae! (iese pe fereastră, Nae Ipingescu îl urmează.)

VETA (sculându-se şovăind, scoate capul pe fereastră)

Chiriac! Chiriac! binişor! să nu cazi!

Scena VII

VETA, ZIŢA

ZIŢA (intră prin fund repede)

Ce e, ţaţo? ce s-a întâmplat? mi-a spus Spiridon.

VETA (sculându-se repede de pe scaun)

Ziţo, Ziţo, tu mi le faci toate, tu m-ai dus la „Iunion", tu ai dat nas amploiatului să se ţie după noi, de mi-am găsit beleaua cu Chiriac.

ZIŢA

Cu Chiriac?

VETA (dregând-o)

Cu dumnealui, cu Chiriac, cu toţi; l-ai chemat să vie, şi în loc să vie la tine a venit aici.

ZIŢA

Şi?.

VETA

Şi tocmai când să-i dau drumul înapoi pe uşe, iacătă-i dumnealui cu Nae ipistatul se suia pe scară strigând ca nişte turbaţi.

ZIŢA

Şi pe urmă?

VETA

L-am făcut scăpat pe fereastră, i-am dat drumul pe schelă, ca să iasă pe la spatele binalii, pe portiţa dinspre maidan.

ZIŢA (cu spaimă)

Pe portiţa dinspre maidan!

VETA

Da, pentru că pe scara a mare s-ar fi întâlnit piept în piept cu dumnealui.

ZIŢA (zdrobită)

Ţaţo! *per l'amour di Dieu!* portiţa dinspre maidan e încuiată; adineaori am vrut să viu eu p-acolo, ca să nu mai ocolesc, şi a trebuit să mă întorc iar pe uliţă ca să intru în curte.

VETA

încuiată? şi ulucile sunt de doi stânjeni! Atunci persoana în chestie n-a putut fugi! Ziţo, Ziţo! e primejdie! dumnealui e grozav, Chiriac e nebun!

ZIŢA

Vai de mine! monşerul meu! mi-l omoară!

VETA

Chiriac a luat puşca cu spangă şi dumnealui a scos sabia.

ZIȚA

Nu mai spune țațo, că mor! (se aude o dărâmare de scânduri.)

VETA

Taci! (ascultă amândouă.)

JUPÂN DUMITRACHE (de afară)

Ațin'te, Chiriac!

IPINGESCU (de afară)

Stai! în numele Constituțiunii!

VETA (îngrozită)

L-a prins!

ZIȚA (asemenea)

Ah! mor!

VETA

Sunt în curte, 'aide să mergem degrabă. Tu ai făcut încurcătura, tu s-o descurci! 'Aide repede de scapă omul din primejdie.

ZIȚA

'Aide! (Amândouă pornesc să iasă prin fund; când ele vor să pășească pragul, s-aude alt zgomot afară și strigăte.)

GLASUL LUI JUPÂN DUMITRACHE

Nu te lăsa, Chiriac! (zgomot, strigăte și o detunătură de pușcă.)

VETA

Chiriac!

ZIȚA

Monșerul meu! (ies amândouă desperate.)

Scena VIII

RICĂ VENTURIANO, apoi SPIRIDON

RICĂ

(Coboară încet pe fereastră pe unde a ieşit; este prăfuit de var, ciment şi cărămidă; părul îi este în neorânduială; pălăria ruptă; e galben şi tras la faţă; tremură şi i se încurcă limba la vorbă; i se năluceşte a spaimă din când în când şi îl apucă slăbiciune la încheieturi.) Am scăpat până acum! Sfinte Andrei, scapă-mă şi de acu încolo: sunt încă june! Geniu bun al venitorului României, protege-mă; şi eu sunt român! (răsuflă din greu şi îşi apasă palpitaţiile.) O ce noapte furtunoasă! Oribilă tragedie! (i se pare că aude ceva şi tresare.) Ce de peripeţiuni!. Ies pe fereastră şi pornesc pe dibuite pe schele! mă ţiu binişor de zid şi ajung în capătul binalii... Destinul mă persecută implacabil.Schelele se-nfundă; nici o scară. Cocoana perfidă mă indusese în eroare. Vreau să mă-ntorc şi d-odată auz pe inimici venind în faţa mea pe schele. O iau înapoi fără să ştiu unde merg; mă împiedec de un butoi cu ţiment... O inspiraţiune,... - eu ca poet am totdeauna inspiraţiuni! - m-ascunz în butoi! Paşii inimicilor s-apropie în fuga mare, mulţi inşi trec iute pe lângă butoiul meu înjurându-mă; eu, ca june cu educaţiune, mă fac că n-auz... Toţi se depărtează. Auz un zgomot, strigăte, ţipete de femei, în fine o împuşcătură. Zgomotul apoi cu încetul se stinge, totul rămâne într-un silenţiu lugubru, numai din depărtare se aude orologiul de la Stabiliment bătând unsprezece şi douăzeci. oră fatală pentru mine! - Ies binişor din butoiul meu, mă târăsc d-a buşele pe schele şi mă pomenesc înapoi aci. (pune mâna la frunte şi caută în gând.) Da, am găsit-o! să ies pe uşe. (merge repede în vârful degetelor la uşa din fund, o deschide; afară, în sală, e beznă.) Obscuritate absolută! (merge la fereastră.) A! auz paşi; vine cineva pe schele. (se repede la uşa din dreapta, a odăii lui Spiridon.)

P-aici! (Spiridon intră în acelaşi moment repede, şi se lovesc amândoi în piept.) Ah! cum m-ai speriat! (îi vine rău.)

SPIRIDON

Domnule, musiu, tot aici eşti? E foc mare, trebuie să fugi! dacă o pune mâna pe dumneata, te omoară.

RICĂ

Mă omoară?. Scapă-mă, băiete, scoate-mă de aici. Pe unde să ies? (pornind spre uşa din dreapta, pe unde a intrat Spiridon.) Pe aici.

SPIRIDON

Nu se poate. (îi taie drumul.) Odaia d-acolo răspunde tot pe scara a mare; vrei să te-ntâlneşti cu ei piept în piept?

RICĂ

Nu, nu voi; dar atunci ce-i de făcut! existenţa mi-este periclitată. Voi să scap. Scapă-mă; îţi dau bacşiş trei sferturi de rublă.

SPIRIDON

Trei sferturi de rublă: şase pachete de tutun! te scap.

RICĂ

Cum? pe unde? spune-mi iute, că mi-e degrabă, îmi vine stenahorie.

SPIRIDON

Dumneata stăi aici. Eu mă duc colea în odăiţă (la dreapta), deschiz uşa care dă în scară, cum i-oi vedea că se urcă sus, te chem în odaie, închidem uşa de la mijloc, şi când or intra cu toţii aici, îţi dau drumul pe dincolo pe scară, te cobori şi ieşi repede pe poartă... Lasă că te scap, n-ai grijă.

RICĂ

Da, du-te degrabă!

SPIRIDON (cu şiretenie)

Apoi, nu-mi dai?

RICĂ

Ce?

SPIRIDON

Ce mi-ai făgăduit.

RICĂ

Ba da, îţi dau. (se caută în toate buzunarele şi completează suma din măruntele; Spiridon o socoteşte cu scumpătate.) Băiete, (solemn) tânărule! ştii tu în ce poziţiune mă găsesc? ştii tu ce pericol mă ameninţă?

SPIRIDON

Ba bine că nu! Dacă n-oi şti eu păpara lui jupânul!... hehei! lasă; dacă n-ăi putea scăpa.

RICĂ

'Ai? (şovăie.)

SPIRIDON

Ai să vezi şi dumneata al dracului ce e. De ce-i zice lui „Titircă Inimă-Rea"?

RICĂ

Nu, nu voi să văz, scapă-mă.

SPIRIDON (cam rece)

Ei! lasă, dacă oi putea, te scap eu, fireşte.

RICĂ

A! (şovăie.) Auz zgomot pe scară; se suie. (şovăie.) Aleargă; scapă-mă! (Spiridon iese încet în dreapta, numărând gologanii; Rică îl zoreşte de la spate.)

Scena IX

RICĂ, DUMITRACHE, CHIRIAC, IPINGESCU, ZIȚA
şi apoi VETA

RICĂ (o clipă singur; joc de scenă mută; deodată se aud în odaia din dreapta palme, şi Spiridon ţipând)

A! (paşi pe scară; Rică se repede la uşa din dreapta.)

JUPÂN DUMITRACHE (întâmpinându-l cu sabia scoasă)

Stăi!

RICĂ (dându-se înapoi)

Sunt mort, Sfinte Andrei! (se repede la fereastra schelelor în stânga.)

CHIRIAC (întâmpinându-l, sare pe fereastră în scenă, cu puşca cu baionetă în mână, ca de asalt)

Stăi!

RICĂ (dându-se înapoi şovăind)

Geniu bun al venitorului României! (se repede la uşa din fund.)

IPINGESCU (întâmpinându-l cu sabia scoasă)

Stăi! (recunoscând pe Rică, îi cade sabia din mână.) Nu mă nebuni, onorabile! Dumneata eşti?

RICĂ (tremurând grozav)

Eu!

(Ziţa intră prin fund.)

JUPÂN DUMITRACHE

Ce pofteşti, mă musiu? (se repede să-l umfle. Ziţa-i sare-n piept şi-l opreşte.)

CHIRIAC (trânteşte puşca şi scuipă în palme)

Lasă-mi-l mie, jupâne! (se repede şi el să-l umfle.)

IPINGESCU (sărind şi oprind în piept pe Chiriac)

Nu da, onorabile!. îl cunosc eu.

CHIRIAC (lui Ipingescu)

Dă-te la o parte!

ZIŢA (lui Jupân Dumitrache)

Nene Dumitrache, nu-mi asasina viitorul! (se luptă cu el.)

JUPÂN DUMITRACHE

Lasă-l să-l întreb numai: ce pofteşti, mă musiu?

CHIRIAC

Lasă-mă, nene Nae, să-l învăţ eu pe maţe-fripte să mai umble după nevestele negustorilor!

IPINGESCU (strigând tare ca să acopere toate strigătele)

Staţi! staţi! că e-ncurcătură! Pe dumnealui îl cunosc eu! Dumnealui nu-i d-ei de care credeţi dumneavoastră; e cetăţean onorabil.

CHIRIAC

Da' de onorabil n-are-ncotro! (vrea să se repează.)

IPINGESCU (oprindu-l)

E d-ai noştri, e patriot!

JUPÂN DUMITRACHE

Dacă-i patriot, de ce umblă să-mi strice casa? de ce mă atacă la onoarea de familist? (vrea să se repează; Veta intră prin fund.)

ZIŢA

Nene! nene! iartă-mă! nu e ce crezi dumneata.

JUPÂN DUMITRACHE

Dar ce e?

CHIRIAC

Ce e?

VETA (trecând lângă Chiriac şi luându-l la o parte necăjită)

Ce e, ce e! oameni în toată firea şi nu-nţelegeţi ce e! Umblaţi ca nebunii! (şoptindu-i repede.) Iaca ce e! tânărul umblă după Ziţa, s-a amorezat cu ea de la „Iunion", ştii din seara când s-a luat după noi, şi-a trimes unul la altul bilete de amor, şi-n loc să meargă la ea acasă, a greşit ş-a venit aici. Nu ţi-am spus eu că e tot o bănuială proastă de-a dumnealui. Mă faci să intru în alte alea cu nebuniile tale. Iaca ce e; ai văzut? (în timpul acesta Jupân Dumitrache, cam încurcat de potolirea lui Chiriac, vrea să asculte şi el explicaţia.)

CHIRIAC (domirindu-se)

A!

JUPÂN DUMITRACHE (trecând lângă Veta)

Ei! ce e?

(In timpul acesta, scenă mută între Ipingescu, Rică şi Ziţa mai în fund.)

VETA (către Chiriac)

Spune-i ce e. (trece în fund.)

CHIRIAC (luând la o parte pe Jupân Dumitrache şi şoptindu-i)

Ce e, ce e! Oameni în toată firea şi nu înţelegem! Umblăm ca nebunii! iaca ce e! tânărul umblă după Ziţa; s-a amorezat cu ea de la „Iunion", ştii, din seara aia când s-a luat după dumneavoastră, şi-a trimes unul la altul bilete de amor, şi în loc să meargă la ea acasă, a greşit ş-a venit aici. Nu ţi-am spus eu, jupâne, că aşa îţi căşunează dumitale! M-ai făcut să alerg ca nebunii, să-mi rup gâtul! Doamne fereşte! dacă făceam şi moarte de om? Iacă ce e; ai văzut?

JUPÂN DUMITRACHE (înseninat şi domirit)

A! (căutând la Ziţa cu coada ochiului.) Ei! bată-te, Ziţo, să te bată! (Chiriac trece lângă Ipingescu.)

ZIŢA (plecând ochii cu nevinovăţie)

Nene!

JUPÂN DUMITRACHE (cu părinţenie)

Ei! nu te ruşina! ale tinereţii valuri! (către public.) Fată romanţioasă! D-aia dumneaei: „Ai, nene, la «Iunion», parol! să mă-ngropi!"

(In timpul acesta, cei ce n-au vorbit sunt grupaţi în fund; Rică încă nu-şi poate veni bine în fire.)

IPINGESCU (înaintând lângă Jupân Dumitrache)

Onorabile! (cu ifos.) Ştii cine-i tânărul ăsta? (arată pe Rică.)

JUPÂN DUMITRACHE

Cine?

IPINGESCU

Ăsta e ăl care scrie la „Vocea Patriotului Naţionale".

JUPÂN DUMITRACHE

Nu mă nebuni!

IPINGESCU

Parol.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei, fugi că mor!

IPINGESCU

D-apoi ce crezi! chiar el însuşi în persoană: e băiat bun, d-ai noştri, din popor. El combate în articolul ăl de astă-seară, ştii cu „sufragiul".

JUPÂN DUMITRACHE (încântat)

Ei bravos! (încet.) Apoi de! să facem cunoştinţă. Cum e amorezat cu Ziţa, mai ştii? de unde a fost să iasă norocul fetii!

IPINGESCU

Rezon! aia ziceam şi eu. (către Rică.) Onorabile domn, permite-mi pentru ca să-ţi prezant pe cetăţeanul Dumitrache Titircă, comersant, apropitar şi căpitan în gvarda civică. (cu importanţă.) E d-ai noştri. (grupul din fund înaintează.)

RICĂ

Sunt încântat (se confundă în complimente.) Mersi de cunoştinţă.

IPINGESCU

Dumnealui este cetăţeanul Rică Venturiano, amploiat judiciar, student la Academie - învaţă legile, - şi redactor la „Vocea Patriotului Naţionale"... (cu putere.) E d-ai noştri... ce să mai stăm să mai vorbim... îl ştii... (amândoi recomandaţii se complimentează şi-şi dau mâna.)

JUPÂN DUMITRACHE (cu respect amestecat cu sfială)

Da, tocmai astă-seară citeam cu nenea Nae, în gazeta dumneavoastră, cum scriţi despre ciocoi că mănâncă sudoarea poporului suveran. Ei, bravos! îmi place! bine combateţi reacţiunea, nu pot să zic, ştii colea, verde, româneşte. Să vă ajute Dumnezeu ca să scăpaţi poporul de ciocoi!

RICĂ (prinzând limbă, după ce a zâmbit cu multă satisfacţie de vorbele lui Jupân Dumitrache)

Domnule, Dumnezeul nostru este poporul: *boxpopuli, box dei*! Noi n-avem altă credinţă, altă speranţă, decât poporul. (Jupân Dumitrache ascultă uimit.) Noi n-avem altă politică decât suveranitatea poporului; de aceea în lupta noastră politică, am spus-o şi o mai spunem şi o repetăm necontenit tuturor cetăţenilor: „Ori toţi să muriţi, ori toţi să scăpăm!"

JUPÂN DUMITRACHE (răpit)

Bravos! să trăieşti! (bate-n palme, încet către Ipingescu.) Vorbeşte abitir, domnule. Ăsta e bun de dipotat.

IPINGESCU

Hei! lasă-l că ajunge el şi dipotat curând-curând...

(In timpul acesta Rică a venit lângă Ziţa.)

JUPÂN DUMITRACHE

Cum combate el, poate să ajungă şi ministru. (tare către Rică, care stă tot în grup.) Mă rog, onorabile, eu îmi cer iertare, ştiţi că poate, adineaori, cum ţiu eu la... poate, v-am adus un afront; dar e şi vina dumneavoastră; nu ştiam că veniserăţi pentru Ziţa.

RICĂ

Mă rog, pardon, vina nu este nici a mea, nici a dumitale, nici a madam Ziţii; este a tăbliţii de la poartă. Dumneaei îmi scrisese că şade la numărul 9... am văzut la poartă numărul 9 şi am intrat. (vorbeşte încet cu Ziţa, Veta şi Chiriac.)

JUPÂN DUMITRACHE (către Ipingescu)

Aşa e; asta meşterul Dincă binagiul mi-a făcut-o; a tencuit zidul de la poartă şi mi-a bătut numărul 6 d-a-ndoaselea; să-l puie mâine să mi-l întoarcă la loc, să nu mi se mai întâmple vreun conflict.

CHIRIAC (care s-a găsit în fund cu Veta, Ziţa şi Rică)

Lasă că-i spui eu şi cu cocoana, dacă vă e ruşine. (coboară cu Veta; Rică şi Ziţa se ţin în fund.) Jupâne.

VETA

Frate.

JUPÂN DUMITRACHE

Ce-i, Chiriac, puiule? ce-i Veto?

VETA

Avem să te rugăm ceva.

CHIRIAC

Da'... să nu ne tratezi cu refuz.

JUPÂN DUMITRACHE

Orice; mă ştii cum ţiu la nevastă şi la tine.

VETA

Uite ce e: musiu Rică şi cu Ziţa compătimesc împreună.

JUPÂN DUMITRACHE (încântat)

Ei! aşa e, ale tinereţii valuri!

CHIRIAC

Şi le e ruşine să-ţi spuie că ar vrea să.

JUPÂN DUMITRACHE

Să. ce?

CHIRIAC

Ei! nu ştii dumneata? să puie pirostriile!. vrei şi dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE (răpit)

Dacă dumnealui cabulipseşte să ne onoreze cu atâta cinste. de! Zestrea nu-i aşa mare, şi dumnealui e. ştii, ceva mai sus. noi suntem negustori.

RICĂ (coborând)

Cetăţene, suntem sub regimul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii: unul nu poate fi mai sus decât altul, nu permite Constituţia.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE (lui Ipingescu)

Bine vorbeşte, domnule, bravos!

RICĂ

Eu, dacă compătimeşte şi madam Ziţa la suferinţa mea.

JUPÂN DUMITRACHE

Mai e vorbă! cum să nu compătimească? Ziţo nene, ia vino-ncoa. (Ziţa vine ruşinoasă.) Ei! nu-ţi mai fie ruşine: ale tinereţii valuri. Vrei?

ZIŢA

Eu fac ce vrei dumneata; îmi eşti ca şi un frate mai mare.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! să vă fie de bine, şi ceasul ăl bun să-l dea Pronia. (încet Ziţii.) Să-ţi cinsteşti bărbatul: ăsta e om, nu glumă; ţi-ai găsit norocul.

ZIŢA

Mersi, nene. (trece în fund.)

JUPÂN DUMITRACHE

Pentru puţin. (lui Rică.) Ei acum, cumnate, ia să vorbim o vorbă colea între bărbaţi, cocoanele să nu asculte; ştii dumneata, nene Nae, cum sunt cocoanele.

IPINGESCU

Ruşinoase. mie-mi spui?

JUPÂN DUMITRACHE (lui Rică care a venit lângă ei)

Toate ca toate, dar la onoarea de familist să ţii.

RICĂ

Da, familia e patria cea mică, precum patria e familia cea mare; familia este baza societăţii.

JUPÂN DUMITRACHE

Aşa e, bravos! (lui Ipingescu.) Toate le ştie, îmi place.

IPINGESCU

Apoi dacă-i jurnalist...

VETA (din fund către Jupân Dumitrache)

Ei! toate bune, frăţico, dar noi nu dormim în noaptea asta? Chiriac are să se scoale mâine până-n ziuă la ezirciţ.

JUPÂN DUMITRACHE

Mai e vorbă, soro, cum să nu?

(Toţi se dispun a se retrage; Rică e cu Ziţa, Chiriac cu Veta, Jupân Dumitrache suie cu Ipingescu.)

IPINGESCU (lui Jupân Dumitrache)

Onorabile, îndatorează-mă cu o ţigară de tutun.

JUPÂN DUMITRACHE

Şi cu două, nene Nae. (bagă mâna să scoaţă tabachera şi se opreşte încruntat cu mâna în buzunar.) Nene Nae! Chiriac!

CHIRIAC (coborând lângă Jupân Dumitrache)

Ce-i, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE (luând pe Chiriac şi pe Ipingescu de mână şi aducându-i dramatic în faţa scenii)

Toate le-am lămurit; bine, de cumnatul Rică nu mai am ce să zic; dar să vă arăt ce am găsit pe pernele patului dumneaei,. că uitasem;. îmi vine să intru la bănuieli rele.

CHIRIAC (înfiorat)

Ce-ai găsit, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Uite. (scoate din buzunar o legătură de gât.)

IPINGESCU

Frumoasă legătură, de şic!

CHIRIAC

Aş! ado-ncoa, jupâne; asta-i legătura mea, n-o ştii dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE (lămurit)

Ei, bată-te să te bată! de ce nu spui aşa, frate? (lui Ipingescu, cu filozofie.) Ei! vezi?. Uite aşa se orbeşte omul la necaz!

IPINGESCU

Rezon!

(Pornesc cu toţii veseli spre fund.)

Cortina

CONUL LEONIDA

FAŢĂ CU REACŢIUNEA

FARSĂ ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

LEONIDA

EFIMIȚA

SAFTA

ACTUL I

O odaie modestă de mahala. în fund, la dreapta, o uşă; la stânga o fereastră. De-o parte şi de alta a scenii câte un pat de culcare. în mijlocul odăii o masă împrejurul căreia sunt aşezate scaune de paie. Pe masă, o lampă cu gaz; pe globul lămpii un abat-jour cusut pe canava. în planul întâi, la stânga, o sobă cu uşa deschisă şi cu câţiva tăciuni pâlpâind. — Leonida e în halat, în papuci şi cu scufia de noapte; Efimiţa în camizol, fustă de flanelă roşie şi legată la cap cu tulpan alb. Amândoi şed de vorbă la masă.

Scena I

LEONIDA

Aşa, cum îţi spusei, mă scol într-o dimineaţă, şi, ştii obiceiul meu, pui mâna întâi şi-ntâi pe „Aurora Democratică", să văz cum mai merge ţara. O deschiz. şi ce citesc? Uite, ţiu minte ca acuma: „11/23 Făurar... a căzut tirania! Vivat Republica!"

EFIMIŢA

Auzi colo!

LEONIDA

Răposata dumneei — nevastă-mea a d-întâi — nu se sculase încă. Sar jos din pat şi-i strig: „Scoală, cocoană, şi te bucură,

că eşti şi dumneata mumă din popor; scoală, c-a venit libertatea la putere!"

EFIMIŢA (afirmativ)

Ei!

LEONIDA

Când aude de libertate, sare şi dumneei răposata din pat... că era republicană! Zic: găteşte-te degrab', Miţule, şi... hai şi noi pe la revuluţie. Ne îmbrăcăm, domnule, frumos, şi o luăm repede pe jos pân' la teatru... (cu gravitate.) Ei, când am văzut. ştii că eu nu intru la idee cu una cu două.

EFIMIŢA

Ţi-ai găsit!... dumneata nu eşti d-ăia. Ehei! Ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA

Ori să zici nu ştiu ce şi nu ştiu cum, că adicătele „acu, unde eşti tu republican, ţii parte naţiunii."

EFIMIŢA

Aş!

LEONIDA

Dar, când am văzut, am zis şi eu: să te ferească Dumnezeu de furia poporului!. Ce să vezi, domnule? Steaguri, muzici, chiote, tămbălău, lucru mare, şi lume, lume,... de-ţi venea ameţeală nu altceva.

EFIMIŢA

Bine că n-am fost în Bucureşti pe vremea aia! cum sunt eu nevricoasă, Doamne fereşte! păţeam alte alea.

LEONIDA

Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit. (schimbând tonul.) Ei, cât gândeşti c-a ţinut toiul revuluţiei?

EFIMIŢA

Până seara.

LEONIDA (zâmbind de aşa naivitate, apoi cu seriozitate)

Trei săptămâni de zile, domnule.

EFIMIŢA (minunându-se)

Nu mă-nnebuni, soro!

LEONIDA

Ce te gândeşti dumneata, că a fost aşa un bagadel lucru? Fă-ţi idee: dacă chiar Galibardi, de-acolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare către naţiunea română.

EFIMIŢA (cu interes)

Zău?

LEONIDA

Mai e vorbă!

EFIMIŢA

Adică cum?

LEONIDA

Vezi dumneata, i-a plăcut şi lui cum am adus noi lucrul cu un sul subţire ca să dăm exemplu Evropii, şi s-a crezut omul dator, ca un ce de politică, pentru ca să ne firitisească.

EFIMIŢA (curioasă)

Da'... ce spunea în scrisoare?

LEONIDA (cu importanţă)

Patru vorbe, numai patru, da' vorbe, ce-i drept! Uite, ţiu minte ca acuma: „Bravos naţiune! Halal să-ţi fie! Să trăiască Republica! Vivat Prinţipatele Unite!" şi jos iscălit în original „Galibardi".

EFIMIŢA (satisfăcută)

Apoi, atunci dacă-i aşa, a vorbit destul de frumos omul!

LEONIDA

Hehei! unul e Galibardi; om, o dată şi jumătate! (cu mândrie şi siguranţă.) Ei! giantă latină, domnule, n-ai ce-i mai zice. De ce a băgat el în răcori, gândeşti, pe toţi împăraţii şi pe Papa de la Roma?

EFIMIŢA (mirată)

Şi pe Papa de la Roma? Auzi, soro?

LEONIDA

Ba încă ce! i-a tras un tighel, de i-a plăcut şi lui. Ce-a zis Papa — iezuit, aminteri nu-i prost! — când a văzut că n-o scoate la căpătâi cu el?. „Mă, nene, ăsta nu-i glumă; cu ăsta, cum văz eu, nu merge ca de cu fitecine; ia mai bine să mă iau eu cu politică pe lângă el, să mi-l fac cumătru." Şi de colea până colea, tura vura, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.

EFIMIŢA (cu ironie)

Şi-a cunoscut omul naşul!

LEONIDA

Vezi bine!. Acu ia spune, cam câţi oameni te bate gândul că să aibă Galibardi?

EFIMIŢA

Sumedenie!

LEONIDA

O mie, domnule, numa' o mie.

EFIMIŢA

Ei! fugi că mor! şi adică numa' cu o mie să.

LEONIDA (întrerupând-o)

Da, da' întreabă-mă să-ţi spun ce fel de oameni sunt.

EFIMIŢA

Ceva tot unul şi unul.

LEONIDA

Ai mai prima, domnule, aleşi pe sprinceană, care mai de care, dă cu puşca-n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici, mâine-n Focşani, ce-am avut şi ce-am pierdut!

EFIMIŢA

Ei! aşa da.

LEONIDA

Şi toţi se-nchină la el ca la Christos; de hatârul lui, sunt în stare, trei zile d-a rândul, să nu mănânce şi să nu bea, dacă n-or avea ce.

EFIMIŢA

Ce spui, soro?

LEONIDA

Ce-ţi spui eu, şi câte şi mai câte altele şi mai şi.

EFIMIŢA

Bravos!

(O mică pauză şi căscături de amândouă părţile.)

LEONIDA

Trebuie să fie târziu, Miţule; ne culcăm?

EFIMIŢA (se scoală şi se uită la ceas)

Douăspce trecute, bobocule.

LEONIDA (sculându-se şi el şi mergând spre patul din stânga)

Vezi dumneata cum trece vremea cu vorba.

EFIMIŢA (dregându-şi patul)

Ei! cum le spui dumneata, să tot stai s-asculţi; ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA (la pat şi intrând sub plapumă)

Miţo, ai zis matale fetii să vie mâine mai de dimineaţă ca să facă focul?

EFIMIŢA (stingând lampa)

Da. (se-nchină şi se aşază în pat la dreapta.)

(Odaia rămâne luminată numai de flacăra tăciunilor din sobă.)

LEONIDA (după ce s-a învârtit în pat până să-şi facă culcuşul, cu satisfacţie)

A! aaşa!

(Un moment pauză, în timp ce fiecare se aşază bine în aşternutul său.)

EFIMIŢA (din aşternut)

Şi zi aşa cu Galibardi, 'ai?

LEONIDA (asemenea)

Aşa zău!. Ei! mai dă-mi încă unul ca el, şi până mâine seara, - nu-mi trebuie mai mult, - să-ţi fac republică... (cu regret.) Da' nu e! Da' o să-mi zici că cu încetul se face oţetul, ori că mai rabdă, că n-a intrat zilele-n sac. (cu tărie.) D-apoi bine, frate, până când tot rabdă azi, rabdă mâine? că nu mai merge, domnule, s-a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!

EFIMIŢA

Adică, zău, bobocule, de! eu, cu mintea ca de femeie, pardon să te-ntreb şi eu un lucru: ce procopseală ar fi şi cu republica?

LEONIDA (minunat de-aşa întrebare)

Ei! bravos! ş-asta-i bună! Cum, ce procopseală? Vezi asta-i vorba: cap ai, minte ce-ţi mai trebuie? Apoi, închipuieşte-ţi dumneata numai un condei, stăi să-ţi spui: mai întâi şi-ntâi că dacă e republică, nu mai plăteşte niminea bir.

EFIMIŢA

Zău?

LEONIDA

Zău. Al doilea că fieştecare cetăţean ia câte o leafă bună pe lună, toţi într-o egalitate.

EFIMIŢA

Parol?

LEONIDA

Parol. Par egzamplu, eu.

EFIMIŢA

Pe lângă pensie?

LEONIDA

Vezi bine; pensia e başca, o am după legea a veche, e dreptul meu; mai ales când e republică, dreptul e sfânt; republica este garanţiunea tuturor drepturilor.

EFIMIŢA (cu toată aprobarea)

Aşa da.

LEONIDA

Şi al treilea, că se face şi lege de murături.

EFIMIŢA

Cum lege de murături?

LEONIDA

Adicătele că nimini să nu mai aibă drept să-şi plătească datoriile.

EFIMIŢA (crucindu-se de mirare)

Maică Precistă, Doamne! apoi dacă-i aşa, de ce nu se face mai curând republică, soro?

LEONIDA

Hei! te lasă reacţionarii, domnule? Fireşte, nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească niminea bir! e aproape de mintea omului: de unde ar mai mânca ei lefurile cu lingura?

EFIMIŢA

Aşa e... da'... (reflectând mai adânc.) un lucru nu-nţeleg eu.

LEONIDA

Ce lucru?

EFIMIŢA

Daca n-o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetăţenii leafă?

LEONIDA (în luptă cu somnul)

Treaba statului, domnule, el ce grije are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să-ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme.

EFIMIŢA (lămurită)

Aşa da. vezi, mie nu-mi dădea-n gând. (după o pauză de reflecţie.) Ce bine ar fi! unde dă Dumnezeu odată să o mai vedem ş-asta, republica! (Leonida începe să sforăie.) Dormi, soro?. (Leonida sforăie-nainte.) A adormit.

Scena II

(Coana Efimiţa se aşază pe o ureche şi adoarme şi ea. — Unul după miezul nopţii sună rar în vecinătate: patru bătăi pentru sferturi, apoi o bătaie mai gravă pentru ceas. In orchestră melodramă „misterioso". Câteva momente pauză, după care s-aud în depărtare două-trei detunături de puşcă şi chiote surde; apoi, altele mai multe şi strigăte mai distincte, şi încă o dată.)

EFIMIŢA

(Se deşteaptă şi se ridică-n pat, privind cu nedomirire către uşe şi întrebând cu neastâmpăr.) — Cine e? (pauză.) Cine e? (pauză; sare din pat, aleargă repede la uşă şi o încearcă dacă e bine încuiată, asemenea la fereastră, şi se-ntoarce mai puţin îngrijată să se aşeze iar la loc, făcându-şi o cruce.) Cine ştie ce-oi fi visat!. (se culcă şi aţipeşte iar; în orchestră melodramă; pauză; o salvă de detunături şi strigăte înmulţite; cocoana sare din pat cât colo.). Cine e?. (o pauză; merge tremurând la masă, caută p-întunerec chibriturile şi aprinde lampa; foarte emoţionată, încearcă încă o dată uşa, merge în vârful degetelor la dulapul de haine, îl încuie repede, ca şi cum ar fi prins pe cineva în el, şi ascultă cu palpitaţie ce se petrece înăuntru; se uită apoi pe sub paturi şi prin toate colţurile, stinge lampa, se-nchină şi se urcă iar în pat.) Ce-o fi ş-asta? (deodată, s-aud o nouă salvă şi chiote prelungite; coana Efimiţa sare jos şi rămâne înmărmurită în picioare ascultând; o altă salvă şi strigăte.) Leonido! (zgomotul se repetă.) Leonido!! (pauză; zgomotul se repetă cu putere; cocoana se repede peste un scaun cu exasperare, se împiedecă şi cade peste patul lui Leonida.) — Leonido!!!

Scena III

LEONIDA (sculându-se din somn spăimântat)

'Ai! ce e?

EFIMIŢA

Leonido! scoal' că-i foc, Leonido!

LEONIDA (speriat)

Unde-i foc?

EFIMIŢA

Scoal' că-i revuluţie, bătălie mare afară!

LEONIDA

Aş! vorbă să fie! Ce te pomeneşti vorbind, domnule?

EFIMIŢA

Bătălie la toartă, soro: pistoale, puşti, tunuri, Leonido, ţipete, chiote, lucru mare, de am sărit din somn!

LEONIDA (luând-o cu binişorul)

Miţule, nu-i nimica; ştii cum eşti dumneata nevricoasă, unde am vorbit toată seara de politică, t-ei fi culcat şi cu faţa-n sus şi ai visat cine ştie ce.

EFIMIŢA (impacientată)

Leonido, deşteaptă sunt eu acuma?

LEONIDA

Apoi de! Miţule, asta dumneata ştii.

EFIMIŢA (atinsă)

Bravos, bobocule! nu m-aşteptam ca tocmai dumneata să te pronunţi cu aşa iluzii în contra mea; te credeam mai altfel. îmi pare rău!. Cocoane Leonido, sunt deşteaptă; am auzit cum te-auz şi m-auzi. revuluţie, bătălie mare!

LEONIDA

Bine, Miţule, stăi, nu te importa degeaba. De când m-ai deşteptat pe mine, ai mai auzit ceva?

EFIMIŢA

Nu.

LEONIDA

Apoi de! cum vine treaba asta? spune matale.

EFIMIȚA (cam în nedomirire)

De, soro, știu și eu?

LEONIDA

Apoi, vezi? Dar. s-o mai luăm și pe partea ailaltă, să vedem ce-ai să mai zici. Bine, chiar revuluție să fi fost, să zicem; . nu știi dumneata că n-are nimini voie să descarce focuri în oraș? e ordin de la poliție.

EFIMIȚA (aproape răsconvinsă)

De! bobocule, să zic și eu cum zici, că după cum le spui dumneata, una și cu una fac două, n-are de unde să te mai apuce omul. (stând la gânduri și iar îndoindu-se.) Da' bine, soro, am auzit, am a-u-zit; cum s-auz ce nu era? ce-am auzit dacă nu era nimica?

LEONIDA

Ei! domnule, câte d-astea n-am citit eu, n-am păr în cap! Glumești cu omul! Se-ntâmplă. (cu tonul unei teorii sigure) că fiincă de ce? o să mă-ntrebi. Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? fandacsia e gata; ei! și după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă.

EFIMIȚA

Comedie, soro! (minunându-se.) Așa o fi!

LEONIDA

Bunioară și la dumneata acuma, o ipohondrie trecătoare; nu-i nimica... Hai să ne culcăm: noapte bună, Mițule.

EFIMIȚA

Noapte bună. (încă nedomirită oarecum, stinge lampa şi se vâră în pat.)

LEONIDA (după o pauză)

Nu te mai culca cu faţa-n sus, Miţule, că iar visezi.

(Cocoana s-aşază p-o ureche; în odaie întunerec, în orchestră melodramă; o pauză, după care d-odată se aud în depărtare chiote, strigăte şi detunături.)

Scena IV

EFIMIȚA

Ai auzit?

LEONIDA

Ai auzit?

(Amândoi, d-odată, se ridică înfioraţi. Zgomotul s-apropie.)

EFIMIȚA (sărind din pat)

E idee, Leonido?

LEONIDA (cu spaimă)

Aprinde lampa. (sare şi el din pat.)

(Zgomotul mai aproape.)

EFIMIȚA (aprinzând lampa)

E fandacsie, bobocule?

LEONIDA (tremurând)

Nu-i lucru curat, Miţule!

(Zgomotul tot mai tare.)

EFIMIȚA

E ipohondrie, soro?

(Zgomotul crește mereu.)

LEONIDA

E primejdie mare, domnule! Ce să fie?

EFIMIȚA

Ce să fie? dumneata nu vezi ce să fie? Revuluție, bătălie mare, Leonido!

LEONIDA (ciudindu-se)

Bine, frate, revuluție ca revuluție, da' nu-ți spusei că nu-i voie de la poliție să dai focuri în oraș?

(Zgomotul crește înainte.)

EFIMIȚA (tremurând)

Voie, ne-voie, auzi?

LEONIDA (asemenea)

Auz; da' nu e, nu se poate să fie revuluție. Câtă vreme sunt ai noștri la putere, cine să stea să facă revuluție?

EFIMIȚA

De! întreabă-mă să te-ntreb. (zgomot mare.) Auzi?

LEONIDA

Unde mi-este gazeta? (nervos) că dacă o fi să fie revuluție, trebuie să spuie la „Ultime știri". Unde mi-e gazeta? (merge la masă, ia gazeta, își aruncă ochii pe pagina a treia și dă un țipăt.) A!

EFIMIȚA

Ei!

LEONIDA (pierdut)

Nu e revuluție, domnule, e reacțiune; ascultă: (citește tremurând) „Reacțiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoi în întunerec, ea stă la pândă ascuțindu-și ghearele și așteptând momentul oportun pentru poftele ei antinaționale. Națiune, fii deșteaptă!" (cu dezolare.) Și noi dormim, domnule!

EFIMIȚA (asemenea)

Cine strică, soro, dacă nu mi-ai citit gazeta de cu seara!

(Zgomot tare.)

LEONIDA (prăpădit)

Și pe mine mă știu toți reacționarii că sunt republican, că sunt pentru națiune.

EFIMIȚA (tremurând și începând să plângă)

Ce-i de făcut, soro?

LEONIDA (stăpânindu-se ca să-i facă curaj)

Nu te speria, Mițule, nu te speria.

(Salve și chiote foarte apropiate.)

EFIMIȚA

Iute, soro, pune mâna.

(Amândoi trag cearșafurile din paturi în mijlocul casii, golesc dulapul, scrinul și fac două legături mari; apoi baricadează ușa cu paturile și cu mobilele.)

LEONIDA (lucrând)

Mergem la gară pân dosul Cișmegiului, și plecăm până-n ziuă cu trenul la Ploiești. Acolo nu mai mi-e frică: sunt între ai mei! republicani toți, săracii!

(Zgomot și mai aproape.)

EFIMIȚA (îngrozită, oprindu-se din lucru şi ascultând)

Soro! soro! auzi dumneata? Zavragiii vin încoace!

LEONIDA (asemenea)

Auz. (tremură.) Şi cum sunt eu deochiat, drept aicea vin, să ne dărâme casa.

EFIMIȚA (îndoindu-se de genuchi şi înecându-se)

Nu-mi spune, soro, că mor!

LEONIDA

Fă iute, iute!

(Zgomotul şi mai aproape; Leonida cade-n genuchi.)

EFIMIȚA

Soro, mor! a intrat în ulița noastră.

LEONIDA

Stinge lampa!

(Cocoana suflă iute în lampă: zgomotul este sub ferestre. Amândoi sunt trăsniți. O pauză, zgomot şi apoi câteva bătăi în uşa d-afară.)

EFIMIȚA (şoptind)

Sunt la uşă.

LEONIDA (asemenea)

Atât mi-a fost!. Nu te mişca. (bătăile se repetă mai tare; zgomotul s-a cam depărtat.) Să ne ascundem în dulap.

EFIMIȚA

Să lăsăm calabalâcul şi să sărim pe fereastră.

LEONIDA

Dar dacă or fi intrat în curte?

(Bătăile în uşă se îndesesc cu nerăbdare; zgomotul se depărtează mereu.)

UN GLAS DE FEMEIE (d-afară)

Dar asta, comedie!

EFIMIŢA (cu uimire, plecându-se spre uşă s-asculte)

'Ai?

LEONIDA (oprind-o)

St! nu te mişca!

(Pumni tari în uşă; zgomotul şi mai departe.)

GLASUL (d-afară)

Ei! Doamne! (strigând.) Coniţă!

EFIMIŢA (uimită)

E slujnica, Leonido, Safta.

(Chiotele şi împuşcăturile d-abia se mai aud foarte departe.)

LEONIDA

St! parcă s-a mai depărtat zavera!

(Bătăi desperate în uşă.)

GLASUL (d-afară)

Deschide, cocoană, să fac focul. (O pauză, Leonida şi Efimiţa ascultă uimiţi, neştiind ce să crează.) Vai de mine! nu-i bună asta! a păţit boierii ceva!

EFIMIŢA

E Safta. (vrea să meargă la uşă.)

LEONIDA (oprind-o)

St! nu deschide o dată cu capul!

EFIMIŢA (nemaiputând răbda şi zmucindu-se)

Trebuie să deschiz, soro, că-ncepe dobitoaca să ţipe şi-i mai rău: ne dă de gol la zavragii!

(Bătăi din toate puterile în uşă.)

LEONIDA (comprimându-şi inima şi cu un ton de supremă resignare)

Deschide!

EFIMIŢA (mergând în vârful degetelor la uşă, întreabă cu gura jumătate)

Cine e?

GLASUL (d-afară)

Eu, cocoană; am venit să fac focul.

EFIMIŢA (stă un minut la îndoială, apoi se hotărăşte şi, dând în lături baricada, deschide, şi cu glasul alterat)

Haide, intră.

(In odaie e întunerec. Coana Efimiţa ţine piept Saftii la uşă.)

Scena V

EFIMIŢA (mişcată, cu tonul misterios)

Ce-i afară, Safto?

SAFTA (care a intrat cu un braţ de lemne)

Bine, cocoană, ce să fie! Da' pân-acuma n-am putut închide ochii: toată noaptea a fost masă mare la băcanul din colţ; acu d-abia s-a spart cheful. Adineaori a trecut p-aici vreo câţiva, se duceau acasă pe două cărări; era şi Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt; chiuia şi trăgea la pistoale... obicei mitocănesc.

LEONIDA (nedomirit)

Ce obicei?

SAFTA

Ştii, a făcut oamenii chef, c-aseară a fost lăsata-secului.

EFIMIȚA (înseninându-se şi prinzând limbă, cătră Leonida cu umor)

A fost lăsata, secule!

LEONIDA (îmbărbătat)

Ei vezi? (plin de triumful teoriei.) Tot vorba mea, domnule! Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-ştiu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? fandacsia e gata; ei! şi după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. (către cocoana.) Văzuşi?

EFIMIȚA (cu chef)

Ei! soro! parcă ziceai că nu e voie de la poliție să se dea cu pistoale în oraş?

LEONIDA (sigur)

Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliția în persoană.

EFIMIȚA

Ei, bobocule, apăi cum le ştii dumneata toate, mai rar cineva! (aprinde lampa.)

(Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne încremenită văzând răsturnarea odăii.)

(Cortina)

O SCRISOARE PIERDUTĂ

COMEDIE IN PATRU ACTE

PERSOANELE

ŞTEFAN TIPĂTESCU, prefectul judeţului

AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la 48

ZAHARIA TRAHANACHE, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului şcolar, Comiţiului agricol şi al altor comitete şi comiţii

TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete şi comiţii

IORDACHE BRÂNZOVENESCU, asemenea

NAE CAŢAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaţilor", prezident-fundator al Societăţii Enciclopedice-Cooperative „Aurora Economică Română"

IONESCU, institutor, colaborator la acel ziar şi membru al acestei societăţi

POPESCU, institutor, asemenea

GHIŢĂ PRISTANDA, poliţaiul oraşului

UN CETĂŢEAN TURMENTAT

ZOE TRAHANACHE, soţia celui de sus

UN FECIOR

ALEGĂTORI, CETĂŢENI, PUBLIC

In capitala unui judeţ de munte, în zilele noastre

ACTUL I

O anticameră bine mobilată. Uşă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o uşă, la stânga altă uşă, în planul din faţă. In stânga, planul întâi, canapea şi un fotoliu.

Scena I

TIPĂTESCU, puţin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaţilor" în mână; e în haine de odaie; PRISTANDA în picioare, mai spre uşă, stă rezemat în sabie

TIPĂTESCU (terminând de citit o frază din jurnal)

„...Ruşine pentru oraşul nostru să tremure în faţa unui om!. Ruşine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase judeţe ale României pradă în ghearele unui vampir!..." (indignat) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA (asemenea)

Curat caraghioz!. Pardon, să iertaţi, coane Fănică, că întreb: bampir. ce-i aia, bampir?

TIPĂTESCU

Unul. unul care suge sângele poporului. Eu sug sângele poporului!.

PRISTANDA

Dumneata sugi sângele poporului!. Aoleu!

TIPĂTESCU

Mişel!

PRISTANDA

Curat mişel!

TIPĂTESCU

Murdar!

PRISTANDA

Curat murdar!

TIPĂTESCU

Ei! nu s-alege!

PRISTANDA

Nu s-alege!

TIPĂTESCU

Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui. degeaba! să-mi rază mie mustăţile!

PRISTANDA

Şi mie!

TIPĂTESCU

Dar în sfârşit, las-o asta! lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDA

Curat ca un câine!

TIPĂTESCU

Incepuseşi să-mi spui istoria de aseară. (şade.)

PRISTANDA

Cum vă spuneam, coane Fănică (se apropie), aseară, aţipisem niţel după masă, precum e misia noastră. că acuma

dumneavoastră ştiţi că bietul poliţai n-are şi el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creştinul.

TIPĂTESCU

Fireşte.

PRISTANDA

Şi la mine, coane Fănică, să trăiţi! greu de tot. Ce să zici? Famelie mare, renumeraţie mică, după buget, coane Fănică. Incă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te şi tu de domnul prefectul să-ţi mai mărească leafa, că te prăpădeşti de tot!." Nouă copii, coane Fănică, să trăiţi! nu mai puţin. Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii şi optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumeraţie mică, după buget.

TIPĂTESCU (zâmbind)

Nu-i vorbă, după buget e mică, aşa e. decât tu nu eşti băiat prost; o mai cârpeşti, de ici, de colo; dacă nu curge, pică. Las' că ştim noi!

PRISTANDA

Ştiţi! Cum să nu ştiţi, coane Fănică, să trăiţi! tocma' dumneavoastră să nu ştiţi!

TIPĂTESCU

Şi nu-mi pare rău, dacă ştii să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcţionarul cu tragere de inimă. Când e om de credinţă.

PRISTANDA

De credinţă, coane Fănică, să trăiţi!

TIPĂTESCU

Nu mă uit dacă se foloseşte şi el cu o para, două. mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA

Nouă suflete, coane Fănică, nouă, şi renumeraţie.

TIPĂTESCU

După buget!.

PRISTANDA

Mică, sărut mâna, coane Fănică.

TIPĂTESCU

Lasă, Ghiţă, cu steagurile de alaltăieri ţi-a ieşit bine; ai tras frumuşel condeiul.

PRISTANDA (uitându-se pe sine şi râzând)

Curat condei! (luându-şi numaidecât seama, naiv.) Adicăte, cum condei, coane Fănică?.

TIPĂTESCU

Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci şi patru de steaguri.

PRISTANDA (naiv)

Da.

TIPĂTESCU

Ei!. s-a pus patruzeci şi patru de steaguri?

PRISTANDA (cu tărie)

S-a pus, coane Fănică, s-a pus. Poate unul-două să le fi dat vântul jos... da' s-a pus...

TIPĂTESCU

Patruzeci şi patru?

PRISTANDA

Patruzeci şi patru în cap, coane Fănică.

TIPĂTESCU (râzând)

Nu umbla cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe şi cu nenea Zaharia în tot oraşul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță".

PRISTANDA (mâhnit)

Imi pare rău! tocmai coana Joițica, tocmai dumneei, care de!... să ne aşteptăm de la dumneei la o protecție...

TIPĂTESCU

Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu ştie şi nenea Zaharia şi ea că eşti omul nostru.

PRISTANDA

Al dumneavoastră, coane Fănică, şi al coanii Joițichii, şi al lui conul Zaharia. Ei? şi le-ați numărat, coane Fănică?. Ei? aşa e? patruzeci şi patru.

TIPĂTESCU

Vreo paispce... cinspce.

PRISTANDA

Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

TIPĂTESCU

Două.

PRISTANDA

Două pe piața lui 11 Fevruarie...

TIPĂTESCU

Patru.

PRISTANDA (căutând în gând)

Două la primărie.

TIPĂTESCU

Şase...

PRISTANDA (acelaşi joc)

Unul la şcoala de băieţi.

TIPĂTESCU

Şapte.

PRISTANDA

Unul. la şcoala de fete.

TIPĂTESCU

Opt...

PRISTANDA

Unul la spital.

TIPĂTESCU

Nouă.

PRISTANDA

Două. la catrindală, la Sf. Niculae.

TIPĂTESCU

Unsprezece.

PRISTANDA

Două la prefectură. paispce.

TIPĂTESCU (râzând)

Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

PRISTANDA

Nu, coane Fănică, să trăiţi! (continuă repede, pe nerăsuflate.) Două la primărie, optspce, patru la şcoli, douăzeci şi patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci.

TIPĂTESCU (râzând)

Le-ai mai numărat o dată pe toate astea şi aduni rău.

PRISTANDA

Doamne păzeşte, coane Fănică, să trăiţi, patruzeci şi patru, în cap... patruzeci şi patru... Cum zic, unul-două, poate vântul. ori cine ştie.

TIPĂTESCU (râzând)

Ghiţă. apoi nu mă orbi de la obraz aşa.

PRISTANDA (schimbând deodată tonul, umilit şi naiv)

Famelie mare. renumeraţie după buget mică.

TIPĂTESCU (uitându-se la ceas)

Ia să lăsăm steagurile, Ghiţă.

PRISTANDA

Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU

Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

PRISTANDA

Bine ziceţi, coane Fănică. Aseară pe la zece şi jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva şi mă dau aşa pe-o parte să aţipesc numai un minuţel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiţă, şi te culcă". Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi şi noapte la datorie. Aşa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, şi, pardon, mă dezbrac de mondir, scoţ chipiul, mă-mbrac ţivileşte şi plec. la datorie,

coane Fănică. Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul Primăriei, şi apuc pe maidan ca să ies la bariera „Unirii". Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Caţavencu, şi ferestrele vraişte. Ulucile înalte. dacă te sui pe uluci, poţi intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică. şi binişor, ca o pisică, mă sui pe uluci şi mă pui s-ascult: auzeam şi vedeam cum v-auz şi m-auziţi, coane Fănică, ştiţi ca la teatru.

TIPĂTESCU (interesându-se)

Ei, ce?

PRISTANDA

Jucaseră stos.

TIPĂTESCU

Cine era?

PRISTANDA

Cine să fie? dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici.

TIPĂTESCU

Şi popa?

PRISTANDA

Da, popa şi d. Tăchiţă, şi Petcuş, şi Zapisescu, toată gaşca-n păr. Jocul era pe isprăvite. şi fumărie de tutun. ieşea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa şi cu Petcuş. Ăilalţi şedeau de vorbă.

TIPĂTESCU

Şi Caţavencu mă-njura?

PRISTANDA

Grozav, coane Fănică, pe guvern şi pe dv. .şi-şi număra voturile.

TIPĂTESCU

Dăscălimea, popa şi moflujii.

PRISTANDA

Curat moflujii!

TIPĂTESCU

Las' că le dau eu voturi.

PRISTANDA

Da' să vedeți ce s-a-ntâmplat. coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul - şi acolo, pardon, tot bampir vă zicea - pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu. şi când l-om avea pe ala, i-avem pe toți. Ia ascultați scrisoarea asta". şi scoate o scrisorică din portofel.„Ia ascultați." Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc şi zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi. stăi, s-o ascult şi eu. să-mi aprinz numai țigara..." Şi, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară şi vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei. Mă trag înapoi, alunec de pe uluci şi caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori şedea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliş pe lângă uluci şi intru în curtea Primăriei.

TIPĂTESCU (interesându-se de povestire)

Ei?

PRISTANDA

M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele şi lăsaseră perdelele.

TIPĂTESCU

Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep. Ghiţă, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia şi pe Zoe să m-aştepte. Ei nu dejunează fără mine, şi nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Şi mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDA

Ce-mi ordonaţi, coane Fănică?

TIPĂTESCU

Să-mi afli ce scrisoare e aia şi de cine e vorba.

PRISTANDA

Ascult, coane Fănică.

TIPĂTESCU

Dacă s-ar putea să punem mâna şi pe firul ăsta, - nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Caţavencu, - dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârşire, ş-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

PRISTANDA

Curat să-l lucrăm!

TIPĂTESCU

Stăi un minut până să-mi schimb haina; ieşim împreună; am să-ţi mai spun ceva.

PRISTANDA

Stau, coane Fănică.

(Tipătescu iese în stânga.)

Scena II

PRISTANDA (singur)

Grea misie, misia de polițai... Şi conul Fănică cu coana Joițica mai stau să-mi numere steagurile. Tot vorba bietei neveste, zice: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot şi-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând." Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moşia moşie, foncția foncție, coana Joițica, coana Joițica: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache. (luându-şi seama) babachii... Da' eu, unde? famelie mare, renumerație după buget mică. (şade în fund pe un scaun la o parte.)

Scena III

ZAHARIA TRAHANACHE, GHIȚĂ PRISTANDA, apoi TIPĂTESCU şi ZOE

TRAHANACHE (intră prin fund, fără să ia seama la Ghiță, care se ridică răpede la intrare. Trahanache e mişcat)

A! ce coruptă soțietate!. Nu mai e moral, nu mai sunt prințipuri, nu mai e nimic: enteresul şi iar enteresul. Bine zice fiu-meu de la facultate alaltăieri în scrisoare: vezi, tânăr tânăr, dar copt, serios băiat! zice: „Tatițo, unde nu e moral, acolo e corupție, şi o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are!". Auzi d-ta mişelie, infamie. (vede pe Ghiță.) Aici erai Ghiță? (se stăpâneşte.)

PRISTANDA

Aici, sărut mâna, coane Zahario.

TRAHANACHE

Fănică a ieşit?

PRISTANDA

Ba nu, coane Zahario, vine numaidecât momental, e dincolo. A! iată conul Fănică.

TIPĂTESCU (cu pălăria şi haina de oraş vine din stânga, e surprins la vederea lui Zaharia)

Neica Zaharia! Cum se poate? Ai ieşit înainte de dejun? Ce e?

TRAHANACHE

E comedie, mare comedie, Fănică, stăi să-ţi spui. (îi face semn să expedieze pe Pristanda.)

PRISTANDA (răpede)

Mai aveţi ceva să-mi ordonaţi, coane Fănică?

TIPĂTESCU

Nu. Nu uiţi de ce-am vorbit. Trebuie să avem dezlegarea istoriei cât mai degrabă.

PRISTANDA

Ascult.

TIPĂTESCU

Nene Zahario, e lung ce ai să-mi spui? Nu mi-o poţi spune la dejun?

TRAHANACHE

Ai puţintică răbdare... Nu trebuie să ştie Joiţica... E comedie mare, Fănică. (şede pe canapea, cu spatele spre fund.)

TIPĂTESCU (uitându-se la ceas)

Atuncea treci, Ghiţă, pe la nenea Zaharia p-acasă şi lasă-i vorbă coanei Joiţichii - nu-i aşa, nene Zahario? - să fie aşa de bună să nu se supere dacă om întârzia de la dejun... avem ceva politică de vorbit între bărbaţi.

PRISTANDA

Ascult, coane Fănică. (Pristanda pleacă spre fund. Tipătescu se întoarce spre Trahanache şi coboară. Când Pristanda vrea să iasă prin fund, uşa din dreapta se deschide puţin, Zoe scoate capul, cheamă pe Pristanda: „Pst! Pst!" şi închide repede uşa. Tipătescu se întoarce şi îl vede pe Pristanda lângă uşa din dreapta.)

TIPĂTESCU

'Ai? Un' te duci?

PRISTANDA (făcându-i semn să tacă şi arătându-i pe Trahanache)

Unde mi-aţi ordonat.

TIPĂTESCU (fără a înţelege)

De ce nu ieşi prin faţă?

PRISTANDA (urmându-şi jocul)

Da, prin faţă. (se-ntoarce spre uşa din fund. Tipătescu se-ntoarce iar spre Trahanache. Jocul Zoii se repetă. Fănică se-ntoarce iar. Ghiţă, care este iar lângă uşa din dreapta, iese năvală pe acolo. Tipătescu, dând din umeri, fără să-nţeleagă, se coboară să şază pe fotoliu, lângă Trahanache.)

Scena IV

TIPĂTESCU, TRAHANACHE

TIPĂTESCU

Ei! neică Zahario, ce e? ia spune, te văz cam schimbat!.

TRAHANACHE

Ai puţintică răbdare, să vezi. Azi-dimineaţă, pe la opt şi jumătate, intră feciorul în odaie, - nici nu-mi băusem cafeaua, - îmi dă un răvăşel şi-mi zice că aşteaptă răspuns... De la cine era răvăşelul?

TIPĂTESCU

De la cine?

TRAHANACHE

De la onorabilul d. Nae Caţavencu.

TIPĂTESCU

De la Caţavencu?

TRAHANACHE

Zic: ce are a face Caţavencu cu mine şi eu cu Caţavencu, nici în clin, nici în mâneci, ba chiar putem zice, dacă considerăm după prinţipuri, din potrivă.

TIPĂTESCU

Fireşte. Ei?

TRAHANACHE

Stăi, să vezi. (scoate un răvăşel din buzunar şi-l dă lui Tipătescu.)

TIPĂTESCU (luând răvăşelul şi citind)

„Venerabilului d. Zaharia Trahanache, prezident al Comitetului permanent, al Comitetului şcolar, al Comitetului electoral, al Comiţiului agricol şi al altor comitete şi comiţii. Loco. (scoate hârtia din plic.) Venerabile domn, în interesul onoarii d-voastre de cetăţean şi de tată de familie, vă rugăm să treceţi astăzi între orele 9 jum. şi 10 a.m. pe la biuroul ziarului «Răcnetul Carpaţilor» şi sediul Societăţii Enciclopedice-Cooperative «Aurora Economică Română» unde vi se va comunica un document de cea mai mare importanţă pentru d-voastră. Al d-voastre devotat, Caţavencu, director-proprietar al ziarului «Răcnetul Carpaţilor», prezident fundator al Societăţii Enciclopedice-Cooperative «Aurora Economică Română»." Ei? ce document?

TRAHANACHE

Ai puţintică răbdare! să vezi. M-am gândit: să nu mă duc. să mă duc. să nu mă duc. ia, numai de curiozitate, să mă duc, să văz ce moft mai e şi ăsta. Mă îmbrac degrabă, Fănică, şi mă duc.

TIPĂTESCU

La Caţavencu?

TRAHANACHE

Stăi, să vezi. la Caţavencu. - Cum intru se scoală cu respect şi mă pofteşte pe fotel. „Venerabile"-n sus, „venerabile"-n jos. „îmi pare rău, că ne-am răcit împreună, zice el, că eu totdeauna am ţinut la d-ta ca la capul judeţului nostru..." şi în sfârşit o sumă de delicateţuri. Eu serios, zic: „Stimabile, m-ai chemat să-mi arăţi un docoment, arată docomentul!" Zice: „Mi-e teamă, zice, că o să fie o lovitură dureroasă pentru d-ta, şi ar fi trebuit să te pregătesc mai dinainte, d-ta un bărbat aşa de, şi aşa de." şi iar delicateţuri. Zic iar: „Stimabile, ai puţintică răbdare, docomentul". El iar: „.că de, damele." Să vezi unde vrea să m-aducă mişelul!... Biaţa Joiţica! să nu cumva să-i spui, să nu care cumva să afle! cum e ea simţitoare!.

TIPĂTESCU

Ce! a cutezat? mizerabilul! (se ridică turburat.)

TRAHANACHE (oprindu-l)

Stăi, să vezi! „.că de, damele, zice, nu înţeleg totdeauna meritele şi calităţile morale ale bărbatului, şi respectul care va să zică, ce trebuie să-i poarte." în sfârşit (Tipătescu fierbe) ce s-o mai lungesc degeaba! După ce-i pui piciorul în prag şi-i zic: „Ia ascultă, stimabile, ai puţintică răbdare: docomentul!", vede mişelul că n-are încotro, şi-mi scoate o scrisorică. Ghici a cui şi către cine?

TIPĂTESCU (de abia stăpânindu-şi emoţia)

A cui? a cui, nene Zahario?

TRAHANACHE

Stăi să vezi. (răspicat şi râzând.) A ta către nevastă-mea, către Joiţica! scrisoare de amor în toată regula. 'Ai? ce zici d-ta de asta?

TIPĂTESCU (turburat rău)

Nu se poate, nu se poate!

TRAHANACHE

Am citit-o de zece ori poate: o ştiu pe dinafară! ascultă: „Scumpa mea Zoe, venerabilul (adică eu) merge deseară la întrunire (întrunirea de alaltăieri seara). - Eu (adică tu) trebuie să stau acasă, pentru că aştept depeşi de la Bucureşti, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă cheme ministrul la telegraf. Nu mă aştepta, prin urmare, şi vino tu (adică nevastă-mea, Joiţica), la cocoşelul tău (adică tu) care te adoră, ca totdeauna, şi te sărută de o mie de ori, Fănică." (priveşte lung pe Tipătescu, care e în culmea agitaţiei.)

TIPĂTESCU (primblându-se înfuriat)

Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului!... Nu se poate!

TRAHANACHE (placid)

Fireşte că nu se poate; dar ţi-ai fi închipuit aşa mişelie. (cu candoare.) Bine, frate, înţeleg plastografie, până unde se poate, dar până aci nu înţeleg... Ei, Fănică, să vezi imitaţie de scrisoare! să zici şi tu că e a ta, dar să juri, nu altceva, să juri! (oprindu-se şi privind pe Tipătescu, care se primblă cu pumnii încleştaţi; cu mirare şi ciudă.) Uite-te la el cum se turbură! Lasă, omule, zi-i mişel şi pace! Ce te aprinzi aşa? Aşa e lumea, n-ai ce-i face, n-avem s-o schimbăm noi. Cine-şi poate închipui până unde poate merge mişelia omului!

TIPĂTESCU (acelaşi joc)

Mizerabilul!

TRAHANACHE

Măi omule, ai puţintică răbdare, zi-i ce i-am zis eu: „Eşti tare, stimabile, la machiaverlicuri, tare, n-am ce să zic; dar nu

ți-ai găsit omul." Ei, dacă a văzut că nu i se trece cu mine, ştii la ce-a ajuns? Mi-a spus că, dacă nu dau eu importanță lucrului, o să-i dea publicul, pentru că scrisoarea o să se publice duminică la gazetă şi o să fie pusă în cercevea, ca s-o vază oricine-o pofti.

TIPĂTESCU (turbat)

îl împuşc! îi dau foc! trebuie să mi-l aducă aci numaidecât, viu ori mort, cu scrisoarea. (se răpede în fund.) Ghiță! Ghiță! Să vie polițaiul!

TRAHANACHE (după el până în fund)

Ai puțintică. (întorcându-se singur în scenă.) E iute! n-are cumpăt. Aminteri bun băiat, deştept, cu carte, dar iute, nu face pentru un prefect. într-o soțietate fără moral şi fără prințip. trebuie să ai şi puțintică diplomație!

TIPĂTESCU (întorcându-se din fund)

Infamul! Canalia!

TRAHANACHE

Ei, astâmpără-te, omule, şi lasă odată mofturile, avem lucruri mai serioase de vorbit. Deseară e întrunire. S-a hotărât? Punem candidatura lui Farfuridi? Ce facem? - Deseară, am aflat că dăscălimea cu Cațavencu şi cu toți ai lor vor să facă scandal. Trebuie să-i spunem lui Ghiță să îngrijească. Mişelul de Cațavencu o să ia deseară cuvântul ca să ne combată.

TIPĂTESCU (fierbând mereu)

Nu te teme, nene Zahario, deseară d. Cațavencu nu o să fie la întrunire, o să fie în altă parte - la păstrare.

TRAHANACHE

'Aide, mergi la dejun?

TIPĂTESCU

Nu, neică Zahario, mulţumim, am treabă. Du-te dumneata singur; sărutări de mâini coanii Joiţichii.

TRAHANACHE

Bine, dar la prânz desigur. Deseară eu mă duc la întrunire, trebuie să stai cu Joiţica, i-e urât singură. După întrunire avem preferanţă.

TIPĂTESCU (ameţit)

Da, neică Zahario.

TRAHANACHE

La revedere, Fănică.

TIPĂTESCU

La revedere, neică Zahario.

TRAHANACHE (mergând spre uşe, condus de Tipătescu)

Şi nu te mai turbura, neică, pentru fitece mişelie. Nu vezi tu cum e lumea noastră? într-o soţietate fără moral şi fără prinţip, nu merge s-o iei cu iuţeală, trebuie să ai (cu fineţă) puţintică răbdare. (iese în fund.)

Scena V

TIPĂTESCU, apoi ZOE

TIPĂTESCU (vine ameţit şi-mpleticindu-se din fund şi cade pe un scaun cu capul în mâni)

Ce să fac? Ce să fac? şi nu mai vine Ghiţă!.

ZOE (ieşind din dreapta misterios şi coborând repede lângă el)

Fănică! Fănică!

TIPĂTESCU (ridicându-se iute)

Zoe!. Ştii?

ZOE (dezolată)

Ştiu! Sunt nenorocită, Fănică. Ştiu. am fost dincolo în odaie, am intrat pe scăricica din dos. Am venit numaidecât după Zaharia. N-am avut curaj să dau ochii cu el, măcar că nu crede. Am auzit tot, tot, tot. Sunt nenorocită, Fănică. Când a plecat Ghiţă, l-am chemat dincolo (Tip[ătescu] înţelege), i-am spus tot: numai el ne poate scăpa.

TIPĂTESCU

De unde aflaseşi?

ZOE

Eu am ştiut numaidecât după Zaharia. Uite!. (îi dă o scrisoare. Scena aceasta se face cu multă nervozitate.)

TIPĂTESCU (citind)

„Stimabilă doamnă, la redacţia noastră se află un document iscălit de amabilul nostru prefect şi adresat d-voastre. Acest document vi s-ar putea ceda în schimbul unui sprijin pe lângă amabilul în cestiune. Binevoiţi dar a trece îndată pe la biuroul nostru, spre a regula această afacere într-un chip mulţumitor pentru amândouă părţile..." - (cu desperare.) Cum? cum? când ai pierdut biletul, Zoe?

ZOE (înecată)

Nu ştiu. alaltăieri seara, când am plecat de la tine, îl aveam; când am ajuns acasă, nu ştiu dacă-l mai aveam; poate să fi scos batista pe drum şi mi-a căzut scrisoarea: le aveam tot într-un buzunar!

TIPĂTESCU

A! ce nenorocire!

ZOE

M-am dus la Cațavencu. de la el veneam acuma. Mi-a propus să-mi dea înapoi scrisoarea, cu condiție să-i asigurăm alegerea. Aminteri, publică scrisoarea poimâine.

TIPĂTESCU (în prada agitației)

Lupta este desperată. Vrea să ne omoare, trebuie să-l omorâm!. Şi nu mai vine Ghiță.

ZOE

Pe Ghiță l-am trimes eu la Cațavencu, să-i cumpere scrisoarea cu orice preț.

TIPĂTESCU

Care va să zică Ghiță e acolo?

ZOE

Desigur. (se aude zgomot.)

TIPĂTESCU

El trebuie să fie. (se răpede la uşa din fund, o deschide şi se trage iute înapoi.) A! Ascunde-te. degrabă. (o duce repede şi ies amândoi prin stânga.)

Scena VI

FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU, intrând misterios din fund; apoi TIPĂTESCU din stânga

BRÂNZOVENESCU

Poate să nu fie tocmai aşa; poate că e o manoperă. o manoperă grosolană, ca să intimideze pe câţiva nehotărâţi.

FARFURIDI (cu intenție fină)

Pe venerabilul d. Trahanache l-am văzut intrând la Cațavencu, astăzi pe la zece, când mă duceam în târg. Eu, am n-am să-ntâlnesc pe cineva, la zece fix mă duc în târg...

BRÂNZOVENESCU

Ei!

FARFURIDI

Pe respectabila madam' Trahanache am văzut-o ieşind de la Cațavencu tot astăzi pe la unsprezece, când mă-ntorceam din târg. Eu, am n-am clienți acasă, la unsprezece fix mă-ntorc din târg.

BRÂNZOVENESCU

Nu-nțeleg.

FARFURIDI

Cum nu-nțelegi? la unsprezece fix.

BRÂNZOVENESCU

Nu frate, nu-nțeleg daraverile astea cu opoziția! Tu ai văzut pe Trahanache întâi, pe urmă pe madam' Trahanache, şi eu adineaori am văzut pe polițaiul, pe Ghiță, intrând la Cațavencu.

FARFURIDI (cu intenție)

Ei?

BRÂNZOVENESCU

Să fie trădare la mijloc? 'ai?

FARFURIDI

Eu merg şi mai departe şi zic: trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar s-o ştim şi noi!.

BRÂNZOVENESCU

Prefectul trebuie să ne dea cheia comediei ăştia... Iacătă-l...

TIPĂTESCU (venind din stânga turburat şi dându-şi aer silit de degajare)

Salutare, salutare, stimabile!

BRÂNZOVENESCU (aparte)

E galben!

FARFURIDI (aparte)

Ce roşu s-a făcut. (tare.) Salutare, salutare, onorabile.

TIPĂTESCU (oferindu-le locuri)

Ia poftiţi, ia poftiţi, mă rog.

BRÂNZOVENESCU

Mulţumim, mulţumim, stimabile, dar ne cam grăbim: sunt douăsprece trecute.

FARFURIDI

Şi eu, am n-am înfăţişare, la douăsprece trecute fix mă duc la Tribunal.

BRÂNZOVENESCU

Uite de ce e vorba, stimabile, să fim scurţi. Prin târg. se spune.

FARFURIDI

Adică, dă-mi voie, să fim expliciţi; mie îmi place să pun punctele pe i. Se aude.

BRÂNZOVENESCU

Se aude... cum că partidul nostru dă la colegiul II ajutor lui Caţavencu.

TIPĂTESCU (mişcat)

Care partid? Care Caţavencu?

BRÂNZOVENESCU

Cum care partid?

FARFURIDI

Adică partidul nostru: madam Trahanache, dumneata, nenea Zaharia, noi şi ai noştri. să ducem pe braţe pe d. Caţavencu.

TIPĂTESCU

Şi cine spune asta? (râde silit.)

BRÂNZOVENESCU

Nu râde, stimabile, nu râde; a început să se vorbească.

FARFURIDI

Şi de!... ce să zicem! lumea are pentru ce să intre la bănuieli.

BRÂNZOVENESCU

D. Trahanache la vizită la d. Caţavencu.

TIPĂTESCU

Ei?

FARFURIDI

Madam Trahanache la vizită la d. Caţavencu.

TIPĂTESCU

Ei?

BRÂNZOVENESCU

D. Ghiţă poliţaiul la vizită la d. Caţavencu.

FARFURIDI

De unde şi până unde?

BRÂNZOVENESCU

Noi, ce să zicem - ne temem de ce spune lumea.

TIPĂTESCU (nervos)

Ei, ce spune lumea?

FARFURIDI

Vrei să vorbesc curat şi desluşit, stimabile? Ne temem de trădare. Na!

TIPĂTESCU (după ce s-a întors când la unul când la altul, supărat către Farfuridi)

Amice, d-le Farfuride, nu ți se pare d-tale că te faci mai catolic decât Papa?

FARFURIDI (hotărât)

Da, când e vorba de prințipuri, stimabile, da, mă faci, adică nu, nu mă fac, sunt când e vorba de asta, sunt mai catolic decât Papa.

TIPĂTESCU (supărat)

Domnilor, nu primesc acasă la mine astfel de observații, pe care, dați-mi voie să vă spui, le consider ca nişte insulte.

FARFURIDI

Să nu ne iuțim, stimabile.

TIPĂTESCU

Cum să nu mă iuțesc, onorabile? D-voastră veniți la mine acasă, la mine, care mi-am sacrificat cariera şi am rămas între d-voastră, ca să vă organizez partidul - căci fără mine, trebuie să mărturisiți, că d-voastră n-ați fi putut niciodată să fiți un

partid - d-voastră veniţi la mine acasă să mă numiţi pe faţă trădător. A! asta nu pot să v-o permit.

BRÂNZOVENESCU (scoţând o hârtie din buzunar)

Mă rog, iată ce se împarte acum prin târg, din partea lui d. Caţavencu. E tipărit, stimabile!

TIPĂTESCU (mişcat, îi smulge hârtia)

Tipărit?

FARFURIDI (smulgându-i-o el)

Da, tipărit, dă-mi voie... (citeşte.) „Dăm ca pozitivă ştirea cum că desigur candidatura amicului nostru politic d. *Caţavencu,* prezidentul grupului independent, este pusă la adăpost de orice loviri din partea administraţiei. *Din contra,* avem cuvinte *puternice* pentru a crede că *atât* bătrânul şi venerabilul d. Trahanache, prezidentul Comitetului electoral, cât şi *junele* şi *onorabilul* nostru prefect, ar fi convinşi *în fine* că în împrejurările prin care trece ţara, judeţul nostru nu poate fi mai bine reprezentat decât de un bărbat independent ca amicul nostru d. *Ca-ţa-ven-cu...* D. Caţavencu va lua cuvântul la întrunirea de deseară. Comitetul grupului independent." (vorbit.)...Aud?

TIPĂTESCU (aparte)

Nu mai rămâne nici o clipă de pierdut. (tare.) Domnilor, vă rog, nişte afaceri importante mă cheamă numaidecât la telegraf. Mă scuzaţi. dar. (merge la o masă şi trage clopoţelul, apoi iese în fund.)

BRÂNZOVENESCU

Aşa scurt?

FARFURIDI

Adică, cum am zice, poftiţi pe uşe afară. Bine?

TIPĂTESCU (apare în fund cu un fecior)

Unde e Ghiță?

FECIORUL

L-am căutat în tot târgul, coane Fănică, nu e. (vorbesc încet în fund.)

BRÂNZOVENESCU (care a vorbit încet cu Farfuridi)

'Aide la Trahanache. Aici am aflat tot. 'Aide.

FARFURIDI

Brânzovenescule, mi-e frică de trădare. Câte ceasuri sunt?

BRÂNZOVENESCU

Douăsprece trecute.

FARFURIDI

Douăsprece trecute?. Eu, la douăsprece trecute fix.

TIPĂTESCU (coborând între ei)

Astfel dar, d-lor.

BRÂNZOVENESCU

Ne ducem, ne ducem, stimabile, nu voim să facem deranj...

FARFURIDI (grav)

Ne ducem, dar gândeşte-te stimabile, că suntem membrii aceluiaşi partid... Cum ziceam adineaori amicului Brânzovenescu: trădare să fie (cu oarecare emoție) dacă o cer interesele partidului, dar s-o ştim şi noi. De aceea eu totdeauna am repetat cu străbunii noştri, cu Mihai Bravul şi Ştefan cel Mare: iubesc trădarea (cu intenție), dar urăsc pe trădători. (schimbând tonul, cu dezinvoltură.) Salutare, salutare, stimabile!.

BRÂNZOVENESCU (asemenea)

Salutare!.

TIPĂTESCU (închizând uşa după ei, grozav de plictisit)

A! (coboară.)

Scena VII

TIPĂTESCU, ZOE, apoi CETĂŢEANUL TURMENTAT

ZOE (ieşind din stânga repede)

S-a dus?. Ai văzut, Fănică? Ai auzit? Şi Ghiţă nu mai vine. Fănică, Fănică, ne ameninţă o nenorocire grozavă.

TIPĂTESCU

Taci! vine cineva. E Ghiţă desigur. (se repede la uşa din fund prin care apare Cetăţeanul turmentat.)

CETĂŢEANUL (şovăind)

Sluga! (în tot jocul sughite şi şovăie.)

ZOE

Cine e ăsta?

TIPĂTESCU

Ce pofteşti d-ta?

CETĂŢEANUL

Eu?... (sughite.) Eu sunt alegător...

TIPĂTESCU (nervos)

Cum te cheamă?

CETĂŢEANUL

Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă. vorba e, sunt alegător? (şovăie.)

ZOE

E turmentat?

TIPĂTESCU

Dracul să-l ia! nu e nimeni afară: lasă să-mi intre aici toţi nebunii, toţi beţivii... 'Aide, ieşi!

CETĂŢEANUL

Nu sunt turmentat... (zâmbind) coană Joiţico... Las' că ne cunoaştem. Mă cunoaşte conul Zaharia de la 11 fevruarie. Nu e vorba, ţinem la d. Nae Caţavencu. e din Soţietate. dar vorba e, eu alegător. eu. (sughite) apropitar, eu pentru cine votez? (sughite) d-aia am venit. (şovăie.)

ZOE

Trimite-l, Fănică, dă-i drumul. e ameţit de tot.

TIPĂTESCU (luându-l cu binişorul)

Fii bun, cetăţene, du-te. Aldată mai vorbim.

CETĂŢEANUL

Dar ce să vorbim aldată?

ZOE

A!

CETĂŢEANUL

Acu ce treabă avem?. Nu vă uitaţi la mine că sunt aşa de. Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum de a devenit la băutură. (sughite) că a fost lată de tot.

TIPĂTESCU (necăjit)

Fii bun, omule, şi-nţelege. (vrea să-l apuce.)

CETĂŢEANUL

Eu am găsit (sughite) o scrisoare.

TIPĂTESCU şi ZOE

O scrisoare!

CETĂŢEANUL

Da. (cătră Tip[ătescu].) A d-tale cătră coana Joiţica... Am găsit-o alaltăieri seara pe drum, când ieşeam de la întrunire. Fă-ţi idee (sughiţă) de alaltăieri seara până azi-dimineaţă s-o duci într-un chef!.

TIPĂTESCU (răpezindu-se şi apucându-l cu amândouă mâinile de gât)

Mizerabile!

CETĂŢEANUL

Nu mă zgudui (sughite) că ameţesc.

ZOE

Lasă-l, Fănică, să vedem.

CETĂŢEANUL

Lăsaţi-mă să vedeţi. Când am găsit-o, de curiozitate am deschis-o şi m-am dus subt un felinar, s-o citesc. N-apucasem s-o isprăvesc bine. şi haţ! pe la spate, d. Caţavencu. dă să mi-o ia.

TIPĂTESCU

Şi (desperat) ţi-a luat-o?

ZOE (acelaşi joc)

Ţi-a luat-o?

CETĂŢEANUL

Aş! Am băgat-o în buzunar. Zice d. Nae: „Aşa? faci parte din Soţietatea noastră şi primeşti scrisori de la prefectul, cetăţene, bravos! - Zic: (sughite) Aş! de la prefectul! - Zice: I-am cunoscut slova... Ia arată-mi-o. - Doamne păzeşte!" Ba că dă-mi-o, ba că nu ţi-o dau, din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am

abătut pe la o ţuică. una-două-trei. pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere. A făcut cinste d. Nae. l-am băut. oo! l-am băut!

ZOE

Dar scrisoarea?

TIPĂTESCU

Scrisoarea (se repede la el strigând), unde e scrisoarea?

CETĂŢEANUL

Nu striga (sughite) că ameţesc!. O am la mine scrisoarea. (amândoi îl ascultă şi-l privesc cu îndoială şi nerăbdare nervoasă.) Da.

ZOE şi TIPĂTESCU

S-ar putea!

CETĂŢEANUL

Da. o am la mine. (căutându-se prin buzunare.) Ehei! d. Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale. slava Domnului. apropitar sunt (sughite), alegător. (sughite şi se caută mereu.) Vorba e. eu (sughite), eu pentru cine votez? (se opreşte din căutat şi cu simplicitate.) Am pierdut-o! (se mai caută, apoi cu hotărâre.) Am pierdut-o!

TIPĂTESCU

A!

ZOE

Ţi-a furat-o Caţavencu!

CETĂŢEANUL

Adică d. Nae. Se prea poate. că am şi dormit. Vezi d-ta (Zoe şi Tipătescu îşi frâng mânile.) fă-ţi idee. dă-i cu bere. dă-i cu vin. dă-i cu vin. dă-i cu.

TIPĂTESCU (apucându-l şi zguduindu-l)

Mizerabile! Ce ai făcut?

CETĂŢEANUL (căzând pe un scaun)

Nu mă zgudui!

Scena VIII

ACEIAŞI, GHIŢĂ PRISTANDA

PRISTANDA (intră gâfâind într-un suflet, prin fund)

Coane Fănică! Coană Joiţico!

TIPĂTESCU şi ZOE

Ghiţă!

PRISTANDA

Vine! vine conul Zaharia!

CETĂŢEANUL (pufnind)

Conul Zaharia?. nu mai spune (sughite) că ameţesc.

TIPĂTESCU (lui Pristanda, arătând pe Cetăţeanul turmentat)

Ia-l pe nenorocitul ăsta, şi.

ZOE

Şi dă-i drumul prin dos, pe scara a mică.

PRISTANDA (ridicând pe Cetăţeanul turmentat)

'Aide, cetăţene! (îl împinge spre dreapta.)

CETĂŢEANUL

Nu mă-mpinge (sughite) că ameţesc.

PRISTANDA (acelaşi joc)

'Aide!

CETĂŢEANUL

Vorba e. eu pentru cine votez?.

PRISTANDA

'Aide!

CETĂŢEANUL

Nu mă-mpinge (sughite) că ameţesc. (iese, împins de Pristanda.)

Scena IX

ZOE, TIPĂTESCU, apoi GHIŢĂ PRISTANDA şi TRAHANACHE

TIPĂTESCU (răpede Zoii)

De Zaharia nu avem teamă: ştie tot, dar nu crede nimica. N-ai auzit?

ZOE

Fănică! Fănică! (Ghiţă intră din dreapta.) Ce-ai făcut, Ghiţă? Ai fost la Caţavencu?

PRISTANDA

Am fost, coană Joiţico. Se lasă greu, greu de tot: ori o mie de poli, ori deputăţia.

TIPĂTESCU

Trebuie să punem mâna pe el. (hotărât.) Du-te Ghiţă, ia jandarmi... viu ori mort, trebuie să mi-l aduci la poliţie, acuma într-un moment.

ZOE

Fănică!.

TIPĂTESCU

Du-te.

PRISTANDA

Ascult! (vrea să pornească spre fund, în momentul acesta intră Trahanache cu aerul triumfător.)

TRAHANACHE

L-am prins cu alta mai boacănă!

ZOE (începând să se jelească şi căzându-i ca leşinată în braţe)

Nene! nene!

TRAHANACHE

Joiţico! (către Tip[ătescu].) A aflat?

TIPĂTESCU

Ştie tot!

TRAHANACHE (îngrijind-o, după ce a pus-o cu ajutorul lui Pristanda pe fotoliu)

Bine, omule, nu ţi-am zis să nu-i spui? o ştiam eu cât e de simţitoare! Iaca vezi! (toţi o îngrijesc.) Ei! Ţi-am spus că l-am prins pe onorabilul cu alta mai boacănă. Ghiţă, iute un pahar cu apă. (Ghiţă iese în stânga.)

TIPĂTESCU (bătând în palmele Zoii)

Care onorabil?

TRAHANACHE (acelaşi joc)

Ei, ai puţintică răbdare. Caţavencu, de.

TIPĂTESCU

Cu ce alta?

TRAHANACHE (bătând cu putere în palmele Joițichii)

Cu altă plastografie. Ce plastograf!

PRISTANDA (care a venit cu paharul cu apă)

Curat plastograf!

(Cortina cade)

ACTUL II

Acelaşi salon.

Scena I

TRAHANACHE, FARFURIDI şi BRÂNZOVENESCU

(stau împrejurul unei mese rotunde, studiând listele electorale; fiecare are câte un creion colorat în mână)

BRÂNZOVENESCU

Şaizeci şi nouă cu roşu, buni, .unsprece cu albastru. ai lor.

FARFURIDI

Doisprezece.

TRAHANACHE

Ai puţintică răbdare. unu, doi, cinci. şapte. zece. unsprezece.

FARFURIDI

Doisprezece.

TRAHANACHE

Cu Ienache Siripeanu.

BRÂNZOVENESCU

Nici nu mai are drept de vot, de când şi-a măritat fata. Nu i-a dat casele de zestre? Ei? Dacă votează, merge la puşcărie onorabilul.

TRAHANACHE

Ai puţintică răbdare... Da' dacă-l putem aduce să voteze cu noi?

FARFURIDI

Altă vorbă. Să voteze cu noi, e uşor; are procesul cu epitropia bisericii, săptămâna viitoare. dar să voteze cu noi? Adică cum să voteze cu noi?.

BRÂNZOVENESCU

Adică cum să voteze cu noi?

TRAHANACHE

Să voteze cu noi.

BRÂNZOVENESCU

Nu pricepi, neică Zahario, vorba noastră? Adică „noi", partidul nostru, pentru cine votăm noi, pentru cine lucrăm noi? Noi încă nu ştim...

TRAHANACHE

Mă rog, aveţi puţintică...

FARFURIDI

Nu ştim.

TRAHANACHE

Mă rog, aveţi.

FARFURIDI

Ba eu merg şi mai departe şi zic, cum ziceam lui amicul meu Brânzovenescu: mă tem de trădare.

TRAHANACHE

Cum de trădare?

BRÂNZOVENESCU

De-aia noi astăzi când am mirosit ceva cumva.

FARFURIDI

Ceva cumva.

TRAHANACHE

Ceva cumva?

BRÂNZOVENESCU

Dacă e ceva la mijloc...

FARFURIDI

Ceva la mijloc...

TRAHANACHE

Ceva la mijloc?

FARFURIDI

Da, aşa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie!

BRÂNZOVENESCU

Dar cel puţin s-o ştim şi noi! (Trahanache vrea să-i întrerupă, fără să izbutească.)

FARFURIDI

Pentru că eu am zis-o cu străbunii noştri, cu Mircea cel Bătrân şi cu Vlad Ţepeş, neică Zahario: îmi place trădarea, dar.

TRAHANACHE

Mă rog, ai puţintică.

BRÂNZOVENESCU

Ce răbdare, neică Zahario! Nu mai e vreme de aşa lucru. Astă-seară e întrunire?

FARFURIDI

Mâine începe alegerea?

TRAHANACHE

Da.

FARFURIDI

Ei! pentru cine votăm?

BRÂNZOVENESCU

Pentru cine votăm?

TRAHANACHE

Aveţi puţintică răbdare! Pentru cine aţi mai votat şi până acuma?

BRÂNZOVENESCU

Nu înţeleg.

FARFURIDI

Nici eu.

TRAHANACHE

Mă rog, ia să ne tălmăcim noi puţintel.

FARFURIDI

Să ne tălmăcim, da, să ne tălmăcim, asta o cerem şi noi.

TRAHANACHE

Ce sunteţi d-voastră, mă rog? Vagabonţi de pe uliţă? nu. Zavragii? nu. Căuzaşi? nu. D-voastră, adică noi, suntem cetăţeni, domnule, suntem onorabili. Mai ales noi trei

suntem stâlpii puterii: proprietari, membrii Comitetului permanent, ai Comitetului electoral, ai Comitetului şcolar, ai Comitetului pentru statua lui Traian, ai Comiţiului agricol şi eţetera. Noi votăm pentru candidatul pe care-l pune pe tapet partidul întreg. pentru că de la partidul întreg atârnă binele ţării şi de la binele ţării atârnă binele nostru.

BRÂNZOVENESCU

Aşa e.

FARFURIDI

Aşa e, dar.

TRAHANACHE

Dar ce? Numele candidatului poate să fie al meu, al d-tale, ori al d-sale, după cum cer enteresurile partidului. Din moment în moment aşteptăm să-l ştim. Prefectul trebuie să vie; nu-l aşteptăm să vie de la telegraf? Ei? Nu bate telegraful?. Bate; ce treabă alta are? Poate că acuma când noi vorbim, poate să fi şi sosit numele. pe sârmă, stimabile. Da, pe sârmă, ce crezi d-ta?

FARFURIDI

Toate bune şi frumoase cum le tălmăceşti d-ta, neică Zahario, dar nouă. nouă ni e frică de trădare.

BRÂNZOVENESCU

Nu din partea d-tale.

FARFURIDI

Nu din a d-tale.

TRAHANACHE

Da' din a cui?

FARFURIDI

Din a cui, din a cui? ştii d-ta din a cui.

TRAHANACHE

Să n-am parte de Joiţica, dacă ştiu.

BRÂNZOVENESCU

Ei, stimabile, prea te faci chinez, dă-mi voie.

FARFURIDI

Ştii ce, venerabile neică Zahario, ia să dăm noi mai bine cărţile pe faţă.

TRAHANACHE

Dă-le, neică, să vedem.

FARFURIDI

Ţi-am spus că mi-e frică de trădare. Ei?

BRÂNZOVENESCU

Ei?

TRAHANACHE

Ei?

FARFURIDI

Ei? ni-e frică din partea amicului.

TRAHANACHE

Care amic?

BRÂNZOVENESCU

Care amic, care amic? Ştii d-ta.

TRAHANACHE

Să n-am parte de Joiţica, dacă ştiu.

FARFURIDI

Iar te faci chinez.

TRAHANACHE

Zău nu.

FARFURIDI

Din partea amicului. Fănică.

TRAHANACHE (surprins)

Ce?

BRÂNZOVENESCU

Din partea prefectului.

TRAHANACHE (încruntat)

Cum?

FARFURIDI (scurt)

Nouă ni-e frică... de! că-şi dă coatele cu Caţavencu...

TRAHANACHE (urmează jocul crescendo)

Cu Caţavencu?

FARFURIDI

Cu moftologul.

BRÂNZOVENESCU

Cu nifilistul.

TRAHANACHE (de abia stăpânindu-şi indignarea)

Cu Caţavencu? trădare? Fănică trădător! Ei bravos! Ei! asta mi-a plăcut! Ei! nu m-aşteptam! Ei! ne-am procopsit!

FARFURIDI

De! noi.

BRÂNZOVENESCU

Ce ne-am zis.?

TRAHANACHE (biruit din ce în ce mai mult de indignare)

Ai puțintică răbdare, stimabile. Nu dau voie nimănui să-şi permită, mă-nțelegi, să bănuiască măcar câtuşi de puțin pe Fănică. Pentru mine, stimabile, mă-nțelegi, să vie cineva să-mi bănuiască nevasta, pe Joițica...

BRÂNZOVENESCU

Pe coana Joițica, onorabile.

FARFURIDI

îmi pare rău, neică Zahario, noi nu...

TRAHANACHE (şi mai indignat)

Ai puțintică răbdare. zic: pentru mine să vie cineva să bănuiască pe Joițica, ori pe amicul Fănică, totuna e. E un om cu care nu trăiesc de ieri de alaltăieri, trăiesc de opt ani, o jumătate de an după ce m-am însurat a doua oară. De opt ani trăim împreună ca frații, şi nici un minut n-am găsit la omul ăsta măcar atitica rău. Credeți d-voastră că ar fi rămas el prefect aici şi nu s-ar fi dus director la Bucureşti, dacă nu stăruiam eu şi cu Joițica. şi la dreptul vorbind, Joițica a stăruit mai mult.

FARFURIDI

Ei! se-nțelege, damele sunt mai ambițioase.

TRAHANACHE (şi mai indignat)

Ai puțintică răbdare. Nu de ambiț că ni era prieten, - pentru enteresul partidului. Cine altul ar fi putut fi prefect al nostru?

FARFURIDI

S-ar mai fi găsit, poate.

TRAHANACHE

Să-mi dai voie să nu te crez. Un om endepandent, care a făcut servicii partidului, județului, țării... și mie, ca amic, mi-a făcut și-mi face servicii, da!. și să veniți d-voastră, tot din partid (cu ton de mustrare aspră) și să bănuiți că. să vă pronunțați cu astfel de cuvinte neparlemantare. îmi pare rău.

BRÂNZOVENESCU

în sfârșit, noi.

TRAHANACHE

Ai puțintică răbdare... îmi pare rău... (indignat rău de tot.) Care va să zică unde nu înțelegeți d-voastră politica, hop! numaidecât trădare! Ne-am procopsit! Ce soțietate! Adevărat, bine zice fiu-meu de la facultate: unde nu e moral, acolo e corupție și o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are. (în culmea indignării.) Trădare! Bravos! Fănică trădător! Frumos! (pleacă.) Salutare! salutare, stimabile! (iese foarte turburat prin fund.)

Scena II

FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU (stau un minut privind unul la altul)

FARFURIDI

Ei!. ți-a plăcut venerabilul?

BRÂNZOVENESCU

E tare. tare de tot. Solid bărbat! Nu-i dăm de rostul secretului. Trebuie să mai așteptăm.

FARFURIDI

Să mai așteptăm? Până când să mai așteptăm?. Deseară, la sfârșitul întrunirii, parcă-l văz pe venerabilul că se scoală și

trage clopoțelul: „Stimabililor, aveți puțintică răbdare: Candidatul Comitetului nostru este onor. d. Nae Cațavencu..."

BRÂNZOVENESCU

Moftologul!

FARFURIDI

Nifilistul! - Şi bravo-n sus, şi bravo-n jos, şi mâine şi poimâine, nenea Ghiță polițaiul aleargă până-i iese limba de un cot şi ți-l toarnă pe d. Cațavencu, care ne-a înjurat şi ne-a batjocorit de atâta vreme pe toate tonurile, deputat la colegiul II... Şi noi... să stăm cu mânile în sân?... peste poate!...

BRÂNZOVENESCU

Ce-o să faci? Te joci cu puterea?

FARFURIDI

Ce să fac?... Batem o depeşă la Bucureşti, la Comitetul central, la minister, la gazete, scurt şi cuprinzător: (bătând cu pumnul drept în palma stângă, ca un telegrafist pe aparatul lui, sacadat, tot textul-proiect al depeşii) „Trădare! Prefectul şi oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiul II. trădare! trădare! de trei ori trădare!"

BRÂNZOVENESCU (scurt)

E tare! prea tare! n-o iscălesc.

FARFURIDI (cu tărie, impunător)

Trebuie să ai curaj ca mine! trebuie s-o iscăleşti: o dăm anonimă!

BRÂNZOVENESCU

Aşa da, o iscălesc!

FARFURIDI

O iscălim: „Mai mulți membri ai partidului!".

BRÂNZOVENESCU

Da' dacă ne cunoaşte slova la telegraf?

FARFURIDI

Punem pe altcineva s-o scrie.

BRÂNZOVENESCU

Pe cine?

FARFURIDI

Trebuie să găsim pe cineva să ni-o dea la telegraf! 'Aide, Brânzovenescule.

BRÂNZOVENESCU

Numai să nu păţim ceva.

FARFURIDI (impunător)

Trebuie să ai curaj: anonimă. Câte ceasuri sunt?

BRÂNZOVENESCU

Cinci.

FARFURIDI

'Aide degrab', între cinci şi şase fix se-nchide telegraful... (ies cu grabă.)

Scena III

GHIŢA PRISTANDA (singur, intră prin dreapta, e puţin mişcat)

O făcurăm şi p-asta... şi tot degeaba. Am pus mâna pe d. Caţavencu... Când am asmuţit băieţii de l-a umflat, striga cât putea: „Protestez în numele Constituţiei! Asta e violare de domiciliu!" - Zic: „Curat violare de domiciliu! da' umflaţi-l!" Şi l-au umflat. L-am turnat la hârdăul lui Petrache. M-am

întors cu birja acasă la el, am căutat prin toate colţişoarele, am ridicat duşamelele, am destupat urloaiele sobii, am scobit crepăturile zidului: peste putinţă să dau de scrisoare. M-am întors la poliţie, l-am scotocit prin buzunare, peste tot: nu e şi nu e. L-am ameninţat că am poruncă de la conul Fănică să-l chinuiesc ca pe hoţii de cai, .degeaba: nu spune decât numai şi numai coanii Joiţichii. O caut şi nu o găsesc; acasă nu-i, aici nu e. A! iacăt-o. Coană Joiţico!

Scena IV

PRISTANDA şi ZOE

ZOE (venind repede din fund)

Ghiţă, bine că te găsesc.

PRISTANDA

Şi eu vă căutam, coană Joiţico.

ZOE

Ghiţă, Ghiţă, ce-am aflat? ce aţi făcut? Aţi înnebunit? Adineaori, când ieşeam de-acasă, am aflat de la doctorul că te-ai dus cu jandarmii, ai călcat casa lui Caţavencu, l-ai luat pe sus şi l-ai dus la poliţie, la arest! Cum ai făcut asta?

PRISTANDA

Ordin verbal de la conul Fănică.

ZOE

Unde e Fănică?

PRISTANDA

Nu ştiu, îl caut şi eu.

ZOE

Şi pentru ce l-aţi arestat pe Caţavencu?

PRISTANDA

Pentru ca să-i apucăm scrisoarea.

ZOE

Şi ai apucat-o?

PRISTANDA

Nu, coană Joiţico, după cât am căutat şi pe dânsul şi la el acasă, scrisoarea este ascunsă altundeva.

ZOE

Ghiţă, m-aţi nenorocit! Scrisoarea o să fie publicată mâine şi aţi făcut şi scandal degeaba. Dăscălimea o să urmeze înainte cu gazeta şi în lipsa lui. Ce-o să zică la Bucureşti guvernul, când o afla că aţi violat domiciliul lui Caţavencu şi l-aţi arestat în ajunul alegerilor, după ce guvernul era asigurat că toate au să se petreacă cu bine şi cu linişte?. Cum o să mai poată rămâne Fănică prefect?

PRISTANDA

Coană Joiţico, am uitat să vă spui: după câte făgăduieli şi ameninţări i-am făcut lui Caţavencu, mi-a răspuns că în zadar mai stăruiesc şi că la urma urmelor nici nu mai vrea să stea de vorbă cu nimini, dar cu nimini, decât numai cu d-voastră.

ZOE

Cu mine?. Du-te, Ghiţă, du-te degrabă, dă-i drumul şi roagă-l din partea mea să poftească aici... îl aştept...

PRISTANDA

Numai dacă conul Fănică.

ZOE

Dacă ţii la tine, dacă ţii la familia ta, Ghiţă...

PRISTANDA

Cum să nu ţiu, coană Joiţică? unsprece suflete!

ZOE

Du-te degrabă, într-un suflet, şi să nu vii fără Caţavencu. Poartă-te bine cu el. Ia o birjă şi vino-ntr-o clipă.

PRISTANDA

Ascult!

ZOE

Ai venit?

PRISTANDA

M-am dus!.

Scena V

ZOE (singură)

(Agitată, scoate gazeta şi citeşte) „în numărul de mâine al foii noastre vom reproduce o interesantă scrisoare sentimentală a unui înalt personaj din localitate către o damă de mare influenţă. Originalul va sta de mâine la dispoziţia curioşilor, în biuroul nostru de redacţie. Atât pentru astăzi. A bon entendeur salut!..." Ce mai e de făcut?... (se primblă agitată, apoi se opreşte ca în faţa unei inspiraţii.) Trebuie să alegem pe Caţavencu. Nu mai încape vorbă, nu mai e vreme de stat la gânduri. Cu un mişel ca el, când ne ţine la mână aşa de bine, lupta ar fi o copilărie, o nebunie... Fănică... trebuie să se învoiască... trebuie... Ei! ş-apoi! mai la urmă Caţavencu poate fi tot aşa de

bun deputat ca oricare altul. Dar unde e Fănică? unde poate să fie?...

Scena VI

ZOE şi TIPĂTESCU (venind din fund)

TIPĂTESCU

Zoe! aici eşti?

ZOE

Fănică!... te aşteptam... Ce ai făcut? Ai arestat pe Caţavencu. Te-ai gândit bine la ce ai făcut? Cum ţi-a venit să faci una ca asta? Pentru ce ai făcut-o?

TIPĂTESCU (nervos)

Pentru ce? pentru ce? Tu mă întrebi pentru ce? Pentru nerozia care ai făcut-o tu, pentru ca să evit nenorocirea pe care ai cauzat-o tu din neglijenţă. Se poate atâta distracţie! atâta nebăgare de seamă! o scrisoare de amor s-o arunci în neştire într-un buzunar cu batista, şi s-o pierzi ca şi cum ai pierde o hârtie indiferentă, ca un afiş, după ce ai ieşit de la reprezentaţie... La atâta lipsă de judecată, să-ţi spui drept, nu m-aşteptam! Ce Dumnezeu! eşti femeie în toată firea, nu mai eşti copil. Atâta neglijenţă nu se pomeneşte nici în romane, nici într-o piesă de teatru.

ZOE

Judecă-mă, Fănică, judecă-mă... (plânge.) Da, aşa e... am fost o copilă... am făcut o nerozie fără seamăn; dar acuma trebuie îndreptată. Fănică, dacă mă iubeşti, dacă ai ţinut tu la mine măcar un moment în viaţa ta, scapă-mă. scapă-mă de ruşine! Tu eşti bărbat, nu-ţi pasă! Pentru tine, afişarea intrigii

noastre n-ar fi o nenorocire... dar pentru mine... Fănică, gândeşte-te. gândeşte-te. (plânge.)

TIPĂTESCU

Tocmai de-aia m-am asigurat de persoana lui Caţavencu.

ZOE

în zadar, Fănică; Caţavencu poate muri astăzi, mâine gazeta lui tot o să publice scrisoarea noastră. Dumnezeule! Cum or să-şi smulgă toţi gazeta, cum or să mă sfâşie, cum or să râză!. O săptămână, o lună, un an de zile n-o să se mai vor¬bească decât de aventura asta. în orăşelul ăsta, unde bărbaţii şi femeile şi copiii nu au altă petrecere decât bârfirea, fie chiar fără motiv... dar încă având motiv... şi ce motiv, Fănică!... Ce vuiet! ce scandal! ce cronică infernală!... Şi eu, Fănică, în timpul ăsta, ce să fac? Să mor? să mor dacă voieşti... pentru că după asta nu o să mai pot trăi.

TIPĂTESCU

Atunci, dacă nu e altă scăpare. Zoe! Zoe! mă iubeşti.

ZOE

Te iubesc, dar scapă-mă.

TIPĂTESCU

Să fugim împreună...

ZOE (retrăgându-se)

Eşti nebun? dar Zaharia? dar poziţia ta? dar scandalul şi mai mare care s-ar aprinde pe urmele noastre?.

TIPĂTESCU (descurajat)

Atunci nu ne mai rămâne nimica de făcut?

ZOE

Ba da!

TIPĂTESCU

Ce?

ZOE

Să sprijinim candidatura lui Caţavencu!

TIPĂTESCU (sărind)

Peste putinţă!

ZOE

Să-l alegem!

TIPĂTESCU

Niciodată.

ZOE

Trebuie.

TIPĂTESCU

O dată cu capul! Te gândeşti la ce spui? Iată pe ce depeşe am pus mâna adineaori, a adus-o la telegraf canalia care a găsit scrisoarea ta, beţivul de ieri. E o depeşe anonimă. Am oprit-o şi am dat ordin la telegraf să nu mai expedieze nimica fără ştirea mea; dar ştiu eu ce poate conţine o depeşe cu cheie?... Iată: „Trădare! Prefectul şi oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Caţavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiul II. Tră¬dare, trădare, de trei ori trădare. Mai mulţi membri ai partidului..." .. .Orice s-ar întâmpla, nu se poate să sprijinim pe mizerabilul, nu, nu, nu!. Spune-mi, să căutăm, să găsim alt mijloc?

ZOE (zdrobită)

Alt mijloc nu văz, .. .alt mijloc nu este.

TIPĂTESCU

Atunci.

ZOE

Atunci. (înecată) lasă-mă, lasă-mă în nenorocire. lasă-mă să mor de ruşine. Omoară-mă pe mine care te-am iubit, care am jertfit tot pentru tine... Iată unde m-ai adus! iată cât plăteau jurămintele tale! M-ai adus la moarte - pentru că (hotărâtă) mă omor înainte de izbucnirea scandalului, astăzi, acuma, aici! - m-ai adus la moarte, şi mă poţi scăpa, şi mă laşi să mor. (plânge.)

TIPĂTESCU

Zoe! Zoe!

ZOE

Lasă-mă. Dacă ambiţia ta, dacă nimicurile tale politice le pui mai presus de ruşinea mea, de viaţa mea, lasă-mă! Să mor. (plângând.) Să mor cu siguranţa că opt ani de zile m-ai amăgit în fiecare minută, că nu m-ai iubit niciodată... niciodată. niciodată.

TIPĂTESCU

Zoe! să vedem, să ne mai gândim!

ZOE

Nu mai e vreme de gândit, Fănică! Fiecare minută care trece mă apropie de pieire. Trebuie să te hotărăşti!

TIPĂTESCU (în luptă cu el însuşi)

Să mă hotărăsc! să mă hotărăsc.

ZOE (înecată)

Adineaori, în Lipscani, am aflat de arestarea lui Caţavencu. Am alergat ca o nebună la redacţie. Iată ce foaie au scos comitetul lor. (îi dă foaia, Tipătescu o citeşte încet.) înţelegi la ce trebuie să ne aşteptăm după arestarea lui.

TIPĂTESCU

Omul ăsta îşi joacă viaţa!

ZOE

Nu şi-o joacă pe a lui, Fănică, o joacă pe a mea; pentru că încă o dată îţi spui. din două una: ori tu mă iubeşti şi eu trăiesc, şi atunci lupta e peste putinţă cu Caţavencu - trebuie să-mi cedezi; ori nu, şi atuncea mor, şi dacă mă laşi să mor, după ce-oi muri poate să se-ntâmple orice. (zdrobită.) Sunt hotărâtă. (revenindu-i deodată toată energia.) Da, sunt hotărâtă, dar nu voi să mor până nu voi fi luptat cu toate împrejurările (cu energie crescândă) şi am să lupt! şi cu tine am să lupt din toate puterile, cu tine, om ingrat şi fără inimă! cu tine trebuie să lupt, pentru că acuma tu eşti piedica a mai grea, care mă opreşte să-mi capăt iar liniştea!. Da, sunt hotărâtă, şi trebuie să biruiesc tot, şi pe tine. aşa de hotărâtă sunt, încât adineaori am poruncit lui Ghiţă să meargă să dea drumul lui Caţavencu şi să-l poftească aici din partea mea...

TIPĂTESCU

Femeie nebună! Ce ai făcut?

ZOE

Am făcut ce am crezut că trebuie să fac. Dacă tu nu vrei să sprijini pe Caţavencu, dacă tu nu vrei să-l alegi, ca să mă scapi - atunci eu, care voi să scap, îl sprijin eu, îl aleg eu...

TIPĂTESCU

Cum?

ZOE

Da, îl aleg eu. Eu sunt pentru Caţavencu, bărbatul meu cu toate voturile lui trebuie să fie pentru Caţavencu. în sfârşit, cine luptă cu Caţavencu luptă cu mine... 'Aide, Fănică, luptă,

zdrobeşte-mă, tu care ziceai că mă iubeşti! Să vedem! (pleacă spre dreapta.)

TIPĂTESCU

Zoe!

ZOE

Lasă-mă! (iese.)

TIPĂTESCU (urmărind-o)

Zoe! Zoe! (iese după ea. O clipă scena goală.)

Scena VII

GHIŢĂ PRISTANDA şi CAŢAVENCU

PRISTANDA (apărând în fund şi făcând loc cu respect lui Caţavencu să treacă)

Poftiţi, cocoane Nicule, poftiţi... (umilit) şi zău, să pardonaţi, în consideraţia misiei mele, care ordonă (serios) să fim scrofuloşi la datorie. D-voastră ştiţi mai bine ca mine... aşa e poliţaiul: tată să-ţi fie - trebuie să-l ridici? îl ridici! n-ai ce-i face: e misie. De aia (foarte rugător) mă rog să pardonaţi...

CAŢAVENCU

îmi pare rău, Ghiţă, că mai stăruieşti cu scuzele tale. Adică noi nu ştim cum merge poliţia? (sentenţios.) într-un stat constituţional un poliţai nu e nici mai mult nici mai puţin decât un instrument!

PRISTANDA

Curat instrument!

CAȚAVENCU

Nu brațul care loveşte, voința care ordonă e de vină. Eu chiar am scris un articol în privința asta. Nu ştiu dacă l-ați citit?

PRISTANDA

Trebuie să-l fi citit, coane Nicule; eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdauna; că să nu vă uitați la mine. adică pentru misie... (misterios) altele am eu în sufletul meu, dar de! n-ai ce-i face: famelie mare, renumerație după buget mică...

CAȚAVENCU

Şi în sfârşit, cum ar fi posibil martiriul, dacă n-ar exista călăul?

PRISTANDA

Curat, coane Nicule!

CAȚAVENCU (schimbând tonul)

Cetățene, nu uita condiția cu care am venit aici! Am venit în casa prefectului, nu voi însă să dau ochii cu el, nu mă pot aşa de ieftin compromite. Am venit chemat de doamna Trahanache, pe dânsa voi să văz.

PRISTANDA

Mai e vorbă, coane Nicule, pe coana Joițica, pe dumneei. conul Fănică nici nu e aicea... Poftiți, poftiți, şedeți, coane Nicule, mă duc să spui coanii Joițichii că ați venit. (vrea să plece.)

CAȚAVENCU

Poți să-i adaogi chiar că mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m-a aruncat dizgrația dumneei.

PRISTANDA

Ascult. (aparte.) Mare pişicher! Strajnic prefect ar fi ăsta! (iese aruncând priviri furişe de admiraţie către Caţavencu.)

Scena VIII

CAŢAVENCU (singur)

în sfârşit, capitulează! Se putea altfel?... Iubitul, scumpul, venerabilul nenea Zaharia (râde) parcă-l auz deseară proclamându-mă candidat al colegiului. Sărmanul Farfuridi!... (grav.) Scopul scuză mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta!... Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte... atât mai bine pentru mine! îşi pierde minţile, atât mai rău pentru el! Mă arestează, atât mai bine pentru mine! Coana Joiţica, mai cuminte ca toţi, mă cheamă, şi eu, politicos, iată-mă, gata să-i sărut mâna cu respect... Mă rog, n-ai ce-i face: mâna care-ţi dă mandatul!... Dar... unde e coana Joiţica?... nu văz pe coana Joiţica... (Se-ntoarce spre fund, apoi spre stânga, în fine spre dreapta. în momentul acesta apare Tipătescu în uşa din dreapta, unde stă un moment nemişcat. Gest de surpriză din partea lui Caţavencu. Aparte.) Tipătescu! O preferam pe ea!

Scena IX

CAŢAVENCU, TIPĂTESCU

TIPĂTESCU (a apărut în dreapta cu aerul încruntat şi pumnii încleştaţi, a stat în uşe, a mers apoi liniştit la uşa din fund, măsurând din ochi pe Caţavencu, şi s-a oprit în fund un moment; aparte)

Ţine-mă, Doamne!

CAŢAVENCU (jenat)

Stimabile domn, scuzaţi-mă daca v-ar părea că mă prezint la d-voastră astfel, într-un mod neregulat... Trebuie să vă spun că am fost adus aici din arest de poliţaiul d-voastre, după ordinile. şi nu m-aşteptam să vă întâlnesc.

TIPĂTESCU (aparte)

Impertinent!

CAŢAVENCU

Pentru că mi se spusese că eram chemat de... altfel nici nu aş fi venit... în fine, dacă sunt aici prizonier, rămâi... dacă sunt liber - şi nu cer nimic mai mult - mă retrag îndată.

TIPĂTESCU (care a tot bătut din călcâi cu impacienţă, coboară încet, rar şi cu dinţii strânşi)

Iubite şi stimabile d-le Caţavencu, nu înțeleg pentru ce între doi bărbaţi, cu oarecare pretenţie de seriozitate, să mai încapă astfel de meşteşuguri şi rafinării de maniere, astfel de tirade distilate, când situaţia lor e aşa de limpede. Eu sunt un om căruia-i place să joace pe faţă... Să-mi dai voie să-ți spui ceva... Ia poftim, ia poftim, mă rog. (îi oferă un scaun, aparte) Să fiu cuminte. Ce bine că-i Zoe dincolo!

CAŢAVENCU

Stimabile domn, d-tale îți place să joci pe faţă, primesc; mie-mi place să joc scurt, scurt. (gest de retezare.) Situaţia noastră o putem dezlega numaidecât. (Tipătescu îi oferă jeţul, el îl respinge uşor.) Mulţumesc!

TIPĂTESCU (acelaşi joc)

Ia poftim, mă rog, ia poftim!

CAŢAVENCU (acelaşi joc)

Mulţumesc!

TIPĂTESCU (privind ţintă la Caţavencu şi cu tonul mârâit)

Poftim de!...

CAŢAVENCU (care s-a retras puţin, cedează în sfârşit şi cade pe fotoliu cam fără voie)

Mulţumesc.

TIPĂTESCU

Aşa. (şade aproape de el, Caţavencu se cam retrage. Tipătescu se îndeasă spre el, Caţavencu acelaşi joc, şi iar.) Astfel dar, onorabile domn, d-ta, - prin ce mijloace nu-mi pasă!- posedezi o scrisoare a mea, care poate compromite onoarea unei familii...

CAŢAVENCU (gest)

A!

TIPĂTESCU

Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu şi mai scurt... Iată: d-ta eşti un om practic, d-ta posedezi un lucru care-mi trebuie mie. Eu viu şi-ţi zic: (cu multă afabilitate) mă rog, onorabile domn, ce-mi ceri d-ta în schimbul acelui lucru?

CAŢAVENCU (naiv)

Cum, nu ştii?

TIPĂTESCU (asemenea)

Nu.

CAŢAVENCU (asemenea)

Nici măcar nu vă dă-n gând?

TIPĂTESCU (asemenea)

Nu. d-aia întreb.

CAŢAVENCU

Stimabile domn, (cu dignitate) un om politic.

TIPĂTESCU (cu pofidă)

Adică d-ta.

CAŢAVENCU

Dă-mi voie. Un om politic trebuie, mai ales în nişte împrejurări politice ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mişcare generală, mişcare ce, dacă vom lua în consideraţie trecutul oricărui stat constituţional, mai ales un stat tânăr ca al nostru.

TIPĂTESCU (impacientat, bătând din călcâi)

Mă rog, onorabile, încă o dată. (răspicat) ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scrisori? Scurt! scurt! (repetă gestul de retezare al lui Caţavencu.)

CAŢAVENCU

Ei?... dacă este aşa, dacă voieşti scurt, iată: voi (rugător) să nu mă combaţi, ceva mai mult, să-mi sprijini candidatura...

TIPĂTESCU (vrând să izbucnească)

Candidatura d-tale! (stăpânindu-se.) Onorabile domn, nu ţi se pare că ceri prea mult?.

CAŢAVENCU

Atuncea d-ta, care mi-ai propus schimbul, care-mi faci întrebarea, trebuie să răspunzi.

TIPĂTESCU (apropiându-se şi îndesându-se înspre Caţavencu, se repetă jocul de scenă de mai sus)

Ba zău, spune, nu ţi se pare prea mult? 'Ai? Ce zici?

CAŢAVENCU (naiv)

Nu.

TIPĂTESCU (cu insinuare)

Dacă s-ar retrage Comitetul permanent şi am rezerva un loc pentru prea iubitul d. Caţavencu?.

CAȚAVENCU (zâmbind şi cu bonomie)

E un nimic, stimabile.

TIPĂTESCU

Dacă în postul de advocat al statului s-ar numi acelaşi d. Cațavencu?.

CAȚAVENCU (asemenea)

E puțin, onorabile.

TIPĂTESCU

Dacă în locul de primar, vacant acum, şi în locul de epitrop-efor la Sf. Nicolae s-ar numi tot nenea Cațavencu? 'Ai? (Cațavencu surâde cu un gest de refuz.) Şi dacă şi moşia „Zăvoiul" din marginea oraşului.

CAȚAVENCU (zâmbind asemenea)

Dă-mi voie, stimabile, un om politic trebuie, este dator, mai ales în împrejurări ca acele prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mişcare generală, mişcare (mângâie şi umflă cuvintele distilându-şi tonul şi accentul) ce, dacă vom lua în considerație, trecutul unui stat constituțional, mai ales un stat tânăr ca al nostru, de abia ieşit din.

TIPĂTESCU (bătând impacient din călcâi şi întrerupându-l)

Ei! să lăsăm frazele, nene Cațavencule! Astea sunt bune pentru gură-cască. Eu sunt omul pe care d-ta să-l îmbeți cu apă rece?... Spune, unde să fie! bărbăteşte: ce vrei de la mine? (se ridică fierbând.)

CAȚAVENCU (ridicându-se şi el)

Ce vreau? ce vreau? Ştii bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atâta vreme; vreau ceea ce merit în oraşul ăsta de gogomani, unde sunt cel d-întâi... între fruntaşii politici... Vreau.

TIPĂTESCU (fierbând)

Ce vrei?

CAŢAVENCU (asemenea)

Vreau. mandatul de deputat, iată ce vreau: nimic altceva! nimic! nimic! (după o pauză, cu insinuare caldă şi crescândă) Mi se cuvine!. Te rog!. Nu mă combate. Susţine-mă. Alege-mă. Poimâine, în momentul când voi fi proclamat cu majoritatea cerută, . în momentul acela vei avea scrisoarea (cu multă căldură). pe onoarea mea!

TIPĂTESCU (aproape să izbucnească)

Pe onoarea ta?. Şi dacă nu pot să te aleg?.

CAŢAVENCU

Poţi!

TIPĂTESCU (pierzându-şi cumpătul din ce în ce)

Şi dacă nu voi? - zi că nu voi să te aleg?

CAŢAVENCU (îndârjit)

Trebuie să vrei.

TIPĂTESCU (d-abia mai stăpânindu-se)

Uiţi că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! nu *voi* să te aleg!

CAŢAVENCU

Trebuie!

TIPĂTESCU

Nu!

CAŢAVENCU

Trebuie să vrei, dacă ţii câtuşi de puţin la onoarea.

TIPĂTESCU (izbucnind)

Mizerabile! (Cațavencu face un pas înapoi.) Canalie neruşinată! Nu ştiu ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul. (se repede, ia un baston de lângă perete şi se întoarce turbat către Cațavencu) Mişelule! trebuie să-mi dai aci scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea. ori te ucid ca pe un câine! (se repede năvală la el. Cațavencu ocoleşte masa şi canapeaua, răstoarnă mobilele şi se repede la fereastră, pe care o deschide de perete îmbrâncind-o în afară.)

CAȚAVENCU (tremurând, strigă la fereastră în afară)

Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!

Scena X

ACEIAŞI, ZOE (venind repede din dreapta)

ZOE (repezindu-se între Cațavencu şi Tipătescu, rugătoare şi foarte emoționată)

Domnule Cațavencu, domnule, pentru Dumnezeu! te rog, nu striga. Fănică, ai înnebunit?. Domnule Cațavencu. mă rog.

CAȚAVENCU (emoționat şi el)

Cum să nu strig, doamnă?

TIPĂTESCU (zdrobit de mişcare, ştergându-şi fruntea şi căzând pe un scaun la dreapta)

Mişel! mişel! mişel!

ZOE (rugătoare)

Domnule Cațavencu, cer scuze eu pentru momentul de iuțeală care l-a făcut pe Fănică să uite...

CAȚAVENCU

Nu încap scuze, doamnă. trebuie să ies d-aci numaidecât: nu mai pot sta un moment într-o casă unde-mi este viața în primejdie!...

ZOE

Domnule Cațavencu, în sfârşit d-ta eşti un om cuminte, un om practic, d-tale îți este indiferent de la cine ți-ar veni aceea ce-ți trebuie așa de neapărat.

CAȚAVENCU

Nu-nțeleg.

ZOE

Ai cerut, în schimbul scrisorii de care e vorba, mandatul de deputat. Ai jurat pe onoarea d-tale că poimâine când ăi fi proclamat, vei da scrisoarea aceluia ce te-ar face să fii ales... Ei! eu te aleg, eu şi cu bărbatul meu; mie să-mi dai scrisoarea. Primeşti?.

CAȚAVENCU (ca lovit de o idee)

Primesc.

ZOE (încet către Tipătescu, care stă cufundat în gânduri pe fotoliu)

Şi înțelegi că atunci, când, luptând cu tine, voi căpăta scrisoarea... tot, ...tot, ...Fănică, va fi isprăvit între noi. (tare.) Suntem deplin înțeleşi, domnule Cațavencu.

CAȚAVENCU

Da, madam, pe deplin... dar... (îi face semn către Tipătescu.)

ZOE (stăruind lângă Tipătescu)

Fănică! Fănică! hotărăşte-te! Poți fi tu duşmanul liniştii mele?... Spune!... (rugându-l frumos) Fănică!...

TIPĂTESCU (nemaiputând lupta şi sculându-se)

în sfârşit, dacă vrei tu... fie!... întâmple-se orice s-ar întâmpla. (cu hotărâre.) Domnule Caţavencu, eşti candidatul Zoii, eşti candidatul lui nenea Zaharia. prin urmare şi al meu! Poimâine eşti deputat!.

ZOE (triumfătoare)

A!

CAŢAVENCU

Poimâine veţi avea... (se aude zgomot afară, vocea lui Trahanache: „Ai puţintică răbdare!")

ZOE

Nenea!

TIPĂTESCU

Zaharia!

CAŢAVENCU

Venerabilul!

TIPĂTESCU

Repede, ascundeţi-vă amândoi. Nu trebuie să vă vază.

(Zoe iese degrabă în stânga, Tipătescu cu Caţavencu la dreapta.)

Scena XI

TRAHANACHE (singur)

Nimeni?... şi dobitocul de fecior mi-a spus că Fănică şi Zoe sunt aici. (merge la uşa din dreapta şi bate cu discreţie.) Nimeni! (asemenea în stânga.) Nimeni! (vrea să plece prin fund şi ca şi când şi-ar aduce aminte de ceva.) A! era să uit! (şade la masa de scris, ia condei şi hârtie şi scrie, citind.) „Dragă Fănică, te-am căutat! Mă întorc peste o jumătate de ceas. Trebuie să ne vedem înainte de

întrunire. Aşteaptă-mă negreşit; nu ieşi: ai puţintică răbdare... Trahanache." (pune scrisoarea la vedere pe masă.) Acuma să dăm de căpătâiele firelor iubitului nostru d. Caţavencu. (iese prin fund repede. Un moment scena goală; apoi uşile din dreapta şi din stânga se deschid binişor. Din stânga iese Zoe, din dreapta Tipătescu şi Caţavencu.)

Scena XII

TIPĂTESCU, CAŢAVENCU, ZOE, apoi CETĂŢEANUL TURMENTAT

TIPĂTESCU

Blestemată politică! un moment să n-ai pace! (merge la uşa din fund şi o închide.) Suntem în linişte... (lui Caţavencu.) Eu merg la telegraf să-ţi anunţ la Bucureşti candidatura... d-ta aşteaptă acasă un cuvânt al meu... Deseară, la întrunire, fii cu tact... trebuie mult tact. (se aud în fund bătăi în uşă; toţi din scenă tac şi nu mişcă; iar bătăi, apoi trei fluierături.) E Ghiţă, ăsta e semnalul lui! (merge şi deschide uşa din fund, prin care apare Cetăţeanul, fluierând ca de mirare.)

TIPĂTESCU

Iar? (se dă înapoi.)

CAŢAVENCU

Omul meu! (se dă cam la spatele Zoii.)

CETĂŢEANUL

Da, iar eu! (sughite.) Am venit pentru istoria aia de care am vorbit az-dimineaţă... Ce facem? Iacă, mâine începe... Eu... pentru cine votez?

TIPĂTESCU (ţinându-i calea să nu coboare în scenă)

Pentru cine? pentru cine? Lasă-mă în pace, cetăţene: ai ajuns de nesuferit... Votează pentru cine pofteşti...

CETĂŢEANUL

Eu nu poftesc pe nimeni, dacă e vorba pe poftă...

TIPĂTESCU

Ei! lasă-mă-n pace, administraţia nu voieşte să influinţeze câtuşi de puţin pe nimini.

CAŢAVENCU (intervenind)

Pardon, daţi-mi voie: mie-mi pare din contra că într-un stat constituţional, mai ales într-un stat tânăr ca al nostru, administraţia ar trebui să.

ZOE (asemenea)

Se-nţelege.?

CETĂŢEANUL (către Caţavencu)

Ei! onorabilul! nu te vedeam; sluga! o mie de ani pace! Şi zi, mă lucraşi, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului... pentru ca să-mi faci pontul cu scrisoarea,... bravos! dom'le Nae.

CAŢAVENCU

A! a!

ZOE

Fănică! Fănică! trimite-l... e nesuferit!

TIPĂTESCU (nervos)

în sfârşit, cetăţene, te rog lasă-ne cu binişorul, lasă-ne... Ce pofteşti de la mine?

CETĂŢEANUL

Nu ţi-am spus? (sughite.) Mâine începe. Ei? (sughite.) Eu pe cine aleg? Pentru cine?... (face semnul votării şi sughite.)

ZOE

Pentru d. Nae Caţavencu.

CETĂŢEANUL

Pentru... (sughite şi pufneşte de râs) Nu mă-nnebuni că ameţesc...

TIPĂTESCU (din ce în ce mai nervos, luând pe Cetăţeanul de mână şi zguduindu-l)

Pentru că eşti un om viţios.

CETĂŢEANUL

Nu mă smuci, că ameţesc!

TIPĂTESCU (asemenea)

Pentru că te-ai lăsat să-ţi ia din buzunar, să-ţi fure scri¬soarea.

CETĂŢEANUL

Ei! nu face nimica, poate mai găsim alta...

TIPĂTESCU

Lasă-mă să vorbesc. pentru că eşti.

CETĂŢEANUL..

Alegător.

TIPĂTESCU

Nu. beţiv. viţios. păcătos.

ZOE

Fănică!.

TIPĂTESCU

Da, beţiv. uite şi acuma eşti turmentat, eşti băut.

(Cațavencu râde.)

CETĂȚEANUL

Aș!

TIPĂTESCU (cu dezgust)

Uite, nenorocitule! miroși cale d-o poștă. (Îl împinge.)

CETĂȚEANUL (șovăind)

Ăsta este mirosul meu naturel.

TIPĂTESCU

Miroși a rom.

CETĂȚEANUL

Ei bravos! Vrei să miros a gaz?

TIPĂTESCU

Ei! pentru toate astea trebuie să-ți dai votul lui onorabilul d. Cațavencu. Pentru așa alegător, mai bun ales nici că se putea.

ZOE

Fănică!.

CAȚAVENCU

Totdeauna ironic, (zâmbind) stimabile!

Scena XIII

ACEIAȘI, FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU și TRAHANACHE

TIPĂTESCU (montându-se treptat)

Da, pentru d. Cațavencu lucrăm noi, pe d-sa noi îl sprijinim, pe d. Cațavencu să-l alegeți d-voastră. Și nu-l

sprijinim de silă, îl sprijinim pentru că dumnealui este cel mai onest concetățean al nostru.

ZOE

Fănică, fii calm...

TIPĂTESCU

Da, sunt calm... Pentru că dumnealui (Farfuridi, Brânzovenescu și Trahanache apar în fund și ascultă. Cei dintâi arată tot ce se petrece în scenă celui d-al treilea) nu e ca alții mișel, pentru că nu e ca alții canalie, nu e ca alții infam... (se montează din ce în ce)... pentru că încă o dată, la alegători ca d-ta, cu minte, cu judecată limpede, cu simț politic, nu se poate mai bun reprezentant decât d. Cațavencu, (apăsând) *onorabilul* d. Cațavencu! (Tipătescu împinge cu scârbă pe Cetățeanul turmentat.)

CAȚAVENCU (zâmbind cu bonomie)

Ce răutăcios!

BRÂNZOVENESCU (din fund)

A!

FARFURIDI (lui Trahanache)

Iacă trădarea! Când îți spuneam, venerabile!. (coboară toți.)

TRAHANACHE

Ei! ai puțintică răbdare!

ZOE

Nene! (se repede la Trahanache și-l trage deoparte unde-i vorbește încet și cu multă mișcare. Cațavencu și Cetățeanul turmentat vorbesc de altă parte asemenea.)

TIPĂTESCU

Ei! lăsați-mă toți în pace!

FARFURIDI

Te lăsăm, stimabile, dar mergem la Bucureşti.

BRÂNZOVENESCU

Şi vom spune tot.

TIPĂTESCU (aparte)

Duceţi-vă la dracul! (trece lângă Trahanache şi Zoe.)

FARFURIDI

La ziare!

BRÂNZOVENESCU

La Comitetul electoral central!

FARFURIDI

La guvern!

CETĂŢEANUL (arătând pe Farfuridi şi Brânzovenescu lui Caţavencu)

Oleu!... fugi că ameţesc! (Caţavencu şi Cetăţeanul turmentat convorbesc foarte mişcat deoparte cu Farfuridi şi Brânzovenescu.)

TRAHANACHE

în sfârşit, ce e, Fănică?

TIPĂTESCU

Nu mă-ntreba pe mine, nene Zahario!

ZOE (cu energie)

Nici o vorbă, nene, trebuie.

TRAHANACHE

De ce?

ZOE (precipitată)

Dacă mă iubeşti, dacă ţii la mine, acuma tăcere; îţi spun pe urmă tot. (vorbesc încet toţi trei.)

CAŢAVENCU (către Farfuridi şi Brânzovenescu)

Daţi-mi voie, stimabile, nu d-voastră veţi avea mai multă încredere faţă de înaltele locuri decât onorabilul (toţi ascultă, Tipătescu se plimbă agitat în fund) d. Tipătescu, prefectul cel mai onest!.

TRAHANACHE

Da!

CAŢAVENCU

Cel mai integru!.

TRAHANACHE

Da!

CAŢAVENCU

Cel mai credincios!.

ZOE

Fireşte!

CAŢAVENCU

Daţi-mi voie să vă spun că toate zbuciumările d-voastră sunt numai şi numai chestii personale, şi când vin nişte asemenea persoane. ca d-voastră.

CETĂŢEANUL

Nananâ!

FARFURIDI

Care va să zică şi insulte!

BRÂNZOVENESCU

Bravos!

CAȚAVENCU

Chestie de tarabă, onorabile! daraveri de clopotniță, stimabile!

ZOE (către Trahanache)

Se-nțelege!

CAȚAVENCU

Alegătorii vor vorbi.

ZOE (îndemnând pe Cetățeanul turmentat și pe Trahanache)

Da, alegătorii vor vorbi.

TRAHANACHE

Da, alegătorii vor vorbi, fireşte!

CETĂȚEANUL (serios)

Da, noi vom vorbi!

SCENA XIV

ACEIAŞI, GHIȚĂ PRISTANDA (venind fuga din fund, cu o depeşă-n mână)

PRISTANDA

Coane Fănică! o depeşă *fe-fe* urgentă!

ZOE

O depeşă! (se-ntorc toți spre fund.)

TIPĂTESCU (deschide nervos depeşa şi citeşte)

„Cu orice preț, dar cu orice preț, colegiul d-voastră al II-lea trebuie să aleagă pe d. Agamemnon Dandanache. (toți mişcare.) Se face din aceasta pentru d-voastră o înaltă şi ultimă chestie de încredere"... A!

FARFURIDI şi BRÂNZOVENESCU

Aha!

ZOE (cu toată energia)

A! nu se poate! Vom lupta contra oricui. Vom lupta contra guvernului!. (Tipătescu a căzut obosit pe un scaun.)

TRAHANACHE

Ai puţintică răbdare!

ZOE

Da, nene! vom lupta contra guvernului!

CAŢAVENCU

Da, vom lupta contra guvernului! (Caţavencu, Zoe şi Trahanache de o parte, Farfuridi, Brânzovenescu frecându-şi mâinile cu satisfacţie de altă parte; Ghiţă în fund; Tipătescu obosit pe scaun, ca şi cum n-ar lua parte la ce se petrece. Cetăţeanul turmentat în mijloc.)

CETĂŢEANUL (târât de curent)

Da! vom lupta contra. (sughiţând şi schimbând tonul). adică nu. Eu nu lupt contra guvernului!.

(Cortina)

ACTUL III

Teatrul înfăţişează sala cea mare a pretoriului primăriei, un fel de exagon din care se văd trei laturi. Trei uşi în fund; cea din mijloc dă în coridorul de intrare; pe cea din dreapta se citeşte: „Ofiţer ţivil"; pe cea din stânga: „Arfiva". în stânga la planul al doilea, o uşă cu inscripţia „Cabinetul Primarelui". în dreapta, acelaşi plan, altă uşă cu inscripţia: „Reghistratura". — Partea din stânga până la uşa „Arfivei" este despărţită de scenă cu un grilaj de lemn acoperit cu perdeluţe de chembrică verde. Lângă grilaj, la stânga, în scenă, este o estradă pe care sunt aşezate masa şi jeţul prezidenţial. înaintea mesei, puţin mai jos, este tribuna. Pe masă sunt două candelabre, hârtie, călimări şi un clopoţel. Pe tribună o sticlă şi un pahar de apă. De partea dreaptă sunt bănci dese şi scaune; sub estradă, asemenea. Peste tot sunt bănci şi scaune, afară de o cărare lăsată liber de la uşa de intrare din fund prin mijlocul scenii, pe unde vine şi se duce lumea. Pe pereţi câteva lămpi atârnate în cuie. Lumină cam săracă. La ridicarea perdelii, Trahanache este la masa prezidenţială în jeţul său, la spatele tribunei. împrejurul mesii, Brânzovenescu şi alţi cetăţeni. — înaintea tribunii, cu spatele spre dânsa, alegători, cetăţeni, public, unii şezând jos, alţii în picioare. Pe bănci, pe scaune şi împrejur asemenea. în capul băncilor din faţă, e Caţavencu împreună cu Ionescu, Popescu şi alţi dascăli şi partizani. — Farfuridi e la tribună. — Perdeaua se ridică asupra unei întreruperi. în toată sala e rumoare. Prezidentul agită clopoţelul.

Scena I

TRAHANACHE, CAŢAVENCU, BRÂNZOVENESCU, FARFURIDI, IONESCU, POPESCU, CETĂŢENI, ALEGĂTORI, PUBLIC (Rumoare)

FARFURIDI (de la tribună)

Daţi-mi voie! (gustă din paharul cu apă.) Daţi-mi voie! (rumoare.)

TRAHANACHE (trăgându-şi clopoţelul)

Stimabili! onorabili! (afabil) faceţi tăcere! Sunt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilii. Aveţi puţintică răbdare... (către Farfuridi.) Dă-i înainte, stimabile, aveţi cuvântul!

FARFURIDI (către adunare)

După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric, din punctul de vedere de drept, voi încheia cât se poate mai scurt.

POPESCU

Parol?... Numai dacă t-ei ţinea de vorbă. (râsete în partea unde sunt dascălii.)

FARFURIDI

Rog, nu mă-ntrerupeţi, daţi-mi voie.

TRAHANACHE (către partea unde e Popescu)

Stimabile, nu-ntrerupeţi.

FARFURIDI

După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric şi din punctul de vedere de drept, voi încheia, precum am zis, cât se poate mai scurt. (bea o sorbitură, apoi, reluându-şi răsuflarea, rar ca şi cum ar începe o poveste.) La anul una-mie-opt-sute-două-zeci-şi-unu... fix... (rumoare şi protestări în grupul lui Caţavencu: A! A! A!)

POPESCU

Dacă ne-ntoarcem iar la 1821 fix, ne-am procopsit. (rumoare şi protestări.)

FARFURIDI

Daţi-mi voie. La una-mie-opt-sute.

TOŢI (în cor, cu tonul lui)

Douăzeci-şi-unu fix... (rumoare şi protestări.)

FARFURIDI

Daţi-mi voie.

TRAHANACHE (clopoţel)

Stimabile, onorabile! Nu întrerupeţi. Aveţi puţintică.

CAŢAVENCU

Ce răbdare, venerabile domnule prezident! Ceasurile sunt înaintate. Sunt şi alţi oratori înscrişi să vorbească.

TOŢI DIN GRUP

Da! Da!

CAŢAVENCU

Onorabilul orator a promis să încheie cât se poate mai scurt: apoi ce fel de scurt este asta, s-o luăm a doua oară de la 1821? A! A! A!

TOŢI DIN GRUP

A! A! A! (rumoare.)

FARFURIDI

Daţi-mi voie.

TRAHANACHE (cătră Farfuridi cu dulceaţă, ridicându-se peste masă cătră tribună)

Stimabile... eu gândesc că nu ar fi rău să sărim la 48...

CAŢAVENCU (strigând)

Mai bine la 64...

POPESCU, IONESCU şi TOŢI DIN GRUP

Da! Da! la 64.

TRAHANACHE (ridicându-se ca şi când ar consulta adunarea)

Adică. la plebicist?

TOȚI

Da, la plebicist! (zgomot.)

FARFURIDI (întorcându-se cu spatele spre adunare şi cu fața la prezident)

Dați-mi voie, domnule prezident; mi-ați acordat cuvântul: îmi pare că un prezident o dată ce acordă cuvântul.

TRAHANACHE (sculându-se şi punând, peste masă, mânile pe umerii lui Farfuridi, mângâietor)

Dacă mă iubeşti, stimabile, fă-mi hatârul... să trecem la plebicist. dorința adunării!.

FARFURIDI

Dar, domnule prezident.

TRAHANACHE (şi mai rugător)

Să trecem la plebicist! (îl întoarce binişor de umeri cu fața spre adunare.)

TOȚI (cu putere)

Da! la plebicist! la plebicist!

FARFURIDI (soarbe o dată şi cu aerul resignat)

Ce ziceam dar? la 1864, vine, mă-nțelegi, ocaziunea să se pronunțe poporul printr-un plebicist. Să vedem însă mai-nainte. să ne dăm seama bine de ce va să zică. de ce este un plebicist.

IONESCU

Ştim ce este plebicistul! Mersi de explicație!

TOȚI

Nu trebuie explicație. (rumoare.)

FARFURIDI (cătră întrerupători)

Dați-mi voie! (cătră Trahanache.) Domnule prezident!.

TRAHANACHE (clopoţel)

Stimabili, onorabili, rog nu întrerupeţi pe orator, (foarte afabil) faceţi tăcere; sunt cestiuni arzătoare la ordinea zilii; aveţi puţintică răbdare. (către Farfuridi.) Aveţi cuvântul, stimabile, daţi-i înainte!

FARFURIDI (luând avânt)

Când zicem dar 64, zicem plebicist, când zicem plebicist, zicem 64. Ştim, oricine dintre noi ştie ce este 64, să vedem ce este plebicistul... (cu tărie începând fraza.) Plebicistul!...

CAŢAVENCU

Aci nu este vorba de plebicist.

FARFURIDI

Daţi-mi voie; (discutând cu Caţavencu) mi se pare că atunci când zicem 64. (cu energică convingere) şi să nu căutaţi a încerca măcar să mă combateţi; vă voi dovedi cu date istorice că toate popoarele îşi au un 64 al lor.

CAŢAVENCU

Daţi-mi voie; nu e vorba de 64. (rumoare aprobativă pentru Caţavencu.)

FARFURIDI

Daţi-mi voie... (Toate colochiile şi întreruperile se fac avocăţeşte, cu multă vioiciune şi cu tonul înţepat şi volubil.) Domnule prezident!.

TRAHANACHE (clopoţel)

Stimabile, onorabile, faceţi tăcere... avem cestiuni arzătoare.

CAŢAVENCU (ridicându-se în capul băncii)

Cum, domnule prezident? De unde până unde 64 chestie arzătoare la ordinea zilei? Dacă nu mă-nşel, îmi pare că

suntem în anul de grație 1883... Ce are a face? Chemați pe onorabilul orator la cestiune.

TRAHANACHE (ridicându-se iar peste masă și atingându-l pe umere pe Farfuridi)

Stimabile... (afabil și rugător) să lăsăm plebicistul, dacă mă iubești; să trecem la cestiune.

FARFURIDI (obosit de întreruperi, întorcându-se cu fața spre Trahanache și cu spatele la adunare)

Domnule prezident, ați binevoit a-mi acorda cuvântul. Eu cred c-ar trebui.

CAȚAVENCU (strigând)

Nu trebuie, onorabile!

TOȚI DIN GRUP

Nu, nu trebuie!

TRAHANACHE (punând mânile, peste masă, pe umerii lui Farfuridi, și foarte dulce)

Mă rog, dacă mă iubești, fă-mi hatârul... dorința adunării, stimabile... (îl întoarce de umeri binișor cu fața spre adunare.)

TOȚI

Da! la chestiune! la chestiune!

FARFURIDI (foarte obosit, soarbe și se resignează)

Ajungem dar la chestiunea reviziunii Constituțiunii și Legii Electorale.

TOȚI (cu satisfacție)

A! Așa da!

TRAHANACHE (asemenea)

A! (clopoțel) Ei! acu aveți puțintică răbdare... (către Farfuridi.) Scurt, stimabile, scurt, dacă mă iubești: dorința adunării.

FARFURIDI (asudă, bea şi se şterge mereu cu basmaua)

Mă rog, daţi-mi voie! Ştiţi care este opinia mea în privinţa revizuirii?

TOATĂ SALA

Nu!. Să vedem!. Spune!

CAŢAVENCU (batjocoritor)

Să vedem opinia lui d. Farfuridi. (Trahanache clopoţeşte.)

FARFURIDI (asudă mereu şi se emoţionează pe văzute)

Opinia mea este aceasta: e vorba de revizuire, da?

TOŢI (puternic)

Da! Da!

FARFURIDI (emoţionat şi asudând)

Atunci, iată ce zic eu, şi împreună cu mine (începe să se înece) trebuie să se *[sic]* zică asemenea toţi aceia care nu vor să cază la extremitate (se îneacă mereu), adică vreau să zic, da, ca să fie moderaţi. adică nu exageraţiuni!. într-o chestiune politică. şi care, de la care atârnă viitorul, prezentul şi trecutul ţării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte... (se încurcă, asudă şi înghite) încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochii aţintiţi asupra noastră, dacă mă pot pronunţa astfel, care lovesc soţietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... şi... idei subversive... (asudă şi se rătăceşte din ce în ce) şi mă-nţelegi, mai în sfârşit, pentru care în orce ocaziuni solemne a dat probe de tact. vreau să zic într-o privinţă, poporul, naţiunea, România. (cu tărie) ţara în sfârşit... cu bun-simţ, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie şi să recunoască, de la care putem zice depandă.
(se încurcă şi asudă mai tare) precum, — daţi-mi voie — (se şterge) precum la 21, daţi-mi voie (se şterge) la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea şi la 84 şi 94, şi eţetera, întru cât ne priveşte...

pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă! (foarte asudat, se şterge, bea, iar se şterge şi suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mâna tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo şi aplauze în fund, conduse de Brânzovenescu; râsete şi sâsâituri în grupul lui Caţavencu. Clopoţelul lui Trahanache de abia se mai aude. — După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere.) Daţi-mi voie! Termin îndată! mai am două vorbe de zis. (zgomotul tace.) Iată dar opinia mea. (în supremă luptă cu oboseala care-l biruie.) Din două una, daţi-mi voie, ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele. esenţiale. Din această dilemă nu puteţi ieşi. Am zis!

(Aplauze în fund, sâsâituri în faţă. Farfuridi coboară zdrobit, ştergându-se de sudoare, şi merge în fund. Brânzovenescu şi alţi alegători îl întâmpină şi-i strâng mâna. — Rumoare. Mai mulţi din auditoriu se scoală şi strică rândurile. Caţavencu suie de la dreapta în mijloc, unde vorbeşte încet cu grupul său gesticulând viu. Cu un alt grup mai în fund Farfuridi şi Brânzovenescu asemenea. — Pristanda iese misterios din cabinetul primarului, trece prin uşcioara grilajului, care este la spatele tribunii, şi trage de pulpană pe Trahanache, care sună clopoţelul.)

Scena II

ACEIAŞI, PRISTANDA

TRAHANACHE (lăsând clopoţelul şi întorcându-se la spatele mesii)

'Ai? Ce e?

PRISTANDA (misterios şi repede)

Coane Zahario! Conul Fănică, coana Joiţica!...

TRAHANACHE

Ei? Ce?

PRISTANDA

Sunt dincoace în cabinet. au venit pe din dos, vă aşteaptă. Numaidecât să poftiţi acolo.

TRAHANACHE (asemenea misterios)

Nu pot să las prezidenţia. să aibă puţintică răbdare.

PRISTANDA

Trebuie. numaidecât!. suspandaţi!

TRAHANACHE (trage clopoţelul şi se ridică)

Stimabilă, onorabilă adunare. După discursul important, pe care l-a ţinut respectabilul nostru concetăţean şi advocat d. Farfuridi, eu cred că ar fi bine să suspandăm şedinţa pentru cinci minute.

VOCI

Da! Da! pentru cinci minute!.

(Caţavencu cu grupul său, Farfuridi şi Brânzovenescu cu al lor se amestecă în mulţime. Trahanache, care s-a dat jos de pe tribună, a deschis portiţa grilajului şi a trecut cu Ghiţă în partea stângă despărţită, bate în uşa „Cabinetului Primarelui". Zoe şi Tipătescu îi deschid; Trahanache şi Ghiţă dispar înăuntru; uşa se închide la loc.)

Scena III

ACEIAŞI, fără TRAHANACHE şi PRISTANDA

CAŢAVENCU (către grupul lui)

Ei, cum să-l trimeţi în Cameră, nene, pe stimabilul? Nu zic, are ideile, opiniile lui — şi eu respect ideile, numai să fie sincere, şi el e sincer, n-ai ce zice, — respect la orice opiniune!. Dar să-ţi vie stimabilul cu idei învechite, cu opiniuni ruginite, şi să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii

subversive... asta nu mai merge... Astfel de opiniuni nu le respect, să-mi dea voie să-i spui.

POPESCU

Nu, uite ce susţine Farfuridi, n-ai înţeles; susţine că adică după istorie — d-aia se teme el de zguduiri — nu trebuie să dăm exemplu rău surorilor noastre de ginte latină. N-ai auzit, chiar a zis-o el: surorile noastre de ginte latină.

IONESCU

Da! a zis-o.

CAŢAVENCU (cu aer de protecţie)

Voi dascălii sunteţi băieţi buni, dar aveţi un cusur mare: cum vă vorbeşte cineva de istorie, s-a isprăvit, are dreptate. (cu putere.) Ce istorie? Apoi, dacă e vorba de istorie, apoi ce te-nvaţă istoria mai întâi şi-ntâi?

POPESCU

Că România de la Traian.

CAŢAVENCU

Nu-i aşa.

IONESCU

Că adică străbunul nostru.

CAŢAVENCU

Ce străbun! ce nostru! Vezi că nu ştiţi! (cu tonul retoric.) Or, mai întâi şi-ntâi istoria ne învaţă anume că un popor care nu merge înainte stă pe loc (publicul începe să-i ia aminte că perorează şi se grupează încet-încet împrejurul lui ca să asculte), ba chiar dă înapoi, că legea progresului este aşa, că cu cât mergi mai iute, cu atât ajungi mai departe. (Grupul lui Caţavencu aprobă şi admiră, grupul lui Farfuridi şi Brânzovenescu, care s-au apropiat şi ascultă mai dintr-o parte, dă din umeri.)

IONESCU

Asta e aşa.

POPESCU

Nici nu mai încape vorbă.

FARFURIDI (înţepat)

Da! progres! progres fără conservaţiune, când vedem bine că Europa.

CAŢAVENCU (întrerupându-l lătrător)

Nu voi, stimabile, să ştiu de Europa d-tale, eu voi să ştiu de România mea şi numai de România. Progresul, stimabile, progresul! în zadar, veniţi cu gogoriţe, cu invenţiuni antipatriotice, cu Europa, ca să amăgiţi opinia publică.

FARFURIDI (şi mai înţepat)

Dă-mi voie. Mi se pare că altcineva amăgeşte opinia publică.

CAŢAVENCU

Nu voi să ştiu de ce zici d-ta.

BRÂNZOVENESCU

Fireşte că nu vrei să ştii. nu-ţi vine la socoteală.

CAŢAVENCU (şi mai lătrător)

Să-şi vază de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu. N-are prin urmare dreptul să se amestece într-ale noastre... d-ta eşti advocat, eşti confrate cu mine...

FARFURIDI

Da, sunt avocat, dar nu sunt confrate cu d-ta...

CAŢAVENCU (urmându-şi jocul)

Ştii ca şi mine principiul de drept, fiecare cu al său, fiecare cu treburile sale... *oneste bibere...*

FARFURIDI

Da' de onest n-ai încotro!... (grupurile Caţavencu şi Farfuridi încep a se despărţi, fiecare de o parte.)

CAŢAVENCU (cu totul înţepător)

Stimabile, nu ştiu pentru ce d-ta mă prigoneşti de la o vreme... Ce ai cu mine? Suntem în faţa alegătorilor, stimabile: *or,* nu încape pică; să luptăm: d-ta o să-ţi pui candidatura, o ştim; eu ţi-o declar că mi-o pui pe a mea. luptă electorală! şi ştim că lupta electorală este viaţa popoarelor. De ce te revolţi contra adevărului? în contra dreptului?... *Oneste bibere,* onorabile!... (aprobări din partea grupului.)

FARFURIDI (izbucnind)

Ia scuteşte-mă cu mofturile d-tale! Onest d-ta? Pe de o parte „Răcnetul Carpaţilor", pe de altă parte chiverniseala confraţilor; pe de o parte opoziţie la toartă, pe de altă parte teşcherea la buzunar!. Urlă târgul, domnule.

BRÂNZOVENESCU (trăgându-l de mânecă)

Tache! Tache!

FARFURIDI (smucindu-se)

Ia lasă-mă-n pace, să mă răfuiesc o dată cu domnul... Ce adică, noi nu ştim, nu vedem, orbi suntem? d-ta eşti candidatul prefectului...

CAŢAVENCU (râzând)

Eu sunt candidatul grupului tânăr, inteligent şi indepen - dent. Onorabilul, venerabilul nostru prezident — (îl caută cu ochii) unde e venerabilul prezident? nu-l văz. — va proclama,

pe cât ştim, astă-seară pe candidatul comitetului dv. — comitetul dv. — . *Or,* dacă voi avea onoarea ca să mă agreeze şi comitetul dv. . căci e al dv. .

FARFURIDI (fierbând mereu)

Nu mai este comitetul nostru, este al dumitale.

BRÂNZOVENESCU

Tache! Tache, fii cuminte. (îl trage de mânecă, Farfuridi se smuceşte.)

CAŢAVENCU (cu ton batjocoritor)

Adică, dă-mi voie, d-ta nu mai eşti al comitetului! (grupurile se desinează distinct de două părţi şi se privesc cu încordare.)

FARFURIDI

Da, eu nu mai sunt, eu care am susţinut totdeauna parti¬dul... şi d-ta, care l-ai înjurat totdeauna... eşti!

CAŢAVENCU

Dă-mi voie!.

FARFURIDI (furios)

Ce voie! ce voie!... Vii cu moftologii, cu iconomii, cu soţietăţi, cu scamatorii, ca să tragi lumea pe sfoară... cu dăscălimea d-tale (mişcare în grupul Caţavencu), cu moftangiii d-tale.

POPESCU (violent)

Domnule, retrage-ţi cuvântul!

FARFURIDI (continuând)

Cu grupul (umflând cuvintele) inteligent,... independent,... impertinent! (porneşte spre fund cu Brânzovenescu şi cu grupul lor.)

TOŢI (din grupul lui Caţavencu)

A! a! (se reped spre ei, zgomot, învălmăşeală şi ghiontuieli.)

FARFURIDI (ieşind prin fund)

Vă-nvăţăm noi, papugiilor!

GRUPUL CAŢAVENCU

Afară! afară! (urmăreşte în fund pe cei din grupul Farfuridi.)

(Toată lumea s-a înghesuit în fund şi a ieşit afară cu zgomot. în tot timpul scenii următoare, sala întrunirii e goală. în fund, prin uşe, se văd mai mulţi alegători primblându-se în sus şi-n jos, vorbind încet şi fumând.)

Scena IV

TRAHANACHE ieşind repede din fund, din cabinetul primarului în partea despărţită cu grilaj, după el FANICA şi ZOE urmărindu-l (Scena aceasta se face misterios şi răpede.)

TRAHANACHE

Nu se poate.

ZOE (urmărindu-l)

Nene.

TIPĂTESCU (asemenea)

Neică Zahario.

ZOE

Dacă ai ţinut vreodată la mine.

TIPĂTESCU

Dacă mi-eşti prietin.

TRAHANACHE

Ei, aveţi puţintică răbdare! (serios.) Cum putem noi să punem candidatura unui plastograf?

TIPĂTESCU

Bine, frate, plastograf, aşa e; dar până să bage lumea de seamă... să-l tragem în judecată...

ZOE

Să ne facem de râs prin tribunale... nene, gândeşte-te...

TRAHANACHE (după un moment de ezitare)

Ei nu! Dacă ar fi numai una... aia cu scrisoarea ta către Joiţica, înţeleg; să zic: pentru politică — unde e în joc enteresul ţării, ca oricare român, a încercat omul, ca să te forţeze adică, pentru că te ştie că ţii la onoarea Joiţichii, ca prietin ce-mi eşti, — a făcut plastografie...

TIPĂTESCU

Se-nţelege!

ZOE

Fireşte; în politică.

TRAHANACHE

Ei, aveţi puţintică răbdare. Dar astălaltă? (se loveşte cu mâna pe buzunarul hainii.) Apoi, dacă umblă el cu machiavelicuri, să-i dau eu machiavelicuri — (schimbând tonul.) Martoră mi-e Maica Precista! Să n-am parte de Joiţica — că e de faţă — să spuie...

ZOE (cu sentiment)

Nene!

TRAHANACHE

N-am umblat în viaţa mea cu diplomăţie; dar dacă e vorba să facem pe iezuitul a la Metternich, apoi să-i dau eu, neică...

TIPĂTESCU (impacientat)

Nu pricep, neică Zahario!

ZOE (asemenea)

Nici eu.

TRAHANACHE

Ei, aveţi puţintică răbdare! (scoate o hârtie din buzunar şi o desface — o poliţă.) Asta tot pentru politică e? Girurile astea două cu care onorabilul d. Caţavencu a ridicat cinci mii de lei de la Soţietate, sunt tot pentru enteresul ţării?

TIPĂTESCU (luând degrabă poliţa şi examinând-o când pe-o parte când pe alta)

Suntem scăpaţi!

ZOE

Scăpaţi?

TRAHANACHE

Ei apoi? când îţi spuneam eu să ai puţintică răbdare, că l-am prins cu alta mai boacănă.

TIPĂTESCU (abia stăpânindu-şi bucuria)

Nene Zahario, candidatul nostru este d. Agamiţă Dandanache.

TRAHANACHE

Aşa da!

ZOE

Mi-e frică!...

TIPĂTESCU

Nu mai avem nici o grijă.

TRAHANACHE

.Dă-mi înscris pe Gagamiţă ăla, să nu-i uit numele. (vorbeşte încet cu Zoe.)

TIPĂTESCU (scoate portofelul, rupe o filă şi scrie pe ea, apoi o dă lui Zaharia)

Iată.

TRAHANACHE

Mă duc să deschid şedinţa.

TIPĂTESCU

Anunţă îndată candidatura, ridică şedinţa şi vino să mergem la preferanţă, te aşteptăm...

TRAHANACHE (vrând să treacă prin portiţa grilajului în partea tribunii)

A! ţi-am dat poliţa lui Caţavencu. Să nu o pierzi. (trece.)

TIPĂTESCU

N-ai grijă, neică Zahario, eu nu pierz hârtiile de preţ... (sărută repede pe Zoe.)

ZOE

Fănică!

TIPĂTESCU

A! acuma, să-l lucrez eu pe nenea Caţavencu! (ies amândoi iute pe uşa din stânga.)

Scena V

TRAHANACHE, care s-a urcat la tribună, apoi CAŢAVENCU, POPESCU, IONESCU, ALEGĂTORI, PUBLICUL venind din fund şi ocupând locurile lor din scena I-a. Intrare zgomotoasă, acompaniată de clopoţelul prezidentului

TRAHANACHE (în picioare)

Orele sunt înaintate! poftiţi, poftiţi, stimabililor: avem cestiuni arzătoare la ordinea zilii. (şade.)

(Toată lumea s-a aşezat la locul său.)

CAŢAVENCU (cu modestie)

D-le preşedinte, vă rog, cerusem şi eu cuvântul.

TRAHANACHE

Da, (binevoitor) da, stimabile. Aveţi cuvântul. Poftiţi la tribună!.

(Mişcare în grupul lui Caţavencu.)

CAŢAVENCU (ia poză, trece cu importanţă pintre mulţime şi suie la tribună; îşi pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vrafde hârtii şi gazete şi le aşază pe tribună, apoi îşi trage batista şi-şi şterge cu eleganţă avocăţească fruntea. Este emoţionat, tuşeşte şi luptă ostentativ cu emoţia care pare a-l birui. — Tăcere completă. Cu glasul tremurat.)

Domnilor!. Onorabili concetăţeni!. Fraţilor!. (plânsul îl îneacă.) Iertaţi-mă, fraţilor, dacă sunt mişcat, dacă emoţiunea mă apucă aşa de tare. suindu-mă la această tribună. pentru a vă spune şi eu... (plânsul îl îneacă mai tare.)... Ca orice român, ca orice fiu al ţării sale... în aceste momente solemne... (de abia se mai stăpâneşte) mă gândesc... la ţărişoara mea... (plânsul l-a biruit de tot) la România... (plânge. Aplauze în grup.)... la fericirea ei!... (acelaşi joc de amândouă părţile)... la progresul ei! (asemenea crescendo). la viitorul ei! (plâns cu hohot. Aplauze zguduitoare.)

IONESCU, POPESCU, TOŢI (foarte mişcaţi)

Bravo!

CAŢAVENCU (ştergându-se repede la ochi şi remiţându-se d-odată; cu tonul brusc, vioi şi lătrător)

Fraţilor, mi s-a făcut o imputare şi sunt mândru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... (foarte volubil.) Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist. că sunt liber-schimbist. că voi progresul cu orice preţ. (scurt şi foarte retezat.) Da, da, da, de trei ori da! (aruncă roată priviri scânteietoare în adunare. Aplauze prelungite.)

CAŢAVENCU

Da! (cu putere din ce în ce crescândă.) Voi progresul şi nimic alt decât progresul: pe calea politică. (îngraşă vorbele.)

POPESCU

Bravo!

CAŢAVENCU

Socială.

IONESCU

Bravo!

CAŢAVENCU

Economică.

POPESCU

Bravo!

CAŢAVENCU

Administrativă.

IONESCU

Bravo!

CAŢAVENCU

Şi... şi...

IONESCU, POPESCU, GRUPUL

Bravo! bravo!

TRAHANACHE (clopoţind)

Rog, nu întrerupeţi pe orator, stimabile.

CAŢAVENCU (cu tărie)

Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule preşedinte. (către adunare şi mai ales către grup, cu tonul sigur.) Puteţi, d-lor, să întrerupeţi, pentru că eu am tăria opiniunilor mele. (reintrând în tonul discursului şi îngrăşând mereu vorbele) şi. şi.

finanţiară. (Aplauze prelungite.)... Da, suntem ultra-progresişti, da, suntem liber-schimbişti. Or. conduşi de aceste idei, am fundat aci în oraşul nostru „Aurora Economică Română", soţietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din Bucureşti. pentru că noi suntem pentru descentralizare. Noi. eu. nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureştenilor, capitaliştilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face şi noi ce fac dânşii în al lor...

GRUPUL (aplauze)

Bravo!

CAŢAVENCU

Soţietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, daţi-mi voie să vă spui, din punctul de vedere economic, stăm rău.

GRUPUL (aplauze)

Bravo!

CAŢAVENCU

Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipseşte cu desăvârşire. Soţietatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în ţara noastră!

GRUPUL

Bravo! (aplauze entuziaste.)

TRAHANACHE (clopoţind)

Stimabile. nu.

CAŢAVENCU

Lăsaţi, d-le preşedinte, să întrerupă. nu mă tem de întreruperi!... în Iaşi, de exemplu, — permiteţi-mi această digre-

siune, este tristă, dar adevărată! — în Iaşi n-avem nici un negustor român, nici unul!.

GRUPUL (mişcat)

A!

CAŢAVENCU

Şi cu toate aceste toţi faliţii sunt jidani! Explicaţi-vă acest fenomen, acest mister, dacă mă pot exprima astfel!

GRUPUL

Bravo! (aplauze.)

CAŢAVENCU

Ei bine! Ce zice soţietatea noastră? Ce zicem noi?. Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (aprobări în grup. Cu tărie.) Până când să n-avem şi noi faliţii noştri?... Anglia-şi are faliţii săi, Franţa-şi are faliţii săi, până şi chiar Austria-şi are faliţii săi, în fine oricare naţiune, oricare popor, oricare ţară îşi are faliţii săi (îngraşă vorbele.)... Numai noi să n-avem faliţii noştri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura!... (aplauze frenetice. Pauză. Oratorul soarbe din pahar şi aruncă iar priviri scânteietoare în adunare. în momentul acesta mai mulţi inşi se mişcă în fund, pe unde apare Cetăţeanul turmentat şi Ghiţă în ţivil.)

Scena VI

ACEIAŞI, GHIŢĂ PRISTANDA şi CETĂŢEANUL foarte şovăind. Zgomot la intrarea acestora

TRAHANACHE (clopoţind)

Faceţi puţintică tăcere.

CAŢAVENCU (care, în timpul scurt al rumorii provocate de intrarea lui Pristanda şi a Cetăţeanului turmentat, şi-a consultat hârtiuţele, cu ton predomnitor)

Fraţilor, iată ce spun statutele soţietăţii noastre la art. I-iu: „Se formează în urbea noastră o soţietate enciclopedică-cooperativă cu numele de «Aurora Economică Română». Scopul societăţii este ca România să fie bine şi tot românul să prospere!"

CETĂŢEANUL (care, de la intrare, a venit şovăind până în mijloc şi s-a turnat pe un scaun în faţa tribunii, se scoală şi ridică mâna)

Şi eu! (sughite) şi eu sunt! (şovăie şi iar se toarnă pe scaun. — Râsete în fund, rumoare în faţă.)

CAŢAVENCU (către Trahanache, întorcându-se spre masa prezidenţială)

Domnule preşedinte, rog să nu fiu întrerupt...

TRAHANACHE

Parcă ziceai, stimabile, că întreruperile.

CAŢAVENCU

Da (cu dignitate) dar.

TRAHANACHE

în sfârşit... (clopoţind.) Nu întrerupeţi, mă rog...

CAŢAVENCU (căutând şirul)

Ziceam dar: „.. .ca România să fie bine şi tot românul să prospere".

CETĂŢEANUL (se scoală şovăind şi ridică mâna)

Şi eu sunt! (sughite rău; râsete, rumoare.)

TRAHANACHE

A! (sculându-se peste masă.) Ce? ce eşti d-ta, stimabile?...

CETĂŢEANUL (sughiţând)

Mă cunoaşte d. Nae. (arată pe Caţavencu.) Cioclopedică. (râsete, rumoare.)

CAŢAVENCU (nervos)

Ce?

CETĂŢEANUL

Română!. (râsete; sughite.) Aurora!. (sughite; râsete, rumoare din ce în ce mai mare.)

TRAHANACHE (nervos şi el, către adunare, clopoţind)

Faceţi tăcere, stimabile!. (către Cetăţeanul turmentat.) Cum?

CETĂŢEANUL (şovăind)

Cioclopedică! (sughite.) Comportativă! (sughite.) Iconomie! (sughite.) Soţietate care va să zică. (râsete şi rumoare mare.)

IONESCU

E turmentat!

POPESCU

E tun! (grupul se mişcă; unii se scoală.)

CETĂŢEANUL (sughiţând şi strigând)

Sunt nembru!

TRAHANACHE (agitând clopoţelul cu putere, către Ionescu şi Popescu)

Stimabile! stimabile, (cu afabilitate) rog, daţi afară pe onorabilul!

IONESCU, POPESCU şi GRUPUL

Afară! E turmentat! Afară! (Ionescu şi Popescu îl îmbrâncesc spre uşă. Caţavencu s-a dat jos de la tribună şi vorbeşte cu câţiva din grup.)

CETĂŢEANUL (îmbrâncit de dascăli şi opunându-se)

Nu mă-mbrânciţi. că ameţesc!

IONESCU, POPESCU şi GRUPUL

Afară!

CETĂŢEANUL

Nembru!

(Toată scena aceasta a fost însoţită de râsete şi rumoare. Dascălii au dat afară pe Cetăţeanul turmentat. în adunare, mişcare. Pristanda se apropie la tribună, în vreme ce dascălii şi grupul lor, în mijloc cu Caţavencu, se agită şi-şi reiau locurile.)

PRISTANDA (misterios lui Trahanache)

Coane Zahario, dă-i zor! trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Caţavencu; ordinul lui conul Fănică. Sunt la uşă, când oi tuşi de trei ori, d-ta proclamă catindatul şi ieşi pe portiţă. şi pe urmă-i treaba mea.

TRAHANACHE (încet)

Bine.

PRISTANDA (încet)

Când oi tuşi de trei ori: nu mi-a sosit încă oamenii!. (trece lângă uşa din fund, pe unde intră cu zgomot Farfuridi, Brânzovenescu şi alţi câţiva. Pristanda vorbeşte încet cu dânşii. Toţi se aranjază în fund, astupând uşa de ieşire.)

Scena VII

ACEIAŞI, FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU şi alţi alegători şi CETĂŢEANUL TURMENTAT, apoi ZOE şi TIPĂTESCU ascunşi după grilaj şi ascultând ce se petrece în adunare

TRAHANACHE (clopoţind, către Caţavencu, care vorbeşte încet cu grupul lui)

Poftiţi la tribună, stimabile!... (Caţavencu porneşte spre tribună.)

ZOE

Nu mai auz nimic.

TIPĂTESCU

Pesemne n-a sosit încă Ghiţă.

CAŢAVENCU (de la tribună)

Fraţilor!

FARFURIDI (aducând din fund pe Cetăţeanul turmentat)

Te-a dat afară? Cum se poate, fraţilor, să lăsăm să gonească din adunare pe un cetăţean onorabil, pe un alegător?

BRÂNZOVENESCU

Pentru că d. Caţavencu.

CAŢAVENCU (răcnind)

Stimabile! (lui Trahanache.) Domnule prezident! (Rumoare surdă în fund.)

TRAHANACHE

Stimabile (clopoţind) aveţi puţintică răbdare. (Ghiţă tuşeşte cu putere de trei ori.) Fiindcă orele sunt înaintate.

CAŢAVENCU

Daţi-mi voie.

TRAHANACHE (ridicându-se)

Fiindcă unii dintre domnii alegători au început să plece, ar fi bine, cred, mâine fiind alegerea, ca chiar acuma să rugăm pe onorabilul orator să-şi întrerupă discursul un moment, să aibă puţintică răbdare, pentru ca să proclamăm numele candidatului propus de comitetul nostru.

CAŢAVENCU (cu aer foarte degajat)

Primesc cu mulţumire, d-le preşedinte. (coboară de la tribună, către grupul său.) Numele candidatului.

TOŢI (din grup şi din sală)

Da! numele candidatului!

ZOE (tremurând, încet)

Fănică!

TIPĂTESCU (încet)

Taci! n-ai grijă!

TRAHANACHE (citind foaia între lumânări)

Stimabile! candidatul pe care-l susţine comitetul nostru, este domnul.

IONESCU

Nae Caţ.

TRAHANACHE (întrerupându-l)

Ai puţintică răbdare. (citind) domnul.

CAŢAVENCU

Domnul. (Toată lumea ascultă cu mare nerăbdare şi în deplină tăcere; Zoe se strânge după grilaj lângă Tipătescu.)

TRAHANACHE

Domnul. Agamiţă Dandanache!

(Mişcare de satisfacţie în fund. în grupul din faţă turburare. Zoe şi Tipătescu ascultă mişcaţi.)

CAŢAVENCU (sărind în loc şi răcnind)

Trădare! (gesticulează viu în mijlocul grupului său. în fund aplauze.)

TRAHANACHE (în picioare)

Daţi-mi voie! (clopoţind; după un moment de tăcere.) Cine a pronunţat cuvântul trădare?

(Toată lumea e în picioare şi în fierbere.)

CAŢAVENCU (din mijlocul grupului, cu putere)

Eu!

GHIŢĂ, BRÂNZOVENESCU şi
CETĂŢEANUL TURMENTAT şi CEI DIN FUND

Afară! afară moftologul!

TRAHANACHE (trăgând clopoţelul foarte violent, cătră grupul din fund)

Aveţi puţintică răbdare! (cătră Caţavencu.) Şi cine este trădător, stimabile?

CAŢAVENCU (foarte aprins)

Acela care falsifică numele candidatului odată hotărât, acela care uită, care trădează interesele şi onoarea familiei sale... (cu un gest colosal.) D-ta!

TRAHANACHE (trântind clopoţelul pe masă în culmea indignării)

Apoi, ai puţintică răbdare, stimabile! Mă scoţi din ţâţâni. Eu falsificator?... Pe mine, cetăţean onorabil, pe mine, om venerabil, să vie într-o adunare publică, să mă facă falsificator... cine? (rumoare mare. Tipătescu şi Zoe ascultă palpitând.) cine? (cu energie.) Un plastograf patentat!

CAȚAVENCU (sărind din loc)

Plastograf!

TOȚI DIN FUND (strigând amenințător)

Afară plastograful!

TOȚI DIN FAȚĂ (asemenea)

Afară falsificatorul! trădătorul! (fierbere mare.)

CAȚAVENCU (spumând, se repede din mijlocul grupului său la tribună cu pumnii încleștați și zbierând febril. Un moment tăcere.)

Fraților! domnilor! un moment, onorabili concetățeni! Am voit să acoper o rușine care se petrece de atâta vreme în sânul orașului nostru. (Zoe și Tipătescu mișcare.) am voit să cruț opinia publică de o lovitură scandaloasă;... astăzi însă am fost lovit așa de crud în dignitatea mea, încât nu mai pot tăcea. (Zoe și Tipătescu mișcare.) Acest onorabil cetățean (arată pe Trahanache), acest om venerabil, d. Zaharia Trahanache.

TRAHANACHE (cu pofidă)

Ei? Eu.

CAȚAVENCU

Este atât de naiv, încât crede că e plastografie un document olograf...

(Zoe și Tipătescu mișcare de groază.)

ZOE

Fănică!. (șovăie.)

TIPĂTESCU (susținând-o și răcnind cu o supremă putere)

Ghiță! (se repede la portița grilajului... Zoe se agață de el și-l oprește. Rumoare mare.)

PRISTANDA (punând mânile amândouă lângă gură ca o port-voce şi strigând asemenea spre partea de unde i-a venit chemarea)

Prezent! (cătră cei din fund.) Pe el, copii! (Grupul din fund cu Pristanda, Farfuridi, Brânzovenescu, Cetăţeanul turmentat se reped la tribună şi pun mâna pe Caţavencu.)

CAŢAVENCU (continuând a zbiera în mijlocul zgomotului)

O scrisorică a prefectului cătră...

GRUPUL LUI CAŢAVENCU

Pe ei, fraţilor. (Grupul din faţă dă năvală spre fund.)

TOATĂ LUMEA

Afară! ho! huideo!

(Zgomot la culme, strigăte, huiduieli, fluierături. Zaharia Trahanache a ieşit repede pe portiţa grilajului, a dat dincolo de Zoe şi de Tipătescu, şi toţi trei ascultă ce se petrece în adunare. Pristanda, Farfuridi, Brânzovenescu au apucat de gât pe Caţavencu şi-l târăsc afară. Grupul Ionescu şi Popescu sunt grămadă peste cei din fund. Toate cuvintele şi mişcările acestea din urmă se fac deodată şi într-o clipă. — Cortina se lasă asupra primei mişcări a scandalului.)

ACTUL IV

Grădina lui Trahanache, în fund grilaj cu poartă de intrare în mijloc; se vede în fund perspectiva orăşelului pe un fundal de dealuri. La dreapta în grădină, pe planul întâi şi al doilea, intrarea, cu trei trepte de piatră, în casele lui Trahanache. La stânga boschete. Mobile de grădină.

Scena I

ZOE şi TIPĂTESCU

ZOE

Unde e? unde poate să fie Caţavencu?

TIPĂTESCU

Nu ştiu: a fugit, a murit, a intrat în pământ... (după o pauză, apropiindu-se de Zoe.) Ei? şi pentru ce voieşti să ştii? pentru ce să te-ngrijeşti mai mult acuma? Din contra. Eu parcă nu mai am grije... Zoe, gândeşte-te: de două zile, oamenii noştri aleg pe Dandanache, pe care-l aşteptăm din minut în minut, — am ordine să-i fac o primire strălucită...

ZOE

Ei şi?

TIPĂTESCU

Ei!. De două zile va să zică, strivesc pe Caţavencu, şi el nu e nicăiri. Unde e? pentru ce nu s-arată?. are scrisoarea,

pentru ce nu o publică? Pentru ce a dispărut, nu ştiu, — din ce motive nu publică scrisoarea, nu-mi pasă, — destul că nu o publică. Şi-l crezi tu pe mişelul capabil să nu o publice pentru altceva, decât pentru că nu poate?

ZOE

Ce inimă! ce judecată ai, Fănică? (cu frământare concentrată.) Dar aste două zile cum am trăit eu?... Ce strângere continuă de inimă! ce frică! ce tortură!... Fiecare persoană care-mi iese înainte, fiecare figură pe care o văz, fiecare mişcare ce se face în jurul meu, îmi zdrobeşte toată puterea... Fănică, ai milă de mine, o zi încă de astfel de chinuri şi nu mai pot trăi... înnebunesc. (îşi ia capul în mâini şi plânge.)

TIPĂTESCU

Nu fi copilă, Zoe... Zoe...

ZOE (plânsă)

Tu nu înţelegi, tu nu simţi! Peste câteva minute se sfârşeşte alegerea şi se proclamă deputat al vostru Dandanache; sunt sigură. sigură. că în acelaşi moment, mişelul, care s-a ascuns şi ne pândeşte din întuneric, o să-şi împrăştie publicaţia lui infamă... ca să-şi răzbune! Ei... atunci eu?...

TIPĂTESCU (scoate poliţa din buzunar şi i-o arată)

Nu poate... dacă face asta, e pierdut...

ZOE

Ce-mi pasă! după ce m-o pierde pe mine!. Fănică! n-aş voi să mă răzbuni, aş voi să mă scapi. Prevedeam asta. Presimţeam c-o să ajungem aici, când am văzut scandalul de alaltăieri seara la întrunire. Iată culmea nenorocirii: el nu ştie că ai plastografia lui;... el nu ştie că dacă ar veni aici să primească schimbul acestor două hârtii, ar scăpa şi el şi m-ar scăpa şi pe mine... Te-ai bizuit să joci cu Caţavencu şi te-ai

amăgit, şi mi-ai jucat onoarea mea, ruşinea mea, viaţa mea, şi ai pierdut, pentru că sau el joacă mai bine ca tine, sau noi avem mai puţin noroc decât el... (se îneacă de plâns.) Ce să fac? ce să fac?

TIPĂTESCU

Taci! vine cineva. şterge-te la ochi!

Scena II

ACEIAŞI, TRAHANACHE
şi AGAMIŢĂ DANDANACHE, venind din fund

TRAHANACHE (foarte politicos)

Poftim, poftim, stimabile!

TIPĂTESCU

Cine să fie?

ZOE

Un străin?.

TRAHANACHE (coborând)

Dă-mi voie, Joiţico, să-ţi recomand pe d. Agamiţă Dandanache!

ZOE şi TIPĂTESCU

Dandanache! (complimente)

TRAHANACHE

Candidatul nostru!. adică ce mai candidat! alesul nostru.

DANDANACHE (vorbeşte peltic şi sâsâit)

Sărut mâna. Si domnul? bărbatul dumneei?

TRAHANACHE

Nu, eu sunt bărbatul dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand.

DANDANACHE

Si d-voastră?

TRAHANACHE

Şi eu?... bărbatul dumneei... Eu (serios) Zaharia Trahanache, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral şi. ai puţintică răbdare. (se caută în buzunar şi scoate o cartă de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache), sunt aicea toate comitetele.

DANDANACHE (ia carta)

Mersi!. Si domnul?.

TRAHANACHE

Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu şi al familiei mele.

DANDANACHE (lui Fănică)

îmi pare bine, d-le prezident! (îi dă mâna. Trahanache trece lângă Zoe.)

TIPĂTESCU

Şi mie, onorabile, nu mai puţin. Sunt încântat. Dar cu ce ocazie pe la noi?

DANDANACHE

Cu ocazia aledzerii, neicusorule, cu ocazia aledzerii; stii, m-a combătut opoziția si colo, si dincolo, si dincolo. si rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră... rămăsesem mă-nțeledzi fără coledzi... si asa am venit pentru aledzere.

ZOE (cu răutate)

Nu trebuia să vă mai deranjaţi...

DANDANACHE

Ba încă țe deranz, conița mea! Da' stii, nu fățea să nu fațem măcar act de prezență.

TRAHANACHE

Se-nțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie.

DANDANACHE

Da' de deranz... destul! închipuieste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca. Stii, m-a zdrunținat!. si clopoțeii. (gest) îmi țiuie urechile. stii asa sunt de amețit si de obosit... nu-ți fați o idee, conița mea, (către Trahanache) nu-ți fați o idee, d-le prefect, neicusorule, (către Tipătescu) nu-ți fați o idee, d-le prezident, puicusorule...

TIPĂTESCU

Fireşte.

ZOE

Mai e vorbă.

DANDANACHE

Adineaori am sosit, era să trag la otel. dar birzarul. el stia de țe viu, mi-a arătat pe d. prefect. (arată pe Trahanache.)

ZOE (încet către Tipătescu, care râde)

Şi încă mai râzi, Fănică.

TRAHANACHE

Da, mă duceam pe la alegere să văz cum mergem. Nu-i vorba, de mers, mergem strună. dar ştii, de obicei, ca un cap ce sunt al partidului, trebuie să fiu acolo...

DANDANACHE (strângându-i mâna)

Bine că te-am găsit, neicusorule, mersi. (vorbesc amândoi deoparte.)

ZOE (către Fănică încet)

Iată, Fănică, pentru cine mi-am pierdut eu liniştea. Şi spune drept dacă nu era mai bun Cațavencu!

TIPĂTESCU (scurt)

E simplu, dar îl prefer, cel puțin e onest, nu e un mişel!

TRAHANACHE (lui Dandanache)

Stimabile, eu te las aci cu amicul Fănică şi cu Joițica. Eu trebuie să mă duc la alegere: peste o jumătate de ceas se deschide urna; trebuie să fiu acolo. D-ta n-ai nici o grijă, mergem la sigur, la noi opoziție nu încape. suntem tari, stimabile... tari... Nu o să ai majoritate, stimabile...

DANDANACHE

Cum se poate? Să nu te pomenesti cu vrun balotaz? 'ai?. a mai pățit-o si alții.

TRAHANACHE

Adică, ai puțintică răbdare, balotaj la noi?... zic: nu majoritate, unanimitate o să ai, stimabile.

DANDANACHE

A, asa? (cu siguranță.) Se-nțeledze... Niți nu se putea altfel...

TRAHANACHE

Salutare, stimabile, salutare. La revedere, Fănică. La revedere, Joițico. (iese.)

Scena III

ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE

DANDANACHE

Cum îți spui, să nu m-aleg, puicusorule, nu merdzea. Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i, si dă-i si luptă... si eu mă-nțeledzi tocmai acuma să remâi pe dinafară... fără coledzi!... si cât p-ați, neicusorule, să nu m-aleg...

ZOE

Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! era peste putință.

TIPĂTESCU

Peste putință.

DANDANACHE

Ei, uite asa, cu meritele mele, coniță, vezi! era cât p-ați, dar stii, cât p-ați. întreabă-mă, neicusorule, să-ți spui: nu vrea comitetul țentral si pațe; zițea că nu sunt marcant. Auzi, eu să nu fiu marcant... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. într-o seară. ținevas — nu spui ține. persoană însemnată. da' becher — vine si zoacă la mine cărți. si când pleacă îsi uită pardesiul la mine. A doua zi, voi să-l îmbrac. gândeam că-i al meu. văz că nu-i al meu; îl caut prin buzunare si dau. peste țe te gândesti?

TIPĂTESCU

Peste?

DANDANACHE (râzând)

Peste o scrisorică.

AMÂNDOI

O scrisorică.

DANDANACHE

De amor.

AMÂNDOI (mişcați)

O scrisorică de amor?

DANDANACHE

O scrisorică de amor cătră becherul meu, de la nevasta unui prietin, — nu spui ține. persoană însemnată.

ZOE

Ei şi?

TIPĂTESCU

Ei?

DANDANACHE

Ei, ţe să-ţi mai spui, puicusorule? Adu o birze, mă, băiete, degrabă. Mă sui în birze si mă duc la persoana, la becherul, - nu spui ţine - e persoană însemnată —: Găseste-mi, mă-nţeledzi, un coledzi, ori dau scrisoarea la „Răsboiul"... De colea până colea. gâri-mâr. a trebuit, coniţa mea, să ţedeze, si tranc! depesa aiţi, neicusorule.

ZOE (agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache)

A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie să-ţi spui...

TIPĂTESCU (încet)

Zoe! (ea urcă.)

DANDANACHE

Asa e, puicusorule, c-am întors-o cu politică. Aud? Ţe era de făcut? Aminteri dacă nu-mi dedea în gând asta, nu m-aledzeam... si nu merdzea de loc, neicusorule; fă-ţi idee! familia mea de la patuzsopt (coborând către public) si eu, în toate Camerele, cu toate partidele, ca rumânul imparţial. si să remâi fără coledzi!

TIPĂTESCU

Vezi bine! (muşcându-şi buzele.) Dar nu ne-ai spus sfârşitul istoriei. scrisoarea.

ZOE

Da, scrisoarea.

DANDANACHE

Care scrisoare?

TIPĂTESCU

Scrisoarea becherului.

DANDANACHE

Care becher?

ZOE (nervoasă)

Persoana însemnată. scrisoarea. de amor. arma d-tale politică, cu care te-ai ales.

TIPĂTESCU

Scrisoarea pe care voiai s-o publici în „Răsboiul", dacă nu...

DANDANACHE (aducându-şi în sfârşit aminte)

A da! scrisoarea... da... am priţeput...

ZOE

Ei! scrisoarea?

TIPĂTESCU

Ce s-a făcut?

DANDANACHE

O am pusă acasă la păstrare. dar stii, la loc sigur.

ZOE

Nu i-ai înapoiat-o persoanei?

DANDANACHE (cu mirare)

Cum să înapoiez?

TIPĂTESCU

Iată te-alegi, el şi-a ţinut cuvântul.

ZOE

Trebuie să i-o dai înapoi.

DANDANACHE

Cum se poate, conița mea, s-o dau înapoi? S-ar putea să fac asa prostie? Mai trebuie s-aldată... La un caz iar... pac! la „Răsboiul". (coboară.)

ZOE (cu dezgust)

A! (trecând pe lângă Fănică, încet şi cu tonul lui de mai sus.) E simplu, dar e un om onest! (tare, cătră Dandanache.) D-le Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămâneţi la masă la noi. mă rog să nu povestiți istoria cu scrisoarea becherului d-voastră.

TIPĂTESCU

Ştiţi, asupra alegătorilor, ar face poate rău efect...

DANDANACHE

Nu spui, neicusorule; dar dacă oi uita - aminteri, am memorie bună. dar stii, cum sunt ameţit de drum, poate să uit si să-nțep — să-mi fațeți semn. Eu la masă o să stau ori lângă d-ta, ori lângă consoarta d-tale.

TIPĂTESCU

Care consoarta mea?

DANDANACHE

Doamna.

ZOE (aparte)

A! idiot!

TIPĂTESCU (impacientat)

Pardon, d-le Dandanache, doamna e soția d-lui prezident al Comitetului, domnul care v-a adus aici, (subliniază silabic)

domnul Zaharia Trahanache, doamna Zoe Zaharia Trahanache... Eu sunt Ştefan Tipătescu, prefectul judeţului... cu doamna sunt numai prietin.

DANDANACHE (care a ascultat cu multă atenţie)

Asa e, bini ziţi puicusorule. bată-vă sănătatea să vă bată... pardon... stii eu... de pe drum (serios) fă-ţi idee d-ta: ţinţi postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca, si clopoţeii. îmi ţiuie grozav.

ZOE (aparte)

Trebuie să-l duc de aici să se liniştească puţin. e ameţit rău de tot.

TIPĂTESCU

D-le Dandanache, nu voiţi să vă odihniţi, să vă liniştiţi puţin.

DANDANACHE

Ba da, neicusorule... dar unde?

ZOE

Poftiţi cu mine, d-le Dandanache.

DANDANACHE (dându-i braţul şi ieşind cu ea la dreapta pe scară)

Stii, coniţa mea, sunt asa de ameţit. stii, trăsura. si clopoţeii. stii, îmi ţiuie grozav. grozav îmi ţiuie. (ies.)

Scena IV

TIPĂTESCU (singur)

Şi-l aleg pe d. Agamiţă Dandanache! Iaca pentru cine sacrific de atâta vreme liniştea mea şi a femeii pe care o iubesc... Unde eşti, Caţavencule, să te vezi răzbunat! Unde eşti, să-ţi cer

iertare că ţi-am preferit pe onestul d. Agamiţă, pe admirabilul, pe sublimul, pe neicusorul, pe puicusorul Dandanache. Ce lume! ce lume! ce lume!.

Scena V

TIPĂTESCU, ZOE, apoi PRISTANDA

ZOE (coborând precipitat treptele)

Ai auzit, Fănică? Ai auzit? Onestul tău d. Agamiţă, care reuşeşte, care triumfează, păstrează scrisoarea... Ce trebuie să facă onestul Caţavencu, care n-a reuşit, care-şi muşcă acuma mâinile, îşi mestecă turbarea şi mă ocheşte din cine ştie ce ascunzătoare? (agitată.) A! mi-e groază să mă gândesc. Ce face Caţavencu? unde e ascuns şarpele? de unde o să-şi arunce veninul asupra mea!

TIPĂTESCU

Zoe! Zoe! fii bărbată...

ZOE (înecată)

Nu mai pot, nu mai pot. Vorbele lui Dandanache mi-au luat toată puterea, mi-au frânt inima... A! înnebunesc de frică. (îşi ascunde obrazul.)

PRISTANDA (venind repede din stânga)

Coană Joiţico! coană Joiţico!...

TIPĂTESCU

Ghiţă!

ZOE (tresărind)

Ghiţă. Ce e? Spune!

PRISTANDA (oprindu-se)

Coană Joițico, voiam să.

ZOE (fierbând)

Spune, nu mă chinui! Ce e? A publicat-o? dă-mi-o s-o văz! (foarte agitată) dă-mi-o, s-o văz!

TIPĂTESCU

Zoe! ești nebună!

PRISTANDA (aparte)

Curat nebună!

ZOE

Da, sunt nebună! și ție trebuie să-ți mulțumesc de asta.

PRISTANDA (căutând s-o calmeze)

Nu, coană Joițico, nu e nimica, nu e nimica publicat. „Răcnetul" nici n-a apărut astăzi... După ce a fugit Cațavencu, dăscălimea s-a apucat la ceartă, s-au bătut, l-au bătut pe popa Pripici, și nici vorbă să mai scoață gazeta. S-a spart partidul independent... s-a spart! (încet Zoii, trecând spre Tipătescu.) Am să vă spun ceva secret, acu numaidecât!

TIPĂTESCU

Nu spuneam eu! Dar Cațavencu?

PRISTANDA

Nu l-am găsit, coane Fănică, parcă a intrat în pământ. (bătându-se repede pe frunte ca și cum și-ar aduce aminte de ceva.) A! ce-am uitat! Să mă iertați, sărut mâna, coane Fănică. Ministrul... nu, miniștrii, toți șapte, vă cheamă la telegraf numaidecât. de-aia vă căutam așa de zor.

TIPĂTESCU

La telegraf? Ce mai vor de la mine?

PRISTANDA

Nu ştiu, dar bate telegraful de un ceas, coane Fănică, trebuie să mergeți.

TIPĂTESCU

A, blestemată politică... Zoe! Zoe, curaj, mă duc...

ZOE

Du-te.

TIPĂTESCU

Mă-ntorc îndată. (îi sărută mâna.) Zoe, fii cuminte! Nu suntem pierduți; n-ai grijă; la revedere! (pleacă prin fund.)

ZOE

La revedere!. A!. cum pot să iubesc pe omul ăsta! (cade pe gânduri. Pristanda urmăreşte pe Tipătescu până la ieşire şi se uită după el până se depărtează.)

Scena VI

ZOE, PRISTANDA

PRISTANDA (după ce s-a asigurat că Tipătescu s-a depărtat, coboară degrab')

Coană Joițico!

ZOE (tresărind)

Ai! Ghiță! iar m-ai speriat. Ce e? ce vrei? du-te! lasă-mă-n pace!

PRISTANDA

Sărut mâna, coană Joițico, nu vă supărați. (foarte cu binişorul.) Este cineva, .cineva, pe care-l ştiți d-voastră bine, .aşteaptă aici. ar voi să vă vorbească. dar numai d-voastră. De-aia

eu l-am trimis pe conul Fănică la telegraf, pentru ca să rămâneți d-voastră singură. Am mințit. nu-i adevărat că-l cheamă miniștrii. Știu că o să mă ocărască, o să mă bată că l-am trimis la cai verzi pe păreți, dar lasă să mă ocărască. să mă bată. Nu e mai-marele meu? Nu e stăpânul meu, de la care mănânc pâne eu și unsprece suflete? L-am mințit, dar pentru binele d-voastră, coană Joițico... îl primiți?... da?

ZOE (care a stat pe gânduri și n-a ascultat tirada lui Pristanda)

Pe cine să primesc?

PRISTANDA

Pe cine — pe cine?... pe d. Nae Cațavencu...

ZOE (sărind din loc)

Pe Cațavencu? E aici? Unde e, Ghiță? Să vie acu, numai¬decât: mergi, adu-l iute. (e în culmea nerăbdării.)

PRISTANDA

Ascult! (merge în fund la stânga și aduce pe Cațavencu.) Poftim stimabile, poftim. (îl introduce și iese repede.)

Scena VII

ZOE, CAȚAVENCU

ZOE (repezindu-se la el)

D-le Cațavencu, ai voit să mă pierzi pe mine și te-ai pierdut și pe d-ta. La ce-ai fugit, pentru Dumnezeu! la ce-ai dispărut? Fănică are în mână o poliță, ale cărei giruri le-ai plastografiat, ca să ridici cinci mii de lei de la societate. Știi?

CAȚAVENCU

Știu, madam, că o are, (dezolat) știu, dar ce e de făcut?

ZOE

Om nebun! ți-ai pierdut mințile? mai întrebi ce e de făcut! Nu ştii? Să-ți dau polița: scapă-mă, să te scap! să schimbăm: dă-mi scrisoarea.

CAȚAVENCU (dezolat)

Madam! madam! peste putință.

ZOE

Ce?

CAȚAVENCU

Scrisoarea d-voastră.

ZOE

Ei?

CAȚAVENCU

N-o mai am!.

ZOE

Nu se poate!.

CAȚAVENCU

N-o mai am!.

ZOE

Minți!

CAȚAVENCU

Nu mint; n-o mai am!.

ZOE

Nenorocitule! ce ai făcut-o?

CAȚAVENCU

Am pierdut-o!

ZOE (dând un ţipăt şi uitându-se pierdută în toate părţile)

A! de ce nu pot să te omor!

CAŢAVENCU

Omoară-mă, madam, omoară-mă, dar nu e vina mea!

ZOE

Cum ai pierdut-o? când ai pierdut-o? unde ai pierdut-o?

CAŢAVENCU

în scandalul, în bătaia de alaltăieri seara, de la întrunire, cine nu ştiu. mi-a smuls pălăria din cap. scrisoarea o aveam în căptuşeala pălăriei.

ZOE

Care va să zică, adevărat ai pierdut-o?

CAŢAVENCU

Da!

ZOE

Mi-ai pierdut scrisoarea. şi nu ştii, nu bănuieşti pe unde poate rătăci scrisoarea mea?

CAŢAVENCU

Nu.

ZOE

Nu?

CAŢAVENCU

Nu.

ZOE (desperată)

A! eşti un om pierdut!. pierdut!. Eu poate să mai scap. căci poate să mai scap! dar d-ta. (cu putere) d-ta eşti pierdut!.

Când te-a arestat Fănică, te-am scăpat eu. acuma te arestez eu şi n-ai să scapi decât atunci când mi-oi găsi scrisoarea. pentru că poate să mai ai noroc s-o găsesc. Roagă-te la Dumnezeu s-o găsesc... A! s-a întors jocul, d-le Caţavencu... începe să te părăsească norocul şi să mai treacă şi-n partea noastră... A! eşti pierdut! da, pierdut!... (strigând în fund.) Ghiţă! Ghiţă!

CAŢAVENCU

Doamnă, pentru Dumnezeu! (se uită-n toate părţile.)

ZOE

Ghiţă! (către Caţavencu.) Nu te uita pe unde să scapi. Nu mai e scăpare: plastografii dovediţi nu mai au scăpare... s-a mântuit... Ghiţă! Ghiţă! (merge strigând în fund şi se-ntâlneşte piept în piept cu Cetăţeanul turmentat.)

Scena VIII

ACEIAŞI, CETĂŢEANUL TURMENTAT cu pălăria albă a lui Caţavencu

CETĂŢEANUL (intrând şi coborând foarte bine dispus)

Nu e Ghiţă, eu sunt.

ZOE

Ce cauţi?

CAŢAVENCU (aparte)

Pălăria mea!

CETĂŢEANUL

Pe d-voastră, coană Joiţico!

ZOE

Ce vrei cu mine?

CETĂŢEANUL

Ei! uite şi d. Nae. Salutare onorabile!

ZOE (nervoasă)

Ce vrei? spune ce vrei?

CETĂŢEANUL

Ce vreu eu, bine vreu. Eu am o vorbă: o mie de ani pace! (gest de impacienţă din partea femeii.) Eu, coană Joiţico, am găsit o scrisoare.

ZOE

Pe care ai lăsat-o să ţi-o fure onorabilul d. Caţavencu...

CAŢAVENCU (zdrobit)

Doamnă!

CETĂŢEANUL

Las-o aia; . a m mai găsit una!.

ZOE

Ei, ce-mi pasă!

CETĂŢEANUL

Nu vă supăraţi, coană Joiţico, să vedeţi. nu v-am spus tot. Eu până să nu intru în politică, cum am zice, care va să zică până să nu deviu negustor şi apropitar, am fost împărţitor... la poştie. mă cunoaşte conul Zaharia!

ZOE

Ei! ieşi odată şi lasă-mă. Ghiţă!

CETĂŢEANUL

Şi d-atunci, care va să zică, eu dau scrisoarea după andresă. Dacă nu găsesc andrisantul, scriu pe ea cu plaivaz: „andrisantul necunoscut", ori „nu se află", ori „mort", care va să zică fiecare după cum devine... (Zoe se plimbă impacientată în fund.) dar dacă găsesc andrisantul, i-o dau andrisantului... Bunioară acuma... Eu am găsit alaltăieri, în învălmăşeala de la primărie, o pălărie.

ZOE (coborând)

O pălărie?

CAŢAVENCU (aparte)

Mizerabilul.

CETĂŢEANUL

O pălărie, da, asta. şi astăzi tot îndesând-o pe capul meu s-o potrivesc — că mi-era strâmtă — am vrut să-i scot căptuşeala s-o mai lărgesc. când colo în căptuşeală peste ce dau?

ZOE

O scrisoare!

CAŢAVENCU

O scrisoare!

CETĂŢEANUL

O scrisoare, da, domnule Nae. Nu mai mergem pe la o ţuică?.

ZOE (foarte emoţionată)

S-o vedem!

CETĂŢEANUL

E de la conul Fănică: andrisantul sunteţi d-voastră.

ZOE

Dă-mi-o, dă-mi-o degrabă!

CAŢAVENCU

Sunt în adevăr pierdut!

ZOE

Degrabă, dacă o ai.

CETĂŢEANUL

O am, n-am pierdut-o. nu m-am mai întâlnit (sughite şi arată pe Caţavencu) cu onorabilul! (scoate scrisoarea din căptuşeala pălăriei şi i-o dă Zoii.)

CAŢAVENCU (aparte)

A! mizerabilul!

ZOE (care a smucit scrisoarea)

A!

CAŢAVENCU (încet către Cetăţeanul turmentat, care a trecut lângă el)

Nenorocitule! ţi-ai aruncat norocul în gârlă: te făceam om!

CETĂŢEANUL

Nu puteam. andrisantul cu domiciliul cunoscut. (arată pe Zoe.)

ZOE (care s-a remis de prima emoţie)

Domnule, domnule, eşti un om onest, eşti un om admirabil, fără pereche. Cum te cheamă, mă rog? spune-mi... recunoştinţa mea.

CETĂŢEANUL

Ce trebuie să mai spui cum mă cheamă? mă cunoaşte conul Zaharia de la 11 fevruarie! Iacă un cetăţean şi eu...

ZOE

Cum să-ţi mulţumesc? Ce ceri de la mine?

CETĂŢEANUL

Să-mi spui d-ta, pentru cine votez. Iaca mai e un sfert de ceas şi se închide alegerea. Eu. pentru cine votez?.

CAŢAVENCU (cu amărăciune)

Pentru d. Agamiţă Dandanache.

ZOE (întorcându-se spre el cu o privire de dispreţ şi ameninţare)

Domnule Caţavencu! tot mai poţi vorbi? şi încă ironic. A! eşti tare, drept să-ţi spui.

CETĂŢEANUL

Coană Joiţico, adevărat?

ZOE

Da, adevărat, pentru d. Agamiţă Dandanache: da, adevărat; poate că e singurul adevăr pe care d. Caţavencu l-a spus în viaţa d-sale.

CETĂŢEANUL

Atunci mă duc să votez. (vrea să plece) dar cum îi zice?

ZOE

D-le Caţavencu, fii bun, scrie-i, mă rog, votul acestui onest cetăţean. (Caţavencu stă pe loc.) Te rog. (îi arată scrisoarea. Caţavencu trece la masă, scrie un buletin şi i-l dă Cetăţeanului turmentat.) îmi dai voie? (ia buletinul.) „Agamiţă Dandanache"... Bravo, d-le Caţavencu, eşti un om de bună-credinţă.

CETĂŢEANUL (luând buletinul)

Mă duc, nu mai e vreme.

ZOE (conducându-l)

Te rog să crezi, domnule, că oricând recunoştinţa mea.

CETĂŢEANUL (foarte grăbit)

Nu mai e vreme. se-nchide alegerea. (iese ducând sus biletul.)

(Zoe l-a condus cu multă amabilitate până la ieşire; se-ntoarce, se opreşte în fund, îşi deschide corsajul, pune scrisoarea în sân, se încheie la loc şi coboară încet şi ţintă spre Caţavencu. La fiece pas al Zoii, Caţavencu se-ndoaie de încheieturi; când ea s-a apropiat bine, se opreşte ţapăn înaintea lui; el cade în genuchi.)

Scena IX

ZOE, CAŢAVENCU

CAŢAVENCU

Iartă-mă, iartă-mă.

ZOE (râzând)

Scoală-te, eşti bărbat, nu ţi-e ruşine! (cu ton aspru.) Scoală-te!

CAŢAVENCU (sculându-se ruşinat)

Iartă-mă.

ZOE (cu dignitate)

Eşti un om rău... mi-ai dovedit-o. Eu sunt o femeie bună... am să ţi-o dovedesc. Acuma sunt fericită... Puţin îmi pasă dacă ai vrut să-mi faci rău şi n-ai putut. Nu ţi-a ajutat Dumnezeu, pentru că eşti rău; şi pentru că eu voi să-mi ajute totdeauna, am să fiu tot bună ca şi până acuma.

CAŢAVENCU (umilit)

Madam!

ZOE

Nu tremura! Pe parola mea de onoare, eşti scăpat.

CAŢAVENCU

Sărut mâinile. devotamentul meu.

ZOE

Cu o condiţie: după alegere, o să fie manifestaţie publică, .d-ta ai s-o conduci.

CAŢAVENCU (repede şi supus)

O conduc.

ZOE

D-ta o să prezidezi banchetul popular din grădina Primăriei.

CAŢAVENCU (asemenea)

Prezidez.

ZOE

O să chefuieşti cu poporul...

CAŢAVENCU (acelaşi joc)

Chefuiesc...

ZOE

Şi o să vii aici cu toţii, să saluţi, în numele alegătorilor, pe deputatul ales şi pe prefect...

CAŢAVENCU

Da.

ZOE

Ne-am înţeles?

CAȚAVENCU

Da.

ZOE

Du-te şi ia loc în capul mesii; fii zelos, asta nu-i cea din urmă Cameră!

CAȚAVENCU

Madam, madam Trahanache, eşti un înger...

ZOE

Mulțumesc, eşti prea galant, dar du-te degrabă.

CAȚAVENCU

Mă duc, mă duc, şi să vedeți dacă nu v-o plăcea. Sărut mânile... sărut mânile!... (iese repede zăpăcit prin fund.)

Scena X

ZOE (singură)

E adevărat, ori visez? (şade pe un scaun, scoate scrisoarea, o citeşte, o sărută.) Fănică! (se scoală râzând, o mai citeşte, o mai sărută de mai multe ori şi iar şade.) Fănică! (plâns nervos... după o pauză, se scoală zâmbind, se şterge la ochi şi răsuflă tare.) A!... mi-a trecut... Fănică! (suie repede scările la dreapta şi dispare.)

Scena XI

TIPĂTESCU (singur)

(intră repede din fund) A înnebunit Ghiță? Mă trimite la telegraf pentru nimica... îmi face farse? Ce însemnează... Şi Zoe. unde e Zoe? (se uită-n toate părțile şi iese repede în dreapta.)

Scena XII

TRAHANACHE şi DANDANACHE vin din dreapta din grădină, planul al treilea

TRAHANACHE

A! aici la noi, stimabile, a fost luptă crâncenă, orice s-ar zice... s-au petrecut comedii mari.

DANDANACHE

Taţi, frate.

TRAHANACHE

Infamii! închipuieşte-ţi d-ta, un caraghios, un mişel, ca să enfluanseze pe Tipătescu... pe Fănică de!... pe prefect. (Dandanache dă multă atenţie, dar pare că nu pricepe.)

DANDANACHE

A, da! asa! că nu esti d-ta prefectul.

(Se aude din depărtare entrata unui marş.)

TRAHANACHE

Or să-l învrăjbească cu mine şi cu familia mea... s-apucă şi face o scrisorică de amor ca din partea lui Fănică, prefectul... către Zoiţica, nevastă-mea, şi-i imitează slova băiatului, .ştii, să juri, nu altceva... închipuieşte-ţi plastografie!

DANDANACHE

Nu mă nebuni, neicusorule! La mine a fost cazul adevărat!.

(Marşul se apropie, se aud şi urale.)

TRAHANACHE

Cum, cazul adevărat?

DANDANACHE

Scrisoarea era a persoanei. da. becher.

TRAHANACHE

Cum becher?

DANDANACHE

Adică necăsătorit.

TRAHANACHE

Cine?

DANDANACHE

Nu spui ține, - persoană însemnată... Când i-am pus pițorul în prag, - ori coledzi, ori „Răsboiul" mă-nțeledzi, - tranc! depesa aiți.

TRAHANACHE

Nu-nțeleg. (aparte.) E amețit de drum. căruța. şi clopoțeii.

DANDANACHE (aparte)

E slab de tot prefectul, îi spui de două ori o istorie si tot nu prițepe.

(în toată scena aceasta şi în cea următoare, până la intrarea mulțimii, se aude marşul şi uralele treptat, din ce în ce mai aproape şi mai distinct.)

Scena XIII

ACEIAŞI, ZOE, TIPĂTESCU

ZOE (coborând întâi treptele, urmată de Tipătescu, veseli şi fără să vază pe cei din scenă)

Şi astfel, cum ai văzut (văzând pe Trahanache şi Dandanache, schimbă tonul), d-le prefect, furtuna rea trece curând... (coborând.) D-le Dandanache, într-un moment, masa e gata.

DANDANACHE

Tocmai îi spuneam d-lui prefect, si dumnealui îmi spunea.

TIPĂTESCU

D-lui prefect?...

DANDANACHE

Da, d-lui prefect! (arată pe Trahanache, care vorbeşte la o parte cu Zoe.)

ZOE (încet)

îţi place, nene, alesul d-voastră?

TRAHANACHE (încet)

Deştept. dar mi se pare că e cam şiret.

DANDANACHE (lui Tipătescu)

îmi spunea istoriile de aiţi de la aledzeri, cu scrisoarea, cu plastografia (mişcarea Zoii) si eu îi spuneam de cazul meu, ...că la mine a fost chiar adevărat... cu becherul...

ZOE (repezindu-se lângă el, încet)

D-le Dandanache, mi-ai promis să nu mai pomeneşti de istoria asta.

DANDANACHE

Eu am promis? (repede) când am promis? cui am promis? ţe am promis? (aducându-şi deodată aminte.) A! da! Nu mai. nu mai.

(Uralele s-au apropiat cu desăvârşire. Lumea toată intră cu muzica.)

Scena XIV

ACEIAŞI, FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU, CAŢAVENCU, CETĂŢEANUL TURMENTAT, GHIŢĂ PRISTANDA, IONESCU, POPESCU, ALEGĂTORI, CETĂŢENI, PUBLIC

(Brânzovenescu şi Farfuridi cu alţi alegători mai spălaţi, în costume de pretenţie provincială, intră, venind din casă, coborând pe treptele din dreapta; salutări de toate părţile. Prin fund, Caţavencu, Ghiţă poliţaiul, îmbrăcat ţivil, Cetăţeanul turmentat, Ionescu şi Popescu intră, conducând manifestaţia publică. Cei ce vin prin fund sunt toţi ameţiţi, şi mai ales Caţavencu şi Cetăţeanul turmentat, care înghite şi sughite mereu. După ei vin o mulţime de cetăţeni cu ramuri verzi şi steaguri, asemenea foarte chefuiţi. Toată lumea cu borcane de băutură în mâini. — Din casă, în urma lui Farfuridi, Brânzovenescu şi a celorlalţi alegători, vin feciorii cu sticle de şampanie. — Ghiţă Pristanda, îndată ce soseşte în scenă, face semn muzicei să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de şampanie fruntaşilor. — Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sunt în stânga.)

FARFURIDI (luând un pahar de şampanie)

în sănătatea domnului Agamiţă Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! (Urale şi muzică. Pristanda ţine cu mâna tactul uralelor. Toţi ciocnesc şi beau.)

DANDANACHE (îndemnat de Zoe şi Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână)

în sănătatea alegătorilor. cari au probat patriotism si mi-au acordat. (nu nemereşte) asta. cum să zic de!. zi-i pe nume de!... a! sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, si eu ca rumânul imparţial, care va să zică... cum am ziţe... în sfârsit să trăiască! (Urale şi ciocniri.)

TRAHANACHE (către Caţavencu, care a coborât spre el şi Tipătescu)

Şi aşa zi, ai? d-ai noştri, stimabile? bravos! mă bucur.

CAȚAVENCU

Venerabile neică Zahario! în împrejurări ca acestea (mişcat) micile pasiuni trebuie să dispară.

TRAHANACHE

Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăieşti!

CAȚAVENCU

în sănătatea venerabilului şi imparțialului nostru prezident, Trahanache! (Urale şi ciocniri.)

(Zoe vede pe Cetățeanul turmentat în grămadă, ia un pahar şi merge de i-l oferă.)

CETĂȚEANUL

în sănătatea coanii Joițichii! că e (sughite) damă bună! (ciocneşte cu ea: ea-i strânge mâna din toată inima. Urale, ciocniri.)

CAȚAVENCU (lui Tipătescu încet)

Să mă ierți şi să mă iubeşti! (expansiv) pentru că toți ne iubim țara, toți suntem români!. mai mult, sau mai puțin oneşti! (Tipătescu râde.) în sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru! (Urale, ciocniri.)

TRAHANACHE (luând un pahar şi trecând în mijloc foarte vesel)

Ei, aveți puțintică răbdare!... Nu cunosc prefect eu! eu n-am prefect! eu am prietin! în sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietinilor lui! (sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mâna Zoii.)

(Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi şi Brânzovenescu, le povesteşte încet, făcând gestul cu clopoțeii: la dreapta, în fund, Pristanda, Cetățeanul turmentat, muzica şi lume. în stânga Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. în mijloc Cațavencu.)

CAŢAVENCU (foarte ameţit, împleticindu-se-n limbă, dar tot îngrăşându-şi silabele)

Fraţilor! (toţi se-ntorc şi-l ascultă.) După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acuma câtva timp înainte de Crimeea? Am luptat şi am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituţional!

PRISTANDA

Curat constituţional! Muzica! Muzica!

(Muzica atacă marşul cu mult brio. Urale tunătoare. Grupurile se mişcă. Toată lumea se sărută, gravitând în jurul lui Caţavencu şi lui Dandanache, care se strâng în braţe, în mijloc. Dandanache face gestul cu clopoţeii. Zoe şi Tipătescu contemplă de la o parte mişcarea. Cortina cade repede asupra tabloului.)

D-ALE CARNAVALULUI

COMEDIE ÎN TREI ACTE

PERSOANELE

NAE GIRIMEA, frizer şi subchirurg

IANCU PAMPON

MACHERAZACHESCU, ce-i mai zice şi „CRĂCĂNEL"

UN CATINDAT DE LA PERCEPŢIE

IORDACHE, calfă la Girimea

UN IPISTAT

DIDINA MAZU

MIŢA BASTON

UN CHELNER

O MASCĂ

Măşti, Public, Sergenţi de noapte

într-un carnaval, în Bucureşti

ACTUL I

Un salon de frizărie de mahala. Mobile de paie. Uşe şi fereastră de prăvălie în fund. La dreapta, în planul întâi o uşe; în planul al doilea un lavabo. Ambele planuri din dreapta sunt mascate de restul scenii printr-un „paravent".

Scena I

IORDACHE, apoi PAMPON

IORDACHE (şade pe un scaun şi dă un brici la piatră, fredonând)

„Şi mă cere, mamă, cere. - Cine dracul te mai cere? - Şi mă cere d-un bărbier."

PAMPON (intrând prin fund)

Aici este frizăria lui d. Nae Girimea?...

IORDACHE (sculându-se politicos)

Da, poftiţi... Barba? părul?

PAMPON

Nimic.

IORDACHE

Atunci, poate, vă spălaţi la cap?

PAMPON

Eu nu mă spăl niciodată la cap, pentru că sufăr de...

IORDACHE

De măsea? Ştii cum ţi-o scoţ? Odată. pac!

PAMPON

Ei, nu de măsea... sufăr de bătăi...

IORDACHE

De bătăi?. Ştii cum le.

PAMPON

Ei! lasă-mă-n pace, omule; nu mă spăl la cap pentru că sufăr de bătăi de inimă. înţelege o dată că n-am venit pentru alişveriş.

IORDACHE

Atunci, pentru ce?

PAMPON

Am o trebuinţă cu d. Nae Girimea. Nu cumva eşti d-ta?

IORDACHE

Nu, eu sunt calfă...

PAMPON

D. Nae nu este aici?

IORDACHE

Nu, domnule; îl aştept: trebuie să vie foarte curând...

PAMPON

Atunci îl aştept şi eu. Se poate?

IORDACHE

De ce nu? Poftiţi... (îi dă un scaun.)

PAMPON (după o mică pauză)

Mă rog, la d-voastră se fac şi abonamente?

IORDACHE

Da: 12 rasuri 3 franci, ceva a la „vivat concurența!". Să poftească oricare dacă le dă mâna; glumești d-ta? vine un ras, ori un tuns 25 de santimuri, cu pudră, unt de migdale, livantă... Pentru frezat, spălat, bătături, se plătește supliment.

PAMPON

Și biletele de abonament le aveți cu o pecetie, ca ăsta? (arată biletul pe care-l scoate din portofel.)

IORDACHE

Nu. ăsta este din ale vechi; gândesc că numai ăsta a mai rămas; (îl examinează) Pesemne că d-ta ai luat biletul ăsta demult și ai plecat din București. Trebuie să vi-l schimbăm; pe astea le-am tras din circulație.

PAMPON (punând biletul la loc)

Nu; e altceva cu biletul ăsta.

IORDACHE

Până acu vreo trei luni le aveam așa, pentru iconomie adică: punea d. Nae pecetea pe o bucată de hârtie ori de mucava, și pe urmă la fiecare răsătură trăgeam cu cerneală o dungă, până se făcea douăsprece. Acu, pentru că ni s-a întâmplat o istorie cu un spițer, a hotărât d. Nae să dea la tipografie să i le facă cu numere: l-am ras? țac! i tai numărul.

PAMPON

Cu un spițer? Ce istorie?

IORDACHE

Al dracului spițerul! închipuiește-ți d-ta! Lua un bilet. îl rădeai, trăgeai o dungă. Să zicem că asta era marți; bun! Joi, iar o dungă; sâmbătă, alta: trei dungi. Marțea ailaltă, te uitai la bilet: numai o dungă. Peste asta mai trăgeam una; una și cu

una două. Joi mai trăgeam una, care va să zică trei; bun! Marțea ailaltă. biletul alb.

PAMPON

Alb?

IORDACHE

De tot.

PAMPON

Cum asta?

IORDACHE

Aşteaptă să vezi, că e frumoasă... A mers aşa preț de vreo zece luni de zile, până să băgăm noi de seamă. Muşterii mulți. l-ai ras, i-ai tras dunga, te culci pe urechea aia, şi nu-i mai ții altă socoteală. într-o sâmbătă seară, vine spițerul, şi nu ştiu cum din vorbă - era lume multă în prăvălie, - lui d. Nae i se pare că spițerul cere un bilet, şi-mi zice: „Iordache, un bilet nou lui d. Frichinescu...", aşa-l cheamă. Dar el... zice: „Eu bilet nou? n-am cerut; al meu e neînceput." şi scoate biletul alb ca laptele. Măi, ce dracul! Ne uităm noi lung, eu şi d. Nae, la bilet. pe urmă ne uităm la spițerul, pe urmă unul la altul, şi d. Nae zice: „Bine!" şi-i trage o dungă. Pleacă spițerul. Zice d. Nae: „Iordache, biletul spițerului e cu scamatorie; ia să-l ținem noi de scurt: ori că ne-a luat bilete, ori că ne-a furat pecetia, ori că şi-a făcut el alta pe model, că prea se-ntinde abonamentul lui ca caşcavalul prăjit..."

PAMPON

Ei, în sfârşitul sfârşitului ce era?

IORDACHE

Stăi să vezi. Al dracului spiţerul! Asta era într-o sâmbătă. Marţi dimineaţa, altă dungă; - dar acum le însemnam şi cu tibişir pe pervazul uşii; - două; joi alta, trei,... sâmbătă alta...

PAMPON (cam impacientat)

Patru.

IORDACHE

Joi.

PAMPON

Ei! spune o dată, că n-am vreme de stat.

IORDACHE

Parcă ziceai că aştepţi pe d. Nae.

PAMPON

Bine, îl aştept, dar spune o dată.

IORDACHE

Dacă nu mă laşi. Joi, un ras şi un tuns, două dungi: cinci şi cu două şapte; pe bilet şapte, pe uşe şapte. în sfârşit, sâmbătă îl raz iar; dau să scriu dunga: pe bilet erau patru şi cu una acu cinci; pe uşe şapte şi cu una opt. Spiţerul nu ştia că mijloceşte contabilitate dublă. Marţi, pe uşe opt şi cu una nouă; pe bilet trei şi cu una patru; şi pe urmă joi, pândeşte când nu e d. Nae în prăvălie, şi intră; după ce-l raz, zice: „Scrie una, că am luat bilet nou de la d. Nae". Pe uşe nouă şi cu una zece.

PAMPON

Ei? prin urmare.

IORDACHE

Ei! prin urmare, ştergea dungile cu doftorii, cu metaluri de-ale lor de la spiţărie.

PAMPON

Şi cum a rămas?

IORDACHE

N-a vrut d. Nae să facă scandal, măcar că era de un procuror ceva. D. Nae, ştii, mai galant, i-a luat biletul şi vreo cinci franci câţi i-avea în buzunar, i-a făcut un moral bun, din porc şi din măgar nu l-a mai scos, i-a tras vreo două palme şi l-a dat pe uşe afară...

PAMPON (care a ascultat cu atenţie, ca lovit de o inspiraţie)

A! ce idee mi-a venit! Parfumurile, odicoloanele, pomădurile, liubemurile Didinii!. Spiţerul!. Da!. Zici că biletele astea le-aţi tras din circulaţie de mai bine de trei luni?

IORDACHE

Da.

PAMPON

Zici că d. Nae a luat înapoi biletul cu scamatoria de la spiţerul?.

IORDACHE

Da.

PAMPON

Ei? Spiţerul în vreme de zece luni cât v-a tras pe sfoară, numai cu un bilet a lucrat?.

IORDACHE

Ştiu şi eu?

PAMPON

Era peste putinţă. Atunci aţi fi băgat de seamă mai degrabă. Ia adu-ţi aminte bine.

IORDACHE

De unde să-mi aduc aminte!. E de mult.

PAMPON

A! ce idee! să vedem! Mă duc. mă întorc numaidecât. spune-i lui d. Nae că am să-i vorbesc... Viu cât mai degrabă. (iese în fund. La ieşire se loveşte cu Miţa, care intră foarte agitată.) A! pardon, madam!.

Scena II

IORDACHE, MIŢA

MIŢA

Iordache! Unde e Nae?

IORDACHE

Nu ştiu; a plecat de azi-dimineaţă şi până acuma nu s-a mai întors. Trebuie să vie, ca să mă pot duce şi eu la masă.

MIŢA (trântindu-se pe un scaun)

Am să-l aştept şi eu.

IORDACHE

Dar dacă vine târziu, eu ce să fac? să rabd de foame? Trebuie să închiz prăvălia şi să mă duc la mâncare.

MIŢA

Nu ştiu, nu voi să ştiu de nimic. (patetică) Iordache.

IORDACHE

Ce?

MIŢA

Iordache, sunt nenorocită.

IORDACHE

A simțit Crăcănel ceva...

MIȚA

Aş! Crăcănel! - îți spui că sunt nenorocită.

IORDACHE

Pentru?

MIȚA

Nae! Nae, pe care l-am iubit, pe care l-am adorat pentru eternitate, până la nebunie. Tu ştii cât l-am iubit?

IORDACHE

Ei! da. Ei! ce?

MIȚA (montându-se treptat)

Nae mă traduce.

IORDACHE

Aş!

MIȚA

Mă traduce la sigur.

IORDACHE

Fugi de-acolo!

MIȚA

La sigur. De opt zile nu l-am văzut. îi scriu: „Bibicule, Mangafaua pleacă mâine miercuri la Ploieşti, rămâi singură şi ambetată; sunt foarte rău bolnavă; vino, să-i tragem un chef..." Şi Năică nici nu-mi răspunde. Iubeşte pe alta, mi s-a făcut semn. în cărți cade mereu gând la gând cu bucurie, cu dragoste, cu temei, cu întâlnire pe drum de seară cu o damă de verde.

IORDACHE

Aş! nu mai crede în mofturile cărţilor, frate...

MIŢA

Trebuie s-o ştiu, trebuie s-o aflu... şi să vedem... O să fie un scandal... dar un scandal... cum n-a mai fost până acuma în „Universul".

IORDACHE

Aş! nu-i nimica! ţi-ai făcut spaimă de gelozie! (dând din umeri, urcă până-n fund, unde dă piept în piept cu Catindatul de la Percepţie.)

MIŢA

Un muşteriu! poate mă cunoaşte. Nu voi să mă compromentez. Trec să aştept în odaie. (iese pe după paravan în dreapta.)

Scena III

IORDACHE, CATINDATUL (legat cu o basma la fălci)

CATINDATUL (către public, coborând)

Pfii! al dracului mă doare!... dar ştii cum?... lucru mare... Nu mai merge. M-am hotărât. Trebuie s-o încerc şi p-asta.

IORDACHE (care l-a urmărit, coborând înaintează un scaun până în mijlocul scenii)

Ia poftiţi! poftiţi!...

CATINDATUL (hotărât)

Ştii s-o scoţi? Scoate-mi-o!

IORDACHE

N-ai idee cum ţi-o scot: până să clipeşti din ochi, o dată, pac!... Ia poftiţi! poftiţi!...

CATINDATUL

Uf! mersi!

IORDACHE

Ia poftiţi...

CATINDATUL

Ce n-am pus, domnule? Ce să-ţi mai spui? Ce n-am pus? Mi-am tăbăcit gingiile. Ce n-am pus?

IORDACHE

Ce să-i pui, domnule? E odată vătămată, s-a isprăvit: picături de rădăcină de cleşte.

CATINDATUL

Ce n-am pus?... în sfârşit, astăzi m-a învăţat unul de la noi de la percepţie.

IORDACHE

A! d-ta eşti de la percepţie?.

CATINDATUL

Da, catindez până la o vacanţă. Nu e vorba, am cu ce trăi; am parte în bogasierie la Ploieşti; îmi trimete parale nenea Iancu; dar ştii, orişicât poţi zice, trebuie pentru ca să-ţi faci o carieră ca tânăr.

IORDACHE

Mai e vorbă.

CATINDATUL

A! eu aş fi avut parale multe, dacă nu mă-ncurcam în trataţie de amor pe vremea războiului. O iubeam, o iubeam!. şi ea mă traducea... cu un ofiţer de itidenţie.

IORDACHE

Ei, ş-acuma?

CATINDATUL

Acuma. nu-ţi spui? catindez la percepţie. (mâhnit.) Dar catindez de mult. Ştii, catindezi azi, catindezi mâine, o lună, două, trei, un an... Bine, până când? Nu zic să mă facă ajutor, ori reghistrat, domnule, dar măcar acolo ceva.

IORDACHE

Adică să te înainteze.

CATINDATUL

Măcar un copist de clasa a doua.

IORDACHE

Şi acuma câtă leafă primiţi în mână?

CATINDATUL

Nu ţi-am spus că sunt catindat? Nimic, de doi ani de zile, nimic. (şade.)

IORDACHE

Nimic?

CATINDATUL

Nimic.

IORDACHE

Dar... reţinere nu vă face?

CATINDATUL

Asta, ce-i dreptul, nu.

IORDACHE

Tot e bine. Ei!. ia dezleagă-te.

CATINDATUL

Pentru ce?

IORDACHE

Legat, nu poci.

CATINDATUL

Ce?

IORDACHE

Pentru că nu poți căsca gura.

CATINDATUL

Pentru ce să casc gura?

IORDACHE

Aminteri cum să ți-o scot?

CATINDATUL

Ce să-mi scoți?

IORDACHE

Ei, asta-mi place! pentru ce ai venit aicea?. Măseaua.

CATINDATUL

Măseaua?

IORDACHE

Ei da, măseaua. (merge şi scoate instrumentele dintr-o masă.) Ştii cum ți-o scot?. până să clipeşti din ochi (revine lângă Catindat.) o dată. pac!

CATINDATUL (care s-a sculat)

Uf!

IORDACHE

Şezi.

CATINDATUL

Mersi, am şezut destul.

IORDACHE

Trebuie să stai jos... ca să am loc în sus să trag... d-a-n picioarele cum?

CATINDATUL

N-o mai scoţ. mi-a trecut.

IORDACHE

Cum ţi-a trecut?

CATINDATUL

Nu ţi-am spus că m-a învăţat unul de la noi de la percepţie. zice c-a citit în cartea lui Matei.

IORDACHE

De la Matei citire?

CATINDATUL

Nu vanghelistul, ăsta e altul, e doftor de bătături în Italia şi face şi văpsea pentru păr...

IORDACHE

Ei?

CATINDATUL

Ei? să zicem că mă doare: întâi rabd cât pot... pe urmă, pui doftorii; pe urmă, dacă văz că nu mai merge, mă duc hotărât la bărbier să mi-o scoaţă. bun! Cum intru.

IORDACHE

Ei! prin urmare.

CATINDATUL

Cum intru, zic serios: ştii s-o scoţi? scoate-mi-o! De par examplu, adineaori la d-ta... D-ta nici nu înţelegeai ce vreau eu. Şi pe urmă, mă dau în vorbă, mai de una, mai de alta. Dar când intru, simţ o dată ca un cuţit (arată la falcă), cald, şi pe urmă rece; pe urmă din vorbă-n vorbă, vii d-ta, subfirugul, cu cleştele: atunci deodată simţ iar un cuţit. rece, şi pe urmă numaidecât cald... şi pe urmă nu mai simţ nimic... Vezi d-ta, pesemne, nu ştiu cum devine care va să zică de este al naturii lucru ceva, că măseaua, în interval de conversaţie, de frică trece. Ei. al dracului italianul!

IORDACHE (care a ascultat cu multă atenţie)

Fugi, d-le, cu superstiţiile italieneşti... îmi pare rău de d-ta, om tânăr!. Bine, d-ta nu vezi cum e naturelul la toate, că trebuie să aibă o bază, măcar cât de mică, dar să fie bază. Ce nu are bază cum poate să fie naturel? ori să-mi spui d-ta că Matei ăla al d-tale - că eu nu-l cunosc - te-a învăţat adică să mergi prin ploaie fără umbrelă şi să zici, numai aşa la un capriţ, că e soare... şi să nu te ude... Auzi d-ta mofturi italieneşti!

CATINDATUL

Aşa e, decât n-are a face cu măseaua. (face o grimasă în partea măselii.)

IORDACHE

Ba prea are a face.

CATINDATUL

Ba nu. (altă grimasă.)

IORDACHE

Ba da, tot lucru naturel.

CATINDATUL

Ba nu!. (altă grimasă.) Hait!

IORDACHE

Ce?

CATINDATUL

Iar m-a apucat (începe să se plimbe) dar rău. rău de tot.

IORDACHE

Vezi. vorba mea. ştiu eu.

CATINDATUL (oprindu-se în loc din umblet, şi cu un ton foarte hotărât)

Ştii s-o scoţi? scoate-mi-o!

IORDACHE

Şezi.

CATINDATUL (hotărât)

Adu cleştele. (şade)

IORDACHE (merge, ia cleştele şi revine)

Zi că te-a ciupit un purice... o dată... pac!

CATINDATUL (uitându-se ţintă la cleşte şi apoi sculându-se)

Mi-a trecut. Ai văzut? vorba mea. ştiu eu. Al dracului italianul!.

IORDACHE (plictisit)

A!

CATINDATUL (foarte mulţumit)

Salutare, neică, şi mersi! (pleacă)

IORDACHE

Stai, domnule!.

CATINDATUL

Nu mai pot. e târziu. am treabă la canţilerie, am o groază de avizuri de făcut... Salutare, neică, şi mersi! (iese repede prin fund.)

Scena IV

IORDACHE, apoi MITA

IORDACHE

Aşa haplea mai rar... Ce dracul face d. Nae de nu mai vine... Sunt aproape de douăsprece... Mă leşin de foame. (Miţa intră din dreapta.) Miţa? o uitasem!.

MITA

N-a venit Nae încă?

IORDACHE

Uite ce e, coană Miţo, d-ta tot zici că-l aştepţi; eu mă repez aici aproape să-mbuc ceva şi mă-ntorc numaidecât. nu-i aşa? (îşi ia pălăria.)

MITA

Poţi să te duci.

IORDACHE

Da', nu pleci? Să nu rămâie prăvălia singură...

MITA (nervoasă)

Ti-am spus o dată: îl aştept până mâine, până poimâine, până o veni!

IORDACHE

Atunci mă duc... mă-ntorc la moment. (iese în fund.)

Scena V

MITA, apoi PAMPON

MITA

Să-l aştept, da, să-l aştept. Trebuie să vie. Să mă tra¬ducă pe mine Nae. şi să nu-mi răzbun? Peste poate!

PAMPON (care a intrat)

Mă rog, d. Nae n-a venit încă? (salută.)

MITA (aparte)

Un muştiriu. (tare) Nu, domnule, şi eu îl aştept. Daca poftiţi şi dv. să-l aşteptaţi... vine ori dânsul ori băiatul...

PAMPON

Mersi, madam. (şade, aparte.) Curăţică. (tare, după o pauză) Dumneavoastră sunteţi rudă, ori consoarta dumnealui.

MITA (tristă)

Nici rudă, nici consoartă, d-le. i sunt. adică i-am fost... amică... Am venit pentru o mică afacere.

PAMPON

Ca şi mine.

MITA (oftând)

La d-ta... nu poate fi ca la mine... La mine e chestiune de traducere.

PAMPON

în amor?

MITA (asemenea)

Da, în amor.

PAMPON

Ca şi la mine.

MITA

Ca şi la d-ta?. Cum?

PAMPON

Mi se pare, adică nu mi se pare. sunt aproape sigur că sunt tradus.

MITA

Ca şi mine.

PAMPON

Şi numai d. Nae poate să mă puie pe urma aceluia care a devenit în chestiune. A! dar n-are să-mi scape. Sunt hotă¬rât! am să-i dau o curăţenie spiţerului să mă pomenească!

MITA

E spiţer?

PAMPON

Da, desigur spiţer. Aflasem adineaori cum îl cheamă de la băiatul de aici.

MITA

De la Iordache.

PAMPON

Da; îmi spusese cum îl cheamă, dar i-am uitat numele cu gândul la dovezi, - pentru că am dovezi -, nişte hârtii pe care le-am găsit în odaie la Didina.

MITA

Didina.

PAMPON

Da, amanta mea, cel mai sacru amor, pentru care mi-am sacrificat cariera de militar, fiin'că până să nu o cunosc am fost tist de vardişti la Ploieşti. Şi sunt turbat de gelozie! Toată noaptea n-am dormit.

MITA

Ah! mie-mi spui ce-i gelozia?... Numai o noapte n-ai dormit? Nu ştii nimic! Câte nopţi!.

PAMPON

Nu, az-noapte nu a devenit din gelozie, pentru că nu începuse încă chestia... Am jucat la Podul Gârlii conţina cu nişte papugii până la şase az-dimineaţă. I-am ras.

MITA

Să nu te bucuri... Şi eu câştig la conţină, dar ce folos! noroc la cărţi, nenoroc la amor.

PAMPON

Aş! la mine nu e noroc, e ştiinţă: îi iau la sigur. poate că să am o goană nebună, să pierz. Eu joc conţina oarbă cu fantele, şi am eu merchezul meu. Bunioară, cărţile le ţiu în stânga şi joc cu dreapta; am bătut cu fantele, pui cărţile bătute jos, şi fantele la loc în mâna stângă, pentru altă ocazie... Az-noapte i-am stins.

MITA (plictisită)

Nu mai vine Nae.

PAMPON

Astfel dar az-dimineaţă, coniţa mea, pe la şase ceasuri, mă întorc acasă, la Didina; bat în uşe, se scoală somnoroasă şi-mi deschide. Era încă întunerec; aprinz lumânarea. Dar, când viu prea târziu, e totdeauna supărată şi-ncepe să mă certe.

Acuma nu zice nimic: se-ntoarce, pardon, cu faţa la perete şi tace. Zic eu (Miţa plictisită s-a sculat şi se plimbă.) în gândul meu: e supărată. s-o las să doarmă; când o vedea mâine c-am câştigat trei poli, îi trece... Dau să mă dezbrac şi văz jos lângă mescioară două hârtiuţe. M-aplec - cum le-am văzut am simţit un fior rece, - m-aplec, le iau: ce era? Un bilet de abonament la frizăria model a lui d. Nae Girimea...

MITA

Nae Girimea?. (se interesează)

PAMPON

Da, şi un bilet de amor de la o damă către „Bibicul" ei...

MITA

„Bibicul"?

PAMPON

Da, către spiţerul... Să vezi cum am aflat pe urmă că e spiţer.

MITA (aparte)

„Bibicul"! S-ar putea?

PAMPON

Cum am citit hârtiuţele şi am văzut pecetia pe bilet: „Frizăria model, Nae Girimea", mi-am luat iar baltonul şi bastonul şi am ieşit binişor; Didina adormise iar. Mă duc la poliţie, cercetez şi aflu că aici e frizăria. Am venit; d. Nae nu era aici. Băiatul mi-a spus că bilete de astea.

MITA (interesându-se nerăbdătoare)

în sfârşit?

PAMPON

în sfârşit, ce să mai lungim vorba degeaba, coniţa mea, spiţerul este... După câte mi-a spus băiatul, am fost cu biletul

la o spiţărie, am spus că aveam ceva scris pe el şi s-a şters cu un fel de asenție, şi că aş vrea să ştiu ce era scris... se poate? şi spițerii nu ştiu ce-a făcut, ce-a turnat pe bilet, - mirosea a spirt de țiperig, - şi-n două minute a ieşit iar dungile la loc.

MITA

Să fie cu putință?...

PAMPON

Le-am numărat: sunt cinzeci şi cinci de dungi. Spițerul mişel! L-am prins mai rău decât d. Nae: o să-i dau o curățenie. să-i rup şalele!.

MITA (aparte)

Să fie Nae? A! ce răzbunare ar fi! (tare) Domnule, zici că biletul de amor este către „Bibicul"?

PAMPON

Da!

MITA

Şi este iscălit de cine?

PAMPON

„A ta adorantă, Mița."

MITA

Mița! A! Dumnezeule!

PAMPON

Ce?

MITA

Domnule, eşti sigur că e spițer?.

PAMPON

Fireşte... Mai sigur se poate? Biletul era alb... spirt de ţiperig şi d-odată cinzeci şi cinci de dungi. Le-am numărat. poftim să le numeri şi d-ta...

MITA

Şi ai venit aici pentru ca să afli numele omului cu chestia de traducere?

PAMPON

Da.

MITA

Eu am o presimţire.

PAMPON

Care?

MITA

Cum este amanta dumitale?

PAMPON

Cum să fie adică?

MITA

De roşu, de ghindă, de tobă, ori de verde?

PAMPON

De verde.

MITA

De verde?

PAMPON

Da.

MITA

Şi ai la d-ta biletul cătră „Bibicul", pe care zici că l-ai găsit în odaia damii de verde?

PAMPON

Da.

MITA

A' să-l văz degrabă...

PAMPON (dându-i biletul)

Iacătă-l.

MITA (ia biletul, îl priveşte şi face o mutră grozav de disperată)

A! am să-mi răzbun!... (solemnă) Domnule, nu te juca cu inima unei femei nenorocite... Spune drept: biletul ăsta l-ai găsit în odaia amantii d-tale? Jură...

PAMPON (grav)

Pe onoarea mea!

MITA

Uite-te la biletul ăsta. l-ai citit? (citind nervos) „Bibicule, Mangafaua pleacă mâine miercuri la Ploieşti, rămâi singură şi ambetată; sunt foarte rău bolnavă: vino negreşit, am poftă să-i tragem un chef... A ta adorantă, Miţa..." Ai văzut biletul?... Acuma uite-te la mine bine.

PAMPON

Ei? (îi ia înapoi biletul.)

MITA

Ei! Eu, eu sunt nenorocita care am scris biletul ăsta.

PAMPON

Se poate?

MITA

Da, se poate... (dezolată) Şi omul care a fost la Didina dumitale este amantul meu!.

PAMPON

Amantul dumitale? Spiţerul?

MITA

Ce spiţer? nu-i spiţer... (frământându-se.) A! trebuie să am o explicaţie... O să-mi răzbun... o răzbunare teribilă!

PAMPON (acelaşi joc)

Amantul dumitale? trebuie să-l ştiu şi eu, trebuie să-l văz. Eu nu mă mulţumesc pe răzbunarea dumitale... Trebuie ca să-mi răzbun eu!. (se plimbă turbat.)

MITA

Juri să ne răzbunăm împreună?

PAMPON

Jur!

Scena VI

ACEIAŞI, IORDACHE

IORDACHE (venind repede din fund)

Coană Miţo, eşti aici? Vine.

MITA

Nae.

PAMPON

D. Nae.

IORDACHE (dând pe Pampon la o parte şi luând pe Miţa în partea cealaltă)

Pardon. (Miţii) Vine Crăcănel al d-tale. Viu într-un suflet de la birt din colţ. Crăcănel a intrat în birt, a întrebat de

prăvălia lui d. Nae Girimea, şi băiatul l-a îndreptat aici. Ascunde-te iute... vine, trebuie să fie la uşe.

MITA

Crăcănel! ce caută?

IORDACHE

Treci degrabă în odăiţă. (Miţa pleacă spre dreapta pe după paravan.)

PAMPON

Te duci?

MITA

Da... (lui Iordache) Când o pleca, dă-mi de veste... fă-i vânt degrabă.

PAMPON

Bine, da' chestia noastră cum rămâne? (o urmăreşte până la uşe.)

MITA

Mai vorbim noi. (iese repede în dreapta închizând uşa după ea.)

PAMPON (aparte)

Ciudat lucru! să fie vreo moftangioaică?... (lui Iordache) Mă rog, cine e persoana asta?

IORDACHE

E o damă.

PAMPON

Bine, damă. O văz eu că e damă, dar cine e? (Crăcănel intră.)

IORDACHE (încet lui Pampon)

Lasă că-ţi spui eu.

Scena VII

ACEIAŞI, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL

Mă rog aici este d. Nae frizerul?

IORDACHE

Aici este. da'. nu-i acasă.

CRĂCĂNEL

Dar. mă rog, se-ntoarce?

PAMPON (lui Iordache aparte)

Cine-i domnul ăsta?

IORDACHE (încet lui Pampon)

Lasă că-ţi spui eu.

CRĂCĂNEL

Aud?

IORDACHE

Nu crez să se întoarcă aşa degrabă. Dacă aveţi trebuinţă chiar cu d-lui, atunci poftiţi mai pe seară, poate să-l găsiţi...

CRĂCĂNEL

în sfârşit, eu tot mai pot aştepta; poate să vie. (şade)

IORDACHE

Aşteptaţi degeaba, domnule, vine foarte târziu...

CRĂCĂNEL

De unde ştii? poate vine mai curând.

IORDACHE (încet lui Pampon)

Cum dracul să-i fac vânt?...

PAMPON

Dacă spune o dată omul că vine deseară.

CRĂCĂNEL

Ei, poate să am noroc. Nu ştii d-ta? de câte ori pleci să stai un ceas şi stai cinci. Ei, de ce adică să nu pleci o dată pentru şapte şi să stai numai unul?... (se găteşte în faţa unei oglinzi, îşi piaptănă barbetele şi chelia, ia o gazetă şi se pune pe citit. - Iordache şi Pampon dau din umeri. Pampon scoate o pereche de cărţi şi-ncepe să se joace cu ele pe genunchi. Iordache merge la uşa din dreapta.)

MITA (scoţând capul pe uşă)

Fă-i vânt!

IORDACHE

Nu e chip... Zice că vrea s-aştepte...

MITA

Ce dracul caută aici?

IORDACHE

Ştiu eu. caută pe d. Nae.

MITA

Nu-nţeleg.

IORDACHE

I-am spus că d. Nae vine deseară, şi tot zice că-l aşteaptă. A! stăi, că îi am eu leacul.

MITA

Domnul ălălalt s-a dus?

IORDACHE

Nu, e aici.

MITA

Să m-aştepte... Bate-mi în uşe când l-ăi exoflisi pe Crăcănel.

IORDACHE

îl exoflisesc acuma, să vezi... (coboară în scenă. Miţa îşi retrage capul şi închide uşa. Lui Pampon.) – Dama a zis s-aştepţi.

PAMPON (încet)

Bine.

IORDACHE (către Crăcănel, care e cufundat în citirea jurnalului)

Ei, boierule, d. Nae nu mai vine. Eu trebuie să-nchiz prăvălia. am treabă să mă duc în târg.

CRĂCĂNEL (lăsând gazeta)

A! închizi?. Atunci, daca închizi, trebuie să mă duc şi eu.

PAMPON (strângându-şi cărţile)

Fireşte că trebuie să te duci, nu o să te încuie aici.

CRĂCĂNEL

Dacă e aşa. salutare. Mă-ntorc eu mai târziu. (iese în fund)

IORDACHE

Cu plecăciune... S-a dus! uf! Al dracului dobitoc!... De ce muşterii am eu parte astăzi!

PAMPON

Mă rog, cine e negustorul ăsta?

IORDACHE

Urâtul ăsta? Este amantul damii de colo.

PAMPON (sărind)

Amantul damii de colo?.

IORDACHE

Da.

PAMPON

Care a vorbit cu mine adineaori?. Miţa?

IORDACHE

Da, da!

PAMPON (fioros)

Bibicul ei? Ăsta e Bibicul?

IORDACHE

Ei, da, frate, când îţi spui o dată; e amantul damii de colo... Ce te prinde mirarea?.

PAMPON (care şi-a luat pălăria şi bastonul degrabă)

Am pus mâna pe Bibicul! Nu-l las nici mort! nici mort! (se repede şi iese glonţ pe uşa din fund.)

Scena VIII

IORDACHE, NAE, apoi MITA

IORDACHE

Ăsta este niţel cam ţicnit. De ce muşterii am parte eu astăzi?... Frumos carnaval! S-o scoţ pe Miţa. (Nae intră.) D. Nae, în sfârşit! credeam că nu mai vii.

NAE

De ce?

IORDACHE

Te-a căutat doi inşi.

NAE

Cine?

IORDACHE

Unul nu ştiu cum îl cheamă, ălălalt era Crăcănel...

NAE

Crăcănel?.

IORDACHE

Da; şi coana Miţa. e aici.

NAE (strâmbându-se)

Miţa aici? Nu i-ai spus că nu sunt acasă şi că viu târziu?

IORDACHE

I-am spus, da' a zis că te aşteaptă până mâine, până poimâine... Am profitat de ocazie şi m-am dus la birt în colţ să mănânc ceva. N-apucasem să gust de două ori, şi hop! Crăcănel vine-n birt şi-ntreabă pe băiat unde e frizăria model a lui d. Nae. Am alergat degrabă să dau de veste coanii Miţii. Era aici şi negustorul ălălalt; zice că are un bilet de abonament să-l schimbe, ori să te-ntrebe ceva... în sfârşit nu ştiu bine...

NAE

Care va să zică Miţa e aici?

MIŢA (care a crăpat uşa mai dinainte şi a auzit ultimele vorbe ale lui Iordache, coborând)

Aici, Bibicule; ce, îţi pare rău?

NAE (făcându-se vesel)

Să-mi pară rău? cum să-mi pară rău?. Se poate?

MIȚA (trecând pe lângă Nae, încet)

Trimete de-aici pe Iordache. Am să-ți spun ceva între patru ochi.

NAE (făcându-se că n-aude)

Auz?

MIȚA

Iordache, dacă nu mai ai treabă, fii bun şi ne lasă; am să-i spui ceva lui d. Nae în secret.

IORDACHE

Mă duc... să-mi isprăvesc porția de varză. (iese în fund.)

Scena IX

MIȚA, NAE (Mița merge şi încuie uşa din fund)

NAE

Pentru ce încui uşa?

MIȚA (în fund)

Poate să vie iar cineva să ne facă deranj... Am să-ți spui ceva în linişte. (pauză) Nae! (coboară încet, emoționată.) Bibicule! nu mă mai iubeşti. (un pas şi se opreşte.)

NAE (d-abia întorcându-se)

Ei na! de unde ți-a mai venit ş-asta-n cap?

MIȚA (încă un pas)

Pentru ce n-ai venit alaltăieri seara când ți-am scris?

NAE (acelaşi joc)

Eram bolnav alaltăieri.

MIȚA (coborând, cu energie)

Minți!. Ai primit biletul meu?

NAE

Da.

MIȚA

Unde mi-e biletul? Arată biletul.

NAE (după ce se caută prin toate buzunarele)

Pesemne că l-am pierdut.

MIȚA

L-ai pierdut? Unde l-ai pierdut?

NAE

Ştiu eu unde l-am pierdut? dacă ştiam că-l pierz, fireşte că nu-l pierdeam.

MIȚA

Nu ştii unde l-ai piedut?

NAE

Nu.

MIȚA (straşnică)

Bibicule! Bibicule!

NAE

Ei?.

MIȚA

Vezi tu sticluța asta? (scoate din buzunar o sticluță mică şi i-o arată.)

NAE

Ei, ce?

MIȚA

Ştii ce are înăuntru?

NAE

Cerneală.

MIȚA

Nu cerneală, Năică,. vitrion englezesc!

NAE (dându-se înapoi)

Vitrion? eşti nebună?

MIȚA

Da, vitrion! ţi-e frică?

NAE

Fireşte că mi-e frică, na!

MIȚA

Pentru ce, dacă te ştii curat?

NAE

Pentru că tu nu ştii ce e vitrionul.

MIȚA

Ba da... e un fel de metal...

NAE

Nu ştii ce poate face?

MIȚA

Ba da; pârleşte, Năică; arde, Bibicule, momentan tot, tot, şi mai ales ochii!

NAE

Dă-mi sticluţa.

MIŢA

Aş!

NAE

Pentru ce să ţii asemenea lucruri? pentru ce?

MIŢA (vrând să izbucnească)

Pentru ce?. îmi trebuie.

NAE

Pentru ce îţi trebuie?

MIŢA (izbucnind)

Pentru ce? (cu un gest mare, care face pe Nae să-şi acopere ochii, dându-se repede înapoi.) Pentru dumneatale, musiu Năică, şi pentru Didina dumitale!.

NAE (pălind)

Care Didină? tu ştii ce spui!

MIŢA

Ştii şi d-ta mai bine decât mine; nu umbla cu mofturi, şarlatane. Care Didină, ai? Didina, pentru care mă traduci pe mine; Didina, pe care o iubeşti; Didina, la care ai fost az-noapte, mizerabile!

NAE

Nu e adevărat, am stat acasă bolnav.

MIŢA

Minţi! Adineaori spuneai că nu ştii unde ai pierdut biletul... Să-ţi spui eu: biletul meu l-a găsit în odaie la Didina d-tale respectivul ei.

NAE

Respectivul? Pampon?

MIȚA

Vezi! vezi! ştii cum îl cheamă; da, unul înalt, bărbos, fioros, cu care o să ai a face chiar astăzi; pentru că s-a întâlnit cu mine aici, mi-a arătat biletul meu, şi eu i-am declarat că omul cu traducerea este acela care mă traduce şi pe mine, (Nae se plimbă agitat.) amantul meu, fidelul meu amant, căruia eu (obidită) i-am fost întotdeauna fidea.

NAE

Ce-ai făcut?

MIȚA

Pampon te caută să te omoare. A! dar până să-şi răzbune el, am să vă omor eu, eu! pe Didina, pe tine, şi pe mine!. (se trânteşte pe un scaun desperată şi isterică şi-şi ascunde capul în mâini.)

NAE (apropiindu-se binişor de ea şi căutând s-o mângâie)

Miţo, neică, vino-ţi în fire...

MIȚA

Lasă-mă! (îl respinge)

NAE (apucând-o în braţe şi căutându-i buzunarul)

Nu; nu te las, pentru că te iubesc. numai pe tine. te iubesc. numai. pe. tine. (a găsit buzunarul, a luat sticluţa, se ridică repede şi schimbând tonul.) înţelege că e încurcătură la mijloc. Mi-ai pus pe nebunul de Pampon în cap.

MIȚA

D-ta ţi l-ai pus.

NAE

Vrei scandal cu orice preţ?

MIȚA

Da, (ridicându-se.) vreau scandal, da. pentru că m-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate: ai uitat că sunt fiică din popor şi sunt violentă; ai uitat că sunt republicană, că-n vinele mele curge sângele martirilor de la 11 fevruarie; (formidabilă.) ai uitat că sunt ploieşteancă - da, ploieşteancă! - Năică, şi am să-ți torn o revuluție, da' o revuluție... să mă pomeneşti!...

NAE (cam zâmbind)

Nu fi nebună!... Ce-o să faci?

MIȚA (căutând sticluța în buzunar)

Ce să fac? (n-o găseşte; se uită rătăcit împrejur... Nae i arată de departe, râzând, sticluța; ea dă un țipăt.) A! mi-ai furat sticluța, scamatorule! (repezindu-se la el pe după mobile.) Dă-mi sticluța, şarlatane, mizerabile, infame! (Se aud bătăi tari în uşă.)

NAE

Taci! bate cineva!

IORDACHE (de afară)

Deschideți! deschideți degrabă!

MIȚA

Nu vei deschide, până nu-mi dai sticluța! (se pune în dreptul uşii. Nae o dă în lături, trage ivărul şi deschide. Iordache intră repede.)

Scena X

ACEIAŞI, IORDACHE

IORDACHE

Vine Crăcănel turbat... S-a făcut scandal; l-a bătut ălălalt care era aici. (Miții) Ascunde-te. Vine!

MIȚA (apelpisită)

Nu mai voi să ştiu de nimic... Să vie oricine... Voi scandal... voi să mor!... (se repede să ia un brici; Iordache se uită afară prin uşe.)

NAE (repezindu-se şi smulgându-i briciul, o apucă de amândouă mâinile şi o târăşte spre dreapta)

'Aide dincolo, să-ți dau sticluța.

MIȚA

Nu.

IORDACHE (de la uşă)

Fugiți, iacătă-l, fugiți!...

NAE

Haide! (târăşte pe Mița cu multă luptă şi iese cu ea în odaia din dreapta, pe după paravan.)

Scena XI

IORDACHE, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL (intrând prin fund furios, cu pălăria stricată şi tăvălită. Iordache se dă la o parte)

A! asta nu, asta nu poate să rămâie jos!... Ai mai pomenit d-ta una ca asta, d-le?

IORDACHE

Ce, d-le?

CRĂCĂNEL

D-le, adineaori ştii că am plecat de aici.

IORDACHE

Da.

CRĂCĂNEL

N-apuc s-ajung în colț şi auz pe urmele mele: „Pst! pst! Bibicule!". Pe mine mă cheamă Telemac, Mache, nu mă cheamă Bibicul. îmi văz de drum... Iar: „Pst! pst! Bibicule!" Eu merg înainte. Când mă pomenesc că m-apucă cineva pe la spate de guler. Mă întorc. Zice: „Te faci că n-auzi, Bibicule,'ai?" Eu zic: „Nu mă cheamă Bibicul, d-le, mă cheamă Telemac, Mache. - „Bibicule, zice el, deodată; eşti un mizerabil! ai făcut un abuz mare; ai înşelat o femeie, dar ai a face acuma cu un bărbat. De mult te caut. Avem să ne răfuim amândoi. Acu nu-i vreme, dar până una alta, ca să ştii cu cine ai a face, poftim o arvună!"... N-apuc să răspunz, domnule, şi şart! part! trosc! pleosc! patru palme: îmi turteşte pălăria şi mi-o aruncă cât colo. Până să mă plec s-o ridic, infamul se suie într-o trăsură şi pleacă. Chem sergentul. nimini!. A! trebuie să ştiu cine este dobitocul ăsta smintit. trebuie să ştiu! Cum îl cheamă?

IORDACHE

Ştiu eu cine e ala?

CRĂCĂNEL

Este mizerabilul care era adineaori aici cu d-ta, când am venit eu.

IORDACHE

Nu ştiu cum îl cheamă.

CRĂCĂNEL

Trebuie să ştii, trebuie să-mi spui: nu plec de aicea până nu aflu; chem poliția, fac scandal!... (se plimbă făcând gesturi exasperate.)

Scena XII

ACEIAŞI, CATINDATUL, NAE, apoi PAMPON

CATINDATUL (intră prin fund, cu mâna la falcă, văitându-se)

A! a! a! m-a apucat rău. (se trânteşte pe un scaun.)

IORDACHE

Şi ai venit iar la doftoria lui Matei? nu mai merge, tânărule...

CRĂCĂNEL

D-le, înţelege o dată şi spune-mi.

NAE (ieşind din odaie şi coborând)

Ce e? ce e, domnule?

CRĂCĂNEL

Domnule! Un dobitoc, un infam, care era adineaori aici, m-a insultat cu palme pe mine, Mache, ca drept Bibicul.

NAE (aparte)

Pampon a fost! (către Iordache încet.) Treci dincolo, i-a venit rău nebunii. (Iordache iese iute la dreapta.)

CATINDATUL

A! a! a! (se zvârcoleşte pe scaun.)

NAE (Catindatului)

Ce e? d-ta ce pofteşti?

CATINDATUL (sculându-se şi arătându-şi falca, hotărât)

Ştii s-o scoţi? scoate-mi-o!

NAE

Şezi. (Catindatul şade)

CRĂCĂNEL

Domnule, n-am vreme de stat. Spuneți-mi cum îl cheamă.

NAE (alegându-și instrumentele)

Nu știu, domnule, de unde vrei să știu eu numele la toți mușteriii! (către Catindat) A din fund de tot? (Catindatul dă din cap că da) Dezleagă-te. (Catindatul face fasoane. Nae îl apucă cu putere și-l dezleagă)

PAMPON (apărând în fund)

Aha! Bibicule, iar d-ta! (Crăcănel se dă înapoi.)

NAE (cu un ochi la ce se petrece între Pampon și Crăcănel, și cu altul la Catindat, pe care îl ține cu putere cercând să-i vâre mâna în gură, și care se zbate și nu vrea să se lase)

Numai s-o văz! n-o scoț!

CRĂCĂNEL (înaintând un pas spre Pampon, făcându-și inimă și voind să-i dea fiori)

Domnule! mă cunoști d-ta pe mine?

PAMPON

Cum să nu, Bibicule! (se apropie binișor de Crăcănel, și vrea să-l apuce.)

CRĂCĂNEL (scăpând și ocolind pe după mobile)

A! ajutor! poliție! vardist! (Pampon îl urmărește neîmpăcat; Crăcănel vrea să iasă prin dreapta pe după paravan, se întâlnește piept în piept cu Iordache care intră, și care-l respinge.)

NAE (care după o luptă, a reușit să vâre mâna în gura Catindatului)

Șezi binișor!

CATINDATUL (gemând cu gura înfundată și zvârcolindu-se)

A! a! a!

IORDACHE (care a venit de după paravan, încet lui Nae)

I-a venit pandoliile, era să-şi taie gâtul cu briciul.

CRĂCĂNEL

E nebun! ajutor! poliţie! vardişti! (iese în fuga mare prin fund.)

PAMPON

Stăi, Bibicule! (iese furios după el.)

NAE (trăgând cu putere)

Nu mişca! (după ce a tras, iese repede în dreapta, urmărit de Iordache)

CATINDATUL (văitându-se cu mâna la falcă)

A! a! a! Mi-a scos alta! Măsea nevinovată, domnule!.

(Cortina)

ACTUL II

O sală deoparte a unui bufet într-un bal mascat de mahala. Două uşi în fund; cea din dreapta dând în bal, cea din stânga într-un coridor de lângă bal. La stânga, în planul din fund, o uşe a cabinetului de toaletă; la dreapta, planul întâi, o uşe dând în sala principală a bufetului. în scenă, mese pentru mâncare, una în fund între cele două uşi, două în faţă, una la dreapta, alta la stânga. La ridicarea cortinii, se aud măsurile din urmă ale unui valţ, şi se vede prin uşa din dreapta, în fund, mişcarea balului.

Scena I

CATINDATUL (în costum şi cu masca scoasă şezând la masa din stânga şi bând rom cu un păhăruţ), apoi CHELNERUL

CATINDATUL (bătând în masă)

Chelner!.

CHELNERUL (d-afară)

Vine!.

CATINDATUL

Am început să mă încălzesc. ori magnetismul. ori electricitatea lui Matei. nu ştiu ce e. dar lucrează. Am început să mă-ncălzesc. (bate în masă.)

CHELNERUL (din dreapta)

Vine, vine!

CATINDATUL

Unul de la noi de la percepție m-a învățat! „Vrei să-ți treacă? mănâncă, bea, fă petreceri şi magnetizează-te, dar magnetizează-te straşnic cu jamaică..." şi... mă magnetizez. (bate în masă tare.) Pfu! Cald!

CHELNERUL (d-afară)

Vine, vine, vine!

CATINDATUL

Nenea Iancu, săracul, dacă ar şti cum mă magnetizez. şi unde? (scoate de sub costum din sân o scrisoare şi o citeşte cu chef) „Am aflat că umbli prin cafenele şi pe la baluri; dacă mai aflu astfel de chestii, nu-ți mai trimet nici un gologan, viu să-ți lungesc urechile; te iau înapoi la prăvălie, şi te pui la ipitropie, măgarule". Mie adică îmi scrie nenea Iancu. (bate tare în masă.)

CHELNERUL (intrând din dreapta)

Vine!.

CATINDATUL

Socoteala şi-ncă un rom. Ăsta e al patrulea.

CHELNERUL

Ba al cincilea.

CATINDATUL

Ba al patrulea.

CHELNERUL

Al patrulea l-ați băut. şi cu unu, care îl comandați acuma, cinci.

CATINDATUL

Aşa, cu ăl d-acuma?... da. (Chelnerul iese în dreapta.) Pfu! cald mi-e. lucrează magnetismul. I-am dat de leac!. Vezi ce

e când nu ştie cineva?... Era aproape de mintea omului: durerea devine din măsea, măseaua devine din răceală, răceala devine din frig; - din cald devine că nu mai e frig; daca nu mai e frig, va să zică că răceala se duce şi vine căldura; a venit căldura, a trecut durerea. (Chelnerul vine.) Par egzamplu. (pune mâna pe falcă.) lucrează magnetismul... arde... foc... Pfu! cald mi-e! (Chelnerul a pus pe masă romul.) Un rom şi ţal!

CHELNERUL

Cinci romuri: unu şi cinzeci.

CATINDATUL (dând romul pe gât)

Şase.

CHELNERUL

Nu, cinci.

CATINDATUL

Ba şase. Cinci cu ăsta care l-am băut, şi cu unul, care o să mi-l aduci acuma, şase. (plăteşte.) Lucrează straşnic magnetismul. Şi am să tachinez astă-seară!. da, am să tachinez!. pe toate am să le tachinez! (merge cam şovăind la o oglindă în stânga să-şi dreagă miza.) Straşnic de cald!

Scena II

CATINDATUL, DIDINA, apoi CHELNERUL

DIDINA (intră prin fund de la stânga, coboară la masa din dreapta şi şade; e în costum de polonez: cazacă cu brandeburguri, mântăluţă cu blană, pantaloni în cizme cu carâmb; în cap căciulă poloneză cu un pompon mare, bătând în masă)

Băiete! (îşi scoate masca şi se şterge cu batista.)

CHELNERUL (intrând cu romul)

Vine!

CATINDATUL (întorcându-se şi punându-şi masca)

O mască. Am s-o tachinez. (Chelnerul, după ce a lăsat romul pe masă la stânga, trece la dreapta lângă Didina.)

DIDINA

O bere.

CHELNERUL

Vine!

DIDINA (care a observat pe Catindatul, se întoarce cam cu spatele ca să nu-i vază faţa. Catindatul bea rom, suflă mereu de căldură şi se uită când pe o parte, când pe alta la Didina)

N-a venit Nae încă. (scoate o scrisorică şi o citeşte.) „Prea iubita mea angelă, s-a întâmplat un caz de o comedie mare în chestia noastră prin respectivul tău Pampon şi o individă!. Trebuie să ne vedem deseară ca să-ţi spui cum curge în defavor toată intriga asupra romanţului nostru, să juri că devine ca la Teatru, pentru care nu cumva să lipseşti deseară de la bal cum ne-a fost vorba. Trimete-l pe Pampon să joace conţina şi vino negreşit. Al tău adorant până la moarte. Nae". Douăsprece aproape, şi nu mai vine. (Chelnerul aduce berea, o pune pe masă la Didina şi iese.)

CATINDATUL

Pfuu! (Didinii) Bonsoar, mască... (aparte) Am s-o tachinez... (tare) Ce mai faci?

DIDINA (care îndată ce i-a vorbit Catindatul şi-a pus masca)

Bine, mersi! Uite beau o bere... Da' d-ta ce faci?

CATINDATUL

Şi eu bine, mersi; mă magnetizez cu jamaică.

DIDINA

îmi pare bine.

CATINDATUL

Şi mie nu mai puţin, parol! (aparte cu chef.) Al dracului ştiu să le tachinez.

DIDINA (bătând în masă şi sculându-se)

Să-l mai caut în bal.

CATINDATUL (bându-şi picătura din fund a paharului)

Ce, te duci, mască?

DIDINA

Da, mască, mă duc. (Chelnerul vine din dreapta.) O bere, o plătesc. (aruncă banii pe masă.)

CATINDATUL (către chelner)

Şi mie o jamaică... (către Didina) Nu mai stai niţel? să mai beau un magnet şi pe urmă te joc.

DIDINA

Nu, mersi.

CATINDATUL

Să te joc o... conţină oarbă. (râde.)

DIDINA (aparte)

Conţina oarbă? să mă fi cunoscând? (pleacă să iasă.)

CATINDATUL

Pe două consumăţii şi-o guriţă mazu. (râde.) Straşnic tachinez. (o urmăreşte până la uşe.)

DIDINA (aparte)

Mazu? m-a cunoscut. (iese repede, în fund, la dreapta; ieşind, pomponul de la căciulă-i cade în scenă; chelnerul aduce încă un rom şi-l pune pe masă la stânga, aşteptând.)

CATINDATUL (întorcându-se de la uşe şi coborând)

Straşnic am tachinat-o. (gustă din rom şi-l plăteşte.) Şi mi-e cald... mi-e cald... mi-e foc de cald! (întorcându-se şi zărind pomponul jos.) Iacă! i-a căzut polinezului istoria de la căciulă. (ia pomponul şi şi-l pune-n piept.) Haha! Acu să vezi cum o tachinez. (trage repede paharul de rom şi iese iute după Didina.) Acu să vezi cum am s-o tachinez. (Se aude în bal polca.)

Scena III

CRACANEL, singur, în costum de bal, intrând din bufet, apoi CHELNERUL

CRACANEL (coborând şi scoţându-şi masca)

îl cheamă Iancu Pampon; i mai zice şi „Conţina cu 5 Fanţi"; a fost tist de vardişti de noapte la Ploieşti: acuma face pe jucătorul de cărţi; e neînsurat, dar precontează pe una Didina Mazu, ex-marşandă. I-am luat urma acasă, de acasă la cafenea, de la cafenea iar acasă, şi de acasă aici. Trebuie să fie aici. Am minţit pe Miţa că mă duc la Ploieşti, şi am venit. Mi-am pus costum ca să nu mă cunoască cineva şi să afle Miţa. cum e ea geloasă!. (bate-n masă; Chelnerul intră.) Am zis o bere.

CHELNERUL

Vine!

CRACANEL

A! Asta nu poate rămâne jos... Eu, când îmi trage cineva palme. eu turbez!. cu dinţii îl apuc, nu-l las nici mort până

nu-mi spune pentru ce? pentru ce mi le-a tras? să ştiu şi eu: pentru ce?. Trebuie să-mi spuie mişelul numaidecât!. (Chelnerul aduce berea, Crăcănel o bea ş-o plăteşte. Chelnerul ia paharul de bere şi paharul de rom rămas pe masa din stânga şi iese.) Dacă o fi deschis, mă duc drept la el... Dar dacă o fi mascat?... (se gândeşte.) A! am găsit. Mă dau binişor pe lângă toţi bărbaţii şi le zic la ureche: „Eu sunt Bibicul, nene Iancule, nu mai pofteşti?..." Să poftească în bal să-mi tragă... nu! să poftească, mizerabilul! (îşi face o ţigară ş-o aprinde. Didina urmărită de Catindatul intră.) Cineva! (îşi pune masca.)

Scena IV

CRACANEL, DIDINA, CATINDATUL

DIDINA (intrând)

S-a hotărât! nu pot să scap de dobitocul ăsta. mă cunoaşte.

CATINDATUL (urmărind-o pe pasul de polcă, şovăind puţin)

Mască, nu te las: trebuie să facem o polcă.

DIDINA (plictisită)

Mersi, mască, nu joc; fii băiat cumsecade şi nu te mai ţine după mine.

CATINDATUL (aparte)

Straşnic le tachinez!.

DIDINA

Ţi-am spus o dată că aştept pe cineva?

CATINDATUL

Ce adică, eu nu sunt cineva?

DIDINA (foarte plictisită)

Ba da, decât aştept pe cineva să mă ducă acasă.

CATINDATUL

Da' ce, eu nu te poci duce acasă?

CRACANEL (aparte)

Asta să fie? că prea e obraznic... (observă scena)

DIDINA (împingând pe Catindatul, care vrea s-o ia de zor la polcă)

Vai de mine! mi-am găsit beleaua cu d-ta, îmi scoţi sufletul! (aparte) Ce să fac? Cum să scap? A! (tare) Mască, am să te rog ceva: aşteaptă-mă un minut aici. Mă-ntorc îndată.

CATINDATUL

Da' te-ntorci?

DIDINA

Mai e vorbă.

CATINDATUL

Să te-ntorci, să nu pleci până nu ne vedem, că ai pierdut ceva.

DIDINA (plecând)

Eu?

CATINDATUL

Da. (aparte) Acu am s-o tachinez.

DIDINA

Aş! Mofturi!

CATINDATUL

Zău!... cum ai venit, 'ai? N-ai venit cu pampon? Vrei să te duci fără pampon?

C R A C A N E L (sărind)

Pampon?!

D I D I N A

Pampon?! Hotărât, mă cunoaşte, trebuie să-mi schimb costumul, să-mi piarză urma. (iese repede. Catindatul se repede să iasă după ea; Crăcănel îl urmăreşte, îl apucă în uşe şi-l trage cu putere înapoi.)

C R A C A N E L (cu tonul sfidător şi melodramatic)

Eu sunt Bi-bi-cul, ne-ne Ian-cu-le!

C A T I N D A T U L

Eu nenea Iancu? fugi d-acolo!

C R A C A N E L (crescendo)

Eu sunt Bibicul, nene Iancule; nu mai pofteşti? poftim de! ba nu, nu! ia poftim...

C A T I N D A T U L

Ce să poftesc, domnule? ştii că eşti curios d-ta!...

C R A C A N E L (crescendo)

Eu sunt Bibicul, nene Iancule!

C A T I N D A T U L

Bine, d-ta poţi să fii Bibicul, dar vezi că asta-i asta, că eu nu sunt nenea Iancu... Nenea Iancu e frate-meu...

C R A C A N E L

Atunci, nen-tu Iancu al d-tale, este o canalie!

C A T I N D A T U L

Da' pentru ce, d-le?.

C R A C A N E L

Asta mă priveşte pe mine.

CATINDATUL

Ba priveşte familia, să mă ierţi...

CRACANEL

Şi-l aştept aici, pentru ca să-l iau de piept şi să am o tălmăcire cu d-lui... Să vedem: pentru ce? da, pentru ce?

CATINDATUL

Aş! îl aştepţi degeaba: nenea Iancu e la Ploieşti.

CRACANEL

Mofturi! e la Bucureşti...

CATINDATUL (sărind)

Nenea Iancu la Bucureşti?

CRACANEL

Da, şi are să vie aici: îl aştept!

CATINDATUL (aparte)

Nenea Iancu! să vie aici! M-am topit. Sunt nenorocit!

CRACANEL

Şi o să fii faţă şi d-ta la tălmăcire; am să te pui faţă ca să vezi şi d-ta pentru ce nen-tu Iancu al d-tale este o canalie!

CATINDATUL (aparte)

Nenea Iancu! vine nenea Iancu, şi ăsta cum mă cunoaşte, o să mă spuie, o să mă puie faţă!... Trebuie să-mi piarză urma: trebuie să-mi schimb costumul... (iese fuga în fund la stânga.)

CRACANEL

Fuge să-i dea de ştire lui nen-su Iancu! Trebuie să-l ţiu de scurt. (iese fuga după Catindatul. — Se aude în bal semnalul cadrilului.)

Scena V

MIŢA, singură în domino albastru cu flori, apoi CHELNERUL

MIŢA (intrând, îşi scoate masca)

Nu e. N-a venit încă? îl cunosc. are numai două costume: un cazac şi un turc... N-a venit. Trebuie să se fi dus să-şi ia pe individa! Trebuie să vie împreună! A! să vie! Dumnezeule! Jur pe tot ce mi-a rămas mai scump, jur pe statua Libertăţii de la Ploieşti, că are să fie o istorie!... (bate-n masă.) A! gelozie! Am să-i omor!

CHELNERUL (intrând din dreapta)

Vine!

MIŢA

Un vermult.

CHELNERUL

Vine. (iese)

MIŢA

Voi să beau, voi să beau (cadenţând), căci nu e-n lume altă durere, decât durerea ce simţesc eu. (Chelnerul aduce paharul. Se aude cadrilul. Miţa bea paharul pe nerăsuflate şi plăteşte. Chelnerul ia paharul şi pleacă.) Aşa! să vie acuma. (îşi pune masca.)

Scena VI

MIŢA, IORDACHE în costum de turc, apoi CRACANEL

IORDACHE (vine suflând la masa din stânga)

Uf! Am asudat... Trebuie să mă dau la o gargariseală. (bate-n masă.)

MIȚA (se-ntoarce, îl vede și dă un țipăt)

Turcul! Nae! (se repede la el.) Nae! Eu sunt, Mița. (își scoate masca.)

IORDACHE

Mița! Coana Mița! Sunt eu, Iordache. (își scoate masca.)

MIȚA

Nae a venit?

IORDACHE

Nu. n-a venit.

MIȚA

Minți! a venit! A! v-am dat de urmă. L-am căutat acasă și nu l-am găsit; vardistul mi-a spus că a plecat în costum de bal în birje. A venit... E aici... E cu ea... Spune; nu minți!

IORDACHE

Ei, da, da! a venit, dar a venit și Crăcănel. (își pune masca.)

MIȚA

Crăcănel! aicea Crăcănel?. (punându-și masca.) Nu-i adevărat! Mangafaua e la Ploiești.

IORDACHE

Ba-i prea adevărat! (Crăcănel intră)

CRACANEL (intră prin fund și vine țintă la Iordache)

Eu sunt Bibicul, nene Iancule, eu sunt Bibicul; nu mă cunoști?... Poftim de! ia mai poftim de!

MIȚA (aparte)

E Crăcănel! îmi cunoaște dominul, trebuie să mi-l schimb numaidecât. (iese repede în fund la stânga.)

CRACANEL

Nu răspunzi? nu pofteşti, nene Iancule?

IORDACHE

Eu nu sunt nenea Iancu, eu sunt nenea Iordache. Pe nenea Iancu caută-l în bal.

CRACANEL

In bal? (iese repede-n fund, dreapta.)

IORDACHE

Un nenea Iancu trebuie să găseşti în tot balul. (îşi scoate masca.)

Scena VII

IORDACHE, NAE (în costum de cazac), apoi CATINDATUL

NAE (din fund, dreapta)

Iordache. (îşi scoate masca.)

IORDACHE

Aha! bine că vii! Ştii cine e în bal? ia ghici.

NAE

Cine?

IORDACHE

Miţa.

NAE

Miţa!

IORDACHE

Şi Crăcănel... fereşte-te; Miţa te caută...

NAE

Cum să scap de republicana asta?... Nu găsesc pe Didina să plec.

CATINDATUL (din fund)

Peste putinţă să găsesc alt costum: Bibicul ăla o să mă dea de gol lui nenea Iancu. (îşi scoate masca.)

NAE (îşi pune masca repede; lui Iordache)

Pune-ţi masca! (Iordache îşi pune masca.)

CATINDATUL

Uf! şi m-am magnetizat!... Lucrează magnetismul... Nu mai poci de cald!

NAE (încet lui Iordache)

Il cunoşti?

IORDACHE (asemenea)

Tânărul cu măseaua.

CATINDATUL (văzându-i)

A! bună idee. (vine la ei vesel.) Mască, mă cunoaşteţi?

NAE

Nu.

CATINDATUL

Imi pare rău, v-aş fi rugat ceva...

NAE

Ce?

IORDACHE (încet lui Nae)

Să-i scoţi iar măseaua.

N A E (Catindatului, tare)

Cu plăcere, neică, dar n-am ostromentele.

C A T I N D A T U L

Ce ostromente?

I O R D A C H E

Pentru măsea.

C A T I N D A T U L (aparte)

Şi ăştia sunt bărbieri. (tare) Aş! măseaua nu o mai scoţ; i-am dat de leac: călduri cu magnetism de jamaică...

N A E

Ala-i bun.

C A T I N D A T U L

Uite ce vream eu să vă rog: eu am un frate mai mare în bal, şi mă cunoaşte, şi n-aş vrea să mă cunoască... Ce e de făcut?

N A E

Ştiu eu? şi eu aş vrea să nu mă cunoască cineva în bal: da' dacă te cunoaşte o dată.

I O R D A C H E

Nu-i alta nimic de făcut decât să plecăm din bal...

C A T I N D A T U L

Nu! nu voi să plec, voi să mai tachinez, voi să mă magnetizez bine! Am eu o idee.

N A E

Ce idee?

C A T I N D A T U L

Costumurile d-voastră sunt de la grandirop, ori particulere?.

IORDACHE

Particulere.

CATINDATUL

Şi al meu tot particuler. Haide să le schimbăm, şi apoi să mai poftească Bibicul să mă puie faţă cu nenea Iancu...

NAE

Faină idee! Bravos! Haide!

IORDACHE

Haide!

CATINDATUL

Haide la grandirop! (ies toţi trei în fund la stânga) la cabinet de toaletă! (Se aude mazurca în bal; Catindatul iese pe pasul de mazurcă.)

Scena VIII

PAMPON în costum, intrând din bal

Este adevărat că sunt tradus: Didina mă înşeală cu Bibicul, cu amantul femeii ăleia. Astă-seară, la cafenea, femeia aia mi-a lăsat un bilet; i-am cunoscut slova, e slova din biletul către Bibicul. Imi scrie să viu aici, unde amantul ei are întâlnire cu Didina. Nu se poate, zic eu; Didina s-a dus la mătuşică-sa. Merg degrabă acasă, Didina nu e; la mătuşică-sa, Didina nu e. Mă-ntorc acasă, chem slujnica, îi trag două perechi ca la poliţie şi pe urmă o supun la intrigatoriu. Spune că coniţa a plecat în costum polinez. Aici în bal este! cu el!. cu Bibicul. A! Bibicule! ai scos o femeie din minţi — femeie! ochi alunecoşi, inimă zburdalnică!. astă dată n-ai să scapi. O să-ţi rup şalele. (bate în masă.) O mască! (îşi pune masca.)

C H E L N E R U L (d-afară)

Vine!

Scena IX

P A M P O N, C R A C A N E L

C R A C A N E L (din fund, dreapta)

Nu pot să dau de nenea Iancu, şi l-am pierdut şi pe frate-său... (văzând pe Pampon.) Pe ăsta nu l-am cercetat... Acuma îl văz întâi. (Pampon bate iar în masă; Crăcănel coborând doi paşi, tare şi cu ton de sfidare melodramatică.) Eu sunt Bi-bi-cul...

P A M P O N (sărind)

Bibicul!

C R A C A N E L

Da, Bibicul, nene Iancule! (îşi scoate masca) nu mai pofteşti?

P A M P O N (îşi scoate masca, fioros, gata să se repează)

A! care va să zică mă căutai, Bibicule?

C R A C A N E L (potrivindu-se să-şi ia vânt de scăpare)

Da, nene Iancule.

P A M P O N (acelaşi joc crescendo)

Şi eu te căutam, Bibicule! (se repede.)

C R A C A N E L (dându-se pe după o masă)

Să nu dai! să nu dai! că fac scandal... Chem poliţia... stai să ne desluşim!

PAMPON

Mişelule, să ne desluşim, ai? După ce mă ataci la sacrul meu amor; amăgeşti o fiinţă nevinovată... o femeie... femeie! ochi alunecoşi, inimă zburdalnică!.

CRACANEL (urmându-şi jocul)

Eu? amăgesc o femeie?... Eu nu am amăgit nici o femeie; ele m-a amăgit pe mine... şi multe; nu ştiu nimic la sufletul meu.

PAMPON

Minţi!

CRACANEL

Nu minţ... Nu da! nu da! că fac scandal. Să ne desluşim: e încurcătură la mijloc... Spune care femeie...

PAMPON

O ştii bine, Didina.

CRACANEL

Nu cunosc nici o Didină. Pe amanta mea o cheamă Miţa.

PAMPON

Da, pe amanta ta o cheamă Miţa; dar, ca un mişel ce eşti, nu te-ai mulţumit cu o amantă. Ai atacat şi pe amanta mea Didina. Ai nenorocit-o!

CRACANEL

Nu-i adevărat!

PAMPON

Am dovezi: ai uitat la Didina un bilet de abonament la frizerie.

CRACANEL

Nu-i adevărat! eu nu mă raz cu abonament, eu mă raz *ăla carte.*

PAMPON

Şi un bilet de la amanta ta.

CRACANEL

De la amanta mea? Iţi spui eu că e încurcătură.

PAMPON

Nu e nici o încurcătură, mişelule! Amanta ta, Miţa, îţi scrisese de miercuri că te aşteaptă, că Mangafaua pleacă la Ploieşti.

CRACANEL

Miercuri?... Ploieşti?... Mangafaua?...

PAMPON

Da, şi tu, Bibicul, în loc să te duci la ea, o părăseşti şi te dai pe furiş la amanta mea, la Didina. (se repede.) O să-ţi rup oasele. Oasele am să ţi le rup!

CRACANEL (apărându-se)

Stai! să nu dai, că fac scandal! Mi-e frică de o nenorocire!... (îşi pune mâna la inimă să o astâmpere.)

PAMPON

Da! să-ţi fie frică de o nenorocire; pentru că precum ai vrut tu să nenoroceşti pe Didina... o femeie! ochi alunecoşi, inimă zburdalnică!. asemenea să ştii că o să te nenorocesc eu pe tine. (se repede.)

CRACANEL (acelaşi joc)

Stăi! stăi, omule, pentru Dumnezeu!. Miţa? miercuri? Ploieşti? Mangafaua?... Dumnezeule! am o bănuială... Arată-mi biletul... Eu am fost miercuri la Ploieşti...

PAMPON

La Ploieşti.

CRACANEL

Da, la Ploieşti... Să fie cu putinţă?... Miţa? a opta?... Arată biletul!

PAMPON

Iacătă-l biletul! (Crăcănel se apropie să vază biletul; Pampon îl apucă cu mâna stângă, şi cu dreapta i-arată hârtia.) A! vrei să mă-nşeli? (îl zguduie.)

CRACANEL (sfârşindu-se de la inimă, se moaie din balamale, şi cade pe un scaun)

Miţa! m-a tradus! apă! apă!... Mangafaua... eu... eu sunt!

PAMPON

Mangafaua?

CRACANEL

Da, Mangafaua!... eu... A opta oară tradus! (ridicând mâinile la cer.) Este cu putinţă, domnule?

PAMPON

A opta oară? (şade lângă el.)

CRACANEL (dezolat)

Nu ţi le mai spui p-alelalte, că sunt halimale, domnule, numai una să ţi-o spui, al şaptelea caz de traducere. în vremea războiului.

PAMPON

Cu un muscal?

CRACANEL (plin de obidă)

Nu m-ar fi costisit atâta să fi fost cu un muscal, fiindcă eu eram de la început pentru convenţie. ştii, muscalii luptau

pentru cauza sfântă a eliberării popoarelor creştine de sub jugul semilunii barbare. Dar cu un neamţ, domnule!.

PAMPON

Cu un neamţ?

CRACANEL

Fă-ţi idee, domnule, ce traducere!

PAMPON

Ei şi?

CRACANEL (plângând)

Am plâns, cum plâng şi acuma, căci eu ţiu mult la amor; am plâns şi am iertat-o. pe urmă am prins-o iar, şi iar am plâns şi iar am iertat-o; nu de multe ori, dar cam des. aşa cam de vreo cinci, şase ori... Ce-mi ziceam eu? Vorba d-tale: femeie! ochi alunecoşi.

PAMPON

Inimă zburdalnică!.

CRACANEL

Până când, într-o seară, mă duc, domnule, ca de obicei acasă; intru în sală, deşchiz uşa iatacului... întunerec... „Te-ai culcat?", nu răspunde nimini. Inima-ncepe să bată rău; aprinz lumânarea, şi ce găsesc pe masă, domnule?

PAMPON

Ce?

CRACANEL

Un răvăşel: „Mache, m-am plictisit să mai trăiesc cu o rublă ştearsă ca dumneatale. Nu mă căuta; am trecut cu neamţul meu în Bulgaria."

PAMPON

în Bulgaria? Ce căuta neamţul în Bulgaria?

CRACANEL (dezolat)

Nu ştiu! Ei! ce te faci, Mache?... de desperare, ce am zis eu? dacă n-am avut parte de ce mi-a fost drag pe lume, încai să mă fac martir al independenţii... şi m-am înrolat de bunăvoie.

PAMPON

Volintir?.

CRACANEL

în garda naţională... Ştii, pentru ca să-mi mai uit focul... (plânge.) Şi închipuieşte-ţi d-ta acum şi Miţa! (plânge.) şi garda naţională s-a desfiinţat!...

PAMPON

Care va să zică este un Bibicul.

CRACANEL

Se-nţelege; n-ai văzut biletul?

PAMPON

Care va să zică este un Bibicul, care devine în chestie de traducere şi pentru mine şi pentru d-ta.

CRACANEL

Fireşte.

PAMPON (cu tărie)

Nu mai plânge, nu şade frumos, un volintir ca d-ta...

CRACANEL

Dacă nu pot să mă stăpânesc! mi-e naturelul simţitor.

PAMPON

Trebuie să-l găsim! Nu plânge, nu-i frumos! un volintir! Trebuie să-l regulăm pe Bibicul. Auzi d-ta? două!

CRACANEL

Cum să-l găsim?

PAMPON

îl găsesc eu, n-ai grije; eu ştiu politica poliţiei. Nu plânge: eşti volintir! Bibicul nostru e aici în bal. Didina mea este aici în bal.

CRACANEL

Poate şi Miţa mea.

PAMPON

Da.

CRACANEL

Da?

PAMPON (repede)

Adică nu! în sfârşit, ce-ţi pasă! vino cu mine... Nici o vorbă să nu zici. Lasă-mă pe mine, să vezi cum îl înhaţ eu. 'Aide... nu plânge: eşti volintir! pune-ţi masca, şi 'aide! (îşi pune masca.)

CRACANEL

Miţa? Miţa?... (hotărât.) Nu!... o mai iert acum, dar dacă s-o mai întâmpla încă o dată. hotărât mă însor! (îşi pune masca.)

PAMPON

Haide. nu, nu plânge, eşti volintir!. şi nici un cuvânt! A! Bibicule! (ies amândoi în bal.)

Scena X

MIȚA în costumul polonez al Didinii, apoi IORDACHE în costumul de cazac al lui Nae

MIȚA (scoțându-şi masca; vine din bufet)

Ce dracu caută Crăcănel aici? Mă minte că se duce la Ploieşti... şi vine la bal... Nu cumva Mangafaua sare garduri?... Ori a simțit ceva?... Mi-am schimbat costumul la grandirop... Nici el, nici Iordache nu mă mai poate cunoaşte. Dar Nae... Năică unde-i?... Unde e pârlitul de Pampon? (Iordache intră.) Nae! Să vedem. (îşi pune masca şi urcă în fund spre stânga.)

IORDACHE (venind din fund dreapta şi uitându-se în bal)

A dracului istorie o să iasă... Crăcănel aici, Pampon aici, Mița aici... Numai de-ar fi plecat Nae şi Didina...

MIȚA (coborând)

Nae! (îşi scoate masca)

IORDACHE

'Ai! (se întoarce) Fugi că mor! Mița? (vrea să plece.)

MIȚA (tăindu-i drumul)

Unde pleci, mizerabile?

IORDACHE (îi face semn că merge în bal să danțeze)

MIȚA

Nu vrei să mă cunoşti, Năică, ai? Nu vrei să-mi vorbeşti? Fugi de mine, ai? (îl apucă)

IORDACHE (se smuceşte şi vrea să plece)

MIȚA (sărindu-i înainte)

Mişelule, daca mai faci un pas, daca nu vorbeşti, te nenorocesc. A! mizerabile! ai gândit că daca mi-ai luat sticluța

cu vitrionul, nu o să mai găsesc alta! Ți-am făgăduit să-mi răzbun şi.

IORDACHE

Ei apoi, daca o iei pe coarda vitrionului, nu-mi place. (Mița face un pas înapoi, el își scoate masca.) Nu sunt Nae; ce poftești? Sunt Iordache, na!

MIȚA

A! care va să zică v-ați schimbat costumul, ca să mă jucați pe degete!. Şi a crezut domnul Nae că scapă cu atâta de mine?. Unde e Nae?

IORDACHE

Trebuie să fi plecat de mult din bal; nu l-am mai văzut; şi a plecat cu cheia; pe mine m-a lăsat pe dinafară. (Pampon şi Crăcănel se arată în fund şi privesc scena.)

MIȚA

A! mizerabilul! (se plimbă agitată.) Mizerabilul! (vede pe cei din fund şi-şi pune iute masca; Iordache asemenea.)

Scena XI

ACEIAŞI, PAMPON şi CRACANEL scoțându-şi măştile

PAMPON (lui Crăcănel)

Costumul polinez! E Didina cu Bibicul!

CRACANEL

Cu Bibicul.

PAMPON

Pe el! (Iordache vrea să plece; Pampon îl apucă de o parte, Crăcănel de alta, şi-l readuc târâş în scenă.)

C R A C A N E L

Unde te duci, Bibicule?

P A M P O N

Stai să te judec eu, Bibicule...

I O R D A C H E (zbătându-se între amândoi)

Nu mă cheamă Bibicul, mă cheamă Iordache!.

M I Ţ A (aparte)

Pampon! (trece repede lângă Pampon şi-l trage cu putere deoparte; încet.) Eşti aici? (îşi arată figura la o parte şi iar se maschează.)

P A M P O N

Persoana în chestie? Miţa?

I O R D A C H E (luptând să scape de Crăcănel, îşi scoate masca)

Lasă-mă, domnule!

C R A C A N E L (ţinându-l din răsputeri)

Stai aici! (se luptă amândoi.)

M I Ţ A (lui Pampon repede şi şoptit)

Nu e Bibicul, este Iordache; Bibicul, traducătorul, este îmbrăcat turc.

P A M P O N (sărind)

Turc! Turcul care ne-a tachinat adineaori?

I O R D A C H E

înțelege odată, domnule, că nu sunt Bibicul! Ce, eşti turbat? vrei scandal?

C R A C A N E L (crud)

Da! vreau scandal.

PAMPON (după ce a vorbit cu Miţa încet, trecând repede lângă Crăcănel, pe care îl apucă şi-l trage de mână în faţă; Crăcănel din smucitură scapă pe Iordache, care iese repede din bal dând cu tifla înapoi)

Lasă-l! nu-i ăsta! am greşit. Bibicul e turcul, turcul care ne-a tachinat adineaori.

CRĂCĂNEL

Turcul? 'Aide după el. Dar dama asta cine e?

PAMPON

O damă.

CRĂCĂNEL

O damă? bine. 'Ai după turc. (pleacă întâi punându-şi masca.)

MIŢA (încet lui Pampon)

Nu cumva să-i spui lui Crăcănel.

PAMPON (asemenea)

N-ai grije. 'Ai după turc! (îşi pune masca.)

CRĂCĂNEL

'Aide după turc! (ies toţi trei în bal.)

Scena XII

DIDINA în domino roşu, NAE în costumul de la început al Catindatului, vin din bufet; apoi IORDACHE, apoi CATINDATUL şi O MASCĂ tot din bufet

DIDINA

Da. (îşi scoate masca, Nae asemenea.) Când am venit adineaori în bal m-a cunoscut unul. El trebuie să fi fost, Crăcănel al tău... ştie că mă cheamă Didina Mazu, ştie de Pampon, ştie că-i zice

lui Pampon „Conţina cu 5 Fanţi". în sfârşit, m-a cunoscut bine? d-aia mi-am schimbat costumul. Haide, haide, Nae, să mergem; mi-e frică... (se aude cadrilul.)

NAE

Da, haide să mergem, e târziu.

IORDACHE (intrând din bal repede)

Tot aici sunteţi? Plecaţi, plecaţi degrabă! Crăcănel, Pampon şi Miţa, toţi trei, vă caută să facă scandal... Fugiţi!

DIDINA

'Aide! (îşi pune masca.)

NAE

Dacă am putea să ieşim fără să mai dăm prin bal... (îşi pune masca.)

IORDACHE

Nu se poate, altă ieşire nu-i; haideţi! (îşi pune şi el masca)

CATINDATUL (cu o Mască pe care o aduce cam cu d-a sila la braţ; e cu chef, îşi scoate masca şi vorbeşte tare de tot)

Aşa sunt eu. Uite şi prietenii.

NAE (încet)

Dracul să te ia!

MASCA (vrând să-i scape de la braţ)

Lasă-mă.

DIDINA

Cine-i ăsta? (Nae, Iordache şi Didina vorbesc încet deoparte.)

CATINDATUL

Aşa sunt eu; când mă magnetizez, mi-e cald... Pfu!... şi când mi-e cald, pfu! tachinez... Trebuie să te fac un cadril. Iacă ne-am găsit vizaveaua.

DIDINA

Haide! (vor să plece.)

CATINDATUL

Ce vă duceţi? Nu se poate să vă duceţi! (le taie drumul.) Trebuie să facem un cadril.

NAE

Mersi, drăguţă, ne ducem acasă.

CATINDATUL

Acasă? cu costumul meu? nu se poate. (strigă tare.) Dacă vă duceţi, dă-mi înapoi costumul, trebuie să-mi dai costumul, nu te las să pleci cu costumul.

NAE (încet)

Ne mai întârzie dobitocul!

DIDINA (încet)

Schimbă costumul şi pace!

IORDACHE (încet)

Nu se poate, o să ieşim prin bal: Miţa cunoaşte costumul.

NAE (încet)

Ce e de făcut?

IORDACHE (încet)

Spune-i că mai rămânem.

DIDINA (încet)

Şi ne strecurăm binişor şi ieşim...

NAE (tare)

Dacă-i aşa, ştii ce? 'ai să mai rămânem.

IORDACHE

Să mai rămânem.

DIDINA

Să mai rămânem.

CATINDATUL

Aşa da! 'Ai să facem cadrilul...

IORDACHE

în bal?

NAE

Nu merg în bal.

CATINDATUL

Atunci aici; sunt magnetizat, am poftă de cadril, să-mi fac vânt. Unde e nenea Iancu să mă vază!

IORDACHE (încet lui Nae şi Didinei)

Jucaţi-l o figură, două, până uită de costum, şi pe urmă o ştergem. (Vorbesc încet toţi trei.)

MASCA

Ţi-am spus că mi-e frică să nu mă vază bărbatu-meu... (luptă să scape.)

CATINDATUL

Ei! parcă mie nu mi-e frică de nenea Iancu... (Masca se smuceşte, scapă şi fuge; uitându-se după ea.) Atâta pagubă! (merge şi

invită la danţ pe Iordache) Ei, 'aide! Ce faceţi? (îşi pune masca pentru danţ.)

NAE

Ei haide, de! (Se aude o figură a cadrilului. Nae danţează cu Didina, Catindatul cu Iordache ca damă. La a doua parte a figurii contradanţului, apar în fund Pampon, Crăcănel şi Miţa mascaţi.)

Scena XIII

CEI DE SUS, PAMPON, MIŢA şi CRĂCĂNEL,
apoi lume din bal

PAMPON

Iaca turcul! A! în sfârşit. (toţi trei coboară melodramatic în faţa Catindatului; figura danţului se sparge; Didina, Nae şi Iordache se retrag deoparte spre uşa din fund în stânga şi ascultă; Miţa mai la spatele lui Crăcănel şi lui Pampon, care s-au oprit ţintă în faţa Catindatului înmărmurit; Miţa a scos din buzunar sticluţa şi pândeşte.)

DIDINA (încet)

Pampon!

NAE (încet)

Miţa!

IORDACHE (încet)

Crăcănel!

CRĂCĂNEL (fioros)

Jos masca!

CATINDATUL (tremurând)

Pentru ce?

CRĂCĂNEL

Până aici ţi-a fost, Bibicule! (stau amândoi gata să-l apuce.)

CATINDATUL

Iartă-mă, nene Iancule, nu mai fac! (pune mâna să-şi scoaţă masca.)

MIŢA (care a pândit momentul, n-apucă el să-şi scoaţă masca, şi-i aruncă sticluţa în ochi)

Na, mizerabile! (fuge prin fund.)

CATINDATUL

A! Săriţi! ajutor! (vrea să fugă.)

(Pampon şi Crăcănel îl înhaţă şi încep să-i tragă; lume mascată şi nemascată vine fuga din fund la dreapta; Didina, Nae şi Iordache au şi dispărut în fund la stânga.)

(Cortina)

ACTUL III

Decorul actului întâi întocmai. Un moment, scena goală. Se aude o birje oprindu-se din goana mare în fund, apoi plecând peste un moment înapoi. Pe urmă se aude zgomotul unei chei deschizând broasca. Uşa se deschide de perete. în scenă întunerec adânc.

Scena I

DIDINA, NAE şi IORDACHE, în costumurile de la bal, mascaţi, intră gâfâind prin fund. - Apoi PAMPON, CRĂCĂNEL şi CATINDATUL de-afară

NAE

în sfârşit, am ajuns... Aprinde o lampă.

DIDINA

Ne urmăreşte, trebuie să ne urmărească. (Iordache caută pe dibuite chibriturile pe o masă din fund şi răstoarnă nişte sticluţe.) A! m-ai speriat! (Iordache aprinde lampa; lumină în scenă.) Uf! (îşi scoate masca; toţi şi le scot şi le aruncă fiecare pe câte-o masă.)

NAE

Iordache, scoate cheia d-afară, şi-ncuie degrab' pe dinăuntru. (Iordache execută ordinul.)

DIDINA

Sunt sigură că s-au luat după noi... O să fie un scandal mare. sunt nenorocită.

NAE

Lasă-i să vie, n-ai grijă; orişicum, avem pe unde scăpa.

DIDINA (lui Iordache, care coboară)

Zici c-ai văzut dumneata când i-a aruncat cu vitrion în ochi?

IORDACHE

Am văzut eu, fireşte. A strigat o dată! „Na, mizerabile!" şi paf! (face gestul) şi pe urmă a fugit pân lume.

NAE (desperat)

Cum? Cum să scap de nebuna asta? Cum să mă cotorosesc de republicana? Vrea să mă bage în primejdie!

DIDINA

Ce scandal! O să mijlocească proces, poliție, procuror, şi pe urmă la jurați... O să ne dea pân gazete! Să afle la sigur Pampon. Sunt compromentată. Mi-ai omorât viitorul, d-le Nae.

NAE

Bine, soro, vina mea este? păcatele mele!

DIDINA

Da, fireşte, vina d-tale... Dacă ştiai cu ce republicană apilpisită de Ploieşti ai de-a face, nu trebuia să mă-ncurci pe mine.

NAE

Bine, neică.

DIDINA

Nu trebuia să mă-ncurci pe mine.

IORDACHE (care a stat în fund la uşe şi a ascultat afară)

St! tăceţi.

NAE

Ce?

DIDINA

Ai?

IORDACHE

Vine o birje... (se aude o birje.)

DIDINA

Nu v-am spus că ne-a luat urma.

IORDACHE

Tăceţi! (toţi ascultă; birja se opreşte afară în fund.) S-a oprit aici...

NAE

Hait!

DIDINA

Ei sunt!

IORDACHE

Tăceţi!

DIDINA

Să stingem lampa... (merge în vârful degetelor în fund.)

NAE (lui Iordache)

Scoate cheia din uşe! (Iordache scoate cheia. Se aud de afară glasul lui Pampon, al lui Crăcănel şi al Catindatului.)

PAMPON (d-afară)

E lumină! sunt aici!

NAE, DIDINA şi IORDACHE (coborând în vârful degetelor, misterios)

St!

CRĂCĂNEL (d-afară)

Deşchideţi! (bătăi tari în uşe; Didina stinge lampa; întunerec.)

CATINDATUL

Deşchideţi! (bătăi mai tari.)

NAE

Binişor! încet!

TOŢI DE AFARĂ

Deşchideţi! (bătăi tari.)

DIDINA (toţi trei au coborât în faţă de tot)

Ce e de făcut?

NAE

Să ieşim în curte pe fereastra din odăiţă... St!

PAMPON (d-afară)

Ori deşchideţi, ori sparg uşa!.

CRĂCĂNEL (d-afară)

Deşchideţi!

CATINDATUL (d-afară)

Ori spargem uşa! (bătăi grozave.)

DIDINA (frângându-şi mâinile)

Sunt mulţi! sparg uşa; îmi vine rău; mor!

NAE

Să fugim.

IORDACHE

'Aide degrabă; e minunat! (având o inspiraţie.) Să poftească să spargă uşa. Tii! mare politică mi-a dat în cap. să poftească să spargă!...

NAE

Sunt turbaţi! (se aud lovituri grele în broasca uşii)

IORDACHE

Lasă, că-i potolesc eu!.

DIDINA

'Aide degrabă!

NAE

'Aide! (toţi ies misterios şi degrabă prin uşa din dreapta.)

(Un moment scena goală; se aude lucrare la uşa din fund; uşa se cleatină, se zguduie şi în sfârşit cedează)

Scena II

PAMPON, CRĂCĂNEL, CATINDATUL în costumurile de la bal, fără măşti. Catindatul e plin de pete negre pe tot obrazul; intrare fioroasă

PAMPON

A stins lampa!

CRĂCĂNEL

Cine are un chibrit?

CATINDATUL (se descheie la costum şi scoate dedesubt din jiletcă un chibrit de ceară; îl aprinde şi îl ţine în mână)

Aici este la bărbierul unde mi-a scos măseaua nevinovată!. De-aia, adineaori, în bal, zicea să-mi mai scoaţă una.

PAMPON (care, la lumina chibritului, a dat ocol cu ochii în scenă)

Nu mai încape vorbă, este aici. Aicea este Bibicul! (crud) Am să-l sfâşiu!

CRĂCĂNEL (scrâşnind din dinţi şi zguduind din cap)

Cu dinţii! cu dinţii am să-l rup! După ce e caz de traducere dublă, ne mai duce din încurcătură în încurcătură; îşi bate joc de noi. Cu dinţii!

PAMPON (arătând pe Catindatul, care schimbă chibriturile, - când se stinge unul aprinde altul)

Toată încurcătura devine de la dumnealui.

CATINDATUL

De la mine?

CRĂCĂNEL

Da, de la dumneata.

CATINDATUL

Cum de la mine?

CRĂCĂNEL

Se înţelege.

PAMPON

Pentru ce ţi-ai schimbat costumul? pentru ce ai luat costumul turcului!

CATINDATUL (lui Crăcănel)

Nu mi-ai spus d-ta că e nenea Iancu în bal!. (schimbă chibritul.)

PAMPON

Ei! ş-apoi?

CATINDATUL

Cum, ş-apoi? Dacă mă prindea nenea Iancu în bal, mă lua la Ploieşti, îmi omora cariera de la percepţie.

CRĂCĂNEL

Şi cel puţin dacă am fi siguri, sigurisimi că-i aici!... (către Catindatul.) pentru că d-ta ca un zevzec ce eşti...

CATINDATUL

Pentru ce mă faci zevzec, d-le?

CRĂCĂNEL

Pentru că daca nu tachinai, nu se-ntâmpla ce s-a-ntâmplat.

CATINDATUL

Ce să-ţi fac? Nu ţi-am spus că nu mă pot stăpâni? când mă magnetizez, eu tachinez straşnic. Şi nenea Iancu tachinează când are magnet, toţi ai noştri tachinează. da' nu ca mine.

CRĂCĂNEL

Vezi! vezi că eşti zevzec, când îţi spun eu că eşti zevzec.

CATINDATUL

Pentru ce mă faci zevzec, d-le?

PAMPON

Are dreptate. pentru că d-ta ţi-ai schimbat costumul cu o mască, care nu ştii măcar ce fel de persoană e.

CATINDATUL

Dacă nu şi-a scos masca? Nu ţi-am spus că vorbea de măsele?. era bărbier.

PAMPON

Eu vă spui că sunt aici. Nu ne-am ţinut noi după birja lor? Birja lor nu s-a oprit aici? Nu s-a-ntors înapoi? N-am oprit noi birjarul care-i adusese? Nu s-a-ntors el cu noi şi ne-a arătat că aici i-a lăsat, pe doi bărbaţi şi o damă?

CRĂCĂNEL

Da!

PAMPON

Aici sunt, aici, ascunşi. Trebuie să fie aici o lumânare, o lampă... Cine a fost aici, pentru ce a fugit când am venit noi?... că a fost cineva aici.

CATINDATUL (aprinzând alt chibrit şi mergând la masa unde sunt două lămpi)

Aha! iacătă o lampă.

CRĂCĂNEL

Aprinde-o!

CATINDATUL (pune mâna pe sticlă, o scoate şi o aruncă jos)

Pfu! frige!

CRĂCĂNEL

Ai spart ţilindrul!.

CATINDATUL

M-a fript!

PAMPON (repede)

Vezi! Vezi! e stinsă acuma de curând: a stins-o adineaori când eram noi la uşe.

CATINDATUL (aprinde alt chibrit şi apucă cu mâna învelită în pulpana hainei ţilindrul de la o altă lampă, pe care o aprinde. Lumină în scenă. — Vede o mască pe masă)

Iacătă o mască!

CRĂCĂNEL (la altă masă)

Aici încă una!

PAMPON (găsind a treia mască)

încă una! Trei! Sunt aici! (examinând masca.) Este scoasă acum de pe obraz... e caldă... e asudată! (o miroase tare.) Asta e masca

Didinii! i cunosc mirosul. Să-i căutăm; aici sunt. (miroase încă o dată tare masca) A! a! data asta, Bibicule, nu mai scapi!

CRĂCĂNEL

Trebuie să punem mâna pe el!

CATINDATUL

Trebuie să-mi dea costumul meu!

PAMPON (fioros)

Am să-l sfâşiu.

CRĂCĂNEL (scrâşnind dinţii)

Cu dinţii am să-l rup!. cu dinţii!.

CATINDATUL (punând mâna la falcă)

Eu nu pot să-l rup cu dinţii, dar trebuie să-mi dea costumul meu!

(Toţi caută în toate părţile, pe sub mobile, pe care le răstoarnă, pe după paravan)

PAMPON (văzând uşa din dreapta)

O uşe! p-aici! (dă cu piciorul tare în uşe, uşa se deschide, el se repede afară în odăiţă, urmat de Crăcănel şi Catindatul; se aude răsturnare de mobile în dreapta.)

Scena III

IORDACHE în costum de oraş, IPISTATUL, doi SERGENŢI de noapte, apoi PAMPON, CRĂCĂNEL şi CATINDATUL

IORDACHE (intrând şi oprindu-se în uşe, arată dezordinea din prăvălie Ipistatului; cu ton dezolat)

Iacă, domnule, iacă în ce hal e prăvălia!...

IPISTATUL (grav)

Nu-i niminea.

IORDACHE

Pesemne a fugit!... (se aude alt zgomot în odaie) Scotocesc în odaie! să nu fugă pe fereastră!...

IPISTATUL (Sergenților)

După ei degrab'! (Sergenții, Ipistatul și Iordache se reped spre odaie, în momentul acesta intră Crăcănel și Pampon.) Stați! Puneți mâna pe ei! (Sergenții înhață cu putere unul pe Pampon și altul pe Crăcănel.)

CRĂCĂNEL

Poliția!

CATINDATUL (care a scos și el capul pe ușe, să intre)

Poliția! (își trage repede capul înapoi; Iordache merge repede în odaie.)

PAMPON (zbătându-se în mâinile sergentului)

Pentru ce, domnule?

IPISTATUL (bătând din picior și din mână, aspru)

Vorrrbă!. Ce căutați noaptea în prăvăliile negustorilor?

CRĂCĂNEL

Căutam o persoană.

PAMPON

Da, o persoană.

IPISTATUL (același joc, mai aspru)

Vorrrbă! Ce persoană?

CRĂCĂNEL

Pe Bibicul.

PAMPON

Pe Bib.

IPISTATUL (acelaşi joc, şi mai aspru)

Vorrrbă!

IORDACHE (intrând repede din dreapta, cu gura mare)

Cum Bibicul, ce Bibicul, care Bibicul, domnule? Mofturi! Aici nu şade Bibicul. ştie d. subcomisar cine şade aicea. Ia-i, d-le subcomisar, sunt pungaşi!

PAMPON (ţinut strâns de Sergent)

Eu pungaş?

CRĂCĂNEL

Noi pungaşi! Aşa umblă pungaşii îmbrăcaţi?

IPISTATUL (şi mai aspru, acelaşi joc crescendo)

Vorrrbă!. Da' oamenii de treabă aşa umblă!. Pe unde aţi intrat?.

CRĂCĂNEL

Pe uşe.

PAMPON

Da, pe.

IPISTATUL (foarte aspru)

Vor. vorrrbă!

IORDACHE

Da, pe uşe. Da' întreabă-i d-ta cum a intrat pe uşe. A spart-o, d-le. Eu eram în odăiţă dincolo; am simţit că sparge

cineva uşa: de frică să nu m-apuce în casă să mă omoare, am ieşit pe dincolo pe fereastră ca să dau de ştire la secţie...

CRĂCĂNEL

Nu-i adevărat!. noi.

PAMPON

Am văzut.

IPISTATUL (aspru rău de tot)

Vor. vorrrbă! (Sergenţilor.) Haide! luaţi-i! la secţie! (Sergenţii împing pe Crăcănel şi Pampon.)

CRĂCĂNEL

D-le subcomisar, îmi pare rău. (Sergentul îl împinge.) Nu! nu da brânci, domnule!

IPISTATUL (grozav de aspru)

Vorrrbă! (Sergenţilor) Haide odată!

PAMPON (împins de Sergent)

Da, da' nu scapă Bibicul cu asta. (Sergentul îl împinge.) Nu! nu da brânci, domnule!

IPISTATUL (scrâşnind din dinţi)

Vorrrbă! La secţie! (Sergenţii scot, prin fund, în brânci pe Pampon şi pe Crăcănel.)

IPISTATUL (merge după ei până la uşe; cum au ieşit, el se întoarce repede înapoi, şi cu tonul foarte dulce)

Iordache. ştii de ce venisem eu?

IORDACHE

Cum să nu ştiu, daca ţi-am făcut denunţul să-i iei...

IPISTATUL

Nu, ştii aşa vine vorba. Uite ce vream să te rog eu: am o listă de lotărie. (scoate o listă mare.)

IORDACHE

Iar?

IPISTATUL

Un franc numărul... mai sunt numai trei numere!...

IORDACHE

Ce?

IPISTATUL

Un portabac cu muzică: are două cântece. (scoate portabacul şi-l face să cânte.)

IORDACHE

Bine, ăsta parcă-l mai puseseşi o dată la lot; aveam şi eu un număr.

IPISTATUL

Da, s-a şi tras, la Anul Nou.

IORDACHE

Ei?

IPISTATUL

Am câştigat-o eu; oprisem şi eu un număr. Acu o pun iar, voi să-mi mai încerc norocul... Mă rog ţie, nu mă refuza, pune şi tu unul. să le completăm odată.

IORDACHE (i dă un franc şi scrie)

Iaca.

IPISTATUL (strânge lista, o bagă în buzunar şi plecând)

Mersi, neică.

IORDACHE (după el)

Ia vezi, nu da drumul negustorilor ălora, până nu venim eu ori d. Nae; să vedem, să nu ne fi luat ceva din prăvălie...

IPISTATUL (oprindu-se în uşe cu intenţie foarte fină)

Vor. vorrrbă! las' pe mine, îi regulez eu. (iese învârtindu-şi muzica.)

Scena IV

IORDACHE singur, apoi CATINDATUL

IORDACHE

Haha! i-am lucrat. Să vedem cum are să prinză politica; eu i-am băgat, el să-i scoaţă; eu i-am regulat, el să-i scape. Până una alta, să vedem de urâtul de dincolo. (merge la uşa din dreapta.) Haide, vino!

CATINDATUL (foarte sfios intră)

S-a dus?

IORDACHE

S-a dus.

CATINDATUL (tremurând)

Dacă mă ducea la poliţie?! Să afle nenea Iancu că m-a dus la poliţie!

IORDACHE

Care nenea Iancu?.

CATINDATUL

Nu ţi-am spus? Nenea Iancu, bogasierul, din Ploieşti... închipuieşte-ţi, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliţie!.

IORDACHE

Las-o asta; te mai doare obrazul?

CATINDATUL

De ce? de măsea? Aş! Am magnetizat-o!

IORDACHE

Nu de măsea, de vitrion.

CATINDATUL

Ce vitrion?

IORDACHE

Care ţi l-a aruncat în ochi la bal.

CATINDATUL

Mi-a aruncat şi cu vitrion? Cine mi-a aruncat cu vitrion?

IORDACHE

Dama, de. Uite, eşti plin de pete...

CATINDATUL

Aş! aia a fost cerneală violentă, am cunoscut-o după miros; m-a stropit şi-n gură; îi cunosc gustul: cerneală violentă... Ştii, la noi la percepţie, când pic cerneală pe concept, .o dată cu limba! (scoate limba şi arată cum linge hârtia.) o şterg. Da' închipuieşte-ţi d-ta, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliţie!.

IORDACHE

Cine strică? d-ta. Ce cauţi să te amesteci cu vagabonţii, cu zamparagiii, cu pungaşii. să spargi uşi şi să intri noaptea în prăvăliile oamenilor?

CATINDATUL

Zicea că să găsim pe Bibicul...

IORDACHE

Mofturi!

CATINDATUL

Bibicul, care mi-a luat în bal costumul meu şi mi l-a dat pe ăsta de turc. (dezolat.) Trebuie să-l găsesc, să-mi dea costumul meu; trebuie să mi-l dea... nu pot să plec fără costumul meu.

IORDACHE

Stăi, domnule, ce pofteşti d-ta? Costumul? Ţi-l găsesc eu, ţi-l dau eu mâine, poimâine, îţi dau eu garanţie, să m-apuci pe mine, na! ce mai vrei?

CATINDATUL (foarte dezolat)

îmi trebuie acuma. Cu costumul ăsta de turc nu mă pot duce să-mi iau hainele mele. Nenea Iancu m-a căutat la bal, o să mă caute, o să m-aştepte acasă. Cum să dau eu ochi cu nenea Iancu aşa turc?... Mă ia la Ploieşti, îmi zdrobeşte cariera de la percepţie.

IORDACHE

Aş! vorbă.

CATINDATUL

Şi nu-mi poci lua înapoi hainele nemţeşti, nu mă poci duce mâine dimineaţă la canţilerie.

IORDACHE

Ei, o să lipseşti o zi, ce lucru mare! tot zici că nu primeşti leafă...

CATINDATUL

Mă destituie, nu se poate să lipsesc.

IORDACHE

Ascultă-mă pe mine, măi omule; 'ai mai întâi să tragem clopoţelul la o spiţărie; trebuie să-ţi cureţi obrazul; nu se poate să te duci în lume aşa pârlit.

CATINDATUL

E rău de tot?

IORDACHE

Eşti ciuruit; numai în albul ochilor n-ai.

CATINDATUL

îi închisesem de frica lui nenea Iancu... are palmă grea...

IORDACHE

Vino degrabă cu mine; cunosc eu un spiţer care scoate cerneala cum scoatem noi măselele, odată.

CATINDATUL

Aoleo!

IORDACHE

Vino degrabă, nu mai sta; poate te aşteaptă nenea Iancu. (suflă în lampă şi-l ia pe Catindatul să plece cu el. întunerec.)

CATINDATUL

'Aide... (ieşind.) Dar fă-ţi idee, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliţie!. (ies, închizând bine uşa.)

Scena V

MIŢA singură în costumul de la bal, apoi DIDINA asemenea

MIŢA (venind din dreapta pe dibuite)

Am găsit fereastra din odăiţă deschisă şi am intrat... L-am nemerit? ori nu l-am nemerit? Da, trebuie să-l fi nemerit. Da, sunt o cremenală. (se retrage pe dibuite după paravan.)

DIDINA

Mare istorie!... Am îngheţat aşteptând afară în frig: a trebuit să intru înapoi pe fereastră. Nae trebuie să vie numaidecât cu Pampon. Trebuie să pândesc când or intra aici, să ies pe fereastră şi pe aici mi-e drumul. Să poftească pe urmă d. Pampon acasă în costum de bal... să-l judec eu...

MIŢA

Auz mişcând. e cineva.

DIDINA

S-aprinz o lampă. (merge pe dibuite la masa cu lămpile.)

MIŢA

Desigur e cineva.

DIDINA (a găsit chibriturile şi aprinde lampa)

Aşa.

MIŢA

A! (aparte) O femeie! dama de verde! (tare) A! în sfârşit!

DIDINA (dând un ţipăt de surprindere, se întoarce)

A! (aparte) O femeie! e republicana!

MIŢA (fierbând)

V-aţi speriat? pardon! Mă recomand! Miţa Baston.

DIDINA (cu contenență)

Mersi! şi eu Didina Mazu.

MIȚA (jocul crescendo)

Ce cauți aici, madamo?

DIDINA (cu un ton mai sus)

Da' d-ta ce cauți aici, madamo?

MIȚA (jocul crescendo)

Eu sunt la amantul meu!

DIDINA (foarte de sus)

Şi eu sunt la amantul meu!

MIȚA (izbucnind)

La amantul d-tale?... Amantul d-tale... a fost... era... este... amantul meu! D-ta, ca o infamă, mi l-ai răpit! (luând o poză de atac şi cu tonul tragic.) Una din noi două trebuie să moară!

DIDINA (pregătindu-se de luptă)

Să vedem care... Poftim!

(Mița se repede turbată la Didina, care se repede şi ea şi o întâmpină. Amândouă țipă şi se încleştează spumând una de alta.)

SCENA VI

ACELEAŞI, NAE

NAE (apărând în fund, rămâne o clipă încremenit)

Să nu dați la oglinzi, că sunt cu chirie! (apoi repezindu-se între cele două femei, le descleştează şi le împinge pe una într-o parte, pe alta într-alta.)

DIDINA (căzând d-a-ndăratele pe un scaun şi leşinând)

A! a! a! (nervi)

MIŢA (acelaşi joc)

A! a! a! (nervi)

NAE

Asta e curat ca la „Norma"... Acu-i acu!... (se repede şi le zguduie când pe una când pe cealaltă.)

DIDINA (deşteptându-se brusc)

Unde-i republicana?

MIŢA (asemenea)

Unde-i infama? (se repede iar una spre alta.)

NAE (oprindu-le la mijloc)

Iar? Bre, femeilor, veniţi-vă-n fire. Vine Pampon! vine Crăcănel!

DIDINA

Pampon?

MIŢA

Crăcănel?

NAE

Da, Pampon şi Crăcănel. I-am scăpat eu de la secţie, unde erau închişi! am pus la cale toate. Drept mulţumire, Pampon, Crăcănel şi Ipistatul vin aici acum să facă cinste: s-a dus să cumpere vin şi mezeluri. Nu mai e vreme de mofturi! (Didinii) Vrei să te lase Pampon?

DIDINA (repede)

Ba nu! (Didina merge în fund şi ascultă afară.)

NAE (Miții)

Vrei să-l laşi pe Crăcănel?

MIȚA (tristă)

Ah! l-aş lăsa pe Mangafaua pentru tine... dar nu pot; trebuie mai întâi să-mi fac o carieră...

NAE

Fă-ți-o!

MIȚA

Am fost să intru la Telegraf.

NAE

Electrică ploieşteancă! Ei, şi?

MIȚA

Nu m-a primit.

NAE

Pentru ce?

MIȚA

Zice că n-am încă vârsta. (Didina coboară)

NAE

Vezi! apoi nu e mai bun Crăcănel, că nu mai întreabă de vârstă? 'Aide, 'aide! fiți fete cuminte, că pe urmă mă supăr pe amândouă.

MIȚA

Dar Crăcănel a aflat... Mangafaua ştie tot...

NAE

Nu a aflat nimic, nu ştie nimic.

MIȚA

A aflat de la Pampon.

NAE

Nimic!

DIDINA

Şi Pampon ştie bine...

NAE

Apoi daca n-ascultați. Trebuie să vă spun cum i-am liniştit, ca să ştiți şi voi ce să spuneți, cum s-o potriviți. 'Aide, să nu dea peste noi aici. (le apucă pe amândouă cu câte o mână şi porneşte cu ele spre dreapta; Iordache intră.)

IORDACHE

Vin! sunt la colț!

NAE

La colț? 'Aideți să punem odată la cale încheierea comediei ăştia. (Nae, Didina şi Mița ies, dreapta.)

SCENA VII

IORDACHE, apoi PAMPON şi CRACANEL, cu butel ci, pachete şi mezeluri şi franzele la subsuoară, apoi NAE

IORDACHE (căzând obosit pe un scaun)

De azi-dimineață!. de azi-dimineață, asta merge într-una aşa! Ce goană! Ce goană turbată! Doamne! Doamne, isprăveşte odată istoria asta! sunt trei după douăsprezece şi mă leşin de somn şi d-a-m picioarele!

PAMPON (intrând cu Crăcănel)

Haha! domnule Iordache.

CRACANEL

Ei! domnule, ai văzut că nu suntem pungaşi. Stăpânul d-tale, d. Nae, în persoană, ne-a scos de la secţie.

IORDACHE

Da, domnule Crăcănel.

CRACANEL

Nu mă cheamă Crăcănel; mă cheamă Mache Razachescu. (pune ce a adus pe masă.)

PAMPON (acelaşi joc)

Foarte urât din partea d-tale să te porţi astfel! noi venisem aici pentru Bibicul, nu pentru ce credeai d-ta: nu avem de un astfel harahterul...

IORDACHE

Măcar d-ta să fii ala, să găseşti noaptea despre ziuă în prăvălia d-tale.

PAMPON

Eu n-am prăvălie, domnule: eu nu sunt cupeţ, sunt parti - coler.

IORDACHE

Ştiu, da' zi că ai. să găseşti trei oameni necunoscuţi.

CRACANEL

Aşa e, bine zici, trei. Ce s-a făcut urâtul ăla micul... pârlitul... fratele lui nenea Iancu bogasierul? Pe el pentru ce nu l-a luat la secţie?

PAMPON

Pesemne a fugit ca un laş...

CRACANEL

Iaca, mie nu-mi pare rău de ce s-a întâmplat, dacă oi câştiga portabacul cu muzică.

IORDACHE (repede)

Aţi pus şi d-voastră la lotăria ipistatului?

PAMPON

Mai era două numere: unul l-am pus eu, şi unul amicul.

IORDACHE (aparte)

S-a complectat? A murit francul! ...

PAMPON

Domnul Nae unde este?

IORDACHE

Mi se pare că e dincolo în odaie, să vedem. (merge pe după paravan; către Nae, care intră din dreapta.) Sunt aici, te aşteaptă. Aşa-i că a prins bine politica mea? Femeile s-au dus?

NAE

Da, dar o să se întoarcă numaidecât; am regulat bine chestia.

IORDACHE

Cum?

NAE

Ai să vezi... treci la pod în faţă, şi aşteaptă-le... (trece în scenă; Iordache iese repede în fund.) Ehei! Salutare, neică!

PAMPON (vesel, strângându-i mâna)

Salutare şi frăţie!

CRACANEL (vesel, dar solemn, îl apucă de mână)

Mersi, neică; eşti un bărbat, drept să-ți spui, nu că eşti frizer, dar eşti galant.

PAMPON

Da, foarte galant!

CRACANEL

Ne-ai făcut şi mie şi prietinului mare bunătate; amândoi o să-ți rămânem foarte recunoscători de câte ai făcut pentru noi. (îi strânge mâna călduros.)

NAE

N-aveți de ce! îmi pare rău. datoria: se-ntâmplase la mine-n casă.

PAMPON

'Aida de! nu! ce-i drept e drept, neică, ai făcut mult pentru noi.

CRACANEL (vesel)

Şi care va să zică Bibicul erai d-ta, ai? bată-te să te bată!

NAE

Vezi bine!

CRACANEL

Şi Mangafaua nu eram eu?

NAE

Aş! Mangafaua era unchiul fetii, epitropul...

CRACANEL

Bată-te să te bată. (râde.)

PAMPON

Şi închipuieşte-ţi, neică Năică, daca te întâlneam azi-dimineaţă, când am venit întâi aici, îmi spuneai numaidecât cum a devenit chestia de ai înfăşurat borcănelele cu pomadă, care le-a cumpărat de aici Didina, în ale două bilete. şi ne lămuream, frate... Dar eu, prost! Să nu-mi dea în gând să întreb măcar pe Didina. Biata Didina!.

CRACANEL (aparte)

Auzi d-ta! şi eu gândeam că e biletul Miţii.

Scena VIII

ACEIAŞI, IPISTATUL, apoi IORDACHE, apoi DIDINA şi MIŢA, amândouă în haine de oraş

IPISTATUL (intrând repede din fund)

S-a tras lotul. Acum l-am tras!.

PAMPON

Ei?

NAE

Ştiu cine l-a câştigat.

IPISTATUL (cu multă naivitate)

Iar eu, domnule, închipuieşte-ţi noroc!

NAE (aparte)

A murit francul!

PAMPON

Tii! păcat!

CRACANEL

Rău îmi pare. (se aude uruitul unei birji, care se opreşte în fund.)

NAE

St! tăceţi, mi se pare că s-a oprit aici o birjă.

PAMPON

Da.

IORDACHE (venind repede din fund)

Două dame, vin două dame.

NAE (naiv)

Două dame? Ce să caute la mine două dame?

CRACANEL

Două dame!

PAMPON

Nu cumva?

DIDINA (intrând furioasă prin fund)

A! d-le Iancule, în sfârşit! (Iordache, Ipistatul şi Nae la o parte vorbesc încet.)

PAMPON

Didina! (Miţa intră furioasă şi se opreşte cu braţele încrucişate în fund.)

CRACANEL

Miţa? (caută să se ascunză undeva.)

MIŢA (coborând la el)

Nu te-ascunde, bibiloiule! gândeai că nu o să te prinz, ai? De când te pasc, gândeşti? Aici e la Ploieşti, ai? în costum de bal, ai? (Miţa lângă Crăcănel îl judecă încet şi-l zguduie; Nae după paravan; Iordache şi Ipistatul cară mezelurile şi butelcile în odaia din dreapta.)

DIDINA

De azi-dimineață de când ai plecat de acasă, câte ceasuri sunt? ştii?

PAMPON

îți spui eu acasă ce a fost...

CRACANEL

Mițo, Mițo, îți spui acasă.

MIȚA

Nici un cuvânt mai mult! 'aide!

DIDINA

'Aide acasă!

PAMPON

Frate, a fost încurcătură, înțelege.

CRACANEL

Da, o încurcătură.

NAE (ieşind de după paravan)

Se înțelege c-a fost o încurcătură, cum se-ntâmplă totdeauna în carnaval. Ei! d-ale carnavalului! Să-mi dați voie, coconițelor, să vă isplic eu încurcătura pe larg la masă. (Crăcănel şi Pampon foarte mulțumiți.)

FEMEILE

La masă?

NAE

Da, la masă. Noi, între bărbați, pusesem de gând să îmbucăm ceva aicea la noi. Dincolo e cald, masa pusă aşteaptă... Crez că nu o să capăt un refuz?

MIȚA (cu tonul de refuz, înțepată)

Mersi, musiu, de invitație.

CRACANEL (stăruitor)

Mițo, să mă vezi cu ghete de brunel cu bizeț pe catafalc!... (încet) Frizer, frizer, da' nu știi ce băiat galant e.

PAMPON (Didinii)

Dacă mă iubești.

Scena IX

ACEIAȘI, CATINDATUL, curat la față, tot în costumul de turc

CATINDATUL (intrând din fund triumfător)

M-a curățat spițerul!

DIDINA (încet)

Cine-i ăsta?

PAMPON (tot așa)

Lasă că-ți spui eu. (Didina râde.)

CRACANEL (Miții)

Astuia i-a dat o nebună la bal cu o sticluță cu doftorii în ochi!

MIȚA (repede)

Și nu l-a ars?

CRACANEL

Aș! era un fel de cerneală violentă. (Didina trece lângă Nae; Mița și toți ceilalți se grupează în jurul Catindatului și-l examinează.) Le-a scos toate?

CATINDATUL

Toate, uite-te. îți dau un franc pe una...

MIȚA (aparte)

M-a-nşelat spiţerul. mai bine!

NAE (încet Didinii)

Mâine seară la cinci.

DIDINA (asemenea)

Bine!

NAE (asemenea)

Nu bine, negreşit! (Didina trece şi ea să examineze pe Catindatul.)

PAMPON

Nu se mai cunoaşte de loc.

IORDACHE

Da' deloc. (trece în odaia din dreapta)

CATINDATUL

închipuieşte-ţi să mă fi văzut nenea Iancu în halul ăla... (Toți îl examinează.)

MIȚA (încet lui Nae)

Ați şoptit? Ce ţi-a şoptit? ce i-ai şoptit?

NAE (asemenea)

Eşti nebună? iar începi?. Aşteaptă-mă mâine la opt seara.

MIȚA

Da. (se duc amândoi şi ei lângă Catindatul.)

CRACANEL (uitându-se în ceafa Catindatului)

Aha! iaca una a rămas în ceafă: adu francul...

CATINDATUL

Las-o aia; aia e de la noi de la percepţie; ştii, am obicei, după ce scriu, şterg condeiul; îl dau pân păr. (face gestul la ceafă; toţi râd.)

IORDACHE (venind din dreapta)

Daca poftiţi, masa e gata.

CATINDATUL

Masa? Care va să zică (lui Nae) ne-ncurcăm iar?

NAE

Cu plăcere, neică.

PAMPON

'Aida la masă.

CRACANEL

'Aida! (toţi au pornit spre dreapta; Didina cu Pampon, Miţa cu Crăcănel, Nae cu Catindatul, Iordache cu Ipistatul.)

CATINDATUL (punând repede mâna la falcă, dă un ţipăt)

Ai! (se opreşte şi se întoarce în loc; toţi fac asemenea.)

TOŢI

Ce e?

CATINDATUL (umblând agitat)

Pfu! Pfu! Pfu! Iar m-a apucat; dar rău, rău de tot! (către Iordache, hotărât.) Ştii s-o scoţi? Scoate-o. (Toţi privesc pe loc.)

IORDACHE

Lasă că-i ştiu eu leacul ei; eu i sunt popa. de la Matei citire... (se repede la masa din fund, ia o pereche de foarfeci mari şi vine cu ele încruntat, clănţănindu-le ca la tuns; Catindatului.) Şezi! (Catindatul şade; Iordache cu foarfecele clănţănind îl ameninţă să i le bage pe gât.)

C A T I N D A T U L (ridicându-se înseninat)

Mersi, neică, mi-a trecut! (toți pornesc veseli și râzând spre dreapta.)

(Cortina)

NAPASTA

DRAMA îN DOUA ACTE

PERSOANELE

DRAGOMIR, cârciumar

GHEORGHE, învăţătorul satului

ION, ocnaş

ANCA, soţia lui Dragomir

CÂŢIVA OAMENI

într-un sat de munte

ACTUL I

Interiorul unei cârciume, clădire cu grinzi de lemn. în fund, la mijloc, uşa de intrare; la stânga, fereastră mare de prăvălie cu oblon; lângă fereastră, taraba. La stânga, planul întâi şi al doilea, două uşi cari dau în două odăi. La dreapta, planul întâi, chepengul beciului şi o uşe care dă în celar. La stânga, în faţă, o masă de lemn şi scaune rustice. Laviţe pe lângă pereţi.

Scena I

DRAGOMIR, GHEORGHE şi ANCA

(Toţi trei stau împrejurul mesii, pe care arde o lampă mică cu petrol. Gheorghe ţine o gazetă în mână. Anca lucrează la o cămaşe.)

GHEORGHE

... E greu să scape, fireşte... dar se-ntâmplă... Aşa fac mai toţi câţi scapă: dintru-întâi s-arată pocăiţi, se prefac proşti, se dau tot cu binişorul, şi odată, când le vine bine, p-aici ţi-e drumul.

DRAGOMIR

Adică şi ăsta era şiret... se prefăcea... (zâmbind.) Am înţeles!

GHEORGHE

Ştiu eu?

DRAGOMIR

Fugi, mă, d-acolo!

GHEORGHE

De ce să nu crezi că s-a prefăcut?

ANCA

Asta e! nouă ani de zile!... Cine se preface atâta vreme aşa, şi să nu fi fost nebun, tot acolo ajunge... până la urmă tot nebuneşte.

DRAGOMIR

Dac-a fost ticălos, prostul! L-a găsit cu cămaşa plină de sânge, a văzut la el luleaua, tutunul şi amnarul mortului. Dacă s-a bucurat să fure nişte nimicuri de la un mort pe care l-a găsit în pădure, eu stric?... Era tâmpit... când i-a citit osânda, râdea.

ANCA (cu mult interes)

Cum?. de unde ai văzut tu când i-a citit osânda?

DRAGOMIR

Am fost la judecată.

GHEORGHE

Ai fost?

ANCA (din ce în ce mai interesată)

La care judecată?

DRAGOMIR (contrariat)

La juraţi, când l-a osândit.

ANCA

Ai fost tu la juraţi!... şi mie atâţia ani de zile să nu-mi spui!

DRAGOMIR

Ţi-am spus...

ANCA

Ba nu.

DRAGOMIR (supărat)

Ei! aşa e, nu, fireşte. La ce?... Să-ncepi iar să-mi boceşti pe răposatul?

ANCA (clătinând din cap)

Dragomire! (se scoală şi trece la tarabă.)

DRAGOMIR (după ce s-a uitat urât la ea, către Gheorghe)

Ia citeşte, mă, înainte, să vedem ce s-a făcut nebunul.

GHEORGHE (căutând şirul în ziar, apoi urmând citirea)

„... precum şi toate cercetările au fost zadarnice. Soldatul mărturiseşte că de multe ori a mers cu nebunul la apă, că-l lăsa la fântână singur şi el se ducea să-şi vază amanta. Nebunul venea cu doniţele pline şi-l chema să se întoarcă împreună la temniţă. Tot timpul, nebunul a fost ca şi liber, în orice caz foarte puţin păzit. Era bun şi foarte simpatic tutulor - afară de accesurile acute în care-l apuca mania persecuţiei. După cum afirmă soldatul, nebunul ar fi căzut în ocna a veche, care e părăsită de pe vremuri..."

DRAGOMIR (cu interes)

Care va să zică. a murit.?

GHEORGHE

Ba bine că nu.

DRAGOMIR (aparte)

A murit!...

GHEORGHE

Ia spune, Dragomire, ce fel de om era... Eu n-am văzut de când sunt o judecată la juraţi... Aş vrea să văz şi eu o dată... Ce face, ce zice, omul pe care-l judecă?

DRAGOMIR

Ce să facă?... Stă şi el între puşti şi aşteaptă să se isprăvească mai degrab.

ANCA (de la tarabă)

Dar tu, Dragomire, ai mers aşa din întâmplare ori dinadins?

DRAGOMIR (întorcându-se spre ea)

Dinadins?. Ce nu ţi-e bine?. De ce să merg dinadins? (lui Gheorghe.) S-a nemerit să fiu în oraş... mă dusesem să vânz nişte lână. (răstit, către Anca, care şade rezemată cu coatele pe tarabă.) Ce faci acolo?

ANCA

Nimic. Ascult.

DRAGOMIR

Asculţi! (din ce în ce mai aspru.) Nu-ncepi iar să boceşti pe răposatul? că iar am vorbit de el. Aide de! începe. jeleşte-l!... (Anca trece binişor şi iese în stânga; — către Gheorghe.) Eu zic că nebunul nu era vinovat; degeaba l-a băgat douăzeci de ani la ocnă!

GHEORGHE

Ştii c-ar fi ciudat — că s-a mai întâmplat aşa lucru... să te pomeneşti că prinde vreun tâlhar şi ala spune tot: eu am făcut acu câţiva ani omorul din pădurea Corbenilor... Uite de ce şi uite cum. Ai?

DRAGOMIR

Se prea poate.

GHEORGHE

Ce te faci atuncea cu nebunul?...

DRAGOMIR

Care?

GHEORGHE

Care a fost osândit degeaba.

DRAGOMIR

Ai zis c-a murit.

GHEORGHE

Să zicem că trăieşte.

DRAGOMIR

Cum să trăiască?. a căzut în ocna părăsită.

GHEORGHE

Nu... să zicem că n-a căzut, să zicem c-a fugit şi pun mâna pe el. Cine-i plăteşte atâţia ani de necaz?

DRAGOMIR

Dumnezeu. (pauză.) Mă, Gheorghe, tu cam ştii legile.

GHEORGHE

Aşa ş-aşa. (Anca intră şi se opreşte în uşe.)

DRAGOMIR

Nu-i aşa că un om care a făcut o faptă... un omor... nu-i aşa că dacă vine singur peste zece ani şi se mărturiseşte, nu mai are nici o pedeapsă?.

GHEORGHE

Cât e nu ştiu sigur, dar ştiu că e un termen: dacă trece ala, s-a isprăvit.

ANCA (care a ascultat din pragul uşii, coboară; e plânsă)

Cum adică? la zece ani un ucigaş poate veni să spuie singur ce-a făcut şi lumea îl lasă în pace?

DRAGOMIR

Aşa e legea.

ANCA

Bună lege, zău! (se şterge la ochi.)

DRAGOMIR

De ce nu te pui tu să faci alta mai bună? (fixând-o.) Iar ai venit! (lui Gheorghe.) Vezi de ce nu i-am spus... pentru că de câte ori vine vorba de răposatul, ori îşi aduce aminte de el cât de departe, îmi urlă toată ziua. (către ea.) Mergi d-aici, şi nu mai mă boci pe cap, cobe!. Ştiu că dacă m-ar omorî pe mine, mi-ai juca hora la soroace în loc să-mi faci pomană... (pauză; Anca se retrage.) Dacă era să boceşti toată viaţa pe bărbatu-tău ăl dintâi, de ce te-ai măritat a doua oară?... Aide... mergi!

ANCA

De ce nu eşti mai blând, Dragomire?

DRAGOMIR

Pleacă odată.!

ANCA

Mă duc. (iese în fund.)

Scena II

DRAGOMIR, GHEORGHE

DRAGOMIR

Du-te la păcatele! (se scoală supărat.)

GHEORGHE (după o pauză)

Fie, măi vere, prea aspru eşti cu muierea.

DRAGOMIR

Ia lasă-mă-n pace şi tu. Ştii tu cum trăiesc eu?. ştii tu ce am făcut eu pentru femeia asta?... că mai bine îmi frângeam gâtul până să n-o fi întâlnit!... Dacă nu era femeia asta îndărătnică, eu eram astăzi altfel de om! Tu nu ştii ce s-a petrecut între mine şi ea.

GHEORGHE

Da, da' văz ce se petrece. Vă canoniţi unul pe altul degeaba: nici tu nu eşti de ea, nici ea de tine.

DRAGOMIR

Ea m-a luat ca să aibă cine să-i ţie soroacele de sufletul răposatului. Din ziua întâia a cununiei şi până astăzi, o dată n-am văzut-o zâmbind; de atunci şi până astăzi cu trupul e aicea pe lumea asta şi cu gândul e la Dumitru pe lumea ailaltă.

GHEORGHE

O fi fost cu ea mai bun ca tine.

DRAGOMIR

Mai bun!... De unde ştia ea din ziua întâia că n-o să fiu şi eu poate mai bun decât el. Eu n-o iubeam?. că dacă n-aş fi iubit-o!... Şi mai în sfârşit înţeleg să plângă o femeie pe bărbat dacă e văduvă. da dacă s-a măritat odată cu altul. Care-i ala să rabde asta?... Atunci de ce s-a mai măritat?

GHEORGHE

Ei!

DRAGOMIR

Da; de ce. dacă nu se poate despărţi de umbra răposatului? Ba zi că e o femeie nebună, care mi-a stricat mintea şi mie. Eu sunt sănătos, crezi, de când am luat-o?... Uf! m-am săturat! De opt ani de zile, Dumitru şi iar Dumitru; pe el îl auz

când vorbeşte ea, când mă uit la ea, îl văz pe el. Eu trăiesc în casă, mănânc la masă, dorm la un loc cu stafia lui... Aşa! asta n-o să mai meargă mult! (Anca intră din fund încetinel, se opreşte în uşă şi ascultă; Gheorghe o vede şi face o mişcare; Dragomir, atras de mişcarea lui Gheorghe, se întoarce şi o vede.) Uite-o! Uite-l! El e... Dumitru! (către ea.) Ieşi! ieşi! fugi, să nu te văz! (Anca stă locului cu ochii pironiţi asupra lui.) Te duci? ori mă duc eu... Să nu te văz! (porneşte spre ea, ea înaintează spre el; el se repede, o apucă de mână ş-o aduce hotărât în faţă.) Ce vrei?... Ce te uiţi aşa la mine?... Ce gândeşti?... Eu l-am omorât?... Da? Spune! (o smuceşte.)

ANCA (hotărât)

Dragomire, eşti nebun... (îşi face cruce.)

DRAGOMIR

Nebun?. Spune. (o smuceşte iar.)

GHEORGHE

Dragomire!

ANCA

O!. nebun!

DRAGOMIR

Nu, să spui. Din două una: ori crezi că l-am omorât eu.

ANCA

Poftim! asta-i vorbă de vorbit!

DRAGOMIR

Da. şi atunci de ce mai trăieşti cu mine. or nu crezi şi atunci de ce mă chinuieşti pe mine?. ce ai cu mine? Lasă-mă în pace pe mine cu Dumitru al tău! (o împinge de mână şi suie; ea vrea să facă un pas spre el.) Lasă-mă în pace! (acelaşi joc.) Lasă-mă în pace! (iese foarte turburat prin fund trântind uşa.)

Scena III

ANCA, GHEORGHE

GHEORGHE (suie până în fund)

Dragomire! Dragomire!. S-a dus!

ANCA (coborând la stânga, aparte)

Se duce la cârciuma Popii,. acasă n-are ce bea.

GHEORGHE (din fund)

Anco! (coboară încet.)

ANCA

Tot aici eşti?. Gheorghe, de ce nu-ţi schimbi tu gândurile, mă băiete, şi vrei să mi le schimbi pe ale mele? îmi pare rău de tine!... Aşa necăjită cum sunt, de ce nu mă laşi tu necazului meu şi mai mă turburi şi tu?

GHEORGHE

Pentru că.

ANCA

Pentru că mă iubeşti. Asta o ştiu.

GHEORGHE

Da, pentru că te iubesc.

ANCA

Lasă-mă păcatelor mele, Gheorghe, şi du-te. Eşti tânăr. mergi de-ţi caută norocul aiurea. Aşa cum mă iubeşti tu pe mine, eu nu te poci iubi.

GHEORGHE

Tu nu poţi iubi?

ANCA

Ba... oi fi iubit şi eu odată... dar n-am avut parte... Acu' la mine a trecut vremea iubitului. D-aia Gheorghe, îţi mai spui o dată, caută-ţi norocul în altă parte.

GHEORGHE

în altă parte?. Bine.

ANCA

. De ce să-ţi încurci tu o viaţă tânără cu păţeli trecute, să iei o femeie cu gânduri vechi? Ş-apoi chiar aşa... cum să mă iei?

GHEORGHE

Ţi-am spus...

ANCA

Să mă despart eu acum de Dragomir?... nu se poate.

GHEORGHE

Zici că ţi-e negru să-l vezi.

ANCA

Da. da' mie Dumnezeu mi l-a trimis pe el; şi Dumnezeu ştie ce face... eu trebuie să fac voia lui...

GHEORGHE

Bine, Anco, fă cum vrei, trăieşte cum îţi vine... Eu m-am hotărât să plec din satul ăsta.

ANCA (repede)

Să pleci?

GHEORGHE

Da. Eu te iubesc, tu nu mă poţi iubi. ce ar semăna să mai stau aici degeaba?

ANCA (tristă)

Pleci!

GHEORGHE

Da. Lumea a cam simțit. eu să mă stăpânesc nu poci. şi nu voi să mă fac de batjocură, să mă țiu de urmele tale ca un nătărău. (Anca stă pe gânduri.) Nu mai merge... să fiu prieten cu bărbatu-tău, care nu-i om de felul meu, numai ca să te poci vedea mai des!... Eşti o femeie... nu ştiu cum să-ți zic... Ți-e drag să trăieşti cu un om care se poartă cu tine ca cu un câine, şi mă goneşti pe mine, care te iubesc. Bine. Atunci mai bine să nu te mai văz deloc.

ANCA

Care va să zică, pleci?... adevărat?

GHEORGHE

Da.

ANCA

Când?

GHEORGHE

Cât s-ar putea mai curând. peste câteva zile.

ANCA

Rău îmi pare.

GHEORGHE

De ce?

ANCA

De ce, de ne-ce, îmi pare rău.

GHEORGHE

Dacă nu mă iubeşti?

ANCA

Ce copil eşti?. Eu nu te iubesc pe tine, dar tu mă iubeşti pe mine: nu înțelegi tu că mai dor o să-mi fie mai la urmă mie de tine decât ție de mine.

GHEORGHE

Atuncea.

ANCA

Ce?

GHEORGHE

Vino cu mine.

ANCA

Nu se poate.

GHEORGHE

Prin urmare, eu ce să fac?

ANCA

Tu. tu să te duci, Gheorghe, cu Dumnezeu; de dorul meu să nu-ţi pese. (plânge.)

GHEORGHE

Anco, plângi?

ANCA

Da.

GHEORGHE

Pentru ce?

ANCA

De prisos să-ţi spui.

GHEORGHE

Dacă plângi.

ANCA

Să-ți vorbesc drept, Gheorghe: eu îți sunt cu mult datoare ție. Multă putere mi-a dat prieteșugul tău și gândul că un om așa de voinic ca tine mă iubește... Gândul că tu ai fi în stare să faci odată ș-odată o jertfă mare pentru mine era sprijinul sufletului meu amărât... Dacă tu te duci, cum rămâi eu?

GHEORGHE

Ce jertfă? s-o fac.

ANCA

Nu poci acuma. nu știu. n-am să-ți spui. (stă un minut la gânduri.) Gheorghe, dacă mă iubești mult... mult... (schimbând repede tonul) du-te acuma de dormi liniștit și vino mâine dimineață aici: Dragomir pleacă la târg, putem sta mai mult de vorbă. Du-te. Noapte bună.

GHEORGHE

Noapte bună, Anco. (pleacă spre fund.)

ANCA (aparte)

Pleacă. (el dă să iasă; cu glasul jumătate) Gheorghe!

GHEORGHE (întorcându-se)

M-ai chemat?

ANCA

Nu. (el o privește lung, apoi vrea să plece.) Ba da! (el se întoarce iar și coboară cu aerul întrebător.)

GHEORGHE

De ce?

ANCA

Nu pricepi?

GHEORGHE

Nu.

ANCA (cu multă intenţie)

. Tu n-ai simţit, n-ai priceput deloc că şi eu te iubesc?

GHEORGHE

Tu. pe mine?. adevărat?

ANCA

Adevărat... Trebuie să-ţi spui, că nu mai poci. (foarte volubil.) Gheorghe, Dragomir o să vie acum beat. Când se-ntoarce beat, mă-njură şi se culcă şi doarme dus de poţi tăia lemne pe el... Vino! De la tine din deal se vede fereastra asta... oblonul este închis. Pândeşte: când ăi vedea lampa la ochiul oblonului, vino degrabă. te aştept!

GHEORGHE

Mă iubeşti?

ANCA

Da, da' să nu uiţi că sunt nevasta lui Dragomir. dacă moare el sunt a ta!. Gheorghe, m-am jurat: când o cădea a dintâi lopată de pământ pe coşciugul lui, eu să fiu în braţele tale. Ai priceput?.

GHEORGHE

S-aştept o viaţă întreagă.

ANCA (scurt)

Eşti un prost! M-ăi fi iubind tu, da' nu mă-nţelegi... Gândeşte-te mai bine la ce am vorbit. Cum vezi lumina, vino, să nu te aştept. Du-te.

GHEORGHE (transportat)

Mă duc. viu. Mă iubeşti?

ANCA

Da, da, te iubesc. (îl strânge în braţe cu putere, apoi îi face vânt prin fund şi încuie.)

Scena IV

ANCA (singură, privind spre fund)

Gheorghe, Gheorghe, ce păcat te mână pe tine!. (coboară încetinel la masă.) O fi în stare băiatul ăsta uşurel de câte se laudă? să vedem... Unde o fi câinele? la cârciuma Popii... joacă cărţi şi bea... Să vie iar beat, să mă înjure şi să mă ameninţe!... Aş vrea să ştiu cât o să mai ţie asta!. Mult, nu crez!. (ascultă.) Hahâ! vine... el este... (îşi ia lucrul şi stă la masă. – O bătaie în uşe. —Anca se ridică şi stă un moment.) Am încuiat... (încă o bătaie. Anca merge la uşe.) Acuş-acuş! (descuie.)

Scena V

ANCA, ION

ION (foarte obosit şi cam tremurând)

Bună vremea, nevastă.

ANCA

Mulţumim dumitale, om bun... Ce pofteşti?

ION

îmi dai demâncare?

ANCA (aparte)

Asta nu-i din sat... e străin. (tare.) N-avem demâncare, omule. pleacă.

ION

Da'. mă laşi să dorm?. lasă-mă să dorm.

ANCA (aparte)

E un om rău, e beat, or ce? (tare.) Caută-ţi de drum, creştine; (cam aspru) 'aide!

ION (sfios şi apărându-se ca de o lovitură la cap)

Mă duc. să nu mă baţi. să nu dai!

ANCA

De ce! de ce să te bat?. du-te sănătos.

ION (vrea să plece, îşi pierde puterile şi se reazimă de uşe)

Nu mai poci... (rugându-se frumos.) Dă-mi ceva să mănânc, fă-ţi pomană... mi-e foame.(se lasă binişor pe laviţa din stânga uşii.)

ANCA

Ai fi bolnav?

ION

Nu.

ANCA

Da ce ai?

ION

Mi-e foame... sunt ostenit...

ANCA

Da. de unde vii dumneata?

ION

Hehe, de departe... tocma de la munte.

ANCA

Şi ce vânt te-a bătut pe la noi?

ION

M-am rătăcit.

ANCA

Da-ncotro mergeai?

ION

Nu ştiu.

ANCA

Cum să nu ştii unde mergeai?

ION (încet şi confidenţial)

Vezi că eu. sunt nebun.

ANCA

Nebun?!

ION

Hăhă!. Da nu m-apucă totdeauna. Şi când mă chinuieşte Necuratul, numa vine Maica Domnului de mă scapă... Necuratul mi-a poruncit de două ori să-mi fac seama singur... ca să-mi ia sufletul...

ANCA

Sărmane, cine ştie ce păcate!.

ION

Da Maica Domnului nu m-a lăsat. (se închină.)

ANCA

Şi din ce ţi-a venit?

ION

Din bătaie... Şi când mă speriu m-apucă, fie pe pustii locuri! şi, când e să m-apuce, îmi vine întâi cu grije şi cu scârbă şi pe urmă cu spaimă. şi mă arde. (arată moalele capului.) Eu am o bubă aici înăuntru. Da-mi dai?

ANCA

Ce?

ION

Demâncare.

ANCA

A! uitasem, uita-te-ar relele! (merge la tarabă, taie un codru de pâne şi i-l dă.) Na, omule.

ION

Bodaproste!

ANCA

Vrei ş-un rachiu?

ION

Dacă-mi dai.

ANCA (îi dă un ţoi de rachiu)

Da' cum s-a întâmplat să-ţi vie?. E de mult?

ION

Vreo zece ani...

ANCA

Zece ani... Şi cine te-a bătut?... de ce?

ION

Degeaba. eu eram pădurar la Corbeni.

ANCA (aparte)

Pădurar la Corbeni!. (tare.) Cine te-a bătut?

ION

La judecată... că nu vream să spui.

ANCA (cu nerăbdare)

Ce?

ION

Că de ce l-am omorât.

ANCA

Omorât (aparte.) Doamne Iisuse Christoase! cine e omul ăsta? (cu teamă c-a aflat adevărul.) Te cheamă... Ion...

ION (dând din cap)

Ion mă cheamă.

ANCA

Şi zice c-ai omorât pe.

ION

. Pe Dumitru Cirezarul.

ANCA (aparte)

Cum a ajuns omul ăsta aici?... Tu, Maica Domnului! i-ai fost călăuză; tu l-ai purtat pe căi necunoscute şi mi l-ai trimes aici ca să ridice din calea hotărârii mele îndoiala.

ION (moţăind)

Acu mi-e somn. (ascultă ca de departe.) De ce urlă câinele?

ANCA

Nu urlă nici un câine.

ION

Ascultă.

ANCA (aparte)

Aiurează. (tare.) Ioane, vrei să te culci?

ION

Da.

ANCA

Scoală. (îl ajută să se ridice.) Vino cu mine... 'Aide p-aici. (îl duce de mâni încetinel spre stânga, planul întâi.)

ION

Când urlă câinele, moare cineva... (şovăie, ea îl sprijineşte.)

ANCA

încetinel...

ION

Tu ştii cine o să moară. O să moară Ion?. Dacă Ion moare, scapă de dracul?... (se opreşte, face o grimasă de durere şi pune mâna la cap.) Mă doare! (Amândoi ies încet.)

Scena VI

GHEORGHE, ANCA

GHEORGHE (intră repede din fund)

Anco! (venind spre stânga) Anco!

ANCA (venind din stânga)

Gheorghe! (repede.) Ce cauţi? ce vrei? Nu ţi-am spus să nu vii până nu ţi-oi face semn? Ţi-am făcut semn? Vrei să dea Dragomir peste tine aici?. Pleacă, du-te şi nu mai veni până nu te chem.

GHEORGHE

Stai să-ţi spui. Am venit să-ţi aduc o veste bună.

ANCA

Ce veste bună?

GHEORGHE

Viu de la cârciuma Popii. Dragomir e tot acolo. E băut... A jucat cărţi, a pierdut şi-a făcut cinste la toţi... E acolo popa, notarul, primarul, sunt toţi în odaie.

ANCA

Asta ţi-e vestea a bună?

GHEORGHE

Stai. Dragomir pleacă până-n ziuă.

ANCA

Ei! merge la târg.

GHEORGHE

Nu. pleacă, nu se mai întoarce.

ANCA

Ce?

GHEORGHE

Te lasă. se duce în lume!

ANCA

Cum? (aparte.) Nu crez eu asta.

GHEORGHE

Anco.

ANCA

'Aida-de! mai sunt şi eu p-aici.

GHEORGHE

Nu-ţi pare bine? N-ai zis că mă iubeşti?

ANCA

Ei da! ş-apoi. dacă te iubesc?

GHEORGHE

Când bărbatul îşi părăseşte nevasta, ea are drept, după lege, să se desparţă de el şi să ia pe cine-i place.

ANCA (impacientă)

Ce vorbeşti prostii... Cum o să plece Dragomir? Unde să plece?

GHEORGHE

N-a spus unde, dar îşi ia ziua bună de la toţi. zău! până în ziuă se porneşte.

ANCA

Om vedea. (aparte.) Aşa? (stă pe gânduri.)

GHEORGHE

La ce te gândeşti?

ANCA

Gheorghe, uite-te la mine bine! eşti tu bărbat în toată firea, ori eşti un om uşurel?... Mă poci eu încrede în tine? Faci ce ţi-oi zice eu?

GHEORGHE

Fac.

ANCA

Dar dacă nu faci?

GHEORGHE

Spune ce, să fac!

ANCA

Bine... Să vedem ce-ţi poate dragostea: du-te şi orice s-ar întâmpla, până nu vezi semnul, nu te mişca. (Gheorghe face o mişcare.) Fără vorbă multă, pleacă. (îl împinge spre fund.)

GHEORGHE

Anco!

ANCA

Du-te.

GHEORGHE

Mă iubeşti?

ANCA (foarte impacientată)

Da, da' du-te. (îl împinge afară.) Să nu te întâlneşti cu el... ia seama. (închide.)

Scena VII

ANCA (singură, coboară la uşa din stânga şi ascultă; o deschide binişor şi se uită înăuntru; trece apoi şi şade la masă)

Vrea să plece... Ce să fac?... Să mă duc şi să strig în gura mare. să dau pe vinovatul adevărat pe mâna judecătorilor şi să scap pe nevinovat. Dar dovada? Bănuiala mea. Dar ce dovadă o să fie asta dacă el o tăgădui?... Ia stai... Care va să

zică el mai are un an să o ducă cu frica în sân... anul ăsta o să umble fugar, şi peste un an îşi poate spune singur fapta, şi... s-a isprăvit. Să rămâie nepedepsit. Aşa e legea, bine; dar eu poci să-l las aşa?... Nu... nu se poate. (pauză.) Nebunul ăsta tot e osândit o dată... Pentru un păcat, două ori zece, un om tot cu o viaţă plăteşte... Şi fără altă vină nouă, nebunul tot are să fie prins până la urmă şi întors acolo de unde a fugit... (pauză.) Şi dacă e vorba, ce este mai bine pentru un nebun? să-şi târască viaţa pribeag şi chinuit, fără adăpost, fără o zdreanţă pe el, fără hrană, ori să trăiască la închisoare îmbrăcat, hrănit şi îngrijit la vreme şi adăpostit?... Să fie slobod e mai bine? să se bucure de lumina soarelui în bunăvoie?... Dar e nebun... Mai are nebunul bunăvoie?... Lumina soarelui fără lumina minţii... O să-i ţie lumina soarelui singură iarna de cald, ori de foame vara? O să găsească ori nu un suflet de creştin să-l miluiască cu o fărâmă de pâine... o să degere, or o să se coacă toată ziua, nemâncat, gonit de lipsa lui de voie, şi seara o să adoarmă de foame pe pământul gol... Aşa-aşa... locul lui e la ocnă... Dumnezeu, cine ştie pentru ce păcate, l-a aruncat în prăpastie, dar a fost şi bun şi i-a luat mintea cu care să-şi judece ticăloşia: i-a dat greutatea. dar i-a luat cumpăna! (stă pe gânduri.)

Scena VIII

ANCA, DRAGOMIR

DRAGOMIR (intră şi se opreşte în prag, e palid şi cam ameţit)

Anco!. Anco!

ANCA (tresărind)

Ai venit? (se scoală.)

DRAGOMIR

Da'. îţi pare rău? Dacă îţi pare rău. mă duc iar. (şovăie.)

ANCA

Nu-mi pare rău c-ai venit, îmi pare rău c-ai venit iar beat.

DRAGOMIR

Asta aşa e. sunt. ce e drept sunt cam beat. Am băut. dar de necaz am băut. (oftează.) Da, să ştii tu... numai de necazul tău!

ANCA

De ce ai băut nu ştiu, ştiu că eşti beat. culcă-te.

DRAGOMIR

Nu voi să mă culc. Am de vorbă cu tine.

ANCA

Las' că mai vorbim mâine dimineaţă, acuma nu poţi vorbi.

DRAGOMIR

Ba poci. Dă-mi să beau.

ANCA

Tot mai vrei?

DRAGOMIR

Tot mai vreau. Adu vin şi să stai aici, că am să vorbesc cu tine. (el stă la masă, ea îi aduce o cană cu vin.)

ANCA

Na. să-ţi treacă necazul.

DRAGOMIR (ridică cana la gură şi se opreşte)

Tu! (rânjeşte la ea) tu, n-auzi?... De ce vrei tu să mă otrăveşti pe mine?

ANCA

Eşti nebun, vai de capul tău! Da de ce să te otrăvesc?

DRAGOMIR

Ca să scapi de mine, ştiu eu!. şi să trăieşti cu altul. Poate că ai pus ochii pe Gheorghe, învăţătorul. Am cam mirosit eu ceva... (rânjind.) Vai de voi!... vă pui capul la amândoi! (aduce cana la gură şi iar se opreşte.)

ANCA

Vorbeşti aiurea.

DRAGOMIR

Să mă otrăveşti, ai? (îi dă cana şi aspru.) Na ici! bea tu întâi. să te văz eu că bei.

ANCA (ia cana, bea şi i-o dă înapoi)

Na.

DRAGOMIR

Tu, Anco, spune drept, ce gândeşti tu de mine?

ANCA (luându-şi lucrul)

Bine gândesc.

DRAGOMIR

Bine?... Bine să fie... Las-o încurcată... (pauză.)

ANCA

Aba, Dragomire, când pleci tu?

DRAGOMIR

Unde să plec?

ANCA

în lume... ştiu eu unde? Am auzit că vrei să mă laşi şi să te duci încotro ăi vedea cu ochii.

DRAGOMIR

Cine ți-a spus?

ANCA

Ce-ți pasă. De ce, Dragomire?.

DRAGOMIR

Pentru că nu trăiesc bine cu tine. nu mă iubeşti. tu nu-mi eşti nevastă, îmi eşti vrăjmaş. pentru că tu m-ai nenorocit pe mine.

ANCA

Eu? aş vrea să ştiu eu cum.

DRAGOMIR

Da, tu... Dacă nu te cunoşteam pe tine, eu era să fiu altfel de om... (bea şi oftează.) Hehe! ce om era să fiu eu... Dar s-a dus. acu e degeaba. las-o încurcată!

ANCA

Şi vrei să mă laşi?

DRAGOMIR

Da, numai câtăva vreme... să vezi cum îți este şi fără mine. (bea.) Ascultă ici la mine. unde ți-e gândul?. Eu am o daraveră departe. trebuie să plec mâine dimineaţă. Tu. fii cuminte... stai acasă şi m-aşteaptă. Să nu dea dracul!... că te tai!.

ANCA

O să zăboveşti mult?

DRAGOMIR

O lună, două, trei, mai mult. un an, nu ştiu.

ANCA

Dar ai să vii înapoi?

DRAGOMIR

Fireşte că viu... Tu ai să iei cu înscris de la Popa, - să-mi aduci aminte să-ţi dau înscrisul - cinci sute de lei... Hanul poţi să-l dai cu chirie; tot Popa vrea să-l ia... Şiţa de sub şură poţi s-o vinzi. Scândurile de la deal o să le aducă peste câteva zile. mai ai să mai plăteşti vreo treizeci şi cinci de lei. să le vinzi; poţi apuca pe ele până la o sută de lei.

ANCA (după ce l-a ascultat cu răbdare, clătinând mereu din cap)

Aoleu, Dragomire!

DRAGOMIR

Ce?

ANCA

Să mai crez eu că ai să te întorci? Eu nu văz că-ţi faci adiata? (se scoală.) Dragomire, tu n-ai să pleci... Cum se poate una ca asta! Să-ţi laşi tu casa ta şi să fugi aşa în lume... De ce? Ai scăpătat şi mergi să slugăreşti unde nu te cunoaşte nimeni?

DRAGOMIR

Aş!

ANCA

Ori te-a ars focul şi mergi să cauţi adăpost în altă parte?

DRAGOMIR

Nu!

ANCA

Atunci ai făcut poate vreo faptă rea şi ţi-e teamă de răspundere, de pleci aşa în străinătăţi de la tine şi de la ai tăi.

DRAGOMIR

Dec!

ANCA

Că cine fuge aşa? cine îşi părăseşte aşa casa şi locul, tam-nisam şi-şi ia lumea în cap?... Doar oamenii deznădăjduiţi, ori făcătorii de rele, or... nebunii.

DRAGOMIR (bea şi rânjeşte)

Nebunii.

ANCA

Deznădăjduit n-ai de ce să fii, că slava Domnului, ai după ce bea apă... Fapte rele zici că n-ai făcut, că tu ştii şi Dumnezeu ce stă pe cugetul tău... Atunci, Doamne iartă-mă, ăi fi nebun!

DRAGOMIR (acelaşi joc)

Mai ştii? Oi fi...

ANCA

De asta să nu râzi. eşti tu niţel cam ţicnit. adică, ce niţel! eşti bine de tot; de mult ţi-ai pierdut sărita. (Dragomir ascultă nervos.) Noaptea visezi urât şi sai din somn mereu... Ţi-e frică să dormi cu lampa stinsă. Mai-nainte, unde se întâmpla la tine să te îmbeţi!. acuma îţi bei minţile dintr-un ţoi de rachiu... Mai-nainte mă sileai tu să fac pomană şi să ţin soroacele de sufletul lui Dumitru (Dragomir mişcare) - ba că ţi-a fost prieten bun, ba că e păcat că s-a prăpădit aşa om de omenie! - Ajunsesem să mă mir eu de tine, cum tu bărbatul meu să nu mă laşi o clipă măcar să-mi uit de bărbatu-meu ăl dintâi. De la o vreme încoace, alta ş-alta: daca pomenesc cât de rar de el, te-apucă alte alea... Tu n-ai băgat de seamă ce-ai făcut adineaori?

DRAGOMIR

Când adineaori?

ANCA

Adineaori, când citea Gheorghe.

DRAGOMIR

Ei?

ANCA

Vorbeşti nişte vorbe. de nu te-ar cunoaşte omul ar crede.

DRAGOMIR

Ce vorbe? Ce-am zis?

ANCA

Ce nu se cade să vorbeşti. încai la băutură, calea-valea. e omul cu mintea împăienjenită. Dar erai treaz.

DRAGOMIR

Ei! ce-am vorbit?

ANCA

Mi-ai zis să-ți spui ce crez eu de tine, că tu ai omorât pe Dumitru... şi Gheorghe era de față...

DRAGOMIR

Şi tu ce-ai răspuns?

ANCA

Ți-am răspuns ca totdeauna. că eşti nebun.

DRAGOMIR (încruntat)

Nebun!.

ANCA

Uite, vezi... am luat seama că nu-ţi place deloc s-auzi vorba asta. Ce să fie cu tine, Dragomire? Eu gândesc c-o fi vreun păcat. Să te spovedeşti. să te grijeşti.

DRAGOMIR

Ce, am să mor?

ANCA

Nu se spovedeşte omul numai când are să moară.

DRAGOMIR (indispus)

M-oi spovedi altă dată, n-am vreme acuma.

ANCA

Când?

DRAGOMIR

Când m-oi întoarce.

ANCA

Dacă t-ei mai întoarce.

DRAGOMIR

Ei, aşa! dacă m-oi mai întoarce. (se ridică ameţit) m-oi spovedi. Ei, ş-apoi ce? Aşa e viaţa omului! Pe toţi dracul îi încalecă. toţi o să moară, toţi! Şi eu o să mor. şi tu o să mori, şi Gheorghe şi toţi. pe rând, pe rând, ca la moară. (se uită lung unul la altul.) Tu, femeie, tu eşti ispita... Anco! Anco! (îi face şovăind semn să vie după el.) Aide!. Aide, tu, n-auzi?. Mâine dimineaţă plec. Tu! de ce nu mă iubeşti tu pe mine? (o apucă.)

ANCA (vrând să-l depărteze)

Lasă-mă.

DRAGOMIR

Nu te las. (o ţine cu d-a sila.)

A N C A (fixându-l)

Aba, Dragomire, ţii tu minte alaltăieri la pomană - că uitai să te întreb - când a venit rezervistul ăla, de ce ai fugit?

D R A G O M I R (o lasă şi o împinge uşor încolo)

Care rezervist?

A N C A

Ala de semăna grozav cu Dumitru...

D R A G O M I R

Tu ştii care e ăla. (se întoarce spre masă.)

A N C A (după o pauză)

Zici că pleci dis-de-dimineaţă?

D R A G O M I R (posomorât)

Da. plec.

A N C A

Atunci, culcă-te. ai şi băut. e aproape de miezul nopţii.

D R A G O M I R (bea ce a mai rămas în cană)

Mă duc! (pleacă spre uşa odăii lui, la stânga, planul al doilea.) Sunt beat.

A N C A

Crez... (urmându-l încet.) Du-te de te odihneşte... (subliniind) şi.

D R A G O M I R (din pragul uşii)

Şi. ce?

A N C A

închină-te. să nu mai visezi urât.

DRAGOMIR

Bine! (iese în stânga. Anca se uită din uşe în odaie.)

ANCA

Aşa. Dormi acuma. (închide uşa şi ascultă, trece apoi şi ascultă la uşa cealaltă, apoi coboară.) Inchină-te, Dragomire, că se apropie ceasul!

(Cortina)

ACTUL II

Scena I

ANCA (singură la masă)

Să chem pe Gheorghe şi să-l pui să-i sfărâme capul... să stau să mă spovedesc lui Gheorghe cu de-amănuntul. Am eu vreme de asta acuma?. Poci să-i arăt lui aşa de scurt şi în pripă cum s-a strecurat şi s-a înşirat îndelung, încet-încet, bănuială cu bănuială în sufletul meu, până să se înrădăcineze credinţa asta. că Dragomir e vinovat?. Să-mi pierz noaptea cu vorbe... Dar Gheorghe poate să nu vrea, or să nu fie în stare să facă aşa faptă... Cum e băiatul uşurel, m-oi căi că i-oi fi spus. (pauză.) Nu. N-am nevoie de ajutor. Să mă gândesc mai bine... Cine n-o să crează că tot nebunul fugit de la ocnă a omorât şi pe Dragomir?... (pauză) Da de ce să-mi fac păcat şi să mai străgănesc pe nevinovat?... Aseară, la cârciumă, Dragomir le-a spus la toţi că pleacă-n lume. Am destul răgaz până la ziuă să-l târăsc şi să-l arunc în puţ; a plecat, s-a dus. nu mai vine azi, nu mai vine mâine, o lună, un an, nu mai vine deloc. M-a părăsit!. (pauză.) S-a hotărât. (se scoală, merge la tarabă şi ia o bardă, apoi coboară încet.) Adică să fie greu lucru?... Doarme beat. Un uriaş doarme. doarme şi cugetul lui şi puterea lui şi voia lui; viaţa lui arde încet şi domol, cum arde lumânarea fără să vrea să arză... O femeie slabă, un copil

fraged, hotărâre numai să aibă, poate să sufle o dată... ş-o stinge... (se joacă cu barda, cioplind binişor pe muchia mesii; în stânga s-aud gemetele nebunului; ea se trezeşte din gânduri şi ascultă.) Nebunul... S-a deşteptat... o să-l deştepte şi pe el... Ce să fac? să-l trăsnesc în somn!... Să moară fără să ştie că moare, fără să vază că eu îl lovesc, fără să-şi aducă aminte de Dumitru... Dacă n-o vezi că vine, aia nu mai e moarte! Nu, nu vreau în somn: atunci ar fi parcă ar dormi mereu... Da... să-l deştept întâi: să ştie că-i vine moartea, de la cine şi de ce. (pune barda pe tarabă şi porneşte spre uşa lui Dragomir, face câţiva paşi şi se opreşte; uşa de la Dragomir se deschide, el apare foarte turburat.)

Scena II

ANCA, DRAGOMIR

DRAGOMIR (speriat)

Anco!

ANCA (aparte)

El!

DRAGOMIR

Anco, am visat urât. mă doare mâna!

ANCA

Aiurezi. te doare mâna din vis.

DRAGOMIR

Mă înjunghie unde am semnul de muşcătură.

ANCA

Şezi jos... tremuri. (el şade.) De unde ai tu muşcătura aia la mână, Dragomire?

DRAGOMIR

De mult.

ANCA

Bine, de mult; dar de unde?... N-auzi?

DRAGOMIR

M-a bătut când eram copil şi m-a muşcat unul pe care îl trântisem.

ANCA

De ce nu vrei tu să-mi spui ce ai pe suflet? Eu văz că tu nu eşti în toate ale tale. Tu ai un ghimpe în cugetul tău. Destăinuieşte-te mie.

DRAGOMIR

Ţie?

ANCA

Da, mie: (Dragomir mişcă din cap negativ) spune şi te uşurează; dacă ai duce-o mult aşa, o să înnebuneşti.

DRAGOMIR

Să înnebunesc!

ANCA

Da'... Ce ai visat?

DRAGOMIR

Un cap de mort. cu dinţii mari. vrea să mă muşce. mă doare.

ANCA

Te doare că nu vrei să spui, te doare că nu te hotărăşti să spargi buba şi s-arunci răutatea afară... (pauză - se apropie binişor de el şi-l apucă pe după gât.) Ia ascultă, Dragomire. adică

ce ar fi, cum stăm noi aici amândoi, să te pomeneşti cu Dumitru (el face o mişcare) că intră binişor pe uşe... uite pe colo... (arată în fund) să-l vezi că vine, cum era el înalt şi voinic, şi se aşează frumos colea la masă în faţa ta: „Ei, bună seara, frate Dragomire... Ce mai faci? Mai îţi aduci tu aminte de mine?..." (Dragomir se zgârceşte pe scaun şi s-apucă de masă; ea îi ia repede capul în mâini şi cearcă să i-l întoarcă cu d-a sila spre fund.) Ia uite colo... colo... Iacătă-l... Vino, vino, Dumitre!... (vrând să-i întoarcă cu toată puterea.) Ci uite-te!...

DRAGOMIR (smucindu-se)

Lasă-mă! (se scoală; s-aude ţipând nebunul; Dragomir se întoarce spre stânga; alt ţipet.)

ANCA

Ascultă. (Dragomir îşi întoarce privirile de la stânga, ea se repede aproape de el şi, jucând spaima, şoptit.) Dragomire! (îl smuceşte şi-l întoarce în loc cu faţa spre stânga; el dă cu ochii de nebun, scoate un strigăt înecat şi rămâne încremenit.) Uite-l... Ştii cine e? E nebunul care a scăpat de la ocnă.

DRAGOMIR

Ion! (cade zdrobit pe scaun.)

ANCA

El!

Scena III

DRAGOMIR, ANCA, ION

ION (coboară tremurând)

Mi-e foame... Imi dai să mănânc?

ANCA (lui Dragomir încet)

Trebuie să-l oprim aici până mâine. (merge la tarabă, ia pâine, o cană de rachiu şi ţoiuri şi le aduce pe masă.) Şezi colea, Ioane.

ION

Şez. (şade sfios în faţa lui Dragomir, care se dă înapoi cu scaunul.)

ANCA (dându-i să bea)

Cum e la ocnă, Ioane?

ION

Bodaproste... e bine. (la întrebările ei, Ion răspunde lui Dragomir.)

ANCA

Şi cum ai fugit de acolo?

ION (ca iluminat)

Vezi că s-a pogorât Maica Domnului la mine şi zice: pe cum că, Ioane, când ăi ajunge la fântână sub deal, o să-ţi iasă înainte cine să te aducă la mine, şi să vii negreşit. să vii, că eu te scap de toţi duşmanii tăi şi o să-ţi fie bine, că eu, Maica Domnului, o să pui stavilă între tine şi rele: relele să nu mai poată trece la tine, şi nici tu să nu mai poţi trece la ele. (simplu.) Aşa.

ANCA

Ei?.

ION

Pe urmă, vere, m-am dus la fântâna de sub deal şi am pus doniţele jos... Ei! era frumos şi cald... şi era pădurea singură... doar într-o tufă fluiera de departe o mierlă... Numa, dinspre partea dealului, iacătă că-mi iese înainte o veveriţă, - vezi, o

trimisese Maica Domnului!- sta în fața mea în două labe şi se uita la mine drept cu ochii ei mititei şi galbeni. Eu am dat s-o prinz, când colo ea. țuşt! a sărit p-o cracă subțire de alun: acu se încovoia craca şi s-apleca cu ea până la pământ, acu se ridica, acu se ridica, acu se apleca. Eu după ea, ea iar înaintea mea, în două labe, se uita la mine. Ii sclipea ochii, vere, de parcă era două schintei şi mă chema iac-aşa... (face gestul.) Am umblat o zi întreagă: la urmă a pierit şi am rămas rătăcit. Da' acum o să mă duc înapoi acasă.

ANCA

Unde acasă?

ION

La ocnă.

DRAGOMIR

Ai scăpat şi vrei să te duci singur înapoi?

ANCA

Da' de ce te-a închis pe tine, Ioane?

ION

Pentru că am omorât pe Dumitru.

DRAGOMIR

Da' tu l-ai omorât?

ION

Eu.

ANCA

Ba nu tu.

ION

Ba eu. Luleaua şi tutunul şi amnarul lui era la mine.

DRAGOMIR

Ei, ş-apoi? Dacă s-o găsi luleaua şi tutunul şi amnarul tău la mine, se cheamă că te-am omorât, ai?

ION (neînţelegând bine)

E!.

ANCA

Ascultă-l pe el, Ioane, tu stai degeaba închis.

ION (dă din cap)

Hăhă!

DRAGOMIR

Şi o să scapi curând de acolo. Poate un an. (se opreşte privind bănuitor la Anca; ea face o mişcare de inteligenţă, trece la tarabă, d-acolo în celar şi ascultă prin uşe, pe care a lăsat-o crăpată.)

ION

Mai am unsprece ani.

DRAGOMIR

Ba unul.

ION

Ba unsprece.

DRAGOMIR (impacientat s-apropie de Ion şi confidenţial, după ce a aruncat o căutătură de jur-împrejur)

Dacă mâine, poimâine, o ieşi un om ş-o zice: daţi-i drumul lui Ion, că nu este el vinovat, e altcineva.

ION

Altcineva... Ei! aşa a făcut unul de la noi de la ocnă... om milos, vere, Dumnezeu să-l miluiască.

DRAGOMIR (urmându-şi jocul)

Lasă-mă să-ţi spui... E altcineva: Ion a fost un prost, i-a luat din buzunar luleaua şi tutunul; dar când i le-a luat, Dumitru era mort.

ION

Ba nu.

DRAGOMIR

Ba era mort... cu faţa la pământ...

ION

Ba nu, era trântit pe spate (Anca mişcare) şi a deschis ochii la mine.

DRAGOMIR

Ce!

ANCA (coboară repede la masă)

Ş-apoi?

ION

Apoi l-a podidit sângele pe nas şi pe gură ş-a murit. (mănâncă. Anca îşi şterge ochii şi se uită la Dragomir.)

DRAGOMIR (răstit la ea)

Ce te uiţi la mine aşa? (ea apleacă privirile; el mai aspru.) Uite-te la mine! (bate cu pumnul în masă; Ion tresare; foarte animat, cătră Ion.) Când l-ai găsit în pădure?

ION (se scoală speriat şi începe să tremure)

Spui, să nu mă loveşti, să nu mă baţi!.

DRAGOMIR

Cine te bate?... şezi jos... (Ion şade înfricoşat.) Pentru ce să te bat?

ION

Pentru că am omorât pe Dumitru.

ANCA (coborând)

Creştinul lui Dumnezeu, înţelege că nu tu.

ION (cătră Dragomir)

Nu eu... da cine? (Dragomir ţâfneşte.)

ANCA

Spune cine, Dragomire.

DRAGOMIR

Nu te-amesteca tu în vorbă!. Lasă-ne-n pace!. Nu ştiu. (bea cu sete.)

ANCA (foarte simplu)

Vrei să-ţi spui eu, Ioane?... Uite cine. (arată pe Dragomir; acesta face o mişcare violentă.) Uite, Ioane, vezi tu? ăsta a omorât pe Dumitru (lui Dragomir.) Zi tu că nu-i aşa!... (Ion se scoală, începe să râză, pe-nfundate şi să ochească pe Dragomir.)

DRAGOMIR (bea până-n fund, trânteşte pe masă cana, care se face ţăndări, şi se scoală)

Sunt prost eu că stau la vorbă cu doi nebuni!.

ANCA

Doi nebuni!

DRAGOMIR (ameninţător)

Tu, femeie!... (încruntat, porneşte spre ea, care s-a retras la tarabă.)

ION (dă un răcnet şi se năpusteşte asupra lui Dragomir tăindu-i drumul; îl apucă de gât şi-l învârteşte în loc)

Stai aci!... De ce l-ai ucis, mă, pe creştin? (Anca din fund urmăreşte cu tot interesul jocul lor.)

DRAGOMIR (luptând, înecat)

Lasă-mă, nebunule!

ION (crescendo)

Atunci, daca l-ai omorât tu, pe mine de ce m-a închis, mă?. de ce m-a chinuit? de ce m-a lovit în cap? de ce? (îl zguduie şi-l împinge departe în faţă lângă masă; Dragomir palid cade gâfâind pe un scaun...) Dacă tu eşti vinovat (obidindu-se treptat şi arătându-şi moalele capului) de ce mi-a făcut mie bubă aici înăuntru? (se vaită.) Mă doare!. Mă doare!.

DRAGOMIR (se ridică pe furiş de pe scaun şi face un pas)

Cum să scap?

ION (oprindu-se din plâns şi repezindu-se)

Stai aci! (îl apucă de gât.)

DRAGOMIR

Anco, mi-a stins puterile!

ION (crescendo)

Tu. eşti dracul!. Daca tu eşti dracul, de ce nu te duci să stai în balta unde te-a gonit Maica Domnului?. or de ce nu mergi pe pustii locuri? or de ce nu te întorci în fundul iadului?. de ce? (îl pune în genunchi.)

DRAGOMIR

M-a răpus!

ION

De ce să mă chinuieşti tu pe mine? (îl lasă un moment şi-l priveşte rânjind sălbatic.) Măi!... este la noi o ocnă părăsită... In fund e o baltă neagră... Dacă arunci o piatră-n fund, numa, de departe, din inima pământului, începe să âue, şi âue tot mereu, şi tocm-a doua zi tace, când zice Maica Domnului:

destul!. Acolo trebuie să vii tu cu mine. să te iau de gât (îl înhaţă) să te ridic şi să te arunc în fundul bălţii... aşa!... Haide. (urlând.) Haide!. (îl târăşte; Dragomir se zbate.)

ANCA (aparte)

Il omoară. nu trebuie!. (punând mâna pe bardă.)

DRAGOMIR

Săi, Anco!

ION (îl târăşte)

Haide! nu urla, câine!

ANCA (alergând în faţa lui Ion, cu barda ridicată)

Nebunule! îţi crăp capul!

ION (tresare, lasă pe Dragomir şi se dă la o parte sfios)

Nu el?... N-ai zis tu?... Tu ai zis. (se retrage spre fund.)

ANCA (ajutând pe Dragomir să se ridice)

Scoală!.

ION (depărtându-se)

Atunci, mă duc. (iese repede în fund.)

ANCA (după ce a ridicat pe Dragomir, care se aşază obosit la masă şi uitându-se în toate părţile)

Dragomire, s-a dus!

DRAGOMIR

S-a dus?

ANCA

Se duce-n sat. Trebuie să-l întoarcem înapoi şi să-l ţinem aci până vedem ce e de făcut... Aide după el!

DRAGOMIR

Nu merg.

ANCA

Fuge! n-o să-l mai ajungem...

DRAGOMIR

Du-te tu.

ANCA (suie şi privind către el, aparte)

Aşteaptă tu! d-abia a-nceput!... (iese în fugă prin fund.)

Scena IV

DRAGOMIR singur, apoi ION

DRAGOMIR

N-o să-l mai poată ajunge... şi chiar să-l ajungă, ce folos! Parc-o să aibă ea destulă putere să se lupte cu nebunul. A putut femeia să mă vânză... acu ar vrea să mă scape, dar n-o să poată. Ion o să spuie. Incă un an. Pentru un an, să pierz viaţa întreagă!. pentru un an! A! când n-are omul noroc! (îşi apucă cu mâinile capul. - Ion a apărut la vorbele din urmă, coboară şi pune mâna pe umărul lui Dragomir; acesta se scoală şi rămâne ca trăsnit.) Anco!

ION

A trecut pe lângă mine acuma... eram pe laviţă; s-a dus încolo la vale... Mi-e foame, dă-mi să mănânc. (şade.) Şezi şi tu. (bea.) Bea şi tu. (Dragomir se supune; - după o pauză lungă.) E unul la noi la ocnă. Ce om bun, vere! cum mă miluieşte el pe mine: mănâncă numai câte o fărimiţă şi tainul lui mi-l dă mie! Ala a fost ucis pe tată-său, şi-l băgase pe frate-său la ocnă... Pe urmă, vezi ce l-a învăţat pe el Maica Domnului, să vie la

ocnă şi să spuie: eu am răpus pe taica, lui neica să-i dați drumul; că nu e vinovat. (simplu.) Iac-aşa.

DRAGOMIR (din ce în ce mai mişcat)

Şi.

ION

Şi i-a dat drumul lui frățini-său şi l-a închis pe el.

DRAGOMIR

Pe el.

ION

D-apăi!... Intr-un târziu după aia, a aflat el că frățini-său umblă să moară, şi s-a rugat să-l lase de la ocnă să meargă acasă cu soldați numai pentru trei zile, că zice că: ce-am avut eu cu taica, aia a fost altă socoteală; dar nu voi să plece alde neica până nu m-o ierta.

DRAGOMIR

Şi l-a iertat?

ION

Da de unde!.

DRAGOMIR

Nu l-a iertat?

ION

Nu, n-a vrut să-l lase de la ocnă să meargă.

DRAGOMIR

Şi frate-său a murit aşa?

ION (dă din cap că da, bea, apoi se uită lung la Dragomir)

Mă Dragomire, tu eşti sănătos şi cu mintea întreagă şi o să trăieşti bine. şi eu. (zâmbind trist) o să mor aşa. necăjit, bătut şi nebun! (se ridică.)

DRAGOMIR (foarte pătruns)

Ioane!

ION

Vezi. Tu la ce n-ai venit să spui pe cum că Ion nu-i vinovat. Pe Ion l-aţi bătut în cap degeaba. Luaţi-mă pe mine. Ce-am avut eu cu Dumitru e altă socoteală, dar pe Ion lăsaţi-l săracul! (cu obidă adâncă) şi Ion s-ar fi rugat la Maica Domnului Buna pentru păcatele tale. Vezi!. vezi. (plânge liniştit.)

DRAGOMIR (plânge înfundat)

Ioane, eu caut să te scap pe tine. Tu să nu mai mergi, nu mai trebuie să mergi înapoi la ocnă.

ION

Da' unde o să mă duc eu?

DRAGOMIR (iute)

Tu o să stai aci cu noi. (Anca intră prin fund şi se opreşte în uşe să asculte.) Or nu; mai bine să plecăm... Vino cu mine... scăpăm amândoi. Iţi cumpăr haine nouă, pălărie, cizme nouă. De mâncare, de băutură. tot. îţi dau eu ce-ţi trebuie. (Anca se retrage afară şi închide uşa; Dragomir pleacă ameţit spre dreapta şi se întoarce înapoi.) Or nu. vino şi tu cu mine.

ION

Unde?

DRAGOMIR

Colea în beci. să scoatem banii (ia lampa) şi să plecăm. 'Aide. (Dragomir pleacă cu lampa înainte spre chepengul beciului; Ion

îl urmează. Dragomir deschide şi porneşte să scoboare. Ion se retrage.) 'Aide!

ION (retrăgându-se cu frică)

Nu, nu intru.

DRAGOMIR

Da' să nu pleci!

ION

Nu.

DRAGOMIR

Or nu... stăi. (iese din beci, aleargă la uşa din fund, o încuie şi ia cheia; o pune în buzunar şi coboară iar în beci.) Viu acuş.

ION (trece la masă şi bea, fredonează un cântec haiducesc, apoi se opreşte ascultând)

A început iar... Când urlă câinele, moare cineva...

DRAGOMIR (iese din beci cu lampa şi cu o ulcică în mână; închide chepengul la loc; vine la masă, scoate o basma din sân şi toarnă în ea banii din ulcică; înnoadă basmaua şi o pune în sân)

Gata, Ioane!

ION (apucat de un fior)

Mi-e frig! (Dragomir, mereu pripit, se repede în stânga şi vine îndată cu o zeghe, pe care o aruncă pe umerii lui Ion, şi cu două pălării, una i-o pune lui Ion şi alta o pune el pe cap.)

DRAGOMIR

Acu plecăm. Tu să nu vorbeşti nimic pe drum. să mă laşi pe mine. Aide.

ION

'Aide! (alt fior. Pornesc amândoi... Uşa e încuiată.)

DRAGOMIR

Ne-a închis pe dinafară! (stă un moment, caută cu gândul şi aducându-şi aminte.) A! (se caută nervos în buzunare. găseşte cheia şi deschide. Anca le vine în faţă; ei se dă înapoi; ea intră şi închide uşa.)

Scena V

DRAGOMIR, ION, ANCA

ANCA

Da' încotro, Dragomire?... încotro, neică Ioane?

DRAGOMIR

Ascultă, Anco.

ANCA (coborând cu Dragomir)

Nu mai spune, că ştiu; eram la uşe. (Ion se-nveleşte în zeghe, se trânteşte pe o laviţă şi se culcă.) Vezi, Dragomire, când zic eu că tu eşti mai nebun decât... (arată cu ochii pe Ion.) Să fugi în lume cu el!... Pe unde o să umbli? pân pustii? O să vă întâlniţi cu oameni... O să-l cunoască cineva... E scăpat de la ocnă... Şi chiar să nu-l cunoască nimeni, poţi tu să-i stăpâneşti mintea? Da' când l-o apuca iar turba ca adineaori?

DRAGOMIR (demoralizat)

Atunci?.

ANCA

Ce copil o să auză asta şi n-o să priceapă ce legătură e între oamenii ăştia doi, de pribegesc în lume, fără să poată spune de unde vin, fără să ştie unde se duc?

DRAGOMIR (descurajat de tot)

Dar ce să fac?

ANCA

Să rămâi aici şi să-l ţinem şi pe el până ne-om gândi la altceva mai cuminte.

DRAGOMIR

Dacă n-o vrea. dacă nu-l putem ţine. (Ion geme şi se zbuciumă în somn; Dragomir se sperie şi se îndeasă spre Anca.)

ANCA

Trebuie să putem... Cât o fi aici, îl iau eu pe seamă. (merge la Ion, care se munceşte rău în somn şi zguduindu-l foarte brusc.) Ioane! Ioane!

ION (sare din somn; e cu totul apucat)

Da! eu sunt vinovat. Maica Domnului mi-a zis să spui, ca să nu mă loviţi... Bateţi-l!... Daţi-i la cap!... Se preface că e nebun... (înduioşat către Dragomir.) Uite cum îl bate! uite cum îi dă la cap lui Ion! (ţipând de groază.) A!... nu!... nu!... nu daţi! (în culmea spaimii.) O să-i spargă oasele, îi turteşte ţeasta capului. O să-l omoare!. (îşi acopere ochii.)

ANCA

Ioane!

ION (crescendo)

De ce-l mai bate pe Ion dacă a murit? (dă cu piciorul ca cum ar vrea să înlăture ceva.) Să-l ia de aici. e plin de sânge. (mai dă o dată.) Nu mai mişcă... (iar.) A murit... (porneşte spre fund.)

DRAGOMIR

Pleacă! (amândoi se reped după el şi vor să-l apuce.)

ION (ţipând)

Nu puneţi mâna!. Să nu daţi. Ion a murit! (se smuceşte şi le scapă; se repede la tarabă, ia un cuţit mare şi ridicându-l în sus măreţ.)

Nu puneți mâna!. Ion merge la Maica Domnului. (se precipită în odaia din stânga.)

ANCA

După el!

DRAGOMIR (oprind-o)

A luat cuțitul!

ANCA

Nu e nimic!. după el, să-l liniştim! Daca răcneşte aşa, aude cineva de pe drum. (vrea să meargă spre stânga; Ion, cu figura radioasă, reapare ținând în sus cuțitul plin de sânge; face doi paşi şi se prăbuşeşte; amândoi se reped la el şi-l ridică.)

DRAGOMIR

S-a înjunghiat! (îl aşează pe o laviță lângă masă.)

ANCA

Injunghiat aici!. în casa noastră! (stă pe gânduri; pe chipul ei străluceşte o inspirație.)

DRAGOMIR (dezolat)

Ce-ai făcut, Ioane?

ION (deschizând ochii)

Dă-mi apă. mi-e sete!

ANCA (cu o bărdacă de apă)

Ține, Ioane.

ION (bea)

Bodaproste. Maica Domnului mi-a zis: scoate-ți mărun - taiele când intră Necuratul, şi aruncă-le câinelui.

ANCA

Ascultă, Dragomire.

ION

. Că eu, Maica Domnului, o să pui stavilă între tine şi rele. ş-o să dormi. o să dormi. Dă-mi apă. mă arde. (Anca îi dă.)

DRAGOMIR

Ioane!

ION (dând cu mâna într-o parte bărdaca)

Scoate-mi măruntaiele şi dă-le câinelui să nu mai urle!. Caută-mă la picior, din jos de genunchi. am un chimir. Să te duci la ocnă şi să-l dai de la mine ăluia de a omorât pe tată-său.

ANCA (scoate chimirul şi-l bagă în buzunarul lui Dragomir)

Ține. (aparte.) Nu moare o dată. o să ne apuce ziua.

ION (iluminat)

Uite veverița!. colo sus. pe cracă!. uite-o! (vrea să se închine şi-i cade mâna; — în extazul suprem.) Maica Domnului!... tu eşti?... tu mă chemi?... stai, că viu... iacătă-mă, viu!... (expiră.)

ANCA (închinându-se foarte pătrunsă)

S-a isprăvit!. Dumnezeu să te ierte, omule. (Dragomir e zdrobit; ea, schimbând tonul d-odată.) Acu-i acu, Dragomire. acu ce ne facem?...

DRAGOMIR

Să dăm de ştire.

ANCA

Vrei să intri, or să mă bagi pe mine în fundul ocnii! Să zică că l-am omorât noi!. Nu. Până acuma nu ştie nimeni c-a venit aici: să-l aruncăm în puţul ăl părăsit. Mâine om astupa puţul şi atât. 'Aide! nu e vreme de pierdut! se luminează de ziuă; rămânem cu mortu-n casă până mâine noaptea. A! să sting lumina. trece cineva pe drum şi ne vede ieşind aşa. (stinge lampa.) Pune mâna... (Amândoi iau pe Ion şi pornesc spre fund; se aud în depărtare clopotele de la biserică... Ei se opresc s-asculte.) Toacă de utrenie. Ai avut încai noroc la moarte, Ioane: îţi trage clopotele ca la toţi creştinii!... La alţii nici măcar atâta!... (Ies prin fund... Pauză — în timp ce clopotele urmează. Amândoi reintră. Anca aprinde lampa ş-o aduce pe masă. Dragomir foarte deprimat şade: cămaşa îi e mânjită puţin de sânge.)

Scena VI

ANCA, DRAGOMIR

ANCA

Acu, ce stai? trebuie să te găteşti de plecare.

DRAGOMIR

De plecare.

ANCA

Fireşte.

DRAGOMIR

De ce să mai plec?

ANCA

Ca să scapi şi tu şi să mă scapi şi pe mine. Daca se află, şi eşti tot aici, şi eu am tăcut, se cheamă că amândoi l-am

omorât. Eu. sunt nevinovată şi nu vreau să cază vina pe mine. Daca vrei să stai, eu caut să mă duc în sat şi să spui tot, tot, tot... Daca pleci, mă fac că găsesc pe Ion în puţ şi dau de ştire. N-ai grije; îţi las eu vreme destulă s-ajungi departe. Tu eşti fugarul, tu vinovatul... ş-am scăpat amândoi...

DRAGOMIR

Vino şi tu.

ANCA

Dacă fug şi eu, cade vina pe mine; nu poci asta... (suie; după o pauză mare, coborând la el cu braţele încrucişate.) Nu ţi-e ruşine! nu ţi-a fost milă şi păcat de Dumnezeu!... Creştin eşti tu?... om eşti tu? Vine un biet păcătos în casa ta, îţi cere o bucăţică de pâine la masa ta, e obosit şi te roagă de adăpost sub acoperemântul tău, îţi spune taina lui, şi tu, fiară fără de lege, pui mâna pe cuţit şi spinteci omul! (Dragomir face nişte ochi foarte miraţi.) Cu ce-ţi greşise bietul nebun?...ce piedică ţi-era el în lumea asta largă, unde e loc pentru toţi? (cu toată energia.) De ce ai omorât pe Ion?

DRAGOMIR

Eu. pe Ion!.

ANCA

Pe Ion.

DRAGOMIR

Eu... am omorât... pe Ion! (râde febril.)

ANCA

Râzi? Nu tu, da' cine? (el se uită la ea lung; ea îi înfruntă căutătura; merge la el şi-l apucă de pieptul cămăşii.) Asta ce e? sângele ăsta al cui e? Nu-i sângele lui Ion?.

D R A G O M I R (îşi încheie repede minteanul la piept)

Fugi d-aici!

A N C A

Nu te-ncheia, Dragomire; pe cămaşe e puţin; în odaie dincolo e mult; uite, ici e plin. Du-te în curte, e stropit peste tot; mergi de scoate o găleată din puţ, să vezi apa roşie. Tu, ucigaşule, tu! O să te gunoieşti de viu între pereţii de sare umezi până o socoti Dumnezeu c-a venit ceasul să te cheme ca să te judece el mai bine.

D R A G O M I R

Pentru ce?

A N C A

Pentru că ai ridicat viaţa altuia.

D R A G O M I R

A cui?

A N C A

A lui Ion.

D R A G O M I R (stă un moment şi se şterge la ochi)

Femeie! Daca te-ar întreba cineva pe tine de asta, ce-ai spune?.

A N C A

Ce-am văzut.

D R A G O M I R (ciudit din ce în ce)

Ce?

A N C A (simplu)

Că Dragomir a răpus pe Ion nu ştiu de ce!.

DRAGOMIR

Tu?

ANCA (ia lampa şi o pune la oblon; apoi coboară)

Măcar că tu ai fost rău cu mine, mie tot mi-e milă de tine, Dragomire; am să-ţi dau o povaţă. Dacă s-o întâmpla şi n-ăi avea noroc să scapi până la urmă; dacă or pune mâna pe tine, nu fi prost şi te-apuca să tăgăduieşti cum faci cu mine, că acolo nu te joci ca aicea: te-or pune la chinuri, vai de viaţa ta!. o să-ţi rupă carnea, să-ţi smulgă dinţii şi unghiile, să-ţi descheie ţeasta capului. Ascultă-mă pe mine, eu îţi vorbesc de binele tău. (se uită cu neastâmpăr în fund.)

DRAGOMIR

Care va să zică.

ANCA

Faci ce-ţi spui eu: mărturiseşti c-ai ucis pe Ion şi te alegi numai cu pedeapsa; încai scapi de chinuri.

DRAGOMIR (revoltat, bătând cu pumnul în masă)

Da' daca nu l-am ucis eu?

ANCA

Asta e! începem iar; ba nu, ba da, ba da, ba nu.

DRAGOMIR (fierbând)

Lasă-mă! (îşi vâră capu-n mâini, astupându-şi urechile.)

Scena VII

ACEIAŞI, GHEORGHE

GHEORGHE (intră repede, vede pe Dragomir şi vrea să se retragă)

Dragomir!

A N C A (suind la Gheorghe; foarte repede şi şoptit)

Mergi în sat, ia pe primar şi oricâţi oameni găseşti, spune că te-am trimes eu pentru un omor. şi vino cu ei.

G H E O R G H E

Ce e?

A N C A

Mergi, îţi spui... o să vezi... Vino iute! (îl mână afară.)

Scena VIII

ANCA, DRAGOMIR

A N C A (vine cu pasul grav la Dragomir, care stă pe un scaun cu capul în mâini)

Scoală, Dragomire, c-a sosit ceasul!

D R A G O M I R (se scoală)

Ceasul!

A N C A

Ceasul socotelii. Stăi drept. adună-ţi minţile câte le mai ai şi răspunde la ce te-oi întreba. Pentru ce l-ai omorât?

D R A G O M I R (înecat de ciudă până la lacrimi)

Nu! nu l-am omorât eu!... N-ai fost tu aicea? N-ai văzut tu?

A N C A

Nu pe Ion. pe Ion lasă-l. De altcineva îţi vorbesc eu acuma.

D R A G O M I R (pălind, încet)

De cine?.

ANCA

Ştii de cine, nu te mai preface... Tu vrei să pleci, tu cauţi să pleci. (el face trist din cap că da; ea, aspru.) Ei!... nu faci un pas de-aici până nu-i zici pe nume... (privindu-l cu toată puterea.) Zi-i o dată pe nume!

DRAGOMIR (încet de tot)

Du.mi.tru!

ANCA (răsuflând din adânc)

Ai văzut? Aşa! Du-mi-tru! (şade jos; el stă în picioare.) Pentru ce l-ai ucis.

DRAGOMIR

Pentru tine.

ANCA

Pentru mine.

DRAGOMIR

Ca să te iau eu.

ANCA

Cum l-ai ucis? spune. (îşi pune coatele pe masă şi bărbia în palme şi ascultă nemişcată; el stă drept, se-ncheie cu îngrijire la mintean şi povesteşte simplu.)

DRAGOMIR

Mă tot goneai. Odată, când ai ieşit de la biserică la Vinerea Mare, seara — ţi-aduci aminte — m-am dat pe lângă tine şi ţi-am zis încet: „Anco! de ce n-ai vrut să mă iei pe mine? Eu tot te iubesc... Lasă-l pe Dumitru şi vino!..." Ţi-aduci aminte?

ANCA

Da, mi-aduc.

DRAGOMIR

Tu mi-ai răspuns: „Am bărbat, lasă-mă-n pace!."

ANCA

Şi tu?

DRAGOMIR

Eu am plecat acasă, n-am dormit toată noaptea şi dimineaţa. m-am hotărât.

ANCA

Cum ai făcut?

DRAGOMIR

Ştiam când se-ntoarce de la deal pân pădure. şi l-am aşteptat. Venea şuierând. Ne-am întâlnit, ne-am dat în vorbă. i-am arătat o plută înaltă; el a ridicat ochii în sus. Am tras cuţitul, şi până s-aplece iar ochii. (se opreşte, stingându-i-se glasul.)

ANCA (îşi acopere faţa — un moment— apoi şi-o descopere şi-l priveşte aşteptând)

Ei?. înainte.

DRAGOMIR

Ce să-ţi mai spui?

ANCA

El ce-a făcut?

DRAGOMIR

A ţipat ş-a căzut în genunchi... a dat să scoaţă cuţitul... da m-am repezit şi l-am lovit peste mână şi la beregată. când m-am aplecat la el, m-a muşcat de mână.

ANCA

De la el era muşcătura! (îi face semn să urmeze.)

DRAGOMIR

Pe urmă, l-am întors cu faţa în jos, am mers la fântână de m-am spălat şi m-am dus acasă să mă culc, că nu mai puteam, cădeam d-a-n picioarele de ostenit. Ion l-a găsit acolo. Pe urmă. ştii.

ANCA (sculându-se)

Ştiu. La un an ai venit şi mi-ai zis: „Anco, nu-ţi mai trăieşte bărbatul, mă iei?" Vorba ta şi glasul cum mi-ai spus-o, mi-au dat un junghi pân inimă; nici nu te luam altfel, că mi-erai urât; de-aia te-am luat ca să te aduc în sfârşit aici. De la început te-am bănuit. Tot ce-ai făcut pe urmă, întâi grija de sufletul răposatului, apoi spaimele şi turba ta când îţi pomeneam de el, vorbele tale fără şir tot de omorâtori şi de termenele până când încape pedeapsa, şi visurile tale cu capete de morţi, care te muşca, şi câte altele, puneau mai mult temei bănuielii mele. Mai întâi, mă hotărâsem să te curăţ — ba era să bag şi alt suflet în păcat! — pe urmă am stat să mă gândesc mai bine. Adineaori credeam că o să te sugrume nebunul; era să las să te socoteşti cu el, dar aveam şi eu cu tine o răfuială mai mare: nu te puteam lăsa să treci dincolo aşa nejudecat aicea. (pauză.) Te-am judecat, te-ai mărturisit, trebuie să-ţi dau acuma pedeapsa ce ţi se cade c-ai răpus pe omul ce mi-era drag ca lumina ochilor, tu, care mi-ai fost urât totdeauna. (suie şi-l lasă-n urmă.)

DRAGOMIR

Eu te-am iubit. şi.

ANCA

Şi?.

DRAGOMIR

Şi... da' acu e degeaba... Eu trebuie să plec în lume; tu... poate să iei pe Gheorghe. (înecat şi foarte încet) dar să ştii că tot te iubesc.

ANCA

Da? (râde) Aşteaptă să vezi tu acuma cum o să-ţi plătesc eu ţie dragostea. (pauză.)

DRAGOMIR

Anco, eu plec. să mă ierţi!

ANCA

Să te iert! D-aia te-am răbdat eu lângă mine, d-aia am umblat eu atâta vreme să te aduc aici, ca să te iert? (râde. Se aud paşi şi glasuri afară.)

DRAGOMIR

Taci!. Anco, vine cineva.

ANCA

Da, vine Gheorghe, cu oameni. vin să te ridice că ai omorât pe Ion.

DRAGOMIR

Pe Ion! (izbucnind.) Tu m-ai vândut... cu Gheorghe...

ANCA

D-apoi cine?

DRAGOMIR (îngrozit, căutând în toate părţile)

Femeie! vreau să scap... Nu vreau să puie mâna pe mine!. Mi-e frică!. vreau să scap!

ANCA

Nu se mai poate! (s-aude glasul lui Gheorghe.)

GHEORGHE (d-afară)

Haide toți!

DRAGOMIR (răcnind)

A! (ținteşte pe Anca şi se precipită la ea s-o strângă de gât.)

ANCA (țipând şi fugind spre uşe)

Săriți, fiara! (uşa se deschide; Gheorghe şi alți oameni năvălesc înăuntru) mă omoară şi pe mine!

Scena IX

DRAGOMIR, ANCA, GHEORGHE, mai mulți oameni

DRAGOMIR (coboară aiurit şi se înțepeneşte în față; Gheorghe şi alți doi oameni coboară la el şi-l apucă de amândouă brațele; el se uită la ei pierdut şi tremurând)

Merg. merg eu. să nu mă bateți, merg! (rugător către Gheorghe.) Nu mă strânge aşa tare de-acolo. Ți-am spus că mă doare!

ANCA

Oameni buni. a tras aseară la noi în gazdă un biet drumeț; nu ştiu de unde venea, nici unde se ducea. L-a ucis bărbatu-meu! în odaie şi colea, uitați-vă, e lac de sânge!... Căutați în puțul ăl părăsit de lângă grădină. Avea nenorocitul de el un chimir la picior. acu e la Dragomir în buzunar. (Dragomir pune machinal mâna, scoate chimirul şi-l dă râzând prosteşte unuia din oameni.)

UN OM (cu o frânghie în mână)

De ce omorâşi creştinul, mă? (îl leagă.)

ALT OM

Luați-l!. la primărie.

ANCA

Oameni buni. eu v-am descoperit fapta; dar omul ăsta e bărbatul meu. O să mi-l luaţi de tot. rămâi singură. Trebuie să mă lăsaţi să-i spui şi eu o vorbă. (Oamenii se dau cu respect în lături; ea s-apropie de Dragomir, care stă nemişcat, şi răspicat îi şopteşte.) Dragomire, uite-te la mine: (el o priveşte) pentru faptă răsplată şi năpastă pentru năpastă!

(Cortina)

O SOACRĂ

FARSĂ FANTAZISTĂ ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

ALEX. PERUZEANU

IULIA, nevastă-sa

FIFINA, soacra lui

ULISE FURTUNESCU, căpitan englez

VICTOR, chelner

LIZA, cameristă

într-un Grand Hotel, la Bucureşti

Teatrul înfăţişează o sală de intrare a unui otel, etajul întâi. Mobile elegante; în fund, uşă care dă în coridor; de o parte şi de alta a uşii două oglinzi mari; lângă dânsele, în unghiuri, două piedestaluri, d-asupra cărora sunt aşezate coşuri cu glastre de flori. La dreapta şi la stânga, în planul al doilea, câte o uşă de odaie. în fund la dreapta, lângă coşul cu flori, un dulap mic cu bufet, unde sunt aşezate serviciuri de dulceaţă, ceai, cafea şcl. în mijlocul scenii, o jardinieră încărcată de glastre. Scaune uşoare împrejurul ei. Sala e luminată printr-un geamlâc de d-asupra.

Scena I

VICTOR (singur, în frac, legătură albă, cipici de lac, cu un şervet sub subsuoara stângă, şade pe un scaun în mijlocul scenii cu faţa spre stânga şi citeşte o broşură)

„Simptomele unei pasiuni contrariate sunt: mai întâi, pierderea treptată a memoriei, ş-apoi o indiferenţă din ce în ce mai mare pentru tot ce ne înconjoară..." (se aude în coridorul din fund zbârnâitura unei sonerii electrice. Victor se opreşte din citire pentru a reflecta. Zbârnâitura se repetă prelungit, apoi cu pauze scurte şi cu un tact muzical şi nervos. Victor trezit din reflecţiile lui priveşte galeş spre fund.) Voilâ, voilâ, on y vole! (înaintează încet în faţă cugetând adânc) „...mai întâi o pierdere treptată a memoriei..." (punându-şi mâna la frunte şi mijind ochii ca şi cum ar voi să-şi încerce memoria, apoi cu amărăciune.) Memoria n-am pierdut-o încă de

tot, dar nu mi-a mai rămas multă: datoriile uit totdeauna să le plătesc, dar tot mai ţin minte la cine şi cât sunt dator; da, dar dacă va urma nenorocirea mea (trist) cine ştie dacă nu voi uita şi aceasta! (soneria zbârnâie cu putere.) Voilâ, voilâ, on y vole! (merge până la uşa din stânga, oftează greu, şi pleacă încet spre fund reflectând. Soneria merge mereu înainte.) „.Ş-apoi o indiferenţă din ce în ce mai mare pentru tot ce ne înconjoară." (soneria, cu hotărâre.) Nu! la indiferenţă încă n-am ajuns. (când voieşte să iasă în fund se întâlneşte cu Liza şi cu Furtunescu, care intră.)

Scena II

VICTOR, LIZA încărcată cu două geamantane, apoi FURTUNESCU asemenea, în costum englezesc de călătorie

LIZA (trecând lângă Victor)

Surd eşti? Dormi? N-auzi telegraful?

VICTOR

Ba da!

LIZA

Apoi atunci, de ce mă laşi să ridic eu pe scări geamantanele? zăpăcitule.

VICTOR (cu dignitate)

D-şoară Lizo, vorbeşte frumos!

FURTUNESCU (intrând cu alte două geamantane, coboară, lasă geamantanele jos; către Victor)

Garson, ceai!

VICTOR (trecând lângă el)

N-am nimica, domnule. (Liza a lăsat geamantanele.)

FURTUNESCU (contrariat)

Ei nu! ceai!

VICTOR (aparte)

E sărit. (contrariat şi el.) Ei nu! n-am nimica, domnule.

FURTUNESCU (plictisit)

Un ceai, un pahar, o ceaşcă de ceai, gogomane!

VICTOR (supărat)

Cum, domnule? (Liza plictisită şi ea, dă din umeri.)

FURTUNESCU

Aa!

VICTOR

Am înţeles, domnule, am înţeles; dar cum?. cu rom, cu lapte?

FURTUNESCU

Cu rom, gogomane!

VICTOR (priveşte lung pe Furtunescu)

On y vole! (merge încet la dulap, închide broşura, o pune înăuntru şi pregăteşte serviciul de ceai.)

LIZA (descuind uşa din dreapta)

Iată, domnule, aici.

FURTUNESCU (se priveşte în oglinda din fund zâmbind)

Ce schimbare în şase ani!

LIZA (mergând în fund să ia geamantanele ca să le ducă în odaie)

Şi zi, sunteţi român, domnule?

FURTUNESCU

Da, fată, pe cât mi-aduc aminte.

LIZA (urmându-şi treaba)

Semănaţi mult cu un englez din Viena pe care l-am avut noi în otel pe vremea muscalilor: ce bărbat frumos!

FURTUNESCU (râzând)

Ştii că eşti politicoasă... Mersi!

LIZA

Zău, domnule, semănaţi cap tăiat cu el. şi-avea o groază de căvălării.Sărmanul! l-a luat într-o noapte pe sus de la poliţie. ziceau că făcuse ruble de hârtie.

FURTUNESCU (dispus)

Sunt încântat de asemănare. Bravo! (Liza iese în dreapta cu cel din urmă geamantan.)

VICTOR (intrând prin fund cu ceaiul)

Voilâ, voilâ, on y vole!

LIZA (reintrând din dreapta)

Gata, domnule, poftim!

FURTUNESCU (ieşind din dreapta)

Să-mi aducă ceaiul.

Scena III

VICTOR, LIZA

LIZA (mergând înaintea lui Victor şi observând tava)

Zahăr ai uitat să pui. şi. i-ai adus cu lapte. ţi-a zis cu m.

VICTOR (stând la îndoială)

Ba nu!

LIZA

Ba da.

VICTOR (*suspinând*)

„Mai întâi o pierdere treptată a memoriei." (*merge la dulap, scoate o sticlă şi pune rom în păhăruţ, pune zahăr în farfuriuţă şi se duce cu tava în odaia din dreapta*) voilâ, voilâ, on y vole.

LIZA

Ce are? ce-a păţit băiatul ăsta de la o vreme încoace? Nu-i glumă. O fi bolnav! Trebuie să-l întreb, trebuie să-mi spuie numaidecât. Eu nu ştiu ce să mai crez de el. (*Victor reintră din dreapta cu nişte haine la subsuoară şi cu o pălărie cilindru în mână. Ca să-şi descarce mâna îşi pune pălăria pe cap; pălăria îi merge peste urechi.*) Victore! (*Victor, distrat, merge spre dulapul lui.*) Victore!

VICTOR

St! ce?

LIZA (*urcând către el şi cu tonul scurt*)

Victore, ce ai?

VICTOR (*distrat*)

Cu rom? cu lapte?

LIZA

Nu, zăpăcitule, nu! Ce ai? Ce-ai păţit?

VICTOR

N-am nimica.

LIZA

Cum n-ai nimica? (*îi ia pălăria din cap şi o pune pe un scaun.*) De vreo zece zile-ncoace, pare că eşti de pe altă lume, uiţi de la mână până la gură. (*Victor ridică ochii la cer.*) Nu-nţelegi ce-ţi vorbeşte omul, nu ştii ce spui. (*Victor acelaşi joc.*) Râde tot otelul

de tine; pentru asta madama te-a dat din birt aicea sus; se plângea toţi muşteriii de tine; nu mai erai bun de nimic, spărgeai tot, nu înţelegeai ce-ţi comandă oamenii. Nu ţii minte că alaltăieri ai turnat o supă în pălăria unui muşteriu pusă pe masă? Dacă nu eram eu să mă pui pentru tine te dedea madama afară.

VICTOR (ascultă tirada indiferent; merge la dulap, ia peria şi începe să cureţe hainele)

Da. (Apoi merge să şează pe scaunul cu pălăria ca să şteargă hainele şezând.)

LIZA (desperată, oprindu-l)

Ce faci? Ce faci? (îl opreşte să strivească de tot pălăria, trăgându-l repede de mână.)

VICTOR

Nu vezi ce fac? periez hainele dobitocului de colo! Ce nesuferit pasager! De-ar pleca mai curând!.

LIZA (zguduindu-l)

Ţi-ai pierdut minţile, sărace!

VICTOR

Şi ce treabă ai d-ta?

LIZA

Cum ce treabă? Nenorocitule, n-o să ne cununăm peste câteva zile?

VICTOR (confuz)

Ba da! (periază cu putere.)

LIZA

Ei! atunci! vreau să ştiu pentru ce eşti zăpăcit. Spune: ce ai? ce-ai păţit?

VICTOR (oprindu-se din periat)

N-am nimic. (se freacă cu peria pe mână.)

LIZA

Ba ai. (căutând cu gândul şi înfricoşată.) Ai jucat iar cărţi şi-ai pierdut.

VICTOR (periând mereu)

Nu.

LIZA (zâmbindu-i şi mângâindu-l)

Spune drept: mă temi de cineva.

VICTOR (acelaşi joc)

Nu.

LIZA

Atunci, ce? (se aude soneria în fund.)

VICTOR (acelaşi joc)

Voilâ! Voilâ!

LIZA

Răspunde, ce? (îl scutură de mână.)

VICTOR (iritat)

Ce! ce! n-am să-ţi spun dumitale ce, domnişoară Lizo. Lasă-mă-n pace.

LIZA (înecată de plâns)

Aşa? cine sunt eu să te-ntreb? Să te las în pace? (se aude soneria în stânga de trei ori scurt şi glasul Fifinii strigând: Lizo! Victor tresare, se opreşte din periat hainele şi peria îi scapă din mână şi cade pe scaunul cu pălăria. Se ridică degrabă, ia pălăria, o îndreptează cât poate, strânge, cu ajutorul Lizei, hainele, se răpede la uşa din stânga, pe care o găseşte încuiată, apoi la uşa din dreapta, o deschide şi aruncă, printr-însa, hainele, pălăria şi peria.)

FURTUNESCU (de afară)

Ia seama ce faci, gogomane!

VICTOR (ameţit)

Da! domnule! (se întoarce spre stânga, Liza îl urmăreşte dezolată; când au ajuns la mijlocul scenii, se deschide uşa din stânga prin care scoate capul Fifina.)

Scena IV

ACEIAŞI, FIFINA

FIFINA (din uşe, în costum de dimineaţă)

Eşti aici, Lizo? Am sunat de două ori. (Victor rămâne înmărmurit la vederea Fifinii.)

LIZA (stăpânindu-şi emoţia)

Aici, coconiţă, aşteptam să deschideţi. (intră la stânga, aruncând o căutătură lui Victor, care nu se mişcă din loc.)

FIFINA

Gargon! (Victor tresare şi se apropie machinal de Fifina.) Fii bun mă rog, dă-te jos la poartă, vezi că se plimbă d. Peruzeanu, ginere-meu, pe piaţă. Spune-i că astăzi dejunăm la unsprezece. (Victor nu se mişcă.) A! să nu uite să-mi cumpere chinină.

VICTOR (transportat)

Atâta numai? Numai atât?

FIFINA

Da.

VICTOR

Nu se poate. Mai ziceţi, mai comandaţi ceva.

FIFINA

A! da! Bine zici: uitasem. Astăzi dejunăm sus; eu şi Iulia nu prea suntem bine. Când ăi vedea că se suie sus d. Peruzeanu, să ne aduci carta dejunului. Te rog nu uita. (iese la stânga şi închide uşa.)

VICTOR

On y vole, madame, on y... (merge până la uşa prin care a ieşit Fifina, pune mâna la inimă, ridică din umeri, apoi se îndreptează hotărât spre fund şi iese apucând prin coridor la dreapta.)

Scena V

PERUZEANU (singur; intră cu pălăria în cap prin fund din partea stângă a coridorului, se opreşte puţin în fund, aruncă o privire în toată scena, apoi înaintează grav şi meditând)

Crimele... sunt copiii teribili ai exasperării... Şi dacă şi gândul ar trebui pedepsit, cine dintre noi n-ar merita măcar o dată în viaţa lui pedeapsa capitală? (clătinând din cap.) Aşa. acestea sunt urmările lipsei tale de prevedere, Alexandre Peruzene. Nu, zic rău. Tu nu mai eşti Alexandru Peruzeanu, alegător onorabil din colegiul I de Vaslui, tu eşti Alexandru Borgia, ilustrul otrăvitor de neagră memorie. în buzunarul jiletcii tale, astăzi nu mai porţi ca în zilele cele bune nişte inocente pastile de mentă, ci (scoate nişte pacheţele de spiţerie din buzunarul jiletcii) filtruri adormitoare... Iată unde ai ajuns. Tu, care nu puteai suferi romanurile şi melodramele oribile, tu vei avea onoarea să-ţi citeşti numele trecut în faptele diverse ale gazetelor. Un autor popular te va imortaliza printr-o nuvelă originală în „Calendarul Progresului" pe anul viitor şi chipul tău va trece în galeria criminalilor celebri alături cu „Frumoasa Giurgiuveancă" şi cu Marchiza de Brinvilliers de Alex. Dumas-tatăl. (îşi scoate pălăria, o pune pe jardinieră şi-şi şterge sudoarea. O pauză.) ...Omul care mi-a vândut aceste prafuri, mai

întâi mi-a refuzat cererea. Nu ştiam ce să-i zic ca să-l conving, când mi-adusei aminte de taxa stabilită odată pentru conştiinţa negustorilor de hapuri... Aur? Na, 40 de galbeni, mizerabile, şi dă-mi ceva să pot dormi. Atunci spiţerul meu îmi zise tremurând: „Dumneata nu vrei să mă pierzi, monseniore! Ai insomnie, iată leacul; însă ia seama; cu un praf, adormi bine peste un ceas, şi apoi te deştepţi singur; cu două prafuri adormi şi mai bine peste o jumătate de ceas, dar trebuieşti deşteptat de altcineva cu fricţiuni şi duş de apă rece; cu trei, adormi în zece minute (sinistru) dar nimini, cu nimic nu te mai poate deştepta." Fii binecuvântat, omule, i-am zis. (cu hotărâre.) Da! Când fatalitatea ne împinge, cată să mergem înainte. Da! Trebuie să fârşesc astăzi cu soacră-mea. O soacră.vitregă. tânără. idealistă. care face teorii. care scrie poezii sentimentale de pe lumea cealaltă, care detestează sexul bărbătesc. şi care îmi face din luna de miere cea mai amară tortură. Neprevedere nebună!. Mi-aduc aminte încă convorbirea mea decisivă cu doamna Fifina Finţescu: „Domnule, iubeşti pe fata mea vitregă. - O adorez. - Ea te iubeşte, bine; ea este încă minoră, sub tutela mea. Eu, pentru fericirea ei, nu pot consimţi la căsătoria aceasta decât cu condiţia ca întâiele trei luni de zile în căsnicia d-tale să am eu, în locul d-tale, autoritatea absolută, dar absolută. Primeşti? - Primesc doamnă", răspunsei eu fericit, fără să ştiu, fără să bănuiesc ce monstruozitate se ascundea în intenţiile doamnii Fifina... - „Pe onorarea d-tale de cavaler?... - Pe onorarea mea de cavaler." Astăzi au trecut unsprezece zile din luna mea de miere; (cu amărăciune) lună de miere! De cum s-a săvârşit ceremonia religioasă şi până acuma nu am putut avea un singur moment în care să spun nevestii mele trei vorbe între patru ochi. Necontenit între mine şi ea stă doamna Fifina: între cele două părţi ale căsniciei Peruzeanu stă, ca o greşală de ortografie intenţionată pentru un calambur, o trăsură de dezunire; între aceste două părţi se interpune o a treia, ascendentă vitregă, spre a face imposibilă o a patra, descendentă legitimă... în zadar

nevastă-mea se roagă, în zadar eu protestez, strig, mă revolt: monstrul meu nu voieşte să se dea în lături: stă mereu în calea mea, înţepenit în excentricele sale teorii idealiste, sentimentale, sociale şi matrimoniale, aducându-mi aminte pactul ce l-am făcut şi jurământul meu de onoare. „Nu uita, domnule, pactul nostru. Am în căsnicia d-tale autoritate absolută, afară numai daca nu ţii la legămintele d-tale de cavaler. şi chiar aşa nu voi ceda decât brutalităţii." (izbucnind.) A! nu vrei să cedezi de bunăvoie... (scoţând pachetele din buzunarele jiletcii.) M-ai rugat să-ţi cumpăr chinină, iată chinina pe care ţi-o pregătesc! Nu vrei să-mi îngădui trei cuvinte între patru ochi cu nevastă-mea, bine! (dramatic.) Tu n-ai să te dai în lături din calea mea, dar ai să cazi de-a curmezişul ei şi eu voi trece peste tine: pleoapele tale de Argus se vor închide fără să vrei, şi pentru a pedepsi cu o amară ironie răutatea ta, tu stând lângă noi, eu voi fi cu Iulia mea între patru ochi... Vine cineva... Cumpăt (deschide o gazetă şi şade la dreapta lângă jardinieră prefăcându-se că citeşte) şi răbdare până când doamna Fifina îşi va isprăvi toaleta.

Scena VI

PERUZEANU, VICTOR apoi LIZA

(Soneria zbârnâie în fund. Peruzeanu citeşte la dreapta)

VICTOR (intră cu o tavă plină de serviciuri; sonerie până la ieşirea lui)

Voilâ, Voilâ... (trânteşte pe dulap tava, care pierzându-şi centrul de gravitate se răstoarnă.) On y vole. on y vole. (iese repede prin fund la stânga.)

LIZA (intrând din fund prin stânga la zgomotul tavei, se loveşte piept în piept cu Victor, care-şi urmează drumul prin coridor strigând: On y vole)

Iar? Doamne sfinte, ce-i de făcut cu băiatul ăsta?... A nebunit de tot.

P E R U Z E A N U (care a lăsat gazeta când a căzut tava şi s-a întors să vază ce e)

Ce e, fată? ce s-a-ntâmplat?

L I Z A (plângând)

Ce să fie, domnule, nenorocire!

P E R U Z E A N U

Ce nenorocire?

L I Z A (acelaşi joc)

Mare, domnule, băiatul cu care sunt logodită, Victor, garsonul de aici, îl ştii dumneata...

P E R U Z E A N U (râzând)

A! dobitocul cela tânăr cu colţii pe frunte...

L I Z A

Da, domnule.

P E R U Z E A N U

Ei, ce?

L I Z A

Nu ştiu ce are, domnule, e aşa de zăpăcit de la o vreme încoace, încât mi-e frică să nu fi nebunit. Nu mai are capul la loc, nu mai aude, nu mai ştie ce vorbeşte, nu mai ţine minte nimica.

P E R U Z E A N U

Trebuie să fie amorezat.

L I Z A (cu sfială)

Da, domnule, este. De trei luni de zile ne-am logodit. Madama, stăpâna otelului, ne-a făgăduit că ne cunună când om strânge o sută de galbeni. Şi el acuma s-a smintit. De

câteva zile, în loc să facă iconomie, a spart serviciuri de peste 300 de franci!... Uite. (strânge cioburile de jos şi plânge.) Nu ştiu ce să mai mă fac cu el.

PERUZEANU (cu chef)

Trebuie numaidecât cununie... ca să-l faci să-şi vie în fire. Ascultă-mă pe mine. Pentru că eu îmi explic starea în care se află tânărul tău. Sufletul tânăr este ca aburul: daca nu-i pui piedici, merge-n sus uşor ca fulgul; daca însă îl împiedici, îl întemniţezi, îl apeşi, ajunge să spargă şi pereţi de fier.

LIZA

Fireşte.

PERUZEANU

A! dar am uitat să te întreb un lucru. Ai mumă?

LIZA

Da.

PERUZEANU

Rău. - Tânără ori bătrână?

LIZA

Mai mult bătrână.

PERUZEANU

Bine. Te iubeşte?

LIZA

Nu prea, pentru că mi-e mumă vitregă.

PERUZEANU

Şi mai rău! Nu cumva nu poate suferi pe bărbaţi?

LIZA

De, domnule, ştiu şi eu! A fost măritată de trei ori până acuma şi acuma ar vrea iar să.

PERUZEANU

Bine! Dar... (scărpinându-se în creştet) nu cumva face teorii?

LIZA

Nu, domnule, face cozonaci.

PERUZEANU

Cozonaci, bine. Atunci trebuie să te cununi numaidecât.

LIZA

Dar n-avem încă o mie de franci, el n-are nimic şi eu am numai opt sute pe care mi-i păstrează madama.

PERUZEANU

Dar îl iubeşti pe zăpăcitul, 'ai?

LIZA

Cum nu, domnule, mai mult decât el pe mine; dar nu-i arăt.

PERUZEANU (aparte)

Femeie! (tare.) Ei! atunci, fiindcă eşti protejata femeii mele şi pentru că mă interesează romanul tău, îţi făgăduiesc să te scap eu de lipsa care te opreşte să fii fericită.

LIZA

A, domnule! Cum să-ţi mulţumesc! Să trăiască coconiţa Iulia şi co.

PERUZEANU (punându-i mâna la gură)

Atât, nenorocito! ajunge!

LIZA

Mă duc să-i spui şi lui să-l mai liniştesc, bietul băiet! (iese iute prin fund.)

Scena VII

PERUZEANU, apoi VICTOR

PERUZEANU (privind după Liza)

O fată aşa de vioaie şi de gingaşe, să iubească pe un găgăuţă, care poate că nici n-o iubeşte, nici nu o-nţelege. A! bun! fata ceea cu romanul ei mi-a mai gonit ideile negre... Şi de ce aş avea idei negre, aş fi nebun! când am aci în buzunarul jiletcii mele leacul pentru a face să înceteze situaţia mea nesuferită de până acuma... „Ia seama", mi-a zis spiţerul. Ei da! am să iau seama ş-atât. Totul o să se reducă la o farsă, pe care am să i-o joc doamnii Fifinii, de câte ori voi avea nevoie, până i-o plăcea, mai bine decât să doarmă, să meargă să se plimbe şi să mă lase-n pace. (reia gazeta. Victor intră, merge la dulap şi scoate broşura.) Aha! iacă animalul în cestiune. (cu gravitate.) Să se asculte şi partea cealaltă. (uitându-se la ceasornic.) Până să termine doamnele studiul de dimineaţă şi doamna Fifina să binevoiască a-mi permite să-mi văz nevasta, mai am câteva minute. (strigând.) Ei! Garson!

VICTOR (citind pe broşură, rezemat de dulap)

„.. .Şi-apoi o indiferenţă din ce în ce mai mare..."

PERUZEANU

Garson!

VICTOR

Voilâ! voilâ!

PERUZEANU

Vin-aici.

VICTOR (coboară cu broşura deschisă urmărind citirea frazii)

„...din ce în ce mai mare pentru tot ce ne-nconjoară..." (închide broşura ş-o vâră în buzunar.) Ce comandă domnul?

PERUZEANU (observându-l)

îmi pare că te cunosc eu pe tine.

VICTOR

Şi eu pare că te-aş cunoaşte, domnule.

PERUZEANU

De unde?

VICTOR

A! (zâmbind cu întristare.) Domnule, mie mi-a slăbit foarte mult memoria. (căutând în gând.) A! ba da! de la Cameră, domnule; eu am intrat la Cameră, după căderea conservatorilor, cu naţionalii şi liberalii.

PERUZEANU (devenind serios, aparte)

Un adversar politic retras în viaţa privată... Să-i facem onorurile cuvenite. (tare şi politicos.) Şi... în ce localitate vă alesese naţiunea?

VICTOR (atins)

Aş, domnule, nu! ştii că o dată cu politica conservatorilor, a căzut şi bufetul lor. Am venit noi, eu şi răposatul Butoiu. Eu eram ober-ţal la bufet.

PERUZEANU

A! bine zici, acu mi-aduc aminte. Mă iartă. (râzând.)

VICTOR

Nu face nimica, domnule.

PERUZEANU

Ascultă... să lăsăm politica. Ştiu tot despre amorul vostru.

VICTOR (tremurând)

A! domnule, ştii?

PERUZEANU

Ea mi-a spus.

VICTOR (îngrozit)

Ea?

PERUZEANU

Mă interesez de soarta voastră, şi pentru asta trebuie să-i fii recunoscător numai ei, (Victor ascultă uimit) fiindcă această bună dispoziție n-ai să pretinzi că mi-ai făcut-o tu, turnându-mi supa în pălărie, liberal-naționalule!

VICTOR

Merci, domnule.

PERUZEANU

Ea te iubeşte.

VICTOR (ameţit de bucurie)

Domnule!

PERUZEANU

Deşi nu ţi-o arată pe faţă până acuma. Aşa sunt femeile, găgăuţă; dar mi-a spus mie, acuma aici.

VICTOR

Do.domnule. (şovăie.) Nu glumi cu nenorocirea unui biet june!

PERUZEANU

Tu eşti zăpăcit până în starea asta de idioţie, pentru că o iubeşti, nu e aşa?

VICTOR (cu transport)

Mai mult decât Edgar pe Fridolina, domnule, zău!

PERUZEANU

Care Edgar?

VICTOR

Nu ştii? N-ai citit? Dumneata pesemne nu citeşti „Romanţierul Ilustrat"; eu sunt abonat. Iacă. (scoate broşura.) „Edgar şi Fridolina sau victimele Inimii." Zău! domnule, mai mult decât Edgar pe Fridolina.

PERUZEANU (aparte râzând)

A! e rău de tot adversarul meu politic. (tare.) în scurt, tinere Edgar.

VICTOR

Pe mine mă cheamă Victor, domnule.

PERUZEANU

Lasă-mă să isprăvesc. în scurt, tinere Edgar, Fridolina dumitale.

VICTOR (înţelegând figura retorică)

A!

PERUZEANU (îngânându-l)

A!. ai înţeles?

VICTOR

Da, domnule!

PERUZEANU

Ei bravo! eşti băiat deştept!

VICTOR (modest)

Da, domnule!

PERUZEANU (râzând)

Fridolina d-tale arde de dorinţa cununei.

VICTOR

Cununie?

PERUZEANU

Puţin vă mai lipseşte ca să fiţi fericiţi, în curând veţi şi fi.

VICTOR (pierdut de fericire)

A! domnule, domnule! Mi-e frică să nu-mi pierz mintea de fericire.

PERUZEANU

Dragul meu, tu n-ai ce pierde. Caută un moment în care să fii singur cu dânsa, explică-te şi hotărâţi-vă la un fel, pentru că isprăvind serviciile de spart, o să fii nevoit să-ţi spargi capul, idiotule. Haide, acuma, du-te.

VICTOR (transportat)

Mă duc, domnule. (trece pe dinaintea uşii din stânga, oftează vesel.)

PERUZEANU (uitându-se la ceas)

A! să aduci trei dejunuri, sus, astăzi nu ne coborâm în birt.

VICTOR

Ştiu, domnule.

PERUZEANU

De unde ştii fără să-ţi fi spus?

VICTOR (vesel)

Mi-a spus, domnule; ea mi-a spus. (sonerie în fund.) Voilâ, voilâ, on y vole (iese) on y vole... în fund.

Scena VIII

PERUZEANU, IULIA, FIFINA

PERUZEANU (dă din umeri privind pe Victor cum iese şi se întoarce spre uşa din stânga, pe unde intră Iulia. Unul se repede la celălalt)

Iulio!

IULIA (acelaşi joc)

Alexandre!

FIFINA (care a intrat numaidecât după Iulia, trece degrabă între ei la mijloc, înainte de a ajunge unul la altul; către Peruzeanu, făcându-i o reverenţă gingaşe)

Bună dimineaţa, domnule.

PERUZEANU (contrariat, aparte)

Fifina! Nu mă-ndoiam! (stăpânindu-se, tare.) Bună dimineaţa, doamnă. (Iulia, contrariată, trece la stânga în fund, ia gazeta şi se aşază s-o citească, aruncând din când în când câte o privire către Alexandru.)

FIFINA

Eşti tot supărat pe mine?

PERUZEANU

Eu? Nu.

FIFINA

Nu te mai revolţi, prin urmare, în contra autorităţii mele până la expirarea termenului convenit?

PERUZEANU

Din contra, doamnă, aş dori, te-aş ruga să fii bună a-mi acorda o prelungire de termen.

FIFINA

Dacă e sincer aceea ce-mi spui îţi datorez o explicaţie.

PERUZEANU

Doamnă, despre sinceritate vă asigur; de explicaţie nu-i nevoie.

FIFINA

Ba da, daca nu pentru d-ta, pentru mine. Vino de şezi lângă mine. (ia un scaun şi-l trage mai în faţă la stânga. Peruzeanu ia alt scaun şi se aşează lângă dânsa.) Teoriile mele...

PERUZEANU (aparte)

Iar teoriile. (tare.) Mă iartă, doamnă; peste câteva minute o să dejunăm; îmi dai voie să te servesc cu o doză de chinină. (scoate prafurile.)

FIFINA

A! n-ai uitat; îţi mulţumesc: dă-mi.

PERUZEANU (emoţionat, merge la dulap, ia un pahar cu apă, face pilula cu hârtie de ţigară, aparte)

Omul acela mi-a zis: Ia seama! (Fifina în timpul acesta ia o gazetă şi ea) numai una adoarme peste un ceas şi se deşteaptă singură. Tocmai ce-mi trebuie. (prezintă pilula şi paharul de apă Fifinii. Ea

ia pilula şi paharul. El se uită la ceas şi la Fifina care înghite plilula şi are un fior.) Şi acuma (emoţionat) ascult explicaţia, doamnă... Ziceai că.

FIFINA

Că teoriile mele îţi par bizare şi purtarea mea stranie.

PERUZEANU

Nu tocmai, de când am început să le înţeleg.

FIFINA

Nu le-ai înţeles şi nu le poţi înţelege pentru că eşti bărbat. Iulia!

IULIA

Auz, mamă.

FIFINA

Du-te în odaia ta, copila mea. Am să spun ceva bărbatului tău şi tu nu trebuie să auzi.

IULIA (se scoală în silă, plictisită, şi pleacă spre stânga)

Mă duc, mamă.

FIFINA (către Peruzeanu)

Un înger, nu-i aşa?

PERUZEANU (aparte)

Ce folos!

FIFINA

Zic că nu-nţelegi teoriile mele pentru că eşti bărbat; fondul sufletesc al bărbaţilor, fie cât de aleşi, este, permite-mi cuvântul pentru că facem teorie - este brutalitatea; la femei, fondul acesta este sensibilitatea. Tendenţa suflării unui bărbat porneşte de sus în jos şi nu-şi completează evoluţia decât

atingând un obiect real; din contra, sufletul femeii (Peruzeanu impacientat îşi mângâie buzunarul jiletcii) din orice împrejurare a vieţii reale s-avântă în sus, tot în sus, până ajunge la acea treaptă de subtilizare a gândului şi a simţirii dincolo de care este non-existenţa. Nu-aşa?

PERUZEANU

Ba aşa. Teoriile acestea pe cari le-am citit şi în ultimul roman publicat de d-ta în „Cimpoiul" sunt aşa de clare, dar aşa de clare.

FIFINA

De aceea nimic nu e mai îngrozitor pentru o femeie decât brutalitatea bărbatului.

PERUZEANU

Aşa e.

FIFINA

Când din regiunile ideale în care se ridică sufletul femeii, îl siliţi să se coboare degrabă, îl smuciţi şi-l izbiţi de jos... atunci acel suflet de femeie îl rupeţi, îl nimiciţi, îl pierdeţi pentru totdeauna. Trebuie, prin urmare, spre a fi fericirea posibilă pentru amândouă părţile, trebuie ca bărbatul să se suie până la sufletul femeii, să-l îmbrăţişeze binişor şi să-l atragă în jos cu precauţie prin mijlocul stărilor de tranziţie. Pentru aceasta însă s-ar cere o ştiinţă pe care nici d-ta nici Iulia n-o puteţi încă avea, un fel de, daca pot întrebuinţa acest cuvânt trivial, un fel de economie a sensibilităţii. De aceea, eu, care cunosc ştiinţa aceasta şi care ţin a vă face fericiţi, mă pun la mijloc pentru a te ajuta pe d-ta să o duci fără pripă şi fără şovăire prin stările de tranziţie de care am vorbit şi a o cruţa astfel pe dânsa de trista experienţă ce eu am făcut.

PERUZEANU

Mulţumesc prea mult.

FIFINA

Eu am fost o femeie...

PERUZEANU

Mă iartă, doamnă, îmi pare că la vârsta de 27 ani, o femeie n-are încă dreptul să zică am fost.

FIFINA

Am fost o femeie care a avut nenorocirea să facă această experienţă. Rămasă de copilă fără mumă, crescută fără nici o afecţie, m-am înamorat la vârsta de 18 ani de un tânăr pe care-l întâlnisem în societate. Ne-am iubit fără să ne-o spunem doi ani. când colonelul mă ceru de soţie. Tată-meu îmi dete un termen ca să răspunz, lăsându-mi toată libertatea hotărârii. Eram hotărâtă fireşte să refuz, pentru că iubeam pe... trec sub tăcere numele proprii. A doua zi mă aflam cu acela pe care-l iubeam la un bal. Toată seara am fost împreună: m-a rugat să nu danţez, m-am supus; am stat de vorbă într-un salon mic, la o parte de mulţime. După miezul nopţii lumea strecurându-se încetul şi tatăl meu fiind la cărţi, mă pomenii rămasă singură cu tânărul meu. Mă cuprinse deodată frica. El, ca şi cum ar fi pândit de mult momentul, se apropie repede de mine şi cu lacrimile-n ochi, cu ochii rătăciţi, cu obrajii îngălbeniţi, mă apucă tremurând în braţe, strigă înecat: Te iubesc. Voii să mă smucesc din braţele lui; el mă strânse mai tare; voii să ţip, însă el îmi înecă glasul strângându-mă în braţe şi sărutându-mă cu d-a sila. Atacul unei fiare mi-ar fi făcut mai puţină groază. Am leşinat.

PERUZEANU

Şi apoi?

FIFINA

Apoi? Nu am mai avut un moment de pierdut. în seara aceea chiar, am rugat pe tatăl meu să comunice colonelului că consimț. Colonelul a doua zi ne-a făcut vizita formală şi, peste zece zile, am făcut cununia.

PERUZEANU

Cu colonelul?

FIFINA

Da, cu colonelul. L-ai cunoscut; era puțin mai bătrân decât tată-meu, era un om mărginit şi bolnăvicios. Cum am trăit de atunci o jumătate de an până la moartea colonelului şi încă cinci ani după aceea, să nu mă întrebi.

PERUZEANU

Dar el... el ce s-a făcut?

FIFINA

Din noaptea aceea grozavă nu l-am mai văzut. Am auzit în treacăt că făcând o călătorie în jurul lumii s-ar fi însurat în America sau în Africa, nu ştiu bine.

PERUZEANU

Şi n-ai dori să-l mai vezi. cu toată brutalitatea lui vinovată?

FIFINA (mişcată)

Să-l văz? Pentru ce să doresc?

PERUZEANU

Daca tot te-ar iubi? căci te-a iubit, ai spus că te-a iubit.

FIFINA

Daca eu nu l-aş mai putea iubi, ce folos! (se ridică de pe scaun mişcată.)

VICTOR (intră prin fund, purtând o tavă cu tacâmurile pentru dejun)

Voilâ! voilâ! on y vole! (trece cu tava, privind lung şi triumfător pe Fifina, şi iese în stânga.)

PERUZEANU (care s-a ridicat şi el)

Doamnă... (oferă Fifinii braţul. Victor intră din stânga; a lăsat tava. Fifina ia braţul lui Peruzeanu şi ies în stânga.)

Scena IX

VICTOR (privind gingaş pe Fifina care iese la braţul lui Peruzeanu)

Ce mi-a zis pasajerul?... „Caută un moment în care să fi singur cu dânsa, explică-te şi hotărâți-vă la un fel, pentru că isprăvind serviciile de spart, o să fii nevoit să-ți spargi capul!..." Nu! (hotărât.) Nu! nu voi să-mi sparg capul (îşi drege colții de pe frunte) daca şi ea mă iubeşte... Voi mai bine să mă explic... Dar cum să-ncep? Ce să-i zic?... (aducându-şi aminte şi lovindu-se pe frunte.) A! (caută în buzunar şi scoate broşura. După ce a găsit anume o pagină, citeşte atent.) „După câteva momente de tăcere, urmară câteva cuvinte simple, apoi Edgar, aruncându-se la genunchii nobilei sale amante, zise cu glasul tremurător: O! Fridolino! te iubesc, te ador, te idolatrez, sunt nebun! Tu mă iubeşti; eşti, trebuie să fii a mea, te voi disputa cerului şi infernului." (sonerie mereu.) Voilâ! voilâ! on y vole! (mergând spre uşa din dreapta)... te voi disputa cerului şi infernului!... (iese în dreapta.)

Scena X

PERUZEANU (intră din stânga, e cam ameţit şi ţine în mână ceasornicul deschis)

încă cinci minute, Iulio! (cu chef amestecat cu gravitate.) Da! când fatalitatea ne împinge, trebuie să ne supunem!... încă

cinci minute şi filtrul îşi va avea efectul... Am observat bine simptomele: Fifina era dusă pe gânduri, ochii-i erau obosiţi, tâmplele i se băteau... (schimbând tonul.) Biata Fifina! cu temperamentul ei delicat, cu idealismul ei bolnăvicios şi cu aventura ei nenorocită, merită compătimire; dar asta e un cuvânt ca să mă împiedice pe mine?... Când îmi făcea mai adineaori confidenţa ei, mărturisesc că eram mişcat... A! dar asta nu m-a făcut să-i admit mofturile ei idealiste şi mai cu seamă întrucât ne privesc pe mine şi pe Iulia. Auzi d-ta! economia sensibilităţii. idealizare, subtilizare, non-existenţă. Auzi fleacuri... (hotărât.) Nu! nu-mi pare rău deloc de ce-am făcut! (privind la ceas.) încă trei minute şi... Cine vine?

Scena XI

PERUZEANU, FURTUNESCU, în haine negre şi ras, intră din dreapta, VICTOR după dânsul îl periază

FURTUNESCU

Şterge bine, gogomane! (merge să se uite-n oglindă fără să observe pe Peruzeanu.)

VICTOR (strâmbându-i-se pe la spate)

Bine, domnule.

FURTUNESCU (fără să se întoarcă)

Daca vine cineva să întrebe de d. Ulise Furtunescu, spune că mă găseşte acasă în toate dimineţele până la amiaz.

VICTOR

Bine, domnule.

PERUZEANU (izbit de glasul şi apoi de numele Furtunescu)

Furtunescu? Ulise Furtunescu? (Furtunescu vrea să iasă.) Mă iartă, domnule, vă numiţi Ulise Furtunescu? (amândoi se găsesc faţă în faţă când Furtunescu se întoarce. Amândoi se fixează un moment reciproc.)

FURTUNESCU - PERUZEANU (deodată)

Peruzene! Furtunescule! (se iau în braţe; joc de scenă.)

PERUZEANU

Eşti stafie, vedenie, sau eşti în adevăr Ulise Furtunescu? De câţi ani trăieşti sub pământ?

FURTUNESCU

Cam de mult.

PERUZEANU

Când ai sosit?

FURTUNESCU

Azi-dimineaţă.

PERUZEANU

De unde?

FURTUNESCU

De-a dreptul de la Ismail.

PERUZEANU

Cum? de unde? mai zi o dată.

FURTUNESCU

Lasă-mă să răsuflu şi-ţi povestesc în câteva vorbe nenorocita mea odisee.

PERUZEANU

Ascult. (şade pe scaun. Furtunescu asemenea.)

FURTUNESCU

Lipsesc de şase ani din ţară. în acest timp am fost voluntar în armata Marei Britanii, în Afganistan, în Zululand, în Transvaal şi în Egipt.

PERUZEANU

Şi acuma?

FURTUNESCU

Acuma sunt în retragere, şi mă întorc în ţară după şase ani de exiliu.

PERUZEANU

Cum de exiliu?

FURTUNESCU

Şi mă întorc mai nefericit ca la plecare...

PERUZEANU

Şi cauza exilului? vreo cestiune de onoare?

FURTUNESCU

Nu! O nenorocire de amor.

PERUZEANU

Cum?

FURTUNESCU

Lasă-mă, nu-mi mai aduce aminte.

PERUZEANU

Te rog, Furtunescule.

FURTUNESCU

Iubeam o fată, care mă iubea şi ea, dar care s-a măritat de bunăvoie cu altul.   cu un om mai bătrân ca tatăl ei, numai ca să-mi zdrobească mie inima. (montându-se.) în momentul când s-a măritat trebuia s-o ucid sau să mă sinucid, dar ori că n-am avut destul curaj, ori că am avut prea multă mândrie, n-am făcut nici una, nici alta.

PERUZEANU

Nu înţeleg.

FURTUNESCU

Toate împrejurările: sălbaticii, fiarele, şerpii, crocodilii, insectele Asiei şi Africii nu m-au putut răpune şi iată-mă înapoi cu un singur gând, cu un singur dor: s-o mai văz o dată.

PERUZEANU

Nu ştiu, îmi spui tu prea pe scurt ori nu pricep eu bine, dar îţi mărturisesc că nu înţeleg nimic. Zici că te iubea şi apoi zici că în necazul tău s-a măritat cu un bătrân care-i putea fi tată şi pe care nu-l iubea de vreme ce te iubea pe tine.

FURTUNESCU

Da.

PERUZEANU

Pentru ce?

FURTUNESCU

Pentru o nebunie femeiască, copilărească, din exces de idealism; pentru că după doi ani de amor, adânc şi tăcut, într-o seară, rămânând singur cu ea, - eram şi cam ameţit de şampanie.   poate cam.   prea, - nu m-am mai putut stăpâni, i-am spus că o iubesc şi am îndrăznit s-o sărut.

PERUZEANU (care a sorbit uimit fiecare vorbă)

Furtunescule, cine este femeia aceea?

FURTUNESCU

Nu pot spune. E astăzi măritată.

PERUZEANU

Daca nu mi-o spui tu, atunci să ți-o spun eu. O cheamă.

FURTUNESCU

O cheamă.

PERUZEANU

Fifina...

FURTUNESCU (repede, întrerupându-l)

De unde ştii?

PERUZEANU

De unde ştiu? Furtunescule! Fericite Furtunescule!

FURTUNESCU

Fericit, eu?

PERUZEANU

Da! pentru că colonelul Sințescu a murit acum 5 ani, o jumătate de an după plecarea ta, (mişcarea lui Furtunescu) pentru că văduva lui, care trăieşte sănătoasă şi frumoasă şi tot idealistă, excentrică, este soacra mea (acelaşi joc necontenit crescendo), căci eu am luat de nevastă pe Iulia, fata colonelului... pentru că adineaori chiar am vorbit cu Fifina despre tine... pentru că n-ai nevoie să-i mai cauți urma departe, de vreme ce i-ai şi găsit-o: Fifina ta şi nevasta mea se află aici la trei paşi, în odaia de colo... 'Aide la ele... (Furtunescu ameţit voieşte să plece, dar se înmoaie de genunchi şi îşi pierde cunoştința. în timpul acesta Victor intră prin fund cu un vraf de farfurii pe care le aşează pe dulap.)

PERUZEANU (susţinând pe Furtunescu)

Aha! învingător al ilustrului Arabi-paşa. (lui Victor.) Pune mâna, găgăuţă! (Peruzeanu şi Victor conduc în dreapta pe Furtunescu.)

Scena XII

FIFINA (singură, intră din stânga, dusă pe gânduri)

Pentru ce m-a întrebat Alexandru: şi n-ai dori să-l mai vezi? Şi dacă el tot te-ar mai iubi? întrebările lui îmi ard sufletul. (pauză.) S-ar putea să-l mai văz?. Mai trăieşte?. Unde este?. Şi m-ar mai putea el iubi după atâta vreme?. m-ar mai putea iubi după răul ce i-am făcut, după lovitura crudă - căci a fost crudă; prea crudă – pe care i-am dat-o?... A! nu... (pauză; e mişcată.) A! ce rău am făcut că am deşteptat în fundul inimii amintirile acestea cari trebuiau lăsate să doarmă pentru totdeauna... Ce rău am făcut că mi-am întors iar gândul cătră o fericire care este pierdută pentru totdeauna, pierdută fără nici o speranţă de reîntoarcere... (pauză; este foarte mişcată; cade pe un scaun şi îşi şterge repede ochii.) A! ce nenorocită sunt...

Scena XIII

FIFINA, VICTOR

VICTOR (intră din dreapta şi dă cu ochii de Fifina, care întoarsă cu spatele nu-l vede)

Ea! (scoate degrab' broşura, şi citeşte la pagina însemnată.) „După câteva momente. tăcere. cuvinte simple apoi." (merge la oglindă, în acelaşi timp îşi drege frizura, cravata şi vesta, apoi ca inspirat, apropiindu-se de dânsa şi căutând a-şi păstra deocamdată cumpătul.) Ce faci, Fridolino?

FIFINA (care a stat adâncită în gânduri, întorcând capul)

Ce?

VICTOR (tot stăpânindu-se; joc de scenă de galanterie cu şervetul)

Eu. sunt bine. merci!

(Victor joc de scenă.)

FIFINA (neînţelegând)

Ei, şi? (aparte.) Ce are? a nebunit? (tare şi ridicându-se.) Ai înnebunit?

VICTOR (izbucnind)

Da, am înnebunit! (aleargă să observe uşile, apoi vine să cadă în genunchi înaintea ei; cu putere.) Fridolino! (Fifina se dă înapoi, jumătate speriată şi jumătate supărată.) Fridolino! (cu emoţie crescendo.) Fridolino! A. O. (scoate repede broşura şi citeşte iute şi accentuat.) Te iubesc, te ador, te idolatrez. sunt nebun! Tu mă iubeşti.

FIFINA

Ce?

VICTOR (lăsând cartea, dar ţinând-o cu degetul la pagină)

Ginerele tău mi-a spus-o, mi-a făgăduit să ne cunune.

FIFINA (indignată)

Ce! o farsă?

VICTOR (redeschizând cartea şi tot în genunchi, repede)

Tu mă iubeşti, eşti, trebuie să fii a mea, te voi disputa cerului şi infernului...

FIFINA (severă şi înaintând spre el ameninţătoare)

Nebunule, spune cine te-a îndemnat să faci asta?

VICTOR (dându-se înapoi în genunchi)

Amorul, Fridolino!

Scena XIV

FIFINA, VICTOR, LIZA, apoi FURTUNESCU, PERUZEANU şi IULIA

LIZA (intră prin fund, vede pe Victor la genunchii Fifinii, dă un ţipăt, se târăşte d-abia până la un scaun şi cade leşinată)

Victor! A nebunit!

FURTUNESCU (intră urmat de Peruzeanu din dreapta, vede pe Fifina şi se repede spre ea)

Fifino! (în calea lui întâlnind pe Victor, care s-a sculat din genunchi, îl îmbrânceşte în fund; Victor îmbrâncit cade pe un scaun lângă Liza.)

FIFINA (vede pe Furtunescu, stă încremenită un moment, vrea să zică ceva şi cade leşinată)

El... e... (Furtunescu o prinde în braţe.)

PERUZEANU (care a intrat după Furtunescu)

Efectul narcoticului combinat cu emoţie. (triumfător.) Argus a adormit!... în sfârşit. (se-ntoarce repede spre uşa din stânga, în care apare Iulia.)

IULIA (apărând în uşa din stânga)

Ce este?

PERUZEANU

Iulio!

IULIA

Alexandre! (Peruzeanu se repede la Iulia, o ia în braţe şi iese cu dânsa în stânga.)

(Toată acţiunea şi cuvintele din această scenă merg repede şi aproape simultaneu.)

LIZA (deşteptându-se, cătră Victor)

Ce-ai făcut, prăpăditule?

VICTOR (aiurit)

Ce-am făcut?

FIFINA (căreia Furtunescu i-a sărutat mereu mâinile ca s-o deştepte, venindu-şi în simţire)

Iulio!

FURTUNESCU (dulce şi încet)

Nu-i aci, doamnă.

FIFINA (recunoaşte pe Furtunescu, îl priveşte lung cu dragoste; amândoi d-odată se iau în braţe şi încep să plângă. Joc de scenă. După o pauză, ea tresare ca aducându-şi aminte de ceva şi se ridică deodată)

Unde-i Iulia?... Alexandru?

(Furtunescu arată cu degetul la stânga. Fifina se repede să iasă pe uşa din stânga, când apare pe pragul acesteia Peruzeanu. Fifina îşi pune mâinile la ochi.)

Scena XV

ACEIAŞI, PERUZEANU, apoi IULIA

PERUZEANU (cu chef)

Ei! a trecut emoţia?... Jos teoriile excentrice! doamnă... (cu intenţie) Furtunescu.

FIFINA (după o pauză, cu chef şi ciudă)

Cu toate astea, ele rămân adevărate.

FURTUNESCU (sărutându-i mâna cu mustrare amoroasă)

Dar nu mai puțin și primejdioase.

FIFINA (cu blândețe)

Crez și eu. (privește înduioșată pe Furtunescu; joc de scenă.)

IULIA (care a intrat prin stânga veselă și a coborât lângă Peruzeanu)

Alexandre, cine este domnul? (arată pe Furtunescu.)

PERUZEANU

A! bine zici, tu nu-l cunoști. Draga mea, dă-mi voie să-ți recomand pe un bun prietin al meu din copilărie și în curând socrul meu (mișcare a Iuliei; Fifina și Furtunescu surâd aprobativ.) d. Ulise Furtunescu, proprietar român și căpitan englez, alegător în colegiul I de Bacău și învingătorul lui Cetiwayo și al lui Arabi-pașa. (salutări; joc de scenă. Iulia trece lângă Fifina și Furtunescu.)

IULIA

Domnule.

FURTUNESCU

Doamnă.

PERUZEANU

A! â propos... (către Fifina.) Te doare capul? Ești așa... obosită?

FIFINA (curioasă)

Nu, dar pentru ce?

PERUZEANU

Pentru. pentru nimic. voiam numai așa să știu.

FIFINA

Nu. (se-ntoarce la Furtunescu și la Iulia și urmează jocul de scenă.)

PERUZEANU (coboară în faţă, se caută în buzunarul jiletcii; scoate un praf, pune degetul şi se strâmbă)

A! mizerabil spiţer... mi-a dat sulfat de chinină... în loc de narcotic. (revenind.) A! nu-i nimic. nici nu-mi mai trebuie. Socru-meu. Furtunescu să trăiască!.

LIZA (care a coborât sfioasă lângă Peruzeanu)

Pe mine nu mă uiţi, domnule... (Peruzeanu scoate portofoliul, şi-i dă câteva hârtii Lizii.) Să trăieşti, domnule! Să trăiască coconiţa Iulia şi. (se opreşte.)

PERUZEANU

Dă-i nainte.

LIZA

Şi coconiţa Fifina. (se duce-n fund lângă Victor, care stă abătut lângă dulap.)

PERUZEANU

Şi mai ales socru-meu Furtunescu (aparte) care m-a scăpat de infamul de spiţer. (tare.) Şi acuma, doamnelor, repede pregătiţi-vă: peste un ceas plecăm.

IULIA (veselă)

La Paris.

FIFINA

în Italia.

PERUZEANU

Nu. La Furtuneşti, la socru-meu, în ţinutul Vasluiului, (arată pe Furtunescu) care crez că este sătul de călătorie şi expediţii. Trebuie să petrecem ca toţi oamenii cu minte luna noastră de miere în linişte. (Fifina îl mustră cu un zâmbet şi clătinând din cap.)

FURTUNESCU

Se adoptă?

IULIA şi FIFINA

Adoptat.

PERUZEANU (către Victor care stă aiurit în fund)

Garson, degrab' socoteala noastră şi a domnului. (Victor stă pe loc privind pe Peruzeanu.)

LIZA - PERUZEANU (deodată)

N-auzi! (îl înghioldeşte.) Garson... n-auzi?

VICTOR (împins de Liza pleacă spre fund machinal)

Voilâ, voilâ, on y vole! (Joc de scenă între Fifina cu Furtunescu, şi Iulia cu Peruzeanu.)

(Perdeaua cade)

1 APRILIE

MONOLOG

UN TÂNĂR

(Aer şi maniere de mic impiegat, costum cam sărăcuţ, dar curăţel; jiletca, foarte deschisă, lasă să se vază pieptul cămăşii de coloare; mănuşi, ţilindru; floare-n piept; baston subţire)

Eu mărturisesc drept, cum am spus şi la juraţi, eu, domnule preşedinte, i-am zis lui Mitică: nu-mi plac glume de astea! Adică nu că mi-era frică de ce s-a-ntâmplat... nici nu mă gândeam! dar vorba e, nu-mi plac mie astea; că eu îl ştiam cine e Mişu, laş! şi n-are curaj; mi-era frică să nu păţim cu el cum mai păţisem o dată, când s-a-ntâmplat la Hierestrăul Vechi bătaia cu mizerabilii ăilalţi, care ne-a atacat, şi Mişu de frică a fugit şi s-a ascuns undeva... După ce s-a isprăvit bătaia - că (sever) i-am pus pe goană pe mizerabilii, care se lăuda că o să ne-o facă ei, că sunt de la parchetul general; da'... am lucrat... teribil (învârteşte bastonul repede) - l-am căutat pe Mişu pân toată grădina, şi după ce l-am găsit, nu vrea să iasă d-acolo cu nici un preţ, ţipa că vrem să-l omorâm. Am ridicat uşa din ţâţâni... Când l-am scos afară, era galben ca lămâia şi-i clănţănea dinţii. Pe urmă s-a bolnăvit de gălbinare - i-a trecut cu cârmâz şi cu acrituri. da' numa' cu acrituri, - dulce n-avea voie! De atuncea i-a rămas numele - (cu satisfacţie), eu i l-am pus - Mişu Poltronu!

De-aia, eu îi spusesem lui Mitică să-l lase-n pace, da', fiindcă ăilalţi a vrut, zic şi eu: Haide! Ce-o să se-ntâmple? întâi aprilie - o să râdem de Poltronu, şi pe urmă, ce?

Da, al dracului Mitică!. Săracul!. Să vezi.

Noi mergeam la berărie pe bulevard devale. în seara aia Mitică venise cu Cleopatra, amanta lui - este la maşinele de cusut. A dracului şi ea!. Săraca!. Să vezi.

Tocma' după douăspce târziu, a venit şi Mişu, şi Mitică l-a recomandat Cleopatrii, că pe noi ne recomandase de mult. Pe urmă, râzi! şi conversaţie, şi râzi! (face mare haz.) Am stat noi aşa, să fi fost până pe la două şi jumătate trecute... Mişu era amorezat de nevasta unui cârciumar din dosul Cişmegiului, de la care cumpăra ţigări de damă - umbla gătit, cu guler nou, cu ţilindru, cu un baston de păr nodoros şi cu mănuşi - şi dăduse şi cu parfum. Mişu zice:

„*Bonsoir,* eu mă duc.

- Mai stăi.

- Nu se poate; mâine am treabă de dimineaţă la canţilerie."

Şi a plecat.

După ce a plecat Mişu, Cleopatra a început să râză: hihihi! (râde ca Cleopatra) zice Mitică:

„Ştiţi voi unde s-a dus Poltronu?

- Unde?

- în Cişmegiu, pe movilă: să fluiere.

- Ei aş!"

Şi pe urmă ne-a spus Mitică toată intriga: Mişu primise de la nevasta mitocanului o scrisoare - imitaţia Cleopatrei - că mitocanul pleacă la Ţurloaia după peşte pe la trei despre ziuă, şi că el, adică Mişu, s-o aştepte negreşit în Cişmegiu pe movilă, şi să fluiere pe „Margareta" (fluieră entrata marşului „Margareta") ca să fie ea la sigur că el este - că ea ştie că o curtează de atâta vreme, când cumpără ţigări de damă, şi are să-i spuie multe, da' să vie negreşit.

Asta era intriga lui domnul Mitică, de râdea mereu şi-şi făcea semne cu Cleopatra - asta era: ea să meargă pe la trei şi jumătate pe movilă, şi el, adică Mitică, să se facă mitocanul,

să ceară cont lui Mişu, şi noi să ieşim toţi să ne batem joc de întâi aprilie de Poltronu!

Am chemat ţal! am plătit. Cleopatra s-a îmbrăcat cu mantaua impermeabilă de mătase crem cu glugă - foarte frumoasă manta! ...şi Cleopatra nu-i urâtă... cu gluga... e brunetă - şi numai treizeci şi cinci de franci - chilipir, da' era de ocazie: i-a făcut hatâr negustorul - o cunoaşte - de la maşini.

Când am ieşit de la berărie, bătea patru fără un sfert la Eforie... Am intrat în Cişmegiu. Ploua măruntel; era pustiu în grădină şi întuneric. Am tras cu urechea - n-am auzit nimic. Am mers drept pân aleea mare şi ne-am făcut planul: Mitică şi Cleopatra să pornească din dosul bufetului, şi noi să ne ascundem la pândă sub movilă la grotă.

Tragem iar cu urechea - nimic.

„Să ştii, zic eu, că i-a fost frică Poltronului să vie: nu vine el noaptea pân Cişmegiul pustiu."

Mitică zice: „Atuncea n-am făcut nimic!" Da' Cleopatra: „Aş! nu se poate!. A venit!"

Şi până să n-apuce să zică, auzim: (fluieră partea întâia a marşului „Margareta", fals şi tremurat.)

„Ai auzit? zice Cleopatra. Haide!"

Ne lasă pe noi şi pleacă uşor spre movilă, noi în partea ailantă şi Mitică după ea la distanţă - acum auzeam bine: (continuă fluierul mai hotărât.)

Cleopatra se suie-ncetinel pe potecă şi noi ne pitulăm după bolovanii de jos...

... Am auzit fluierul (continuă fluierul şi mai hotărât şi deodată se opreşte brusc) încetând şi un „ah! de n-ar veni bărbatu-meu!" pe urmă nişte pupături şi şoptituri; da' nu puteam înţelege nimic de vâjâiala havuzului din lac... Am stat aşa câteva minute şi deodată auzim pe Mitică prefăcut:

„Cu nevastă-mea, mizerabile! te-am mâncat!"

Apoi un răcnet, o pocnitură, o bufneală de trup căzând, toate într-o clipă, şi ţipetele Cleopatrii:

„Săriţi! l-a omorât!. Mitică!. Mitică!."

De-a buşile peste bolovani, ne-am jupuit genunchii, am fost la moment sus. Mitică lungit pe spate horcăia adânc, Cleopatra lupta să-i ridice capul greu, Mişu sta ţapăn în picioare.

Ce fusese asta? (scoate o batisă chic şi se şterge emoţionat.)

Cleopatra îl luase în braţe pe Mişu; îi făcea declaraţii de amor; Mitică a strigat de la spatele lui Mişu; Mişu s-a desprins de Cleopatra, s-a întors în loc şi, când a dat Mitică să pornească spre el, a ridicat bastonul de vârf cu măciulia nodoroasă-n sus, şi l-a plesnit pe Mitică drept în frunte cu sete... Auzi putere la Poltronul!... (îşi face cruce) de frică!...

Am alergat în toate părţile; nici un sergent în grădină. Am dat fuga-n bulevard, am găsit o birje, pe urmă şi un sergent - nu vrea la început să vie dobitocul, zicea că e păcăleală de întâi aprilie, parcă nouă de păcăleală ne ardea!

L-am ridicat pe Mitică încetinel. Nu mai horcăia aşa tare. începuse să se lumineze bine şi ploua mereu. Mantaua Cleopatrii era plină de sânge. Obrazul lui Mitică negru ca postavul şi umflat... I-am lăsat la Colţea pe amândoi şi noi am mers la poliţie.

El a murit pe seară – aşa a spus doctorul; (zâmbind sceptic) eu zic că era mort chiar când am ajuns la spital: când l-am luat să-l coborâm din birje, a mai horcăit o dată tare şi pe urmă s-a plecat scurt cu bărbia-n piept, parcă i-a trosnit junghetura... (face mişcarea.) Atuncea, când s-a aplecat, i-am văzut creierii amestecaţi cu păr şi sânge cu spumă. (grimasă.)

Ce-am păţit.

A doua zi ne-a dus de la poliţie să ne confrunte cu mortul. Venise şi mă-sa lui Mitică - o mahalagioaică. ce gură! făcea un scandal! parcă era nebună, se muşca de mâini,

se trăgea de păr. Ne-a ocărât, ne-a blestemat. ba pe Cleopatra a şi scuipat-o. (bocindu-se ca bătrâna.)

„Mitică! frumosul maichii! Mitică!" (schimbând tonul şi mutra şi dând din umeri.) Ei, asta mi-e necaz mie. Mitică şi frumos! poftim!

După aia, ţine-te tămbălău trei luni de zile pe la Văcăreşti, pe la instrucţie, pe la juraţi... Pe Mişu l-a achitat... Da' ce ne-a făcut la toţi procurorul! Pe urmă (foarte mâhnit), ne-a dat afară de la minister cu raport motivat - că suntem scandalagii.

Halal de întâi aprilie!. Eu îi spusesem lui Mitică.

(pleacă fluierând cu brio „Margareto, îngeraş iubit".)

MODERN

MONOLOG BURLESC

(Un tânăr elegant şi vesel, important şi sigur de sine. Pasul bine dezlegat. Maniere de şic. Mare dezinvoltură. Puţin accent moldovenesc. Vorbeşte cu o remarcabilă volubilitate, dar comod şi cu mult natural - versurile, *allegro scherzando;* proza, *quasi presto, ben marcato).*

Când cu muscal la deal iu merg,
Deja îmi zice: „Blumenberg!"
Când merg la vale cu un cal,
Deja ma cheamă: „Blumenthal!"
Când merg pe jos, că niştu gheld,
Deja ma strigă: „Blumenfeld!"
Dar iu nu le răspund deloc,
... Parol! aşa să am noroc!

Iu sint distrat... sint neurastenic... ca orice intelectual modern!... Şi parcă n-am de ce?... Iu sint aşa ocăpat şi preocăpat! Iu lucrez aşa mult!... Trebe să mă gândesc, să găsesc ideile! în toate zile, trebe să am deja ideile pântră jurnalul al miu... Amabili lectorii şi graţioase lectriţele - parcă ele ce aşteaptă cu nerabdare?... rubrică cutediană de la mine... Şi parcă sint burghez, să am rentele?... Nu trebe să-m fac cu condei un viitor? în toată demăneaţă nu trebe să dau o cronică ori un fuiliton? ... Aşa s-am parte de repâtaţie a mea!

Deja, ca intelectual,
Sint primu critic la jurnal,
Şi am aşa iu un talent,

Că-m zic deja toți emânent!
Şi sper că încurind deja,
Norocul mă va proteja,
Să am un mare viitor.
... Toți ma citesc! aşa să mor!

Şi pe urmă nu trebe să merg şi-n soțietate? am invitațiile tot în lumă bună, tot hailaif... Ele ma invită pântră cozirie... Iu fac cozirie în trei limbi: româna, franceza şi germana... iu am multă dispoziție pântră limbile... Acu învâț şi englezeşte: „Vereuel! Ulărait! Aidî iudî!"... La toți faivălclioc trebe să fiu şi iu; trebe să citesc ceva - este spețialitatea a mea... Dacă citesc iu Imenescu într-un salon la damele, - „Ce te lejeni, codrăle? ... Şi pântră de ce să nu ma legăn?" - ele toate plinje... Oi mamă!... Aşa s-am parte de ochi ai mei!

La prițele-s placut deja,
Şi ele toate zic aşa:
„Dintre toți poreții, el e
Desigur cel mai destenghe!"
Deja, fiindcă toate-m plac,
Cu ochiu iu la toate fac;
Dar pe niciună nu iubesc.
... Parol sacre!... aşa s-tioresc!

îmi place să fâltrez... O! fâltrajul... este aşa ceva!... Oi mamă!... Daca nu m-am dus, trimite să mă caută... Ține făivălclioc pună noapte târziu pună viu şi iu... Ştii... iu le vorbesc la ele despre tot, despre literele, ştiințele, artele... şi despre filizofie - tot le vorbesc... Iu sint modern, sint contrar la relijia... E lucră vechi!... Ce trebe astăzi siperstiție şi inchiziție? toate moftele demodate. Trebe tuleranța! asta recliamă spirit al secolului... Trebe o cujetare liberă, şi pântră mine şi pântră tine, şi pântră noi şi pântră goi... pântră toți!... Aşa să fiu prost dacă nu trebe!

Deja, ca tinăr publicist,
Sint filizof şi ateist:
Iu nici cu rabin, nici haham,
Deja relații nu mai am;
Nu țin la cuşer, nici la trif,
Căci sint deja libră-pansif...
Şi toți spun: „El aşa-i - deştept!"
... Să fiu magar daca nu-i drept!

Iu am ținut să-m fac aşa o educație a spiritului, să capăt aşa un grad de mentalitate!... să fiu un om de şcoală nou, omul al secolului său materialist-evoluționist... Iu am supt laptele din țiță de la ştiință modernă... Am citit deja pe doctăr Bihner şi pe Darvin, pe Hechel şi pe Max Nordau, şi pe Ibsen, şi pe Tălstoi şi pe Gorche, şi pe Zola, şi pe Lombroză, şi pe Oscar Vilde, autorul de la *Salome...* Ştii ceva de el?... el a morit deja... El a fost în viața aşa nenorecit pântră o mică placere a lui... Oi tată!... Pe toți îi cunosc: am scris despre ei deja la fuiliton... Parcă n-ai citit?

Iu sint deja om foarte cult,
Citesc şi scriu aşa demult!
Sint delicat şi diplemat,
Şi am un spirit rafinat;
Dar de polemci nu m-apuc:
Pântră de ce să am bacluc?
Şi parc-o să câşlig ceva?
... Aufmană munăs!... nu-i aşa?

Am avut odată un coflict la bal-mascat cu un sub-locotănent de la intendență... Iu am tacânat o mască, un debarder elegant, care a fost cu el la braț... Am zis, în poezie - aveam o inspărație, aşa un humor american ala Marc Tuen - zic: „Mască, ochi ai tăi îmi plac, te tratez cu un bosmag! Vină, mască, la bufet; te tratez cu un pesmet!" am zis aşa în amandou

limbi (n-am ştiut ori e moldovancă, ori muntiancă), ca la orice caz, să-nţeleje ea... Ştii ce-a zis el, locotănentu! zice: „Eşti porc!" Şi a vrut să-m mai dea încă o palmă deja... Aşa să fiu sanatos!... Iu m-am suparat foarte tare, încât am plecat din bal... Adozi, am trimes la acel domn căpitan martori ai mei... Iu am fost ofensat; iu am pus condiţiile ale mele... Parcă n-aveam drept? Aşa este codă de la duel... El a trebuit să acţepte: nu putea refăza! era descalefecat... Pântră un militar, daca e descalefecat, oi mamă! imediat e degredat!

Deja, fiind la bal-mascat,
Un domn maior m-a insultat...
El a crezut că iu sint laş...
La şaptezeci-şi-cinci de paşi
L-am provăcat şi m-am batut.
A zis toţi: „Bravo Blumenblut!
Lui nu-i e frică de câstol!"
... Aşa să nebănesc!... Parol!

Cinci glonţi am schimbat fara nici un rezultat; pe urmă... pe teren... ne-am impacat. De ce să nu ma-mpac daca am aşa o eclietantă satisfacţie?... Ne-am dat mâna ca cavaleri şi am dejenat cu toţi la «Respect» - face el aşa fripturile bune la gratar... e o placere! Iu am ridicat un pahar pântră valoroasă şi bravă armata română; şi adversarul al miu colenelul, a răspuns, printr-un tost bine simţit, pântră bravi intelectualii români şi în jenere pântră valoroasă presa română!... Am petrecut aşa frumos! auf mană munăs! Colenelul este aşa un barbat placut, om cu suflet bun şi aşa un caracter nobl are el!... Şi citeşte mult... el este în corent deja; el nu e burghez... ştie tot ce-am scris iu... tot a citit...

Cu un burghez am discutat:
„La cine ţii?" el m-a-ntrebat,
(A vrut parerea mea deja)

„La Mopasan ori la Zola?"
Ştii ce-am zis iu? zic: „La Tălstoi!"
Ştii ce-a zis el? zice: „Taci, moi!"
El nu ştie... I-un caraghios...
Aşa să fiu iu sanatos!

Ştii? iu ma bat şi la duel şi joc şi cărţile. Pântră de ce să nu joc, daca văd că am noroc?... Pe toţi i bat!... Mi-a făcut un adversar politic o epigramă - foarte proastă! Ştii ce a zis el? zice:

„Cu spadă, eşti un spadasin,
Cu as deja eşti asasin...
Dar fara spadă, fara as,
Tu singur spune ce-ai rămas!"

Inţeleji ceva?... Aşa a vrut să facă el un spirit - prost... Iu nu-nţeleg deloc... Aşa să fiu magar daca-nţeleg!... Deja iu am vrut să zic ceva adineaori când am venit... şi am uitat deja... Câte odată sint aşa de distrat! uit şi cum ma cheamă... parol! Ştii ce mi-a zis doctăr Obreje? - el este puntră boalele de nervi... foarte bun! şi este un barbat placut şi aşa un caracter nobl are el! - zice: „Tu, Blumeniche"... (sintem prietini buni)! zice: „tu eşti deja neurastenic!" Zic: „Ce să fac, daca sint?" Zice: „Nu trebe să te ocupi aşa mult! să nu faci sârmenaj!" Zic: „Ce să fac?" Zice: „Tu trebe să faci duşele şcoţiene şi jimnastiche şi şport! să maninci numai ierbele, altceva nu trebe să mai maninci după obiceiul al tău şi să umbli mult, mult, mult! şi iute! iute-iute!..." A! mi-am adus aminte: iute!

Ştii ce? Acuma am luat
Deja un loz întreg de Stat.
Daca câşlig macar ven-mil,
îmi cumpăr un otămobil;
Să zică: „Fain şofer! Şau! şau
Cum sboară domnu Vlumenau!"

Şi iu-n teof-teof, mereu să zbor
în sus şi-n jos... aşa să mor!

Da daca nu câşlig ven-mil?... Atunci o să câşlig mai puţin... Trebe să câşlig ceva! Ceva trebe să câşlig!! am aşa iu o idee! Şi doctăr Obreje mi-a spus; zice: „Tu, Floriche!"... (sintem prietini buni!) zice: „... tu ai deja o idee fixă... Parol!"... De ce să n-am? Noroc al miu!

Daca câşlig mai puţintel.
îmi iau un biţiclet model;
Deja m-apuc de pedalat,
Să-mi zică: „Domnu Blumenblat!"
Dar daca nu câşlig deloc,
Toţi o să-m zică: „Blumenştoc!"
Ma mulţumesc cu-orice câşlig;
Parol!... aşa să fiu mişig!

... Iar am uitat ceva care trebe să spun... Sint aşa distrat astăzi... Am întrerupt duşele şcoţiene de trei zile... N-a fost apă la baie... Asta e o chestie mare, chestia apei: de câte ori se schimbă guvern, nu mai curje apă... Aşa-m fuje gând ca cal de poştă... A! mi-am adus aminte: poştă... sint şi filatelist... Parol! Ştii? am o colecţie de timbrele de marcuţele poştale, foarte importantă. Am un confrate la Bucureşti; el face aşa un calambur franţuzesc, pântră că iu sint amator de marcuţele de poştă, zice el: „Tiu e tembre!" Ştii ce-i zic iu? zic: „Parcă ţie nu-ţi trebe Marcuţă!" Atunci el ride! el este aşa un om placut şi aşa un caracter nobl are le! El nu se supără... Ştii... la Bucureşti, Marcuţă este aşa ceva cum era Golie la Ieşi - acuma e la Socolă (o instalaţie aşa modern, ceva fain!) pântră... mişighi... Am toate timbre, tot şi de la Japonie, şi de la Canadă, şi de la Lemberghi, şi de la Tarnov, şi de la Maroco; şi jibiliare de la Honolălui am - am deja tot .... Ştii ce?... Am un cap de bou... De ce să rizi?... Orijinal, adevarat! nu-i imătaţie... E

numai puţintel cam şters, nu se vede bine coarne. Aşa să am parte!. de ce să rizi?. Dacă- uliacă şters, parcă nu-i adevărat? . . . . .Câte ore ai? Al miu l-am dat să-l spală. . . . . .Aşa tirziu?. Oi mamă! Nu mai pot să stau! Am de scris pântră mâne un fuiliton critic despre Taci-moi şi o cronică lejeră despre S.P.A.. tare umanitară soţietate!. aşa s-am parte de sanatate!

Când merg pe jos, că niştu gheld
Deja ma strigă: „Blumenfeld!"
Când merg la vale cu un cal,
Deja ma cheamă: „Blumenthal!"
Când cu muscal la deal iu merg,
Deja îmi zice: „Blumenberg!"
Dar iu nu le răspund deloc.
Parol! aşa să am noroc!

ÎNCEPEM!

INSTANTANEU ÎNTR-UN ACT

Jucat pentru prima şi ultima oară la 12 sept. 1909

de toată Compania „Davila"

PERSOANELE[1]

DIRECTORUL

REGIZORUL

PROFESORUL

D-na ALEXANDRESCU

D. BULFINSKY

D-na GIURGEA

D-ra VOICULESCU

ARTISTUL

ARTISTA

SECRETARUL

TÂNĂRUL

DOAMNA

SUFLORUL

MACHAUER, frizerul

SERVITORUL

Scena I

DIRECTORUL, REGIZORUL, PROFESORUL, COMPANIA ARTIŞTILOR, SUFLORUL apoi FRIZERUL

(La ridicarea cortinei, forfoteala oamenilor de serviciu. Directorul intră pe o parte; regizorul pe alta)

DIRECTORUL (agitat)

Nu şi-a terminat conferinţa d. profesor?

REGIZORUL

Aş!. are încă un teanc de note.

DIRECTORUL

Ne-am găsit beleaua cu d. profesor!

REGIZORUL

D-ta l-ai chemat să facă artiştilor o conferinţă despre piesa cu care debutăm.

DIRECTORUL

Ce era să fac, dragă. Dacă se vâră. (oftând.) Ei! tu eşti tânăr. nu cunoşti încă speţa asta: Epitropii şi ctitorii intelectualităţii române. (se uită la ceas.) Iacă, mai avem o jumătate de ceas, şi nu e nimic aşezat, nimeni nu-i gata.

UN SECRETAR (intră cu o tavă plină de scrisori)

DIRECTORUL (către secretar)

Bine dragă! am eu acuma vreme de corespondenţă? Lasă-mă-n pace.

SECRETARUL

Nu se poate, d-le director, vă rog: măcar câteva. urgente. aşteaptă răspuns la moment, sunt de la persoane foarte importante.

DIRECTORUL

A?

SECRETARUL (dându-i o scrisoare)

De la un domn senator, (alta) de la un domn deputat, (alta) de la un domn secretar general, (alta) de la o damă venerabilă. (altele) vedeți! vedeți!

DIRECTORUL

Fie!. ia să vedem ce doreşte d-nu senator. (deschide plicul.) Să angajăm pe o tânără debutantă... (aruncă scrisoarea, deschide alta.) D. deputat?. altă debutantă. d. secretar general?. altă debutantă. Să vedem acuma doamna venerabilă. doi debutanţi. (aruncă pe rând scrisorile, luând repede altele.) Lojă în stânga... gratis; lojă în dreapta... gratis; două fotoliuri aproape de scenă. şapte galerii. gratis. Gratis! gratis!! gratis!!! (aruncând scrisorile.) 'Aide, pleacă.

SECRETARUL

Citiţi-o şi p-asta.

DIRECTORUL (citind)

„Domnule director, deoarece toate administraţiunile publice fără excepţiune au locuri gratuite şi permanente la teatru, vă rog să nu ne uitaţi." (vorbind) De la cine mai e şi asta?

SECRETARUL

De la Muntele de pietate.

DIRECTORUL

Doamne fereşte. E ursuzluc. Haide pleacă.

SECRETARUL

Dar răspunsurile? Aşteaptă răspunsurile.

DIRECTORUL

Ieşi. (secretarul iese, către regizor.) Sună, d-le! nu mai avem vreme de pierdut cu mofturi! Trebuie să începem. (regizorul sună; apar artiştii; în mijlocul lor, Profesorul cu servieta la subţioară.)

PROFESORUL

Da, doamnelor şi domnilor, precum am plăcerea să vă demonstrez de o oră şi jumătate, ştiinţa frumosului este tot aşa de exactă ca şi matematica. Precum când zic două plus două egal patru şi patru minus una egal trei, fac o afirmare care obligă pe orice subiect să-i dea fără rezervă confirmarea.

D-NA ALEXANDRESCU (cască cu mare zgomot) (Râsete)

PROFESORUL

Să mi se permită o mică digresiune. Nu voi să spun maliţiozităţi asupra acelor persoane care, din nenorocire, orele destinate repauzului nopturn şi le consumă în petreceri mai mult sau mai puţin pernicioase pentru sănătatea corpului şi a spiritului, fiindcă aici (subliniind ironic, în pofida d-nei Alexandrescu.) după toate aparenţele, nu poate fi caz de bănuială. (Alexandreasca, mutră.) Sper însă că doamna care a căscat acum a treia oară.

D-NA ALEXANDRESCU (înţepată)

Ei ce? De trei ori... la fiecare jumătate de ceas o dată (către camarazi) ca doftoriile de insomnie. (râsete.)

PROFESORUL (o priveşte cu desconsiderare o clipă, apoi urmează)

Doamnelor şi domnilor, se înşeală cine crede că Estetica este un cuvânt pe care l-am avea moştenire de la filozofia antică. Nu! el este de dată relativ foarte recentă; e un cuvânt *forge,* un cuvânt creat de celebrul filozof german Baumgarten, discipolul ilustrului Wolf, mort în 1762...

D-NA ALEXANDRESCU (stăpânindu-se să nu caşte)

Dumnezeu să-l ierte.

PROFESORUL (fără să-i dea vreo atenţie)

E destul să spunem că Estetica este acea ramură a ştiinţelor înalte, care are de obiect vastul imperiu al Frumosului.

D-NA ALEXANDRESCU

Nu mai pot! Trebuie să iau o doză. (cască foarte zgomotos, râsete generale.)

PROFESORUL

Ah! c'est trop!

D. BULFINSKY

D-nă Alexandrescu, este un bun şi frumos obicei străbun ca înainte de aşezarea într-o casă nouă, să chemăm un preot să ne facă o sfeştanie... Noi deschidem aci un templu muzelor profane! şi de aceea am chemat şi un sacerdot al artei şi al ştiinţei (arată pe Profesor, care surâde, e măgulit) să ne facă o conferinţă ca un fel de sfeştanie.

D-NA ALEXANDRESCU

Ştiu, dar sfeştania ţine câteva minute, nu două ceasuri.

PROFESORUL

în fine.

TOȚI

A!

PROFESORUL

Estetica, fiind o ştiinţă exactă, arta nu poate fi lăsată pe mâna celor nepreparaţi ştiinţificeşte. Nu ştii dreptul, nu poţi fi avocat, ori magistrat; nu ştii medicina, nu o poţi exercita; nu ştii Estetica, nu poţi profesa o artă. Arta are nevoie de controlul, de solicitudinea, de protecţia statului.

DIRECTORUL (reintră urmat de un frizer; arătând pe profesor)

Uite d-le! uite cap! uite ce-mi trebuie. (frizerul consideră şi studiază de aproape capul Profesorului.)

PROFESORUL (către frizer)

Pardon. (către artişti.) încă două cuvinte şi termin. De aceea eu am fost totdeauna pentru monopolizarea artelor şi mai ales a teatrului de către stat. şi cum s-a schiţat un proiect de lege. Daţi-mi voie (scoate din buzunar note) să vă citesc articolele fundamentale. Art. întâi. (toţi se uită la ceas.)

DIRECTORUL (foarte plictisit)

Domnule Profesor, mă iertaţi. e de prisos. Trebuie să-ncepem!

PROFESORUL

înţeleg, dar în orice caz, ca să facă cineva artă îi trebuie.

DIRECTORUL

îi trebuie. îi trebuie ceva despre care sunt sigur că ai uitat să pomeneşti în proiectul d-tale. îi trebuie. talent.

PROFESORUL

Talent, talent. Dar ce e talentul?

DIRECTORUL

Vai! d-le, eu nu ştiu acuma unde mi-e capul şi d-ta îmi ceri să-ţi fac definiţii filozofice.

PROFESORUL

Ba nu! Sunt curios să ştiu ce este după d-ta talentul.

DIRECTORUL

îţi spui... Dar pe urmă, îmi dai drumul?... Talentul este un accident din naştere. Din fericire, e un accident rar. Ei! fiecare la locul său. mai avem cincisprezece minute. începem! începem!

Scena II

CEI DE SUS, UN SERVITOR, UN TÂNĂR AUTOR

SERVITORUL (vrând să anunţe)

D-le director, este aici un tânăr autor.

TÂNĂRUL (intră îmbrâncind pe servitor, poartă un ghiozdan greu de piele)

De prisos, amice, să mă anunţi.

DIRECTORUL

Na! altu' acum!

TÂNĂRUL (cu dezinvoltură către director şi ceilalţi)

Doamnelor şi domnilor, mă iertaţi că intru aşa sans fason! într-un templu al Melpomenei şi al Taliei române, intru totdeauna ca la mine acasă.

DIRECTORUL

Uf!. Ce doreşte domnul?

TÂNĂRUL

Mai întâi, d-le director, o scrisoare de la tanti!

DIRECTORUL (distrat)

Tanti? care tanti?

TÂNĂRUL

Tanti Ema.

UN ARTIST

Tantiema! mă prinz că sunteţi autor dramatic!

TÂNĂRUL (naiv)

De unde ştii?

ARTISTUL

Melpomena. Talia. Tantiema!

TÂNĂRUL

O cunoşti? Nu-i aşa că-i drăguţă?

ARTISTUL

Delicioasă!

DIRECTORUL

Pe doamna Parigoriu? se poate să nu o cunoaştem? (deschide scrisoarea.)

TÂNĂRUL (zărind pe Profesor face o mişcare de plăcută surpriză, se duce la el şi cu multă căldură)

A! ilustrul meu profesor?

PROFESORUL (încântat de revedere)

A! scumpul meu elev!

(Toţi se grupează împrejurul profesorului şi elevului, vorbind încet, pe când directorul citeşte scrisoarea.)

DIRECTORUL

„Mon cher directeur, vous savez combien la litterature roumaine m'interesse... C'est ce qui m'engage â vous recommander chaleureusement notre neveu Virgile, un poete de grand talent que vous devez connaître dejâ! Je suis sure qu'il trouvera aupres de vous un accueil empresse. Comptez, je vous prie, mon cher directeur, sur l'affection de votre excellente amie..." A! da, mi-aduc aminte (către tânăr). Da! d-ta eşti junele poet care ne-a citit astă-primăvară, la doamna Parigoriu, o comedie.

TÂNĂRUL

Da, d-le; dar afară de aceea mai am o piesă nouă.

DIRECTORUL

încă una?

TÂNĂRUL

Da; o tragedie, şi în curând sfârşesc pe a treia.

DIRECTORUL

A treia?

TÂNĂRUL

O dramă socială.

DIRECTORUL

Şi în câte acte, mă rog, este fiecare piesă a d-tale?

TÂNĂRUL

Prima în 5, a doua în 6...

SUFLORUL

Mă prind că a treia e în 7.

TÂNĂRUL (curios)

De unde ştii?

SUFLORUL

Ghici!

TÂNĂRUL

A! eu scriu foarte uşor. Daţi-mi voie să vă citesc.

DIRECTORUL (distrat)

Mă iartă, un moment!. Machauer! (arătând pe tânăr.) Uite, d-le! uite cap! uite cap. Studiază-l bine!. Uite-te bine! (Frizerul studiază capul tânărului din faţă şi din spate cu atenţiune.)

TÂNĂRUL

Daţi-mi voie să vă citesc.

DIRECTORUL

Mă rog, sunt lungi actele?

TÂNĂRUL (scoate din ghiozdan un caiet gros)

Veţi vedea.

SUFLORUL

Dă-mi voie! asta e atribuţia mea, a sulferului. (ia caietul; îl deschide.) E scris mărunt.

TÂNĂRUL

A! eu scriu foarte mărunt.

SUFLORUL (cântărind în mână caietul)

Trebuie să fie lungi actele. (trece directorului caietul.)

DIRECTORUL (acelaşi joc)

Destul de lungi! (trece unui artist caietul.)

ARTISTUL (acelaşi joc)

Foarte lungi! (îl trece unei artiste.)

ARTISTA (acelaşi joc)

Grozav de lungi!

PROFESORUL (care a observat jocul lor)

Ştiam că se cântăreşte hârtia brută; dar că se poate cunoaşte după greutatea hârtiei şi spiritul unei opere - nu ştiam. „ (râde.) Ei! lungi! dacă sunt frumoase.

D-ŞOARA VOICULESCU

Tocmai dacă sunt frumoase.

TÂNĂRUL

Cum?

D-NA GIURGEA

Mai bine să zică spectatorul: „Păcat că s-a isprăvit", decât: „Uf! nu se mai isprăveşte odată!"

DIRECTORUL

în sfârşit, să vedem. Vom hotărî un ceas când d. autor să ne citească tragedia d-sale, şi, dacă se va potrivi cu mijloacele, cu necesităţile noastre.

TÂNĂRUL (nervos şi hotărât)

Trebuie să se potrivească!

DIRECTORUL

De ce numaidecât „trebuie"?

TÂNĂRUL (tonul din ce în ce mai sus)

Fiindcă aveţi aci un teatru românesc; am aci două piese româneşti. trebuie să le primiţi!

PROFESORUL

Fireşte!

DIRECTORUL

Dacă ne convin!

TÂNĂRUL

Trebuie să vă convină. D-v. trebuie să-i încurajați pe tinerii literați români, nu să-i persecutați.

DIRECTORUL

Dar şi literații români trebuie să ne încurajeze, nu să ne persecute.

TÂNĂRUL

Cum, d-le?

DIRECTORUL

Să ne dea piese scurte şi frumoase.

TÂNĂRUL

înțeleg pretextele sub cari voiți s-ascundeți pornirea d-v. contr-a tot ce-i românesc.

DIRECTORUL

A! d-le! noi nu putem fi contra a tot ce e românesc, căci suntem aici în teatru românesc; dar nici nu putem admite că absolut tot ce-i românesc trebuie să fie bun. Să poate prea bine ca o piesă cât de românească să nu fie bună. Mi s-a întâmplat să văz vreo două-trei.

D-NA ALEXANDRESCU

Numai atâtea?

TÂNĂRUL (solemn)

D-le director, eu aci nu vorbesc numai în numele meu, vorbesc în numele unui principiu şi în numele unei întregi pleiade de talente, gata să pornească o formidabilă campanie dacă nu deschideţi largi porţile d-v. noilor producţiuni dramatice naţionale.

DIRECTORUL

Domnul meu! acela căruia noi gândim mai întâi de toate să-i deschidem porţile noastre largi, este publicul. Şi d-ta nu ştii cât de exigent şi de dificil e publicul nostru. Ei! d-ta nu-l cunoşti ca noi. (toţi dau din cap.) Nu e aşa de zadarnică vorba că Bucureştii sunt un mic Paris al Orientului. (se uită la ceas.) Pentru Dumnezeu! mai sunt zece minute. Fiecare la locul său, domnilor!. începem! începem! (se aude afară zgomot, un râs de femeie. Toţi ascultă.)

Scena III

CEI DE SUS, O DOAMNĂ ABRACADABRANTĂ intră râzând tare

DIRECTORUL

Dar asta! (întâmpinând-o cu toţii.) Cu cine avem onoare, doamnă?

DOAMNA

Cine sunt ce vă pasă. Mulţumiţi-vă a şti ce sunt. (foarte volubil.) Sunt o fiinţă foarte complexă! Capriţioasă şi statornică; impresionabilă ca un copil incult, blazată ca un filozof istovit, mahalagioaică şi aristocrată; aci primitivă, aci ultra-rafinată, iau în glumă împrejurările cele mai grave, şi sunt gravă faţă cu cine ştie ce nimicuri. Mă înnebunesc după evenimentele de senzaţie, vesele sau funebre, parade, accidente, crime, sinucideri,

scandaluri. Ah! (cu voluptate.) Calomniile, cancanurile, scandalurile! Un scandal cât de puțin monstruos face pentru mine mai mult decât un sinistru cât de îngrozitor! îmi trebuiesc dimineața cum deschid ochii știri palpitante, dacă nu adevărate, măcar. altfel. Dezmințirea lor seara mă mâhnește peste măsură și nu mă pot mângâia decât a doua zi cu o născocire și mai și.

D-NA ALEXANDRESCU

Ciudată persoană! parc-aș cunoaște-o!

DOAMNA

Pedanții mă nesocotesc, fiindcă le par ușuratecă, șarlatanii mă curtează, crezându-mă naivă; oamenii de merit mă respectă, știind că adesea judec foarte just. Modeștii mă lasă indiferentă, îndrăzneții mă fascinează, bravii mă cuceresc. Am uneori momente de adâncă și limpede conștiință, alteori îmi lipsește cel mai elementar bun-simț. îmi place să protejez și să persecut, și tiranisesc mai mult pe cei protejați decât pe cei persecutați. Da, îmi place să tiranisesc, căci am putere superlativă. (Se oprește deodată și oftând adânc.)

TOȚI (o admiră)

A!

DOAMNA

A! și cu toate astea, am și eu o stăpână, o tirană, contra căreia peste putință să mă revolt, ale cărei capriții, cât de absurde, sunt pentru mine sfinte porunci. De mi-ar porunci să umblu iarna în dril și vara în blană; de mi-ar porunci să port un ciorap la gât și cravate la picioare, să umblu acum ca un kanguroc (joc), pe urmă ca o căprioară (iar joc), trebuie să o ascult. Această crudă tirană a mea se cheamă.

TOȚI

Se cheamă?

DOAMNA

Moda!

TOȚI

Moda?

DOAMNA (schimbând deodată tonul, foarte veselă, cu mult humor)

Da! moda!... Uite ce mi-a poruncit să port. (arată pălăria; către o artistă.) Aşa-i că-i şic? Superbe, ma chere. (către Profesor.) N'est-ce pas, mon professeur? (făcând o mişcare, îl loveşte cu bordul pălăriei; el se retrage şi priveşte pălăria curios.) Ce te uiți? Ştiu că e prea mică. Nu mi-a gătit-o încă p-a de toamnă. (către autor arătându-şi fundele de la pantofi.) Uite! ce zici?. o porumbiță moțată şi încălțată, n'est-ce pas, mon cher? (îl ciupeşte de bărbie.) Aşa sunt eu. Astăzi voi sunteți la modă, îmi placeți şi vă îmbrățişez cu drag, dar feriți-vă de moda de mâine, o voi urma fără judecată şi fără regret. Astăzi îmi porunceşte să cânt un cântec favorit al ei. Dimineața, când mă deştept, peste zi, seara la culcare, trebuie să-l cânt! (începe a fredona cântecul en vogue. Toți împreună fac răspunsul, ea încântată către Profesor.) Vezi că-l ştii! (devine iar serioasă şi schimbând brusc tonul.) Şi nu vă puteți închipui câte griji mă zdrobesc şi ce plăcere pentru mine să le uit din când în când măcar câteva momente. De aceea îmi place cu deosebire muzica şi teatrul. A! teatrul!. Dar un teatru ca să-mi placă mie. (cu mult avânt şi elevație crescândă) trebuie să fie viu, cald, fierbinte! Să dogorească viață de aci până colo sus în fundul galeriei; actorii. când ies pe scenă, să fie nişte posedați; să aibă un demon în ei; prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoață pe demonul acela şi să-l sufle asupra mea. O clipă să nu-l ierte pe spectator a-şi veni în fire, a-şi da seama de ce vor cu el; să-l ia

repede, să-l zguduie, să-l ameţească, să-l farmece, să-l vrăjească[1], mai ştiu eu cum să zic? Când or ieşi din teatru, nici doi ochi să nu fie uscaţi şi siguri: toţi să fie împăienjeniţi de emoţie, umezi de plâns ori de râs. (aplauze unanime.)

DIRECTORUL

Vom face, doamnă, din toată inima tot ce-i cu putinţă spre a vă da un teatru cum doriţi. Şi acum (uitându-se la ceas şi hotărât) să ne iertaţi d-v., dar trebuie să începem!

DOAMNA (cu entuziasm)

Curaj, doamnelor şi domnilor, şi noroc! Merg să vă ascult. (Doamna porneşte spre fund.)

DIRECTORUL (oprind-o)

Cu pălăria asta?

DOAMNA (râzând)

De hatârul d-v. am s-o scot. (Toţi îi mulţumesc petrecând-o.)

(Cortina)

ROMA ÎNVINSĂ

TRAGEDIE ÎN 5 ACTE

de Alexandru Parodi

Traducere de I. L. Caragiale

PERSOANE

PUBLIUS FURIUS PHILUS, pretor

LUCIUS CORNELIUS, pontifice

FESTUS METELLUS, căpetenia decemvirilor

QUINTUS FABIUS MAXIMUS, senator

CNEIUS LENTULUS, tribun legionar

QUINTUS ENNIUS

CAIUS, tribun al poporului

CAESO, scrib

VESTAEPOR, sclav

POSTHUMIA, o oarbă

OPIMIA

IUNIA

O VESTALĂ

GALLA, sclavă

DOI BĂTRÂNI

DOUĂ FEMEI DIN POPOR

ACTUL I

înlăuntrul Curiei lui Tuliu Hostiliu. — Jeţuri aşezate în semicerc; în mijloc pe o estradă, al pretorului. — Dimineaţa.

Scena I

CAIU — POPOR — BĂRBAŢI şi FEMEI

BĂTRÂNUL I (intrând cu gloata)

Ce! pân-acum Senatul nu-i încă adunat?

CAIU (intrând şi dânsul)

Ce-i pasă lui de Roma, că s-a cutremurat!
Când Roma stă să piară, şi când cu sumeţie
Purtat de-o soartă oarbă, vrăjmaşul e să vie
Să rupă muri, să intre cu jaf şi-omor cumplit —
Poporul stă nemernic, Senatu-i adormit.

FEMEIA I-a (tânără)

D-abia se face ziuă!...

CAIU

Ş-apoi? Vrei să nopteze,
Ca, la scăparea Romei, romanii să vegheze?
Vrăjmaşul vine iute şi preste noi va da,
Şi prea târziu Senatul de se va deştepta,

O să vedem cu jele în zilele aceste,
Că Anibal în Forum stăpân puternic este!

BĂTRÂNUL I

în zilele aceste?

FEMEIA I-a

De barbari stăpâniți?

BĂTRÂNUL I

Cetatea dărâmată!... Da: „Vai de biruiți!"
Acest cuvânt prezice, în vechile anale,
O altă cotropire cu alte saturnale.

FEMEIA I-a

Şi crud e Africanul! nimica n-are sfânt:
Altare, feciorie!.

BĂTRÂNUL I

Nici sânge, nici pământ,
Nu va cruța nimica.

CAIU

Prin fier vor trece toate.

FEMEIA I-a

Şi nici o mântuire!

BĂTRÂNUL I

Să ne-nchinăm lui poate!...

BĂTRÂNUL II

Adevărat să fie? Vrăjmaşul...

CAIU

Ne-a strivit!

FEMEIA II-a (bătrână)

Vai nouă!

BĂTRÂNUL II

Cei doi consuli?

CAIU

Şi dânşii au pierit!..

BĂTRÂNUL II

Cum! amândoi?

CAIU

Da!

BĂTRÂNUL II

Astfel a Romei măreţie
O pângări străinul în oarba lui trufie,
Şi pe romani un negru şi crud biruitor
Îngenunchiaţi îi ţine sub greul său picior!
Din nimicirea noastră mărirea îşi clădeşte,
Şi pentru-a treia oară acum ne umileşte.
Ruşine!

BĂTRÂNUL I

Lumea toată va lăuda pe zei,
Că dărâmarea noastră va fi-nălţarea ei.

FEMEIA I-a

Cetatea noastră-n flăcări!

BĂTRÂNUL I

Neveste, fete, mume
Răpite. Africanul pe prunci o să-i sugrume;
Şi pradă Roma mândră străinului va fi!

FEMEIA II-a

De-acuma numai zeii mai pot a ne scuti!

Scena II

ACEIAŞI — POSTHUMIA — GALLA

POSTHUMIA (răzimată de Galla)

în ce loc suntem, Gallo?

GALLA

La Curie.

POSTHUMIA

Se poate?
îngădue Senatul înjosoritei gloate
Să ruşineze-aicea, prin lacrimi şi bociri,
Statornicia Romei şi-a ei nenorociri?

BĂTRÂNUL I

Ce zici? Ce-ai zis, bătrâno?

POSTHUMIA (în mijloc)

Vai mie! Aşa dară,
Dup-o viaţă lungă şi neagră şi amară,
Mi-a fost ursit, pe semne, să nu mor până când
Nu voiu vedea în Roma pe Anibal intrând.
Decât să plângeţi astfel, rugaţi-vă mai bine:
Şi rugile sunt arme. Bătrâni, aideţi cu mine:
Cu toţii-n templul Vestei veniţi. La piept aş vrea,
Ca să-mi reiau puterea, să strâng pe fiica mea.
De tot mi-e frică astăzi, dar lângă dânsa-mi pare
Că nu m-aş teme-atâta de-a patriei surpare.
Hai Gallo!

(Străbate încet scena şi iese)

CAIU

Cine-i astă bătrână? nu ştii tu?

BĂTRÂNUL II

Posthumia; e rudă, pe cum îmi pare, cu
Scaurii.

FEMEIA I-a

Toată ziua petrece la Vestale.

CAIU

Ei! Ştiţi ce se vorbeşte? Fecioarele fatale
Lăsară să se stingă azi-noapte focul sfânt.

FEMEIA I-a

Vai! ce nelegiuire!

BĂTRÂNUL II

Al lui Camil mormânt
De două zile urlă.

FEMEIA I-a

Azi-noapte, lumea spune,
O sabie de sânge, de către soare-apune
A despicat în două văzduhul!...

BĂTRÂNUL II

Auziţi
Minune!

FEMEIA II-a

Semne rele!

BĂTRÂNUL II

Am fi nişte smintiţi
Să aşteptăm vrăjmaşul asupră-ne să cază.
De Roma ce ne pasă? De-acuma toţi să-şi vază
De cap! ... La fugă!...

Scena III

ACEIAŞI — FABIU

(Fabiu, care intrase cu puţin mai-nainte, păşeşte cu linişte şi măreţie.)

Sunteţi romani! Sunteţi bărbaţi!
Şi voi asemeni sfaturi mişele s-ascultaţi!?

BĂTRÂNUL I

Fabiu!

CAIU

El!

FEMEIA I-a

Pe el numai nu l-au învins duşmanii!

BĂTRÂNUL II

Dac-ale lui poveţe le-ar fi urmat romanii,
Cetatea noastră astăzi vrăjmaşilor n-ar fi
Deschisă.

BĂTRÂNUL I

Numai dânsul zadarnic prevesti
Nenorocirea noastră.

FABIU

Ce groaznică ruşine!
N-aş fi crezut aceasta, de mi-ar fi spus oricine.

Romanii să se creadă pierduţi? Vă tânguiţi!
Nu vi se cade viaţa când nu ştiţi să muriţi.

BĂTRÂNUL I

Feciorii noştri sânge îndeajuns vărsară!

FEMEIA I-a

Şi văduve pe toate bărbaţii ne lăsară!

FABIU

Atunci un singur strigăt puternic vom rosti
Toţi: „Răzbunare!"

CAIU

Pentru Senat...

FABIU (către Caiu)

Ce caţi aci,
Tribune? Datoria alt-undeva te chiamă.
De nemurirea Romei Senatul n-are teamă;
Şi încă nu e-n Roma vrăjmaşu 'nvingător!

(Caiu iese)

MAI MULTE GLASURI

Mântuitorul nostru!

FABIU

Ieşiţi! Mântuitor!...
O inimă bărbată nu poate-n veci să piară.
Lictori! d-aci mulţimea să iese-ndat-afară;
Azi linişte ne trebui'.

(Poporul iese. Vin senatorii împreună cu marele pontifice Luciu Corneliu.)

Scena IV

FABIU — LUCIU — SENATORI

FABIU

Avem să căutăm
Prin sfaturi înțelepte tot răul să-ndreptăm.
Când Marte ne-amenință, Minerva ni-e scăpare!

LUCIU

Ce încercare, Fabiu!

FABIU

Da, crudă încercare!
Şi-n lume numai Roma o poate îndura.

LUCIU

Cu-a lor dreptate zeii au hotărât aşa.
Pe Anibal norocul făţiş îl ocroteşte.

FABIU

Când fără de cruțare pe noi ne prigoneşte!

LUCIU

S-a făptuit în Roma un prea cumplit păcat.

FABIU

Eşti Pontifex, spăşeşte-l, căci ție-ți este dat
Să-mpaci pe zei.

LUCIU

Aşa e; dar cată să ştiu bine;
Păcatul — care este, şi vinovatul — cine?

FABIU

Cum! nu ştii încă?

LUCIU

Taina grozavă, am cerut
Să mi-o dezlege cerul, dar cerul stete mut!

FABIU

Atunci ce dovedeşte a crimei făptuire?

LUCIU

A ne-mpăcatei soarte, vrăjmaşe prigonire.
Chiar pasările sacre: azi toate au cobit
Prin zborul lor.

(în timpul acestei convorbiri, preotul Fabiu a intrat după lictori, şi s-a suit pe jeţu-i.)

FABIU

Pretorul pe jeţu-i s-a suit;
Şedeţi.

LUCIU

Luaţi aminte!

(Se aşează după Fabiu, în faţă-i.)

Scena V

ACEIAŞI — FURIU — SENATORI, apoi LENTUL

FURIU

Oştirile romane
Au fost din nou zdrobite de gloatele duşmane;
Părinţi ai Romei, cerul aşa ne-a osândit!
Atotputernicia de-acum ni s-a sfârşit;
Şi ne-adunarăm astăzi să punem toţi la cale,
Nu soarta vreunui rege şi-a staturilor sale,

Nu pentru alte neamuri ca domni să legiuim,
Ci chiar a noastre vetre şi muri să mântuim! —
Lictori! să intre Lentul.

(Lictorii se supun. Lentulus intră, plin de sânge şi pulbere.)

Aci ne stă de faţă
Un căpitan de-al celor ce-au dat a lor viaţă
Tiranei morţi la Canne. El vine la Senat
Cu de-amănunt a spune cum lupta s-a urmat
Şi cele de pe urmă a lui Emil cuvinte.

LUCIU

Cu zeii, se cuvine, să-ncepem mai nainte:
Nebiruita Romă e-nvinsă azi de ei;
Căci Anibal e numai un biciu purtat de zei.
Asupră-ne apasă o grea fără-de-lege,
A cărei taină cată curând să se dezlege,
Ca să putem, spăsind-o, pe duşman a sili
Şi el să-şi ispăşească izbânda de o zi.

FURIU

Ce-i de făcut? vorbeşte.

LUCIU

Eu zic, că decemvirii,
Să caute, să afle izvorul mântuirii
Din cărţile Sibilei luând destăinuiri
Şi pentru biruinţă cereşti povăţuiri.

FURIU (consultând în tăcere pe toţi)

Senatul se-nvoieşte.

LUCIU (lui Caeso)

La Capitoliu du-te
A zeilor poveţe să ceri şi vino iute.

(Caeso pleacă.)

FURIU (către Lentul)

Te-apropie, tribune, şi spune ce-ai de spus.

(O tăcere.)

LENTUL (foarte mişcat)

Vin de la satul Canne. Acolo s-au răpus
Oştirile romane. Acolo-n bătălie
S-a stins mărirea noastră cu-atâta grozăvie
Cât Anibal, de sângiuri şi de măcel sătul,
Chiar însuşi striga, însuşi, barbarilor: „Destul!"

(Fabiu îşi acoperă chipul cu pulpana.)

îmi este martor cerul: în luncile cernite
Şi prin restriştea noastră de-apururea vestite,
Mi se cădea şi mie un loc să pot găsi!
Dar n-am putut să-l capăt; şi am venit aci
Ca să vă zic: „Eu singur, când oastea-ntreagă-i moartă,
Eu singur mai am viaţă!..." A! blăstămată soartă!

FABIU (descoperindu-se)

La prigonirea sorţii, virtute e a şti
Să ţinem piept: tribune, dă-ţi inimă.

LENTUL (astâmpărându-şi treptat mişcarea)

Deşi
Silitu-ne-a vrăjmaşul să-i dăm atacuri multe,
Nerăbdătorul Varon de-ar fi voit s-asculte
A lui Emil părere, noi nu ne-am fi lăsat
La lupta cea fatală... Dar nu l-a ascultat!
... Mijea de ziuă. După o noapte-n aşteptare
Superbi ies cei doi Consuli, gătiţi de-ncăerare,
Din cortul lor. în aer ce crunt mai răsunau
Strigările de luptă, şi caii nechezau

L-al trâmbiţilor ţipăt. Săgeţile porniră
Ca grindina. Romanii atuncia năvăliră
Păşind făr-de clintire la moarte şi omor:
Vai! greu plângea pământul gemând sub paşii lor!
Cu Asdrubal în capu-i, fruntaş voinic, mulţimea
Numizilor din goană ne-nfrânge călărimea
Şi-o risipeşte-n lături. Romanii, grămădiţi,
Puternic zid de piepturi, viteji nepilduiţi,
Pe africani sfărâmă şi-i calcă sub picioare.
Dar iată că o ceată de gali îngrozitoare,
S-arunc-asupra noastră: goi până-n brâu şi-armaţi
Cu săbii mari şi late, cu suliţi lungi, urmaţi
De nubieni sălbatici, bărbaţi cu chica creaţă,
O gloată fără număr, ce mânuie sumeaţă
Trofeele romane. Pe dânşii năvălim
Strigând toţi „Răzbunare!" cumplit să-ndreptăţim,
Această grea ruşine: ei cad, ei cad grămadă
în pulvere, noi smulgem a barbarilor pradă!
Măcel nebun! cad sute şi mii de luptători
Şi-n sânge-şi dau sfârşitul învinşi şi-nvingători!
Duşmanul dă de moarte; zadarnic însă moare,
Căci oştile romane, rămân biruitoare.
— Şi ne gândeam la Roma, şi mândri ne simţeam,
Că prin a noastre braţe mărirea-i mântuiam. —
Când — Anibal năpraznic apare deodată,
Răcnind recheamă-n luptă oştirea sfărâmată:
Se-ntoarce biruitul, şi dă-n biruitor,
Din patru părţi, îl prinde şi-l strânge-ngrozitor.
Şi vin mereu barbarii, vin gloată preste gloată;
Ca un potop se varsă sălbăticimea toată.
Călări pe cai sălbatici, numizii se ivesc
Cu Asdrubal în frunte; pe noi se năpustesc,
Turbaţi în goană mare ca oarba vijelie.

Noi — dăm cu deznădejde şi mai culcăm o mie.
Ah! soarta fără milă deşi ne-a sfărâmat,
Romanul piere mândru, căci piere răzbunat!

FURIU

O fii viteji ai Romei! O jertfe-a crudei soarte!
Măreţi ca şi în viaţă fuserăţi şi în moarte!

LENTUL

Amurgul se lăsase. Călare alergam
Prin lunca neagră, unde? eu însumi nu ştiam.
Din nori apare luna pe-ncet şi fără veste;
Atunci zăresc o umbră; m-apropiu — cine este?
Emil: şedea pe-o piatră, pierdut în gânduri. Eu
Descalec lângă dânsul şi-i zic: „Ia calul meu,
Fugi până-i vreme, scapă!" Iar el: „Nu, niciodată!
Voiesc să las — îmi zice — un nume fără pată.
Că s-au răpus romanii e numai vina mea:
Mişel d-aş zice altfel; şi nici nu voi putea
S-o şterg decât prin moarte". Cuvântul nu sfârşeşte
Şi iute o săgeată în inimă-l izbeşte.
Deodată se ridică strigând: „Viteji romani!
Pe cari v-am dat eu însumi ca jertfă la duşmani!
Armaţi-vă! zdrobiţi! sau dacă nu, mai bine
Decât supuşi la barbari, muriţi şi voi cu mine.
Şi cel învins e mare când ştie a muri!".
Atât putu să zică; simţi că moare, şi,
Acoperindu-şi fruntea cu manta-i sfâşiată,
Căzu lungit. Atuncea şi Anibal s-arată,
Şi-ntins făr'de mişcare pe-acest roman zărind,
Asupra lui s-apleacă, şi chipui-i dezvălind,
Pe consul recunoaşte... Se-ntunecă la faţă:
Trufia biruinţii se stinge şi-i îngheaţă. —

Părea că-l roade-n suflet un cuget mustrător:
învinsului Emiliu să fie-nvingător!
Vedea că, după însăşi cumplita-ne pierzare,
Cartagena-i tot mică şi Roma e tot mare!
Şi Roma săngerândă, ce-n faţă-i apărea,
De-ai săi măreţi şi falnici străbuni îi amintea
Crezu că-i vede-aievea, se ruşină în cuget,
Şi potolind degrabă al barbarilor muget,
Biruitor nemernic — în cortul său fugi.

FABIU

Aşadar de azi noapte, ei n-au putut veni,
Chiar până lângă Roma!...

LENTUL

Când i-am lăsat la Canne,
Ei împărțeau averea trofeelor romane.

FABIU

Să ne gătim în grabă!

(Un lictor aduce pretorului o scrisoare.)

FURIU (ţinând scrisoarea nedespecetluită)

Dar încă n-ai sfârşit:
Aveam doi consuli. Varon?

LENTUL

Trăieşte.

LUCIU

A primit,
Când singur e de vină, că oastea ni-e pierdută,
Să mai trăiască?

FURIU (a citit scrisoarea)

Varon se află cu o sută
De călărei în preajma Venuziei.

LUCIU (ironic)

Frumos!
Măreț! de lauri vrednic! Ce consul inimos!

FABIU

Şi ce ne scrie?

FURIU

Cere, viața să-şi închine
Ca jertfă pentru Roma.

LUCIU

Fugar făr' de ruşine!
Nevrednică-i de Roma acuma jertfa lui,
Şi n-o primim!

FABIU

Nevrednic! bătut! fugar! cum spui;
Simțind pieirea Romei, pieirea lui își vede,
Şi tot nu piere încă! şi-n Roma tot mai crede!
Atâta bărbăție putea-vom osândi?
O nu! să fim toți gata cu pompă a-l primi.
Mândria cu ruşinea, el drept şi le măsoară:
De-o parte, vrea să-nvingă — de alta, vrea să moară!

LUCIU

Senatul cum gândeşte?

FURIU

Să vie! Bună, rea,
Să-ndure tot o soartă cu noi toți: Roma vrea
Pe consulul său.

LUCIU

Roma e prea mărinimoasă!

FABIU

Iertăm pe Varon; însă osânda fioroasă
Şi groaznică pedeapsă lui Anibal vom da.

FURIU

E-nvingătorul nostru...

FABIU

învingător e, da!
N-o să mai fie însă.

FURIU

Dar năvălirii sale
Ce altă-mpotrivire vom pune decât jale?
Moşnegi mai sunt în Roma, copii mici şi femei:
Ei ştiu numai să plângă, ce pot să facă ei?
Când tinerimea toată ni s-a răspus la Canne,
Şi cutropiţi cum suntem de gloatele-africane,
Mai crezi în biruinţă?

FABIU

Da! suntem strănepoţi
Aceluia ce-nvinse pe Brennus. Dacă toţi
Romanii-s morţi, atuncea să naştem alţii iute:
Se află sclavi în Roma, mulţime, mii şi sute,
Viteji, voinici şi vrednici. Aleagă-şi ei ce vor:
Sau drepturile noastre sau lanţurile lor.
Să-i dezlegăm din fiare, şi ei ca noi să fie,
Şi vor avea la luptă destulă bărbăţie.

FURIU

De unde însă arme? în Roma nu găsim
Nici paveze, nici săbii...

FABIU

Putem să făurim!
Din lanțuri, din cătușe, din pluguri și topoare,
Vom face săbii, suliți, săgeți ucigătoare;
Iar paveze... destule chiar zeii ne vor da.
Le-au hărăzit lor multe străbunii noștri. Da!
Când Roma-i părăsită de zeii toți, drept are,
în lipsă d-alte arme, să smulgă din altare,
Trofeele-nchinate în timpii cei trecuți,
Dovezi nepieritoare de vechile-i virtuți.
Aceea ce-n altare au hărăzit părinții,
E-n drept la fii s-aducă câștigul biruinții.
Purtând romanii falnic trofeul strămoșesc,
Ce încă stă fierbinte de sânge vrăjmășesc,
Vor fi mai tari ca stânca. Cu-a lor străbune arme,
Ca și odinioară pe dușmani pot să-i sfarme.
La inimi mari și soarta se-nchină-adeseori.
Deprinsă nu e Roma să aibă-nvingători:
I-ntâmpină cu ură, cu clevet îi gonește
Și făr-amenințare cumplit îi pedepsește.
Vrăjmași în Capitoliu, nici s-a mai pomenit
Alt somn decât al morții cândva să fi dormit!

LENTUL

Trăiască Fabiu!

FURIU

Roma prin el se mântuiește,
Căci marele lui suflet pe toți ne-nsuflețește.

CAESO (anunțând)

Vin decemvirii!

Scena VI

ACEIAŞI — FESTUS, însoțit de patru DECEMVIRI şi CAESO

FURIU

Marte cu noi!

LUCIU (către decemviri)

V-apropiați,
Voi care-n taine-ascunse ursitele păstrați;
Deschis-ați cartea sacră, izvor de mântuire,
Din Delfi sfânt răsunet şi datu-i-ați cetire?

FESTUS

Te-am ascultat, cetirăm!

LUCIU

Şi cerul s-a rostit?

FESTUR

în cărțile Sibilei aceasta am cetit:
„Atuncea vei smulge a leului ghiară,
Atuncea la rele găsi-vei hotarul,
Atuncea de Marte vei fi ocrotit —
Când flacăra Vestei vei face, ca iară
Curată şi lină să arză-n altarul,
De altă văpaie acum prihănit".

LUCIU

A venerei văpaie, desigur?

(Coboară din jeț.)

Iată dar,
E dezvălită taina!

FABIU

Şi tocmai în altar
Păcatul cel de moarte găsi adăpostire!

LUCIU

Să îmbunăm pe Vesta prin grabnică spăsire.

LENTUL

O, zei!

LUCIU (lui Festus)

Şi vinovata ce nume poartă?

LENTUL (în parte)

Vai!
Vai, biata, vai!

LUCIU (luându-i aminte)

Tu tremuri? Te-nfiorezi! Ce ai?
O sor-a ta mai mică îmi pare că-i Vestală...

LENTUL (repede şi sigur către Festus)

Se află al ei nume în cartea cea fatală?

FESTUS

în cartea ursitoarei nici unul nu stă scris.

LUCIU

Să-l ştim ne trebui'...

FURIU (se ridică)

Sfatul Senatului e-nchis;
Noi nu vom sta de-acuma în Roma pângărită.

Mergi şi-i ridic-altarul şi flacăra-i mânjită,

Pontifice spăsirea pe seama ta să iei:

Răzbună cu asprime pe Roma şi pe zei!

(Pe cât timp marele Pontifice iese cu decemvirii şi cu Caeso, sfatul

Senatului se ridică în consternaţia tuturor.)

ACTUL II

Tinda templului Vestei

Scena I

FABIU — ENIU

ENIU (intrând după Fabiu)

Cum? preste pragul sacru al tempului putem
Să trecem? Oare Vesta ne-ngăduie? Mă tem
Că fruntea celor şase fecioare prea curate
Vom face să roşească.

FABIU

Aci putem străbate.
N-ai teamă, Eniu.

ENIU

Templul acesta, mi s-a zis,
Că este totdeauna şi tuturor închis.

FABIU

Da; însă nu şi tinda. în locurile-aceste
E-n voie fiecine să intre. Tinda este,
Cât ține ziua numai, deschisă tuturor.

ENIU

Dar când apune ziua?

FABIU

De lege călcător
E cela ce pătrunde aicea chiar.

ENIU

Şi cine
De lege nu ascultă?

FABIU

Să piară se cuvine.
— De legile lui Numa, cum văd n-ai auzit.

ENIU

Ba da; cu toate astea, deşi mi s-a vorbit,
Pe coastele Calabrei, de legile lui Numa,
De datinele Vestei, fiindcă pân-acuma,
Străin mă aflu-n Roma, — doresc a te-ntreba,
Ceva. Am voie, Fabiu?

FABIU (binevoitor)

Fără-ndoială, da!

ENIU

Voi spune, poate, lucruri ce Roma nu le ştie.

FABIU

Se zice că poeţii, cu mintea lor cea vie,
A veacurilor beznă adesea risipesc
Şi limpede cu gândul în viitor cetesc;
Iar visul, călăuză isteaţă, se mândreşte
Că, premergând ideii, istoria vesteşte.

Vorbeşte-mi aşadară; te-ascult fiindcă sper,
Că noi avem în Eniu un viitor Homer.

ENIU

Adevărat că Roma, credinţa-n loc de-a-şi pune
în arme, năzuieşte la cer, le vr-o minune?
Că, spre ocara celor ce sângele şi-au dat
La Canne vitejeşte, bătrânii din Senat,
De-a oştilor pieire găsiră toţi cu cale
Năpaste să arunce pe una din Vestale?

FABIU (grav)

Adevărat!

ENIU

Că Luciu îndată va sosi
Dreptate la năpaste să caute-a găsi?

FABIU

Adevărat!

ENIU

Că dacă se prinde vinovata,
Setos de jertfe, aprig, Pontificele-i gata,
Urmând străvechea lege şi datinele ei,
De vine s-o îngroape spre a cinsti pe zei?

FABIU

Aşa e, vai!

ENIU

Suspinul acesta dovedeşte,
Că glasul de părinte în inimă-ţi vorbeşte:
Copila ţi-e vestală, cum ştiu.

FABIU

Te-ai înşelat,
Căci tatăl ei, sărmanul, de mult a răposat:
Eram cu dânsul frate. Crescându-o de mică
I-am fost ca şi părinte.

ENIU

Şi astăzi, nu ţi-e frică,
Nu tremuri că se poate?...

FABIU

Să tremur pentru ea!
Ocară i-aş aduce. Cunosc pe fiica mea
îndeajuns; de dânsa n-am teamă niciodată,
Căci neamul nostru poartă un nume fără pată

ENIU

Da. Mândră de-al ei nume, pe el s-a sprijinit:
La glasul datoriei ispita a pierit!
Dar alta — fără sprijin, o biată părăsită
Căzu cu trup şi suflet, învinsă de ispită.
Şi s-o îngroape vie! şi nu vei face tot
De cruda ei osândă s-o mântui?

FABIU

Eu nu pot
Decât a mă supune la lege.

ENIU

Roma dară
îngăduie asupră-i această grea ocară:
Un preot s-o mânjească cu jertfe omeneşti!

FABIU

Dreptatea cere plata păcatului. Voieşti
Un neam întreg să piară în loc de-o vinovată?
Nu! zeii vor spăsire: să moară!

ENIU

Niciodată!
Asemenea prinoase primite nu-s în cer,
Şi nu le vrea dreptatea, şi zeii nu le cer!
Dar cine-i Vesta ceea? ce templu e acesta
în care chiar copiii vi-i duceți jertfă?

FABIU

Vesta
E patria, e focul din cer. Pe-al ei altar,
Ascuns în taină, Roma păstrează sfântul dar.
Locaş de mântuință şi pavăză cerească,
Aicea ni se ține virtutea strămoşească. —
în piepturi vestejite de patimi n-a stătut
O inimă bărbată cândva să fi bătut;
Căci laurul nu creşte în bălțile spurcate,
Şi lumea nu se-nchină la arme necurate.
Aci e Vesta, Eniu: în față-i să te pleci!
Aci străluce steaua romanilor de veci,
Aci se află-nchisă a patriei comoară!
Acel ce ne mânjeşte altaru-i sfânt — să moară!

ENIU

Deşi mă minunează cuvintele ce-mi spui,
Ca tine nu pot crede.

FABIU

De mult, din țara lui,
Troada cea vestită, pribeagul de Enea

Italiei aduse credința și schinteia
Zeiței Vesta, care se află mai presus
Ca zeii toți — a lumii văpaie.

ENIU

Mi s-a spus
Și știu, că Vesta fuse regină muritoare,
Lui Jupiter străbună. Dar Jupiter ce-i oare?
Văzduh ce nu s-apucă, e aer, este vânt —
Sau poate, cine știe! un chiar deșert cuvânt!

FABIU

E vânt, e aer, Eniu, e viață și lumină;
E binele, tăria; virtutea i se-nchină;
Domnește preste veacuri și e nemărginit;
în el e tot, și totul e fără de sfârșit.
Zadarnic stă-mpotrivă-i furnica omenească,
El e atotputernic în slava lui cerească.

ENIU

E binele, virtutea — și voi, ca să-l cinstiți,
Osânda unei biete femei îi pregătiți?
Ucideți o femeie — de sila lui? Un rege
De veacuri mort vă cere așa cruzimi? O lege
Barbară? Obiceiul străbun? Dar — a greși
Mereu și fără seamă e legea minții? Și
Mai sunt bărbați să crează, că numai prin minune,
Prin moarte de-o femeie, pământul vor supune?
Atuncea — dacă nu e dușmanul ne-mpăcat
Acela ce vă pierde, ci numai un păcat,
Și Roma își impută primejdiile sale
La vina-nchipuită a unei din vestale —
Emiliu de cât Varron nu fuse mai isteț:
Viteazul și fugarul au tot același preț.

— La ce mai faceţi arme? La ce mai strângeţi gloate,
Când moartea păcătoasei vă mântuie de toate?
O pavăză putinte mormântul ei va fi;
în el vrăjmaşul aprig, pieire va găsi.
— în vremile de astăzi, Camile, dormi în pace!
Isprăvile măreţe un preot le va face.

FABIU

Prin moartea vinovatei, norocul vom schimba:
Vom prinde răsputere, credinţa ne-o va da.
Ştiindu-se cu zeii, oştirile romane
Măcel cumplit vor face în gloatele duşmane:
în flacăra credinţei un suflet oţelit
Nu este prin nimica de nimeni biruit.

ENIU

Aşa; la voi credinţa în jertfe năzuieşte:
A omului viaţă nimic se socoteşte.

FABIU

Vai!

ENIU

Fabiu, crez, aşa e şi nu mă-mpotrivesc;
în numele virtuţii voi însă să-ţi vorbesc
A ta e datoria, viteaz cu suflet mare,
Să surpi aceste datini, aceste legi barbare,
Nevrednice de oameni, nevrednice de zei!

FABIU

Orice popor
S-aducă cinste legii străbune e dator.

ENIU

Gândeam, ca să te-nduplec...

FABIU

Pui multă stăruinţă
Să mântui pe vestala: îţi este cunoştinţă?
O ştii cumva?

ENIU

Nu; însă, ca om, pe cât putui
Pe om am vrut să-l apăr. Zadarnic! Tu îmi spui
De patrie, de Roma...

FABIU

Aşa mai sus de toate
E patria.

ENIU (aprinzându-se)

E omul. Dar dacă nu se poate
Să schimbi a ta credinţă, atuncia voi să fug
Din aste locuri, unde prin jertfe şi prin rug,
în templuri, se aduce la zei închinăciune.
— Aceste adevăruri voiam a ţi-le spune.
Am spus ce-mi stă pe suflet; acuma, fă ce vrei,
Şi cerul să-ţi trimită povaţa de la zei.

(Iese.)

Scena II

FABIU (singur)

Povaţa mi-e ştiută: e sfânta datorie!
— E grec, e tânăr Eniu, să judece nu ştie,
El vrea să fie mila de legi judecător,
Când tocmai în durere s-a pus tăria lor.
— Şi ce sunt eu, şi cine, să surp această lege,
Ce Eniu o defaimă fiindcă n-o-nţelege?

Statornic pentru țară şi lege am luptat:
Făcându-mi datoria, măriri am căpătat;
Şi însumi eu, când Roma se află în pieire,
La datina-i străbună s-aduc împotrivire?
Nu, nu! murind Vestala ne face oameni noi
De viață; aşadară, să moară pentru noi!
— Pontiful!... singur!... oare — el...

Scena III

FABIU — LUCIU — CAIU — CAESO (doi scribi)

LUCIU (în griji)

Fabiu, au să vie
Vestalele îndată. — Pe cât îmi pare mie,
Aicea pân-acuma vreo veste n-a ajuns
De spusa ursitoarei. în templu am pătruns:
E pretutindeni pace şi linişte curată;
Pe nicăirea urmă de vină nu s-arată,
Şi flacăra pe vatră străluce lină. Dar,
Sub vălu-i, vinovata s-ascunde în zadar;
Căci ochiu-mi este ager şi trebuie s-o vadă,
Şi Vesta va să aibă a jertfei sale pradă.

FABIU

Dar cine să ți-o spună?

LUCIU

De mult am rânduit
Să caute de templu, p-un rob, un gal smintit.
Va spune tot, n-ai grije, de voie ori de teamă.
E om vânjos; dar este moşneag, şi mai cu seamă
E rob. De nu va spune de-a una, voi avea
Un mijloc sigur...

FABIU

Care?

LUCIU

Voi...

(Robul intră şi priveşte cu şiretenie).

Galul!...

VESTAEPOR (în parte)

Ce vrea?

Scena IV

ACEIAŞI — VESTAEPOR

LUCIU (robului)

Te-apropie, bătrâne, şi-ascultă. Pentru tine,
Eu am tot o putere: spre rău ca şi spre bine.
Un semn al meu te face, din rob ce eşti să pleci,
Şi liber preste ţermii Rodanului să treci,
Să intri iar în vatra de zece ani dorită,
S-ajungi la bătrâneţă adâncă şi tihnită,
Cu fiii, cu nepoţii, cinstit, în ţara ta;
Să mori la tine-acasă. Da —însă nu uita,
Că poate şi mai lesne, un semn al meu te duce
La moartea cea mai cruntă: pe două bârne cruce
Ţintit cu trei piroane.

VESTAEPOR

Pricep... Cu un cuţit
Asemenea îmi pare şi vorba ce-ai vorbit,
Cu două căpătâie, în tot neasemănate:

Prăselele — de aur lucrat în nestemate,
Tăişul — drept şi neted cu gură de oţel.

LUCIU

întocmai, de minune! Alege-ţi la un fel.
în mâna ta ţi-e soarta; să te vedem, vorbeşte:
Trai liber vrei, sau moarte?

VESTAEPOR

Trai liber voi, fireşte
E limpede: mai bine de mii şi mii de ori
Să mori de bătrâneţe, tihnit, decât să mori
Pe cruce.

LUCIU

Dacă-i astfel, să laşi de-o parte frica,
Să spui tot adevărul, să nu-mi ascunzi nimica;
Să fii mai drept ca dreptul: ia seama ce vorbeşti,
Ştii taina, da! sunt sigur: dovadă-i că păleşti.

VESTAEPOR

Ba nu; o rană veche de suliţă, pe care
Primitu-o-am la Clusiu mă ustură, mă doare,
Mă-njunghie câteodată.

LUCIU

Aci s-a petrecut
O faptă făr-de lege. Răspunde: ce-ai văzut?

VESTAEPOR

în toată dimineaţa, văz una din fecioare
La vatră; nemişcată, visează în picioare,
Sau plânge; căci adesea aicea lacrimi curg.
Pe urmă, văz că alta soseşte-nspre amurg;
în locul celeilalte rămâne să păzească

Şi, până despre ziuă, văpaia să hrănească
Şi alta iar o schimbă, când ceasul a venit
La câmp să plece harnic plugarul odihnit.
De zece ani într-una atâta văz.

LUCIU

Bătrâne,
Uitaşi ameninţarea aşa degrab?

VESTAEPOR

Stăpâne!
Mă jur; chiar dacă astfel nu-mi crezi, ce să mai zic!

LUCIU

Alt n-ai văzut nimica?

VESTAEPOR

Nimica, zău, nimic!

LUCIU (Lui Fabiu)

Minciună! (luiVestaepor) da, minciună!

VESTAEPOR

Auzi acu minune!
De ce să minţ? ... Eu...

LUCIU (necăjit)

Cine, şi cum o cheamă? spune!

VESTAEPOR

Eu — sunt un rob nemernic, un biet măturător;
Eu nu sunt paznic peste fecioare. Sunt dator
De mătură să-mi caut. Atuncea sunt de vină,
Când e cumva pe vase vr-o pată de rugină,
Când poate pardoseala nu-i ştearsă cu temei,
Ori uit să torn la vreme în candele ulei.

Fac bieților păianjini cumplită prigonire,
Ştergând din temelie frumoasa lor clădire;
Mâncare fac; tai lemne; de vatră îngrijesc;
Nu preget cât e ziua, şi seara, când sfârşesc,
în pătură mă-nfăşur: cu pleoapele închise
Se-nchide şi simțirea, şi-adânc şi fără vise,
Ca duşii de pe lume, dorm pân-a doua zi.

LUCIU

Ia seama; schimbă-ți graiul, şi nu-ți meşteşugi
Cuvintele zadarnic. Voieşti s-ajung la silă?
Vrei să te dai, pe semne, la chinuri fără milă?
Ce! nu te temi, bătrâne?

VESTAEPOR

M-aş teme, şi nu prea!
Mi-e inima de piatră, stăpâne: fă ce-i vrea!
N-am frică de durere...

FABIU

Moşneag voinic! îmi place:
Vorbeşte parcă-i liber.

LUCIU

E mândru! n-ai ce-i face!
E gal; aşa sunt galii: la vorbe sunt măreți,
Nu ştiu să fie vrednici, dar ştiu a fi sumeți.
La dânşii de virtute le ține loc trufia.
Mergi! inimă de piatră, să-ți văd statornicia
La fapte, nu la vorbe.

VESTAEPOR

Sunt gata ori şi când,
Dar voi, voi pân-atuncia, gătiți-vă curând,
Căci Anibal...

LUCIU

Ieşi, du-te!

VESTAEPOR

Mă duc, ies.

(Iese. Vestalele intră şi păşesc rar.)

FABIU

Din fecioare
Lipseşte una.

LUCIU

Este la vatră păzitoare.

Scena V

FABIU — LUCIU — CINCI VESTALE, între care OPIMIA şi IUNIA CAESO şi DOI SCRIBI

LUCIU (cu întru sine adâncire)

Tu, care-nfăşuri lumea în valuri de lumină,
Şi stelelor dai raze când noaptea e senină,
Ascultă ruga mea!
Să stingi întunecimea, ce-ascunde neagra vină,
Apollon, prea-mărite, tu singur vei putea.

VESTALA

Ţi-am ascultat chemarea, şi iată-ne, părinte;
Dar graiul tău cel tainic, cu vorbele-i prea sfinte
Ne umple de fior;
Privirea schinteiază din ochiul tău fierbinte
Şi amenințător!

LUCIU (cu măreție).

Ascunse-n umbra sfântă a templului, fecioare,
Aici, aflat-ați oare
De cruda-ne restriște? Știți voi că pe romani
îi calcă sub picioare,
Sumeți de biruință, sălbaticii dușmani?

VESTALA

Cei șapte munți văzură priveliștea de sânge:
își dă sfârșitul Roma — Cartagena o frânge;
Romanul piere; neamul, pe care l-a hrănit
Lupoaica, se răpune; iar Tibrul geme, plânge
în matcă-nțelenit.

LUCIU (cu străşnicie)

Că Roma stă să piară prin goane ne-mpăcate,
E vina noastră. Cerul, în dreapta lui dreptate
Ne fulgeră de sus;
Și cum că astăzi — numai un greu păcat ne bate
Apollo chiar ne-a spus.

VESTALA

Apollo chiar? și oare ce greu păcat să fie?

LUCIU

O faptă de prihană.

VESTALA

Păcat grozav! urgie!
Și cine-a făptuit-o?

LUCIU

Chiar una dintre voi.

VESTALA

Cum! dintre noi, părinte! poți crede? dintre noi!

LUCIU

Sibila, ursitoarea, prin cărți așa ni-o spune.

VESTALA

De ne-ndoit, părinte, că este-nșelăciune!

LUCIU

Un om, pe-ascuns, în taină, aci la voi a fost
Și-a săvârșit prihana sub sfântul adăpost!

VESTALA

Fecioară-Mumă! Vesta! tu știi că niciodată
în templul tău nu arse văpaie necurată.
Urgia ta să cadă pe cine ți-a mânjit
Altarul. — însă cine să fi păcătuit?
Opimia, tu rază a dimineții? Oare
Tu Iunia, copilă, crin alb, gingașă floare?

IUNIA

Iertare!... Eu...

FABIU

Ce!

OPIMIA (turburată vrea să oprească pe Iunia)

Soro!

IUNIA

Nu voi, în locul meu
Să suferi tu năpasta păcatului...

(Cade în genunchi înaintea preotului.)

Da, eu!

FABIU

Tu! tu nelegiuită, cu fruntea ta curată!

LUCIU

Şi care-ţi este vina?

IUNIA

Vă spun, vă spun îndată:
Căci nu mai pot să sufăr — vai! mult am suferit!
Mă sfâşie mustrarea şi somnul mi-a pierit!
Vedeţi-mi chipul veşted: căinţa mă pătrunde,
Mă chinuie, mă arde, şi n-o mai pot ascunde.
Aşa; de zece zile, am plâns şi plâng mereu;
Cât lacrămi nu mai poate să verse ochiul meu.

VESTALA

Ce spune!... tremur!

IUNIA

Ziua pornea spre asfinţire:
Pădurea s-amurgise; bătea un vânt subţire,
Curgând cu dulce şopot prin ramurile ei.
Mergeam încet, şi dusă pe gânduri, ajunsei
în crâng; văzui pe zeul cu arcul: în picioare,
Cu chipul lui cel fraged, cu faţa-i zâmbitoare,
De marmoră, săgeata spre mine-şi aţintea.
Simţeam roşindu-mi fruntea, şi inima-mi bătea.
Deodată nu ştiu cine, luându-mă de mână,
Mă duce fără voie-mi sub sălcii, la fântână;
Şi-acolo, trist şi gingaş, îl auzii zicând:
„O singură viaţă e-o lume; până când,
Jertfindu-te în templu, în umbra lui cea rece,
Lipsită de iubire, ascunsă vei petrece?
Şi Vesta ce câştigă din lungă jertfa ta?
Eu — sunt în lume singur, tu — singură: ţi-oi da
Şi inimă şi suflet! Vin, Iunio, cu mine!"
Tăcu; muri cuvântu-i în lacrămi şi suspine.

Pierdută-l ascultasem, că mult vorbea cu dor
Şi dulci avea cuvinte şi grai fermecător:
Pe valurile mării, o harfă-n depărtare
Nu dă mai tainic sunet, mai molcomă cântare.
Adânc, pe nesimţite, în ochi-mi pătrundea
Din ochii lui văpaia, şi-n suflet mă ardea.
Privirea mi se stinse cu-ncet. Când simţ deodată
Suflarea lui fierbinte pe gura-mi îngheţată,
Mă ia fior de moarte, din braţe-i mă smucesc,
Mă-ntorc să fug, şi-n umbra desişului zăresc
Pe zeul cu săgeata-i ţintindu-mă în faţă...
De spaimă dau un ţipăt, tot sângele-mi îngheaţă...
Atunci...

(Se opreşte.)

LUCIU

Atunci? Urmează.

IUNIA

Atunci m-am deşteptat.

LUCIU

Un vis fu tot păcatul?

IUNIA

Da.

VESTALA

Suflet prea curat!

LUCIU

Ridică-te.

IUNIA (mirată se scoală)

Părinte!...

LUCIU

Cum nu se pilduieşte
Prin tine vinovata, şi nu mărturiseşte
îndată de mustrare împinsă, vina-i grea!...
Eşti tu? vorbeşte, spune; sau tu? ori tu? Nu vrea
Nici una să răspunză.

VESTALA

Sunt fără vină toate.

FABIU

Să credem în virtute, căci din greşeală poate
Cuvântul lui Apollo l-am înţeles pe dos.

VESTALA

Aşa e! curăţia, luceafăr luminos,
Luceşte-n cer, părinte; nimic, nici o fiinţă
Nu poate s-o atingă. — Avem de-acum credinţă
Că nu cu-ameninţare vei mai veni la noi!...

(Voieşte să plece cu toate.)

LUCIU

Acu, vom şti tot, Fabiu. Vestale! între voi
Tribunul Lentul are o soră. Care este?

IUNIA

Eu...

LUCIU

Iunio, îţi vine o dureroasă veste...

IUNIA

Cum! frate-meu e...

OPIMIA (cu un strigăt)

Lentul!

LUCIU (luându-i aminte)

E mort!

OPIMIA (căzând în brațele a două vestale, care o duc)

A!

LUCIU

Este ea!

FABIU

Opimia!

OPIMIA

Mor! (leşină)

LUCIU (către Fabiu)

Fabiu!... Tăcere.

FABIU

Fiica mea!

LUCIU (de aproape)

Putem ascunde totul: nu-ți pierde bărbăția;
N-ai teamă: pentru tine fac tot...

FABIU (rezolut)

Fă-ți datoria!

ACTUL III

Pădurea sacră a Vestei. — în fund la dreapta templul. — în planul întâi o fântână cu ghizdurile late; la dreapta uşa de bronz a unei peştere. — Copaci. — Către amurg.

Scena I

VESTAEPOR şi apoi GALLA

VESTAEPOR (cântă încet frecând un „tripod")

Roma stă să piară-n sânge:
Robi, din tină vă sculaţi!
Roma plânge:
Robi, cântaţi!

GALLA (venind din lăuntrul templului)

Vestaepor, cânţi?

VESTAEPOR

Da, fată, da; cânt şi-mi văd de treabă.

GALLA

Dar ce voios eşti astăzi! de ce?

VESTAEPOR

De ce? întreabă
De ce miroasă teiul: căci are-n miez miros;

Mi-e inima voioasă vezi bine că-s voios.
Dar tu! să fii romană şi n-ai fi mai mâhnită.
De vreme-ndelungată, cu inima cernită
Şi ochii tăi albaştri în lacrimi înecând,
De dorul ţării noastre tot plângi mereu — şi când
Vezi astăzi, că stejarul roman, de la tulpină
Clătit de vântul duşman, porneşte spre ruină,
în sufletu-ţi se poate nimic să nu simţeşti,
Şi tu cu lumea-ntreagă să nu te-nveseleşti?

GALLA

Tu nu pricepi, fireşte, de ce sunt întristată:
Stăpână-mea îşi pierde copila.

VESTAEPOR

Cum?

GALLA

Pe biată
Nepoată-sa.

VESTAEPOR

Dar cine ţi-a spus? Adevărat
Să fie?

GALLA

Cum se vede, tu nu ştii, n-ai aflat
Nimic.

VESTAEPOR

Era în templu Opimia?

GALLA

Da. „Du-te",
îmi zise: „spune-i mamii că mor; să vină iute;
S-o văz 'naintea morţii". Să-i duc bătrânei, da,

Aşa de crudă veste! Să-i spun: „Copila ta
E moartă!". Chiar acuma veneam s-o iau, să vie
Cu mine. Mă aşteaptă cu ea. Ce grozăvie!
Să-i smulgă bietei oarbe copila! vai de ea!

VESTAEPOR

Să n-aveţi teamă, Gallo; copila va putea
Să scape.

GALLA

Dar prin cine?

VESTAEPOR

Prin mine!

GALLA

Cum?

VESTAEPOR

Ascultă:
Un rob se dă la moarte uşor şi fără multă
Zăbavă; dar cu dânsa nu-i lucru tot aşa:
Vestala e romană de neam — o vor cruţa.
Un ţipăt e o urmă nesigură, ce piere.
Curând se şterge, lesne şi iute. Legea cere
Statornică vădire, temeinice dovezi.
Vestala-i bănuită; dar cum şi cine crezi,
Că poate împotrivă-i s-aducă vr-o dovadă?
Chiar Lentul? însă dânsul a fost a morţii pradă;
Vrăjmaşii nu-l cruţară la Canne nici pe el;
S-a stins cu toţi romanii şi-acest roman mişel.
Din partea lui n-am frică. Eu singur ştiu acuma,
Ca martor, toată fapta... Să spun o şoaptă numa...
Aşa — să vreau a spune... Dar nu! îţi jur pe zei,
Pe vatra, pe feciorii şi pe străbunii mei!

îți jur, că nu-i pe lume cumva meșteșugire,
Ori caznă ce-ar întrece și-o cruntă-nchipuire,
Să-mi poată smulge taina: să știu că m-or zdrobi,
Măcar să știu, că însumi pe preot voi izbi!
Rămâne să nu spună chiar dânsa; dar în ziua
Când nu mai sunt grăunțe la ce ți-e bună piua?
Am pus la cale, toate, și nu mă tem deloc,
Primejdia-i mare, însă mă bizui pe noroc.
La noapte, patru oameni ai mei vor să sosească
Aici, s-o ia cu dânșii și-n grab'să se pornească
P-un drum ascuns și sigur.

GALLA

Ce? Cum?

VESTAEPOR

Și până-n zori
De zi vor fi departe d-ai ei prigonitori.

GALLA

Cu niște robi să fugă? nu crez; e mândră; poate
De s-ar întoarce Lentul...

VESTAEPOR

Așa cum nu se scoate
Văpaie din cenușe, nici morții nu mai pot
Să-ntoarcă din morminte. Sunt singur, însă tot
Nădăjduiesc în bună izbândă. Du-te, fată,
Să mângâi pe bătrâna, s-o minți chiar; e iertată
Minciuna pentru bine.

GALLA

S-o minț azi, mâine, da;
Dar mai târziu, când poate călăii te vor da
La cazne; când vei pierde tăria, și vei spune?

VESTAEPOR

Eu nu-mi calc jurământul. Prin caznă se răpune
Nu sufletul, ci trupul. N-ai teamă.

GALLA

Astfel dar
Vei merge pân-la moarte cu jertfa ta?

VESTAEPOR

Ba chiar
Şi dincolo de moarte. Tu nu ştii, că romanii
Se pierd prin mântuirea vestalei, şi duşmanii
Vor năvăli în Roma?

GALLA

Acum te înţeleg:
Scăpând pe o vestală, ucizi un neam întreg.

VESTAEPOR

Am doar feciori ca brazii în oştile-africane;
în urma istovirii vrăjmaşilor la Canne,
Aştept pe azi pe mâine să văz pe feţii mei.
Romanii n-or să aibă iertare de la zei,
Căci nu-i las eu să-mbune a cerului mânie.
Din templul lor prihana neştearsă va să fie;
De voie ori de silă, vestala va trăi,
Şi-n zidurile Romei, potopul va sosi.
Eu însumi ocrotit-am a vetrii prihănire
Şi Pontifex în vreme, ce caută spăsire,
Setos d-o crudă jertfă — eu, rob nemernic eu,
Ursit să-ndur batjoocuri, aud urlând mereu
O aprigă furtună ce fierbe jos în tină:
Drept pavăză ne-nfrântă, au inima haină,

Şi drept unelte-a morţii cu lanţuri şi obezi.
Ha! Vine ceasul Romei, n-ai grije.

GALLA (cu neîncredere)

Vai!

VESTAEPOR

Nu crezi?

GALLA

E tare Roma!

VESTAEPOR

Roma? Pustie de ruine;
Cuib negru de şopârle; culcuşuri, vizuine
De fiare. Cucuveaua, sihastru cuvios,
Şi paznic de morminte, se vaită tânguios;
Cloncanul ciuguleşte din oase învechite;
Iar Tibrul curge jelnic cu undele cernite:
Pe pruntul lui paragin şerpoaica scoate pui
Şi noaptea latră vulpea pe malurile lui.
— Atât o să se-aleagă de-aceste locuri. Iată
Icoana Romei peste un an.

GALLA

în lume, tată,
Eu n-am avut pe altul decât pe tine. Tu
Ştii dragostea fiiască ce-ţi port. De Galla nu
Te teme. Fă-le toate, dar numai fii cu pază,
Ca nu cumva furtuna pe capul tău să cază.

VESTAEPOR

Să cază!

GALLA

Fii cu bine!

VESTAEPOR

Cu bine, fata mea! (Galla iese.)
Să mântui pe vestală, şi Roma va vedea
în zidurile-i mândre potopul de la Canne;
Nimic nu stă-mpotriva oştirii africane.
Trei zile să mai sufăr ş-apoi cu feţii mei
în Galia iubită vom merge câteşitrei.

(Rămâne nemişcat, cu „tripodul" în mâini, schimbat la faţă de bucurie. S-a amurgit bine. Intră Lentul urmat de Eniu.)

Scena II

LENTUL — ENIU — VESTAEPOR

LENTUL

Rămâi aicea, Eniu.

ENIU

Deşi n-aveam ştiinţă,
Că eşti şi tu la mijloc, ce-mi stete prin putinţă
Făcui tot ca s-o mântui.

LENTUL

Stăi locului; aci
E moarte pretutindeni.

ENIU

Vezi colo! Pare-a fi
Un rob.

LENTUL

Da, un prieten al meu. — Vestaepor!

VESTAEPOR (trase din adâncirea-i sufletească)

Cine
Mă cheamă? Lentul, încă trăieşti?

LENTUL

Spre-a mea ruşine!
Dar ea? trăieşte? spune. Azi Luciu negreşit
A prins-o, osândit-o. Aşa am auzit
Vorbindu-se prin Forum. Aşa să fie oare?
Ş-aici mă prigoneşte vrăjmaşa ursitoare?
Să fiu ş-aci tot cobe, să fiu tot piază rea?
Tot jale şi pierzare să las pe urma mea?

VESTAEPOR (în parte)

Să fugă tot cu dânsul, tot una-mi este, numa'
Să scape de osândă.

(Lui Lentul, cu prefăcută bunomie.)

Ian să vedem acuma.
Ce ceri de la moşneagul Vestaepor, ce doreşti?

LENTUL

Prieten de credinţă mi-ai fost şi încă-mi eşti...

VESTAEPOR

Şi azi ca totdeauna.

LENTUL

Mai fă-mi un mare bine.

VESTAEPOR

Sunt rob supus stăpâne.

LENTUL

Atârnă de la tine
Şi-a ei şi-a mea viaţă.

VESTAEPOR

Pricep, să amăgim
Cât mai degrab' pe preot şi jertfa să-i răpim.

LENTUL

Primeşti?

VESTAEPOR

Primesc.

LENTUL

Aleargă şi adu-mi-o pe dată.

VESTAEPOR

Mă duc, alerg; aşteaptă, stăpâne; însă cată
De nu uita, că dacă v-ar prinde cineva,
Ea, fără doar sau poate, e moartă.

LENTUL

Moartă!

VESTAEPOR

Da.
Şi trebui' până-n ziuă să fie şi pornită
Afară de cetate.

ENIU

O luntre, priponită
La Ostia v-aşteaptă.

VESTAEPOR

Ian spune-mi, ai putea
Pe Pontifex ucide, pe tine, chiar pe ea,
De-ar fi cumva nevoie, de-ar vrea să ţi-o răpească?
Te bizui?

LENTUL

Lumea toată o pierd, ca să trăiască
Opimia.

VESTAEPOR (ațintindu-l)

Fii gata. Prin peşteră vă scot,
închid degrabă uşa de fier, şi-n urmă pot
Să vină toți lictorii din lume cu topoare
Să-l sfarme, n-aveți teamă; căci, până să-l doboare,
E timp destul s-ajungeți pe dealul Palatin.

ENIU

De-acolo-i lesne... Mâine, sub cerul cel senin,
Cu pânzele întinse, zburăm pe valuri iute
Spre coastele Calabrei.

VESTAEPOR

Şi zeii s-o ajute!
Mă duc şi viu îndată cu ea.

(Aleargă spre templu şi se opreşte.)

De-acuma, zei!
De vreme ce prihană vă cere jertfa ei,
E gata Roma: jertfă măreaţă vei răpune,
Şi Anibal, bun preot, va şti să vă răzbune!

(Intră în templu.)

Scena III

ENIU — LENTUL

ENIU

Ce-o fi spunând de Roma?

LENTUL

Ca rob nenorocit,
Fireşte, rău.

ENIU

Eşti sigur de dânsul?

LENTUL

Negreşit.
Ascultă, Eniu, frate, mai fă-mi, te rog, un bine.
E cel din urmă.

ENIU

Spune, fac toate pentru tine.

LENTUL

Gândesc că nu-i nevoie şi eu să vă urmez.
Destul e, ca s-o mântui, în tine să mă-ncrez.
Norocul te trimise. îţi dau în seamă ţie
Aceasta decât viaţa mai scumpă avuţie:
Opimia. Ştii bine cât o iubesc. S-o iei
Să pleci; să nu uiţi însă şi pe bunica ei,
Posthumia bătrâna: abate-te din cale
Şi spune-i două vorbe de soarta fiicei sale.

ENIU

Dar tu nu vii?

LENTUL

Nu, frate; plecaţi voi singuri, şi
Din zidurile Romei, eu nu voi mai ieşi.

ENIU

întâi ziseseşi altfel.

LENTUL

Adesea, una zice
Şi alta face omul. Nu, nu! rămân aice;
Am scopul meu statornic.

ENIU

Mă tem că l-am ghicit.

LENTUL

Pe calea datoriei destul am şovăit;
Opimia să plece, şi ceasul o să vie
Când, liber, fără teamă să-mi văd de datorie.

ENIU

Vrei...

LENTUL

Să-mi răscumpăr dreptul la moarte.

ENIU

Tu?

LENTUL

Voiesc
Pieirea ţării mele să nu pricinuiesc;
Să mă supun la lege: să mor! ce fericire!

ENIU

Mustrarea te-ameţeşte. îţi trebui' linişte
Şi pace sufletească.

LENTUL

Şi unde să găseşti
Mai linişte ca moartea?

ENIU

Aşa. Dar nu gândeşti,
Că dacă-o fi să scape vestala vinovată,
Tu mori zadarnic; legea rămâne tot călcată —
O lege rătăcită, pe care trebuia
Romanii să o surpe de mult.

LENTUL

Aşa, aşa!
Surparăm obiceiul străvechi al vitejiei,
Al biruinţii, datini şi legea datoriei;
Icoanele străbunei virtuţi le-am pălmuit;
Ocara şi prihana pe rând le-am istovit;
Şi-acum ce ne rămase? prin fier şi prin văpaie
Să spulbere vrăjmaşul aceste putregaie
Netrebnice, în care tot miezul e secat
Şi minţile sunt stinse şi inimi nu mai bat.

ENIU

Nu-s inimile moarte şi minţile-s nestinse,
Şi toate-ntr-o simţire d-un cuget sunt aprinse:
A Romei răzbunare. — Cu toţii să luptăm
Şi-n luptă pentru Roma cu cinste să picăm!
Deci nu o lege oarbă, ci patria te cheamă
La moarte!

(Se arată în fund robul aducând de mână pe Opimia; o aduce cu binişorul.)

OPIMIA

Spune-mi unde mă duci; mi-e tare teamă...

LENTUL

Opimio!

OPIMIA

Tu!

VESTAEPOR (lui Eniu)

Aide, căci trebui' să fugim.

(Ies amândoi.)

Scena IV

OPIMIA — LENTUL

OPIMIA

Trăiești?

LENTUL

Ce fericire! Puteam să ne gândim
Că zeii ne-ar mai da-o.

OPIMIA

Da, tristă fericire,
Cât zeilor mi-e teamă s-aduc vr-o mulțumire.

LENTUL

Opimia, dă-mi fruntea, dă-mi ochii tăi gingași!

OPIMIA (sieși)

Nimic nu știe.

(Lui Lentul)

Pleacă curând, vreau să mă lași,
Să nu deștepți mânia cerească adormită,
Destul că pân-acuma sunt tot nepedepsită.
Și simț că n-am putere, căința mi-ar pieri,
De nu ți-ai face milă, de nu m-ai părăsi.

Aibi, Lentul, îndurare, fugi, lasă-mă; vezi bine,
Că nu-i iertat în lume iubirea pentru mine.
Prea mult păcătuit-am, prea vinovată sunt.
Destul.

LENTUL

Tu vinovată?

OPIMIA

Vai! da.

LENTUL

Ce jurământ
Din sufletu-ți, vr-odată, rostit cu voie-ntreagă
Spre jertfa tinereții în ăst altar te leagă?
Căci Pontifex, de mică, din leagăn te-a luat;
Părinții tăi cu lacrimi zadarnic l-au rugat:
„Prea-sfinte, fă-ți pomană și lasă-ne copila",
Căci dânsul, ne-nduratul, smulgându-te cu sila,
Din frageda ta vârstă în templu te robi.
Nefericitu-ți tată de dorul tău muri;
Iar maică-ta sărmana, cu mințile pierdute,
Și-a dat și ea sfârșitul — știi cum...

OPIMIA

Dureri trecute...
De ce mi-aduci aminte?

LENTUL

Acela-i vinovat,
Ce făr' de voie-ți roabă altarului te-a dat;
Acela-i vinovatul ce făr' de-a ta știință
Și sufletul zdrobindu-ți, jură la zei credință
în locul tău, mințindu-i. Tu nu ești și n-ai fost
Decât o jertfă numai.

OPIMIA

Dar sfântul adăpost
îmi dete adumbrire, şi zeii mă primiră
Sub vălul fecioriei; romanii mă cinstiră
Şi eu, nelegiuita, pe zei am necinstit
Mânjindu-le prea-sfântul altar.

LENTUL

Nelegiuit
Am fost şi sunt eu numai. A ta nelegiuire
O sfântă îndurare a fost.

OPIMIA

A fost iubire.
Mustrarea nu mă-nşală, a fost iubire chiar.

LENTUL

A fost!...

OPIMIA

Şi încă este. Cercat-am în zadar
S-ascund durerea crudă, sub care m-abătusem
Pierzând orice nădejde fiindcă te pierdusem.
Mă roade doru-n suflet, mă arde rana lui
Adâncă. Fugi, dă-mi pace! căci nu vreau să-ţi răpui
Viaţa pentru mine. Aicea ne pândeşte
De-aproape bănuiala. Fugi, Lentul, părăseşte
Aceste locuri.

LENTUL

Spune-mi iubito, mă iubeşti?

OPIMIA

De câte ori ţi-am spus-o, ţii minte? crud ce eşti!

LENTUL

De mă iubeşti, degrabă, să vii, să fugi cu mine.

OPIMIA

Eu?

LENTUL

Căci, altfel, stând aicea, e moarte pentru tine,
Şi nu tu se cuvine să mori, ci altul.

OPIMIA (în parte)

Zei!
Va fi ştiind. (tare) Sunt oare-ameninţată?

LENTUL

Vrei
Să tăinuieşti de mine primejdia ta? — şi poate,
Gândeşti că nu ştiu încă nimic? — Te-nşeli, ştiu toate.

OPIMIA

Vai!

LENTUL

Să plecăm.

OPIMIA

De lege tu vrei să mă-ndoiesc?
Să fug, să piară Roma, pe zei să-i amăgesc?

LENTUL

Sunt om în toată firea, şi-n visuri nu pot crede:
Acestea-s visuri.

OPIMIA

Visuri? Uitatu-ţi-ai, se vede,
De ziua-nfricoşată? Uitat-ai ceasul rău,

Când fără cunoştinţă căzui pe pieptul său?
Când sufletu-mi, cu sete din gura ta fierbinte,
Sorbi fărădelegea? Atunci — atunci, ţii minte!
Pământul, de când lumea statornic, se clăti;
Văzduhul fără margini ca sângele roşi;
Din patru părţi a lumii se rupse vijelie,
Şi Roma zguduită trosni din temelie. —
în templu îngrozite fecioarele plângeau,
Şi flăcările sfinte pe vatră se stingeau,
Când şi Fecioara-Vesta, vedenie încruntată,
Pe-a vetrii ei cenuşe ivindu-se d'odată,
Striga răzbunătoare cu glas plin de fiori:
„Vai ţine blăstămată cetate, ai să mori".
îi cruntă de prihană, de cobe şi de jale,
Când Roma fu să vază pieirea slavei sale!

LENTUL

Norocul! întâmplarea!

OPIMIA

Nu, nu! Păcatul meu!
Că patria se surpă sunt eu de vină, eu,
Şi voi să-mi spăl păcatul.

LENTUL

Sărmană, nu ştii oare
Ce moarte-ţi pregăteşte osânda-ngrozitoare?

OPIMIA (mândră, dar apoi pierzându-şi avântul)

Ba — ştiu că sunt urmaşă a unui neam măreţ,
Că mă cobor din Fabii.

LENTUL

Da, moşii tăi, cu preţ
De jertfe şi de sânge, mărirea-şi cumpărară;
Tu cugeţi la osândă, nu cugeţi la ocară.

OPIMIA

Ocară!

LENTUL (apăsând pe amănunte)

Dar osânda? osânda? Un mormânt
Adânc şi rece, negru şi surd; jos pe pământ,
Batjocură odihnei, o pătură de paie;
O candelă ce arde cu sarbădă văpaie;
O strachină cu lapte, o pâine, un ulcior
Cu apă — hrană pentru o zi — şi-acolo te-or
închide...

OPIMIA (îngrozită)

Taci!

LENTUL

Acolo, de vie-nmormântată,
Zidită pe vecie, ca morţii toţi uitată,
în prada deznădejdii, cu sufletul zdrobit,
Cu minţile pierdute de chinul tău cumplit,
Izbindu-te nebună cu fruntea de părete,
Să mori în bezna gropii de foame şi de sete!

OPIMIA (îndesându-se de spaimă lângă el)

Da, să fugim! Ai milă şi scapă-mă de-aici!
Mi-e spaimă!

LENTUL

Vino, vino...

(O târăşte.)

OPIMIA (se lasă a fi târâtă câţiva paşi)

Aşa...

(Se smulge, apoi îl înlătură şi se întoarce cu hotărâre.)

Nu, nu!

LENTUL

Ce zici!

OPIMIA (hotărâtă)

Aş vrea să scap, aşa e, căci moartea mă-ngrozeşte,
Dar glasul datoriei să mor îmi porunceşte.
Vestală şi romană — mă simţ că n-aş putea
Să fug cu tine-n lume, să las în urma mea
Pe neamul meu necinste, şi vecinică ruşine,
Să las mânjit altarul şi patria-n ruine!

LENTUL

Decât în fugă, altă scăpare nu găsim!

OPIMIA (cu gând)

Aşa?

LENTUL (înţelegându-i gândul)

Voieşti?

(Hotărându-se într-o clipă.)

Atuncea, primesc. Da, să sfârşim
Viaţa împreună.

OPIMIA (aruncându-i-se în braţe)

De mă iubeşti...

LENTUL

... Da, fie!
Osânda-i mântuire, şi moartea cununie!
Mormântul unul singur e gata pentru noi,
Ca şi-n pustiul morţii să fim tot amândoi,
Ca sufletele noastre de veci nedespărţite,
Prin noaptea veciniciei să zboare fericite!

Scena V

ACEIAŞI — ENIU

ENIU (vine de pe unde a ieşit)

E gata, Lentul.

LENTUL (întâmpinându-l cu paşi rari şi liniştit)

Frate, te rog primeşte cea
Din urmă-mbrăţişare. Tu pleacă; eu şi ea
Vom sta să dăm — căci trebui' prihana ispăşită —
Şi zeilor şi Romii o jertfă îndoită.

ENIU

Sminteală! Ce fel! unul prin altul să pieriţi!
Puteţi găsi scăpare, şi vreţi să vă jertfiţi
De bună voie.

(Stăruind să-i înduplece.)

Lentul!... Opimio!...

OPIMIA (dând un ţipăt de dragoste şi groază)

Iubite!

LENTUL

Iubito!

OPIMIA (lui Eniu)

Ce să facem? vai!

ENIU

Toate-s pregătite,
Să nu mai staţi.

OPIMIA (cu aţâţare sufletească crescândă)

Aşa e; zadarnic mai luptăm,
Ne biruie ursita, şi trebui' să plecăm.

Să te ucid, pe tine?... Prăpastie adâncă!
Să mergem înainte, căci nu-s depline încă
Nici crunta mea ocară, nici groaznicul păcat.
Azvârle, rupe-ţi vălul pe care l-ai pătat,
Şi nu te mai preface, vestală păcătoasă:
Pe frunte-ţi este scrisă osânda ruşinoasă!
Să mergem! Vino, Lentul; de-acuma sunt a ta.

ENIU (speriat de aprinderea ei)

Opimio!

OPIMIA

Să mergem!

LENTUL (speriat şi el ca Eniu)

Zei!

OPIMIA

Taci! nu deştepta
Din somnul îndurării mânia lor cerească,
De nu voieşti ca fulger din cer să ne trăsnească!

Scena VI

ACEIAŞI — VESTAEPOR

VESTAEPOR (se iveşte la uşa peşterii)

E sigur drumul...

ENIU (către cei doi iubiţi)

Aideţi!

VESTAEPOR (călăuzindu-i)

Pe-aicea...

(Către Lentul oprindu-l.)

Să grăbeşti,
în zori să fiţi departe de Roma, de voieşti
Să nu strici toată treaba, de vrei să ieşi cu bine
La capăt... Ce s-aude?

(Lentul intră în peşteră după Eniu. Lictorii se arată-n fund.)

Lictori!... Pontifex! Vine
Târziu... E mântuită... nu-mi pasă.

(Pontifex a intrat şi înaintează drept la Vestaepor.)

A zărit.
Tot...

Scena VII

VESTAEPOR — LUCIU — CAESO — SCRIBI — LICTORI

LUCIU

Robule, deschide! N-auzi?

VESTAEPOR

Am auzit,
Mă duc să caut cheia.

LUCIU

Nemernice, crezi poate,
Că n-am văzut. Ascultă cu binele şi scoate
Pe vinovat.

VESTAEPOR

Stăpâne, nu-i ştiu, să mă omori...

LUCIU

Dă-mi cheia!

VESTAEPOR

Am pierdut-o...

LUCIU

Destul! Pe el, lictor,
Cu sila să i-o smulgeți.

VESTAEPOR (se aruncă la fântână și aruncă cheia)

Primiți-o în păstrare,
Naiade a fântânii; voi știți păstra cu mare
Sfințenie.

LUCIU (lictorilor)

Luați-l... Zăgazul lui Tarquin
Răspunde-n multe locuri. Porniți la Palatin,
La Quirinal degrabă... Voi stați aci de pază...
Și robul la palatul lui Numa, ca să vază
Că-n astfel de prilejuri, călăii sunt dibaci.

VESTAEPOR (înlăturându-i)

Așa. S-o vezi cu ochii că-i moartea, și să taci
Stăpâne, auzit-ai ghindar bătrân, vr-odată
Să plângă sub secure? Așa că nu? — O fată
De gal, strivită-n lanțuri, voind a tăinui
P-un rob fugar, călăul „dibaci" se năpusti
Asupră-i: Ea, de teamă ca nu cumva durerea,
Cu toată hotărârea, să-i biruie tăcerea,
Știi ce-a făcut, stăpâne?

LUCIU (cu ironie)

Ce?

VESTAEPOR

Limba și-a mușcat
Și a scuipat-o-n fața călăului spurcat.

La caznă! Aide!

(Iese drept şi hotărât, cu aer de nepăsare, urmat de câţiva lictori. Alţi lictori rămân cu Caeso şi ridică topoarele ca să doboare oblonul peşterii.)

LUCIU (ieşind după Vestaepor)

Aide; să vezi ghindarul — este
Şi-n faptă tot atâta de trainic ca-n poveste!

ACTUL IV

Cabinetul marelui Pontifex în „Regia"

Scena I

LUCIU — CAESO — VESTAEPOR — DOI TORȚIONARI

LUCIU

îndeplinit-ai toate așa precum ți-am zis?

CAESO

întocmai. Pretutindeni, Pontifice-am trimis
Lictorii. Toată noaptea gonacii alergară
în sus și-n jos, prin toată cetatea și pe-afară
în preajma ei, departe de ziduri, — în zadar:
Nu fuse cu putință nici să le dea măcar
De urmă.

LUCIU

Căutat-ați acasă, la bunica
Vestalei?

CAESO

Chiar eu însumi...

LUCIU

Și n-ai aflat?

CAESO

Nimica...

LUCIU

Şi când ai fost?

CAESO

Azi-noapte. Când am intrat la ea,
Bătrâna pe-ntunerec în jeţul ei veghea.
Deşi simţi că intru, rămase nemişcată:
Cu coatele pe jeţu-i, cu barba răzimată
în mâini, sta liniştită; dar cum îţi auzi
De nume — chipu-i galben pe loc învineţi,
Şi deschizându-şi ochii secaţi, strigă la mine:
„Copila mea! o caută chiar Pontifex? Dar cine?
Vai mie! cine oare să-i fie apărător,
Când el, nemilostivul, îi stă prigonitor?"
Apoi venind şi Galla, bătrâna îngrozită
Strigând! „La templu iute!" ieşi călăuzită
De roaba ei.

LUCIU

Pesemne că nu ştie nimic!

CAESO

Şi eu gândesc.

VESTAEPOR

Stăm bine de tot.

LUCIU

Ce zici?

VESTAEPOR

Nu zic
Nimica.

LUCIU

Tot nimica. Vrei dar a te răpune?
Ți s-a urât cu viața pesemne. 'Aide, spune:
Tu singur, sau cu alții, de cine v-ajutat,
Jertfindu-te pe tine să-i scapi ai cutezat?
Şi nu pricep din parte-ți, de unde până unde,
Atâta jertfă pentru fugari. Degrab' răspunde,
în ce loc sunt fugarii? răspunde deslușit!...
Ai dat de știre, Caeso, să vie toți părinții
Preoți la judecată?

CAESO

Am dat, şi toți prea-sfinții
S-au strâns alături.

LUCIU (Caeso iese)

Bine! — Pe rob luați-l!

VESTAEPOR

Iar!

LUCIU

De-acuma nu la chinuri, te duci la moarte chiar:
Să-ți iei pentru tăcerea haină, răsplătire.

VESTAEPOR

La moarte?

LUCIU

Da!

VESTAEPOR

La moarte? De-acum?

LUCIU

îți vină-n fire!
Şi cugetă ce scumpă e viața. Nu uita

Că cine-i mort se uită uşor şi jertfa ta
E fără preţ pe lume; că moartea ta târzie,
Precum îţi fuse chinul, aşijderi o să-ţi fie
Zadarnică. Gândeşte că vinovaţii tot
Nu scapă.

VESTAEPOR

Două zile mai daţi-mi. Azi nu pot
Să spun. Dar jur, stăpâne, poimâine spun — poimâine!

LUCIU

Acuma!

VESTAEPOR

Nu pot.

LUCIU (torţionarilor)

Du-te! Să moară, ca un câine
în chinuri. Hai, luaţi-l.

VESTAEPOR (adâncit)

Să mor, când să-mi ajung,
Să-mi văz cu ochii visul, şi după ce-ndelung
Am suferit atâtea dureri — să mor acuma
Nerăzbunat? — Stăpâne, dă-mi două zile numa,
Mai lasă-mi două zile!...

LUCIU

Sau spui pe loc, sau mori!

(Intră Fabiu în fund.)

VESTAEPOR

Nu, nu spun. Hai la moarte.

Scena II

ACEIAŞI — FABIU

FABIU (lui Luciu)

Rechiamă pe lictori;
Dă-i robului iertare; să-l lase cu viaţă.

LUCIU (mirat)

Tu Fabiu!

FABIU (cu puţină străşnicie)

Robul ăsta, văzându-şi moartea-n faţă,
O-nfruntă îndărătnic. Dar cine l-a-ntărit
Să-ndure atâtea chinuri? Şi oare-aţi dovedit,
Că scopuri vinovate prin lupta lui ţinteşte?
Că răului ajută, nu binelui slujeşte?
De unde ştim noi? Poate virtuţii e dator
Cu jertfa chiar a vieţii să-i fie apărător!

VESTAEPOR

Ce vină am? Nimica nu v-am făcut, stăpâne;
Nimica nu ştiu.

LUCIU

Fabiu te iartă; mergi, bătrâne,
La templu. Haide du-te d-aici şi fă-te om
De treabă...

VESTAEPOR (aparte)

Da, stăpâne, mă duc. Poimâine vom
Vorbi. Preot nemernic! ai dăruit, sărmane,
O vrednică iscoadă oştirilor duşmane.

(Iese, Luciu face un semn; ies torţionarii.)

Scena III

LUCIU — FABIU

LUCIU

Vorbeşte; suntem singuri, te-ascult şi voi urma
Orice-mi va cere Fabiu: ascult porunca ta.

FABIU (urmând o gândire începută)

Nu, fiica mea e încă curată: nu mă-nşală:
Credinţa, ce-am în suflet, ci trista bănuială,
Ce m-a cuprins o clipă, desigur m-a-nşelat:
Da, numele lui Fabiu e încă nepătat.

(Mai de-a-dreptul lui Luciu.)

Mi-aduc aminte, Luciu, că-n casa părintească
Opimia fusese deprinsă să trăiască
Cu Lentul ca o soră. Fireşte, nu putea
De grabnica lui moarte să afle şi să stea
Nepăsătoare.

LUCIU

însă...

FABIU

Nu, — crede-mă pe mine:
E mândră, — e nepoata lui Fabiu — şi ştiu bine
Că dacă din păcate, prin fărdelegea ei,
Ar fi adus necinste la oameni şi la zei,
Şi-ar fi cerut osânda chiar ea...

LUCIU

înşelăciune
Amară, căci...

FABIU

Sfârşeşte...

LUCIU

Ce-ai zice când ți-aș spune
Şi dovedi, că oarba credinţă te-a mințit?
Opimia azi-noapte cu Lentul a fugit.

FABIU

Opimia! azi noapte! fugit! cum? Ha! Poveste!

LUCIU

Poveste?! Ți-e grozavă durerea, dar!...

Scena IV

ACEIAŞI — CAESO

LUCIU (lui Caeso care vine în fuga mare)

Ce este?

CAESO

Vestala!...

FABIU

Zei!

LUCIU

Ce?

CAESO

Vine...

LUCIU

E singură?

CAESO

Da, ea
Voieşte să-ți vorbească.

LUCIU

S-o chemi! Azi vom vedea!

FABIU

Credinţa nu mă-nşală. Aşa-i?

LUCIU

Aşa se vede;
Ai dreaptă judecată, şi-n ea mă pot încrede.
Osânda-i sau iertarea se află-n mâna ta:
S-o judeci tu. — M-oi duce la sfat şi-oi aştepta
Acolo hotărârea lui Fabiu. (lui Caeso). Zi să vie
Vestala.

(Iese prin perdelele din fund în Tribunal. Caeso iese.)

FABIU (singur)

Dă-mi putere, tu sfântă datorie!

Scena V

FABIU — OPIMIA

(Adusă de Caeso, care se retrage, intră hotărâtă şi vâzând pe Fabiu rămâne încurcată.)

FABIU

Apropie-te.

OPIMIA

Moşul?...

FABIU (şezând)

Tu ştii cu-adevărat
Iubirea părintească ce-ţi port şi ţi-am purtat.
Azi inima îmi spune că nu eşti — vinovată.
Şi azi îţi sunt părinte ca totdeauna...

OPIMIA

Tată!

FABIU

Da, tată-ţi sunt, aşa e, dar şi judecător,
Şi drept a fi se cade azi nepărtinitor.
Să ştii dar, că de-aicea atârnă pentru tine
Osânda sau scăparea.

OPIMIA (în parte)

Durere şi ruşine!
Chiar el judecătorul, chiar el! Cum voi putea
Să-i fac mărturisire?

FABIU (ridicându-se şi apropiindu-se de ea)

Vorbeşte, fiica mea,
Căci Roma te pofteşte să spui, şi eşti datoare
Să-ţi mărturiseşti crima. — Cereasca ursitoare
Ne-a spus, că-n templul Vestei sub sfântul adăpost,
S-a săvârşit prihana. Răspunde: tu ai fost
Prihănitoarea? Oare de tine pomenit-a
Cereasca ursitoare? Eşti tu nelegiuita?
De nu eşti tu, atuncea la gânduri nu mai sta,
Goneşte presupuneri ce cad asupra ta.
De eşti, adă-ţi aminte, că oare-când trei sute
De Fabii pentru Roma s-au dat spre jertfă. Du-te
Cu cinste şi-ţi urmează strămoşii! mergi să-ţi iei
Osândă de la oameni, iertare de la zei.
Tu ştii, că vatra Vestei ni-e pavăză cerească,
Cu ea păstrăm de veacuri virtutea strămoşească,
Şi cine ne mânjeşte prea sfântul ei locaş,
Ne face cerul duşman, iar patriei vrăjmaş,
Şi tuturor pieire, deci trebuie să fie
Jertfit, ca să se-mbune a cerului urgie. —

Voieşti să intre-n Roma barbarii-nvingători?
Nu! chiar nevinovată ar trebui să mori!
O jertfă ni se cere, jertfeşte-te: mai bine
Decât să piară Roma, pieri tu. Şi oare... cine
Nu s-ar jertfi să scape o ţară? Poate tu,
A unui Fabiu fiică? tu, poate, tu?

OPIMIA

Eu?... nu!
De-atâta mişelie — să nu mă crezi în stare;
Aşa de jos căzută nu-s...

FABIU

Jură prin urmare,
Că eşti curată: jură!

OPIMIA

Să jur? Ce chin amar!

FABIU

La ce-ai venit aicea?

OPIMIA

La moarte...

FABIU

Astfel dar
Ţi se cuvine moartea?

OPIMIA

Da, fac mărturisire,
Că moartea pentru mine e dreaptă răsplătire.
Aşa-i: aceea care, sub sfântul adăpost
A săvârşit păcatul de moarte, eu am fost,
Vestală făr'delege, eu singură-s de vină
De-a zeilor mânie, de-a patriei ruină.

Dar vreau să-mi spăl păcatul şi viu aci să-mi cer
Osândă de la oameni, iertare de la Cer.

FABIU

Ai înfierat ocară pe viţa strălucită,
Pe numele lui Fabiu, chiar tu! Nefericită!
Dar cum te-ai dat acelui mişel amăgitor?
Răspunde, cum? Uitat-ai pe zei, urgia lor
Şi patria? Uitat-ai altarul, datoria?
Uitatu-ţi-ai strămoşii, ruşinea şi mândria?
Uitatu-le-ai pe toate?

OPIMIA (hotărâtă)

Pe toate le-am uitat:
Mi-a fost de dânsul milă, tot ce-mi ceru i-am dat;
Dar m-am căit: iubire, viaţă, bucurie,
Jertfindu-le pe toate, mă-ntorc la datorie.

FABIU

Aşadar şi fugiseşi cu el? fugiseşi chiar?

OPIMIA

Voia să se ucidă, am vrut să-l mântui; dar
Deşi cu el fugisem, pătrunsă de căinţă,
Gândindu-mă la Roma, îmi fu cu neputinţă
Să-l mai urmez. De unde puteam acum să fiu
Departe, fericită, mă vezi, la moarte viu
Şi nu mă plâng, căci mie mormântu-mi e scăpare,
Dar mă gândesc cu jele l-acel sărman, pe care
îl voi târî la moarte. Să mor! Să mă-ngropaţi,
Să mă jertfiţi pe mine: pe dânsul să-l scăpaţi.
El e soldat al ţării; azi ţara stă să piară,
El trebuie să moară în luptă pentru ţară.
Cât pentru mine, teamă să n-ai, căci o să vezi:
Voi şti să merg pe calea strămoşilor.

FABIU

Cutezi
A pomeni de dânşii? de dânşii, când o lume
Se-nchină amintindu-şi de falnicul lor nume?
Ei, de-ar trăi să vază cum văz eu fapta ta,
S-ar lepăda de tine, din gropi te-ar blestema.

OPIMIA

Dar tu?...

FABIU

Destul!

OPIMIA (arată uşa Tribunalului)

Pontifex e dincolo?

FABIU

Da, sfatul
întreg te-aşteaptă: du-te să-ţi ispăşeşti păcatul.

OPIMIA (după tăcere)

Vai, tată! vai! în ceasul când e să mă cobor
în groapa mea de vie: în ceasu-ngrozitor
Când vina o să-mi fie aşa de crunt plătită —
De tine, de bunica, de toţi sunt părăsită.
Vai! nu-s de-ajuns pesemne durerea ce simţesc,
Ruşinea şi căinţa, — nu! nu pot să găsesc
Nici chiar la tine milă, deşi mi-ai fost părinte.
De ce n-ai îndurare şi nu-ţi aduci aminte
Că tată-meu, cu limbă de moarte, te-a lăsat
Să-mi fii tu tată-n lume, în paza ta m-a dat
Zicându-ţi: „Frate, ţine-mi copila, e sărmană.
Să-i fii tu tată; cruţ-o, să n-afle că-i orfană".
Şi chiar la ceasul ăsta de mine milă n-ai?
Eu cer să-mi...

(în genunchi.)

FABIU (înduioşat şi cu ochii în lacrimi)

Ce ceri? spune.

OPIMIA

Iertare cer să-mi dai!

FABIU

Vei şti să mori cu cinste? Vei şti să mori?

OPIMIA

Da, tată.

FABIU

Ridică-te; copilă: de mine eşti iertată!

(Se îmbrăţişează.)

Acuma, fii romană, şi fiică dacă-mi eşti,
Vin' fără şovăire osânda să-ţi primeşti!

(Caeso deschide perdelele.)

Scena VI

ACEIAŞI — LUCIU — FESTU — CAESO — COLEGIUL PONTIFICILOR SCRIBI — LICTORI etc.

FABIU (arătând pe Opimia)

Preoţi! în faţa voastră se află vinovata:
Vă faceţi datoria, căci jertfa este gata!

LICIU (Opimiei, grav)

Răspunde-ne, vestală: cu-adevărat, tu chiar
Ai fost prihănitoarea prea sfântului altar?

OPIMIA

Da!

LUCIU

Tu?

OPIMIA

Eu...

LUCIU

Tu?

OPIMIA

Eu însămi.

LUCIU

Sărmană tu! Vestală
Necredincioasă Vestei şi patriei fatală;
Tarpeia nouă, care de-altar te-ai lepădat
Şi care trup şi suflet păcatului te-ai dat,
Sărmană tu! Luaţi-o şi puneţi-i pe frunte
Năframă neagră, semnul fărădelegii crunte.
Iar voi, preoţi! noi nobili răzbunători cereşti
Ai datinilor sfinte şi legii strămoşeşti,
Vestalei prihănite să-i dăm osândă dreaptă.
O jertfă cere Vesta, şi jertfa ne aşteaptă!

Scena VII

ACEIAŞI — POSTHUMIA cu GALLA

POSTHUMIA

Arată-mi Gallo, unde-i Pontiful — să-i vorbesc.

OPIMIA (dă un ţipăt)

Bunica!

FABIU

Ea.

POSTHUMIA (lasă pe roabă şi caută orbeşte pe Opimia)

Pe tine voiam să te-ntâlnesc.
Copila mea! Cum însă, de unde până unde
Aicea, tu? la ceasul acesta? cum? răspunde,
Căci mor de spaimă. Spune-mi ce cauţi tu aici!
Apropie-te. Vino în braţe-mi... Ce? nu zici
Nimica?

OPIMIA (se repede la ea)

Mamă!

POSTHUMIA

Vino la sânul meu. Ce-nseamnă
Pe chipul tău năframa. Dar ia-o!

OPIMIA

Sunt nedeamnă,
Nu pot s-o iau!

POSTHUMIA

Ce-i oare? Obrajii ţi-au răcit;
Ţi-aud suspinul. Lacrimi?... Plângi? spune ce-ai păţit?
Eşti singură? îmi pare că cineva şopteşte
în jurul nostru. Cine-i? Te rog, te jur, vorbeşte!

FABIU

Posthumio!

POSTHUMIA

Tu, Fabiu?

FABIU

Suntem datori să fim
Supuşi nenorocirii, datori să o primim.

POSTHUMIA

De fiica mea e vorba?

FABIU

De-a neamului mândrie,
De patrie, de lege, de zei, de datorie.

POSTHUMIA

Ce? Cum?

FABIU

Aceea, care sub sfântul adăpost
A săvârşit păcatul, Opimia a fost.

POSTHUMIA

Ce? Cine-a spus aceasta? Minciuni! Năpăstuire!

FABIU

E adevăr, bătrâno!

POSTHUMIA

De-asemenea-njosire
Te-aud năpăstuită? Şi nu răspunzi, nu faci
împotrivire?

OPIMIA

Mamă! eu am greşit!

POSTHUMIA

Tu...?Taci!
Să nu te-audă Luciu, călăul mumii tale. —

LUCIU (întrerupând-o)

El merge totdeauna pe-a datoriei cale.

POSTHUMIA (îngrozită)

El! glasul lui! E Luciu. Aici putem să fim
Pierdute. Aide, vino, degrabă să fugim!

LUCIU

Opreşte! nu se poate! Vestala-i vinovată,
De dreapta ei osândă nu poate fi scăpată.

POSTHUMIA

Ce! vrei să-mi iei copila? să mi-o jertfeşti ai vrea?

LUCIU

Ascult porunca legii şi nu voinţa mea.

POSTHUMIA

Să-mi faci dreptate. Fata e vinovată, bine,
Dar eu, eu ce stric oare? Eu?

LUCIU

Tu?

POSTHUMIA

Da, pentru mine
Mă rog, nu pentru dânsa. Bătrână, oarbă sunt,
Ea singură-mi rămâne pe-ntreg acest pământ,
Cu ea-mi alin durerea, cu ea mai aflu pace,
Şi dacă mi-ai jertfi-o, vai mie! Ce m-aş face?
Vrei sângele vestalei, când sunt de faţă eu?
Ia-l din izvor, din matcă, sunt gata: ia-l p-al meu!

LUCIU

Nu tu eşti vinovată, ci fiica ta.

POSTHUMIA

Părinte,
Şi azi eşti tot acelaşi, tot crud ca mai-nainte?
Tu Fabiu, poţi s-o mântui; nu sta nepăsător!
înduplecă-l tu, roagă-l pe Luciu.

FABIU

Simţ durere,
Bătrâno, ca şi tine, dar n-am nici o putere
S-o mântui.

POSTHUMIA

Fabiu, Fabiu! ajută-mă. îi eşti
Părinte; fie-ţi milă.

FABIU

Zadarnic stăruieşti:
Copila e pierdută, pierdută fără doară.
Decât o ţară, lasă mai bine ea să moară.
Ai vrea să piară Roma?

POSTHUMIA

Să piară lumea! Nu!
Nu vreau să ştiu de Roma! Să-mi scap copila!

FABIU

Tu,
Romană eşti, bătrâno?

POSTHUMIA

Sunt mamă!

FABIU

Eşti romană,
Şi blestemi Roma?

POSTHUMIA

Fabiu! Dă-mi pace!

FABIU

Vai, sărmană!
Durerea te sminteşte. Bătrâno, geaba vrei
S-o scapi. E osândită de oameni şi de zei.

POSTHUMIA

Taci crudule! tu însuţi, tu singura-i scăpare,
Tu singurul ei sprijin, nici tu n-ai îndurare!
Voi toţi, ce sunteţi faţă, voi toţi ce m-ascultaţi,
Vedeţi-mi deznădejdea cumplită. Nu uitaţi
Că poate fiecare aveţi copii ca mine,
Gândiţi-vă la dânşii — Tu Luciu! Către tine
Mă-ntorc! Ascultă-mi glasul, atotputernic eşti!
Să nu mă laşi pierzării, să te milostiveşti!

(Cade în genunchi şi caută mâinile lui Luciu.)

Ţi-mbrăţişez genunchii, îndură-te, stăpâne,
De lacrimile unei nemernice bătrâne!
Destul am tras necazuri, am pătimit destul!
De chinuri nesfârşite am sufletul sătul!
De-atâţia ani sunt oarbă, lipsită de lumină,
Şi n-am o zi de pace, o noapte de odihnă!
Gândeşte-te, prea sfinte, la traiul ce-am trăit,
Din ziua când pe biata copilă ne-ai răpit! —
Durerea-mi este hrană, şi-a inimii arsură,
Atâţia ani de jele s-o stingă nu putură.
Ani cincisprezece, vremea cu lacrimi o măsor.
Trec zilele, trec anii, dar ceasu-ngrozitor,
în care fără milă m-a fulgerat durerea,
Şi mi-am pierdut copiii, şi mi-a secat vederea,

Statornic stăpâneşte adâncu-mi sufletesc,
E vecinic pentru mine, în el mereu trăiesc!

(Se scoală.)

Da, fiica mea; în ziua, în care-ai fost răpită
Din casa părintească, cu inima zdrobită
De focul tău, sfârşitul tătâne-tău şi-a dat,
Iar maică-ta la capu-i jelind a leşinat,
înțepenită, moartă. — A doua zi veniră
Ca să ridice mortul. Pe dânsa se siliră
S-o-ntoarcă la viață, zadarnic. — O lăsai
Acasă-n prada morții şi după mort plecai.
Cu mortul isprăvisem, şi rugul s-aprinsese,
Când ne trezim deodată cu maică-ta că iese
Din mijlocul mulțimii. Toți au încremenit
De spaimă! Dă năvală cu părul despletit,
Cu haina sfâşiată, cu ochi plini de văpaie
îşi face loc, s-aruncă la rug şi vrea să saie
în flacări. Dau un țipăt şi mă reped la ea
S-o scap, s-o smulg din flacări: „Stăi! ce faci? fata mea,
Opreşte-te! Ascultă!" Dar glasul mi se stinge!
Mă lupt cu ea de moarte, se zbuciumă, mă-mpinge,
Apucă un tăciune, şi-n rătăcirea ei,
în frunte mi-l izbeşte. — Sunt oarbă... Ochii mei
Sunt stinşi pentru vecie. — Nebuna se porneşte
Pe râs, şi râde, râde şi-n foc se prăvăleşte!...

(Mişcare de groază de la toți cei de față.)

Cunoaşteți toți acuma durerile ce-am tras,
Romani! şi ştiți că-n lume atât mi-a mai rămas —
Nepoată-mea. Nu-mi stingeți şi-această bucurie;
Lucrarea, bătrânețea cruțați-mi! Să vă fie
Copiilor pomană! Şi voi sunteți părinți:
Vă rog, cad în genunche, vărs lacrime fierbinți!

De-o inimă pierdută vă faceți îndurare:
Iertare pentru mine şi pentru ea — iertare!

(Cade.)

PONTIFEX (rece)

Preoți! bătrâni ai Romei, înalți judecători
Ce patriei şi legii sunteți apărători!
Povață dreaptă zeii din ce să vă trimită!
Gândiți-vă că Vesta şi Roma prihănită
Ne cer o ispăşire şi trebui' să le-o dăm:
Să mântuim cetatea şi cerul să-mbunăm.
Rostiți-vă deci.

(Consultă Tribunalul.)

Numai un glas a zis „Iertare".

POSTHUMIA

Dar ceilalți?

LUCIU

Osândă...

POSTHUMIA

Osândă? Spune-mi care
Osândă?

LUCIU

Moartea...

POSTHUMIA

Moartea! Călău nelegiuit!
Tu, fiară, tu!

OPIMIA

Osânda ce mi s-a cuvenit!

FABIU

Dreptate!

POSTHUMIA

Daţi-mi pace! De vreme-ndelungată,
De-un veac de om tac mută; lăsaţi-mă odată
Să spun ce am pe suflet. (către Luciu) — Călău cumplit ce eşti,
Ce tot nu te mai saturi de jertfe omeneşti!
Mi-ai smuls din ochi lumina şi nu-ţi ajunge încă?
în bezna vieţii mele, în jelea mea adâncă,
O singură nădejde mi-a mai rămas, şi vii
Să mi-o târăşti la jertfă? Ha, blestemat să fii!
Hienă!...

(Cade leşinată în braţele Gallei.)

OPIMIA

Eu sunt gata să merg la datorie.

FABIU (în parte)

Sosit-a ceasul, Fabiu! Zei! daţi-ne tărie!

LUCIU

Să ascultăm cereasca poruncă pe deplin.
Luaţi-o! să pornească lictorii!

(Ies cu toţii şi cu osândita. Rămân Fabiu, Posthumia şi Galla.)

Cel puţin
S-o scap de chinul groapei! Cum însă? cum aş face?

(Vrea să iasă.)

POSTHUMIA (venindu-şi în sine)

Ce linişte? Nu-i nimeni. în preajmă-mi este pace.
N-a fost aievea, poate, — un vis îngrozitor!
Zei drepţi! ce vis!

FABIU (întorcându-se la glasul bătrânei)

Bătrâna! ea poate mai uşor
Ca mine. (tare) Soro, scoală; osânda hotărâtă
I-aproape de-mplinire... Copila ni-e târâtă
La groapă.

POSTHUMIA

Ce!... Atuncea e drept? Nu-i vis?

FABIU

Putem
Să-i micşorăm osânda, durerea să-i scădem.
De moarte nu-i scăpare, dar, dacă e să moară
Să-i fie lesne moartea şi jertfa mai uşoară.
Deşi noi de osândă n-o mai putem scăpa,
Dar uşurarea vieţii se află-n mâna ta.

POSTHUMIA

Cum? Spune, dar!

FABIU

Fiindcă nemilostiva soartă
Ne-o duce la-ngropare — s-o-ngroape! însă moartă.

POSTHUMIA

Dar cum, prin ce mijloace? (se ridică de jos)

FABIU

Mijlocul l-am găsit.

POSTHUMIA

Să merg degrabă: spune-mi...

FABIU

Na: du acest cuţit.

(Bătrâna iese sprijinită de Galla în grabă.)

ACTUL V

Câmpul scelerat. O oră înainte de revărsatul zorilor.

Scena I

LUCIU — FESTU — COLEGIUL PONTIFICILOR — FABIU — SENATORI — CAIU — POPOR — OPIMIA — CAESO — LICTORI — GROPARI.

(Când se ridică perdeaua, Luciu, înconjurat de Colegiul Pontificilor, ocupă mijlocul scenei. Opimia, într-un lung văl negru, e îngenuncheată şi nemişcată în faţa mormântului. Lictorii o înconjură. Caeso păzeşte dimpreună cu doi gropari mormântul. Fabiu se află printre senatori şi oamenii din popor adunaţi împrejurul supremului Pontifice.)

LUCIU (ridicând ochii spre cer)

Tu, Vesto, ne faci Roma un sfânt oraş sacrat!
Acest oraş, odată prin tine venerat,
Azi măcar ţi-e nevrednic, tot sfânt e, tot cu laur;
Chiar şi pătat cu tină, e aurul tot aur.
Noi nu, nu vom atinge cu braţul sacrileg
Culpabila ei frunte, pe care o proteg
A tale sfinte flacări; curată, ca şi-n ceasul
Când ea de prima oară l-altar conduse pasul,
Aşa o vom depune în sânul tău cel sfânt,
în noaptea cea fecundă a negrului pământ.
Copila-i pedepsită prin propria ei mamă.

(înaintează spre mormânt şi se adresează la Caeso.)

Ai aşternut, tu Caeso, un pat? ai pus de seamă
S-aşezi o masă? Toate sunt chiar cum am zis eu?
Şi pâine-ai pus? Şi apă? Şi urna cu uleu?
Şi cana cea cu lapte, şi lampa de argilă?

CASEO

Da! Toate sunt în groapă, afară de copilă.

LUCIU

în criptă este vr'unul rămas dintre gropari?
Căci unul e de lipsă, cu braţe vii şi tari,
Să sprijinească paşii fanaticei vestale
Pe scările piezişe a treptelor fatale.

Scena II

ACEIAŞI — LENTUL — ENIU

LENTUL (în dosul culiselor)

Lăsaţi-mă!

ENIU (tot astfel)

Nebune! Tu mergi la moarte!

LENTUL (intră cu sabia în mână)

Loc...

(Auzind glasul lui Lentul, Opimia tresare şi ridică capul.)

LUCIU

Ce zgomot e acesta? Ce paloş văd, ca foc
Lucind prin noapte?

LENTUL (repezindu-se spre Luciu)

Paloş de brav soldat ce vine
Cu dorul să lovească în Pontifex, în tine!

LUCIU

Cum? Tu, nelegiuite, eşti tu? Lictori, pe el!
Mişelul!

LENTUL

Pentru Roma acest soldat mişel
Din piept ştiu să-şi verse prin taberi caldul sânge.
Dar voi, voi ce daţi Romei? O fată care plânge,
E tot ce-i daţi, nemernici, şi sânge pe nedrept!
S-o ştii, că ori viaţa ori moartea am s-aştept,
Eu am să scap în aste lungi clipe şi fatale
Pe-Opimia, s-o mântui din lanţurile tale!
Dezleagă-i braţul, lasă-i în liber mâna ei
Cea care făcea rugă, la cer. Ucizi femei,
Tu Pontifex? Nevrednic de Roma şi de soare!
Acest popor războinic vrea altă sărbătoare,
Preoţi! şi alte fapte: insulta s-o spălaţi
Nu-n sânge de vestală, ci-n sânge de bărbaţi!
învingerea e preţul vitejilor! şi vouă
Romanilor, v-a pus-o în mâinile-amândouă
Superbul Mars deodată cu paloşul de-oţel:
învingeţi dar cu paloş! Să urmărim cu el
Pe Vesta, pe zeiţa fugară! Cu grămada!
Noi nu vrem alte jertfe, decât numai — cu spada!

LUCIU

Mars nu e numai singur al nostru, la război
Toţi zeii deopotrivă ne apără pe noi.
Popor roman, e vremea să răzbunăm azi cerul,
Ca el să ne proteagă.

LENTUL

Zdrobiţi-mă cu fierul,
Romanilor! Pe mine, căci eu sunt sacrileg!
Prin moartea-mi se răzbună toţi zeii, ceru-ntreg!
Eu singur sunt de vină, că flăcările sfinte
S-au stins p-altarul Vestei, eu singur am cuvinte
Să cer perirea, singur sunt vrednic de mormânt.

LUCIU

Destul! Ea-i osândită!

LENTUL

Preoţi, azi oarbe sunt
A voastre inimi! Ochii sunt orbi! A voastră-i crima;
Vestala n-a fost alta nimic decât victima
Lui Lentul.

FABIU

E degeaba! A ei mărturisiri
Dezmint aceste vorbe!

LENTUL

Cu şoapte şi priviri
Am amăgit un suflet şi-o inimă curată!
Nu ea, sunt eu de vină! Lucreţia-i vinovată
Şi ea pentru abuzul şi fapta lui Tarquin?

LUCIU

Tarquin? — Poveste veche! Priveşte, zorii vin;
Vestala-i vinovată, ea trebuie să piară!

LENTUL

Mă-ntorc atunci la tine, popor! la voi vreau dară,
Romani, să-mi plâng păcatul!

(îşi dezvăluieşte pieptul.)

Dar mai întâi veniți
Aproape, puneți mâna pe pieptul meu! Priviți
Pe fruntea mea aceste plăgi largi și vii de spadă:
Sunt semne de vitejie şi luptelor dovadă!
Şi astăzi drept răsplată, că sângele-mi viteaz
A curs pentru voi şipot în zece lupte, azi
Vă dau tot ce-mi rămase din lupte: toată fala
Şi viața mea, dar faceți să pot scăpa vestala!
Popor roman! Ucideți pe Lentul, nu pe ea:
Căci dânsa e victima, dar nu complicea mea.

LUCIU

Destul! Ea-i vinovată!

CAIU

Ea trebuie să piară!

LENTUL

Aşa vreau zeii? Asta-i dreptatea aşadară.
Pe-acest pământ, dreptatea puternicilor zei?

LUCIU

Porunca lor e aspră! Nu stăm de târg cu ei!

LENTUL

O, false prejudețe, mişele voci! Aceste
Vă-nchid a voastre inimi!

LUCIU

Tu serva-naltei Veste,
Ridică-te!

(Opimia se supune. El se apropie şi-i ia vălul.)

Aruncă acest văl prihănit,
Scoboară-n groapă; ceasul osândei a sosit

Şi Vesta te aşteaptă.

(îi arată mormântul.)

FABIU

Aşa curând?

LUCIU

E pripă,
Căci ziua se revarsă, e ultima ei clipă.

LENTUL

Voi oameni buni, la mine! Popor brav, ajutor!
Nu suntem oare-n Roma? Barbari sunteţi? Dar jur,
Că nu o las! îmi apăr azi dreptul meu! Copila
Să moară fără vină şi nu vă prinde mila?
Mai mult preţ am eu doară decât un om! Sunt eu,
Eu Lentul: am să-o apăr! Aci, cu braţul meu,
Chiar toţi voi să-mi staţi contra! Ha, milă omenească!
Opimia trăieşte, ea trebui'să trăiască!

(Se avântă spre Opimia.)

OPIMIA

Dar e-n zadar!

(Priveşte cu ochi de lacrimi la Lentul.)

Păcatul azi cere-a fi spăsit!
Eu te-am iubit, ştii Lentul! Tu ştii, cât te-am iubit,
Dar astăzi — moartea, Lentul! Ea-i azi destinul meu!
Iubite, resignează, precum resignez eu,
Nu tulbura a morţii pretinderi cu suspine,
Trăieşte tu, trăieşte şi...

(îşi ascunde faţa şi suspină.)

plânge după mine!

LENTUL (în genunchi)

Vai! Soarta ta să fie azi soarta mea!

OPIMIA (respinge pe Lentul şi se apropie de mormânt)

E sfânt
Acest mormânt: mă lasă să merg deci în mormânt
Senină. Respectează, aşa cum se cuvine,
La groapă-i pe vestala romană: ea devine
Aici augustă. Moşii ce legi ne-au hărăzit!
Eu port în mine crimă, căci zeii au voit
Să fiu, trăind, a legii înfrângere, iar moartă,
Victorie: din suflet primesc această soartă,
Ca dar divin eu ceasul spăşirii îl primesc!
Vai, moartea pentru mine atât o preţuiesc,
Ca vis, ca o mustrare ce sufletu-mi dezleagă.
întreagă sunt a Vestei, a morţii sunt întreagă.

Scena III

ACEIAŞI — POSTHUMIA — GALLA

POSTHUMIA (aleargă desperată)

Am dreptul să m-apropiu... sunt mama ei, daţi loc!
S-o strâng la piept odată, s-o strâng la piept cu foc,
Şi, astăzi înainte de moarte-i, înc-odată
S-o mai sărut pe frunte, şi vocea ei curată
S-o mai aud... Vai, daţi-mi loc, loc să merg la ea!
Să-i zic măcar adio!

OPIMIA

Vai mamă!

POSTHUMIA

Fata mea!
Tu, tu nenorocită copilă! Aşa blândă,

Şi totuşi el, tiranul, te duce la osândă!
Să mori? E drept că lictori şi popii toţi aştept'
Să mori? E drept, că-i gata mormântul tău? E drept,
Că tu eşti osândită? Ha, toate-aşa să fie?
Vrea Luciu să te-ngroape, Opimio, de vie?
Vrea iar să te răpească din braţul meu? Dar nu!
Nu crede, nu! Eşti vie, tot vie vei fi tu!

LUCIU

Destul!

(către lictori)

Voi despărţiţi-mi bătrâna de copilă.

(Caeso şi doi lictori s-apropie.)

POSTHUMIA

Pe mine? de vestală? Vai, Luciu, fie-ţi milă,
Te rog! Trei lacrimi numai! Ha, singur un cuvânt
Din urmă... apoi...

(O duce pe Opimia la o parte, căutând în sân pumnalul lui Fabiu, îi zice încet.)

Dragă! tu mergi dar la mormânt?
Auzi, ia arma asta!

OPIMIA

Nu pot... eu sunt legată,
N-am mâinile în liber.

POSTHUMIA

Stai dar!

(voind a dezlega mâinile Opimiei)

Vai blestemată
Şi neagră soartă! Doamne, să pot acum vedea!

Nu văd nimic! Nimica! Dar eu...? Vai draga mea!
Eu însămi, am pumnalul, să cerc... Ha, nu! oroare!
Să-mi junghiu eu fata!? Ceruri, dar ce să mă fac oare?
Vai, scumpa mea! Sărută pe mamă-ta! Aşa!
Odată, mai odată!

(în ciuda silinţelor ce-şi dă nu se poate depărta, nici să-şi oprească plânsul.)

OPIMIA

Curaj!

POSTHUMIA

Inima ta
Aici e...? Doamne, Doamne, aici e locul? Pieptul
Aici e?

OPIMIA

Mamă, mamă! Acolo, da!

POSTHUMIA (înjunghie pe vestală)

Am dreptul
Să curm a ta viaţă! Decât un trai pătat,
Mai bine moarte! Dragă, vai dragă!

LUCIU

Ce-ai lucrat?

POSTHUMIA (aruncând pumnalul la picioarele Pontificelui)

Mi-am omorât copila! Eşti mulţumit cu mine?

(Cade pe treptele mormântului.)

FABIU

Oh, zei din cer!

LENTUL (voind să se înjunghie cu sabia sa)

Iubito! Eu merg, eu merg cu tine!

FABIU (apucă spada lui Lentul şi-l dezarmează)

Nepot eşti al lui Paul! Eşti fiu nenorocos,
Dar fiu viteaz! N-ai dreptul să mori fără folos.
De vrei să mori, aşteaptă pe Anibal!

LUCIU

Să vie
Duşmanii! Căci vestala ne doarme pe vecie,
Azi Vesta-i împăcată, păcatul s-a spăsit!
Groparilor! Dispară cadavrul adormit
De mamă-sa, dispară, căci stă deschis mormântul!
Cu drag o să primească în sânul său pământul
Pe-a Vestei preoteasă, pe fiica lui! Din cer
Azi zeii vin la luptă, şi toţi duşmanii pier
De spada lor! Sărmanul de Anibal!

(Groparii se supun. Deodată se aud din depărtare sunetele unei muzici vage şi puţin destinse.)

PRIMUL BĂTRÂN

Ascultă!
Vai... Anibal!

LUCIU

Zei nobili! S-aude larmă multă!

FABIU

Ce zgomot greu!...

ENIU (către Luciu şi Fabiu)

în urmă de ce-aţi ucis voi azi
O fată fără vină? Oh! tu popor viteaz,
De ce-ai cătat învingeri în sânge de romană?
Ea n-a putut să-nfrângă mânia africană
Şi n-a putut să-ntoarne pe Anibal din drum!

în loc să-i opriți mersul cu spada, stați acum
Privind un biet cadavru: şi până stați, duşmanul
S-apropie de Roma! Ce vreți cu Africanul?
Ha! Oarbă judecată! E şters acest mormânt,
El n-a născut nimica!

VESTAEPOR (năvălind în scenă)
Nu, nu! E cerul sfânt
Şi Vesta tot învinge! Acest mormânt rodeşte,
Dă fruct: de astăzi lumea la jug se umileşte,
Sclăvia lumii astăzi se naşte, eu o ştiu,
Din sângele vestalei! Eu chiar acuma viu
Din câmpul de bătaie: Ha, zeii noştri poartă
Pumnal de foc, şi zeii decid a Romei soartă
Ca ori-şi-când mai bine! Superbu-nvingător
Se tot retrage, tremur' duşmanii; oastea lor
Se-mprăştie pe câmpuri! Azi fuge-n fuga mare
De spaimă comandantul din Africa: el n-are
Nici frați, căci dânşii ambii în luptă au pierit.

FABIU

Ce zice sclavul?

VESTAEPOR

Oastea cu totul a fugit!
E Anibal un monstru mişel, căci el îşi curmă
Lucrarea mai nainte de ce-a sfârşit-o! Turmă
De oameni laşi! Aleargă nemernicii duşmani
Spre Capua, desigur li-e teamă de romani...
Ei fug! Şi-aveau în cale o Romă ocupată:
Puteau să vie mâine.

FABIU

Nici mâine, niciodată!
E frântă Cartagena şi morți a dânsei fii!
Ne lasă timp? — Ha, timpul e-nvingere!

VESTAEPOR

Să fii
De trei ori, false, Brennus, afurisit! Barbare!
Tu, care deştepţi Roma din visul ei! Tu, care
Trădezi tot universul şi ură-n om aţâţi!
Voi zei, cu mâini de sânge, să fiţi afurisiţi!
Şi tu, pământ războinic al bravilor, tu-ţi creşte
Copii viteji! Tu ţara străbunilor grijeşte,
Tu Gallie vitează, mari spăzi să făureşti
Să ne răzbune cândva: pe mine şi pe tine,
Pe toată lumea, care azi plânge cu suspine
Sub lanţurile Romei.

LUCIU

Tu sclavule!

VESTAEPOR

Am fost!
Dar iată-mă: sunt liber!

(Sclavul se omoară.)

PRIMUL BĂTRÂN (privind spre poarta Collină)

Oh, nobil adăpost
Al cerului! Văd vulturi... soldaţi!

AL DOILEA BĂTRÂN

Trăiesc romanii!
O-ntreagă legiune văd eu!

CAIUS

Sunt veteranii
Vitezei Rome! Consul... E Scipio!

LUCIU

E ea:

Salutea.

FABIU (înduioşat)

Viitorul!... Dormi, dormi, copila mea!
Dormi! Moartea ta servit-a azi patriei scăpate!

LENTUL (venindu-şi în fire)

Oh, patrie severă, ascultă-mă! Cetate
De mari viteji, tu Roma, ascultă-mă! Ți-o spun,
Ți-o jur, că eu cu spada din mâini am să răzbun
Azi sângele vestalei vărsat, Roma, de tine!
Am să-l răzbun asupra duşmanului ce vine,
Când el va fi de fală şi glorii dezbrăcat.

FABIU

Ei n-au să ne lovească, nici azi şi niciodat'!
Cât timp trăiesc străbunii în piepturi oțelite,
Şi inimile noastre cât timp au să palpite
Cu foc divin, duşmanii nu schimbă-al nostru mers:
Noi mergem tari şi-nvingem întregul univers!
Când sufletul e mare şi neînvins, pe lume
Nu-i nimeni să-l învingă! Iar voi, zei mari cu nume
Divin, voi zei, a căror dreptate ne-a gătit
învingerea: azi Roma şi noi ne-am împlinit
A noastră datorie; făceți şi voi pe-a voastră!
Să mergem dar! Ne-aşteaptă desigur oastea noastră
Şi consulul ne-aşteaptă!

(Ies cu toții. Posthumia şi Galla rămân singure. După ce mulțimea s-a depărtat, bătrâna oarbă se ridică, înalţă braţele şi înaintează spre mormânt.)

POSTHUMIA

Vai, Doamne, de-şa vedea!
Pe-aici oare-i mormântul? Ah, iată-l... Dormi copilă!

Vai, cum te-au dus călăii la moarte fără milă!
Vai, nu mă lăsa, dragă, aici între călăi,
Eu singură rămasă cu toți tiranii tăi!
Opimio! Deschide-mi! Sunt eu, buna ta! Lasă
Să intru, vai, la tine!... Iar singură rămasă!...

(Perdeaua cade)

ADDENDA

HATMANUL BALTAG

OPERĂ BUFĂ ÎN 3 ACTE ŞI 5 TABLOURI

[în colaborare cu iacob negruzzi]
(muzica de ed. caudella)

PERSOANELE

HATMANUL BALTAG

COMISUL STACAN

SOTIR

PLEAŞCĂ 1

DUŞCĂ [Ciraci

BUDUŞCĂ J

ZULNIA

CUCOANA ARGHIRIŢA

CIRACI, INVITAŢI, SLUJITORI, COPII

Scena se petrece pe malul Trotuşului în Evul Mediu

ACTUL I

Tabloul I

Teatrul reprezenta un peisaj muntos. în stânga, din fund, până pe planul întâi, stânci acoperite cu pădure, toate practicabile. în fund, la stânga, deasupra stâncei celei mai nalte, turnul unui castel cu poartă de fier şi punte. De la poartă porneşte o potecă peste punte; poteca şerpuieşte pintre practicabile până în avant-scenă. Stâncile se lasă în jos, descrescând până în faţa scenei. De la picioarele stâncilor, în mijlocul scenei, începe un parc cu poteci. Este timpul despre ziuă. Steaua dimineţei licăreşte încă pe cer. La ridicarea perdelei s-aud cântând cocoşi. Ciracii dorm cu cânii de vânat la picioarele stâncilor, cu armele aşezate lângă dânşii; după introducerea orchestrei se lasă puntea castelului, poarta se deschide şi apar Baltag şi Stacan gătiţi de vânătoare. Baltag suflă din corn. Se face ziuă.

Scena I

BALTAG, STACAN ŞI CIRACII

Nr. 1

BALTAG

Sculaţi! Sculaţi!
Ciraci, vă deşteptaţi!
Colo, în zare, iată,
Lumina se arată,
Ne cheamă sus la munte, în codru-ntunecos,
Mistreţul crunt şi cerbul şi ursul fioros.

STACAN

Sculaţi! Sculaţi!
Ciraci, vă deşteptaţi!
Pe armăsari călare
Aidem la vânătoare,
Cu suliţa, cu arcul, în codrul cel de fag:
Sculaţi! vă cheamă cornul hatmanului Baltag!

CIRACII

Sculaţi! Sculaţi!
Cu toţi vă deşteptaţi!
Pe armăsari călare,
'Aidem la vânătoare,
Cu suliţa, cu arcul, în codrul cel de fag:
Sculaţi! ne cheamă cornul hatmanului Baltag!

Ensemble

BALTAG - STACAN - CORUL

în munţi la vânătoare,
Ce mândră desfătare!
Cu toţi să-ncălecăm,
în codru să plecăm!

STACAN (Recitativ)

Să plecăm în codru, da!
Dar trebui' mai-nainte
După obiceiul vechi şi cuminte
(arătând către public)
A ne recomanda.

BALTAG

Eu sunt hatmanul Baltag,
Din strămoşi măreţi mă trag:
Reprerestrăbunul meu

Cu vestit baltagul său,
Sub Ciubăr-Vodă cel Mare
Zdrobea hordele tatare.
Pentru-a sale vitejii,
Domnu-i hărăzi moşii,
Aşa mari, aşa de-ntinse
Cât cu ochii le cuprinse
De pe vârful istui munte,
Şi-l făcu boier de frunte
Asupra boierilor
Pentru vecii vecilor,
Dându-i numele „Baltag"
- Din aşa strămoş mă trag!

CORUL şi STACAN

Şi „Baltag" l-a poreclit:
Din aşa viţă-a ieşit!

BALTAG

Dându-i numele „Baltag".
- Din aşa strămoş mă trag!

STACAN

Eu sunt comisul Stacan,
Nici eu nu sunt bădăran:
Reprerestrăbunul meu
Avea şi el darul său:
Sub Ciubăr-Vodă cel Mare
Golea vajnic la pahare.
Pentru-acest talent vestit,
Vodă comis l-a numit
Peste buţi şi poloboace
Cu vinaţuri busuioace,
Roşii, albe, dulci ca mierea,
Dându-i toată privegherea
Asupra butoaielor
Pentru vecii vecilor,

Şi „Stacan" l-a poreclit.
Din aşa viţă-am ieşit.

CORUL şi BALTAG	STACAN
Şi „Stacan" l-a poreclit: Din aşa viţă-a ieşit!	Şi „Stacan" l-a poreclit. Din aşa viţă-am ieşit.

BALTAG

Aşa, din vremi bătrâne, trăiesc fără-ncetare
Baltagii şi Stacanii în chef şi vânătoare.

STACAN

Cine-şi petrece-n codri viaţa lui cu drag?

BALTAG

Tot hatmanul Baltag!

CORUL

Tot hatmanul Baltag!

BALTAG

Şi cine este-n pivniţi pe vinuri căpitan?

STACAN

Tot comisul Stacan!

CORUL

Tot comisul Stacan!

BALTAG

Dar şi ciraci ca dânşii, aşa buni vânători, (arată pe ciraci)
Au fost mai rareori!

CORUL

Au fost mai rareori!

STACAN

Dar, nici în vremea veche, la chefuri n-au mai fost
Ciraci cu-atâta rost!

CORUL

Ciraci cu-atâta rost!

BALTAG

Aurora se ridică şi cerul e senin!

STACAN

Noroc la vânătoare!

CORUL

Să meargă toate-n plin!

TOŢI (repriză)

în munţi la vânătoare
Ce mândră desfătare!
Cu toţi să-ncălecăm,
în codru să plecăm!

(Tablou: plecarea la vânătoare; procesie scurtă. Baltag şi Stacan pornesc întâi, după dânşii ciracii, ducând cânii, toţi suie pe deal pentru a dispărea în stânga. Baltag rămâne la urmă pe vârful unei stânci privind în zare spre dreapta, pe unde are să intre Zulnia. Stacan se întoarce şi-l trage afară din scenă. Joc de scenă, în vreme ce orchestra urmează în surdină motivul corului.)

Scena II

SOTIR, apoi CUCOANA ARGHIRIŢA

SOTIR (apare în dreapta, misterios, pe mişcarea motivului corului)

Poşta rurală: serviciul zilnic... Scrisorile *loco* se ridică dimineaţa până-n ziuă. (merge la copac în dreapta, în fund, şi ia dintre

crengi o scrisoare.) „Prea graţioasei şi nobilei domnişoare Zulnia, la castelul străbunilor săi, loco!" (o pune în brâu, de unde scoate o alta.) „Prea strălucitului hatman Baltag, la castelul său, loco." (miroasă plicul.) Trandafir! (pune plicul în crengi.) Cine a născocit scrisul şi scrisorile, desigur n-a putut fi un părinte de familie, ori şi dacă a fost, l-a bucurat Dumnezeu numai de băieţi. Una dintre primejdiile familiilor este abecedarul! Ce dar funest invenţia scrisului, pentru familiile cu domnişoare! Dar destule reflecţii filozofice pentru un factor poştal rural; să ne îndeplinim datoria... Poşta rurală, serviciul zilnic: Scrisorile loco se ridică dimineaţa până în ziuă. (Cucoana Arghiriţa intră răpede prin stânga.) A! Cucoana Arghiriţa! M-a văzut.

ARGHIRIŢA (merge la copac şi ia scrisoarea pe care a pus-o Sotir)

De mult te pândeam, jupâne Sotirache. Te-am prins în sfârşit.

SOTIR

Zău, cuconiţă.

ARGHIRIŢA

Taci! arată scrisoarea!.

SOTIR

Care?

ARGHIRIŢA

Pe cea către duduca Zulnia... Sotirache, nu umbla cu mofturi. Dă-mi-o numaidecât!

SOTIR

Dar jur că...

ARGHIRIŢA

Nici o vorbă... dă-o degrabă, îţi ştiu eu, meştere Sotirache, meşteşugurile d-tale de mult.

SOTIR

Cred şi eu, din tinereţe.

ARGHIRIŢA

Aud? dă-mi biletul. (Sotir încolţit dă scrisoarea din brâu, Arghiriţa citeşte.) „Prea graţioasei şi nobilei d-rei Zulnia. loco. Prea graţioasă şi nobilă cuconiţă! Dacă inima d-tale ar fi aşa de simţitoare, pe cât chipul şi toată fiinţa îţi sunt de fărmecătoare, un om care te adoră şi ar cuteza să ţi-o spună şi să te întrebe, ar putea el să spere vreodată a fi fericit?" (returnela romanţei, Zulnia cântă.)

SOTIR

St... Duduca... (ei s-ascund după copac.)

Scena III

ZULNIA, ARGHIRIŢA, SOTIR

Nr. 2

ZULNIA

(Romanţă)

I

Auroră mândră, ah! spune-mi mie
Dacă viteazul ce am zărit
Cunoaşte dorul ce mă sfâşie,
Cunoaşte oare cât m-a rănit?
De când pe dânsul eu l-am văzut,
Liniştea vieţii, ah! am pierdut!

II

îl văd oriunde, prin flori, prin stele,
îl văd în cartea ce o deschid,

Îl văd în visul nopților mele
Când spre odihnă ochi-mi închid.
De când pe dânsul eu l-am văzut,
Liniştea vieţii, ah! am pierdut!

III

Dacă Ursita încântătoare
Ar vrea vreodată să-l dobândesc,
O fericire alta mai mare
Nu pot pe lume să mai doresc.
Ah! lângă dânsul ar fi un trai
Mai bun, mai dulce decât în rai!

ARGHIRIȚA (apărând)

Sărmănică, sărmănică!...

ZULNIA

Mătuşica?

ARGHIRIȚA

N-am bucurie, te-am pierdut. Acum înțeleg eu fantasiile tale, cura d-tale cu apă neîncepută până-n ziuă.

SOTIR (iese pe furiş în dreapta, aparte)

O scenă intimă de familie, nu-i locul nostru aici. întâia calitate a unui factor poştal rural este discreția serviciului zilnic: scrisorile loco se ridică dimineața până-n ziuă. (iese.)

ZULNIA

Ei da, mătuşică. De vreme ce ştii, de vreme ce nu-ți mai pot ascunde nimica, trebuie să-ți spun tot, să te fac să-nțelegi.

ARGHIRIȚA

Ce să-nțeleg! ce vrei să-nțeleg, decât că eşti o copilă naivă; o neroadă, o nebună!

ZULNIA

Dacă sentimentul.

ARGHIRIŢA

Taci cu sentimentul. Parcă numai d-ta ştii ce-i sentimentul, întreabă-mă pe mine, să-ţi spun eu ce-i sentimentul. Nu înţelegi că ai a face cu un bărbat? Ştii tu ce sunt bărbaţii?

ZULNIA

Mătuşică.

ARGHIRIŢA

Să-ţi spun eu ce sunt bărbaţii, să-ţi spun eu ce-i sentimentul.

Nr. 3

CUCOANA ARGHIRIŢA

(Rondo)

I

Sentimentul, nepoţică,
Pentru noi e un păcat;
Te pândeşte la potică,
Ca un hoţ, orice bărbat.
    Te ocheşte,
    Te-ameţeşte,
    Te uimeşte,
    Te vrăjeşte,
Până când deodată, haţ!
Ţi-a prins inimioara-n laţ!
    îl iubeşti
    Şi te jertfeşti...
    însă. pace!
    N-ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soi
încă e un marţafoi.

II

Nu m-ai crede când ți-aş spune
Că odată chiar şi eu
Am avut visuri nebune
Pentr-un mândru paraleu.
    Mă pândise,
    M-ameţise,
    Mă uimise,
    Mă vrăjise,
Până când deodată, haţ!
Mi-a prins inimioara-n laţ!
    L-am iubit
    Şi m-am jertfit;
    însă. pace!
    N-ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soi
încă e un marţafoi!

III

Aşadar şi prin urmare,
Sentimentu-i un păcat;
Fii în veci fără-ndurare!
Chiar de-ţi place vrun bărbat,
    învârteşte-l
    Răsuceşte-l
    Ameţeşte-l
    Şi vrăjeşte-l,
Până când deodată, haţ!
Tu să-i prinzi inima-n laţ!
    Nu-l iubi,
    Nu te jertfi,
    Fiin'că pace!
    N-ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soi
încă e un marţafoi!

ZULNIA

Aşa o fi fost cu paraleul d-tale, dar cu cavalerul meu nu-i tot aşa!

ARGHIRIŢA

Eşti o copilă fără minte; toţi ca unul!

ZULNIA

El ca toţi! Peste putinţă! Un erou!

ARGHIRIŢA

Ca şi paraleul meu!

ZULNIA

Un mare vânător, un Nemrod!

ARGHIRIŢA

Ca şi paraleul meu, un nerod!

ZULNIA

Frumos!

ARGHIRIŢA

Ah!

ZULNIA

Mândru!

ARGHIRIŢA

Ah!

ZULNIA

Sentimental!

ARGHIRIŢA

Brutal, senzual, desigur un marţafoi!

ZULNIA

Delicat, duios!... O să mă iubească, o să-mi fie credincios, supus.

ARGHIRIȚA

Credincios, supus, niciodată nu spera!

ZULNIA

Sunt sigură...

ARGHIRIȚA

Ai să vezi!.

ZULNIA

Poate paraleul d-tale, dar el.

Nr. 4

(Dueto)

ARGHIRIȚA

Ia dă-mi pace, nu-mi mai spune!
Toți ca unul, draga mea.

ZULNIA

Nu-i așa! (bis)

ARGHIRIȚA

Toate fetele-s nebune.
Ai să te căiești amar!

ZULNIA

în zadar! (bis)
Nu-i ca dânsul altu-n lume!

ARGHIRIȚA

Mofturi! glume!

ZULNIA

Mă iubeşte!

ARGHIRIŢA

Viclenie!

ZULNIA

îl iubesc!

ARGHIRIŢA

E nebunie!

ARGHIRIŢA

(Arie)

Domnişoara pătimeşte
Pentru-un tânăr cavaler,
îl admiră, îl iubeşte
Parc-ar fi căzut din cer!
Ha! ha! ha! ha!
Va veni însă o vreme
Nu te teme,
Când părerea-ţi vei schimba,
Ha! ha! ha! ha!

ZULNIA

(Arie)

în zadar, orice vei zice!
îl iubesc cu mare dor,
Sunt răpită, sunt ferice,
Sper un mândru viitor;
Da! da! da! da!
Va veni odată-o vreme,
Nu te teme,
Când părerea-ţi vei schimba,
Da! da! da! da!

Ensemble

ZULNIA

în zadar orice vei zice!
îl iubesc cu mare dor,
Sunt răpită, sunt ferice,
Sper un mândru viitor.
Da! da! da! da!
etc.

ARGHIRIȚA

Domnişoara pătimeşte
Pentr-un tânăr cavaler,
îl admiră, îl iubeşte
Parc-ar fi căzut din cer!
Ha! ha! ha! ha!
etc.

(Sfârşitul tabloului I)

Tabloul II

Scena reprezentă pivnița hatmanului Baltag: două bolți mari, una în planul întâi, alta în planul II. Fundalul şi culisele arată rânduri superpuse de butii mari şi mici, toate cu inscripţii de vinuri şi proveniența vinurilor: Cotnar Busuioc, leat 5475; Odobeşti alb, [leat] 5603; Uricani roş, leat 5246; Nicoreşti profir, leat 5325; Drăgăşani, cornița-ruginiu, leat 5482. Interiorul pivniței este luminat de un mare policandru spânzurat de arcul bolței din față, policandrul e făcut dintr-un mănunchi de coarne de cerb, pe muchiile buților stau înfipte sfeşnice tot din corn, de arcul bolței din față stau aninate stemele familiilor Baltag şi Stacan. Cea dintâi înfăţişează un scut împărţit în patru cartiere, care poartă de-a curmezişul un baltag de argint şi deasupra un coif cu vizieră şi cu un păunaş mare resfirat, în cele trei culori româneşti. De mânerul baltagului atârnă o panglică cu deviza: *„În noaptea timpurilor". „Totdeauna-n luptă!"* A doua stemă reprezentă un scut împărţit cu o diagonală în două jumătăţi, una albă, alta roşie. Scutul poartă în mijloc un borcan şi de-o parte şi de alta, unul sus şi altul jos, două pahare; de partea albă, un pahar roş, de partea roşie, un pahar alb, de toartele borcanului atârnă câte-o panglică cu deviza: *„Totdeauna plin, totdeauna gol".* în mijlocul teatrului sub policandru o cadă rotundă, răsturnată cu fundul în sus şi de jur împrejur mai multe balerce mici, asemenea. La ridicarea perdelei, slujitorii hatmanului gătesc de masă pe cadă, aprind făcliile şi sfeşnicele care se lasă şi se ridică cu un lanț pe scripăt şi aşază balercele de jur-împrejurul căzei cu scaune. Intrarea în pivniță este în planul din urmă la stânga pe-o scară, prin deschizătura căreia bate lumina de afară.

Scena I

Nr. 5

C O R D E S L U J I T O R I

Hai copii curând la treabă,
Cornul sună, ascultaţi!
Masa s-o gătim degrabă,
Vin flămânzi şi însetaţi!

B U C Ă T A R U L

Când se-ntoarce de la munte
Vânătorul obosit
Are poftă de mâncare.

C H E L A R U L

Mai cu samă de chilit.

C O R U L

Hai copii curând la treabă,
Cornul sună, ascultaţi!
Masa s-o gătim degrabă,
Vin flămânzi şi însetaţi.

1 F E C I O R

Sunt toate la locul lor?

2 F E C I O R

Toate!

3 F E C I O R

Mistreţul e fript?

B U C Ă T A R U L

încă două învârtituri şi-i gata. Iată azimile vin de la cuptor!

1 F E C I O R

Halal să le fie. Dacă n-ar avea vânătorii feciori ca noi.

BUCĂTARUL

Şi bucătar ca mine.

1 FECIOR

Nu ştiu zău, cum le-ar merge.

BUCĂTARUL

Să te întorci ostenit de la munte şi să nu găseşti o friptură bună de mistreţ ş-o şuncă de urs, o ciosvârte de cerb pe varză, şi ca să nu fugă de pe tavă, păzită de jur-împrejur de 12 cocoşi sălbateci.

CHELARUL

Toţi cerbii şi toţi cocoşii tăi n-ar plăti mai mult decât o ciorbă de borş cu ştir, dacă n-ar fi chelarul cu vinurile lui.

(Cornul sună)

1 FECIOR

Aţi auzit?

TOŢI

Cornul? Vin!

(Repriză Nr. 5. Slujitorii ies.)

Scena II

BALTAG şi STACAN

STACAN (urmărind pe Baltag, care a intrat întâi cufundat în gânduri)

Să-şi bată joc toţi vulpoii nevârstnici de mine, să-mi dea cu tifla toţi vătuii agiamii, dacă pricep eu ceva.

BALTAG

Ce vrei să pricepi?

STACAN

Vreau să pricep cum se poate rătăci omul într-o pădure pe care o cutreieră curciş şi curmeziş de mic copil, toată ziulica, unde cunoaşte toate cărările, unde toţi copacii îi sunt vechi prieteni.

BALTAG

De ce adică nu s-ar putea?

STACAN

Şi fără asta, cum se poate pierde un vânător într-o pădure, când aude mereu cornul tovarăşilor? De câte ori nu ţi-am chiuit? De câte ori nu ţi-am sunat? Pe unde nu te-am căutat?

BALTAG

Dar dacă m-aş fi rătăcit într-adins?

STACAN

Cum să te rătăceşti într-adins?

BALTAG

Zic aşa într-adins, ca să nu te mai miri de ce nu m-ai putut găsi... (*pauză*). Mai pofteşti să zici ceva!

STACAN

Cum nu?

BALTAG

Ce?

STACAN

Vreau să ştiu cum se poate un vânător, - şi ce vânător! - să umble o zi de vară întreagă fără să ucidă măcar o vrabie?

BALTAG

N-am ucis, fiindcă n-am tras.

STACAN

Cum?

BALTAG

M-am rătăcit de voi, am umblat pe gânduri de colo până colo, până ce m-am pomenit la marginea pădurii, devale, de unde plecasem azi-dimineață și unde m-ați găsit culcat adineaori, când v-ați întors. Am șezut toată ziua trântit la umbră: auzeam goarna, auzeam cornul și chiotele, dar nu v-am dat răspuns, fiindcă nu voiam nici eu să vă stric petrecerea voastră, nici voi să mi-o stricați pe a mea. Eu petreceam destul de bine.

STACAN

Să mă sfâșie toți mistreții din lume, dacă pricep cât negru sub unghie!

BALTAG

Vrei numaidecât să pricepi?

STACAN

Numaidecât.

BALTAG

Ascultă, comise. Nu mai sunt ce m-ai știut pân-acuma. Nu-mi mai place nimica din câte îmi plăceau odinioară, sunt alt om. nu-mi mai plac petrecerile, mi-e silă de tot. de tot!

STACAN

Ei, dar ce-ți place?

BALTAG (sentimental)

îmi place să stau singur la umbră, lângă fântâna din vale, să mă gândesc. să mă gândesc. să mă gândesc.

STACAN

Să te gândeşti, să te gândeşti... la ce să te gândeşti?

BALTAG

La ce?

Nr. 6

(Arie)

Prin păduri la vânătoare
Să gonesc sălbatici fiare
Este în zadar.
Nu-i ca-n vremea cea trecută.
A mea linişte pierdută
N-o mai capăt iar.

Să ucid îmi este milă -
Un chip gingaş de copilă
Gândul mi-a vrăjit,
Vin', ah! vino păsărică,
Vin' în colivioara mică
Ce ți-am pregătit!

STACAN

Păsărică, colivioară?

BALTAG

Da!

STACAN

Stigleți?

BALTAG

Tu nu ştii!

STACAN

Ce să ştiu, am înţeles; sti.. .gleţi! Acu pricep eu pentru ce de câteva zile nu-ţi mai sunt boii acasă. A! dar bine c-am aflat. Poate să mor şi să nu-ţi scot stigleţii din cap!

BALTAG

Nu te-ncerca!

STACAN

Cum ai zis?

BALTAG (rar)

Nici nu te-ncerca!

STACAN

Ai să vezi d-ta. Auzi, înamorat! auzi, sentimental! D-ta n-ai trecut pe unde am trecut eu, eu am trecut pe unde treci d-ta, eu am fost amorezat, stimabile domn, de-am umblat călare pe trestie trei nopţi de-a rândul prin curte, fără să-mi pot găsi casa. Auzi, amorezat? Stigleţi... mofturi. Un Baltag, floarea vânătorilor, aş! ar râde şi cerbii!

BALTAG

Poate râde cui îi place.

Nr. 7

STACAN

Cuplete

I

Hatmane, vino-ţi în fire,
Văd că rău te-ai încurcat
Cu suspinuri şi simţire,
De muieri eşti fărmecat.

Ele-ţi fac mii
De nebunii,
De jucării,
De boscării,
Cochetării
Şi istorii,
Şi de nu zici la vreme: stai!
Să ştii că sigur de dracul dai.
Căci la urmă, în sfârşit,
Poezia cum se curmă?
Ajungi râsul mahalalei,
Ajungi Vlad îmbrobodit.

II

Nu m-ai crede când ţi-aş spune
Că şi eu în viaţa mea
Am avut visuri nebune
Pentru-o mândră turturea.
îmi făcea mii
De nebunii,
De jucării,
De boscării,
Cochetării
Şi istorii,
Până mi-am zis: Stacane, stai!
Dacă de dracul nu vrei să dai!
Căci la urmă, în sfârşit,
Poezia cum se curmă?
Ajungi râsul mahalalei,
Ajungi Vlad îmbrobodit.

BALTAG

Frumos cântec, dar nu se potriveşte la toţi...

STACAN

Ba la toți, şi mai cu samă la cei ce cred ca tine. Ia ascultă, hatmane, suntem prietini vechi, cu una cu două, vezi d-ta că n-am să te las eu să te dai de mal, pentru păsărele!

BALTAG

O să-ți răceşti gura degeaba!

STACAN

Am să te fac de râsul ciracilor.

(Returnelă, ciracii intră.)

Scena III

BALTAG - STACAN - CORUL

Nr. 8

Ensemble

(intrare şi scenă)

Hai cu toți la masă mare,
Haidem să ne veselim,
Dup-atâta vânătoare
Să bem, să benchetuim!

STACAN

Stați! Stați! Stați!
Ciraci flămânzi şi însetați!
Stați ş-ascultați
Minune,
Ceea ce vă voi spune

CIRACII

Minune? Ce minune?
Ce zici?

STACAN

Doi voinici
Când unul ar căpia
Şi s-ar amoreza,
Şi la urma urmelor
S-ar pleca muierilor,
N-ar fi în feliul său
Un mare nătărău?

CIRACII

Ba zău!
Un mare nătărău!

STACAN

Stați, dar stați
Ciraci flămânzi şi însetați,
Ca s-ascultați
Cu groază
O veste caraghioază!

CIRACII

O veste caraghioază?
Ce spui!

STACAN

Dumnealui
Amicul nostru drag,
Hatmanul Baltag,
Floarea vânătorilor,
Floarea băutorilor,
Este, pe legea mea!
Amorezat lulea!

CORUL

Ha! Ha!
Amorezat lulea!

BALTAG

Ce nebunie!
Şi chiar aşa să fie
Vouă ce vă pasă?

CORUL

Cum ce ne pasă!

STACAN

Ba prea ne pasă!

BALTAG

Lăsaţi-l! Este iar o prostie
De-a lui. haidem la masă!

TOŢI

La masă! la masă! la masă!

(Repriză)

Hai cu toţi la masă mare! etc.

(BALTAG, STACAN, CIRACII şed toţi la masă pe poloboace, Hatmanul la dreapta, Stacan la stânga, toţi râd şi fac vuiet, afară de Baltag)

STACAN (dispus)

Acuma cine ştie un cântec frumos, să-l zică, cine ştie o poveste bună s-o spuie, cine ştie mofturi noi de prin călindare vechi să le scoată răpede la maidan, ca icrele proaspete. Haide Pleaşcă, tu te cam pricepi.

PLEAŞCĂ

Am auzit că de câtăva vreme la bencheturi se poartă grozav.

DUŞCĂ

Şervete.

PLEAŞCĂ

Nu!. şervete nu se mai poartă.

BUDUŞCĂ

Dar ce?

PLEAŞCĂ

Calambururi, culmi şi alte mici jocuri de salon, pe cât de amuzante, pe atât de instructive. Mă rog, dacă doriţi ceva cam aşa, eu, Duşcă şi Buduşcă, vă putem servi, - începe, Duşcă.

DUŞCĂ

Un moş al meu s-a însurat, cu o văduvă, dar ce femeie, ce casnică... îngrijea de casă, de bărbat, culmea îngrijirii. închipuiţi-vă, când pleca bărbatul de-acasă, când se întorcea, şi chiar aşa peste zi, îi ştergea.

PLEAŞCĂ

Ciobotele?

DUŞCĂ

Nu! - îi ştergea. câte-o palmă! (râsete.)

STACAN

Bravo, Duşcă! bun! Ce stai pe gânduri, hatmane?

BALTAG

Beţi înainte voi şi spuneţi, ascult.

PLEAŞCĂ

Rândul tău, Buduşcă!

BUDUŞCĂ

Mă rog, care dintre d-voastră a cunoscut pe Ghimiş Mangafa zaraful?

PLEAŞCĂ

Eu l-am cunoscut, delicată persoană.

BUDUŞCĂ

Delicată? dimpotrivă. Poate că tu ai cunoscut pe altul! Ghimiş avea daraveri multe cu toți bancherii din lume, avea casă mare, slugi vreo douăzeci. Dar mojic, grosolan, brutal, culmea brutalității. în fiecare dimineață bătea. câte-o depeşă. (râsete.)

STACAN

Bravo!

PLEAŞCĂ

Toţi câţi sunteţi aici, aţi văzut cai slabi?

TOȚI

Fireşte!

PLEAŞCĂ

Da! Dar nici unul dintre voi n-a văzut un cal aşa de slab cum am văzut eu mai alaltăieri. Era slab... slab, culmea slăbiciunii, nu putea să tragă. o ţigară! (râsete.)

STACAN

Bravo Pleaşcă, dă-i nainte, ai viitor, nu râzi, hatmane?. Hatmanul astăzi n-are chef de nimic băieți, d-nealui se gândeşte, se gândeşte. se gândeşte!

DUŞCĂ

La ce se gândeşte?

STACAN

La stigleţi, nu v-am spus adineaori?

PLEAŞCĂ

Dacă-i aşa, să-i spun eu o istorie foarte sentimentală. O să-i placă.

BALTAG

Iar un calambur?

PLEAŞCĂ

Zău nu!

BALTAG

Să vedem!

PLEAŞCĂ

Era odată. (bea) era odată un tânăr şi nobil cavaler. Acest tânăr şi nobil cavaler se amorezase straşnic de-o primadonă, cea mai vestită primadonă din lume, privighetoare. Mă rog, zi-i privighetoare şi-o lasă.

BALTAG

D-ra Patti?

PLEAŞCĂ

Tocmai. o iubea!. (bea) o iubea! (bea) o iub.

STACAN

Bea! destul de trei ori; o iubea, am înţeles, şi pe urmă ce făcea?

PLEAŞCĂ

Vezi c-o iubea foarte mult, aşa de mult, încât ea, care ştia cât o iubeşte, i-a pretins să-i dăruiască tânărul cavaler nişte juvaericale de 7, 8 ori mai scumpe decât leafa lui pe o lună. Ce-a făcut nenorocitul tânăr?

DUŞCĂ

De desperare şi-a băut leafa pe-o lună într-o sară!

STACAN

Şi diurna!

PLEAŞCĂ

Nu, s-a dus la juvaergiu!

DUŞCĂ

Pe la ce ceas?

PLEAŞCĂ

Asta nu se spune, a intrat la juvaergiu.

DUŞCĂ

Pe unde a intrat?

PLEAŞCĂ

Asta nu-i treaba d-tale, a luat frumuşel ce i-a trebuit şi s-a dus, foarte emoţionat, tot într-o fugă, la privighitoarea lui şi, punându-i la picioare juvaericalele dorite, n-a putut să zică decât două vorbe italieneşti: „Ah! Carapati". (râsete, Baltag se scoală protestând.)

BALTAG

A! Asta e-o infamie.

STACAN

Se-nțelege că e infamie. N-ai auzit cum a luat juvaericalele... (bea.) Ei! m-ați plictisit cu mofturile voastre! Care e culmea cal-amburului? (tăcere.) Să faci un măgar-ambur. (râsete.) Ei! s-a încheiat cu jocurile de cuvinte. Tăceți toți și puneți mâna pe stacane, că am să vă cânt.

Nr. 9

Brindisi

STACAN

I

E soarta blăstemată
A celor bieți sărmani
Ce n-au gustat vrodată
Vin vechi de Drăgășani.

II

Dacă din piept amarul
Voiești să-l îndulcești,
Umple-ți degrab' paharul
Cu vin de Odobești!

III

Și jur că pe-astă lume
Treci viața în zadar,
De nu bei vin cu spume
Din deal de la Cotnar!

IV

Trăiască vinul, vinul!
Umpleți paharul meu,
Să uit necazul, chinul,
Să beau, să beau mereu!

PLEAŞCĂ

E cântec nou, nu-mi place, dacă vreţi cântec de masă poetic, ascultaţi: l-am învăţat de la un moş al meu!

Nr. 9 bis

PLEAŞCĂ

(Arieta)

Ploschiţa mea, iubit vas,
Pasere cu dulce glas,
Eu în sus când te ridic
Tu îmi cânţi cu glic-lic-lic,
Şi mă săruţi tot în nas,
Pasăre cu dulce glas,
De nu-mi vine să te las,
Ploschiţa mea, iubit vas!

Nr. 9

(Repriză)

TOŢI

(Andante)

Şi nu-l mai săruta-n nas
Pasere cu dulce glas!.

TOŢI

Bravo!

DUŞCĂ

Unde e moşul tău care te-a învăţat?. să trăiască!

PLEAŞCĂ

A murit sărmanul, nu-i mai cântă glic! lic! lic!

STACAN (se ridică)

Mă ciraci, ia ascultați, să vă întreb un lucru. La chef suntem noi bre, ori la parastas? Cui facem noi de nouă zile aicea? Soacră-mei? 'Ai? (se clatină.) Apoi până când o să îngăduim noi, ca să stea în capul mesei, barba asta mâhnită şi plouată de pare că i s-au-necat corăbiile (arată pe Baltag); astăzi toată ziua a stat departe de noi într-adins, şi noi l-am căutat ca nişte caraghioşi, ca să se gândească la. stigleți, toată seara a tăcut mahmur, nici n-a mâncat, nici n-a băut, nici vreun magar-ambur n-a făcut. Ce însemnează asta? Numaidecât trebuie hatmanul să ne cânte un cântec şi pe urmă să tragă danțul cu noi!

TOȚI

Da! trebuie! să cânte! (se scoală toți.)

BALTAG (se scoală liniştit)

Vreți să vă cânt?

TOȚI

Cântă, da, numaidecât.

Nr. 10

(Finale)

BALTAG

Sunt sătul
De bencheturi,
De ziafeturi,
Destul! Destul!
De azi, să ştiți că părăsesc
Arc şi săgeți şi vânătoare;
Nu voi să mai rănesc
Nevinovate căprioare;
Mi-e inima rănită tare
Ş-aiurea leac pot să-i găsesc.
Beau dar

Acest pahar
Pentru hătmăneasa mea!

CIRACII

Haha! haha!
Ce-am auzit?
A nebunit!

STACAN

Nu râdeţi, nu, n-a nebunit,
Sărmanul! s-a prostit!
Adineaori, sărac de mine,
V-am spus eu bine
Că-i fărmecat,
Amorezat!

CIRACII (lugubru)

Adevărat
E fărmecat!

BALTAG

Copilă prea iubită
Ce-n suflet m-ai rănit,
Fii tu a mea ursită
Să fiu iar fericit.

STACAN

E fărmecat, sărmanul!
De nu-i mai sunt pe plac
Nici arcul, nici stacanul:
E boală fără leac.

BALTAG

Voi, ciraci desfrânaţi
Ascultaţi!
Şi tu, bătrân stricat, ascultă!

CIRACII

Ne insultă!

STACAN

Mă insultă!

BALTAG

Să ştiţi, v-o spun tuturor
C-am pus de gând să mă-nsor!

STACAN

Te-ai hotărât? (vorbit.) Ei! fugi că mor!

BALTAG

M-am hotărât, c-aşa îmi place mie!
Şi rup cu voi orice tovărăşie:
Aşa e, sunt înamorat;
Aşa, de voi m-am săturat!
Cu dezmăţaţii nu-mi mai place
Să am a face!

CORUL

Eşti un fărmecat!

STACAN

Eşti un renegat!

CORUL

Renegat! (bis)

STACAN

Şi ca renegat,
Deşi Baltag de viţă,
De aici eşti alungat.

CORUL

Da, alungat!

BALTAG

Din propria-mi pimniţă?

STACAN - CORUL

Din propria-ţi pimniţă!

BALTAG

Voi deşucheaţi
Mă alungaţi,
Mă maltrataţi! (bis)
Da, voi ieşi,
Da mâne-aci
Stăpân voi fi. (bis)

STACAN - CORUL

Te renegăm,
Te alungăm
Şi maltratăm:
Te du de-acu,
Nu mai sta, nu!
Mergi! ieşi! te du!

(Baltag iese, alungat.)

STACAN (dominând scena)

Ş-acum, copii, ce-o fi să fie:
O straşnică chindie!

(Chindie)

(Stacan, Ciracii se prind la joc. Cortina cade după câteva măsuri ale danţului.)

(Sfârşitul actului I)

ACTUL II

Tabloul III

Teatrul reprezentă terasa unui parc. In planul II colonadă rustică de plante agăţătoare, bănci şi scaune de grădină, în fund alee şi tufişuri. La ridicarea perdelei se aude corul nupţial, apoi începe să treacă prin aleaua din fund procesiunea nunţii. Muzica cântând marşul, oameni de casă cu odoarele, Baltag şi Zulnia ca mire şi mireasă, Cucoana Arghiriţa şi mosafiri.

Scena I

Entr'acte şi cor nupţial

Nr. 1

BĂRBAŢI

Iată gingaşa mireasă
Cu-al ei mire s-a unit:
Să le fie casa casă,
Masa masă nesfârşit!

FEMEI

Iată-acum viteazul mire
Cu mireasa-i s-a unit,
Cu noroc şi fericire
Fie-i traiul nesfârşit!

Ensemble

BĂRBAŢI	FEMEI
Iată gingaşa mireasă etc.	Iată-acum viteazul mire etc.

(Procesiunea se pierde în stânga)

Scena II

SOTIR - STACAN

SOTIR (intră prin dreapta urmărit de Stacan)

Lasă-mă, creştine, nu înţelegi? Iată s-a întors nunta: cu câte am eu pe cap, nu mai am vreme să stau cu d-ta de vorbă!

STACAN (stăruie)

In sfârşit, nu se poate; eşti om, eşti vătav de curte, trebuie să ai un viţiu, (îi dă o pungă) o slăbiciune!

SOTIR (ia punga)

N-am nici o slăbiciune.

STACAN (foarte mâhnit)

A! om fără inimă, cum să te înduplec.. atunci?...

SOTIR

Ce pofteşti?

STACAN

Poftesc, măcar că nu sunt poftit, să mă laşi să intru la nuntă, să dau ochi cu el, cu ginerele, ca să-i spun: eşti un ingrat! Pentru o nebunie, la un chef, pentru o glumă, să rupă legăturile din copilărie, nu numai să nu mă poftească, dar încă să dea poruncă slujitorilor să mă gonească, dacă m-oi arăta printre musafiri!

SOTIR

Dacă singur spui că a dat astfel de poruncă, cum o să cutez eu să te las să intri? Vrei să mă nenoroceşti?... S-ajung să cer slujbă prin ministere?

STACAN

Nu, nu voi să te nenorocesc, dar ştiu că d-ta poţi să-mi faci un rost: m-ai văzut când am intrat, fă-te că nu ştii nimica. Invaţă-mă unde să-l pândesc ca să dau ochi cu el, să-l rog, să-i cer iertare şi un bilet de invitaţie. nu, el nu se poate însura fără să fiu şi eu la nunta lui, eu care l-am crescut de mic, care l-am luat de copil şi am făcut din el floarea vânătorilor şi a băutorilor.

SOTIR

Dacă s-o putea.

Nr. 2

STACAN

(Arie)

I

E vorba de-a mea viaţă,
Jupâne, ajutor!
Trebui să-l văz în faţă,
Nu mă lăsa, că mor!

SOTIR

Ce să-ţi fac, nene? Dacă s-o putea.

STACAN

II

Fă ce-i putea, jupâne,
Eu trebuie să-i vorbesc

Acum, chiar azi, nu mâne,
Că, zău, mă prăpădesc.

SOTIR

Mai stăi, să vedem. Ce zor!

STACAN

III

Afară ca pe-un câne
Din casa lui m-a dat:
Nu mă lăsa, jupâne,
Că, zău! sunt desperat!

SOTIR

Dă, stimabile, poate să facem ceva, să cercăm.

STACAN

IV

Iți mulţămesc, jupâne,
Şi nu te voi uita,
In sufletu-mi rămâne
Neştearsă fapta ta!

SOTIR

Ei! ştii ce? Te văd că eşti om de omenie, mie îmi plac oamenii de inimă!

STACAN

Asta-ţi face cinste!

SOTIR

Sunt în stare să mă jertfesc pentru ei. (scutură punga.)

STACAN

Bravo, jertfeşte-te! (aparte.) Dezinteresată persoană!

SOTIR (se uită-n fund)

Iată rostul e şi făcut.

STACAN

Ce spui?

SOTIR

Uite, hatmanul vine-ncoace; dar nu e singur, e cu mireasa, ascunde-te după tufiş şi pândeşte momentul când o rămânea singur: mireasa trebuie să-l părăsească câteva minute, fiindcă o aşteaptă fetele s-o gătească pentru masă.

STACAN

Iţi mulţămesc, omule. (vra să cânte iar.)

SOTIR (îl întrerupe)

Nu mai trebuie; iată-i vin, ascunde-te degrabă. (Stacan s-ascunde, Sotir iese la dreapta. Baltag şi Zulnia intră.)

Scena III

Nr. 3

Duo

BALTAG-ZULNIA

BALTAG

Eşti a mea în sfârşit!

ZULNIA

O! moment fericit!

BALTAG

Speranţa-mi strălucită
Acum s-a împlinit:

A ta ş-a mea ursită
Cu dulce s-au unit.

ZULNIA

Simţire-ncântătoare,
Frumos şi mândru vis!
O! ceas de desfătare,
De ceriuri eşti trimis!

BALTAG

Viaţa mea trecută
De-acum o voi uita!

ZULNIA

In fericiri ţesută
Va fi viaţa ta!

BALTAG

Zulnio prea iubită,
A mea eşti în sfârşit!

ZULNIA

O! dulcea mea ursită,
Moment prea fericit!

Ensemble

BALTAG

Speranţa-mi strălucită
Acum s-a împlinit:
A ta ş-a mea ursită
Cu dulce s-au unit.

ZULNIA

Simţire-ncântătoare,
Frumos şi mândru vis!
O! ceas de desfătare,
De ceriuri eşti trimis!

ZULNIA

Nobilul meu cavaler, te las singur câteva momente lungi şi grele, pentru că o să le petrec fără tine. (iese.)

Scena IV

BALTAG şi STACAN

STACAN (iese de după tufiş)

Trebuie să mărturisesc că a avut gust berbantul, nostimă de tot: leită ex-turturica mea din tinereţe. (înaintează sfios.) Hatmane Baltag.

BALTAG

Ai! Ce e?

STACAN

Nimica, ce să fie?

BALTAG

Comisul Stacan!

STACAN

Da! el este!

BALTAG

Ce pofteşti?

STACAN

Nu poftesc nimica, ce să poftesc?

BALTAG (aspru)

Ce cauţi, ce vrei, la ce ai venit aicea?

STACAN

Caut, vreau, am venit să. am venit să mă ierţi!

BALTAG

Să te iert? Pentru ce să te iert?

STACAN

Pentru gogomănia pe care am făcut-o. Am venit să mă ierţi şi nu plec de aici până nu mă-i ierta şi nu mă vei pofti la masă. Să te cununi tu, fără să mă pofteşti la masa ta! (înduioşat.) Să se însoare un Baltag, fără să închine un pahar cu comisul Stacan pentru Baltagii viitori, care vin pe drum de sară, asta nu se poate.

BALTAG

Ba prea bine se poate. de iertat, iertat să fii, cu toate că nici asta n-ar trebui. dar de rămas aici, nu putem, d-ta eşti om primejdios.

STACAN

Aud, eu om primejdios?

BALTAG

Fireşte, d-ta la masă când te de prepui la un pahar-două, mai mult, îți pierzi capul, începi să povestești istorii, să cânți cântece prea-prea şi la urmă iei stacanul în brațe şi-i tragi la chindii de unul singur. De-alde astea mergeau odinioară, când eram flăcău, în pivniță; dar aici la nuntă, între dame, în lume cumsecade, nu merg deloc.

STACAN

Dar.

BALTAG

Dar deloc. (scurt.) Inţelegi prin urmare că în zadar mai stărui.

STACAN

Hatmane, nu fi aşa crud, adu-ţi aminte că mi-ai scăpat viaţa.

BALTAG

Ei, şi?

STACAN

Trebuie să-mi fii recunoscător.

BALTAG

Mi-e teamă de tine; cine ştie ce gogomănie spui ori faci la masă.

STACAN

Făgăduiesc să mă port ca o fată mare.

BALTAG

Nu pot.

STACAN

Hatmane!

Scena V

Nr. 4

Trio

BALTAG - STACAN - ARGHIRIŢA

BALTAG

Nu, nu te pot primi,
Nu mai mă-ncred în tine.
Eşti un stricat şi n-aş voi
Scandal acum la mine.

STACAN

Iţi jur! îţi jur!

BALTAG

Nu te mai crez!

STACAN

O! inimă de piatră, cum să te-nduioşez?

ARGHIRIŢA (care a apărut în fund)

Acest străin cine să fie?

STACAN (lui Baltag)

A fost o nebunie,
Iertare-ţi cer!

BALTAG

In tine nu mai am credinţă...

ARGHIRIŢA

Cunosc, îmi pare, glasul acestui cavaler
Şi talia, şi portul... Să fie cu putinţă?
Este el!

(Coboară iute şi se găseşte în faţa lui Stacan. Amândoi dau un ţipet.)

STACAN

Ea este!

ARGHIRIŢA (cu o reverenţă)

Domnul meu!

STACAN

Doamna mea!

BALTAG

Cum! ce fel! vă cunoaşteţi?

ARGHIRIŢA (mişcată)

O veche cunoştinţă.

Ensemble

ARGHIRIȚA (aparte)	STACAN (aparte)	BALTAG (aparte)
Este, zău!	Este ea,	S-ar putea,
Mândrul paraleu,	Juna turturea,	Mătuşica mea
Este Stacan al meu!	Arghirița mea!	De mult îl cunoştea.
Da, zău!	Da, da!	Ha! ha!
Este Stacan al meu!	E Arghirița mea.	De mult îl cunoştea.

BALTAG

Aşa? vă cunoşteați
Şi mie nu-mi spuneați.

ARGHIRIȚA (mişcată)

I-am fost vecină de moşie.

STACAN (călduros)

Prieten din copilărie!

Ensemble

(Repriză)

ARGHIRIȚA (aparte)	STACAN (aparte)	BALTAG (aparte)
Este, zău! etc.	Este ea! etc.	S-ar putea! etc.

STACAN (foarte dispus)

Ce norocită întâmplare!

ARGHIRIȚA (din ce în ce mai cu căldură)

Prilejul este minunat;
Avem azi nuntă mare;
Domnul meu, eşti invitat.

BALTAG (intervenind şi râzând)

Cum? Nu crez, zău! să izbuteşti:
L-am invitat. nu vrea să vie.

STACAN (în pizma lui Baltag)

Primesc! primesc! primesc!
Doamna mea, şi-ţi mulţămesc...

ARGHIRIŢA (urmându-şi jocul)

Ce bine e când se-ntâlnesc
Prieteni din copilărie!
Atunci în pieptul lor simţesc
Plăcere adâncă şi vie.

Ensemble

ARGHIRIŢA-STACAN	BALTAG
Ce bine e când se-ntâlnesc	Cum se-nţeleg, când se-ntâlnesc
Prieteni din copilărie!	Prieteni din copilărie!
Atunci în pieptul lor simţesc	Atunci în pieptul lor simţesc
Plăcere adâncă şi vie	Plăcere adâncă şi vie.

STACAN (oferind braţul Arghiriţei)

Dă-mi voie, doamnă, să-ţi ofer.

ARGHIRIŢA (luându-i braţul cu fericire)

Domnul meu, îmi faci plăcere.

(Amândoi se dispun a pleca spre fund.)

BALTAG (aparte)

Ce fericită-mperechere!
Ce mândră castelană!
Ce nobil cavaler!

Ensemble

ARGHIRIȚA-STACAN	BALTAG
(ieşind la braț prin fund)	(privindu-i cu zâmbet şi urmându-i)
Ce bine e când se-ntâlnesc	Ce minunat se potrivesc.
Prietini din copilărie etc.	Haha! haha! ce istorie!

(Ies toți încet prin fund, Arghirița cu Stacan la braț, Baltag după ei.)

Scena VI

SOTIR singur, apoi PLEAŞCĂ, DUŞCĂ, BUDUŞCĂ
travestiți în lăutari medievali

SOTIR (vine încet, uitându-se spre fund)

A avut noroc negustorul meu! Cucoana Arghirița l-a luat sub aripă. Dacă aş fi ştiut c-o să ajungă aşa de departe, nu l-aş fi lăsat să treacă aşa ieftin. Totdeauna am fost dezinteresat. fire nenorocită! (uitându-se în fund.) Aha!... Şed la masă: cucoana Arghirița alături cu omul meu. şi-i face ochi galeşi, îi şopteşte la ureche. nu mă-nnebuni! merg lucrurile departe. şi jupânul meu bea... bea... încă un pahar?... încă unul... al cincilea. vrednic bărbat! Bravo! (se aud afară câteva acorduri de coarde. Sotir se întoarce la dreapta.) 'Ai? Ce s-aude?

PLEAŞCĂ (intrând prin stânga)

Pst! Pst! (Sotir porneşte spre el.)

DUŞCĂ (intrând prin dreapta)

Pst! Pst! (Sotir se întoarce spre dânsul.)

BUDUŞCĂ (intrând prin fund)

Pst! Pst!

SOTIR (întorcându-se spre Buduşcă)

Incă unul. Trei. Avem lăutari. nu mai trebuie.

DUŞCĂ

Da! Bine ai zis: Trei lăutari; dar trebuia să mai adaogi. (toţi îl încunjoară pe Sotir.)

PLEAŞCĂ

Trebuia să mai adaogi: (răpede) trei lăutari, cea mai vestită bandă de lăutari - mare, enorm, imens succes al zilei! - care în trecerea lor din Rusia nu vor da aici decât un singur concert la nunta hatmanului Baltag.

SOTIR (scos din răbdare)

Inţelege, domnule, odată, că nu.

BUDUŞCĂ

Repertoriul cel mai bogat, cel mai variat şi cel mai ales, compoziţiuni nouă şi bucăţi de ocazie, cele mai naţionale şi cele mai străine.

SOTIR (acelaşi joc)

Nu trebuie lăutari! 'Aide, căraţi-vă!

PLEAŞCĂ

Trei lăutari inteligenţi, care ştiu cum se intră în casele cumsecade. (bagă toţi mâinile în brâu.)

SOTIR

A! dacă ştiţi cum se intră într-o casă cumsecade... (Se uită în sus şi întinde mâna. Duşcă-i dă peste mână, Buduşcă asemenea.)

PLEAŞCĂ (dându-i brânci într-o parte)

E! apoi fii om de omenie! Nu cumva crezi că venim aici să licităm pentru vreo întreprindere publică?

SOTIR (revenind)

Care va să zică la urmă... Bine! (aparte.) Totdeauna dezinteresat. Ce fire nenorocită!.

PLEAŞCĂ

Ei, acuma, copii, proba generală.

Nr. 5

(Canţonetă)

PLEAŞCĂ - DUŞCĂ - BUDUŞCĂ

BUDUŞCĂ

I

Un bărbat ce se respectă
E de lupte iubitor:
Viaţa nu este perfectă,
Dacă nu eşti vânător.
Insă numai cu vânat
Ce s-ar face un bărbat?

TOŢI

Insă numai cu vânat
Ce s-ar face un bărbat?

DUŞCĂ

II

Un bărbat ce se respectă
Ţine mult la un pahar:
Viaţa nu ar fi perfectă,
Fără dulcele nectar!
Insă bând numai la vin
Ce s-ar face-un biet creştin?

TOȚI

însă bând numai la vin
Ce s-ar face-un biet creştin?

PLEAŞCĂ

III

Un bărbat ce se respectă
Se închină la Amor,
Viața nu ar fi perfectă
Fără-acest divin odor.
Dar, femeia e sub cer
Cel mai splendid juvaer!

TOȚI

Dar, femeia e sub cer
Cel mai splendid juvaer!

SOTIR

Bravo! Buni i-am găsit!

DUŞCĂ

Ei, ce zici, meştere?

SOTIR

Bun, potrivit cu împrejurarea... stați aici, mă duc să vă anunț. cum trebuie să spun?

PLEAŞCĂ

O bandă de lăutari, cea mai vestită bandă de lăutari, care.

SOTIR

Lasă că ştiu. care în trecerea lor prin Rusia vor da aici.

DUŞCĂ

Nu.

SOTIR

Care trecând pe aici vor da în Rusia.

BUDUŞCĂ

Nu.

PLEAŞCĂ

Care în trecerea lor din Rusia vor da aici numai un concert, cel mai prima şi cel mai ultim concert.

DUŞCĂ

Repertoriul cel mai bogat, cel mai variat şi cel mai ales.

BUDUŞCĂ

Compoziţii nouă şi bucăţi de ocazie.

SOTIR

Cele mai indigene şi cele mai străine... Mă duc; aşteptaţi; mă întorc numaidecât. (aparte.) I-am găsit buni! (iese răpede.)

PLEAŞCĂ

Doar ca lăutari să putem intra! Altfel, după nerozia care am făcut-o.

DUŞCĂ

în propria lui pivniţă să-l maltratăm!

BUDUŞCĂ

La dreptul vorbind, vina nu a fost a noastră.

DUŞCĂ

Stricatul cela de Stacan... şi asta trebuie să i-o spunem hatmanului.

PLEAŞCĂ

Se înțelege că trebuie să i-o spunem. După ce talentele noastre de cântăreți şi împrejurarea că el este acuma fericit ne vor ajuta să ne căpătăm iertarea, pentru că trebuie să ne ierte şi să ne ia în curtea lui. E peste putință să-şi fi pierdut până-ntr-atât sentimentele cele bune, încât să ne lase pe noi, ciracii lui, pe dinafară din noua combinaţie. Dacă a avut el norocul să împuşte o căprioară aşa de grasă încât să-şi îndoiască moşiile, care va să zică să-şi lase tovarăşii nemâncaţi, pe lăutari!. E peste putință!

DUŞCĂ

E peste putință!.

SOTIR (venind din fund în stânga)

'Aide veniți, masa e tocmai în toiul ei, după recomandaţia mea, mesenii vă aşteaptă cu nerăbdare. (Ies toți pe scară.)

Scena VII

DUO - ARGHIRIȚA - STACAN şi MARE ENSEMBLE
FINAL - TOȚI

Nr. 6

(Duo)

(Notă. Toată scena aceasta, până la catastrofă, se face cu brio nervos. Stacan este ameţit de la masă şi se ameţeşte din ce în ce mai mult cu înaintarea scenei, până ajunge la jocul final.)

ARGHIRIȚA (intră răpede prin fund şi coboară agitată în scenă)

Mă urmăreşte. iată-l vine.
Mi-e teamă, nu ştiu ce simţesc.

STACAN (apărând în fund şi coborând spre ea)

Pentru ce, crudo, fugi de mine?
Nu simţi că încă pătimesc

De-amor fierbinte
Ca mai nainte?
Nu simţi că încă te iubesc?

ARGHIRIŢA (mişcată)

Taci, lasă-mă, mi-e teamă tare
Să nu ne-auză cineva...
Fugi! Fugi!

STACAN (se apropie de ea)

Nu fi fără-ndurare!

ARGHIRIŢA (depărtându-se de el)

Taci! Fugi!

STACAN

Te rog, nu m-alunga.
Nu-ţi mai aduci aminte
De dragostea fierbinte
Ce-odată ne-am jurat?
Cum? Ai uitat?

ARGHIRIŢA

Mă-ntreabă de-am uitat.
Ingrat, ingrat!
Dar tu ţi-aduci aminte
De-acele jurăminte
De-amor înflăcărat?
Cum? le-ai uitat?

STACAN

Nu, înger adorat,
Nu, n-am uitat!.

Ensemble

ARGHIRIȚA	STACAN
Da, da, mi-aduc aminte	Da, da, mi-aduc aminte
De dragostea fierbinte	De-acele jurăminte
Ce-odată mi-ai purtat!	De-amor înflăcărat.
Nu, n-am uitat!	Nu le-am uitat!

STACAN (cu chef)

Tot mă iubești? Moment ferice!
Și m-ai iertat
Că te-am pupat?

ARGHIRIȚA

Da.

STACAN

Scumpă Arghiriță,
Dă neichii o guriță!

ARGHIRIȚA (cu spaimă)

Ce zice?
E tot brutal,
Tot sensual!

STACAN (aprinzându-se)

Dacă voiești
Să-mi dovedești (bis)
Că mă iubești.

(se răpede la ea)

ARGHIRIȚA (fugind)

Nu, nu voiesc (bis)
Să-ți dovedesc,
Și te opresc.

Ensemble

STACAN

Dacă voieşti etc.

ARGHIRIŢA

Nu, nu voiesc etc.

STACAN (urmărind-o stăruitor)

Degrab-o sărutare,
De asta n-ai scăpare,
Sunt ameţit
Şi m-am iuţit!

ARGHIRIŢA (apărându-se)

Nu mă brusca!
Nu m-ofusca!

STACAN (acelaşi joc)

Te aperi în zadar!

ARGHIRIŢA (acelaşi joc)

Vrei să mă supăr iar?

(Jocul fiecăruia urmează crescendo.)

STACAN

Nu face mofturi, nu ţi-e silă?
Acu doar nu mai eşti copilă.
Alt'dată mai mergea,
Dar azi, pe cinstea mea!
Şi pentru mine
Şi pentru tine
Vremea de nazuri a trecut.
Hai! lasă-mă să te sărut!

(Se răpede, Arghiriţa fuge de el, el îi taie calea.)

Scump-Arghiriţă,
Dă-mi o guriţă,

Un sărutat
învăpăiat,
Dacă voieşti
Să-mi dovedeşti (bis)
Că mă iubeşti!

ARGHIRIŢA

Fugi de la mine
Că n-ai ruşine,
Eşti om brutal
Şi sensual
Şi nu voiesc (bis)
Să-ţi dovedesc
Că te iubesc!

STACAN (se răpede şi o încolţeşte de aproape)

ARGHIRIŢA (desperată)

Ţip, dacă nu şezi bineşor!

STACAN (o apucă şi o sărută cu putere)

Un sărutat ş-apoi să mor!

(Arghiriţa dă un ţipet şi şovăie.)

Mare ensemble final - toţi

TOŢI (venind prin fund)

Ce gălăgie
Oare să fie?
Cine-a ţipat,
Ce s-a-ntâmplat?

BALTAG şi ZULNIA (coborând să susţină pe Arghiriţa)

Mătuşica? ce mişcată!

TOȚI

Ce e?

ARGHIRIȚA

Sunt ofuscată!

BALTAG

E of.

TOȚI

Uscată!

Ensemble

ARGHIRIȚA	STACAN	BALTAG-ZULNIA
Sunt ofuscată,	Crudo! ingrato!	E ofuscată,
Sunt ofensată,	N-am ofuscat-o,	E ofensată,
Acest berbant	Nu sunt berbant,	Acest berbant
Puțin galant,	Sunt prea galant.	Puțin galant,
Cum e montat	Un sărutat	Cum e aprins,
M-a atacat!	Nu-i vrun păcat!	S-a prea întins!

PLEAŞCĂ-DUŞCĂ-BUDUŞCĂ-SOTIR şi CORUL

E ofuscată,
E ofensată,
Acest berbant
Puțin galant
E amețit
Şi s-a iuțit!

BALTAG (lui Stacan)

Când ți-o spuneam, ştiam eu bine
Că îndreptare nu-i pentru tine!

CORUL

Ce ruşine!

STACAN (lui Baltag)

Dă-mi ascultare!

CORUL

Ce cutezare!
Ce scandal
Colosal!

PLEAŞCĂ-DUŞCĂ-BUDUŞCĂ-SOTIR

Ce scandal
Colosal!

CORUL-PLEAŞCĂ-DUŞCĂ-BUDUŞCĂ

Scandal! Scandal!
E trivial,
E bădăran
Jupân Stacan!
Bătrân stricat
Şi deşucheat,
Trebui' pe dat'
Afară dat!

ARGHIRIŢA

A, om brutal
Şi sensual,
Ai abuzat,
M-ai ofuscat,
Focul aprins
Acum l-ai stins,
Dorul trecut
Tot l-ai pierdut!

STACAN

Nu trivial,
Sentimental
Am fost ş-oi fi
Cât voi trăi.
Un foc trecut
S-aprind am vrut,
Un sărutat
Nu-i vrun păcat!

CORUL

Ce scandal
Colosal!

PLEAŞCĂ-DUŞCĂ-BUDUŞCĂ-SOTIR

Am fost împins de sentiment.

TOŢI

Impertinent!

STACAN

Staţi, mă explic numaidecât!

TOŢI

Destul atât!

Ensemble

(ameninţând pe Stacan)

Scandal, scandal etc.

ARGHIRIŢA

A! om brutal etc.

STACAN

(retrăgându-se ruşinat)

Nu trivial etc.

(Arghiriţa leşină în braţele lui Baltag şi a Zulniei, femeile caută s-o dezmeticească. Stacan se retrage ruşinat.)

(Perdeaua cade. - Sfârşitul actului II)

ACTUL III

Tabloul IV

Teatrul reprezintă o încăpere stil medieval cu motivele decorative eraldice ale neamului Baltag. In fund şi de amândouă laturile, uşi. La ridicarea perdelei, orchestra dă returnela corului copiilor. Stacan iese din stânga: anteriu, ochelari mari albaştri, barba prepusă, un condei mare de pană la ureche, călămări la brâu, tichie neagră pe vârful capului, un clopoţel într-o mână şi o nuia într-alta. Iese din stânga, merge în fund, trage clopoţelul, şase copii ai lui Baltag intră din fund în dezordine. Stacan scoate din brâu un petec de hârtie şi strigă catalogul; cu strigarea catalogului, copiii se aşază în ordine.

Scena I

STACAN - COPIII

STACAN

Anibal Baltag!

ANIBAL

Prezent!

STACAN

Amilcar Baltag!

AMILCAR

Prezent!

STACAN

Scipion Baltag!

SCIPION

Prezent! (Scipion e foarte oacheş.)

STACAN (apucă pe Scipion de nas şi-i arată mutra către public)

Bine a zis cine a zis Scipion Africanul, nu-i balan deloc junele. Mergi la loc, Africanule! Traian, Brutus, Catilina.

CEI 3 COPII

Prezent (cel din urmă copil intră prin fund, ştergându-se cu mâneca la nas.)

STACAN

Mucius, Mucea Baltag!

MUCIUS

Prezent!

STACAN (mângâindu-l)

Ăsta-i Mucea, favoritul meu. Muceo! dacă tu ajungi vreodată Scevola, păzeşte-te să nu-ţi frigi mânile.

MUCIUS (curios)

Pentru ce?

STACAN

Pentru că pe urmă nu ai cu ce să te ştergi la nas.

MUCIUS

Apoi eu nu mă şterg la nas cu mâna.

STACAN (împingându-l)

Dar cu ce te ştergi? Cu piciorul?

MUCIUS

Nu, cu mâneca.

STACAN

Bravo, curat băiat! Sunteţi toţi?

TOŢI

Da! Da!

STACAN (jucând nuiaua)

In clasă!

(Copiii năvălesc la dreapta şi ies încet.)

Incet! frumos!

Scena II

STACAN (singur)

Fac prinsoare pe-o sticlă de Cotnar că nu mă cunoaşteţi. Desigur vă câştig. Ieri am făcut cu mine însumi prinsoare, pe două sticle, una de Odobeşti roş şi alta de Drăgăşani alb, că nu o să mă cunosc, şi am pierdut, a trebuit să-mi plătesc prinsoarea... Nu mai mă cunosc. Acestea sunt urmările slăbiciunii. Iată unde m-a adus Cucoana Arghiriţa! Işi mărită nepoţica, îmi răpeşte pe Baltag, mă face de ruşine în sara nunţii, pentru că, fiind cam ameţit, m-am prea iuţit, ş-apoi tocmai într-un târziu, peste atâta vreme, - în care pribegesc prin lume, singur şi nenorocit, îmi scrie: „Stăcănel puică, dacă matale pătimeşti precum eu încă pătimesc, vino, vino Stăcănaş!" Eu răspund numaidecât: „Ex-turturica mea! Mai întâi nu lipsesc şi celelalte, apoi resping diminutivele mătăluţe. Din Stacan întreg, să mă faci Stăcănel şi Stăcănaş. Asta va să zică că mă înşeli la cântar. Măsoară drept - ş-apoi să vorbim..." Mijloceşte apoi o aprinsă

corespondență şi în sfârşit o deplină înțelegere, de astă dată fără ofuscare, însă, pentru că Cucoana Arghirița are principii, nu vrea încă să ne declarăm, mă ascunde de cunoştința tuturor. Trăiesc aci de atâta vreme, sub barba hatmanului, şi e atât de amețit, atât de aiurit de necazurile căsniciei, încât un moment nu-i vine măcar o bănuială. Astfel pentru ochii lumii, pentru hatârul Cucoanei Arghirița şi mai ales pentru o cartă de liber parcurs, dus şi-ntors în pivnița hatmanului Baltag, ajung dascăl de copii. Eu dascăl de copii!.

Nr. 1

STACAN

(Cuplete)

I

Iat-acum la bătrânețe,
Am ajuns învățător,
La copii să dau povețe:
Stacan - moralizator!

II

Dac-ar fi învățătură
Care în pivniță s-ar da,
Calea-va. dar secătură
Buche-az-ba; buche-az-ba!

III

Nu-mi vine la socoteală
Cu copii mult să muncesc,
Deci dar pentru rânduială
Câteodată îi croiesc!

In noua mea poziție socială o întrebare mi se impunea, o întrebare arzătoare: mă rog, d-ta ca pedagog, ce metodă profesezi, metoda rațională, sau metoda intuitivă? S-a vorbit

multe şi mărunte în cercurile competente, asupra acestor două metode, s-a argumentat prost şi contra; eu, după o îndelungată şi matură esperienţă, nu pot să profesez altă metodă, decât metoda intuitivă naţională. (Tremură nuiaua.)

IV

Căci azi a ieşit la modă
Sistemul intuitiv,
După ultima metodă,
Instructiv, recreativ.

V

A căzut azi pedantismul
Cu sistemul cel nerod:
Vivat intuitivismul
După ultimul metod!

(El vrea să plece; ceartă între Baltag şi Zulnia - Arghiriţa intră agitată.)

Scena III

ARGHIRIŢA - STACAN, apoi SOTIR

ARGHIRIŢA

Ai auzit?

STACAN

Ce mai este?

ARGHIRIŢA

Iar!.

STACAN

Sfadă!...

ARGHIRIŢA

Sfadă la toartă! ce trai, ce trai!

STACAN

Şi pentru ce?

ARGHIRIŢA

Hatmanul e furios, cere cheile de la pivniţă, Zulnia nu vrea să i le dea, el o ameninţă, ea-i aruncă tava cu dulceaţă şi cafea în cap, ţipă, leşină, scandal. - Ce trai, ce trai!

STACAN

Care vrea să zică hatmanul tot se mai ţine de jurământul pe care l-a făcut cucoanei, să nu mai bea şi să nu mai vâneze?

ARGHIRIŢA

Vezi bine!

STACAN

E! apoi este stricat de tot sărmanul, îşi merită soarta nenorocitul!

ARGHIRIŢA

Taci, vine cineva!

SOTIR (intră misterios)

Cucoană Arghiriţă, hatmanul mi-a dat scrisoarea asta s-o pun la poştă: „D-sale Arhon Comisul Stacan, prost-restant".

ARGHIRIŢA

Ad-o! şi du-te. (Sotir iese.)

STACAN (aparte)

O scrisoare de la el către mine! Ce să fie?

ARGHIRIŢA

Ştii că de când s-au încurcat iţele căsniciei Baltag, de când am văzut că intră hatmanul d-tale în ape rele, ne-am hotărât, eu şi cu nepoata mea, să-i oprim orice corespondenţă, înainte

de a le duce la poştă. Sotirache le supune controlului meu... E un fel de măsură de siguranţă, pe care o să ţi-o aplic şi d-tale, ştrengarule.

STACAN

Zău, şi mie? (aparte.) Nu crez. (tare.) Ia mai bine să vedem ce-mi scrie. „Mă-nchin ţie cu frăţească dragoste, iubite comise! Mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa ta sănătate, dacă te afli bine şi mulţumit, că eu, de la mila Zidi-torului, mă aflu rău de tot. Aşa sunt de apelipsit, încât, deşi te ştiu, cu bun drept, foc şi pară asupră-mi, îmi iau inima în dinţi şi-ţi scriu această carte, mai întâi ca să-mi cer iertare că nu ţi-am ascultat sfaturile şi te-am supărat, ş-apoi ca să te rog de ceva. Stacane, necazurile căsniciei mi-au zbârlit toţi nervii, şi în curând are să mă chelească, dacă nu mă voi hotărî a-ntrebuinţa vreo doctorie. Istericalele nevestei, ţipetele copiilor, cicăliturile viespei bătrâne. (tuşeşte.)

ARGHIRIŢA

Cine este viespea bătrână?

STACAN

Ştiu eu, pesemne Sotir!

ARGHIRIŢA

A da, Sotir, bine zici. Sărmanul Sotirache... Citeşte mai departe!

STACAN

„Şi cicăliturile viespei bătrâne. şi mai presus de toate un jurământ nenorocit pe care l-am făcut într-un moment de slăbiciune, că adică să nu mai beau şi să nu mai vânez, m-au adus într-o stare, ce nu mai poate fi de suferit. Sunt apelipsit, peste orice închipuire. Şi m-am hotărât deci să-mi fac sama

singur, după ce voi mai petrece o dată în pivniţa mea, îmi calc jurământul şi plec pe ceea lume, unde sunt cu totul oprite plăcerile şi fericirile căsniciei, şi fie ce-o fi! Aşadar, în astfel de grav minut, te rog, dacă mai trăieşti, vino mâne sară în pivniţă să mai petrecem o dată împreună, să ne iertăm şi să ne despărţim ca viteji, sau dacă ai murit, încalte răspunde-mi pe dată ca să ştiu, să nu te mai aştept. Al tău ca în tinereţe, Baltag." E desperat rău!.

ARGHIRIŢA

Bine, toate le-nţeleg, dar ce are cu Sotirache, cu bietul Sotirache?

STACAN

Aşa e-n lume, simpatie şi antipatie. Unde le mai poţi explica pe toate!... E desperat rău de tot... A venit momentul să-mi jertfesc barba şi să mă retrag din profesorat... regret că părăsesc această nobilă şi sfântă misiune, acest sublim apostolat, tocmai în ajun de-a căpăta şi eu gradaţie, dar nu mai e chip cu caracterul lui violent, atâta vreme năbuşit, după ce a fost opărit cu cafea fierbinte, omul acesta poate face explozie, să ne grăbim a-nlătura o nenorocire!

ARGHIRIŢA

Şt. taci!

BALTAG (de-afară)

Unde e Sotirache, unde e dascălul, unde e oricine o fi, să-i rup urechile, să-i rup urechile!

STACAN

A-nceput explozia, să ne dăm la o parte până e vreme. (ies toţi.)

Scena IV

BALTAG (singur)

(intră în halat, cu scufie şi cu papuci, agitat)

E de neiertat, e de nesuferit, ori chelesc prin instinct, ori îmi smulg părul prin intenție, astăzi, trebuie să sfârşesc, m-am hotărât! (se primblă.)

Nr. 2

(cor de copii)

TOȚI

Be-a-ba, be-e-be, ba, be, bi, bo, bu! (bis)

UNII (râzând)

Haha! haha!

ALȚII (plângând)

Hihi! hihi!

UNUL

Aleu! m-a tras
De păr, de nas!

ALTUL

Nu, nu te las!

UNUL

E cartea mea!

ALTUL

Ba nu-i a ta!

UNUL

Spun lui papa!

UNII (râzând)

Haha! haha!

ALŢII (plângând)

Hihi! hihi!

DASCĂLUL

Ce nebunii!
Dracii de copii!

COPIII

Haha! haha! hihi! hi!

DASCĂLUL (vorbit)

Tăcere!

COPIII

Be-a-ba, be-e-be, ba, be, bi, bo, bu! (bis)

BALTAG

A! acuma înţeleg, în sfârşit, pe nenorocitul conte Ugolin. Am ajuns să deschiz la mine acasă Kindergarten, stabiliment de şcoală froebeliană. Eu, floarea vânătorilor, floarea băutorilor! ... Stacane!... Unde eşti, să mă vezi şi să fii răzbunat! Iată în ce hal, în ce halat am ajuns! Halatul ăsta mă strânge de gât; scufia asta mă striveşte. Mă duc să-mi schimb îmbrăcămintea asta, care mă degradează, care mă înăduşă, mă duc să-mi pun vestmântul de viteaz, să mă cobor în pivniţă, şi acolo! (s-aude corul de copii.) Iar!.

Repriză nr. 2

(Copiii ies răpede din stânga în fuga mare şi dă [sic] peste BALTAG)

BALTAG

S-a sfârşit! E peste putinţă să mai merg înainte...O! jurământul meu!... Numai de mi-ar răspunde Stacan. (iese răpede prin fund.) Uf, mă duc să-mi schimb halatul!

Scena V

ARGHIRIŢA (intră prin stânga), STACAN (asemenea), ZULNIA (prin fund)

ARGHIRIŢA

S-a dus?

STACAN

S-a dus.

ARGHIRIŢA

Omul ăsta e în adevăr desperat.

STACAN

Ei, pare că n-ar avea de ce?

ARGHIRIŢA

Mi-e frică să nu se întâmple ceva rău!

STACAN

N-ai teamă, cheamă pe Sotir, strânge toţi oamenii din curte, pe Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă, fără zgomot. Astă-sară trebuie să-i lămurim situaţia. Nu spune nimica Zulniei, arată-i numai că e vorba de o mare primejdie pentru Baltag, să ne urmeze şi să tacă. Mă însărcinez eu să le pun la cale toate, ca să încheiem comedia asta într-un chip aşa, încât să mulţămim pe toată lumea... St...

ZULNIA (de-afară)

Unde e Sotirache? Unde e Dascălul, unde e oricine o fi? să-i rup urechile!

STACAN

Ce, noi avem urechi de beilic?

ZULNIA (intră, la cantonadă)

Na, na, na, na, învață-te să-mi stai altă dată în drum, când sunt necăjită. (Sotir fuge.) A! m-am mai răcorit.

ARGHIRIȚA

Zulnio!

ZULNIA

A! d-ta eşti, mătuşică, nu te vedeam. A! mi-am uitat cheile. (vrea să plece.)

ARGHIRIȚA

Zulnio, stăi!

ZULNIA

Pentru ce?

ARGHIRIȚA

Momentele sunt grave, Zulnio!

STACAN (o-nlătură)

Ei! nu aşa soro!

ZULNIA

Cum dascăle, soro?

STACAN

Adică, voiam să zic. Cucoană Arghiriță. Este vorba de-o. de-o surpriză.

ZULNIA

Ce surpriză?

STACAN şi ARGHIRIŢA

E vorba de.

Nr. 3

Quator

BALTAG - ZULNIA - ARGHIRIŢA - STACAN

ZULNIA - ARGHIRIŢA - STACAN

Halatul şi-a schimbat!

BALTAG

Halatul mi-am schimbat!

ZULNIA

Ce oare s-a-ntâmplat?

BALTAG

Nu mai sunt în halat!

ARGHIRIŢA

Ce văz?

ZULNIA

Ce să cred, nu ştiu, zău!
Ce ţi-a venit în gând a-ţi pune
Costumul ăsta de muzeu?
Unde te duci? ia spune!

BALTAG

Mă duc, mă duc.

TOŢI

Secret! Mister!
Acest costum de cavaler!

ZULNIA

Ce e?

BALTAG

Nu spun.

TOȚI

Secret! Mister!

BALTAG (aparte)

Am cheile de la pivniță
Şi alt nimica nu mai cer.
M-am furişat în odăiță
Şi le-am luat.

TOȚI

Secret! Mister!
Spune!

BALTAG

Nu spun.

ZULNIA

Spune!

BALTAG

Nu spun!

ZULNIA

Eşti nebun,
Ăi fi vrând
Ceartă iar! Spune curând.

BALTAG

Ei da! de vreți a şti secretul,
M-am dichisit, mi-am dat perdaf,

Căci voi să merg la fotograf,
Să-mi scot şi eu portretul!

Ensemble

BALTAG	ZULNIA-ARGHIRIŢA-STACAN
M-am dichisit, mi-am dat perdaf,	S-a dichisit, şi-a dat perdaf,
Căci voi să merg la fotograf!	Şi merge drept la fotograf.

BALTAG

în halat şi în papuci,
La fotograf să te duci
Interzis e absolut,
Ş-astfel dar cum aţi văzut.

Ensemble

TOŢI

în halat şi în papuci,
La fotograf să te duci
Interzis e absolut,
Ş-astfel dar cum aţi văzut.

BALTAG

Halatul mi-am schimbat!

TOŢI

Halatul şi-a schimbat!

BALTAG

Nu mai sunt în halat!

TOŢI

Nu mai e în halat!

Ensemble

BALTAG	ZULNIA-ARGHIRIŢA-STACAN
M-am dichisit, mi-am dat perdaf,	Te-ai dichisit, ţi-ai dat perdaf,
Adio, merg la fotograf!	Te du de-acu la fotograf!

Tabloul V

(Acelaşi decor ca la Tabloul II, numai interiorul pivniţei are înfăţişarea foarte părăsită.)

Nr. 4

Ensemble

ZULNIA-ARGHIRIŢA-STACAN-PLEAŞCĂ-DUŞCĂ-BUDUŞCĂ-SOTIR-CORUL

TOŢI (misterios)

Aci, aci v-apropiaţi
Cu pas uşor, discret,
Tot pe şoptite-naintaţi,
încet, încet, încet!

ARGHIRIŢA

V-ascundeţi toţi şi aşteptaţi
Să nu crâcniţi! să nu mişcaţi!

STACAN

Veniţi degrabă-ncoace
Pe după poloboace.

TOŢI

Aidem degrabă-ncoace
Pe după poloboace.
Pst! pst! pst! pst!

ARGHIRIȚA-ZULNIA-STACAN

Şi nu uitaţi
Că intrigaţi.

TOȚI

Să nu uităm
Că intrigăm!

TOȚI (foarte misterios)

Tot pe tăcute-ncetişor
Cu pas domol călcaţi:
Mai uşurel, mai bineşor,
Cu toţi v-apropiaţi!

STACAN

V-ascundeţi toţi pe după buţi
Şi staţi ca nişte muţi.

ARGHIRIȚA

Veniţi degrabă-ncoace
Pe după poloboace!

TOȚI

Aidem degrabă-ncoace
Pe după poloboace!
Pst! pst! pst! pst!

ARGHIRIȚA - ZULNIA - STACAN

Şi nu uitaţi
Că intrigaţi!

TOȚI

Să nu uităm
Că intrigăm!

TOȚI (foarte misterios)

Repriză

Aci, aci v-apropiați
Cu paş uşor, discret,
Toți pe şoptite-naintați
încet, încet, încet!

(Se ascund toți, Baltag intră.)

Nr. 5

Mare scenă şi arie - BALTAG - Duo - BALTAG - STACAN - Mare ensemble final - TOȚI

BALTAG

O! ce plăcere mare
în propria-mi pivniță din nou să mă găsesc!
Capu-mi se luminează, ochii-mi se limpezesc..
Necazurile-amare
A căsniciei viețe din mintea mea dispar...
O! dulce tinerețe! O! zile-ncântătoare
De veselii, petreceri, beție, vânătoare,
în voi mă simțesc iar!.
Iată colo zăresc
Un poloboc, prietin în ceasuri de amar,
Cu zamă de Cotnar.

(întoarce caneaua)

Dar ce? Unde e vinul? Nici ici? Nici sus? Nici jos?
Cine-a trecut pe-aicea, ce duh răutăcios?.
A! iată-n samă bag
Şi steama cea trufaşă a neamului Baltag!

Arie

Te salut steamă vestită!
Moşi viteji, eu vă salut!

Inima v-a fost mâhnită
De urmaşul cel pierdut!

Dar de vechea vitejie
Se aprinde al meu piept,
Din a mea netrebnicie
Astăzi iarăşi mă deştept!

(ia baltagul)

Te salut, baltag viteze,
Ce-ai dat moartea în păgâni.
Astăzi vârfu-ţi se-ndrepteze
înspre propriii-mi plămâni!

în clipele acestea, pieriţi din gândul meu
Orice-mi aduce-aminte de visul meu cel rău!
Pieriţi, năluci urâte, aice în pivniţă:
Halat, gospodărie, cucoană Arghiriţă!
- Străbuni viteji, voi astăzi curaj îmi însuflaţi!
Ciraci, ce la petreceri cu drag mă-ncunjuraţi...
La *tine-mi* zboară gândul, *Stacan!* O! de-aş vedea
Figura ta voioasă în clip-aceasta grea...
Sau macar umbra-ţi, dacă tu azi n-ai mai trăi,
M-ar sprijini, Stacane... A!...

(voieşte să s-arunce în baltag)

STACAN (apărând învălit într-o haină albă)

Iată sunt aici!

(Baltag se retrage înspăimântat.)

Sunt umbra străvezie
A marelui bărbat,
Pe care, fiind vie,
De moarte ai scăpat.

Şi-n loc pentru aceasta
Să-mi fii mulţămitor
în ziua cea nefastă,
Când ţi-ai luat nevastă,
Afară mi-ai dat zor.
Atunci murii degrabă,
De scârbă şi necaz,
Şi neavând vreo treabă,
Ca umbră m-arăt az.
Dar vai! e trist, e jalnic,
Eu nu mai beau deloc.

BALTAG

Cum?

STACAN

Şi în ceriul falnic
Şi-n iadul cel de foc,
Petrecerea-i pocită,
Nu ai deloc Cotnar:
Jos, smoală clocotită,
Sus, sarbădul nectar.

BALTAG

Nu-i bine-n ceea lume?

STACAN

E prost, de tot e prost:
Nici vin, nici râs, nici glume,
Nu are nici un rost.
E mult mai mare hazul
Să stai în lumea ta.

BALTAG

Dar viaţa cu necazul.

STACAN

O poţi împreuna
Cu cheful cel mai vajnic,
Petreceri şi vânat.

BALTAG

Dar jurământu-mi straşnic,
Cu care m-am legat?

STACAN

Etern nimic nu ţine,
Ia-ţi vorba înapoi:
Fii soţ cum se cuvine
Şi vânător de soi!

BALTAG

O! umbră străvezie,
Din nou curaj mi-ai dat!

STACAN

Şi tu odată mie
Viaţa mi-ai scăpat.

BALTAG

îţi am recunoştinţă,
Cât sunt de fericit!

STACAN

Să-ţi fie cu priinţă,
Acuma suntem chit.

Ensemble

BALTAG

Pe-al vieţii drum
Mă-ntorc acum.
Sunt fericit,
întinerit!

STACAN

Pe-al vieţii drum
Se-ntoarce-acum,
E fericit,
Şi suntem chit!

STACAN

Veniți degrabă-ncoace
De după poloboace.

TOȚI (venind răpede din fund)

Pst! Pst!
Venim degrabă-ncoace
De după poloboace!

ZULNIA

Bărbatul meu iubit!

BALTAG

Iubita mea soție!

STACAN

Leşinul e oprit.

ARGHIRIȚA (vorbit)

Are cine s-o ție.

TOȚI (Ensemble)

Ce fericire! Ce noroc!
Suntem cu toții la un loc,
Ce minunată ocaziune
De-o generală împăcăciune.
Şi fiindcă suntem veseli toți,
Stacan, mătuşe şi nepoți,
De-ocaziune profităm
Şi *stante-pede* ne-mpăcăm!

BALTAG

E un vis! Zulnia! copiii mei! Arghirița! umbra străvezie!. „Nu eşti mort.

STACAN

în toată viaţa mea n-am fost mort.

BALTAG

Ce-nsemnează?

ARGHIRIŢA

însemnează că dascălul nostru.

BALTAG

Care dascăl?

STACAN (îşi rupe barba)

Cum, care dascăl? Eu dascălul Sugatius-Venator, a d-tale slugă, pe care l-ai necunoscut atâta vreme. (Trece la Arghiriţa.)

ZULNIA

Şi voiai, răutăciosule, să mă laşi văduvă?

BALTAG

Fugi de-acolo, era o glumă.

ZULNIA (râzând)

Dacă-i aşa, dă-mi înapoi cheile de la pivniţă.

BALTAG

Asta nu se mai poate, de azi încolo, le păstrez numai eu. adică nu eu... Comise Stacan, ţine-ţi cheile: vrei să fii ca şi mai nainte, pe vinuri căpitan?

STACAN

Cu bucurie. (solemn Arghiriţei.) Cucoană Arghiriţă, a venit în sfârşit ceasul, să ne legalizăm şi noi slăbiciunile.

ARGHIRIȚA

Arhon Comise, eu nu sunt de capul meu, cere-mi mâna de la nepotul meu!

STACAN

Hatmane, îți cer mâna. (arată pe Arghirița... încet lui Baltag.) Viespii bătrâne!

BALTAG

St... dacă mătușica vrea... cu plăcere.

ARGHIRIȚA (rușinoasă)

Eu nu am altă voință, decât voința familiei!

BALTAG

Zulnio, dă-i binecuvântarea ta mătușichii.

Ensemble

Repriză

Ce fericire! Ce noroc! etc.

STACAN

Dați stacanele! (se aduc, toți bea.)
E soarta blăstemată
A celor bieți sărmani,
Ce n-au gustat vrodată
Vin vechi de Drăgășani.

Trăiască vinul, vinul,
Umpleți stacanul meu,
Să uit necazul, chinul,
Să beau, să beau mereu.

TOȚI (bând)

Trăiască vinul, vinul etc.
Să bem! Să bem!

(Cortina cade. - Sfârșitul piesei)

100 DE ANI

Revistă istorică naţională a secolului XIX, în 10 ilustraţiuni

Mare spectacol. - Tablouri vii, evoluţiuni, dansuri şi cântece.
- Proză şi versuri din literatura diverselor epoce.

Aranjată de I.L. Caragiale

PROGRAMUL ILUSTRAȚIUNILOR

1. Somnul robiei. - Geniul beznei. - Două captive deznădăjduite. - Lanțuri seculare. - „Ah! de-am putea!..." - O rază de speranță. - Geniul luminii. - Semnalul deșteptării!

2. Lelea vitează. - Jugul și biciul. - Iobăgie și mizerie. - Români și venetici. - Cuțitul la os. - Ultima îngenunchiare. - „Cine trece Oltul mare?" - Domnul Tudor. - „Răscoală-te, inima mea!" - „Să cază tirania!" - Arnăuți și Panduri. - „Hai voinice, biruiește!"

3. Școala tâmpirii. - Baba-oarba. - Dascălul negru. - Nuiaua și Falanga. - „Deșteaptă-te, române!" - Un trimis. - Gheorghe Lazăr. - Un vis: o datorie. - Școala națională Sf. Sava. - Prima lecție. - Suntem români! Să fim români! - „Cântarea dimineții".

4. întâii pași ai Thaliei române. - O reprezentație națională de gală dinaintea unei săli de protipendadă. - *Franțuzitele,* comedie într-un act în versuri de C. Faca. - între acte taraful lui Barbu Lăutarul, cu micul nepoțel cobzar.

5. I. 1848: Exilul, plata patriotismului. - Doi tineri exilați: N. Bălcescu și V. Alecsandri. - Lira și pana. - „Cântarea României". - „Adio Moldovei". - II. 1859: La Milcov. în sfârșit! - Un ideal îndeplinit. - Frate și frate. - Unirea- „Hai să dăm mână cu mână".

6. 10 Mai 1866. - Desăvârșirea marei dorințe. Alesul neamului. - Glasul lui vorbește românilor. - Urarea poporului. - Sentinela română. - Lozinca: Neatârnarea!

7. în vremea războiului Independenței. - *La Turnu-Măgurele,* scenă patriotică în versuri de V. Alecsandri.

8. înturnarea vitejilor. - Steagul și mai frumos. - Dorobanțul. - Către mama răniților. - Tuci și fanfare. - O serbare sfântă. - în inima munților. - Ca în vremea basmelor. - Făurăria regală. - Făurarii veseli la lucru. - Din gura unui tun. - Lucrul e gata! - Coroana de oțel.

9. Lume din toată lumea. - Zborul pe d-asupra Dunării - „Express-Orient". - Mare chindie accelerată.

10. Apoteoza: 1900 - Nihil sine Deo.

DISTRIBUȚIA

TABLOUL I

Moldova .	D-na *Anna Ciupagea*
Muntenia	D-na *C. Gănescu*
Un demon	D. *V. Cernat*
Un înger .	D-na *Ar. Romanescu*

TABLOUL II

Tudor Vladimirescu	D. *Demetriade*
Un haiduc cântăreț .	D. *P. Ghimpețeanu*
Lelea vitează......	D-na *L. Brezeanu*
Un țăran fugar.....	D. *Th. Petrescu*
O țărancă } fugari . .	D. *Dora Soreanu*
Un copil	Mica *Lucica*
Un arnăut........	D. *Șt. Deculescu*
Alt arnăut........	D. *C. Niculescu*

Țărani, Țărance, Copii, Arnăuți, Panduri, Olteni

TABLOUL III

Un călugăr grec, dascăl.......	D. *I. Jianu*
Un paracliser	D. *G. Carussy*
Alt paracliser	D. *F. Simionescu*
Gheorghe Lazăr	D. *C. I. Nottara*
Un copil	D-ra *Peppi Moor*
Alt copil	D-na *G. Georgescu*

Copii, dansând și cântând

TABLOUL IV

FRANȚUZITELE

Comedie într-un act și în versuri de C. Faca

Enache, boier bătrân	D. *I. Brezeanu*
Pavel, prietenul său	D. *I. Jianu*

Elena } fetele lui Enache	D-na	*M. Ciucurescu*
Luxandra	D-na	*M. Ionaşcu*
Dumitrache, fiu de boier	D.	*V. Toneanu*
Simeon, căpitan...	D.	*V. Cernat*
Panaiotache, sub-locot. .	D.	*I. Cuţarida*
Stan, sluga lui Enache . .	D.	*Al. Catopol*

Boieri şi cucoane, spectatori. Taraful lui Barbu lăutaru.

Nepoţelul cobzar	D-na	*L. Brezeanu*

TABLOUL V

Vasile Alecsandr proscrişi	D.	*C. Mărculescu*
N. Bălcescu	D.	*C. Costescu*
Un ţăran.....	D.	*I. Petrescu*
O ţărancă	D-na	*Z. Jianu*
Alt ţăran.....	D.	*V. Paciurea*
Altă ţărancă . . .	D-na	*M. Singurof*

Popor

TABLOUL VI

Un fruntaş....	D.	*P. Vellescu*
Sentinela română	D.	*V. Leonescu*
România......	D-ra	*E. Ciucurescu*

Ţărani, Ţărance

TABLOUL VII

LA TURNU-MĂGURELE

Scenă în versuri de Vasile Alecsandri

Adela, tânără văduvă	D-ra	*Titi Gheorghiu*
Horcea, sergent de dorobanţi	D.	*N. Soreanu*
Doctorul	D.	*C. Niculescu*

TABLOUL VIII

Un dorobanţ	D.	*C. Murgeanu*
Un ţăran bătrân	D.	*I. Petrescu*
O ţărancă bătrână	D-na	*Z. Jianu*

Un ţăran tânăr	D.	*A. Barbelian*
O ţărancă tânără	D-na	*Ec. Dimancea*
România	D-ra	*E. Ciucurescu*
Un gnom	D-na	*P. Georgescu*
Alt gnom	D-ra	*Peppi Moor*

Gnomi dansând, Popor

TABLOUL IX

Toate personajele

TABLOUL X

APOTEOZA

România.....	D-ra	*Eug. Ciucurescu*
Micul dorobanţ	Mica	*Ionescu*
Mica zână	Mica	*Lucica*

Toate personajele

Tabloul I

Peisaj sălbatic, un fel de produs de cutremure. - în mijloc o stâncă neagră. - în fund nori negri acopăr nişte piscuri prăpăstioase. - Mai în faţă, pe planul al doilea la dreapta şi la stânga, două stânci ca sparte de trăsnete. - De fiecare stâncă stă legată cu lanţuri câte o femeie: Moldova şi Muntenia. - Femeile sunt îmbrăcate în cenuşiu cu eşarfele lor naţionale; ele au la picioare stindardele şi emblemele respective. Femeile sunt acoperite cu zăbranic negru.

La ridicarea cortinei, orchestra cântă o doină de jale în surdină.

Scena e întunecată. în mijlocul scenei, un demon înalt şi mândru cu aripe enorme negre, vrăjeşte întinzând ghiarele şi aripele în dreapta şi-n stânga.

Lumină vânătă. Din când în când fulgerul alb luminează tabloul.

DEMONUL - MUNTENIA - MOLDOVA

(Cele două femei alegorice încearcă să se ridice, dar la un semn impunător al Demonului recad iar sub greutatea lanţurilor. Jocul se repetă ad-libitum.)

MOLDOVA (cu o sforţare supremă se ridică puţin)

Ah! d-am putea-a-ne dobândi
Şi câte-avem pierdute!
Atunci ce Duhuri n-ar gândi!
Ce guri ar mai fi mute!

DEMONUL (îi impune tăcere)

MUNTENIA (acelaşi joc)

Atunci şi acest Corb sărman
Iar acvilă s-ar face

Ş-ori ce rumân ar fi roman
Mare-n război ş-în pace![1]

DEMONUL (acelaşi joc)

MOLDOVA

Răsari o! rază de speranţă!

MUNTENIA

Răsari o! rază de noroc!

DEMONUL

Nu! Cât vă ţiu încătuşate
Speranţă pentru voi - deloc!

(Femeile recad zdrobite. Deodată se aude un sunet de bucium depărtat. Femeile ridică fruntea. Demonul tresare. Al doilea sunet mai apropiat. Acelaşi joc de scenă crescând. Al treilea sunet foarte aproape...

Pe stânca din mijloc apare în lumină albă un înger strălucitor. La această apariţie demonul negru îşi strânge îngrozit aripele. Captivele se ridică încet-încet.)

ÎNGERUL

Voi ce staţi în adormire, voi ce staţi în nemişcare,
N-auziţi prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se-nalţă pân-la ceruri din a lumii deşteptare
Ca o lungă salutare
Către-un falnic viitor?...
Iată! lumea se deşteaptă din adânca-i letargie!
Ea păşeşte cu pas mare către-un ţel de mult dorit.
Ah! treziţi-vă ca dânsa, voi copii de Românie!
Sculaţi toţi cu bărbăţie,
Ziua vieţii a sosit!...

[1] Ienache Văcărescu (n.a.). [Autorul se referă la Iancu sau Enache Văcărescu, poetul paşoptist, nu la Ienăchiţă, bunicul acestuia; în notele de subsol următoare: I. Văcărescu - n.ed.]

Până când să crează lumea, o! copii de Românie,
C-orice dor de libertate a pierit, s-a stins din voi?
Până când să vă tot plece, cruda, oarba tiranie
Şi la caru-i de trufie
Să vă-njuge ca pe boi!
Până când în ţara voastră tot străinul să domnească?
Nu sunteţi sătui de rele, n-aţi avut destui stăpâni?
La arme, viteji, la arme! faceţi lumea să privească
Pe câmpia românească
Cete mândre de români!
Sculaţi fraţi de-acelaşi nume, iată timpul de frăţie!.
Hai, copii de-acelaşi sânge! hai cu toţi într-o unire
Libertatea-acum sau moarte, să cătaţi să dobândiţi!
Pas, români! Lumea vă vede. Pentru-a patriei iubire,
Pentru-a mumii desrobire
Viaţa voastră să jertfiţi![1]

(Fundalul s-a luminat treptat. Lumină puternică. Demonul negru dispare în pământ. Captivele, care au căzut în genunchi cu mâinile întinse spre înger, se ridică; scutură lanţurile. Afară zgomote de buciumuri şi zgomot surd de răscoală.)

O ŢĂRANCĂ TÂNĂRĂ (intră cântând)

Frunză verde pălămidă
Plină-i ţara de omidă,
De omidă ciocoiască,
Ciocoiască şi grecească!
Măi copii, copii români,
De-aveţi suflet, de-aveţi mâni,
Hai cu lelea la plivit,
La plivit, la curăţit.
Cine are flintă grea

[1] V. Alecsandri (n.a.)

Puie şapte glonţi în ea;
Cine are topor mare
Scoată-mi-o la foc de soare;
Cine are bardă mică
Facă-i buza subţirică.
Când s-a repezi pin gloate
Să deie sărut de moarte.
Eu n-am flintă, n-am secure,
Nici am ghioagă din pădure;
Dar câţi dinţi eu am în gură
îs făcuţi pe muşcătură;
Câte degete-am la mâni
îs tot leaturi de păgâni[1].

Ţăranca iese cântând

Tabloul II

O ţarină sub dealuri. La dreapta, un deal practicabil; la stânga, pădure. La ridicarea cortinei scena e goală un moment.

Scena I

UN ŢĂRAN, O ŢĂRANCĂ şi UN COPIL, toţi trei zdrenţuroşi şi istoviţi de puteri vin grăbiţi gâfâind şi uitându-se-napoi cu groază.

(Femeia şi copilaşul cad de oboseală.
Bărbatul vrea să ridice pe femeie şi pe copil. Nu poate.
Femeia face o sforţare şi se ridică.
Bărbatul vrea să ia copilul în cârcă.
Se aud bice între culise; apoi vaiete. - Fugarii vor să apuce spre pădure.)

[1] V. Alecsandri, *Poezii populare* (n.a.).

Scena II

(Din toate părţile apar arnăuţi şi slujitori înarmaţi cu vergi şi bice, conduşi de un boier grec, şi împresoară pe fugari. îi despart, îi lovesc şi-i leagă cot la cot.

Acum încep să vie pluguri conduse de slujitori şi la cari sunt înjugaţi câte patru inşi, bătrâni, femei, copii.

Cei prinşi tremură pierduţi de groază.

Un plug e tras din greu numai de doi inşi. Arnăuţii fac semn slujitorului care mână plugul, să oprească. înjugă pe noii prinşi şi le dă bice. Aceştia fac o sforţare şi cad în genunchi. Jocul se repetă ad-libitum.

Acum se aude un glas de pandur cântând din ce în ce mai aproape balada lui Tudor.)

PANDURUL (cântând)

Cine trece Oltul mare?
Ce viteaz răzbunător
Umple astăzi de teroare
Zbirul bietului popor?
Este Tudor, e oşteanul
Ce-nspăimântă pe păgân;
E voinicul, e oşteanul,
Este Tudor, Domn român.
Să-l urmăm, români, cu toţi,
Să scăpăm ţara de hoţi.

Cine vrea pentru dreptate
A trăi sau a muri?
Pentru sfânta libertate
Viaţa-i vesel a jertfi?
Este Tudor, e oşteanul etc.

(Plugurile şi Arnăuţii s-au oprit. Toată lumea ascultă, având fiecare o deosebită expresie: rumânii, de speranţă, străinii, de-ngrijare.)

Scena III

(Cu strofa din urmă apare pe dealul practicabil pandurul cântăreţ urmându-şi cântarea cu putere.

După el apare Tudor urmat de panduri.

Un moment se opresc pe loc.

Tudor arată tutulor scena de mizerie de jos.

în orchestră, balada-n surdină continuă.)

(Tudor, urmat de panduri, coboară. La fiecare pas al lor, arnăuţii se retrag spre pădure părăsind pe înjugaţi şi dispar în stânga.)

TUDOR (măreţ)

Răscoală-te inima mea din a răbdării boală!
Grozav! grozav ai suferit! grozavă te răscoală!
Să tremure! să tremure cumplita tiranie!
Zdrobită azi în pulbere pe loc să nu mai fie!
Fiinţa ei şi numele în iad să se coboare,
Ş-ai ei prieteni mult huliţi ca ea să se doboare!
Drept, îndreptând oricare drept, poporul n-are pată;
Minte-nţeleaptă mintea lui prin fapte se arată.
Ai libertăţii fii sunt toţi sub steagu-i câţi se-adună,
Toţi robii îşi rup fiarele! Toţi bunii s-împreună.
Poporu-ncrede cârmele-i la fiii ce-şi alege
Când dă pedeapsă groaznică la fiii făr-de lege.
Să tremure! să tremure cumplita tiranie!
Zdrobit va fi cine-o-ndrăzni gând de tiran să-i vie![1]

(Pandurii dezleagă pe înjugaţi. Aceştia cad în genunchi la picioarele lui Tudor.)

TOŢI

Să trăiască Mântuitorul nostru.

I. Văcărescu (n.a.).

PANDURII şi RUMÂNII

Să trăiască Domnul Tudor!

TUDOR

Aid', Române, aid' voinice,
Lasă râpe, văi, colnice!
Aid', moşnean de vitejie!
Lenea nu e dată ţie.
Pe uscat ca şi pe mare,
Şi pe jos, tu eşti călare.
Şir de veacuri ţie-ţi spune
Că născut eşti a supune,
Şi cu fapte tot măreţe
Lumii-ntregi a da poveţe[1].

CORUL

Cine trece Oltul mare etc.

(Se aude de departe zgomot de arme.)

TUDOR

Aid'! Române, căci e vreme
De când ţara ta tot geme,
Suferind ruşini şi groaze
Supt cumplirea multor loaze.
Aid', voinice! te arată
Că tot eşti ce-ai fost odată!
Cu unire şi cu minte,
Cu de arme drepturi sfinte
Cerul slava ta voieşte.
Aid'! voinice, biruieşte![2]

I. Văcărescu (n.a.).
I. Văcărescu (n.a.).

(Se aude afară zgomot de arme aproape. Grupare eroică de plecare.)

Tabloul III

O sală cu tavanul jos pentru şcoală. O uşă scurtă şi o fereastră mică; o tablă neagră-n părete, pe care e scris greceşte. Pe jos rogojini.

Scena I

(La ridicarea perdelei, copiii fac fel de fel de nebunii: joacă o horă, apoi se bat şi aleargă; râsete şi zgomot.

Pe urmă se opresc gâfâind. Se aşază în rond. Unul începe să aleagă pe orb pentru baba-oarba.)

COPILUL

Ieşi fetiţă
La portiţă,
Că te-aşteaptă Talion,
Talion fecior de Domn,
Cu tichie
De frânghie,
Cu pană de ciocârlie,
Cu căruţa Radului,
Cu caii-mpăratului,
Cu biciul cumnatului,
în mijlocul satului,
Dorobanţ, banţ,
Clanţ![1]

(Unul, asupra căruia a căzut clanţ, e legat cu o basma bătrânească la ochi şi începe jocul babei-oarbe. După câteva-nvârtituri, apare în prag, cu o nuia în mână, dascălul, un călugăr grec nespălat, care face încruntat un pas.

[1] G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare* (n.a.).

Copilul legat la ochi prinde pe dascăl, iar copiii ceilalţi, dând un ţipăt grozav, se opresc opăriţi şi se aştern greceşte pe rogojini, luându-şi la mâna stângă bucoavnele şi făcându-şi cu dreapta cruci peste cruci.)

Scena II

DASCĂLUL

Ptfu! Kakohronahis Anathematismene, ghiavole! (apucă de urechi pe băiat, care se dezleagă repede la ochi şi rămâne trăsnit de aşa surpriză. Copilul cade-n genunchi.

Dascălul crunt dă o roată cu ochii. Copiii tremură. Alege o parte şi-i pune-n genunchi într-un colţ. Bate-n palme de trei ori.)

Scena III

(Doi paracliseri apar cu falanga.

Dascălul le arată pe vinovatul care-i cere iertare în genunchi.

Paracliserii îl înşfacă. Copilul se zbate ţipând. îl pun jos, îl desculţă, îi aplică falanga; apoi încep să-l arză la tălpi. Dascălul s-a aşezat şi el greceşte şi comandă cu nuiaua execuţia. După primele lovituri se aude un zgomot de voci afară şi orchestra începe în surdină *Deşteaptă-te române!* Paracliserii lasă pe copil şi merg la uşă să vază ce e. înainte însă d-a ajunge acolo, apare în uşă Lazăr. Orchestra continuă în surdină până la corul *Cântarea Dimineţii?)*

Scena IV

LAZĂR şi cei de sus

LAZĂR (s-a oprit în uşă. El înaintează grav până în faţă.)

CĂLUGĂRUL GREC (se scoală de jos. Copiii toţi asemenea.)

LAZĂR (face un semn impunător grecilor să iasă.)

CĂLUGĂRUL (vrea să se burzuluiască, înţepenindu-se ca o capră în călcâie.)

LAZĂR

Afară veneticilor! (ridică ameninţător cartea. Paracliserii ies plouaţi.)

CĂLUGĂRUL (îşi face cruce şi iese tipa-tipa, strângându-şi la piept antereul.)

Scena V

LAZĂR, COPIII

LAZĂR (face semn binevoitor copiilor să dezlege pe osândit şi să se apropie.)

Bine v-am găsit, copiii mei!

COPIII

Bine ai venit, domnule!

LAZĂR (mângâindu-i.)

Ce sunteţi voi?

UN COPIL (ceilalţi ezită, căci nu pricep întrebarea.)

Copii!

LAZĂR

Ce fel de copii?

COPILUL

Copii de oameni.

LAZĂR

Oameni?... de ce neam?

COPILUL

Şi mai de sus, şi mai de jos...

LAZĂR

Şi mai de jos şi mai de sus, bine; dar neamul? fie de sus, fie de jos, care neam?

COPIII (tac nedomiriţi)

LAZĂR

Fireşte. Fiecare om trebuie să fie de un neam... turc, muscal, sârb, grec. Voi. voi. voi de ce neam sunteţi?

COPIII (apleacă frunţile)

LAZĂR

Nu ştiţi? ori. Doamne iartă-mă, vă e ruşine să spuneţi? (cu ton de îmbărbătare) Ridicaţi frunţile şi răspundeţi toţi cu toată inima, tare: ce sunteţi voi?

UN COPIL (ezitând)

Rumâni!

LAZĂR

Aşa!. acu mai tare şi toţi odată: ce sunteţi voi?

COPIII (toţi cu tărie)

Rumâni!

LAZĂR

Aşa! (cu putere) Români! Să trăiţi!

UN COPIL (cu multă simpatie)

Dar. dumneata, domnule, cine eşti? Cum te cheamă?

LAZĂR

Eu? sunt şi eu român... Mă cheamă Lazăr (ca inspirat şi mângâind capul unui copil). într-o seară, prin câmpie, ostenit de preumblare, m-am aşezat să mă odihnesc pe o căpiţă de fân cosit proaspăt. Prin aerul răcoros, plin de mirosuri de flori şi de sclipiri de lună, am auzit din depărtare limpede fluier ciobănesc. Mi-am aplecat pe mână capul şi bucuros am lăsat să mă pătrunză până-n fundul sufletului atâtea sfinte bunătăţi ale Ziditorului: mirosul bun şi lumina blândă şi cântecul duios. (Copiii ascultă transportaţi). Am adormit pe căpiţa de fân cosit proaspăt (ridică ochii). Mulţumesc lui Dumnezeu! n-am dormit degeaba. V-am visat pe voi! v-am visat că mă chemaţi de departe cu mâinile. Când m-am deşteptat, luna apunea şi răsărea soarele. Mă odihnisem bine. M-am ridicat în picioare, mi-am făcut cruce, am zis Doamne-ajută şi am plecat încoa. Din valea de sus a Oltului am trecut Bucegii peste Orăţii, şi am coborât în valea de jos a Dunării, ca să răspunz la chemarea voastră. (Copiii sunt foarte emoţionaţi) Viu la voi cu dragoste de tată bun, ca la bunii mei copii; viu să vă învăţ a şti ce sunteţi, a fi mândri de ce sunteţi, a spune cu fruntea sus oricui vă va întreba, lumii întregi, ce sunteţi. (Merge la tablă, şterge scrisul grecesc) Iată întâia lecţie ce vă dau. Ţineţi-o minte bine: ea va fi fost temeiul unui întreg viitor. Priviţi aci şi ziceţi ca mine. (scrie latineşte şi citeşte cu energie) Suntem români!

COPIII (asemenea)

Suntem români!

LAZĂR (acelaşi joc)

Să fim români!

COPIII (asemenea)

Să fim români!

CORUL COPIILOR *(Cântarea Dimineţii)*

Cântarea dimineţii

Din buzi nevinovate,
Cui altui se cuvine,
Puternice părinte,
Decât Ţie a da?

Tu eşti stăpân a toate,
Tu eşti prea bunul Tată;
A ta putere sfântă
Făptura ţine-ntreagă,
Ne ţine şi pre noi.

în inimă-n tot omul,
Tu ai sădit Dreptatea,
Unirea şi frăţia,
Tu, conştiinţa scumpă,
Tu bun ce-avem ne-ai dat.

P-aceste saduri sfinte
Răcoritoare ploaie
De adevăr să pice,
Să crească, să dea rodul,
Să fim prea fericiţi.

îndreptătorul lumii,
Tu ai slăvit noroade,
Le-ai dat Tu legi prea sfinte
Ce ţin aceste saduri;
Slăveşte şi pre noi!

Ş-aceste legi prea drepte
Orice norod le calcă,
Sau care nu le ştie,
Cade, ruin' rămâne
Se face neştiut.

Din slava strămoşească
De am căzut, ne-nalţă -

De am uitat unirea
Ce-i întărea-ntru toate,
Acum ne fă uniți.

Să știm c-avem dreptate,
Să știm ce, cine suntem,
Ș-așa să nu se uite
O nație slăvită
Ce-am fost, și ce-am fi noi.

Cu toții dară, Ție
Cântăm cântare nouă;
în flacăra unirii
întindem mâini la Tine,
Rugăm să ne-nsoțești.

Ne luminează mintea,
Să Te cunoaștem, Bune,
Să știm că ne ești tată,
Să te cântăm mai bine,
Ș-așa să ne-mpăcăm[1].

(Danț de veselie. Profesorul privește cu drag pe copii.)

Tabloul IV

O sală primitivă de teatru într-un mare salon boieresc, ca la 1837. Sala e plină de boieri și cocoane din protipendadă. în fundul sălii, slugile boierești în picioare.

Pe scena mică a teatrului boieresc se joacă *Franțuzitele* lui C. Faca[2].

Publicul micului teatru se arată foarte mulțumit de jocul actorilor.

[1] I. Eliade-Rădulescu (n.a.)

[2] Textul frumoasei comedii a lui Faca se va da întreg în ediția separată a acestei piese (n.a.).

După lăsarea perdelei, cu taraful lui Barbu lăutarul, cântă un cântec de lume un mic cobzar, ciracul bătrânului Barbu; cântecul sentimental cu multe ahturi face mare impresie cocoanelor şi mai ales boierilor. —

Asupra emoţiei publicului din micul teatru, se lasă cortina cea mare.

Tabloul V a)

1848. La hotar de ţară. Lumină de noapte. Apar Vasile Alecsandri şi Nicolae Bălcescu. Amândoi tinerii patrioţi, în mantie neagră, îşi poartă atributele: poetul, lira; istoricul, pana. Ei înaintează încet şi se opresc trişti în mijlocul scenei.

BĂLCESCU — ALECSANDRI

BĂLCESCU

Pe aici este drumul exilului nostru, frate?

ALECSANDRI

Pe aici, da. Iată hotarul ţării noastre.

BĂLCESCU

Aide, curaj! Trebuie să-l trecem! Trebuie să ne luăm plata dragostei noastre pentru libertatea patriei. (Pornesc să treacă hotarul şi se opresc)

Care e mai mândră decât tine între toate ţările semănate de Domnul pe pământ? Care alta se-mpodobeşte în zile de sărbătoare cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate? Pentru ce zâmbetul tău e aşa de trist, mândra mea ţară? O, bogata mea ţară, pentru ce gemi? O, ţară jalnică, pentru ce faţa ţi-e îmbrobodită? Nu eşti frumoasă? Nu eşti bogată? N-ai copii mulţi la număr, cari te iubesc? N-ai cartea de vitejie a trecutului şi viitorul înaintea ta? Pentru ce curg lacrimile tale? Lumea veche se prăvăleşte şi p-ale ei dărâmături, libertatea se-nalţă! Deşteaptă-te, deşteaptă-te patria mea! Biruie-ţi durerea. Cinge-ţi coapsa, o ţara mea, şi-ţi întăreşte inima!

Miazănoapte şi miazăzi, apusul şi răsăritul s-au luat la luptă! Urlă vijelia. Duhul Domnului trece pe pământ.

ALECSANDRI (atingând lira şi inspirându-se treptat: *Adio Moldovei*)

Scumpă ţară şi frumoasă,
O! Moldovă, ţara mea!
Cine pleacă şi te lasă
E pătruns de jale grea,
Căci, plutind în visuri line,
Pe-al tău sân ca într-un rai,
Dulce-i vieaţa de la tine
Ca o dulce zi de Mai!

Eu te las, ţară iubită,
De-al tău cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plâng amar, amar oftez!
Trist acum la despărţire
De fiori mă simt cuprins,
Ş-orice dragă nălucire
Pentru mine-acum s-a stins!

Cine ştie, cine ştie
Dacă-mpins de-al soartei vânt,
M-oi întoarce-n veselie
Să sărut al tău pământ!
De-oi vedea încă vreodată
Munţii tăi răsunători
Ce cu-o frunte înălţată
Se pierd falnic printre nori;

Ş-ai tăi codri de verdeaţă
Unde curg, şoptesc uşor
Reci izvoare ce dau vieaţă,

Doine care zic de dor;
Ş-al tău cer care zâmbeşte
Sufletului românesc,
Şi ori-care mă iubeşte
Ş-ori pe care eu iubesc!

Iată ceasul de pornire!
Iată ceasul mult amar!
Veselie, fericire,
Eu le las pe-al tău hotar,
Ş-a mea inimă îţi zice:
O! Moldovo ce jelesc,
Adio! rămâi ferice,
Ferice să te găsesc!

(Ies aruncând sărutări patriei. în timpul celor două bucăţi, muzica în surdină sună vechile cântece populare: *Pe o stâncă neagră* şi *Adio Moldovei)*

Tabloul V b)

Un sat pe două maluri ale unei gârle. O ridicătură în mijloc. Clopote la biserică. Se adună în grupuri-grupuri obştea satului.

MUNTENI — MOLDOVENI

UN MOLDOVEAN

De unde-ţi vine numele, pârâu fără putere
Ce despărţirea neamului tu îndrăzneşti a cere?
Milă-nceputu-ţi, Milcov sec, de va să-ţi dobândească!
Sfârşitu-ţi-va, lumea oftând în veci să te urască.
Despreţuire fraţii dau puterii-ţi ne-nsemnate!

I. Văcărescu (n.a.).

Căci, despărțit ori depărtat, fratele e tot frate![1]

(Toată lumea în două grupuri mari.)

CORUL

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inimă română,
Să-nvârtim hora frăției
Pe pământul României.

Iarba rea din holde piară
Piară dușmănia-n țară!
între noi să nu mai fie
Decât flori și omenie!

UN ȚĂRAN FRUNTAȘ MOLDOVEAN

Măi Muntene, măi vecine
Vino să te prinzi cu mine!
Și la viață cu unire
Și la moarte cu-nfrățire!
Unde-i unul, nu-i putere
La nevoi și la durere!

UN ȚĂRAN FRUNTAȘ MUNTEAN

Unde-s doi, puterea crește
Și dușmanul nu sporește!
Amândoi suntem de-o seamă
De-o făptură și de-o mamă.

MOLDOVEANUL

Ca doi brazi într-o tulpină.

MUNTEANUL

Ca doi ochi într-o lumină.
Amândoi avem un nume.

MOLDOVEANUL

Amândoi o soartă-n lume.
Eu ţi-s frate.

MUNTEANUL

Tu-mi eşti frate.

MOLDOVEANUL

în noi doi un suflet bate.
Vin' la Milcov cu grăbire
Să-l secăm dintr-o sorbire,
Ca să treacă drumul mare
Peste-a noastre vechi hotare.

MUNTEANUL

Şi să vadă sfântul soare
într-o zi de sărbătoare,
Hora noastră cea frăţească
Pe câmpia românească[1].

(Grupurile cresc. Hora Unirii. Cor, voci deosebite, danţ. La finele horei, Moldova şi Muntenia apar pe ridicătura din mijloc grupate ca în tabloul lui Tătărăscu. — Marş triumfal.)

Tabloul VI

La poalele Carpaţilor. Un sat. Către seară. E o adunare a obştii întregi a satului. Cortina se ridică asupra unei convorbiri.

[1] V. Alecsandri (n.a.).

FRUNTAŞUL

Aşa, oameni buni! A dat în sfârşit Dumnezeu de s-a isprăvit cu poftele de Domnie! Multe nenorociri a suferit neamul nostru din pricina acelor pofte, cari întunecau multe cugete, sminteau multe minţi şi împietreau multe simţiri. Duhul rău le era povăţuitor, spre ruşinea şi robirea ţării, spre ticăloşirea şi pieirea neamului.

UN ŢĂRAN

Adevărat.

FRUNTAŞUL

De acu, s-a isprăvit! De acu până-n zece, douăzeci de ani, o vorbă a noastră românească veche, pe care o spuneam până ieri aproape în toate zilele, n-are să mai aibă nici o noimă pentru urmaşii noştri. Care dintre ei are să mai înţeleagă mâine vorba noastră plină de înţeles pentru noi până ieri: „Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor!".

ŢĂRANUL (zâmbind)

Fireşte... Dar dacă n-or mai înţelege vorba asta veche din vremuri de restrişte, şi-or face şi ei o vorbă potrivită cu vremea lor mai norocoasă; cam aşa: „Statornicia Domniei, chezăşia Dreptăţii".

FRUNTAŞUL

Că mare nevoie de dreptate mai are şi ţara asta!. Ştiţi voi de unde ne vine alesul neamului nostru aicea jos la Dunăre?... Tocmai de-acolo de unde Dunărea izvoreşte. Ei! soarta e şi ea roaba lui Dumnezeu, şi poruncile la cari ascultă ea au socoteală înaltă. Aşa a fost scrisul acestui copil de neam împărătesc să urmeze în vieaţa lui calea şi mersul Dunării. Un pârâiaş de stâncă porneşte iute la vale; pe urmă, încet-încet cu răbdare, străbate câmpii după câmpii; creşte, creşte mereu;

se-ntăreşte; sparge stânci; rupe-n două o trâmbă uriaşă de munţi şi ajunge, măreţ şi nebiruit la Marea Neagră. Aşa e mersul Dunării, aşa va fi şi soarta lui! Tânărul nostru ales, cu minte şi cu răbdare, încet-încet, va creşte, va creşte mereu, se va-ntări, va sparge în cale-i piedici de împrejurări şi năravuri mai tari ca stânca şi, nebiruit şi măreţ, va trebui să stăpânească la Marea Neagră.

UN ŢĂRAN

. Şi când a pus copilul de viţă-mpărătească piciorul pe pământul ţării noastre?

FRUNTAŞUL

.„Alaltăieri, la 10 Mai.

ŢĂRANUL

Să fie-ntr-un ceas bun! Să trăiască alesul neamului nostru, să trăiască întru mulţi ani Carol I.

TOŢI

Să trăiască! (urale)

FRUNTAŞUL

Iată cuvintele pe care tânărul Domnitor le spune neamului întreg:

„Români,

Punând piciorul pe pământul României, noua Mea Patrie, Mă grăbesc a exprima membrilor Locotenenţii Domneşti simţimântele Mele cele mai sincere. Fericit că Mă aflu în mijlocul naţiunii care M-a onorat cu încrederea sa, adresez, înainte de toate, rugăciunile Mele cerului pentru ca să-Mi ajute a împlini cu demnitate marea şi frumoasa misiune ce Provedinţa Mi-a impus.

Români,

În destinurile omeneşti nu este o datorie mai nobilă decât aceea de a fi chemat a menţine drepturile unei naţiuni şi a consolida libertăţile ei. O misiune aşa de însemnată M-a decis să părăsesc fără preget o poziţie independentă, familia şi ţara de cari am fost legat prin legămintele şi suvenirile cele mai sacre, pentru a urma apelului vostru. (se întunecă încet.) Primirea plebiscitului care a pus pe capul Meu coroana lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai Viteazul Îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-Mi va fi dat cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu un întreg devotament, de a asigura noii Mele patrii o existenţă fericită şi demnă de trecutul ei.

Români,

Sunt al vostru din toată inima şi tot sufletul. Puteţi să vă întemeiaţi pe Mine în orice timp, precum Eu Mă întemeiez pe voi".

MOLDOVEANUL

Să trăiască Măria Sa Carol I. (urale)

FRUNTAŞUL

Mâine dimineaţă, slujbă mare la biserică. Să aducem mulţumiri şi laude Domnului pentru norocul ce ne-a trimis.

TOŢI

Da! da! (urale prelungite)

(În zgomotul uralelor mulţimea goleşte scena. Se-ntunecă. Lumină de lună puternică. Apare pe înălţime:

SENTINELA ROMÂNĂ[1]

Din vârful Carpaţilor,
Din desimea brazilor,
Răpezit-am ochii mei,

[1] V. Alecsandri (n.a.).

Ca doi vulturi sprintinei,
Pe cea vale adâncită
Şi cu flori acoperită,
Ce se-ntinde ca o ceaţă
Păn-în Dunărea măreaţă
Şi de-acolo-n depărtare
Păn-în Nistru, păn-în Mare.
Iar pe cel amar pustiu
Cu văzutul ce-ntâlnii?
Întâlnii viteaz oştean,
Purtând semne de roman,
Falnic, tare ca un leu
Şi cu chip frumos de zeu.
Braţu-i stâng era-ncordat
Sub un scut de fer săpat,
Ce ca soarele sorea,
Şi pe care se zărea
O lupoaică argintie
Ce părea a fi chiar vie,
Şi sub fiară doi copii
Ce păreau a fi chiar vii.
Mâna-i dreaptă ţinea pală,
Iar pe cap purta cu fală
Coif de aur lucitor,
Ca un zeu nemuritor.

Cel viteaz era călare
Pe-un cal alb în nemişcare,
Şi, ca dânsul, neclintit
Sta privind spre răsărit.
Numai ochii săi mişca,
Vultureşte-i alerga
Pe cea zare cenuşie,
Lungă, tainică, pustie,

Unde, ca prin vis trecând,
S-auzea din când în când
Vuet surd, grozave şoapte,
Ce veneau din miazănoapte,
Zgomot lung, înăduşit,
Ce venea din răsărit.

Iarba nu se clătina,
Frunza nu se legăna,
Paserea la munți zbura,
Fiara-n codri tremura,
Căci prin lumea spăimântată,
În uimire cufundată,
Treceau reci fiori de moarte,
Presimțiri de rele soarte!
Iar pe cer un vultur mare,
Făcând cercuri de zburare,
Se vedea plutind cu fală,
Şi-n rotirea-i triumfală,
Țintea ochiul său măreț
Pe viteazul călăreț.

„Cine eşti? de unde eşti?
Pe la noi ce rătăceşti?"
- „Sunt roman şi sunt oştean
De-a-mpăratului Traian!
Maica Roma cea bătrână
Mi-a pus arma asta-n mână
Şi mi-a zis cu glasul său:
«Fiul meu, alesul meu!
Tu, din toți ai mei copii
Cel mai tare-n vitejii!
Mergi în Dacia, grăbeşte
Pe barbari de-i risipeşte,
Şi-apoi vecinic priveghiază,

Sentinelă mult vitează,
Şi te-aţine la hotare
Că s-aud în depărtare
Răsunând duşmane pasuri,
Menințând barbare glasuri...»

Venit-am şi am învins!
Pe barbari pe toţi i-am stins,
Şi pe ţărmurile lor
Acum, Domn stăpânitor,
Aştept hoardele avane,
Aştept limbile duşmane
Care vin din răsărit
Ca potop nemărginit
Să cuprindă, să înece
Tot pământul unde-or trece!"
„O viteze neferice,
Ai să pieri în câmp aice!"

„Eu să pier, eu?... niciodată!
Vie-o lume încruntată,
Vie valuri mari de foc...
Nici că m-or clinti din loc.
Tot ce-i verde s-a usca,
Râurile vor seca,
Şi pustiul tot mereu
S-a lăţi-mpregiurul meu,
Dar eu vecinic în picioare
Printre valuri arzătoare,
Voi lupta, lupta-voi foarte
Făr-a fi atins de moarte,
Căci român sunt în putere
Şi românu-n veci nu piere!"

Abia zice, şi de-odată

Fulgeră-n cer o săgeată,
Vâjâie, vine, loveşte
Scutul care zăngheneşte
Şi-o respinge - o zvârle jos
Ca pe-un şerpe veninos.
După dânsa-n depărtare,
Colo-n fund, în fund la zare,
Se iveşte-un negru nor
Plin de zgomot sunător,
Ce tot vine, ce tot creşte
Şi pe câmpuri se lăţeşte
Cât e zare de zărit
Între Nord şi Răsărit:
- Sentinelă, priveghează,
Norul crunt înaintează.
Sentinelă! te arată,
Norul crunt se sparge!... Iată,
Iată hoardele avane,
Iată limbile duşmane
De gepizi şi de bulgari,
De lombarzi şi de avari!
Vin şi hunii, vin şi goţii,
Vin potop, potop cu toţii
Pe cai iuţi ca rândunele,
Fără frâie, fără şele.
Cai sirepi ce fug ca vântul
De cutremură pământul!
Mulţi sunt ca nisipul mării,
Mulţi ca ghiarele mustrării
Într-un suflet păcătos!...
Sai, române, pe omor,
Fă-te fulger răzbitor,
Fă-te Dunăre turbată,

Fă-te soartă ne-mpăcată,
Căci potopul, iată-l vine
Şi-i amar, amar de tine!

- Vie!.

Ca o stâncă naltă
Ce din vârf de munte saltă,
Tună, se rostogoleşte,
Cade, rumpe şi zdrobeşte
Codrii vechi din a sa cale
Până-n fund, în fund de vale;
Astfel crunt ostaşul meu
Îşi izbeşte calul său
Peste codrii mişcători
De barbari năvălitori.
El îi sparge şi-i răzbeşte,
Snopuri, snopuri îi coseşte
Şi-i înfrânge, şi-i respinge,
Şi-i alungă, şi-i învinge!
Calu-i turbă, muşcă, sare,
Nechezând cu înfocare,
Calcă trupuri sub picioare,
Sfarmă arme sunătoare,
Şi cu greu în sânge-noată,
Şi mereu se-ndeasă-n gloată.

Crunt război, privire cruntă!
Fiul Romei se încruntă...
Fulgeri ies din ochii săi!
Fulgeră mii de scântei
Dintr-a armelor ciocniri
Şi lucioase zingheniri.
Zbor topoarele-aruncate,
Zbârnie-arcele-ncordate

Şi săgeţile uşoare
Noureazâ mândrul soare.
Caii saltă şi nechează,
Lupta urlă, se-ncleştează,
Şi barbarii toţi grămadă
Morţii crude se dau pradă!
Zece cad, o sută mor,
Sute vin în locul lor!
Mii întregi se risipesc,
Alte mii în loc sosesc!
Dar viteazul cu-a sa pală
Face drum printre năvală
Şi pătrunde prin săgeţi,
Că-i român, cu şapte vieţi!
În zadar hidra turbează,
Trupu-i groaznic încordează,
Geme, urlă şi crâşneşte,
Şi-mpregiur se-ncolăceşte.
Fiul Romei se aprinde,
Hidra-n mâne-i o cuprinde
Ş-o sugrumă, şi o sfarmă,
Ş-o învinge, şi o darmă!...
Fug gepizii, fug bulgarii,
Şi lombarzii şi avarii!
Fug şi hunii, fug şi goţii,
Fug potop, potop cu toţii
Şi se duc, se duc ca vântul,
Asurzind întreg pământul
De-a lor urlete barbare,
De-a lor vaiete amare!

Unde-s hoardele avane?
Unde-s limbile duşmane?
Au perit, s-au stins din faţă

Precum toamna-n dimineaţă
Se topesc, se sting la soare
Negurile-otrăvitoare!
Cu ce vifor de urgie
Năvăliră-n Românie!
Cum veniră de turbaţi,
Ca balaurii-ncruntaţi,
Cu o falcă-n cerul sfânt
Şi cu alta pe pământ!
Dar s-au dus cum n-au venit
În pustiiul lor cumplit,
Părăsind în urma lor
Câmpul luptei de omor!
Lat e câmpul celei lupte,
Plin de trupuri fărămate
Care zac grămezi culcate,
Plin de sânge ce-l pătează
Şi văzduhul aburează!

Unde sunt atâtea vieţi,
Unde-s ochii îndrăzneţi?
Moartea rece le-a cuprins,
Într-o clipă ea le-a stins,
Şi pe câmpul cel de moarte,
Crunt locaş de rele soarte,
S-a lăsat acum deodată
O tăcere-nfricoşată!
Numai când, din vreme-n vreme,
Se aude-un glas ce geme,
O jelire-ntristătoare,
Un suspin de om ce moare,
Sau nechezul dureros
Unui cal răsturnat jos,
Care chiamă ne-ncetat

Pe stăpânu-i jos culcat.

Soarele își schimbă locul
Și apune roș ca focul,
Întinzând pe cea câmpie
O văpseală purpurie
Ca un sângeros veșmânt
Peste-un lung și trist mormânt!
Iar în naltul cerului,
De-asupra mormântului,
Țipă vulturul cu fală
Și-n rotirea-i triumfală
Încunună cu-al său zbor
Pe viteazu-nvingător.

Să trăiești, ostaș romane,
Stâlp al lumii apusane!
Tu cu peptu-ți ai oprit
Valul crunt din răsărit.
Și cu brațul tău armat
Pasul soartei l-ai schimbat!
Dar ce zic!... un fior rece
Printre-a lumii vine trece,
Căci deodată-un glas prin lume,
Fără seamăn, fără nume,
Sună, duce-o neagră veste:
Roma, Roma nu mai este!...

Zis-a glasul, un răsunet
Lung răspunde ca un tunet,
Și al Romei vultur falnic
Cade, dând un țipet jalnic!
Zis-a glasul, și cu jale,
Plângând soarta mumei sale,
Fiiul Romei cei bătrâne
Scapă armele din mâne,

Pleacă fruntea şi-n durere
Moartea cheamă, moarte cere!

Iară calu-i frăţior,
Nechezând încetişor,
Câmpul luptei părăseşte
Şi spre munţi încet porneşte,
Ducând lin şi nesimţit
Pe stăpânul lui iubit...
Ei se duc în tristă cale
Şi pe urma lor devale
Cade-o noapte-ntunecoasă,
Noapte oarbă, fioroasă
Ca fundul pământului,
Ca taina mormântului!
Şi sub neagra sa aripă
Se şterg toate într-o clipă
Cum se şterge de uşor
Visul cel amăgitor,
Şi ca suvenirul sfânt
Celor care nu mai sunt!...

SENTINELA (se plimbă de colo până colo)

Bate vânt de zori senine... bate vânt dinspre apus!

(Ajungând în mijloc şi uitându-se spre dreapta, se opreşte parcă ar vedea pe cineva că se apropie. — Orchestra în surdină. — România apare în dreapta şi se opreşte un moment gânditoare. Sentinela o vede; ia arma la mână şi strigă puternic.)

Cine-i?

ROMÂNIA (pe gânduri, către sineşi, fără a lua seama la sentinelă)

„Nihil sine Deo!"

SENTINELA (urmându-şi jocul, mai puternic)

Cine-i?

ROMÂNIA (urmându-şi jocul)

Inimile sus!

Voi, copiii mei cu toţii din hotare la hotare! (face un pas).

SENTINELA (culminându-şi jocul)

Cine-i?

ROMÂNIA (ridicându-şi fruntea)

Mama ta, voinice.

SENTINELA

Stăi. Lozinca!

ROMÂNIA

Neatârnare!

(Sentinela prezentă arma. România înaintează pe înălţime; apoi, ca inspirată.)

Dup-atâta chin, în fine soart-a vrut să fie dreaptă!
De-astăzi m-a legat cu fiul unui neam împărătesc.
Pentru numele lui mândru, pentru fruntea-i înţeleaptă,
Trebui'altfel de coroană... Sentinelă, fii deşteaptă:
Fapte mari se pregătesc...
Sentinelă, fii cuminte!
Sentinelă, nu uita!

SENTINELA (discret)

Neatârnare!

ROMÂNIA (tare)

Neatârnare!

SENTINELA (cu avânt)

Neatârnare!

ROMÂNIA

De-azi nainte,

Asta e lozinca ta!

Tabloul VII

La Turnu-Măgurele — Scenă patriotică din vremea războiului de V. Alecsandri.

Tabloul VIII

Satul de la tabloul VI. Marş militar. Ţăranii grupaţi primesc pe soldaţii cari se-ntorc cu steagul sfâşiat. Toată lumea satului întâmpină pe viteji dându-le de băut, vin în oale şi cofe de apă.

UN DOROBANŢ

Nu e nici mândria — nu e nici muţimea, —
Care-n bătălie încunun-oştimea,
Nu e nici noroc;
Cela ce se bate pentru neatârnare,
Are zece braţe, zece inimi are,
Inime de foc!
Roşiorul mândru şi frumos ca crinul,
Când pe mal s-arată, tremură Vidinul
La vederea sa.
Face de se miră toată arăpimea,
Eniceri, spahiii şi arnăuţimea,
Şi-i strigă: ura!

Dorobanţul ager e român de seamă.
Intră în redută fără nici o teamă,
Tare ca un leu;

După *Ferentarul* de D. Bolintineanu (n.a.).

Iute ca săgeata tabăra străbate,
Bate zece singur, cinsprezece bate;
Dorobanţ sunt eu![1]

UN ŢĂRAN BĂTRÂN

Bravi copii ai României, veseli aţi plecat,
Aţi plecat cu steagul ţării mândru şi curat;
Şi v-aţi dus peste hotare, pentru-un scump odor,
Pentru-a ţării neatârnare, pentru-al ei onor.

O ŢĂRANCĂ BĂTRÂNĂ

Şi tovarăş bun avut-aţi dorul viu din sân:
Ca să duceţi lumii fala neamului român.
Iar al ţării glas vă zise: „Mergeţi, dragi copii,
Şi vă-ntoarceţi cum vă duceţi mândri, mulţi şi vii!"

O BĂTRÂNĂ

Dragii mei copii!... Şi cine v-a-ngrijit pe voi acolo, obosiţi, răniţi şi zdrobiţi de cruzimile războiului, departe de mamele voastre?

DOROBANŢUL

Cine?... cine?... Cea mai bună mamă... A avut Dumnezeu grije de noi şi ne-a trimis-o: mama răniţilor — strălucita soţie a marelui nostru căpitan.

BĂTRÂNA

Da-i-ar Dumnezeu toate bunătăţile cu cari o binecuvintează mamele voastre ale tutulor.

DOROBANŢUL

Da, maică, şi pentru asta noi toţi câţi ne-ntoarcem de-acolo purtăm aci la sânul nostru chipul ei strălucit alături de al marelui nostru căpitan.

(Scoate din sân portretul, îl arată tutulor şi-l priveşte cu dragoste.)

Iată-o cât e de bună şi de cuminte.

(Privind din nou portretul şi cu avânt)

Lipsea coroanei ţării podoaba nestimată,
Lipsea al majestăţii mărgean strălucitor.
Atunci regalul mire, privirea-i însetată
Spre tine înălţând-o, Tu-L însoţişi cu dor.

Lipsea pe cerul ţării o stea, şi-n rătăcire
Corabia-i prin valuri spre stânci se repezea,
Atunci zâmbişi. şi-n clipă, din dulcea Ta zâmbire,
D-asupră-i răsărit-a a României stea.

Lipsea un înger ţării. şi-n inima-i rănită,
Scurgând viteazu-i sânge, vederile-şi pierdu.
Atunci, cu sfinte leacuri, la rana-i îndulcită
Un înger ea zărit-a — ş-acela erai Tu.

O, falnică poetă şi falnică Regină
Trimisă României de bunii sorţi ai săi,
Rămâi podoaba ţării şi steaua sa senină,
Şi fii în veci aceea ce eşti: îngerul ei![1]

ŢĂRANCA

Bravi copii ai României, mândri v-aţi întors
V-aţi întors cu steagul ţării, rupt dar tot frumos,
Mai frumos de cum fusese, căci, de vulturi dus,
Steaua mândră-a duşmăniei sub el a apus.

BĂTRÂNUL

Ş-aţi adus neatârnarea ţării, dragi copii!
Şi virtutea ostăşească şi trofee mii.
Ţara mândră vă salută. Doru-i s-a-mplinit:

[1] Scipione I. Bădescu (n.a.).

„Bravi copii ai României, bine aţi venit!"

(Muzică. Se aud clopote multe şi fanfare.)

O TÂNĂRĂ

De ce răsună tuciul în freamăt de fanfare?
Au praznicul e doară al vreunui sfânt străbun?

BĂTRÂNUL

O nu! Serbarea ţării e întreit mai mare:
Coroana ea şi-a smuls-o din gura unui tun.
O falnică izbândă e azi ce se serbează,
E ziua cea mai mare în vieaţa astei ţări,
E zi de trei ori sfântă, căci ea încoronează
A naţiei române de veacuri zbuciumări...
O, zi de mari voinţe şi făptuiri măreţe,
Ia-ţi primul loc în cartea menirii româneşti,
Ca, deschizând urmaşii, să vază şi să-nveţe
Cum se iubea moşia în vremuri bătrâneşti.
De bun augur tu fost-ai la cei ce te salută:
Să-ţi fie cerul vecinic de soare luminat!
Căci porţi în tine taina în veci nestrăbătută:
Cum mort a fost românul, şi azi. a re-nviat![1]

(S-a întunecat aproape de tot... Se aud lovituri de ciocane pe nicovală ca la o făurărie în plină activitate. — Muzica în surdină. Toată lumea ascultă. Apare sub lumină albă România înarmată. Toată lumea stă cuprinsă de emoţie. România se apropie de stânca din mijloc. Scoate spada şi cu mânerul bate rar de trei ori. — Stânca se deschide, se vede făurăria gnomilor, luminată roşu. Tunuri, arme, lanţuri rupte. Gnomii suflă în foale, alţii taie dintr-un tun, alţii lucrează la nicovală. — Gnomii primesc cu politeţă pe musafira înarmată. Ea asistă mândră în picioare la activitatea faurilor. — Danţ şi evoluţii de gnomi lucrând.)

[1] Scipione I. Bădescu (n.a.).

UN GNOM (oprindu-se din lucru şi ştergându-se de sudoare)

Coroana ţării e de oţel
Căci tot aşa românul de-oţel voinţă are,
El nu se încovoaie la nici o încercare
Ce tinde a-l abate din calea lui cea mare,
Din calea-naintării spre falnicul său ţel!

(Lucrează iarăşi.)

ALT GNOM

Şi de oţel românul îşi are-a sa iubire,
Cu care şi din inimi căzute-n împietrire
La timpuri date, ştie să scapere scântei.

ROMÂNIA

Şi de oţel românul îşi are-a sale braţe
Când duşmanii pândareţi, în râvna lor semeaţă
Îl cheamă să-şi măsoare puterile cu ei.

PRIMUL GNOM

Cu-aceste daruri sfinte, de vremi sădite-n el,
Românul străbătut-a prin lupte seculare,
Făcând din ţărişoara-i o-mpărăţie tare.

(Coroana e gata. Primul gnom o ia şi o arată strălucitoare. Toată lumea îngenunche.)

ROMÂNIA (ia coroana, o sărută. Apoi cu mândrie suverană.)

Aşa se tălmăceşte cuvântul pentru care
Coroana noastră e de-oţel!.[1]

(Marş triumfal.)

Scipione I. Bădescu (n.a.).

Tabloul IX

Podul peste Dunăre, sub lumină foarte puternică de lună.

Din când în când tunuri.

Pe un marş de paradă, încep să vie şi să se grupeze pe scenă:

Întâiul grup. Popor românesc, copii de talii deosebite, apoi perechi tinere, perechi bătrâne etc.;

Al doilea grup. Toate figurile istorice şi alegorice ale revistei în ordinea tablourilor;

Al treilea grup. Public internaţional în costume caracteristice şi cu steagurile lor naţionale;

Al patrulea grup. Statul-major român, soldaţi din toate armele şi public în toalete de gală.

Muzică, tunuri. Apoi un şuer ascuţit. Toată lumea priveşte la pod. Un tren trece în urale şi aplauze...

Peste o clipă un alt tren cu vagoane luminate trece în sens invers. Între un tren şi altul — se încinge între popor şi soldaţi o chindie frenetică. În timpul danţului trece trenul al doilea.

Lumina lunii se stinge. Întuneric complet.

Melodramă în orchestră.

Valurile se înroşesc ca de auroră şi apare

Tabloul X

APOTEOZA:

Tronul regal. De o parte un mic vânător prezentând arma; de altă parte o mică zână rugându-se în genunchi cu ochii la cer. La stânga tronului România armată, în picioare, încunună tronul cu o ramură de dafin. D-asupra tabloului întreg fâlfâie tricolorul şi în nouri străluceşte cu lumini deviza:

NIHIL SINE DEO.

Imnul regal cu cor, orchestră şi fanfară.

(Cortina încet)

SCRIERI DESPRE TEATRU

ÎN VOLUME

NOTE ŞI SCHIŢE (1892)

DIN CARNETUL UNUI VECHI SUFLEOR

NENOROCIREA UNEI REGINE

Seara când are să joace, îşi aduce fiecare actriţă slujnica, s-o aibă de ajutor la costumat - mai coase ici, mai prinde-mă dincoace, ori du-te de-mi adu un ceai, sau cere de la cineva o ţigară şcl.

Raluca Stavreasca luase de câteva zile o slujnicuţă aşa de nostimă încât ardeau în foc toţi actorii, toţi maşiniştii, lampiştii, dulgherii şi pompierii; căci este pesemne şi aici ca-n toate ale lumii un fel de ironie a soartii: nimini nu s-aprinde mai grozav ca un pompier. Când îi trebuia Stavreaschii „madmazela", madmazela şedea la taifas ori se zbenguia pîntre culise. Într-o seară multregretata artistă juca pe regina într-o melodramă înfricoşată. În actul al patrulea se făcea o revoluţie la poarta palatului. Regina, blocată în palat de valurile populare, intra în scenă, care reprezinta o măreaţă sală de recepţie, zicea câteva cuvinte pripite, ieşea apoi în balcon ca să vază ce e jos, unde urla mulţimea turbată, şi trebuia să se întoarcă în scenă repede, palidă şi desfigurată de groază: văzuse cum pe fiul ei iubit îl sfâşiau fiarele scăpate din lanţurile robiei. Pentru ca efectul să fie mai puternic, talentata tragediană îşi pregătise pudră fără roşu ca să-şi dea pe obraz când o ieşi în balcon. Vine actul al patrulea; replica se apropie. Raluca dă

cutia cu pudră şi oglinjoara în mâna madmazelei şi-i zice foarte severă:

- Madmazelo, să faci bunătatea să vii după mine: să nu te dezlipeşti de-aici, ai înțeles? daca nu vrei să te scarmăn!

Replica a sosit. Strigăte fieroase se aud sub balconul palatului regal. Regina se arată încruntată de spaimă în scenă. Cum intră ea, pocneşte în tot teatrul un râs ca de cine ştie ce comedie. Ea pune mâinile la piept, ridică ochii la cer, păşeşte spre rampă şi declamă cu toată căldura:

„Fiul meu! prințul!... unde e prințul? Dumnezeul meu! presimț o mare nenorocire!"

Aş! publicul râde înainte cu un hohot colosal şi se porneşte s-aplaude cu mâinile, cu picioarele, cu bastoanele - se zguduia policandrul. Regina îşi pierde cumpătul. Întâi nu ştie ce să crează, ea, atât de obijnuită să captiveze şi să stăpânească publicul cu glasul ei frumos, cu ținuta şi gesturile ei nobile. Apoi îi trece prin gând că este o cabală, pentru care trebuie să fie recunoscătoare Mariții „Blondii" (Costandineasca) cu care era certată la cuțite... Dar cheful publicului merge înainte crescând: nu e chip să mai stea în scenă. Tremurând din toate fibrele, cu sufletul în prada unei senzații mortale, face la dreapta-mprejur ca să fugă... Când se întoarce să scape de privirile amețitoare a sutelor de chipuri strâmbe de râs, de cine dă cu ochii?... De madmazela... Madmazela era la spate, cu oglinjoara la subțioară, cu cutia cu pudră într-o mână şi cu puful încărcat în alta, gata să i-l aplice: intrase de la-nceput după urma nefericitei suverane. Închipuie-şi oricine ce furtună de râsete a fost în teatru când a văzut lumea că şi regina a descoperit cauza misterioasă a nenorocirii ei.

- Ce cauți aici, mizerabilo? răcneşte regina în culmea încordării tragice, şi cu pumnii-ncleştați vrea să se repează asupra sclavei importune.

Publicul simte că-i explicație la mijloc și se oprește ca prin farmec din râs, ca și cum o singură palmă năbușise toate gurile-ntr-o clipă.

- Nu mi-ai porunci să viu după dumneata că mă scarmeni?

Alt potop de râsete și de aplauze. În sfârșit, Gatineau, regizorul, prinde de veste într-un târziu, ca totdeauna, și strigă lui Petrache mașinistul să lase cortina. Peste zece minute când s-a potolit zgomotul vesel, s-a început iar actul - dar dramă mai era aceea? Trecea cât trecea, se stăpânea lumea câteva secunde și iar pufnea ori cineva din public, ori chiar un actor, și să te ții apoi! toată lumea - adică toată lumea afară de Raluca, firește, care era în adevăr cea mai dezolată regină.

După ce a scărmănat-o pe madmazela, i-a dat a doua zi drumul, și s-a împăcat și cu Blonda; căci la repetiția de dimineață neapărat s-a vorbit tot de comedia de cu seara, și din vorbă-n vorbă, Blonda - ea nu fusese seara la teatru - a zis către Dragulici:

- Biata Raluca! auzi, biata fată! să-i strice proasta tocmai monologul, calul ei de bătaie!

Raluca a auzit-o, a uitat că sunt certate și a luat-o gura pe dinainte:

- Închipuiește-ți, dragă, tocmai scena pe care contam!

Astfel s-a rupt gheața și cele două prime subiecte s-au făcut iar prietene bune. Asta era într-o luni dimineața: vineri sau sâmbătă s-au certat iar, fiindcă Stavreasca a pretins de la direcție să-i dea ei într-o *repriză* un rol pe care-l „crease" Blonda... Asta nu se face: fiecare cu creațiile lui!

QUIPROQUO

Într-un an cădea Crăciunul sâmbătă - sâmbăta era ziua operii italiane. Se dedea *Il Trovatore*. De pe la cinci ceasuri galeria gemea de mitocănime foarte veselă. Cântau tenorul

Patierno, primadona Bianchi şi baritonul, nu mai ţin minte cum îl chema - un nume italienesc strajnic - Crampampolini, cam aşa ceva - însă un excelent bariton.

Teatrul plin şi artiştii foarte bine dispuşi. Signora Bianchi era cam după masă, foarte aprinsă la faţă şi apilpisită; tenorul era în voce, iar signor Crampampolini prânzise *în compania della Bianchi, corpo di Dio!*

Terţetul final din actul întâi a mers admirabil, un *brio* rar. Aplauze nebune, galeria fanatizată. „Bis! bis!" A doua oară bucata merge şi mai cald. Cântăreţii sunt chemaţi la rampă de două, de trei, de patru ori. Câţiva amatori furioşi încearcă să cheme pe artişti a cincea oară; de astă dată nu mai se prinde: se mai aud fără răsunet ici şi colo câteva bătăi în palme umflate şi ostenite, şi-n sfârşit un glas mitocănesc din galerie porneşte *risolutto fortissimo:*

- Bravo!... Pascali! Matilda! Dimitriade!

EXCES DE ZEL

La Brăila a deschis întâi *cafe-chantant* un grec, într-o grădină unde ţinea şi cafenea şi birt. Grecul adusese, după recomandaţia unui samsar, o cântăreaţă excentrică de renume. La reprezentaţia de deschidere, grădina era plină de lume - tot negustori chiaburi cu nevestele, cu fete mari, cu copii...

Impresariul era în culmea fericirii, se plimba de la masă la masă, zâmbea şi saluta cu respect în dreapta şi-n stânga. „Diva", care nu cunoştea moravurile caste ale publicului brăilean, apare pe scenă într-un costum abracadabrant; porneşte să cânte, s-aprinde, face gesturi prea-prea şi la refren, *Eh! allez-y, mon petit chien...* etc., îi trage un chiot apilpisit şi nişte tifle... cu piciorul. Toată lumea scandalizată; grecul se reazimă de un felinar să nu cază. Refrenul se repetă cu mai mult *brio:* lumea începe să murmure şi să se ridice. Grecul, îngrozit, dă să se

repează pe scenă, dar nu-l ajută balamalele. Al treilea cuplet cu vârf şi-ndesat! Lumea se scoală, şi-n mijlocul protestărilor de indignare s-aude un ţipăt sfâşietor - leşinase impresariul...

Fiindcă pusese capital în întreprindere şi avea contract cu „diva" s-o ţie măcar două luni cu câte douăzeci şi cinci de lei pe seară, a trebuit s-o păstreze. În toate serile însă şedea între culise: când venea refrenul, punea mâna în buzunarul jiletcii şi striga:

- Madama! dau ţinţi franţi şuplimentu: mai cu modeştia!

REVANŞĂ

Direcţia teatrului o ţinea Costache Caragiale în tovărăşie cu Costache Mihaileanu. Iorgu Caragiale ieşise din şcoala de muzică a cadeţilor - adică jumătate ieşise şi trei sferturi fusese dat afară, pentru că nu-nvăţa nimica şi se ţinea de farse toată vremea. La şcoala de muzică era profesor un popă de regiment muscal, fugit, se zicea, din ţara lui, unde fusese osândit la pierderea darului. Era un popă rău şi ursuz. Odată scoate pe Iorgu la teorie şi-l întreabă în câte feluri se duce o notă ţinută; Iorgu se gândeşte, se scarpină-n cap şi răspunde:

- *Crescendo, descrescendo* şi ris... şi răs... şi ris..., şi nu mai ştie.

- Şi *răs* şi *ris* ce? întrebă popa răstit şi dă să-l apuce de ureche.

Iorgu se fereşte-n lături şi răspunde:

- Şi *răs*-popă!

Apoi i-a tras popa şi *crescendo* şi *descrescendo* şi *rinforzando*, şi l-a dat afară; şi astfel se găsea acuma luat pe procopseală de frate-său şi de tovarăşul acestuia, Costache Mihaileanu. În teatru avea câmp deschis pentru instinctele sale de farsă, la cari n-a aşteptat mult ca să le dea de lucru.

Într-o seară juca directorul Mihaileanu pe un nobil cavaler rătăcitor. După ce-l omoară vrăjmaşii într-o întâlnire, fraţii de arme îl aduc pe năsălii, îl întind pe catafalc, şi amanta vine să-l plângă. Catafalcul era aşezat lângă fundal tocmai unde venea gaura tabloului - toate tablourile au câte o mică spărtură pe unde se vede de-napoi în scenă şi-n public. Ce-l împinge demonul pe Iorgu? Pune un ac în vârful unei nuiele, vâră nuiaua pân spărtura perdelii şi-ncepe să-mboldească pe răposatul cavaler, pe când îl jelea atâta lume adunată cu veneraţie împrejurul catafalcului.

„S-a stins sufletul cel mai generos, s-a oprit din bătăile ei inima cea mai fidelă!" se vaită amanta dezolată.

Iorgu îi trage câteva bolduri; răposatul şopteşte:

- Ce-i asta, bre? Cine-i acolo?

„S-a pierdut floarea cavalerismului! s-a frânt spada cea mai nobilă a mândrei Burgundii!" adaogă un frate de arme.

Iorgu repetă cruda jucărie; Mihăileanu, fierbând:

- Eşti nebun?... Cine-i ala?... Vrei să mă scol acuma de-aici?

„Mort! mort el! Dumnezeul meu! mort!"

Iorgu cu nuieluşa iar; Mihaileanu, în culmea scrâşnirii:

- Cine e? să-l ucid când m-oi scula! Ah! m-a omorât mişelul... ticălosul!

Aş! l-a chinuit pe răposatul până s-a lăsat perdeaua... Se scoală-n sfârşit Mihaileanu turbat, aleargă pe scenă, află cine fusese „mişelul" şi-i arde lui Iorgu cu sete câteva perechi de palme de-i strămută căpriorii. După aceea mai vine şi celălalt director, Costache Caragiale, şi-i trage altele, ca să-i puie la loc ce-i scrântise tovarăşul. Iorgu le mănâncă şi tace.

Vine mai târziu vremea să se joace *Don Ranudo de Colibrados,* o farsă de Kotzebue, foarte comică, deşi prea copilărească. Don Ranudo e un „grande d'Espana" ruinat, lipit pământului, însă tot fudul, tot ţanţoş şi plin de „morgă". Odată

se plimbă cu nobila „dona" de Colibrados, ligniţi amândoi de foame, pân satul vasalilor lui, şi-ntâlneşte pe unul stând pe câmp la gustare. Îl întreabă:

„Mă, ţărănoiule, ce faci tu acolo?"

Ţăranul se-nchină până la pământ:

„Gustam şi eu ceva, stăpâne."

„Ce gustai, mă?"

„Nişte brânză, Măria-Ta."

„Ce fel de brânză? ia să văz şi eu ce fel de brânză... Ştii, nobila mea consoartă, că mâncările bădăranilor ăstora au câteodată gust bun, mai ales după plimbare... Ia să-ţi văz brânza, mocofane!..."

Ţăranul le dă atunci o bucată din desaga lui, iar nobilii trebuiesc să i-o smucească repede şi s-o mănânce cu mare lăcomie. - Costache Mihaileanu (don Ranudo) era foarte greţos: te miri din ce i se apleca; de aceea, când avea să mănânce ceva în scenă, îşi aducea bucăţica lui de-acasă. Iorgu îi zice directorului, care uitase demult istoria cu acul:

- Nene Costache, dă-mi mie să joc pe ţăranul.

- Bine; ia-l.

La reprezentaţie, Mihaileanu îi dă o bucată frumoasă de caş să-l aibă în desagă: Iorgu însă în scenă mănâncă el caşul şi-i dă în loc un cocoloş de lumânare de seu cu fitil cu tot tăvălit în răzătură de săpun şi acoperit cu praf de tibişir.

Cât era de flămând nobilul hidalgo, de muşcat a muşcat-o, dar n-a putut-o-nghiţi brânza bădăranului.

DIN CARE SE VEDE CĂ METODA CHINOROZULUI NU-I ATÂT DE RECENTĂ PE CÂT S-AR CREDE

Iorgu se emancipase de frate-său Costache şi locuia singur în casa unde se făceau probele, în dosul teatrului; avea un salonaş şi o odaie de culcare. În casa aceea se aduna regulat un

cerc de ştrengari veseli tot unu şi unu, fel de fel de tipuri. Din cercul acela au făcut parte în tinereţea lor o mulţime de oameni, cari mai târziu au jucat un rol însemnat în ţară: este destul să citez pe cel mai mare democrat al istoriei noastre - C. A. Rosetti. În această amestecătură de viitori oameni iluştri şi de nulităţi, de oameni de spirit şi de nerozi, pe cari-i aduna şi-i ţinea la un loc numai dragostea de păcăleli, de râs şi de veselie, se afla şi un oarecare Matache Piţirigă - cântăreţ în dreapta la biserica Slobozia, corist la operă şi actor la teatrul român.

Tot într-o vreme răsărea pe orizontul artei naţionale o nouă stea ursită să eclipseze toată pleiada... Peste scurt timp de la apariţia ei, ajunsese obiectul unui cult public. Tânăra stea monopolizase adoraţia eleganţilor timpului, iar pe de altă parte Iorgu monopolizase atribuţiile de preot al sectei. Unul dintre sectarii noului cult, un tânăr boier pe atât de urât şi de zevzec, pe cât era de fervent, fiind şi el membru în cercul ştrengarilor, vine odată la Iorgu şi i se mărturiseşte:

- Aman, Iorgule dragă! sunt prăpădit, nenorocit, nu mai pot trăi de atâta chin: să nu mă laşi!

Şi-i spune că i-a scris „persoanii" multe răvăşele cu miros de odagaci, dar că n-a avut parte de răspuns; că este desperat şi s-a hotărât s-o isprăvească la un fel: ori să capete o întâlnire ca să-şi declare focul, ori să-şi ia adio de la lume; ş-aşa îl roagă pe Iorgu, ca prieten şi băiat de inimă, să nu-l lase şi să-i facă rost de o ocazie, pentru care tânărul va şti să fie cu prisos recunoscător. La această propunere destul de boierească, Iorgu, care ştia toate biletele şi toate stăruinţele urâtului, îi răspunde:

- Îţi fac rost, dar mai întâi să dai un chef ştrengarilor.

Se-nţelege că a doua seară se şi înfiinţase cheful în salonaşul lui Iorgu. Şampanie din destul, şi toţi ştrengarii în păr.

Ghebosul, căci era şi ghebos înamoratul, gătit, pomăduit şi parfumat, până să nu se puie la masă era şi ameţit de

perspectiva fericirii, şi acum trăgea cu coada ochiului la Iorgu, aşteptând semnalul - căci fericirea îi era promisă chiar pentru seara aceea... Ştrengarii erau mai nebuni ca totdeauna, iar Matache, în capul mesii, cânta pe nas popeşte:

„Adevăr, adevăr grăiesc vouă: puţin şi nu mă veţi vedea şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea!"

Şi râsete... şi chef!... - Tocmai când se-ncinsese bine toiul petrecerii, lui Matache îi vine rău, se scoală de la masă şi iese afară să ia aer... Era pân ianuarie. Mai trece puţin şi Iorgu ridică un toast „pentru realizarea visurilor tutulor amorezaţilor"... era semnalul. Deodată se şi aude în odăiţa de alături o tuse gingaşe năbuşită:

„Ţine-mă, Născătoare! Să nu mă laşi, sfinte Pantazi!"

Iorgu deschide uşa de la mijloc, pune mâna în cocoaşa ipochimenului, îi face vânt în odăiţă şi-nchide la loc. Peste câteva minute se aud ţipetele înamoratului înăuntru şi uşa din fund bufnind; apoi se deschide uşa de la mijloc şi s-arată Matache în *neglije* de jună cântând în falset ca o maică stariţă:

„... Şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea!"

Înamoratul intrase în odăiţă, unde bătea pe fereastră lumina îndoioasă a zăpezii de-afară şi numaidecât începuse să-şi toarne declaraţia. Matache îl mângâiase pe obraz, pe gât, apoi, simţind că urâtul s-apropie să-l pupe, îl umflase de păr şi de urechi şi-i demonstrase că nu era ce-şi închipuia. Nenorocitul a dat năvală la uşa din fund, care răspundea în curte, a luat-o la fugă pân zăpadă, pe din dosul teatrului, şi s-a oprit tocmai la cafeneaua Fialcowsky numa-n gheroc şi cu capul gol.

P-atunci junimea aleasă se strângea la Fialcowsky. În cafenea era lume multă împrejurul biliardului: se juca o partidă interesantă. Cum a intrat tânărul nostru, toată lumea a părăsit jocul şi a-nceput să bată din palme şi să se strâmbe de râs. Tânărul a rămas încremenit câtva timp - nu-şi putea

închipui să fi transpirat aşa de repede ştirea despre trista-i aventură - până i-a spus unul să se uite-n oglindă...

Era peste tot obrazul negru strălucios ca o cizmă de paradă: Matache fusese uns pe mâini cu chinoroz.

Înamoratul nenorocit nu şi-a făcut seama singur de desperare - chinorozul pesemne are efect răcoritor - dimpotrivă a trăit şi încă bine, aşa că mai târziu a ocupat multe funcţiuni şi dignităţi înalte, a trecut de mare om politic, de mare orator şi mare literat... bineînţeles că mai mare decât orice a fost şi a rămas până la moarte aceea ce fusese când cu chinorozul lui Matache.

... Când acu câţiva ani adăogam la carnetul meu şirurile de mai sus, tânărul păcălit trăia încă; astăzi el e mort - Dumnezeu să-l ierte de toate versurile şi de toată proza cu care a înavuţit tânăra noastră literatură, de toate discursurile pe cari le-a pronunţat pe rând în cele două Camere şi-n întruniri publice! - şi fiindcă „despre morţi numai bine", iată-i numele pur şi simplu: Pantazi Ghica.

LOGICĂ STRÂNSĂ

În vremea războiului din urmă, pe vară, lui Iorgu Caragiale îi venise iar furia să joace - căci era retras din teatru de vreo câţiva ani şi avea funcţia de comisar comunal la hala din Piaţa Amzii. Despre „această ocupaţie burgheză şi prozaică, şi despre căderea lui din gloria artistică trecută" - aşa zicea el - făcuse, într-un moment de inspiraţie, câteva versuri lirice cam aşa:

Dup-atâţia ani de fală,
De artă, poezie,
Mă văz vătaf la hală
Peste măcelărie;

Şi bietele bucheturi,
Ce-adese-am secerat,

În nişte zarzavaturi
Acum s-au preschimbat!"

Acuma, apucat de nostalgia culiselor, întocmise o trupă de nespălaţi şi luase cu chirie locul viran de pe Podul Mogoşoaii în faţa străzii Umbrii, unde s-a clădit mai târziu casele lui Ienciulescu. Pune dulgherii să-i facă o scenă, botează localul „Grădina Basarabiei" - era tocma-n toiul retrocedării - şi-ncepe reprezentaţiile.

Într-o sâmbătă seara, era şi sărbătoare, juca *Adam şi Eva.* Grădina era plină, mai ales de ovrei. Iorgu, directorul, n-avea rol; se plimba de colo până colo pântre public ca să se bucure de succes. Localul, cum era aşezat, nu era prea potrivit pentru teatru: cu zgomotul trăsurilor de pe Podul Mogoşoaii, nu putea auzi publicul nimica de pe scenă.

Era tocmai monologul Satanii. Satana se vedea dând din mâini şi din picioare, se vedea mişcând buzele, dar grai deloc. Un ovrei de la locul din urmă, lângă zidul care da în pod, îl vede trecând pe directorul şi-n cheamă:

- Domnule director! Domnule Iorgu! iu n-avuz nimica; dracul ala vorbeşte prea încet.

- Strigă-i să vorbească mai tare, zice directorul şi pleacă.

- Mai tare! mai tare! strigă ovreiul.

Degeaba... Iar:

- Domnule director!

- Ce pofteşti iar, nene?

- Nu m-avude.

- Apoi dacă nu *te-avude* dracul pe dumneata, cum vrei să-l *avuzi* dumneata pe el?

A rămas ovreiul deocamdată ameţit de logica zdrobitoare a directorului, dar pe urmă s-a dezmeticit şi nu s-a lăsat:

- Domnule Iorgu!...

- Iar?

- Apoi nu mi-a plitit el să m-avuză: iu am plitit să-l avuz pe el!

Văzând Iorgu că n-o scoate la căpătâi cu ovreiul, îi zice:

- Lasă, nene; nu vezi ce zgomot e afară? mai aibi şi dumneata răbdare până la Sfântul Dumitru, pân' ne-om muta de aici!

Era pe la Sântămărie.

MOMENT DE DISTRACŢIE

Serghe răposatul era de specialitatea lui dramatică *intrigant* în melodramă şi în comedie *moralist muşcător.* - Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă, în care fabula este cam aşa: un mizerabil persecută de moarte pe o pereche de tineri foarte cumsecade, buni nevinovaţi. Îl juca Serghe pe mizerabilul. Acest intrigant face fel de fel de mişelii şi crime, şi ce e mai scandalos decât orice e că omul acesta pervers are o virtute - conştiinţa ticăloşiei lui, şi spune curat, cu un cinism revoltător, că el e bun de spânzurat. Victimele, pe cari era cât pe-aci să le răpună, scapă la un moment dat din mrejele lui. El spumează şi toarnă de ciudă un monolog enorm; după ce se mărturiseşte publicului de toate câte le-a făcut, încheie cu o frază de mare efect:

„A! iubiţii mei! A! naivă pereche de turturele! mă credeţi învins?... N-aveţi grije! nu-mi veţi scăpa! Am să vă înfăşur în urzeala mea ca şi un păianjen infam pe două musculiţe amorezate!... Da, da! sunt infam! sunt un păianjen infam!"

Apoi râde sardonic, şi-aruncă mantaua peste umăr şi pleacă cu paşi largi şi apăsaţi.

Serghe ţinea la monologul lui, decât nu ştia boabă din rol, ca de obicei:

- La tine mi-e nădejdea, Caimac băiete! făgăduiesc să fac cinste!

Caimac era diminutivul de mângâiere al lui Maican sufleorul.

... Iaca a sosist în fine şi marele monolog... Păianjenul infam o ia la început cu binişorul, rar şi-ndesat. Şirurile dintâi merg bine... Pe urmă se porneşte mai iute; Maican îl ține de scurt; Serghe îi dă zor înainte, se-nfierbântă, iar Maican suflă din fundul inimii. La o frază pe care o apucă bine, Serghe se repede-n goana mare, strigă, sforăie şi nu mai aude pe sufleor. Acesta, cum era foarte nervos şi pripit, pierde şi el şirul, şi se-neacă amândoi de tot. Păianjenul desperat îşi frânge mâinile, bate din picior şi mârâie pântre dinți:

- M-ai omorât, frate Caimac... mersi!

Dar acum, Maican, tot pierduse şirul, se uita din cuşca lui la Serghe şi-l aştepta să se mai potolească pentru ca să-i poată arunca un început de frază. Cum se uita el aşa, bagă de seamă că i-a plesnit tricoul lui Serghe, şi cu cât se zbuciumă intrigantul mai tare cu atâta se rânjeşte şi plesnitura... În vremea asta Serghe aiurit o ținea-ntr-una.

„Dar ce e de făcut? Dumnezeul meu! ce e de făcut?"

Deodată se opreşte să facă joc de scenă mut şi să-şi mai tragă răsuflarea. Maican profită de ocazie şi-i şopteşte repede:

- S-a rupt tricoul, nene Serghe, ieşi!

Cum aude Serghe şoapta - o aştepta de mult - o prinde-n zbor şi strigă cu putere:

„Dar ce-i de făcut, Dumnezeul meu? S-a rupt tricoul, nene Serghe, ieşi!"

Maican a căzut de pe scaunul lui din cuşcă sub scenă şi din căzătură a dat în friguri.

LUPTĂ DREAPTĂ

Maican sufleorul era slab şi nervos peste măsură. Pasiunea lui, care lua proporțiile vițiului, era tutunul şi cafelele turceşti potrivite din zahar - de unde i se şi trăgea numele de Caimac, nume pe care un filolog neprevenit l-ar putea lesne bănui că

provine dintr-o simplă metateză: Maican... Caimac. - Odată pune prinsoare cu Dragulici să bea cinsprezece cafele una după alta: a câştigat. Dragulici le-a plătit; dar ca să nu rămâie în pagubă s-a prins şi el că bea tot atâtea romuri. După ce le-a băut, zice:

- Mai plăteşti un *pour la dame,* Caimac?

- Nu se poate, răspunde Maican; acuma e rândul cafelelor.

RUŞINE

Într-o duminică, în ziua de Crăciun, mitocănimea era ca de regulă în păr la galerie. Se juca *Amicii falşi — Nos Intimes* a lui Sardou. Se făcuse pesemne abuz la casă; se vânduseră probabil mai multe bilete decât prescrie regulamentul: erau peste cinci sute de mitocani sus, înfierbântaţi ca la orice praznic: vorbeau, râdeau, se certau; şedea unul peste altul; ţipa unul strivit, ceilalţi făceau chef- ceva nespus. Când să se ridice perdeaua, unul din loja din dreapta a galeriei începe să strige vesel pe altul din loja opusă:

- Niţă al Zamfirii! Niţă al Zamfirii văduvii!

- Uite, mă! zice Niţă către altul de lângă el; vezi, nene, mitocanii din Tirchileşti şi de pă la Bonaparte a-nceput şi ei să vie la teatru... Oleu!

Apoi se-ntoarce spre cel din faţă care-l chemase:

- Mă, pârlitule, ai luat piatră-n gură când ai intrat înăuntru?

Niţă era umblat pe la teatru; probabil cel din Tirchileşti intra pentru întâia oară în templul Taliei române. Lumea a-nceput să râză; dar a trecut asta şi s-a ridicat perdeaua. Zgomotul din galerie nu înceta însă, aşa că nu s-auzea mai nimic de pe scenă.

Tudoriţa Pătraşcu juca în *Amicii falşi* pe băiatul lui Marecat - un debutant pe calea viţiilor cu frumoase promi - siuni; un ştrengar de vreo şaisprezece ani, care sărută slujnicele

şi cade leşinat ţeapăn din cauza remuşcărilor ce i le dă consumarea pripită a unui trabuco furat din tabacherea lui papa. - Cu toată lipsa vreunui talent mai deosebit, Tudoriţa, tânără p-atunci, frumuşică şi zveltă, făcea un efect minunat: ştrengarul era foarte nostim în pantalonii lui de dril alb, într-un *pet-en-l'air* de catifea şi cu o pălărie de paie pusă cochet la o parte *ă la diable m 'emporte.*

Când să se isprăvească actul întâi, Niţă al Zamfirii, aplecat cu jumătate trupul peste galerie afară, arată pe Tudoriţa şi zice tovarăşului de lângă el:

- Vezi tu, vere? băiatul ăla e fată mare... zău!

Astfel actul întâi s-a sfârşit, în râs şi aplauze, cu mult succes. Am mers să fumez cu actorii între acte.

- Ce zicea mitocanul de Tudoriţa? mă-ntrebă Dragulici.

- Explica altuia că e fată mare.

- Auzi dumneata ce ruşine pe biata Tudoriţa după atâţia ani de carieră!

Adevărul e că biata fată plângea de ruşine.

FERICITĂ IMPROVIZAŢIE

Solomonescu era şi cântăreţ la Biserica „Dintr-o zi" şi artist dramatic. Dimineaţa, după liturghie, se punea la zacuscă, se stropea bine şi se scula de la masă tocmai seara ca să meargă la teatru; după reprezentaţie mergea la Vasile Băcanul, la „Garibaldi", unde cina cu Dragulici până să toace de liturghie. Cu programa aceasta de viaţă, îşi confunda adesea dimineţile cu serile şi viceversa: la biserică îşi dedea în petecul declamaţiei şi la teatru în al isonului. Avea pe lângă asta păcatul că nu putea pronunţa niciodată curat numele proprii şi neologismele.

Odată juca Ştefan Mihăileanu pe Olliwer Cromwell în *Muşchetarii* lui Dumas, şi Solomonescu pe un ofiţer de gardă în tabără. Ofiţerul intră grăbit în cortul Protectorului şi strigă:

„Gen'rale! gen'rale! a sosit *bastamentul*!"

Publicul pufneşte. Generalul se ridică de pe scaun indignat ca să dea o lecţie incultului:

„Mizerabile! vorbeşte frumos! uiţi că te afli în faţa generalului *Croncovel*!"

Aplauze frenetice. Până târziu acu câţiva ani, nenea Ştefan, de câte ori îmi povestea întâmplarea, pe care o ştiam destul de bine, fiindcă fusesem de faţă, îmi zicea:

- Daca nu-mi venea mie inspiraţia să improvizez vorbele alea, îmi strica dobitocul toată scena!

EXTEMPORARE

În *Roza magică (Pied de Mouton),* Solomonescu juca pe Alguazilul. Într-o scenă Alguazilul vine, la ordinele lui don Nigaudinos, să aresteze pe logodnica acestuia fugară cu altul. În scenă se află Don Nigaudinos (neuitatul Dragulici), Lăzărilă (Caragiale Iorgu), Alguazilul (Solomonescu) şi perechea înamoraţilor.

Dragulici zice lui Solomonescu:

„Haha! iată şi porumbiţa! Fă-ţi datoria, om al legii!"

Solomonescu începe ca la ohtoic:

„Seniorina, te somez să te întorci la casa părintească!"

„Din inimă vorbeşte poliţaiul ăsta, seniore", zice Caragiale.

- Da, răspunde afară din text Dragulici foarte serios, din inimă, din inimă numai cam pe nas ca la Biserica „Dintr-o zi"!

UN „LA" NATURAL

Se pregătise *Jianul* pe vremea direcţiei lui Millo. A doua zi era reprezentaţia, dar încă nu se hotărâse cine să cânte doina haiducească între culise. Ghiţă Alexandrescu cânta minunat,

dar nu se putea să se-auză glasul lui, fiindcă el juca pe eroul piesei şi cântecul trebuia să fie al altui haiduc... Cine să cânte?...

Mincu, care pretindea că-şi *mancase* vocaţia de tenor, se oferă el. Oferta e primită. Face repetiţie, pune pe Flechtenmacher să-i transpuie muzica pentru tenor, nu bea toată ziua nimica, a doua zi înghite la ouă proaspete şi cafele reci, şi seara vine la teatru legat la gât cu o basma mare.

În sfârşit iese între culise la vreme să-şi aştepte replica şi acordul orchestrii. Emoţie n-avea deloc; de ce ar fi avut? el conta sigur pe *si bemol* şi aria suia numai până-n *la natural.* Replica a sosit. Orchestra dă acordul şi tenorul porneşte. Rulada introductivă merge bine, intră în măsură, o bătaie, două, trei - la a patra, Dragulici, care-l pândea la spate, îl gâdilă fără veste cu degetul - Ţaţa Miţa, aşa îi ziceam toţi, se-neacă: cuac!

GLUMĂ PROASTĂ

Şamil sau Vulturul Caucazului e o melodramă plină de sentimente patriotice şi de scene grandioase. La un moment, după o încăierare sângeroasă, cerchejii ia la goană pe muscali; scena rămâne goală şi pe un vârf de stâncă se luptă în duel un georgian cu un rus: georgianul biruie, ia steagul, şi rusul, străpuns, cade în prăpastie. - Mincu se propune să facă el pe rusul cu steagul:

- Fac eu pe muscalul, să v-arăt eu o căzătură de tragedie cum nu s-a mai văzut în Bucureşti!

Seara şi-aduce o saltea d-acasă, şi o pune între culise la picioarele practicabilului de la poalele muntelui. - Vine scena. Mincu, rănit, scapă din mâini stindardul, se loveşte la piept, se-nvârteşte într-un picior şi şovăie. Dragulici şedea pe vine jos între culise cu mâinile gata pe căpătâiele saltelii: când vede că porneşte muscalul de sus, îi trage salteaua!

Erau vreo doi stânjeni de unde pornise Țața Mița: din norocire, însă, n-a suferit tare decât la părțile moi.

OFERTĂ GRAȚIOASĂ

În *Millo director,* Țața Mița juca pe Nastasache; Țața era afumat rău de tot în seara aceea. Când vine cu fișicul de cofeturi ca să-i ofere directorului, pe care toți în piesă îl cred director de minister, zice:

„Domnule Director, mă rog, nu poftiți un *bubon?"*

- Mulțumesc, amicul meu, răspunde Millo; mănâncă-l dumneata mai bine.

UN CREDITOR TURBAT

Millo rămăsese la Brăila dator unui hangiu grec 150 de galbeni, chiria și întreținerea trupei două săptămâni și bani împrumutați din mână la plecare. Fusese vorba că imediat ce s-o întoarce în București și va începe teatrul să-i trimiță înapoi banii. Așteaptă grecul un an, doi, trei... scrie zece, cinsprezece, o sută de scrisori - nimic. În vremea asta, se ruinează negustorul, ajunge mufluz și vine din Brăila cu vreo douăzeci de galbeni, cât îi mai rămăsese totul cu totul din naufragiul lui. Îl întâlnesc într-o dimineață; mă ia la o parte încruntat și mă-ntreabă unde șade Millo:

- Sinti ruinato, domnule; am venit se me da banii domno Millo, or lu-mpusco!

Și-mi arată un pistol turcesc încărcat... I-am spus, firește, că nu știu unde șade debitorul și l-am lăsat. Seara, mergând spre Fialcowsky, mă gândeam de ce n-am mers să previu pe Millo să se păzească, ori să dea de veste la poliție, când, mă-ntâlnesc iar cu grecul. Era liniștit de tot; zice:

- Stii, am gasito pe domno Millo!

- Ei, zic, ți-a dat?

- As! frate, saracul, țe se me da? daca nu împrumutam eu cu ținți galbeni, n-ave țe munca astazi!

ÎNDOIT LAPSUS

Millo juca la Bârlad în *tournee* de vară, având în trupă şi pe răposatul Mincu - nici nu pleca Millo fără Țața Mița, - era în repertoriu. La Bârlad le mergeau afacerile rău de tot: datori la han, la birt, cafenea, chelneri, la toată lumea. Desperați, afişează pe *Jianul, căpitan de haiduci* pentru reprezentația „de adio", cu speranța să umple sala, să plătească ceva din datorii şi să plece după noroc în altă parte... Seara, teatrul aproape gol...

Millo juca pe Cârc-Serdar şi Mincu pe Ghincu - ca de obicei. E o scenă unde Jianul, prins odată, scapă, şi Cârc-Serdar întreabă pe Ghincu: „Ce ne facem, măi Ghincule?" şi Ghincu răspunde: „De! ştiu şi eu, Cârc-Serdare!"... Millo se uita la lojile şi scaunele goale trist. Vine scena:

„Ce ne facem, măi, *Mincule*?" întrebă Cârc-Serdar distras.

„De! ştiu şi eu, *Musiu Millo*!" răspunde Ghincu.

CHESTIE PERSONALĂ

A fost un scandal nepomenit când trupa franceză de operete mici, de la noua grădină Stavri, a cutezat să facă pe scenă un joc de cuvinte, inocent s-ar părea, dar care era să aibă urmări regretabile.

Era într-o piesă o scenă de improvizație, în care actorii - neuitații Debeer, Roux şi M-lle Gandon, o femeie aproape genială - făceau pe întrecute jocuri de cuvinte în acțiune. Debeer zice lui Roux:

„J'ai un grand oiseau dans ma main!"

„Cela n'estpaspossible", răspunde Roux.

„Je t'assure."

„???"

Debeer deschide mâna şi arată o nucă:

„Cest une noix (une oie), tu vois?"

„Ah, oui, răspunde Roux pipăind pe Debeer şi considerându-l lung din cap până-n picioare; *je conviens que c'en est une."*

După multe alte grozăvii de aceeaşi speţă, Gandon întreabă pe Debeer:

„Vois-tu lă toutpres de la coulisse des navires?"

„Non pas."

„Mais il doit y en avoir."

„Comment?"

„Puisqu-il y a lă un port, un grand port de Roumanie."

Şi Gandon aduce un porc pe scenă... Atunci începe un scandal înfiorător... Toată lumea în picioare: „Francezii vor să-şi râză de români şi de România!... Nu ne putem lăsa insultaţi de străini în ţara noastră!... Afară străinii!... Scuze numaidecât ori o lecţie exemplară şcl. . . ." Şi huiduieli, înjurături, fluierături şi bastoane ridicate în sus...

Bieţii artişti vor să se explice... Nu se aude nimic... Scandalul creşte. În sfârşit, Debeer reuşeşte să se facă un moment ascultat, în care timp „îşi cere iertare daca a supărat cumva pe onorabilul public, că gluma era inocentă, fără cea mai mică intenţie ofensătoare - un nenorocit joc de cuvinte, pe care artiştii îl regretă din tot sufletul etc.".

Zgomotul începe să se potolească puţin; când deodată un telegrafist înalt şi chipos, cu nişte barbete colosale, se repede turbat până lângă scenă şi făcând nişte gesturi măreţe strigă pe d-asupra întregului zgomot:

- Cer cuvântul! Nu se poate! Eu vreau imediat satisfacţie personală pentru *cochon de la Roumanie!*

A izbucnit un râs general... Daca râzi nu mai eşti necăjit: reacţia s-a făcut ca prin farmec, şi eminenţii artişti au putut urma în linişte spectacolul.

BONBON

Într-o vară juca pe piaţa Constantin-Vodă circul lui Huttemann. Pe-atunci nu se pomenea încă în capitala Belgiei Orientului de *cafe-chantant:* altă petrecere de vară nu era decât circul, grădina Raşca şi panoramele.

Luceafărul circului era domnişoara Henriette, fiica directorului: frumoasă de basm. Înaltă, subţire şi mlădioasă ca o nuia de richită; talia nu-i trecea printr-un inel, ce-i drept, dar o puteai cuprinde desigur într-un covrig cu susam; trăsuri fine; pieliţa trandafirie; părul negru şi creţ; ochii verzi deschişi - ce raze umede aruncau acei ochi! - gura ca o cireaşă coaptă; dinţii mărunţi, cei de sus cu strungăreaţă la mijloc... Alte signalmente n-are... ba da: în bărbie o gropiţă şi când râdea alte două în obraji.

Îşi închipuie oricine ce de cofeturi, ce de buchete, şi câte bătăi în fiece seară între adoratori! Dar ceva mai mult... Fata avea un armăsar adevărat arăbesc, favorit al ei, tânăr de trei-patru ani, alb tot ca laptele, părul lucios ca sideful, coama şi coada ca nişte fuioare de borangic în unde, urechile străvezii şi rumene, nările roşii şi ochii aprinşi ca doi cărbuni... Alte signalmente n-are... ba da: era pintenog la trei picioare cu câte o pată neagră. - Cum era fata era şi Bonbon - aşa-l chema.

După toate jocurile, gimnastică, sărituri prin cercuri de hârtie şi focuri de artificii, paiaţării, ieşea şi domnişoara Henriette călare pe Bonbon - o apariţie feerică. Era îmbrăcată ca amazoană, un costum de catifea verde ca smarandul,

încheiat, dinainte de sus până jos şi la mâneci, cu bumbi auriţi mat; în cap o tocă de aceeaşi stofă cu rochia cu o pană albă mare, cu mănuşi şi biciuşcă tot albe. Bonbon avea coama împletită în codiţe prinse de panglici; căpăstrul şi frâul de şnur de mătase cu un ciucure mare de ibrişim pe frunte; toate astea verzi, cu câte o mărgea de aur mat la fiecare înnodătură.

Mişcări de şcoală înaltă, pasuri în ritmul muzicii, salturi şi complimente... şi grindină de bucheturi... În sfârşit, domnişoara descăleca în mijlocul arenii, atârna frâul de oblânc, scotea din *aumoniere* cofeturi şi le dedea lui Bonbon; apoi făcea gropiţele-n obraji şi striga cu glasul ei de şaisprezece ani:

„Bonbon, embrasse-moi!"

Ştrengarul sforăia şi fugea făcând o sumă de cochetării. Domnişoara se supăra:

„Qu-est-ce que c'est que cette maniere?... embrasse-moi tout-de-suite!"

El iar făcea nebunii şi nu vrea... Domnişoara scotea batista, o punea la ochi, începea să ofteze şi să plângă... Atunci Bonbon se oprea din sărituri, se uita lung la ea, se apropia încet-încet şi-ncepea s-o mângâie cu fruntea pe umăr. Ea se-ntorcea binişor zâmbind şi el îi dedea numaidecât o guriţă:

„Ah! merci!"

Şi Bonbon pierea din arenă ca praştia.

De prisos, crez, să mai spun câte inimi nenorocise domnişoara Henriette. Cum se arăta în arenă, intrau fiorii morţii în sute de suflete, parcă le-ar fi lucrat o baterie electrică - şi se-nţelege că, daca era vorba de baterie electrică, cei mai susceptibili, cei mai buni conductori erau telegrafiştii: strajnic pătimeau toţi, dar dintre toţi cel mai prăpădit era T..., aprins la culme. De aceea ne şi zicea, cum era glumeţ de fel:

- Nu vă daţi cu chibrituri pe lângă mine, că ia foc!

Telegrafistul se afla foarte încărcat de electricitate... se cam trecuse şi din băut de focul pasiunii - nu-i vorbă, şi până nu

se pomenea de domnişoara Henriette se cam trecea el, dar acum era cu câteva grade mai sus. Avea un sfanţ: îl pătrase ca să-şi cumpere un bilet de amfiteatru. Ce şi-a făcut el socoteala? să intre în circ pe mofturi şi să rămâie cu sfanţul să ia tutun şi alune prăjite pentru paiaţe - erau două paiaţe mici foarte comice şi drăguţe. Aşa, pleacă de lângă noi fără veste, dă vreo două târcoale baracii şi vede în partea grajdului o spărtură în uluci, de vreun stânjin de la pământ, pe unde aruncau rândaşii gunoiul. Se suie pe grămada de gunoi, se vâră pân spărtură şi sare înăuntru: caii se sperie, aleargă rândaşii, pun mâna pe el şi trage-i, de-i scăpăra electricitatea. Îi trag cât îi trag şi-l aruncă pân spărtură afară.

Tot într-un timp, noi îl căutam pe după circ, - când ce să-l vedem pe telegrafistul nostru? Stetea pe gunoi şi reflecta adânc. Până să-l întrebăm ce este, se scoală în picioare şi dispare iar înăuntru. Am auzit tăvăleală strajnică în grajd şi apoi ne-am pomenit cu el mototol înapoi... Îl ridicăm numaidecât; el începe să-şi scuture hainele şi zice:

- Ce se socotesc adică nemţii? c-o să mă prinză ş-a treia oară? Parcă eu sunt prost!

Şi ne-a povestit toată istoria... Am mers de şi-a cumpărat şi el bilet şi am intrat cu toţii... Om fără parte! Domnişoara Henriette nu juca: Bonbon era indispus - îi dedeseră să bea obosit apă rece - pneumonie dublă. A trecut o săptămână şi Bonbon a murit... Peste vreo câteva zile apoi a plecat şi circul.

Aveam într-o fotografie mare pe domnişoara Henriette şi pe Bonbon sărutându-se: se tot ţinea telegrafistul de mine să i-o dau şi nu vream. Într-o seară, după multă vreme, venind vorba despre circul Huttemann a început T... să plângă - era iar cam trecut - şi să mă roage să-i dau lui fotografia neuitatei Henriette. N-am avut ce-i face - i-am dat-o...

Când scriu aceste depărtate amintiri, sunt gata să mă culc. Nu mi-ar părea rău să visez pe Bonbon şi pe domnişoara

Henriette; asta m-ar întineri cu douăzeci şi cinci de ani... Dar cine poate visa şi când vrea şi ce-i place?... De una, mai bine - e rău să visezi cal alb.

ÎN PERIODICE

TEATRUL CEL MARE - „URÂTA SATULUI"

vodevil în 2 acte, prelucrat de d. E. Carada,
muzica de d. A. Flechtenmacher

Joia trecută, 22 decembrie, pe scena Societății dramatice naționale s-a jucat cu succes *Urâta satului,* piesă cu muzică în două acte.

Subiectul acestei piese este tras din un roman de George Sand, *Petite Fadette,* dramatizat în franțuzește de un fabricant vodevilist cu un nume puțin cunoscut şi localizat pe româneşte, încă de mult, de d. Carada, acelaşi d. Carada (fost redactor al „Românului", fost deputat, fost consilier municipal al capitalii, fost general de brigadă în garda națională, fost poet dramatic şi liric național român) care acum, dupe retragerea din viața politică şi literară, ține negustorie de spirtoase şi face pe samsarul la Paris. Nu-i vorba, omul de treabă, fie ce-o fi, tot om de treabă rămâne.

Astfel, prin urmare, *George Sand—Mr. Chose - D. Carada:* se desluşeşte prea uşor cum subiectul acestei piese este foarte frumos, planul sec şi ordinar, iar stilul, sau, cum am zice, redacția... este - este d. Carada.

Urâta satului s-a mai jucat de multe ori la Bucureşti. Nu meritul literar sau noutatea piesei, ci genul ei, foarte rar de la o vreme încoace pe scena Teatrului mare, şi noutatea chipului cum a fost jucată au făcut mulțumire publicului.

În adevăr, pentru nenorocirea ei, Societatea dramatică națională, încă de la constituire-i, a ales ca director de scenă pe d. M. Pascali, în condiții foarte avantagioase pentru d-lui. D. Pascali se bucură de foloasele de societar clasa I-a, foloase în tot cazul pozitive, căci dupe lege, chiar dacă negustoria Societății iese rău la primăvară, societarii nu pot pierde nimica; apoi ia deosebit 400 franci pe lună ca director de scenă, plus procente la fiece reprezintație a traducțiilor sau operelor (?) dumisale. Astfel dar, pentru întreitul scop: de a avea dumnealui singur role de căpetenie, de a nu-şi da osteneala cu punere de piese noi în scenă şi de a lua cât se poate mai des procente pentru lucrările dumisale (??) literare - d. Pascali, ca şi mai-nainte, îndoapă pe bietul public cu tot soiul de producții păcătoase, ieşite din fabricele melodramatice ale Parisului. Schilozii, bețivii, pungaşii, desfrânații, spânzurații, nemernicii, prostituitele, tuberculoşii şi toate spurcăciunile şi lăturile *parisiane,* înscenate de industria teatrală franceză, apoi traduse ori localizate în româneşte de oameni ce nu se pricep nici la românească, nici la franțuzească, ce nu ştiu nici ce e românul, nici ce e franțuzul - ni se dă ca producții literare şi artistice pe scena întâiului teatru din țară, menit, cum se zice, a fi „Înaltă şcoală națională de estetică şi morală" pentru publicul român.

Afară de asta, răul tot n-ar fi aşa de grozav dacă chiar aceste ticăloşenii *exotice* s-ar juca cumsecade. Dar...

Un *Don Juan,* despre care basmul povesteşte că era un ştrengar atât de nostim şi de gingaş încât se prăpădeau fetele şi nevestele dupe el, iese pe scena noastră ca un destrăbălat pletos, se boceşte, zbiară ca un capiu la urechea drăguței sale, pretinzând că-i vorbeşte de dragoste, o smunceşte şi o zgâlțâie, pretinzând că o mângâie şi o dezmiardă, şi, după atâta zel dramatic, sfârşeşte prin a se duce în iad aşa de răguşit, că nu-şi mai poate da seama prin grai de ştrengăriile lui de pe pământ.

Un rege, pe care istoria îl dă ca ghebos, urât, bătrân, şiret, buhav, roşu şi creţ la păr, spân la mustăţi şi barbă - iese pe scenă ca un băieţandru înalt, frumuşel, spiţelat, cam prostănac şi peltic, cu barba mică şi neagră şi cu chica soioasă atârnându-i pe ceafă; - şi altele, şi altele: exemplele se pot înmulţi la nesfârşit.

Încalte, artistele n-au decât trei rochii, toate de lux, de la d-na Briol spre a se costuma în orişice rol din fie orice piesă; iar chipul - tot neschimbatul şi drăgălaşul dumnealor chip, gingaş, vesel, bine *afistole* şi plin de inteligenţă artistică.

Nici nu se mai pomeneşte de manierile, obiceiurile, tradiţiile locale: toţi, de orice vârstă, de orice neam, din orice vreme, din orice loc, eroii de pe scena noastră se îmbracă, mănâncă, umblă, se mişcă, trăiesc şi mor după un singur tipar.

Părinţii sunt mai tineri ca copiii şi copiii mai bătrâni ca părinţii; stăpânii sunt îmbrăcaţi prost şi slugile poartă haine strălucite; oamenii din veacul de mijloc se poartă şi se îmbracă ca cei din ziua de azi, iar anticii poartă mănuşi, umbrelă şi galoşi.

Apoi scena înfăţişează un palat bizantin din veacul XV, iar acţiunea piesei se petrece, dupe închipuirea autorului, într-un sat din Elveţia în zilele noastre; - o dramă orientală se joacă într-un vestibul de catedrală gotică, - şi altele şi altele: exemplele se pot înmulţi la nesfârşit.

Mai pune apoi că nici un „artist" nu-şi ştie - nu rolul, dar nici măcar intrările şi ieşirile.

Şi toate astea din lipsă atât de ştiinţă, cât şi de bunăvoinţă din partea direcţiei de scenă, care peste măsură abuzează de indulgenţa publicului.

Se înţelege dar uşor întipărirea plăcută ce a pricinuit asupra spectatorilor reprezintaţia *Urâta satului,* în care subiectul este de o închipuire mai senină şi mai sănătoasă (cel puţin nu avem nici un bolnav pe scenă), în care jocul actorilor a fost mai

aproape de natură şi punerea în scenă a fost mai îngrijită oarecum.

Rolele de căpetenie, *Ileana* (urâta satului), *Florea* şi *Moş Nicolae,* au fost jucate de trei tineri artişti, elevi ai Conservatorului din Bucureşti, d-ra Dănescu, dd. Mateescu şi Hagiescu.

D-ra Dănescu, societară în Teatrul cel mare, d-abia acum iese pentru întâia oară în această stagiune pe scenă. Are un organ plăcut şi cântă cu multă gingăşie şi gust, aşa că, de la întâiele măsuri, s-a arătat a fi vrednică elevă a dlui Ştefănescu, profesor de *canto* la Conservatorul de muzică, şi a fost răsplătită de public prin călduroase aplauze.

Mateescu cântă bine şi joacă şi mai bine.

Hagiescu nu cântă, dar joacă.

Toţi trei sunt elevii dlui Velescu, profesor de declamaţie la Conservator, şi cum că nu sunt luaţi de nu se ştie unde şi aduşi fără voia lui Dumnezeu pe scenă, cum că jocul lor este hotărât şi stăpânit de gândire şi gândirea statornicită de studiu conştiinţios, - aceasta se vede de la întâii paşi ce-i fac în scenă. D. Velescu are, prin urmare, dreptul la jumătatea laudelor ce capătă pe adevărat merit aceşti trei elevi talentuoşi ai d-sale. Portul, vorba, mişcările, chipul li sunt pline de adevăr, şi în orice zic, în orice fac se vede o intenţie artistică.

Publicul are aşadar dreptul, în urma primirii călduroase ce le-a făcut joia trecută, să ceară a i se da cât se poate mai des prilejul să aplaude pe aceşti trei tineri, cărora noi, din parte-ne, nu uităm a le da chiar aci folositoarea povaţă că, cu tot talentul şi succesul lor, nefiind încă desăvârşiţi, să nu înceteze a lucra şi a se instrui necontenit pentru a face din ce în ce mai bine.

D-lui Panu, care a jucat rolul lui Dumitru, recunoscându-i talentul, îi amintim că ceea ce se cheamă în franţuzeşte *drole* nu va să zică *comic,* şi nici *caricatura* nu însemnează tip.

Coristele, ca ţărance de la munte, după calapodul dramatic al direcţiei de scenă, au ieşit, şi joia trecută ca întotdauna, împanglicate, înmalacovate, înfoiate cu fuste scrobite ca hârtia, şi încălţate cu *poloneze,* spre a face publicului iluzia desăvârşită a unui bal la „Pomul Verde" sau „Tomis". Ar fi bine ca Direcţia generală a teatrelor să nu mai îngăduie *barem* coristelor de a-şi bate joc de un public ce se zice a fi cel mai inteligent din ţară.

Muzica *Urâtei satului* este de d. A. Flechtenmacher; aceasta ne scuteşte de orice laudă: toată lumea cunoaşte îndeajuns arta şi talentul acestui maestru.

CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

CRITICA TEATRALĂ ŞI PRESA NOASTRĂ

De zece ani şi mai bine, presa românească se bucură de o libertate aproape, ca să zicem cu totul nemărginită - stare binecuvântată, ce poate încă n-o visează cel mai democrat dintre democraţii Apusului. Nu aci este locul să judecăm daca aceasta spre folosul sau paguba publicului românesc a fost, ori să cercetăm daca presa românească, bucurându-se de o aşa desăvârşită libertate, a binemeritat-o prin înţelegerea misiunii culturale ce are presa în societăţile moderne.

Negreşit că aceste întrebări sunt, din punctul lor de vedere general, de un interes politicesc prea înalt, aşa că nu se poate trece repede şi cu uşurătate asupră-le în o introducere la o cercetare critică asupra teatrului. Cu toate acestea, dintr-un punct de vedere parţial şi de un interes destul de însemnat, obiectul acestei introduceri trebuie să fie o cercetare în treacăt asupra răspunderii ce are presa de la noi de starea actuală a teatrului românesc, ce, împotriva firii lucrului, mai nainte de a-şi atinge culmea, - către care, prin nişte bune începuturi, pornise de la întemeierea lui, - de vro câţiva ani încoace, dând mereu înapoi, a ajuns astăzi în desăvârşită decădere.

Înrâurirea puternică ce o are critica adevărată asupra mersului lucrurilor publice, în o societate deprinsă oarecum cu

citirea ziarelor, este netăgăduită; de aceea ne-am gândit că bine ar fi să dăm cititorilor o critică în cunoştinţă de cauză, cum am zice, o critică „cinstită", asupra teatrului nostru, - şi credem că n-am putea începe mai nemerit decât căutând a ne da seama de cum s-a făcut până astăzi îndeobşte la noi critica teatrală prin presă.

Să nu ne mai întrebăm câţi din gazetarii noştri sunt prin firea lor „chemaţi" şi „aleşi", şi prin ştiinţa lor vrednici a face meseria de care s-au apucat; - să nu mai cercetăm câţi dintre dânşii au obiceiul cinstit şi omenia de a nu scrie nimica, decât numai şi numai în deplină conştiinţă şi în cunoştinţă de cauză; - mai bine să ne punem streaje condeiului, deoarece scopul nostru nu e, Doamne fereşte, să rărim cumva sin-iubirea *imen - sei majorităţi* - cum se zice parlamentariceşte - a confraţilor publicişti, ci să căutăm a ne desluşi cât se poate asupra între¬bării: cum se face critica teatrală la noi?

Pentru ca să ne ajungem acest scop cu mai puţină bătaie de cap, mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.

Aşa şi facem.

Orice gazetar, de obicei, se bucură vecinic de o intrare liberă şi mai totdeauna de un scaun *gratis* în teatru, ba pe la soroace - după cum şi gazeta respectivă este mai mult ori mai puţin însemnată prin popularitatea ei - se bucură şi de câte o loje, tot fără bani.

Apoi, gazetarul mai are uşa deschisă la toate repetiţiile teatrului, precum şi liberă trecere printre culise şi pe scenă, unde se poate găsi foarte aproape cu multe ademeniri.

Mai pune la urmă că, îndeobşte, gazetarul se află în strânsă legătură de prieteşug cu actorii, cu actriţele şi mai ales cu întreprinzătorii şi speculatorii de teatre, cu cari adesea, dupe sfârşirea spectacolului, merge la *souper*; acolo, ca şi în teatru, gazetarul are scaunul său *gratis;* iar în urma petrecerii, lui i se

încredințează gingaşa sarcină de a ocroti onoarea şi reputația cutărei artiste, conducând-o până acasă.

O corupție sistematică a oamenilor presei de către oamenii teatrului.

Astfel, prin urmare, lesne se poate desluşi cum, afară de foarte rare deosebiri, critica teatrală, în gazetele de la noi, scrisă de aşa condeie, trebuie neapărat să fie aşa cum este.

Ba încă să nu uităm a spune ceea ce este şi mai caracteristic: cele mai multe din acele rânduri de pretinsă critică sunt scrise de chiar autorii dramatici, actorii sau speculatorii de teatru, despre tocmai ale căror producții se dă seama prin ele.

Teatrul Național este adus de speculatorii din urmă, mulțumită lipsei de orice control din partea locurilor competente, în stare de tot păcătoasă, precum oricine are ochi îl vede; cu toate astea, o critică împotriva mersului stricat al acestei instituții, cu cât va fi mai obiectivă şi mai insuflată de adevărat gust, cu atât va avea mai multă greutate să-şi găsească o coloană de ziar, în care să poată vedea lumina tiparului.

Ba dimpotrivă.

O piesă stupidă a unui scriitor bătut de toți sfinții, plăsmuită fără cap şi coadă după un tipic franțuzesc, scrisă într-o limbă nemaipomenită, şi care ne falsifică istoria națională, ne molipseşte simțirea şi spiritul public, din tinerețea lor, de boalele bătrânei vieți apuseneşti, - în presa noastră se cheamă „un adevărat monument literar, menit a arăta străinilor că şi românii noştri ştiu a lucra pe tărâmul dramatic şi că sunt alături şi în talente mari, ca în tot progresul, cu frații de ginte de la Sena".

Un actor, mai puțin decât o mediocritate, lipsit de către vitrega fire de orice daruri, un om ce de-abia poate să citească, şi care s-a apucat de meseria aceasta pentru că în nici un chip nu era vrednic de alta, - este: „iubitul nostru artist, al cărui

talent admirabil în atâtea ocazii ne-a încântat prin vestitele lui creaţiuni de gener".

O actriţă, ridiculă, necioplită, care nu poate vorbi pe scenă două vorbe de înţeles, care nu ştie carte deloc, a cărei chemare în lumea aceasta era poate să fie o harnică cusătorească, sau şi mai prost decât atâta, - se numeşte: „gingaşa şi eleganta *Cutare,* ce prin graţiile, talentul şi arta sa *precoce,* a ştiut a ne smulge lacrimi în rolul cutare, care este cea mai preţioasă piatră din diadema talentului ei".

Iar un speculator necinstit, care este în stare, spre a-şi umple punga, să jure publicului, prin un afiş-monstru, că în cutare seară are să aducă în scenă pe Ucigă-l-toaca de coadă, şi care are obiceiul de a mânca lefurile actorilor, - este proclamat ca: „inteligentul şi neobositul nostru director, care a ştiut atât ca artist, cât şi ca diriginte al companiei, să ridice arta română la prestigiul la care numai el, cu onestitatea lui proverbială, o putea ridica..."

Şi câte şi mai câte, care mai de care...

Oricine, prin urmare, poate pricepe cât este de vinovată această purtare a presei în privinţa teatrului, care este un factor foarte însemnat al culturei publice, - purtare cu atât mai vinovată astăzi, după ce din averea publică s-a cheltuit aproape o jumătate de milion pentru restaurarea clădirei, deasupra căreia stă scris în litere de aur: *Teatru Naţional.*

Credem că nu e de prisos să aducem vorba aci că sistema de corupţie de către oamenii teatrului s-a întins nu numai asupra presei, ci şi asupra autorităţilor întemeiate prin legi tocmai spre priveghiarea şi cenzurarea mersului Teatrului Naţional. De prisos e, însă, a mai spune că izbânda sistemei a fost aci şi mai uşoară ca cu gazetarii: fireşte că nici aci nu se putea face abatere de la principiul nostru statornic că noi facem în ţara aceasta legi numai spre a avea ce să călcăm şi că

autoritățile noastre sunt întemeiate nu spre paza şi aducerea la îndeplinire, ci tocmai spre nesocotirea şi batjocura legilor.

Încheiem această introducere, ce ne era neapărată, arătând cum că, din parte-ne, am pus de gând a da aci asupra teatrului românesc un şir de articole critice, pe cari ne vom sili a le face cât se va putea mai obiective, întru speranța că nu puțin bine vom aduce prin ele acestei instituțiuni.

LITERATURA ÎN TEATRUL NOSTRU

Ne-am făgăduit către publicul cititor să-i dăm aci un şir de articole critice asupra teatrului românesc şi ne grăbim a ne ține de făgăduială.

După cum am pus de gând, vom cerceta de-a rândul, întocmai cum urmează, punctele: literatura, arta, scena şi administrația - în teatrul național. Să lămurim, însă, că zicând teatrul național, vrem să zicem teatrul de astăzi, iar nu teatrul de altădată; că zicând literatura în teatru, înțelegem repertoriul teatrului nostru de la o vreme încoace, - şi astfel, fireşte, critica de față nu se poate întinde la o dezbatere asupra literaturii dramatice româneşti - care a cam existat odinioară - nici are de obiect a intra în istoria teatrului la noi.

Şi ca să nu acoperim zadarnic spațiul foarte prețios al gazetei, să şi începem prin „literatura în teatrul nostru", făcând o dare de seamă categorică asupra repertoriului acestui teatru.

În acest repertoriu, piesele se împart în trei mari categorii: localizări, plagiate şi tradiții. Afară de acestea, mai este încă o categorie foarte mică, pierdută în grămada celorlalte trei, dar pe care, pentru interesul obiectivității cercetării de față, nu trebuie s-o dăm uitării - categoria pieselor originale, cari sunt aşa de puține că le-am putea număra pe degete.

E de neapărată nevoie, pentru a fi desluşiţi, să privim în parte fiecare din aceste categorii; aşadar, să urmăm astfel, luând mai întâi categoria cea mică.

Un străin cu minte şi cu cunoştinţă de ce va să zică cultură omenească, picat de curând în Bucureşti, şi care ar fi văzut clădirea, frumoasă pe dinăuntru, ca şi pe dinafară, a teatrului nostru, ar crede că glumim sau ne batem joc de dânsul daca i-am spune că în limba românească, afară de o singură deosebire, şi aceea nu tocmai-tocmai, n-avem nici o piesă originală cumsecade - adică *nici una.*

Acelei singure deosebiri - fiindcă e singură - i se cuvine o luare-aminte în parte, şi de aceea ne oprim asupra piesei *Răzvan-Vodă,* 5 acte în versuri, de d. Hăsdeu, împotriva căreia sunt destule de zis.

Mai întâi, această „poemă dramatică", cum o numeşte autorul, nu este clădită pe un plan de dramă, ci pe un plan de poveste, şi cum că între aceste două feluri de plan deosebirea este însemnată, nici mai încape vorbă. În o poveste, catastrofele se petrec şi se înşiră neatârnate unele de altele, neavând altă rudenie între ele decât că sunt mai mult ori mai puţin atingătoare de fiinţa aceluiaşi subiect - întocmai ca nişte mătănii: boabele între ele înseşi fiind neatîrnate, sunt numai petrecute şi înşiruite pe acelaşi fir; putem tăia firul ori în care parte şi lăsa să cază oricâte boabe: dacă înnodăm firul la loc, mătăniile, deşi cu mai puţine boabe, sunt tot mătănii. Altfel, însă, trebuie să fie planul unei drame; aci, catastrofele atârnă una de alta, curg una din alta, se ţes una cu alta pentru acelaşi sfârşit, adică pentru pregătirea catastrofei celei mari, a încheierii sau a *deznodământului* - întocmai cum celulele organice atârnă una de alta şi se ţes între ele înseşi pentru a forma organele, cari lucrează toate spre acelaşi sfârşit, adică spre constituirea şi iconomia fiinţei; aci nu mai putem, ca la mătănii, să smulgem sau să ciuntim organele ori de unde şi

oricum, fără ca să nimicim ființa sau cel puțin să-i zdruncinăm toată iconomia.

În poema dramatică a lui d. Hășdeu, scene întregi, un act sau mai multe chiar se pot scoate fără a jicni iconomia întreagă a clădirii; scenele și actele rămase vor fi de sine stătătoare și ne vor da o înfățișare, deși mai restrânsă, totuși, însă, deplină, a unei cutare părți din viața eroului.

Un alt cusur oarecum însemnat în *Răzvan* este și felul versificației. În mai nici unul din versurile acestei poeme nu s-a ținut seamă de cerințele accentelor: pretutindeni accentul firesc al vorbirii este răsturnat, astfel că rare sunt cuvintele cari, în citirea ritmică a versului unde se găsesc, să sune așa cum se aude sunând în vorbirea obicinuită.

Cu toate astea, însă, *Răzvan* este și va rămâne o bucată „cinstită" în literatura noastră, pentru că în acestă scriere închipuirea este sănătoasă, caracterele sunt originale și în mare parte bine păstrate, și multe scene sunt cu adevărat dramatice și vrednice a mișca sufletul privitorilor; iar mai presus de toate, pentru că în *Răzvan* sunt gândiri curate, spuse limpede cu vorbe frumoase românești, de ți-e dragă lumea să le auzi.

Afară de *Răzvan* - nimic.

La tot ce s-a produs ca literatură originală în teatru, câtuși de puțin nu i se cade acest nume.

.Încercări mai puțin decât copilărești, lucruri ciudate și vrednice de râs, minunății de absurditate - adevărate bazaconii literare. Și nenorocirea fu pentru noi cu atât mai mare, deoarece subiectele mai tutulor acestor producții au fost trase din istoria națională.

Istoria națională, - care pentru noi trebuia să fie un izvor nesecat de poezie sănătoasă, un șir de icoane sfinte de unde să căpătăm totdeauna învățătură de adevăr și insuflare de virtute, și căreia, spre cinstea noastră chiar, trebuia să-i dăm cinstire adâncă - a fost, tocmai la filele ei cele mai strălucite, falsificată

şi mânjită în aşa-zisele „drame naţionale cu mare spectacol", produse de nişte închipuiri sterpe sau bolnave, de minţi strâmbe ori şubrede, de capete goale de dar şi sărace de lumină.

Astfel, în o piesă ce purta măreţul titlu *Mircea cel Bătrân,* s-a văzut pe scena noastră eroul mare dar nenorocit al creştinătăţii, vrednicul cavaler şi Domn al românilor, „încărcat de ani", chiar în ajunul unei bătălii hotărâtoare cu păgânii, umblând noaptea prin mahalale şi fundături după dragoste nelegiuită cu fete mari, însoţit, spre mai bună ispravă, de un mare şi mai bătrân ca el boier, stâlp al ţării, care cunoştea mai bine cotiturile şi răspântiile pe unde se găseau frumuşelele.

În *Moartea lui Brâncoveanu,* apoi, s-a văzut de atâtea ori părintele şi martirul redeşteptării naţionale, căpitanul viteaz al pandurilor de peste Olt, Tudor Vladimirescu, zugrăvit în caricatură pe un petec de mucava, străbătând scena ca un tablou alegoric, tras cu sfori pe rotile, în o aureolă de focuri de Bengal.

Nu ne trebuie deocamdată să căutăm a şti care a fost scopul acestor lucrări, şi nu avem aci nevoie să ne întrebăm daca, pe de o parte, autorii, iar pe de alta, speculatorii de teatru, de bună sau de rea-credinţă, au batjocorit ochii şi urechile „inteligen¬tului public" - cum zic ei - cu asemenea producţii; - este destul pentru acuma să constatăm că ele, în capitală, în miezul unei naţii, ce se zice a fi oarecum înaintată pe calea culturii, au trecut ca literatură dramatică.

Care a fost cea dintâi producţie de acest soi dramatic nu se poate spune sigur, însă cea din urmă o văzurăm zilele trecute. Cel din urmă nume de înregistrat la pomelnicul trist al monştrilor „născuţi morţi" în această aşa-zisă literatură este piesa *Oştenii noştri,* prin care s-a înfăţişat înaltei nobilimi şi onorabilului public bucureştean panorama strategică a Plevnei în „mărime naturală", cu epizode din isprăvile oştenilor români în tablouri comice.

. Plevna nu se luase încă; pe pământul Bulgariei, mlaştine calde de sânge românesc fumegau; picioarele şi mâinile, cari ne muncesc ţarinile în vreme de pace, degerau în şanţurile redutelor; oştenii români n-aveau drept hrană decât o fărâmătură de pesmete negru muiat în văgaşul săpat de roata tunului; Curcanii, - poate singurul „ceva" ce încă nu-i „putred" în ţara aceasta, - seceraţi de focurile vrăjmaşe, de ger şi de foame, din atâtea mii rămăseseră atâtea sute, - şi noi, autori de spirit, ştiind că în capitală sunt mulţi iubitori de privelişti plastice şi de senzaţii, le dam *„Oştenii noştri,* dramă naţională de ocazie cu mare spectacol".

Ce mai trebuie zis, prin urmare, împotriva acestui din urmă păcat dramatic „de ocazie"?

Astfel, categoria pieselor originale la noi este cu totul nimica; de aceea şi repertorul teatrului românesc se compune îndeobşte numai şi numai din celelalte trei categorii mari.

Nu trebuie, cu toate astea, să uităm că mai este şi a cincea categorie, foarte minunată prin aceea că se poate amesteca şi contopi deopotrivă de nemerit cu fiecare din celelalte patru. Aceasta e categoria lucrărilor ieşite din îmbelşugatul condei al d-lui V. Alexandrescu-Ureche; însă despre aceste lucrări, fiindcă nu ne putem dumiri şi statornici în ce anume categorie din cele patru să le aşezăm, lăsăm a vorbi mai bine, pe de o parte, istoria literaturii spanioleşti, iar pe de alta, un oarecare spiritual biograf al multiscusitului Cosmuţă Popovici.

Avem deci: localizări, plagiate şi traducţii. Cum şi ce fel sunt şi aceste producţii îndeosebi, vom cerceta şi vom vedea în articolul următor.

O jumătate aproape din repertoriul teatrului românesc se compune din cele două mari categorii, a localizărilor şi a plagiatelor, şi toate producţiile de aceste soiuri sunt plăsmuite

după piese franţuzeşti de şcoalele moderne: melodrame *de bulevard* şi comedii de moravuri.

De la o vreme încoace, localizarea şi plagiatul au ajuns a fi nişte adevărate boale cronice în teatrul nostru. Câţiva oameni, cărora, Dumnezeu ştie cum, le-a trăsnit prin cap că sunt „chemaţi" a scrie pentru teatru, şi cari nici nu cunosc istoria ţării, nici nu şi-au dat seama vreodată de moravurile noastre sociale, lucrează pe întrecute a dărui scena românească, cu fel de fel de producţii de aceste două soiuri dramatice, una mai ciudată ca alta.

Fiecare dintre aceşti scriitori minunaţi ia o piesă franţu - zească, o traduce ciat-pat, îi preschimbă numele proprii originale în nume proprii româneşti, şi apoi, vorba ceea, potrivească-se, nu s-o potrivi, în trei zile localizarea e gata. Adevărul este că mai totdeuna localizarea se potriveşte ca nuca în perete; dar nu face nimic - repertoriul teatrului naţional s-a mai înavuţit cu încă o „dramă istorică cu mare spectacol" sau încă o „comedie de moravuri locale".

Astfel, - pentru ca să luăm un exemplu, - în o asemenea dramă istorică, anume *Patrie şi Domnitor,* localizată după o melodramă franţuzească, *Le Tisserand de Segovie,* un Vodă român, de pe la leat 1500 sau şi mai nainte, osândeşte la moarte pe cel mai viteaz şi mai credincios al său căpitan, care tocmai se întoarce biruitor de la bătaie. La această faptă de nerecu¬ noscător, bietul Vodă este împins de zâzaniile şi uneltirile unor curteni mişei şi pizmaşi, cari l-au făcut să crează că vrednicul oştean are de gând, la intrarea lui în capitală ca biruitor, să facă o răscoală militărească şi, răsturnând pe M.-Sa, să-i ia tronul... Deşi acel Vodă s-ar părea peste măsură lesne crezător la vorbele curtenilor, - calea-valea, să zicem că până aci lucrul se cam potriveşte; însă ceea ce nu se mai potriveşte deloc este urmarea istoriei, adică: oşteanul credincios, văzându-se osândit pe nedrept, fuge în fundul munţilor - ghiciţi, pentru ce? -

pentru ca să clădească acolo (cu ce capital nu se spune în piesă) un aşezământ industrial, o fabrică de pânzărie, în care lucrează zi şi noapte, ca un cinstit fabricant, cu atâta sârguinţă, încât ajunge vestea până la curtea domnească despre *calitatea* produselor lui industriale, şi Vodă, pentru *încurajarea* industriei naţionale, îi trimite - ghiciţi, ce? - un *„brevet s.g.d.g."*, făcându-l „furnizor al curţii domneşti".

Judece fiecine: aşezăminte industriale, fabrici, încurajarea industriei naţionale cu brevete *s.g.d.g.* şi furnizori ai curţii în regulă - în ţara românească la leat 1500 fără ceva!

În aşa chip se fac mai toate localizările numite „drame istorice". Şi e lucru foarte firesc, nici nu se poate altfel[1]; căci, deşi între două întâmplări ce ar fi avut loc în deosebite locuri şi vremuri se pot găsi mai multe ori mai puţine trăsuri de asemănare; deşi oricând şi oriunde, omul este om şi lumea, lume; însă, precum alte ţări, alte zile, alţi oameni - asemenea şi alte datine, alte gândiri, alte simţiri.

Poezia este, precum cu drept cuvânt s-a zis, ca şi pictura, şi mai cu seamă poezia dramatică.

Bine, - omu-i om oricând şi oriunde; dar şi Stan, ca şi Bran, e om; cu toate astea, şi la chip, şi la stat, şi la port, altu-i Bran şi altu-i Stan. Dacă spun unui zugrav să-mi zugrăvească pe Stan, nu-mi zugrăveşte pe un om oricare o fi, nu-mi zugrăveşte pe Bran, ci anume pe Stan, leit el, cu chipul lui, cu statul lui, cu portul lui.

Apoi - Louis XI al franţezilor şi Vlad-Vodă Ţepeş al nostru au fost stăpânitori fiecare pe vremea şi în ţara lui; unul prin ştreang, altul prin ţeapă aveau obiceiul să amuţească pe nemulţumiţii supuşi şi pe protivnicii lor politici; - însă pentru aste singure cuvinte, în o scriere teatrală aceste două icoane istorice se pot oare confunda, contopi sau lua una drept alta

[1] În original greşit: „astfel".

şi numai prin preschimbarea numelor? Nu, - fiindcă poetul dramatic e ca şi zugravul: icoanele pe cari ni le arată, nu după cum dânsul le botează, ci dupe asemănarea lor cunoaştem anume ale cui sunt.

Prin urmare, a lua cineva, mai ales când e lipsit de darul poeziei dramatice, a lua o piesă istorică străină, a cărei acţiune se petrece în Spania la începutul sutei XVII, şi a face, fără altă schimbare decât a numelor proprii, să se petreacă aceeaşi acţiune în ţara noastră, pe la leat 1500 - este tocmai ca şi cum un zugrav, d. C.I. Stăncescu, *spre pildă,* ar lua o icoană veche a lui papa Clement VII şi, atârnând-o pe un perete al muzeului nostru, ar scrie dedesubtul ei: *„Aceasta este icoanapreasfinţitului Mitropolit al Moldovei, Dosoftei — localizată de d. C.I. Stăncescu".*

De prisos a mai spune că şi în al doilea soi de localizări, cari ni se dă cu titlul de „comedii de moravuri locale", deşi acţiunea se închipuie că ar avea loc la noi, deşi numele proprii le auzim a fi româneşti, ni se înfăţişează nişte personaje cu moravuri ce, la dreptul vorbind, chiar în Franţa, afară de raza Parisului încetează de a mai fi locale.

Închipuiască-şi cineva, români, localnici din Bucureşti, Buzău ori Târgovişte, cu moravuri şi apucături de - de *Sport,* de *High-life,* de *Scating-Rink,* de *Bursă,* de *Quartier Latin* ori de *Cafe Tortoni* şi altele.

Multe din piesele localizate, drame ori comedii, nu tocmai rele în original, cu mult mai nemerit ar fi fost, lipsind altele mai bune, să ni se dea curate, ca simple traducţii, în loc să ni se dea scâlciate şi pocite de boala cronică a localizării cu orice preţ, - şi mai ales după ce s-a văzut că o bună localizare e aproape tot aşa de grea ca şi o lucrare originală.

În adevăr, între toate localizările din repertoriul teatrului românesc, una singură se poate numi o lucrare cum se cade: *Amorul doctor* de d. Obedenaru, după piesa cu acelaşi nume a vestitului Moliere. Această localizare produce asupra

cititorului sau privitorului acelaşi efect ca şi lucrarea clasicului franţez, prin meşteşugirea cu care pe izvodul franţuzesc s-au aplicat caractere de la noi curat locale, şi prin limba românească în care s-a făcut traducţia.

Sfârşirăm cu despre localizări; să trecem, aşadar, la a treia categorie.

Plagiatele, cu toate că dintru început le-am pus într-o categorie deosebită, sunt îndeobşte tot localizări. Deosebirea între un plagiat şi o localizare este numai formală, şi adică: la plagiat, meşterul localizator uită să spuie pe afiş cum că piesa, cu tot planul şi amănuntele lui, cu toate ideile şi stilul ei, este ieşită din închipuirea şi condeiul autorului adevărat; uită meşterul localizator să mărturisească cum că dânsul alt n-a făcut decât a luat piesa franţuzească, a tradus-o cum a putut şi, potrivit-nepotrivit, a preschimbat numele proprii - şi, nemulţumindu-se a trece în ochii publicului ca *croitor* bun-rău al piesei, ar vrea să treacă, dacă se poate, ca *născător* al ei.

În ţările culte, - dintre cari ne tot fălim că facem parte, - când vreun asemenea meşter încearcă să dea ca producţie a lui aceea ce este lucrarea altuia, îşi săvârşeşte meseria aceasta, deşi cu multă meşteşugire, totuşi cu frică grozavă; rar, foarte rar, se găseşte câte un cutezător care să răpească cuiva proprietatea literară; căci în partea locului plagiatorul este nu numai înfierat amar de opinia publică, dar încă e şi tras la grea răspundere de către legile de drept comun respective. La noi, însă, plagiatul se săvârşeşte des, foarte des, de-a dreptul, făţiş şi cu o linişte sufletească vrednică de o mult mai cinstită faptă; căci adăpostul cel mai bun pentru plagiatori, adevăratul „pământ făgăduit" al acestui soi de industriali este ţara noastră, - pe de o parte, fiindcă n-avem cu ţările străine, pe ai căror supuşi îi plagiăm, nici o convenţie privitoare la respectul reciproc al proprietăţii literare; iar pe de alta, fiindcă în publicitatea de la noi, ca în toate ramurile vieţii publice, cu cât

cineva are mai mult *toupet,* vorba franțezului, cu atât e mai sigur de izbândă și de popularitate.

E trist, dar e neapărat, cu prilejul acestor rânduri, să aducem, spre susținerea ziselor noastre, câteva exemple de plagiaturi. Așa, pe afișele Teatrului Național, din cari se pot găsi încă mustre la caz de vreo tăgăduință, s-a citit: *„Păcatele bărbaților,* comedie locală de d. M. Pascali", pe câtă vreme această „comedie locală" este o simplă localizare (ca toate, nu tocmai potrivită) după piesa franțuzească, anume *Les amendes de Timothee.* Apoi *„Răposatul dumnealui,* comedie locală de d. M. Pascali" era numai o localizare tot din franțuzește, după *Mon premier!*; iar *„Căzăturile,* tot comedie locală, tot de d. M. Pascali", nu era decât *Les Invalides du mariage.* Pe urmă, *„Gheșeftarii,* comedie locală de d. Fr. Dame" și *„Țara și Mihnea,* dramă istorică tot de d. Fr. Dame", nu erau decât, întâia - *Mercadet, le faiseur* de Balzac, iar a doua - *Patrie!* de Victorien Sardou.

Plagiatul, prin urmare, se practică în literatura dramatică, la noi, ziua namiaza mare, fără nici o teamă; ba încă, daca făptuitorul e prins cu ocaua mică și apucat să dea socoteală de păcatul său literar - deocamdată îl tăgăduiește fără clintire, ca să nu zicem altfel; însă, văzându-se până în sfârșit înfundat, răspunde, fără a-și vedea halul, că „toate geniile mari așa au urmat, ca dânsul: Moliere a plagiat pe Aristofan și pe Plaut, Goethe pe Shakespeare, și nu mai știu cine, pe cutare..." Apoi, ca să se apere și mai bine, după părerea lui, meșterul sfârșește prin a declara că dânsul a făcut aceea ce Heine zicea despre Dumas, adică „a luat monede vechi și, topindu-le, le-a prefăcut, ca să le puie din nou în circulație, - fiindcă în literatură și în artă proprietatea nu trebuie respectată".

Cu toată cinstirea ce, ca niște oameni de rând, datorim ideilor unui om ales ca răposatul poet citat, nu ne putem opri a răspunde chiar aci împotriva acestor foarte greșite păreri ale

lui. - De către oricine orice s-ar zice, - în toată lumea proprietatea artistică şi literară, ca toate proprietăţile, este şi trebuie respectată; - cu cât cineva scoate la iveală sau apără mai mult părerea primejdioasă că plagiatul ar fi legitim, desigur cu atât trebuie să fie mai sărac de proprietate literară, - iar oamenii care se îndeletnicesc a topi monedele vechi ale altora şi a le preface în monede noi spre a le cheltui dânşii se numesc în piaţă *calpuzani* şi în literatură *plagiatori.*

Încheind aci cu despre categoria a treia, ne rămâne a vorbi despre a patra şi cea din urmă în articolul viitor[1].

[1] Sfârşitul studiului n-a mai apărut.

TEATRUL ITALIAN

Doi sergenți este, credem, piesa în care talentele comandorului Ernesto Rossi găsesc cea mai bună ocazie spre a se dezvolta şi a ni se pune în vedere. Pentru aceea măestrul a ales această piesă la reprezentația dată în beneficiul său.

Cele dintâi două acte sunt o admirabilă gradațiune de efecte; sublim de la început până în sfârşit, jocul maestrului, la încheiere, ajunge la culme şi ne răpeşte mințile. Mai presus decât momentul în care Luigi se repede în mare, ca trecând înot să-şi facă datoria şi să moară, mai presus decât acest moment nu e decât entuziasmul publicului. Cununile cad la picioarele marelui actor, întregul public se rădică, teatrul se cutremură sub bravele pline de căldură; deodată, însă, de sus, din galerie, începe a cădea un puhoi de bucăți de hârtie asupra oamenilor de la parter.

Ce-o mai fi şi asta?

Sunt versuri franțuzeşti, un sonet al dlui Fr. Dame, tipărite, credem, cu cheltuiala autorului-poet.

Nu ar fi fost, oare, mai bine ca, în loc de a fi scris acest stih, d. Fr. Dame să fi făcut scamă pentru răniți? iar în loc de a fi cheltuit pentru tipărirea lor, să fi cumpărat câteva sacale de apă rece şi să le fi vărsat de sus asupra publicului entuziasmat?

TEATRUL ROMÂNESC

DESCHIDEREA STAGIUNII 1878-79

Dumineca trecută, 1 octombre, Asociația dramatică și-a deschis stagiunea cu reprezentația *Fiica lui Tintoretto,* melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele „de boulevard", după cum se zice în termeni de teatru, și *Fiica lui Tintoretto* este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită și presărată cu situații enigmatice ține loc de tot: patimi umflate câte vrei, dar la caractere să nu te aștepți, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeuna *ex machina,* fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puțin un om mârșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din „sfânta foame" a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau, și mai bine, din toate deodată, ca să fie melodrama și mai grozavă. - Ba încă, mulți intriganți de melodramă, daca i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar ști să spuie pentru ce fac atâtea mișelii și supără pe oamenii de treabă, buni-nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un „infam intrigant"? - Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a

rândul, dar în sfârşit, în actul al cincilea, i se înfundă şi lui; ori că-l ia şi-l duc la poliţie; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuşi de mustrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacţia înaltei nobilimi şi onor. public.

Acesta e calapodul literar, pe care e turnată şi *Fiica lui Tintoretto,* şi în adevăr, în această melodramă, mişelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloşii, moare la sfârşit trăsnit de o încurcătură galopantă de intestine, şi astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru naţional, nouă ni se pare că alegerea unei bucăţi de soiul cam *rococo* al melodramelor „de boulevard" nu este tocmai nemerită.

Traducţia melodramei *Fiica lui Tintoretto* se datoreşte unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuieşte numai de hatârul muzelor româneşti. (Vorba ceea: - El iubeşte muzele româneşti. - Dar muzele pe el? - Şi el pe ele.) Şi se poate zice într-adevăr că e o traducţie minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Frideric Dame,* nu ştie, nu poate să ştie româneşte.

Onor. Comitet teatral are în frunte-i, ca Director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academiei Române, şi în sânu-i, pe d. G. Sion, membru în aceeaşi Academie; - nu mai pomenim şi de multiscusitul d. Pseudo-Ureche, membru şi în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jeţul academic fiindcă, din nenorocire şi din potrivă cu speranţele-i legitime, nu s-a dat premiul „Năsturel" operelor d-sale *spurii,* tipărite *ad-hoc.* Prin urmare, de la acest onor. Comitet teatral, bucăţică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puţin respect pentru limba românească. Întâiul teatru românesc din ţară, cârmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbeşte o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Şi de aceea nici nu putem crede că onor. Direcţie

generală a avut ceva în ştire despre traducţia minunată a dlui Fr. Dame, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales când toţi sunt cunoscuţi din trecut publicului. Însă o observaţie sau două, chiar de pe acum, întrucât priveşte aceea ce în franţuzeşte se zice *l'ensemble,* credem că şi-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toţi actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toţii un diapazon statornic. Duminecă seara multe scene s-au jucat aşa încât părea că un actor vorbeşte din pimniţă şi altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulţi era şi mai ciudat. La o întrebare şoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranţii, coriştii şi rolele de a doua şi a treia mână să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se înfăţişează pe scenă; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă, cheflii; şi dacă s-ar putea să nu mai stea drepţi şi la rând, soldăţeşte, că doar disciplina dramatică se deosebeşte de cea de la cazarmă. - Un erou zelos asudă în faţa scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarăşii lui de luptă, chip şi seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune şi să scape patria de vrăjmaşi, voinicii lui, stă drepţi la linie, fără să-l asculte, şi se gândesc: unul, că s-apropie Sfântul Dumitru, altul, că n-are palton ori că s-a rupt ghetele, altul, că n-a plătit abonamentul la birt, - fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi, însă, fiecare şi le ştie, şi nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe „tovarăşii de luptă" ai eroului ce moare puţin mai mişcaţi de pierderea căpitanului lor.

Direcţia de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi înveterate în teatrul românesc.

Sfârşim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc, părerile criticei cinstite vor fi citite măcar cu aceeaşi luare-aminte cu care se citesc măgulirile şi laudele banale, gratuite sau nu.

RUY BLAS

REPREZENTAŢIA MARŢI 17 OCTOMBRIE

Pe cine să lăudăm? cui să-i mulţumim pentru plăcerea la care am fost părtaşi în seara aceasta?

Locul întâi s-ar cuveni aceluia care a urzit ideea acestei reprezentaţiuni şi după îndelungată lucrare a ajuns să vază opera genialului poet francez vărsată în cea mai amăgitoare limbă românească. Măiestrul traducător nu şi-a pus însă numele pe afiş; se vede că nu râvneşte la cuvintele noastre de laudă; se vede că e mulţumit de mulţumirea publicului; se vede că mai mult doreşte să facă înainte de a zice: „Am făcut eu însumi!". Ne mărginim deci a-i dori noroc la alegere şi spor la lucru.

Punem în locul întâi direcţia teatrului, care a ştiut să puie scena română pe calea artei adevărate şi să dovedească tutulor că, la urma urmelor, este cu putinţă ca şi teatrul român să-şi găsească public în capitala României. Nu vom uita pe aceia cari au stat de pază la altarul Thaliei române în timpul când toată lumea îl părăsise; nu vom trece cu vederea dreptul de vechime al acelor actori, ocărâţi poate, care au stat la locul lor şi atunci când aproape nimeni nu mai venea să-i asculte; nu vom micşora meritul acelora care, lipsiţi de povaţă binevoitoare şi de sprijinul publicului, s-au jertfit pe sine din iubire pentru arta dramatică; nu vom uita, în sfârşit, nici pe aceia care au voit să facă mult bine, dar n-au izbutit decât a pregăti izbutirea

urmaşilor lor în lucrare: nu vorbim însă de cele petrecute, ci de cele ce se petrec; nu voim să dăm răsplată, ci ne bucurăm de succesul zilei de astăzi, şi pentru aceea ne mărginim a lăuda punerea în scenă a tragediei *Ruy Blas.*

Ruy Blas însemnează o nouă epocă în viaţa teatrului român. Lucrarea începută acum câţiva ani pentru regenerarea teatrului român, sprijinită de şcoala dramatică a d-lui Velescu, ajunge în *Ruy Blas* la cel dintâi succes deplin. Întorcându-se după reprezentaţie acasă, chiar şi pizmaşul a trebuit să-şi zică: „În sfârşit, bine".

Tocmai „bine" nu a fost reprezentaţia tragediei *Ruy Blas;* a fost, însă, mai presus de aşteptarea celor ce cunosc teatrul nostru.

Vedem, în sfârşit, o împărţire de roluri potrivită cu aplecările fireşti ale deosebiţilor actori; vedem actori cari şi-au învăţat şi studiat rolurile; vedem oameni, cari grăiesc în o limbă frumoasă şi rostesc cuvintele limpede şi răspicat, încât auzul nu pierde un singur sunet; vedem, mai presus de toate, actori tineri, vestea unui viitor mângâicios.

Despre Iulian şi Mateescu nu vom vorbi. Oricine îi ştia mai presus de rolurile pe care le aveau în *Ruy Blas,* şi nimeni nu se îndoia că vor da strălucire hainelor în care se îmbracă. Nu putem, însă, trece cu vederea că este un actor român făcut oarecum anume pentru rolul lui Don Guritano, atât de binecunoscutul Chicicovici, Hagiescu. Nu voim să zicem că Hagiescu juca mai bine ori mai rău decât Iulian; constatăm numai cu viuă părere de rău că el lipseşte din pleiada tinerilor actori ai capitalei. Pentru ce lipseşte, nu ştim. Destul că această lipsă este o pierdere pentru public, pentru teatru şi chiar pentru d. Hagiescu însuşi: publicul capitalei a pierdut un actor pe care-l privea cu plăcere; teatrul a pierdut o putere preţioasă şi partea de public ce-şi avea pe Hagiescu de actor predilect;

iară pentru d. Hagiescu nu este şi nu poate fi indiferent dacă joacă alăturea cu semenii săi ori cu alții.

Patru sunt care au fost în *Ruy Blas* mai presus de aşteptarea publicului: d-şoara Vasilescu, d. Velescu şi d. Petrescu, apoi d. Manolescu.

Un dar se părea că-i lipseşte d-şoarei Vasilescu, întocmai ca d-lor Velescu şi Petrescu: mlădioşia. Şi în adevăr, în actul II d-şoara Vasilescu abia putea să poarte rolul reginei, care, îndeosebi în acest act, e foarte greu, fiindcă nu e tocmai bine scris. În actul V ne-am încredințat, însă, că d-şoara Vasilescu este o actriță care ştie să fie purtată de rolul ei fără să-şi piarză stăpânirea de sine.

Tot astfel, d. Petrescu la început nu se mişca decât anevoie, dar în actul al treilea şi de aici înainte ne-a încredințat că sunt roluri pe care poate să le joace spre deplina mulțumire a privitorilor, şi nu putem decât să ne bucurăm de progresul despre care a dat dovadă în rolul lui Salust.

Despre d. Velescu ce să mai zicem!? Toate sunt în lumea aceasta cu putință. Erau odată oameni care îl luau drept un actor imposibil: acum însă trebuie să ne închinăm cu toții înaintea unui succes adevărat. Don Cesar de la început până la sfârşit a ieşit de minune.

Dar greutatea întregei reprezentațiuni era aşezată pe umerii unui tânăr cu o voce moale, simpatică şi aproape copilărească. Ruy Blas! Ce are a face Ruy Blas cu această făptură atât de mlădioasă şi oarecum fragedă? Când intră în scenă, Manolescu ne face impresia unui băiat care voieşte să poarte sarcina titanilor, şi îl vedem parcă strivindu-se sub greutatea pe care o poartă.

E prea tânăr Manolescu pentru rolul unui om care, după ce a vânturat țara, se pune să reîntemeieze o împărăție surpată. S-ar putea face mai bătrân, dar vocea îl vinde; în zadar pune mustață groasă, căci tot flăcăiandru rămâne. Aceasta nu e vina actorului, e însă un lucru pe care nu trebuie să-l trecem cu

vederea când judecăm despre efectul şi valoarea jocului. Jocul, fie cât de frumos, dacă nu e tocmai potrivit, multora le pare greşit.

Niciodată nu s-a pomenit un actor român care să zică versurile atât de bine ca Manolescu şi, dacă e vorba, pizmuim pe d. Olănescu de mulţumirea pe care trebuie s-o fi avut auzindu-şi versurile zise de Manolescu. Când Manolescu le zice, ele curg ca izvorul limpede, încât nu o silabă, nu un sunet, dar un hiat nu se pierde, şi urechea rămâne amăgită de plăcuta înşirare a sunetelor. Astfel, când tirada lungă din actul al treilea se sfârşeşte, auzitorii constată cu părere de rău că a fost prea scurtă.

Gesturile şi mimica dlui Manolescu nu-i sunt mai prejos de avântul şi claritatea dicţiunei. Fieştecare moment în parte e desăvârşit, ori cel puţin destul de aproape de desăvârşire.

Dar este un lucru pe care junele nostru trebuie să-l înveţe: stăpânirea de sine. Nu ştie să menajeze efectele; o ia prea repede şi cu prea mult zel de la început; îşi cheltuieşte toate puterile înainte de vreme, şi pentru aceea întregul joc face impresia unui lucru răsfirat şi lipsit de unitate.

Ce frumos e începutul actului întâi! Pe la sfârşit, însă, el cade, şi nu cade fiindcă actorul joacă în urmă cu mai puţin avânt, ci fiindcă îşi dăduse prea mult avânt la început. - Începând de la actul al treilea, d. Manolescu îşi poartă apoi rolul cu măiestrie şi îl duce, rădicându-se mereu, până la actul V, când pare obosit, şi tocmai prin aceasta produce un efect puternic. Scena între regina, Salust şi Ruy Blas este cea mai bine jucată dintre toate, şi îndeosebi d. Manolescu în această scenă ni se dovedeşte de [sic] un actor cu talente extraordinare. Tocmai, însă, bunul cumpăt, cu care îl vedem jucând în acest act, dă întregei scene o deosebită înălţime estetică.

Legea artistului trebuie să fie stăpânirea asupra pasiunilor pe care le înfăţişează.

TEATRUL ROMÂNESC

Societatea dramatică națională în anul acesta a mai căpătat în sânu-i o nouă societară de mâna întâia, al cărui *[sic]* nume este destul de cunoscut publicului românesc, şi care cu drept cuvânt, între toate femeile din Teatrul Național, se poate numi o artistă eminentă: voim a vorbi despre d-na R. Stavrescu, pe care în zilele astea publicul o va vedea pentru întâia oară în această stagiune. D-na R.Stavrescu se va arăta în *Comediana,* unul din rolele sale de predilecție. Celor ce au mai văzut pe artista română în acest rol este de prisos să le mai atragem atenția asupra afişului, ce va anunța, precum aflăm, în curând întâia reprezentație a *Comedianei.* Celor ce n-au mai văzut-o, ne credem datori a le atrage serios atenția, ca să nu scape acest spectacol din toate punctele de privire interesant. - *Comediana* este o piesă în care cele mai frumoase sentimente, caracterele cele mai interesante, unele înalte, altele triviale, sunt cu mult meşteşug țesute ca să dea naştere la o acțiune foarte dramatică, plină de situații teatrale. - D-na R. Stavrescu joacă rolul artistei. O altă societară, nu mai puțin simpatică publicului, d-na Sarandi, joacă rolul falsei artiste. E foarte interesantă împletirea acestor două existențe, - una, reflexivă, plină de sentimente mari, şi a cărei viață stă în domenul idealului; alta, uşoară, neroadă, plină de patimi comune, şi pentru care tot ce nu e realitate, tot ce nu-i pipăit nu are ființă. Opoziția acestor două caractere şi

situaţiile dramatice ce se nasc din ciocnirea lor este resortul de căpetenie al acestei drame.

Marţi, 21 n., va fi întâia reprezentaţie a *Comedianei*. Lângă numele unei artiste de atâta merit, cum este d-na R. Stavrescu, nu pot să treacă laudele banale cu cari cronicarii teatrali încarcă, prin anticipare, unele nume ce nu strălucesc decât numai prin lipsa de merit a celor ce le poartă. Meritul şi adevăratul talent sunt mult mai presus de nevoia reclamei, şi de aceea ne mărginim numai a anunţa reprezentaţia de reintrare a artistei R. Stavrescu.

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Naţional a intrat cu stagiunea aceasta într-o eră de adevărat progres. Din toate punctele de vedere, această instituţie a luat acuma un avânt îmbucurător, care ar fi de dorit să meargă tot înainte. Producţiile nouă ale stagiunii *(Copila din flori, Hamlet, Scrisoarea pierdută, Boccaccio* şi, în sfârşit, cea mai importantă dintre toate, *Ovidiu* al eminentului nostru poet d. V. Alecsandri) au fost în genere bine interpretate, şi, potrivit mijloacelor încă neîndestulătoare ale teatrului nostru, bine puse în scenă. Precum se vede, lipsa relativă de mijloace provine în parte şi din mărginirea activităţii Societăţii dramatice la numai trei reprezentaţiuni pe săptămână, şi acesta tocmai în lunile de iarnă. Un teatru aşa de mare, cu atâta personal artistic, cu un aparat de scenă şi de administraţie atât de numeros, nu poate face bune afaceri şi prin urmare nu poate nici artisticeşte progresa într-un chip normal - fiindcă mai ales în teatru cestiunea artistică este strâns legată de cea finanţiară - pe câtă vreme produce sistematic numai trei din şapte părţi ale timpului. Pentru a produce bine, trebuie să câştige mult, şi pentru a câştiga mult, trebuie să producă mereu. Trebuie dar neapărat adoptată sistema reprezentaţiunilor fără întrerupere în toate serile; asemenea, trebuie adoptată şi sistema *seriilor*: o piesă pusă pe afiş trebuie jucată necontenit, şi şirul ei nu trebuie întrerupt decât atunci când ar da un deficit. Spre a pune o piesă în scenă,

mai ales una originală, se cere munca autorului pentru a o scrie, munca actorilor pentru a o studia şi munca întregului aparat al regiei de scenă pentru a o *monta*. Această muncă multiplă trebuie plătită din produsul piesei. Cu cât piesa rezistă mai mult, cu atât aduce mai multe foloase: economiceşte poate plăti mai îndestulător cheltuiala de puteri ce ea a necesitat; artisticeşte, dă pas actorilor să prepare mai în ticnă alte producţiuni, îi deprinde a studia mai bine rolurile, iar pe public a nu cere de la reprezentaţiile pieselor alt decât o exhibiţiune cât se poate mai îngrijită şi mai proprie de artă teatrală, iar nu o serie variată de romanuri ori de poveşti în acţiune, dintre cari una ar înceta să mai fie interesantă o dată ce el ar cunoaşte-o, trebuind numai¬decât altă nouă spre a-i mai deştepta interesul pentru teatru.

În teatru este, sau trebuie să fie, mai puţin importantă întrebarea *ce* se joacă, decât *cum* se joacă. Că trebuiesc amân¬două elementele, literatură şi interpretaţie, să fie bune pentru a produce ceva perfect mulţumitor pentru public nu încape vorbă; dar tot asemenea nu încape vorbă că între două teatre dintre cari unul ar juca foarte bine o piesă destul de mediocră, iar altul ar juca foarte rău un cap-de-operă, cel dintâi este *un teatru* mai bun. Era un timp, nu demult, când întreprinderile teatrale, curat private, având o existenţă nehotărâtă şi provi - zorie, nu puteau subzista decât apelând numai la o infinită varietate de spectacole, mai toate melodrame franţuzeşti de senzaţie; toate romanurile de bulevard, toată literatura de industrie, dramatizate, treceau una câte una într-o stagiune de patru luni. Publicul îndărătnic la citire găsea la teatru romanul gata în acţiune; într-o seară vedea desfăşurându-se înainte-i, cu toate fabuloasele ei peripeţii, o poveste viu ilustrată, care ar fi costat cu mult mai mult timp şi atenţiune pentru a fi citită. Piesele montate într-un mod absurd se jucau într-un mod ridicul, pentru că într-o săptămână trebuiau cel puţin două cu totul nouă: era un fel de muncă silnică artistică, făcută cu oameni de strânsură, şi care trebuiau să ucidă şi rarele talente

ce din întâmplare se iveau între aceia. Din norocire, timpurile acelea au trecut; Teatrul Național este astăzi o instituție de stat, cultura se lățește tot mai mult, publicul încetul cu încetul se deprinde a privi teatrul ca teatru, şi astfel, cătuşi de puțin interesantă să fie piesa, numai bine să fie jucată, totdeauna munca artiştilor va fi potrivit răsplătită. Cu bucurie constatăm că se face de amândouă părțile un progres paralel: de o parte teatrul a început a lucra în sensul cel adevărat, de altă parte publicul, fără deosebire de clase, a dovedit, mai ales în stagiunea aceasta, că susține Teatrul Național cu toată bunăvoința.

Este de dorit şi sperăm că atât Societatea dramatică, cât şi publicul să continue pe calea cea bună pe care în fine au apucat. Fără îndoială că o instituție tânără cum e Societatea noastră dramatică, deşi compusă în mare parte de artişti plini de talent, nu poate da producțiuni necriticabile; de altă parte, administrația Teatrului Național, neavând încă o tradiție stabilită, nu şi-a putut până acum fixa bine o sistemă de vederi, cum au toate instituțiile de acelaşi fel mai vechi din străinătate; însă prin mai multă disciplină, tragere de inimă şi cunoştință de cauză din toate părțile, Teatrul Național, cu elementele de care dispune şi cu situația de stat ce i s-a creat, va putea ajunge la o stare mai înaltă de dezvoltare. Se înțelege că pentru această înaintare, mai mult decât pentru orice, competența este neapărată, şi fără a contesta deocamdată niminui această competență, vom face din vreme în vreme sub acestă rubrică, asupra mersului Teatrului Național, observațiile noastre, cu încrederea că o părere bună niciodată nu strică şi este oricând bine primită de către aceia cari, dacă nu le ajunge totdeauna competența, îndeplinesc lipsa prin o mai mare bunăvoință. La Teatrul Liric Regal din Stockholm s-a cântat în stagiunea aceasta *Neaga,* operă romantică, al cărei subiect este tras din viața poporului român, de Carmen Sylva. Opera s-a jucat cu costume româneşti originale şi a avut un succes strălucit.

CRONICA TEATRALĂ [I]

Direcția generală a teatrelor a voit să dovească în stagiunea aceasta că şi cu băieți şi tinere de la noi se poate face ceea ce odinioară făcea *papa* Franchetti cu *ragazzi* italiani - şi a dovedit-o cu prisos: *ragazzi* bătrânul impresariu au rămas cu mult pe jos.

Sâmbătă, 28 septemvrie, s-a deschis stagiunea Teatrului Național cu *Lucia de Lamermoor,* preacunoscuta operă lirică a lui Donizetti.

Rugăm pe cititori să nu ne ia în nume de rău că-i scutim de notița de rigoare despre viața melancolicului compozitor şi despre circumstanțele în cari s-a produs şi executat întâia oară această operă. S-au făcut de atâtea ori acele notițe de câte ori s-a dat la Bucureşti *Lucia,* şi de câte ori s-a dat *Lucia* la noi nu se mai poate număra: nu e cucoană de mahala, nu e ştrengar de uliță care să nu cunoască întreaga partiție pe de rost.

Şi apoi, unde mai pui flaşnetele! flaşnetele, flagelul capitalei tânărului nostru regat. Sâmbătă seara, când mergeam la teatru, o flaşnetă cânta devale, la „Gambrinus", aria finală, „ *Tu, che alcielspiegasti...",* foarte încet şi tânguios. Uite, acum, când scriu aceste rânduri, în biuroul redacției noastre, casele Lempart pe bulevard - de aceea şi zic unii confrați „foaia de bulevard" - pe onoarea mea! a început să cânte o flaşnetă în curte - e tot cea de la berărie: „ *Tu, che al ciel...*"

Dacă Nazarineanul ar propovedui cuvântul astăzi la Bucureşti literatura biblică s-ar înavuţi cu încă o fericire, a opta:

„Fericiţi cei fuduli de urechi, că aceia n-aud flaşnetele!"

Asta e partea grozavă a capodoperelor populare şi ieftine! Mi-e ruşine, dar trebuie să mărturisesc că pe mine multe capodopere de soiul *Luciei,* de care sunt infectate toate răspântiile şi toate clavirele din mahalale, mă vâră într-un fel de furnicătură de nervi foarte neplăcută - o senzaţie analoagă cu efectul ce ţi-l produce dulceaţa de vişine după ce ai luat cu ea multă vreme hapurile lui Morizon.

Am dreptul, prin urmare, să crez că unul dintre cei mai mari şovinişti sâmbătă seara la Teatrul Naţional am fost eu. Dacă *Lucia* era cântată de nu ştiu care Biscottina sau Biscottini din lume, nu mergeam. M-a apucat însă şovinismul pe dinainte şi am înghiţit-o româneşte de la început până la partea flaşnetii; şi mergea încet, domol de tot, aşa că şovinismul meu a fost pus, probabil, la vreo zece minute de încercare în plus peste vremea cerută de *tempo obligato* al partiturii.

Dar nu face nimica, nu-mi pare rău: când e vorba de aşa încercări naţionale, fiecare e dator să se sacrifice - chiar şi Donizetti.

*

În condiţiile în care s-a deschis stagiunea aceasta, este aproape peste putinţă cuiva, după părerea mea, să facă o critică teatrală amănunţită. În cinci seri am avut: o operă italiană, o tragedie englezească tradusă în franţuzeşte, după mai multe texte, cam în româneşte, o piesă-antichitate - cum ar zice ele - gantul Gion în stilul lui tigheluit - şi o operă bufă franţuzească.

E cea mai prodigioasă productivitate ce o poate da un teatru, cu atât mai prodigioasă cu cât toate patru producţiile acestea s-au bucurat de un succes nemaipomenit.

Patru succese nemaipomenite în Bucureşti însemnează ceva! Publicul nostru este, poate, cel mai cunoscător de pe continent.

Nu ştiu cum se face, dar în orice seară mă pot prinde că de la galerie până la orchestră nu găseşti un găgăuţă măcar, unul singur, care să aplaude fără să priceapă, sau care să ia de bani buni cine ştie ce specul㠺arlatanească şi grosolană a sentimentelor de patriotism şi naţionalism în artă. Nu, nici un găgăuţă: toţi, de orice sex şi de orice vârstă, au o educaţie artistică hiperrafinată, şi nu pot plăti nerozeşte, oricât ar fi eticheta de naţională, o marfă de contrabandă artistică.

Patru succese aşa de miraculoase în patru genuri aşa de deosebite! pas de te ţine cu condeiul după ele! O cronică uşoară, mai mult nişte notiţe generale asupra vertiginosului avânt al teatrului nostru naţional - iată ce pot face eu deocamdată.

Înainte de deschiderea stagiunii, s-a făcut multă discuţie despre opera şi opereta română. Erau şi aci, ca în orice discuţie despre ceva ce *are să fie,* pesimişti şi optimişti. Ba are să iasă rău, ba are să iasă bine, ba nu, ba da, şi, discuţia încălzindu-se, pe lângă celelalte şi cele late, s-au zis şi vorbe groase. De aci apoi s-au ivit supărări, cari s-au tradus mai la urmă prin faptul regretabil că Direcţia teatrelor a refuzat gazetelor pesimiste locul la care aveau dreptul în Teatrul Naţional după datină şi bună-cuviinţă.

Ce bine că noi am rămas în acea discuţie neutri! noi avem bilet, şi, fiindcă ţinem mult la el şi voim să-l păstrăm, promitem onor. direcţiunii cea mai desăvârşită amabilitate.

S-a deschis, în sfârşit, stagiunea în necazul pesimiştilor, şi încă d-a dreptul, fără încunjur, cu operă.

D-şoara Leria, deprinsă cu focul rampei, a început bătălia, şi era peste putinţă, cu bravura d-sale artistică, să nu o câştige; cu atât mai bravă însă a fost d-şoara Leria cu cât comparşii cari

o secundau erau cu toţii recruţi nedeprinşi, cari intrau pentru întâia oară în foc.

Să facem vorbă puţină despre *Lucia.* Chestiunea întreprinderilor artistice de acest fel internaţional este o chestiune curat economică: cât dai, atâta iei - scurtă socoteală. Adevărul acesta îl ilustrează foarte bine împrejurarea că baritonul Popovici este în ajun de a intra la Opera imperială din Viena, Teodorini este la Barcelona sau mai ştiu eu unde, şi Bârseasca este pensionară la Burgtheater.

O ilustrare mai picantă a celor ce zicem se va vedea în anecdota pe care o dăm aci la sfârşit.

În toată Europa este astăzi, în legătură cu criza economică, o mare criză de cântăreţi de operă - amândouă din cauza Americii. Un confrate al meu, care se pricepe la economia politică, mă asigură că criza economică a Europei se datoreşte în mare parte cerealelor americane, care inundă pieţele vechiului continent.

Eu nu mă pricep la economia politică, dar cum îmi explică de bine confratele meu relaţia între *cerere* şi *ofertă* şi între valoarea convenţională şi cea reală, înţeleg lucrul foarte bine. Atunci stabilesc eu teoria: America ne dă grâne şi ne ia cântăreţii.

Târgurile bogate, răsărite ca prin minune în câţiva ani pe nomolurile aurifere ale Lumii Nouă, au nevoie de petreceri de lux, şi şi le pot plăti mai bine decât noi.

Unde mai pui apoi efectele dezastroase ale umidităţii coastelor americane, care ruinează în scurt timp vocile italienilor, şi frigurile galbene, care dau o mortalitate foarte însemnată printre cântăreţii de importaţie europeană.

Pe un vapor cu destinaţie pentru Antile se îmbarcase odată un *impressario* cu o trupă de operă. În trupă era şi un

tenor care avea în contractul său anume stipulația că numai dânsul va cânta în operele de forță.

Vaporul pornește. Era o seară de basmu: luna plină și marea liniștită. Toată lumea se tolănea pe covertă.

Tenorul începe să cânte o cavatină. Numaidecât alt tenor îi răspunde; apoi altul, apoi al treilea și încă unul: erau cinci tenori de forță. Imediat tenorul nostru exclusivist protestează:

- *Signor impressario,* d-ta ai convenit cu mine să fiu numai eu tenor în trupa d-tale, și d-ta mai ai încă patru!

- *Caro signor mio,* răspunde impresariul, d-ta nu știi ce sunt frigurile galbene; întreabă-mă pe mine, să-ți spun. Anul trecut am avut pentru Havana patru tenori și am rămas fără nici unul; anul ăsta am luat cinci, ca să-mi rămâie unul și mie.

Închipuiască-și oricine puterea de concurență a Americei: pentru ca să capete unul, plătește cinci.

Astfel am ajuns noi, europenii, bătrâni iubitori de teatru liric, în așa hal încât nu ne-a rămas decât să înființăm pretutindeni opere italiane... naționale. Desigur că pe d. Rașianu n-are să ni-l dispute America. Cât e de mititel și de slăbuț delicatul nostru tenoraș, impresariul, care știe ce sunt frigurile galbene, nu l-ar lua în corabie.

Dar câte suveniri vesele din copilărie - răposatul Pio Motta, și el se lua la serios! - îmi deșteaptă mie arătarea nobilului lord Arthur Buclaw, ginere nenorocit, care cade în patul nupțial victima pumnalului Luciei, prea credincioasă amantului ei pentru a putea suferi pe un altul!

Nu e vorba, o domnișoară nu ar trebui să fie prea credincioasă unui altuia pentru a nu putea suferi o așa miniatură de ginere. Aceasta a fost chiar un *truc* admirabil al direcției teatrului de a întări efectul tragic al scenei de nebunie și a scuza mai bine crima nefericitei mirese.

Bietul nobilul lord Buclaw! el e ursit pesemne a nu ni se înfăţişa nouă la Bucureşti decât cu nişte foarte iconomice dimensiuni: voce subţirică, talie şi mai subţirică, o spadă foarte subţirică şi nişte pulpe şi mai subţirele - prea foarte slăbuţ: un fel de lord de post.

Ravenswood are şi el cusururile lui: nişte maniere prea de amploiat de la primărie; se cam lasă a fi smucit de Lucia pentru a înainta la rampă în momentele acute ale duetului; dar cel puţin e un băiat curăţel, bine făcut, şi picioarele i sunt mai groase decât spada. Cântă şi el cam fals, cam prea sus, dar asta s-ar putea scuza cu aceea că atunci orchestra cântă cam prea jos - şi cel puţin cântă, nu fluieră ca nenorocitul său rival.

.

Cine s-ar duce în America dintre toţi, ştiu eu - d-ra Leria. Cu minunatul său talent, cu maniera fină cu care interpretează până şi cele mai mici fraze, şi cât o prinde de bine a fi pe scenă, de mult s-ar fi şi dus, dacă n-ar fi avut o sănătate cu deosebire debilă, care o osândeşte chiar la o inactivitate artistică, când nu poate cânta aici la noi, unde are îngrijirile şi liniştea familiei. În această slăbiciune fizică a simpaticei cantatrice găsim explicarea avantajului că posedăm pe scena noastră o aşa de superioară artistă, avantaj de care ne felicităm cu caracteristica cruzime a egoismului omenesc.

.

Despre *Hamlet* şi *Fântâna Blanduziei* s-au zis destule. Zilele trecute s-a dat chiar aci o critică amănunţită asupra executării tragediei lui Shakespeare.

Girofle-Girofla - încă un succes.

Iulian este un om, un adevărat artist: el e comic nu numai pentru el, e comic pentru toţi.

Murzuc pare că abuzează de cafea nu numai pentru a-şi zugrăvi chipul de maur: glasul îi e foarte înecat şi intonează grozav de alături.

Marasquin joacă pe găgăuţă cu destulă sinceritate, şi la falsete poate da mult înainte nobilului lord Buclaw - în orice caz, e departe de a face o figură aşa de tristă ca mititelul scoţian.

Doamna Dănescu, deşi bucurându-se de nişte proporţii foarte respectabile, cancanează cu destulă furie.

Cancanul a avut un succes monstru şi e totdeuna bisat.

Girofle, Pedro şi Paquitta... nici pe aceste tinere debutante nu e, din nenorocire, primejdie să ni le răpească Lumea Nouă.

Dar ce e lumea asta fără cuvânt şi, prin urmare, fără scuză?

Într-un oraş mic de provincie a venit un fel de *papa* Franchetti cu câţiva *ragazzi, tutti assoluti,* să dea un şir de reprezentaţii. Prima reprezentaţie: *Il Trovatore,* alt capodoperă care-mi face mie efectul dulceţii de vişine.

La actul întâi, după canzona Trovatorului la cantonadă, publicul cheamă pe assolutul pe scenă şi trage-i:

„Abbasso, fuori, buffone!Alla porta, canaglia!"

Şi fluierături, şi huiduieli zguduitoare, o tempestă turbată.

Bietul Trovator se închină, mulţumeşte şi iese. A doua seară iar aşa, a treia seară iar. În sfârşit, a patra seară, în mijlocul unui zgomot infernal, Trovator îşi scoate casca, înaintează la rampă şi face semn că vrea să vorbească. Tot publicul tace şi ascultă, şi el:

- *Signore e signori,* le zice, ştiţi dumneavoastră câtă leafă am eu ca să vă cânt aici?

- Nu, nu! Cât? din toate părţile sălii.

- Am cinci sute de lei pe lună. Ei! nu cumva poftiţi dumneavoastră să vă cânt pe cinci sute ca pentru zece mii? Îmi

pare rău! Apoi daca eram tenor bun, nu mai găseam eu să cânt în altă parte? Tocmai aici la dumneavoastră era să ajung?

Publicul a fost pe deplin pătruns de logica Tovatorului: din seara aceea s-a făcut pace, şi tenorul a mers din reuşită în reuşită, ba încă la plecare i s-au făcut şi ovaţiuni.

În aşteptarea unui al cincilea mare succes, Teatrul Naţional reia pe rând *Lucia* şi *Girofle.* Se anunţă pentru curând sosirea trupei de balet, care să ne dea pantomime. Cel puţin aceia n-au să cânte.

CRONICA TEATRALĂ [II]

Un copil răsfăţat, un *Pepi* sau un *Toto,* a trăit în sânul familiei până la o vârstă cam înaintată. *Papa* şi *maman* i-au permis să bage mâna în bucate, să se strâmbe la lume, să se vâre în conversaţia oamenilor bătrâni, să ocărască şi să înjure pe trecători; i-au zis că e admirabil, extraordinar, fenomenal de frumuseţe şi de spirit; l-au lăsat să fie leneş şi să arunce cartea în capul pedagogului; într-un cuvânt, *papa* şi *maman,* dintr-o dragoste rău inspirată, i-au încurajat copilului toate neroziile.

Domnul *Pepi* al nostru a ajuns acum băieţel aşa de mare, încât *papa* şi *maman* trebuie să se desparţă cu lacrămi de dânsul şi să-l înfunde într-un pensionat. Junele nostru merge în institut cu acea zestre de rele năravuri, care a progresat, graţie complezenţei părinţilor lui simpli, până într-atât, încât a ajuns nesuferită pentru lumea străină.

La pensionat, numaidecât, domnul *Pepi* începe să capete observaţii, admoniţii şi în sfârşit pedepse, una mai aspră decât alta. Închipuiască-şi oricine figura lunguiaţă şi ochii rotunzi ce-i face băiatul când aude observaţia aceasta:

„Domnule *Pepi,* ceea ce faci d-ta nu se face: mergi la arest!"

Scurt.

D. *Pepi* se revoltă, ţipă, plânge, se zvârcoleşte; dă din mâini şi din picioare: un adevărat scandal!

Cum se poate, el, admirabilul, extraordinarul, fenomenalul, să capete observații! să fie pus la arest! Şi seara, când merge acasă, face o reclamație plină de obidă lui *papa* şi lui *maman,* că l-au certat la şcoală şi că el nu vrea să mai meargă să învețe.

Dar o să-mi zică cineva: ce are a face istoria lui *Pepi* cu teatrul?

Iată ce are a face.

Istoria băiatului corupt de laude şi aplaude este numai o parimie: junele cel imposibil, care se minunează şi se revoltă grozav când i se face cumva o observare critică, este Teatrul Național. Ca şi *Pepi,* teatrul nostru s-a deprins a nu citi despre dânsul la gazetă decât: „Domnul X... admirabil! doamna Y... fenomenală! domnişoara Z. sublimă!"

Şi astfel, când un om care pricepe lucrul cutează să rupă armonia acestor platitudini şi să zică de bună-credință: „Domnul X. fals; doamna Y. lipsită de talent; domnişoara Z. imposibilă", ține-te: obidă, nervi şi istericale!

Întrebăm: până când copilăriile astea *ă la Pepi* cel fără viitor?

Noi, artiştii, scriitorii, cronicarii, publiciştii, suntem oare o familie în sânul căreia trebuie să ne tămâiem reciproc şi mutual spre a face admirația unui public de gură-cască? Ar fi trist să fie aşa.

Nu. Noi suntem o seamă de oameni pe cari dispozițiile noastre intelectuale şi morale ne-au abătut de la o cale mai utilitară în viață şi ne-au împins la nişte cariere a căror răsplată completă nu poate sta decât în înalta satisfacție morală că, supunându-ne unei irezistibile vocațiuni, am muncit pentru cultura poporului nostru cu sinceră iubire de adevăr.

Şi afară de aceste considerațiuni mai înalte - prea înalte poate pentru unele naturi deplasate în mişcarea artistică - să ne coborâm chiar pe terenul mai strâmt al personalității unui artist: nu au obosit încă domnii şi doamnele de la teatru de eternele laude banale cu care îi încarcă zilnic gazetele noastre?

Cum adică? Noi, care ne pretindem că facem artă, literatură şi ştiinţă, suntem, în mijlocul societăţii noastre, o conjuraţie, o conspiraţie, al cărei cuvânt de ordine ar fi nesinceritatea, neadevărul şi tragerea pe sfoară a publicului profan, mai puţin deprins decât noi la judecata lucrurilor de artă?

Nu, nu poate fi astfel, şi - oricât ne-ar părea de rău dacă aceasta ar produce oarecare nervozitate în anumite locuri - ne simţim datori a-i spune teatrului nostru adevărul şi a-i arăta cusururile ce trebuie să şi le îndrepte. Făcând aceasta, credem sincer că facem mai mult bine copilului nărăvit de răsfăţuri decât i-au făcut aceia cari l-au încurajat în relele sale deprinderi. Şi astfel, cât timp împrejurări materiale nu ne vor împiedeca de la îndeplinirea acestei datorii, o vom îndeplini-o după puterea noastră.

Ştie cineva ce e teatrul, atunci trebuie să ştie asemenea că: un artist necriticabil nu poate exista, o piesă fără cusururi nu se găseşte până acuma, şi o reprezentaţie teatrală absolut perfectă nici nu s-a văzut, nici nu se va vedea vreodată. Ei! nu e o copilărie să pretindem că aceste minunăţii nevăzute în toată lumea s-ar putea vedea la noi, în Bucureşti?

Chestia în artă nu stă în atingerea absolutei perfecţii, ci în o relativă lipsă de imperfecţiuni. Şi tocmai aci stă rolul criticei: să semnaleze imperfecţiile şi să recomande eliminarea lor, daca lucrul e cu putinţă.

Astfel, de ce e Manolescu mult mai bine în *Hamlet* decât în *Ruy Blas?* Pentru că în cel dintâi e mult mai puţin imperfect decât în cel de-al doilea. Şi e mai uşor unui talent tânăr şi sănătos să se apropie mai mult de perfecţie într-un rol aşa de bine făcut, cum este melancolicul şi simpaticul prinţ al Danemarcei - cu nehotărârea lui, cu despreţul lui pentru deşertăciunile omeneşti, cu filozofia lui şi cu dorul acela, pe atât de nesecat pe cât e de neajutat de energie, de a răzbuna pe nobilul şi nefericitul său tată - decât rolul lacheului blagoman

şi impertinent, debitând toată seara tirade piramidale, în care-şi face reclama măreţelor sale calităţi de inimă.

Fireşte, pentru o natură înzestrată şi încă nedeprinsă îndeajuns ca a lui Manolescu, e mai uşor a compune o figură shakespeariană plină de adevăr decât un rol sec şi imposibil de fals, product tipic al unei şcoale literare pe care pentru teatru n-o mai poate scăpa de părăsire şi uitare nici chiar teatrul retoric şi frumuseţile stilistice ale unui Victor Hugo sau Schiller.

Ceea ce zicem de Manolescu în *Hamlet* şi *Ruy Blas* vom zice şi de d-na Ar. Romanescu-Manolescu în *Ofelia* şi *Jeanne d'Arc*.

Dar cum? cutezi să critici pe Victor Hugo şi pe Schiller? Da. În ţara noastră, care e reputată ca foarte liberală şi progresistă, poate că ne-a mai rămas să mai scuturăm jugul unui rest de fetişism şi să cucerim încă o libertate foarte necesară culturii publice: libertatea judecăţii în materie intelectuală. S-a apucat odată să se ştie că Victor Hugo şi Schiller au fost mari poeţi, s-a mântuit: daca vrei să-ţi găseşti beleaua, poftim de spune cuiva, şi mai ales acelora ce n-au habar de scrierile acestor doi poeţi, că *Ruy Blas* şi *Fecioara de la Orleans,* cu toate admirabilele lor calităţi lirice, au ca bucăţi dramatice o foarte contestată şi slabă valoare.

Şi cu toate acestea, daca ar fi să-mi stârnesc o revoltă tot aşa de mare în cercurile noastre artistice ca şi cu cronica mea trecută, cutez a-mi spune părerea.

Faptul cum că Victor Hugo şi Schiller au fost mari gânditori, nişte înalte talente artistice ca poeţi lirici, nu împiedică deloc ca piesele lor teatrale să aibă, în loc de scene, nişte conferenţe, şi, în loc de acţiune, numai o sarbădă concurenţă de tirade retorice. Aceste piese nu au în ele nici un tip, nici un caracter posibil şi susţinut; ele, de pe teatru, ca de pe o tribună, îndoapă publicul cu un optimism tendenţios revoltător, arătându-i o galerie de păpuşi - lipsite de atributele fatale ale vieţii reale - toate bune, toate generoase şi poetice, care toate

vorbesc într-un lirism trandafiriu, insuportabil până la urma urmelor pentru publicul modern. Din piesele acestea se pot scoate acte întregi, şi piesa rămâne tot piesă, şi fiece act e de sine stătător, ca şi un organism de pe treapta zoologică din urmă, care, fragmentat în câte părţi voieşti, îţi dă tot atâtea vietăţi de acelaşi fel.

Şi cât sunt de grele de jucat, tocmai pentru că sunt false şi indigeste!

Dar să mă opresc aci. Să critic eu pe Victor Hugo şi pe Schiller! Cum se poate?

Să trec dar la lucruri mai vesele şi mai puţin compro¬miţătoare.

La *Ruy Blas* aveam în bancă lângă mine un vecin glumeţ. Ruy Blas, ajuns prim-ministru, maltratează în o tiradă gigantică de 104 versuri pe miniştri, pe care-i surprinde certându-se ca bandiţii, în gura mare, la consiliu în palat, în picioare, în lipsă de scaune, certându-se asupra împărţirii bunurilor Spaniei. Miniştrii - vreo cinsprezece, toţi coriştii (pe atunci Spania avea cinsprezece departamente, se vede) - sunt foarte nespălaţi şi rău îmbrăcaţi.

Vecinul meu din bancă îmi şopteşte observaţia:

- Eu în locul lui Ruy Blas nu m-aş mira deloc că jefuiesc Spania; nişte bieţi zdrenţuroşi şi nepieptănaţi ca ăştia cu greu pot rămâne oameni de treabă!

Adevărul e că tot firul, poleielile şi mătasea le luase onestul Ruy Blas, ca tot lacheul ajuns, şi colegii din minister aveau aerul nici chiar de bandiţi, ci de-a dreptul de cerşetori.

Regina din *Ruy Blas* are un vecinic surâs, grozav de dulce şi de familiar, care contrastează într-un chip picant cu dignitatea cerută la curtea ei aşa de rigidă. Tocmai această rigiditate ultracatolică o face pe rotunjoara Maria de Neubourg să exclame:

„De când sunt, de-un an, regină, *mă sting...*"

La acest strigăt de mâhnire al blondei şi durduliei germane, vecinul meu din bancă îmi observă:

- De un an se stinge! Închipuieşte-ţi ce proporţii trebuie să fi avut acum un an!

Observarea trecătoare a vecinului meu are un important fond de adevăr, şi anume acesta: artistul dramatic este un executant instrumental, al cărui instrument este însăşi fiinţa lui materială.

Un instrument poate fi minunat pentru o anume bucată, foarte nepotrivit pentru alta, absolut imposibil pentru o a treia.

Ţipătul feroce de alarmă nu ni-l poate da clarineta guturăiată: ni-l dă trâmbiţa metalică cu glasul ei strălucitor şi eroic. Dar pentru aceasta, cu accentele-i mai slabe, şi melancolice şi vesele, clarineta nu rămâne un instrument mai puţin preţios: când e vorba a ne da fraza idilică, pastorală, o trâmbiţă ce se respectă trebuie să lase clarineta să-i treacă înainte.

Astfel, o artistă care se bucură de nişte proporţii relativ fericite este, prin chiar aceste avantaje demne de invidiat în viaţa privată, împiedicată de a ne reprezenta pe scenă personaje suferinde sau prea eterice. Tot asemenea, pe o damă cu proporţii şi linii mai delicate, micuţă şi agilă, nu o prinde deloc - cu atât mai puţin cu cât şi-ar da mai multe sforţări - să joace pe o vitează amazonă.

Nepotriviri de acestea ne amintesc totdeauna concertele populare ale muzicelor militare dirijate de sergenţi-majori, care fac furori la grădinile publice din provincie cu variaţiile *Carnavalului de Veneţia* executate pe trâmbiţă. Pentru gură-cască din provincie lucrul face un efect ameţitor; pentru cine are, însă, gustul câtuşi de puţin dezvoltat, e o anomalie artistică intolerabilă.

Nu e foarte greu a arăta că e adevărat ceea ce spunem. E aşa de plăcută apariţia doamnei Ana Manolescu în Casilda din

Ruy Blas; e aşa de gentilă şi de convenabilă maliţioasa spaniolă, încât ne rămâne dintr-o bucăţică de rol o impresie mult mai vie decât din tot bagajul liric al eroinei din piesă. Asemenea şi contele d'Onate, care n-are decât câteva replice, în raport cu colosalul *hors-d'oeuvre* Don Cesar de Bazan, căruia i se consacră un act întreg, al patrulea, tocmai când acţiunea ar trebui să se precipite.

Pentru ce? Pentru că instrumentele sunt potrivite, în acord, şi se cântă bine pe ele.

Un alt exemplu, prin contrariu: Panu, în *Jeanna d'Arc,* apare în sfite grele, cu cârja arhiepiscopală, ca monseniorul de Reims. Deocamdată, publicul nu recunoaşte sub venerabila barbă pe simpaticul comic: cum deschide însă eminenţia-sa gura, deşi spune lucruri foarte catolice, toată sala izbucneşte într-un acces de veselie nebiruită. Nu e vorba, între noi fie zis, şi eminenţia-sa monseniorul de Reims prea seamănă cu popa Zăbavă. Şi, în fine, Manolescu, un începător, cu toate imperfecţiile lui, este preferabil în *Hamlet* lui Rossi, cu toată virtuozitatea acestuia. Rossi este un virtuoz; el joacă pe Hamlet şi pe Romeo cu o interpretare miraculoasă. Ce folos însă? E o cavatină de Rossini, cu ruladele, pichetatele şi fioriturile ei, executată exact şi bine, dar. de un trombon.

Nu! asta nu ne poate da o mulţumire artistică deplină; şi de aceea preferim pe Manolescu.

Aşa e, actorul este un instrument, al cărui instrumentist este înăuntru: spiritul, sufletul lui. Interiorul artistului - acolo stă chestiunea cea mare; pentru că, mai la urmă, orice corp sănătos şi întreg ar fi un bun instrument pentru teatru; dar câte instrumente admirabile, în interiorul cărora doarme o brută, incapabilă de a înţelege oricât de pe departe ce minuni ar putea face cu el; - interiorul, cu înţelegerea şi simţirea lui!

Despre Preville, vestitul comic şi profesor francez, se povesteşte următoarele:

O elevă care voia să debuteze repeta dinaintea lui scena de jale a unei amante delăsate pentru o alta de amantu-i necredincios.

- Mai cald, domnişoară, mai cald! îi zicea mereu profesorul.

Fata, însă, nu ieşea din al ei. În sfârşit, Preville, plictisit, strigă:

- Pentru numele lui Dumnezeu, domnişoară! d-ta eşti aici o amantă trădată şi părăsită, fii mai caldă!. Ai dumneata amant?

- Da, domnule.

- Cum îl cheamă?

- Ernest.

- Îl iubeşti?

- O, da!

- Mult?

- O, da, foarte mult.

- Ei! ia presupune că te pomeneşti odată cu o nenorocire: Ernest, pe care-l iubeşti aşa de mult, te lasă şi fuge cu o prietină a d-tale; îți pierzi amantul pentru totdeuna: ce faci?

- Iau altul.

- Altul! strigă Preville deznădăjduit. Altul! Domnişoară, lasă-te de teatru şi apucă-te de cusătorie!

Bună vorbă, dar să poftească s-o zică la teatrul nostru daca vrea să treacă numaidecât de duşman al instituțiilor noastre naționale.

Cum se poate să nu încurajezi începuturile noastre de cultură?! Dar, slavă Domnului! de la 1835 în fiece an - şi e jumătate de veac la mijloc! - ce facem alta decât să încurajăm mereu la începuturi? N-ar fi odată vremea să isprăvim cu începuturile astea interminabile?

Însă mă pun contra unui curent aproape general. Tocmai; recunosc. Dar de când n-are cineva voie să gândească şi să-şi spună părerea daca n-o mai împărtăşeşte şi un altul? Se critică

la noi tot, şi profan şi sacru, se critică aspru cei mai însemnaţi bărbaţi politici; din nenorocire, critica merge şi mai departe; şi teatrul să rămână sacrosanct, să n-aibă nimeni dreptul să vorbească de el fără să se închine? Ce absurdităţi sunt astea?

Şi-apoi, daca n-am dreptate, ce-i pasă teatrului de ce zic eu?

E o întreagă lume care, neavând pretenţii de artă, n-are unde să se arate iarna ca *saison* decât la teatru. Părerile unei critice izolate n-are decât să le nesocotească acest teatru, care se găseşte într-un caz analog cu al birtaşului din următoarea anecdotă:

Un prieten al meu, după o călătorie de o zi în căruţă de poştă, ajunge seara zdruncinat şi flămând într-un orăşel de provincie. În orăşel, un singur birt; intră şi zice birtaşului:

- Domnule, mi-e foame grozav; dă-mi ceva; ce ai?

- Stufat.

- Stufat! nu pot să sufăr; nu mănânc stufat!

- Ba ai să mănânci, zise birtaşul imperturbabil.

- Cum asta, să mănânc? Nu mănânc deloc, mă iartă!

Şi iese trântind uşa. Caută alt birt, nu e; vreo cafenea, nu găseşte. Se plimbă un sfert de ceas, două, trei; în sfârşit, biruit de oboseală şi de foame, intră iar:

- Ei, daca n-ai altceva, dă-mi şi stufat.

- Nu ţi-am spus eu că o să mănânci? zise birtaşul triumfător.

O ÎNTÂMPINARE PERSONALĂ ÎN CESTIUNEA TEATRULUI NAȚIONAL

Domniilor-lor

Domnilor redactori ai ziarelor din București

Iubite confrate,

De două luni de zile am înalta onoare de a fi numit director general al teatrelor în locul onor. dlui C.I. Stăncescu, demisionat în urma unei inspecțiuni finanțiare, care a găsit casa teatrului într-o stare foarte neregulată.

Numirea mea a făcut obiectul multor comentarii, unele simpatice, altele ostile, în deosebite cercuri. Nu ar fi nimic de zis în această privință; fiecare e liber să judece un lucru așa cum îl taie capul și cum îl îndeamnă inima. Dar se întrebau unii: care sunt titlurile acestui *om tânăr* și de naștere *obscură* pentru a ocupa un loc pe care îl ocupaseră niște bărbați așa de *venerabili* și de nume *ilustru,* ca domnii Ion Ghica, Gr. C. Cantacuzino și C.I. Stăncescu? La această întrebare, care încă din când în când se mai face prin unele locuri, răspund:

întâi: Având de mult - pe când a fi *junimist* nu era așa de neprimejdios lucru ca acuma - fericirea să fiu admis în societatea literară „Junimea", m-am făcut cunoscut în acest cerc ca un scriitor conștiincios și ca un foarte călduros amator de teatru și de muzică. Dacă mi-e permis a fi indiscret, în acest

cerc, de aminteri cam dificil la gusturi, m-am bucurat totdeauna, şi ca amator şi ca cunoscător, de o oarecare deosebită stimă. În sânul acestei colonii literare, pierdută într-o vreme de nebulozitate politică din atenția publicului, am avut câteodată şi cu producerile mele, şi în schimbul de idei mici succese, a căror scumpă amintire nu se va şterge niciodată din inima mea; căci acele succese, datorite, fireşte, mai mult bunei voințe a fruntaşilor cercului decât talentului meu - care nu mă îndur a zice că nu era pentru ceva şi el în aceasta - m-au încurajat a lupta multă vreme cu asprimea soartei şi cu prigonirea oamenilor.

Al doilea: Eram un om care mai mult sau mai puțin treceam în fața publicului de autor dramatic - ştiți, iubite confrate, că eu, actualul director al teatrului, sunt autorul pieselor *O noapte furtunoasă, Leonida față cu Reacțiunea, O scrisoare pierdută* şi *D-ale Carnavalului* - şi încă un autor dramatic *unic* în țară. Nu vă speriați, iubite confrate, *unic* nu prin talent, ci prin altceva: eram şi sunt unicul autor dramatic fluierat. Şi ce fluierare!. Le auz încă. De atunci ocolesc stradele cu linii de tramways, de atunci am rămas cu un fel de antipatie de anarhist contra sergenților de oraş; semnalele lor mă aruncă într-o melancolie foarte neplăcută.

Suficiente sau nu aceste titluri ale mele, față cu titlurile literare şi special teatrale ale onor. mei predecesori - am fost numit.

Îndată ce am venit la teatru director, am descoperit, afară de cele găsite de d. inspector financiar Constantinescu, nişte greşeli de administrare, din care cea mai slabă s-ar numi *patentă incapacitate,* iar cele mai grave se numesc *delapidare, abuz de încredere* şi *furt.*

Când un om însărcinat să mânuiască bani publici ia din acei bani şi-i întrebuințează pentru nevoile sale particulare, se numeşte *delapidator;* când un om subtilizează o valoare ce i s-a

încredinţat şi caută să nu dea seama de ea, se numeşte *abuzator de încredere,* şi acela care îşi însuşeşte dintr-o casă de fier o sumă a altcuiva anume se numeşte *hoţ.* Nu e aşa?

Cum se numeşte acum acela ce, fiind mai mare peste necredinciosul depozitar, îl îngăduie îndelungă vreme, ani întregi, să exercite aceste industrii? Acela, mai-marele, se numeşte în mai multe feluri, după motivele diverse ale îngăduielii sale: daca cu ştiinţă, *complice;* daca din nebăgare de seamă, *negligent;* daca din încredere oarbă, prea din cale-afară *naiv;* daca din nepricepere, *incapabil* - în toate cazurile şi dânsul e foarte vinovat.

Dar numai atâta am găsit eu la teatru?

Dar risipele? dar favorurile? dar incapacitatea profesională? dar trândăvia, despreţul datoriei, lipsa de disciplină, de ordine şi de autoritate, duse până la cea mai complectă anarhie?... Aş putea da interesante amănunte publicului *friand* de de-alde astea, dar i le rezerv pentru la vreme.

O să-mi ziceţi însă că nu e frumos ce fac eu acuma, că nu e bine să mai acuz pe nişte oameni deja osândiţi şi executaţi, că e de prisos să mai denunţ şi combat o sistemă deja răsturnată. Aşa ar fi, daca acea sistemă n-ar găsi încă interesaţi care să o regrete şi dacă acei executaţi s-ar astâmpăra şi m-ar îngădui pe mine, care până acuma n-am făcut nici bine, nici rău, să încep măcar a face ceva. Să încep a lucra şi apoi să mă critice, fie chiar nevolnicii şi răufăcătorii; dar să-mi dea pace să încep. A critica şi învinovăţi chiar pe nedrept lucrarea cuiva, mai merge; dar a-l sfâşia când d-abia se pregăteşte a lucra, asta este culmea lipsei de spirit. Nedrept, bine! dar stupid. asta e rău!

Căci ia să vedem ce este această furtună contra mea, această goană al cărei scop se vede cât de colo a fi să nu pot eu nici începe lucrul.

De la oameni din rândul publicului imparţial să vie aceasta? Nu e de crezut. Eu publicului nu pot îndeajuns să-i mulţumesc de cât m-a încurajat şi de câte simpatii, poate prea calde în raport cu meritele mele reale, mi-a acordat ca autor dramatic, ca om de teatru adică.

Goana aceasta aci ia forma machinaţiilor şi zgomotelor surde, a bârfelilor triviale, a denunţărilor maloneste, a scrisorilor anonime pline de înjurături şi de ameninţări de atacuri cu mâna armată; aci se traduce apoi în notiţe de gazetă brodate cu împunsături nervoase, adesea puerile, în informaţii născocite şi absurde, în injurii brutale chiar. De unde să fi pornind toată această campanie?

Eu am cuvinte să bănuiesc că ea vine de la aceia cari *s-au dus,* aliaţi, poate, cu aceia cari ar fi vrut *să vie.* La aceştia apoi se mai aliază poate şi câteva persoane (din fericire puţine la număr) cari, prin căderea sistemei vechi de dezordine şi gheşeftărie - scuzaţi-mi acest termen, nu găsesc altul mai propriu - sunt puse în neputinţa de a-şi mai realiza în teatru câştiguri nedrepte şi arbitrare, sau a-şi mai face micile capriţii personale. Aceste persoane mă acuză cel puţin mai precis decât cei dintâi: bărbaţii spun că merg cu spiritul de stricteţă la datorie şi de ordine până la asprime; femeile - că nu sunt destul de politicos şi de galant. E natural să li se pară astfel unor deprinşi prea mult cu vechea sistemă. După dezordine - intrarea prea bruscă pe calea ordinii, după îndelungă anarhie - restabilirea autorităţii normale fac efect aspru, efect ce de aminteri îl face orice reacţiune în sensul bun al cuvântului; deocamdată cam doare, ce e drept, dar face pe urmă bine. Aşa se întâmplă şi cu copiii prea mult răsfăţaţi acasă când dau de ordinea severă a şcoalei regulate.

Dar această stricteţă mi-o impun şi mie însumi, tocmai pentru ca să n-aibă nimeni încotro. Intru dimineaţa la opt ceasuri în teatru, lucrez în biurou până la 11; la 11 precise trec

în sala probelor, unde dirijez cu regizorul, d. Gusty, repetiția până la 3 d.a. De la 3 până la 6 teatrul e închis, avem pauză. La 6 precise, nici un minut mai târziu, sunt în sala probelor, unde lucrez cu cea mai amănunțită luare-aminte la pregătirea spectacolelor. Viu cel dintâi la teatru şi ies cel din urmă, când s-a sfârşit repetiția de seară, la 10 ceasuri.

Oamenii de serviciu şi artiştii pot să atesteze despre aceasta.

Iată ca muncă materială.

Acuma, de priceput, ce să zic? Omul e om, şi nu-mi vine a zice tocmai că nu mă pricep la a alege, ba la nevoie chiar a face o piesă de teatru, a o pune în scenă, a conduce personalul artistic.

Dar, în sfârşit, astea le va vedea publicul imparțial, se înțelege că vorbesc aci de publicul care plăteşte, nu de publicul care vine gratis la teatru. Acela va judeca la iarnă dacă am ştiut a organiza aparatul, după cum acesta va funcționa.

Cu multă emoțiune, se înțelege, aştept judecata publică, dar nu tocmai lipsit de încredere.

Teatrul - oricât le-ar părea rău unora de aceasta - se va deschide dar ca de obicei la 1 octomvrie. Nu suntem încă fixați cu care piesă vom începe; e probabil, însă, că vom începe ori cu *Agaki Flutur,* comedie în 3 acte de d. Alecsandri, rolul principal ținut de d. Anestin, sau cu *Regele Lear,* tragedie în 5 acte de Shakespeare, rolul principal d. I. Petrescu.

După acestea vor urma, pe rând: *Manevrele de toamnă, Toți pentru unul şi unul pentru toți, Politicalele, Adevăr, dar cu măsură, Trei pălării, Oaia rătăcită, Femeile noastre,* comedii; *Macbeth, Pascal Fargeau, Bastardul, Fiica d-lui Fabrițiu,* tragedii şi drame; poate şi *Visul unei nopți de vară,* cu muzica lui Mendelssohn, redusă, se înțelege, într-un mod rațional la proporțiile mijloacelor noastre; iar mai târziu, pe lângă altele, şi o comedie nouă de subscrisul, la care acuma chiar lucrez. Stagiunea se va deschide ca de regulă între 1 aprilie şi 1 mai.

Să nu uit a spune un lucru. E adevărat că - din cauze neatârnate de voința direcțiunii, şi chiar nici de voința d-lor proprie - vreo doi-trei artişti buni ne lipsesc în anul acesta. La această regretabilă împrejurare, direcția a căutat să remedieze luând alți artişti de deosebite genuri, dar tot aşa de cunoscuți ca buni, pe cari publicul dorea de mult să-i vază pe scena Teatrului Național; e destul să pomenim de dd. Anestin şi Hagiescu. Afară de asta, direcția a căutat să întrebuințeze mai bine ca în trecut nişte talente marcante, ce până acuma stăteau cam prea ascunse în umbra rolelor de a doua mână. Astfel, în stagiunea aceasta, d. Petrescu - care a jucat anii trecuți aşa de bine Macduff în *Macbeth,* pe Actorul în *Hamlet,* pe bătrânul Moor în *Briganzii* - va juca pe regele Lear, pe Fabriciu şi pe Pascal Fargeau şi alte prime roluri forți.

Cunoscătorii de teatru şi în general publicul amator vor înțelege cât e de avantajoasă această sistemă de a da drumul tutulor talentelor să-şi facă evoluția complectă.

Aşadar, ne-am înțeles? N-aibă nimeni grije, şi mai cu seamă cei ce nu o au o sinceră, că teatrul nu va merge.

Un confrate al dv. mă înghimpa mai deunăzi cu o informație, în care spunea cum că s-ar putea prea bine ca teatrul nici să nu mai înceapă. Aceasta nu o ştia d-sa din proprie cercetare, nu; i-o spusese un amic al d-sale, care, zice d-sa, este „un bărbat competinte"; cine o fi acel bărbat competinte nu putem nici măcar bănui, de vreme ce, slavă Domnului! care dintre noi toți, cetățenii regatului, nu are „un amic" şi nu este un „bărbat competinte"?

Această informație este - cum să zic mai bine? - o nerozie răutăcioasă sau o răutate neroadă? fiindcă cine inventează tendențios aşa absurdități nu poți şti ce e mai mult - rău ori nerod. Oricum ar fi, însă, nerod ori rău, puțin importă, dacă o dată amicul d-tale afirmă că d-sa este un bărbat competinte. Pe acesta îndeosebi îl invităm, cu tot respectul ce se datoreşte

unui „bărbat competinte" ca d-sa, a veni măcar la deschiderea şi închiderea stagiunii noastre.

Sfârşesc.

M-am crezut dator să fac această întâmpinare dintr-o singură dată la tot ce s-a spus şi şoptit pe socoteala teatrului şi a mea. Nu am scăpat din gând pe nici unul dintre răuvoitorii mei; fiecare, sper, îşi va găsi aci şirul care-l priveşte; nu crez ca vreunul să se poată îndoi că am făcut nepoliteţa de a-l uita.

La orişice s-ar mai spune sau şopti de aci încolo, voi răspunde tocmai la primăvară, după închiderea stagiunii, căci acum sunt prea ocupat cu afacerile teatrului, nu am vreme de pierdut cu polemice şi cancanuri.

Daţi-mi voie să vă mulţumesc, iubite confrate, de ospitalitatea graţioasă cu care mi-aţi acordat acest loc în coloanele dv. şi să vă strâng mâna cu toată stima.

I.L. Caragiale
Directorul general al Teatrului Naţional

Bucureşti, 1888, august 22

TEATRUL NAŢIONAL

De vro câteva zile apar, în unele gazete din capitală, mici notiţe despre cele ce se petrec la Teatrul Naţional; nu tocmai pe scenă, căci stagiunea e închisă, ci prin comitetul teatral şi prin gândul direcţiunii. Altfel, dacă ne-am găsi în plină activitate teatrală, poate că ziarele nu s-ar ocupa de lucru în sine, afacerea aceasta fiind mai serioasă, cerând mai multă bătaie de cap decât aruncarea pe hârtie a patru rânduri - iasă ce-o ieşi.

Sunt, fără îndoială, doi-trei *maniaci* care urmăresc mersul teatrului nostru, atunci când *se joacă* pe scenă, cu multă dragoste şi c-o deosebită luare-aminte; zelul lor este însă fals înţeles, sau înadins luat în nume de rău; adesea, stăruinţa şi patima ce depun în această urmărire sunt explicate şi arătate, atât publicului, cât mai ales autorităţilor de la Teatrul Naţional, ca o pornire răuvoitoare, ca o hotărâre d-a „mâhni degeaba pe bieţii actori ş-a descuraja orice entuziasm (!) la cârma Teatrului nostru Naţional". Dar se uită un lucru: maniacii ăştia, o dată stagiunea închisă, nemaiavând nimic în faţa lor de judecat, depun condeiul şi aşteaptă redeschiderea teatrului; iar în tot timpul „stagiunei moarte" au bunul-simţ să lase lumea în pace, ca să-şi pregătească aparatul în linişte şi în toată libertatea; purtarea lor, desigur, este şi dreaptă, şi cuminte. Dimpotrivă, toţi *marii judecători* din presa noastră, în materie de teatru, tac ca peştii opt luni, cât lustrul e aprins, vin regulat la teatru, se

folosesc de un plus de bilete, staluri şi chiar loji, peste „obiş¬nuita şi cuvenita intrare personală", îşi fac micile treburi, îşi satisfac sentimentalismul lor pentru preotesele artei; la gazetă însă nimic, nici o vorbă, fie de laudă, fie de ocară, necum de judecată cinstită.

O dată stagiunea închisă, e altceva; marii judecători n-au nevoie să asculte cu luare-aminte ca să priceapă; scapă de obligaţiunea d-a munci acasă, cu o carte în mână, ca să poată judeca mai luminat la rândul lor; şi, dar, lucrul fiind foarte uşor, s-apucă de se ocupă de teatru, atunci când teatru în activitate nu mai este. Şi despre ce vorbesc? cu ce se ocupă?

Răsfoiţi gazetele de vro două săptămâni încoace:

„Aflăm că Direcţiunea teatrelor n-a angajat, pentru viitoarea stagiune, pe d. A., comic *eminent* şi *destul* de cunoscut publicului. Foarte rău; pe această cale rău apucă actuala direcţiune".

În altă gazetă:

„Se vorbeşte că d-şoara *V.* este în sfârşit intrată în bugetul stagiunii ce se apropie. Felicităm direcţiunea şi pe membrii comitetului pentru această însemnată achiziţiune. Hotărât, casa teatrului şi amicii artei dramatice vor constata la anul înălţarea colosală a scenei noastre; iată o alegere nemerită, pe care ne face plăcere a o comunica cititorilor".

Încă una:

„S-a sfârşit! Ce credeau, oare, d-na R. şi d-nul M.? Trebuia să li se taie odată tendinţele de preponderanţă şi pretenţiunile băneşti! Putem asigura că nu vor mai fi angajaţi estimp. Atât mai bine; teatrul nu numai că nu câştigă cu domniele-lor, dar *chiar* pierde. sunt şi alţii, tot de aceeaşi valoare, dacă nu mai

mare, şi se mulţumesc cu situaţiunea legală şi cu partea regulată de societari. Aşa, d-nul   d-nul *N.* etc.".

Şi de acest fel, zecimi de notiţe intermitente, din care răsuflă orice-aţi pofti, afară de iubirea de teatru şi de interesul neinteresat pentru arta dramatică.

În alte părţi, ziarele, în lipsă de piese noi, se ocupă, peste vară, de chestiunea teatrului dintr-un punct de vedere mai înalt, cuprind lucrul mai de departe, merg până a-şi răcori dorul de *mai bine* discutând teorii, precizând dorinţe, întrevăzând mijloace de urcare pentru scena ţării lor. La noi, marii judecători laudă pe d-ra *V.,* ca să facă plăcere d-lui *X.;* ocărăsc pe d. M. şi pe d-na R., ca să facă pe gustul cutărui membru din comitet, ori d-lui director, supăraţi câteva minute; înalţă la ceruri pe comicul A., deşi toată iarna nu i-au dăruit două rânduri de meritată laudă, numai aşa, ca să mai bată în cei de la teatru; s-amestecă în amănuntele bugetare, care privesc pe direcţiune, căci ea are răspunderea, ea va avea meritul, ea va căpăta biciuiala; se fac ecoul tuturor rivalităţilor, discuţiunilor şi paraponelor actoriceşti; tipăresc orice cancan, orice dezbinare momentană între actor şi autoritatea teatrală, merg până la a destăinui cazuri regretabile, e drept, dar care privesc numai şi numai disciplina şi poliţia internă a teatrului.

N-am nici o teamă să-mi aprind paie în cap cu marii noştri judecători de peste vară, şi mai puţin încă mă tem că voi fi bănuit de *gentileţe* către actuala direcţiune; am dovezi la îndemână, cu care să arăt că toţi la un loc nu iubesc teatrul cât îl iubesc eu, şi singur, pe când toţi tăceau, am lovit în orice vedeam rău, anume în timpul când actualul director era la „întâia domniei-sale domnie."

Ş-apoi vom vedea...

Decât îmi place să fiu cinstit când scriu; înţeleg severitatea, patima chiar; urăsc însă pe cel care face o *nedreptate* ori

publică un *neadevăr.* Şi *nedrept* este să ataci până nu vezi pe om la lucru, ca să-l judeci după rezultat. Şi *neadevăr* este să pretinzi că un actor de frunte, oricât ţi-ar fi de antipatic personal, nu e trebuincios teatrului, şi că altul, de mai mică valoare, dar simpatic, e în stare să omoare scena prin lipsa lui.

TEATRUL NOSTRU

Multe lucruri absurde se văd în lumea noastră românească, aşa de multe, că ne-am deprins cu ele şi ni se par foarte raţionale, ba adesea am crede absurd pe acela ce ar îndrăzni să le critice sau măcar să le denunţe ca atari.

Se poate o absurditate mai mare decât exagerata extensiune a învăţământului secundar clasic la noi? Se poate o mai mare absurditate decât năvala sexului frumos la învăţământul universitar? Dar despre astea altă dată. Deocamdată să răspundem la aceasta: se poate o mai mare absurditate decât organizaţia oficială a Teatrului nostru Naţional? Nu, desigur.

Şi, cu toate astea, teatrul merge. Cum merge, e altă chestie.

Să vedem.

Teatrul Naţional este pus sub tutela şi protecţia statului şi comunei. Aceştia îi dau gratis un local, luminatul şi încălzitul, dreptul de a închiria localul, apoi o bună subvenţie în bani, în plus, îi plătesc administraţia oficială. S-ar crede că asta e o fericire pentru teatru, şi-ar putea închipui cineva că cu aşa ajutoare mersul teatrului trebuie să fie perfect asigurat şi traiul artiştilor la adăpost de orice necazuri materiale. Ei, nu!

Artiştii sunt foarte nemulţumiţi, şi mersul teatrului foarte puţin sigur şi deloc convenabil.

De ce? Din cauza organizaţiei sale administrative şi artistice.

Artiştii, după legea absurdă a teatrelor, sunt de două categorii - întâi societari privilegiaţi, cari au permanentă parte din câştig, cari sunt proprietari ai Teatrului Naţional, însă proprietari minori, puşi sub tutela administraţiei oficiale; şi al doilea gajişti, cari sunt plătiţi numai pe timpul stagiunii, căpătând în vacanţe numai o mică sumă, ca un fel de bacşiş; aceştia sunt ca nişte uvrieri artistici pe cari epitropia societarilor îi ia, îi lasă, îi ține ori îi goneşte, după împrejurări, după nevoie şi - chiar după bună sau rea dispoziţie.

Care e raţiunea acestei deosebiri de clasă între artiştii noştri? Talentul, nu, căci sunt şi au fost între gajişti oameni de talent, şi s-a întâmplat între societari să fie mulţi fără talent. Atunci ce? Iată. Legea copilărească a teatrelor prevede un număr limitat de societari: acei ce la punerea legii în aplicaţie au apucat să se afle în teatru, sau au fost văzuţi cu simpatie de direcțiunea de atunci, au constituit societatea de proprietari minori, puşi sub epitropia oficială, şi au rămas de atunci buni stăpâni pe teatru, dar, din nenorocire pentru ei, nişte stăpâni condamnaţi a rămâne vecinic minori, vecinic sub epitropie.

E lesne de înțeles că pentru cei lipsiţi de talent, pentru nevoiaşi, aceasta a trebuit să fie o mare norocire; fără talent, nefiind bun de nimic, se-nțelege că trebuie să-ţi convină a avea un câştig cât de modest asigurat. Dar pentru cei cu talent, siliţi a munci singuri - ceilalţi nefiind utilizabili - spre a duce întreprinderea la capăt, a fost o mare nenorocire epitropia oficială.

Şi astfel, s-a recurs la înmulţirea covârşitoare a gajiştilor. Societatea neavând destule forţe să ducă Teatrul Naţional, a trebuit să ia cu leafă mulţi artişti de afară. Atunci s-a văzut ciudatul fenomen că epitropisiţii privilegiaţi, în majoritatea lor, steteau deoparte şi priveau, iar repertoriul teatrului era dus aproape exclusiv de gajişti, dintre cari cei mai mulţi aveau talente remarcabile.

Pentru a mai tempera această absurditate, s-a imaginat atunci nişte mijloace de compensare a gajiştilor talentaţi, pe de o parte gratificaţiuni speciale şi personale, pe de alta perspectiva de a fi proclamaţi ca societari, începând cu gradul inferior şi clasându-se treptat.

Cum am zice, o mică republică impotentă, care-şi ia cu plată o armată de bravi mercenari. Ce este acest stat în stat? Ce este această absurditate?

Statul vrea să încurajeze şi să ajute dezvoltarea teatrului, pentru aceea îl ia sub ocrotirea sa, îl ajută material într-un mod relativ destul de generos; dar cu modul acesta, oare, statul îşi ajunge scopul? Nu. Ajunge să pensioneze persoane, şi încă persoane inutile, chiar răufăcătoare instituţiei.

Pentru ce statul, care e reprezentat printr-o direcţie competentă, nu desfiinţează societatea şi nu-şi organizează, cu toate forţele teatrale de cari dispune ţara, o companie în adevăr bună şi completă? Pentru că nu vrea, pentru că statul se crede, cu aceea ce dă, achitat de datoria morală ce o are de a face să prospereze instituţiile de cultură.

Statul nostru dă subvenţii peste subvenţii la sute şi mii de instituţiuni de cultură. Cum merg ele? Puţin îi pasă lui. Te-am trecut în budget, ţi-am dat tot ce am putut. De control inteligent, ori de vreo solicitudine morală să-ţi iei nădejdea. Şi astfel, în generalitatea cazurilor, toate subvenţiile acordate de stat sunt mai mult gratificări date la oarecari persoane decât ajutoare date la nişte instituţiuni.

Iată absurditatea.

Dar în privinţa teatrului absurditatea este, trebuie să mărturisim, alimentată de o cauză cu desăvârşire străină de reaua direcţie a afacerilor noastre publice.

Cauza pentru care nu merge teatrul destul de bine nu e atât nici reaua lui organizare, nici lipsa de talente literare şi

artistice, nici incapacitatea direcțiunii, ci lipsa de alte localuri de teatru.

Sunt sigur că dacă s-ar mai clădi măcar încă două localuri în capitală, teatrul românesc - şi ca artă, şi ca literatură - ar prospera în zece ani într-un chip uimitor.

Publicul românesc, cu siguranță, se europenizează pe zi ce merge; el are astăzi nevoie din ce în ce mai simțitor de instituțiile de cultură europene. Succesul mereu crescând al publicisticei în genere, atât material, cât şi moral, este în această privință un semn caracteristic.

Dacă față-n față ar sta două teatre, dintre cari unul să doarmă dus pe subvenția statului şi altul să stea şi să fie deştept, desigur acesta, cel chemat să trăiască, ar creşte şi ar prospera în paguba celuilalt - nevolnicul ar trebui să-şi închiză baraca, oricât ar vrea să-şi legitimeze existența şi dreptul la pomana oficială, împărțind biletele gratis cu pachete întregi. Unul ar rămânea cu cerşetorii şi chilipirgiii de loji şi de staluri gratuite, şi celălalt cu bunul public, care vrea să vază un teatru bun şi plăteşte bucuros pentru asta.

Un director particular de teatru, care şi-ar pune nu numai obrazul, ci şi capitalul în joc, care ar avea sorți să-şi vază inteligența şi munca lui proprie răsplătite şi capitalul rentând mai bine ca în altă întreprindere, nu şi-ar permite să țină porțile teatrului închise şase luni de zile, iar în celelalte şase luni să joace de trei, ba câteodată chiar numai de două ori pe săptămână.

Un director nu şi-ar permite să plătească un regiment de inutili, nu şi-ar permite să dea la o parte talentele şi să scoață înaintea publicului nulitățile.

Un aşa director în fine nu şi-ar permite să joace piese absurde pentru amiciția autorului, partidului sau familiei acestuia; n-ar putea să joace decât piese de succes mai mult sau mai puțin sigur, pentru că *el* ar trebui, din produsul întreprinderii şi, dacă nu, din pungă, să plătească chiria localului,

lefurile artiştilor şi oamenilor de serviciu şi onorarele autorilor, Şi pentru că ar şti că la semestru nu are să încaseze de la visterie şi din alte părţi nici o pomană oficială.

Teatrul românesc numai prin iniţiativa privată se mai poate pune pe calea adevăratului progres literar şi artistic. Când zic iniţiativa privată, nu mă gândesc, Doamne fereşte! la asociaţiuni generoase de frecuentare obligatorie a teatrului puse sub înalte patronaje; arta, dacă nu se poate ţine prin propria ei vitalitate, n-are să scape de decădere şi de pierzare prin accese de patriotism şi naţionalism.

Când zic iniţiativă privată, înţeleg o asociaţie de capitaluri care să construiască în Bucureşti două localuri moderne de teatru.

Sunt sigur că acele capitaluri nu ar fi rău plasate. Şi pe lângă câştigul material, asociaţia ar putea avea şi mulţumirea că a contribuit, mai mult decât toate guvernele trecute, prezente şi viitoare, la propăşirea teatrului în ţara românească.

Ar fi o afacere bănească minunată şi-n acelaşi timp o adevărată binefacere pentru publicul nostru.

FRAȚIIASSAN, DRAMĂ

Direcția Teatrului Național a făcut zilele acestea, pe cât aflăm, o foarte fericită achizițiune - achizițiune dintre acele care pot marca o epocă în dezvoltarea unei instituțiuni.

Când era în culmea foametei de lucrări originale, iată că direcția avu norocul neașteptat să vază prezentându-i-se, ca o mană în pustie, o piesă nouă, o dramă națională, datorită penei amicului meu I. Bacalbașa.

Tânărul autor nu este un debutant.

El și-a făcut primele arme - *Fără lumânare.* A debuta astfel prin întunerec, dar totuși într-un chip atât de strălucit, înseamnă, fără îndoială, a fi clasat, hotărât, dintru început.

Titlul nouei piese a d-lui I. Bacalbașa este mult mai luminos decât al piesei d-sale de debut.

Frații Assan, dramă națională!

E un titlu plin de interes palpitant de actualitate.

Cine sunt frații Assan?

Iată o gravă întrebare, la care poate răspunde comod orice bucureștean.

Frații Assan?

Dacă, ieșind prin bariera Moșilor, în loc s-apuci pe la Busuioc și pe la via lui Gherasie drept înainte spre Zaanâ, o iei la stânga spre Colintina, prin Basarabi, numaidecât la mâna

dreaptă dai de „Frații Assan", moară sistematică cu aburi, făină, cleiuri, lacuri şi uleiuri animale, vegetale şi minerale!

Frații Assan sunt două figuri simpatice, foarte cunoscute în societatea bucureşteană.

Frații Assan sunt doi tehnici, ingineri inteligenți, a căror educație europeană i-a făcut să se devoteze muncii.

Posedând o avere respectabilă, aceşti tineri, deşi oameni de lume în toată accepția cuvântului, în loc să risipească avutul părintesc în jocuri nebune de noroc, în aventuri puerile sau galante, în furtuni politice, au preferit să ridice un stabiliment model, care face onoare istoriei progresului nostru industrial.

Iată un exemplu frumos, pe care ar trebui să-l imiteze mulți tineri de la noi!

Gentlemeni, dar muncitori! Avere frumoasă, educație distinsă, o înaltă situație în societate, secundate de o neobosită şi onestă activitate: o viață plină de bucurie, de linişte şi de prosperitate!

Aceştia sunt frații Assan.

Ei vor fi dovedit că terenul muncii industriale nu trebuie părăsit exclusiv exploatatorului străin sau burghezului român incult, fără orizont larg de vederi economice şi fără ştiință.

În starea în care se află astăzi țara noastră, este o operă tot aşa de utilă patriei şi societății pe cât e de utilă individului întemeiarea de stabilimente industriale solide; căci cu agricultura numai, vedem că nu mai merge.

Până când să ne tot uităm, cu brațele încrucişate, pe cer şi la barometru, şi cu frica în sân să aşteptăm ba ploaie pe secetă, ba uscăciune pe potop, ba căldură pe ger şi aşa mai departe?

Până când dorințe absurde față de mersul fatal al oarbelor elemente?

Şi unde mai pui concurența grozavă pe care ne-o fac produsele Ungariei, ale celor două Americe şi ale tutulor Rusiilor?

Da, concurența străină ne omoară economicește.

Să nu uităm criza agricolă de acum un an, și singurul nostru strigăt să fie:

Industrie națională!

Nu mai merge fără industrie!!

Suntem pierduți fără industrie!!!

Onoare acelora care au înțeles acest mare adevăr economic cu mult înaintea crizei agricole din 95! Și între aceștia onoare fraților Assan, proprietari și directori ai morii sistematice cu aburi de la Colintina!

Opera lor salutară a reușit grație spiritului lor practic, grație priceperii lor tehnice, grație activității lor pline de bravură; dar nu mai puțin grație concordiei și armoniei neclintite ce au domnit între acești frați.

Niciodată norul vreunei cât de mici neînțelegeri nu a pătat orizontul totdeauna curat al acestei tovărășii frățești, pe atât de liniștite pe cât de prospere.

Prin urmare, mă întreb cu o legitimă curiozitate: cum a reușit tânărul autor dramatic să găsească în viața așa de ticnită a celor doi frați și tovarăși, de o așa inalterabilă armonie, subiectul unei drame de senzație?

Cum, din viața pacinică și lămurită a fraților Assan, o fi tras d. I. Bacalbașa cu succes - succes de care nu ne e permis a ne mai îndoi - o piesă plină de zbucium și de catastrofe?

Cu ce ingenios și îndrăzneț procedeu va fi scos atâta sânge, cât trebuie la o tragedie, din uleiurile minerale ale fraților Assan?

Asta este secretul artei.

Ar fi imprudent din parte-ne să anticipăm ceva, și, astfel, ne-am mărginit a da cititorilor o idee sumară despre subiectul și moara fraților Assan.

Aşteptăm cu încredere prima reprezentaţie, căreia nu ne îndoim că publicul îi va face încurajarea de rigoare - e o datorie patriotică - ceva mai mult, naţională.

Până atunci, să nu uităm a constata că tânărul autor, părăsind puerilităţile atât de banale ale atâtor alţii, a preferit să trateze un subiect modern de actualitate palpitantă, tras din viaţa de toate zilele, care trebuie să ne intereseze, fireşte, mai mult decât nişte subiecte, stranie pentru înţelesul nostru, trase din cine ştie ce cronici obscure - cum ar fi fost, de exemplu, vreun epizod anost al fraţilor Assan din întunecoasa istorie medievală a imperiului româno-bulgar.

Nu! să fim moderni!

EPILOG LA *FRAȚII ASSAN,* DRAMĂ

Mi-am găsit beleaua, din pricina *Fraților Assan,* cu frații (Iancu și Costică) de la „Adeverul".

La o glumă nevinovată, pe care am făcut-o alaltăieri asupra nouei drame a primului, îmi răspund amândoi cu prea multă răutate.

Primul mă ocărăște pe nume că nu mă hotăresc să mai scriu și eu o piesă - măcar cât de proastă, dar s-o scriu. *Matador* (d. C. Bacalbașa) e mai aspru: mă-njură d-a dreptul *de mumă și de moașă.*

Mai întâi, crez că o glumă n-are de ce să provoace polemice rurale între oameni culți și de spirit; la o glumă se răspunde cu alta mai bună; pentru că cine nu știe de glumă... Dar, în fine, polemică să fie. Însă ce caută aci mama și moașa? Ce sunt ele vinovate de ideile noastre? Doar, poate, să le facem răspunzătoare: pe mama, că nu ne-a dat mai mult spirit, și pe moașa, că nu i-a spus mamei la vreme: „Pe băiatul ăsta ar fi bine să nu-l faci publicist".

Mai la urmă, toată afacerea asta n-are nici un sens. Închipuiți-vă: îmi găsesc beleaua cu frații Bacalbașa pentru că am lăudat pe frații Assan; m-oi pomeni mâine că frații Assan mă provoacă pentru că am admirat pe frații Bacalbașa.

Dar, domnilor, asta ar fi absurd!

Fie! Eu tot o să am curajul să admir pe frații Bacalbașa când oi avea pentru ce; de frații Assan, deși au reputația de excelenți trăgători, nu mi-e teamă - îi știu oameni de spirit și politicoși.

O RECTIFICARE

Afacerea dramei dlui I. Bacalbaşa intră în o nouă fază.

În ultimul moment, aflu din sorginte pozitivă că am fost indus în eroare. Piesa nu poartă titlul: *Fraţii Assan* (moară sistematică cu aburi, Colintina), ci *Fraţii Hasan* (cunoscuta firmă, *Nuvoteuri, Stofe, Broderii, Ţesături, Fantezii, Panglici, Perdele, Stămburi, Batiste* etc., strada Lipscani 20 - a se vedea anunciul amănunţit în „Adeverul").

Dacă e aşa, atât mai bine, şi mă grăbesc a face cuvenita rectificare. Care va să zică, ne-am lămurit: *Fraţii Hasan!*

Atunci, noua dramă este chemată la un mare succes de *saison,* deoarece autorul are *stofă* destulă.

Să sperăm că deşi *canavaua Fraţilor Hassan* va fi *brodată* luxos, după *moda modernă,* cu *ţesătură* de multă *fantezie,* tiradele şi *panglicele* declamatorie, *exact măsurate,* nu vor mai fi debitate *cu cotul,* după *vechea modă.*

Nu se ştie până acuma câte *perdele* au *Fraţii Hassan,* dar desigur, fiind o dramă de mare senzaţie, *batistele* or să se caute mult.

Critica nu va putea să trateze *nuvoteul* dramatic ca pe o *mardă* literară, dând pe autor în *stambă.*

Atât mai bine.

[LA MORMÂNTUL UNEI ARTISTE]

Zilele trecute s-a stins în Bucureşti, la o vârstă nu tocmai înaintată, o veche cunoştinţă a mea - Teodora Pătraşcu, pensionară a Societăţii dramatice. Noi o numeam, acum aproape treizeci de ani, scurt - Tudoriţa.

Să linguşesc pe morţi? Pentru ce? Pe vii, înţeleg. Linguşirea este o energie care nu trebuie risipită zadarnic. Mai poate un mort să-mi facă vreun rău sau bine? Îmi poate întoarce măcar linguşirea?

Atunci, să spun drept.

Era o creatură foarte puţin ciudată. Inteligenţă opacă; aproape analfabetă, şi talent destul de puţin. În schimb, culmea bunătăţii; foarte simplă şi blândă - talente foarte rari la teatru.

O nebiruită patimă pentru artă răpise pe această bună creatură de la alte cariere, unde-ar fi fost desigur mai fericită, şi o aruncase pe scenă. Începutul merse greu, până când, din norocire, ochiul deprins al neuitatului Pascaly descoperi în debutanta noastră stofa unor succese nu tocmai imposibile, cum credeau alţii, mai puţin pătrunzători. Asta, prin 65.

Tânăra elevă era de o frumuseţă remarcabilă. Ovalul figurii, de-o tăietură antică, puţin cam prea dezvoltat; corpul înalt şi mlădios, cu talia foarte sus, şi voinic, fără bogăţie de carne; mersul mândru şi hotărât îi dedeau un aer de băiat - un

tip clasic de june lazaron napolitan de o seninătate şi o dulceaţă extraordinară. Afară de astea, un contralto grav, bine timbrat şi foarte simpatic.

Toate însuşirile ei făcură pe Pascaly să destineze pe Tudoriţa pentru *travesti.* Omul, cu pătrunderea lui sigură, nu se înşelă.

Cu multă răbdare, cu neobosită stăruinţă, cu minunata lui metodă de *serinare,* ajutate de râvna şi devotamentul fără margini ale elevei, el făcu din acea mare naivă incultă o preţioasă utilitate.

Eminescu visa foarte tânăr pentru Tudoriţa un Endymion într-un act. Pentru nenorocirea debutantei, poetul tocmai atunci a fost ridicat din teatru de părinţi şi trimes *transito* la Viena: Endymion a rămas astfel un vis pierdut de poet.

Dar nu e nimic. În acelaşi an, Tudoriţa a jucat cu un succes enorm pe micul Raphael Marecat din *Intimii* lui Sardou. Ştrengarul acela care sărută cu furie orice cameristă îi iese înainte - el, pe care d. Marecat-tatăl îl recomandă că e o „fată mare"! şi care se-mbată până la leşin cu un *trabuco* furat din tabachera lui papa - era încântător.

Parcă-l văd, cu costumul dichisit, cu capul frizat, cu zâmbetul prefăcut, cu naivitatea-i şi apucăturile-i de copil, aci prea răzgâiat, aci ţinut prea de aproape.

Poate nimbul particular, care-mpainjeneşte amintirile fugitei copilării, mă înşeală; dar nu cred să mai zăresc vreodată un aşa de graţios Raphael.

Dar tânărul şi elegantul Aramis din *Muşchetarii*? Ce frumos şi dulce cavaler!

De mult nu mai văzusem pe aceşti juni, foarte de mult; îi şi uitasem; când, acum un an, am avut o halucinaţie; veneau înaintea mea, pe piaţa Teatrului, braţ la braţ, un colegian ştrengar din zilele noastre cu un nobil cavaler încă imberb din vremea Anei de Austria. Un moment - şi se desfăcură de braţ, topindu-se în aer.

În locul unde ei dispărură văzui pe vechea mea prietină - Tudorița. Dumnezeule, ce schimbare! ce grosime! ce matofeală!

Mă-nşelasem: era mătuşa tinerilor Raphael şi Aramis. În voluminoasa ei siluetă, mi se păruse că-i văd pe drăguții băieți.

Mătuşica era bolnavă şi grozav de mâhnită. Cu aceeaşi naivitate de odinioară, mi s-a plâns de nedreptatea ce i-o făcuse teatrul, sub acoperimântul căruia şi-a fost petrecut toată viața.

Fusese pusă fără voie la pensie. Tinerii din teatru, cruzi ca toți tinerii, socotiseră pe vechea lor camaradă incapabilă să mai dea vreun concurs instituției, deşi ea pretindea că este încă destul de validă şi nu se învoia în ruptul capului să cedeze.

Vechea noastră prietină, amărâtă până în fundul sufletului, fu silită să părăsească scena şi să primească „o mizerabilă pensie, după atâția ani de suferințe, de sacrificii şi de creațiuni!"

A! *creațiunile!*

Iată ce face atât de groaznică părăsirea scenei!

Când actorul se retrage, şi mai ales de silă, simte catastrofa unor nenumărate morți. Când el îşi ia adio de la garderoba lui, lasă acolo trupurile atâtor ființe, cari au fost carne din carnea lui. Acolo rămân țepene atributele materiale ale atâtor alte viețe cari fuseseră scoase din viața lui însuşi. Multiplul el rămâne pentru el însuşi numai ca nişte amintiri duioase a unor strălucite ființe, pe cari le-a iubit cu toată patima. Împărați măreți au fost aceia, cerşetori leproşi, briganzi îngrozitori, martiri sublimi, părinți nenorociți, fii denaturați, înamorați eterici, bătrâni egoişti, oameni toți - nebuni şi cuminți, proşti şi drăcoşi, buni, răi, geloşi, încornorați, naivi, infami, glorioşi, târâtori, deplorabili, ridiculi - dar toți eroi, şi toți, acum, morți.

Uşile garderobei se-nchid peste ei ca nişte lespezi grele: vecinica lor pomenire! iar el, care a fost ei, iese încet pe poarta teatrului ca pe poarta unui cimitir, unde a părăsit surdei uitări atâți iubiți şi zgomotoşi copii: se-ntoarce singur acasă, să-şi

aştepte şi el moartea, uitat şi părăsit, în tăcerea unei depărtate mahalale.

Raphael!. Aramis!.

A! creaţiunile mele!

RUY BLAS - UN DEBUT - RĂSĂRITUL UNEI STELE

Sâmbătă s-a jucat la Teatrul Național superba copilărie dramatică *Ruy Blas.*

Câte mii de versuri are această dramă romantică în original n-aş putea spune sigur, fiindcă n-am avut niciodată curiozitatea academică a le număra; ceea ce pot spune însă cu siguranță - presupunând că traducătorul a fost fidel ca Ruy Blas, nu trădător ca Don Salluste, nici uşurel ca Don Cesar - este că textul versiunii româneşti trebuie să fie bogat cu de atâtea ori trei silabe câte mii de versuri are originalul. În adevăr, originalul este scris în alexandrine, alternând două rime feminine cu două masculine, după maniera consacrată franceză, adică 50 de silabe la patru versuri; iar versiunea românească e în versuri troheice de 16 şi 15 silabe, alternând asemenea două rime paroxitone şi două oxitone.

Şi sunt peste trei mii de versuri; asta ne dă un spor de vreo 10.000 de silabe. Dar e bine. Desigur, traducătorul a voit să prelungească spectacolul ca să obosească mai puțin pe spectatori. Cuminte lucru: arta trebuie să fie o favoare, iar nu un chin - publicul nu trebuie obosit niciodată.

Dar, mai la urmă, nu de aşa cunoscutul Ruy Blas, de *ce pauvre ver de terre amoureux d'une etoile* (nenorocită râmă

înamorată de o stea), voi să vorbesc, ci chiar de o stea, de d-ra Ecaterina Mihăilescu, noua debutantă.

Debutul acesta, după mine, înseamnă răsăritul unei stele. Eu, ce e drept, n-am fost la teatru, dar iată ce-mi scrie un amic:

„... nu numai aplauzele cu cari o parte din public încuraja de d-ra Ecaterina Mihăilescu erau într-una întrerupte de sâsâituri, dar la urmă s-a auzit şi fluiere."

Fluiere? În Teatrul nostru Naţional fluiere? Dar e ceva nepomenit!

Fluierată? Ai fost fluierată, domnişoară?

Brava! Bravissima!

Stăpâneşte orice falsă emoţiune de mâhnire, tânără debutantă, şi ţine minte de la mine următoarele, cari-ţi vor fi de mare folos în cariera d-tale.

În artă, în această arenă în care, graţie sfintelor principii egalitare ale democraţiei, toate gloabele au dreptul să alerge alături cu produsele de rasă, e mare lucru să te mai poţi distinge, astăzi, în faţa marelui juriu popular.

Distincţiunea, cu toate astea, iată marele cuvânt în artă. distincţiunea, şi mai ales pe teatru.

Ei! cum te puteai distinge pe teatrul nostru? Prin aplauze? Dar cine nu capătă aplauze într-o sală garnisită cu elemente egalitare? Egalitarismul, de care trebuie să fie insuflat publicul nostru modern, împinge la o dreaptă şi echitabilă împărţire a aplauzelor. A aplauda pe unul dintre artişti ar fi a-l distinge, şi nimini astăzi nu trebuie distins. Jos distincţiunile! Ele sunt urmele odioşilor timpi când arta era bucuria câtorva distinşi. Jos cine-şi permite să se distingă! e o creatură primejdioasă liniştii publice! Să nu ne distingem!

Ei! când în o aşa stare de lucruri d-ta ai norocul ca publicul să-ţi sacrifice sfintele-i principii egalitare, crezul politic al naţiunii; când ai norocul să fii, ce nu s-a mai pomenit în teatrul nostru, fluierată, eu, deşi nu te-am văzut

jucând, îmi pun mâna în foc, şi sunt sigur că nu mă frig, că d-ta ai mare, foarte mare talent.

Debutul d-tale, sunt sigur, este răsăritul unei stele strălucitoare. Dă-mi voie mie, care am debutat tot aşa, să te felicit.

La o parte, domnişoară, orice modestie, şi curaj!

Ai fost fluierată: asta nu e glumă la Bucureşti. Din ziua întâia ai biruit egalitarismul - desigur ai un mare viitor.

CEVA DESPRE TEATRU

Dacă mi-ar fi vreodată permis să dau poveţe unor artişti dramatici, le-aş spune, fără să stau la gânduri: alegerea repertorilui este o chestie importantă pentru voi dintr-un singur punct de vedere - al potrivirii pieselor cu forţele de care dispuneţi. În afară de acest punct de vedere, o piesă n-are nici o importanţă pentru voi, ca artişti.

Arta dramatică este o artă de perfecţie: astfel ea are un scop special - reprezentarea, reprezentarea frumoasă. Voi trebuie să conciliaţi acest scop cu al dramaturgului; nu trebuie niciodată să i-l subordonaţi. Numai cu această condiţie puteţi să vă împliniţi misiunea voastră artistică şi să desăvârşiţi intenţia artei. Alegeţi piesele cu care puteţi să vă produceţi voi mai bine, şi nu staţi un moment la îndoială: aruncaţi departe o minunată dramă pe care n-o puteţi executa convenabil măcar, şi preferiţi-i o farsă slabă de tot pe care o puteţi executa admirabil.

Teatrul în care actorii joacă bine, - acela este adevărat teatru, iar nu acela în care se joacă piese bune. Frederic Lemaître şi Millo au făcut minuni, unul cu o piesă stupidă, ca *Robert Macaire* şi cestălalt cu o puerilitate ca *Lipitorile satelor...* Şi vai de Shakespeare şi de Moliere căzuţi pe mâni cum ştiu eu!

Dar iată ce citesc într-o dare de seamă asupra inaugurării noului teatru din Iaşi: Piese ca *Muza de la Burdujeni, Poetul*

romantic, Cinel-Cinel, ne amintesc timpurile copilăriei teatrului nostru. *Oricum ar fi jucate, nu ne interesează.*

Dacă aş fi cetit această violentă afirmare în vreo revistă de pretenţie, nu mi s-ar fi părut deloc ciudată, fiindcă sunt deprins cu epidemiile estetice care bântuie şcolile noastre literare. Însă am citit-o într-o foiţă foarte inteligentă, care se distinge tocmai prin moderaţiune - în „Era nouă" din Iaşi. Am zis „violentă", fiindcă nu găsesc un epitet mai potrivit pentru o afirmare calmă pe care n-o înţeleg deloc.

Adică, pentru ce o piesă care ne aduce aminte de copilăria unui teatru, ce nu prea e nici tânăr încă, nu ne-ar mai interesa, „fie cât de bine jucată"? Pentru ce? Pentru că piesa ar fi prea primitivă ca factură, prea simplă ca tehnică, prea naivă ca pătrundere sufletească? Dar eu ştiam că piesele nu se-mpart în primitve şi moderne, simple şi complexe, naive şi rafinate: ştiam că se-mpart pur şi simplu în piese bune şi rele, frumoase şi urâte, inteligente şi neroade.

O piesă cât de primitivă poate fi foarte frumoasă, precum o piesă cât de modernă poate să fie din contra foarte proastă. Autori, care au rămas clasici, şi vor încânta lumea totdeauna, sunt din punctul de vedere al tehnicei şi al facturii, foarte primitivi, şi autori moderni, a căror factură a atins culmea rafinării, trec unul după altul, având fiecare o clipă de succes, şi după aceea se duc să se-nece în adâncul uitării.

Ştiam mai cu seamă că o piesă de teatru, întrucât nu e urâtă nici neroadă, n-are alţi sorţi mai puternici de a ne interesa desăvârşit decât felul cum o fi jucată.

Teatrul are, ca şi muzica, mare asemănare cu arhitectura. Piesa dramaturgului şi a muzicantului sunt ca planul destinat al arhitectului; ele notează până în cele mai mici amănunte o construcţie - o grămădire raţională de materialuri. Dar pe câtă vreme construcţia celui din urmă rămâne una, fixă şi durabilă, şi voind să se repete, va fi tot aceeaşi, fiindcă materialurile sunt

inerente, - construcţiile dramaturgului şi a muzicantului se fac în mişcare; încep, se petrec, şi se sting în câteva momente sub atenţia noastră, şi voind să se repete sunt totdeauna altfel, fiindcă materialurile lor sunt însufleţite.

Toate, însă, şi planul şi piesa şi compoziţia, fără execuţie materială, rămân simple deziderate. Fără-ndoială o comedie, o sonată sunt frumoase (dacă sunt) şi la cetire; şi planul unui palat poate fi frumos şi la vedere; şi cu atât sunt mai frumoase, cu cât ne putem ridica la închipuirea executării lor. Dar, desigur, ele nu ne pot da niciodată, prin închipuirea aceasta aceea ce ne-ar da prin înfăţişarea lor reală, îmbrăcate în formele materiale cerute.

Prin urmare la teatru, arta execuţiunii are o importanţă cu atât mai mare, cu cât materialurile lor de construcţie sunt deosebite suflete omeneşti, iar nu pietre şi lemne. În arhitectură bolovani peste bolovani au să stea pe un anumit reazim, şi sub o anumită greutate, ce nu trebuie să le depăşească rezistenţa - echilibrul stabil. În teatru sufletele omeneşti trebuie să se mişte; puterea construcţiei rezidă într-un echilibru nestabil. Din aceasta rezultă că executarea bună a unei comedii slabe poate s-o scape de cădere, iar o executare prea slabă poate face să se surpe cea mai frumoasă piesă. Şi pentru aceea virtuozitatea artistului dramatic a avut şi va avea totdeauna, în afară de independent de literatura respectivă, o atât de mare importanţă.

Toate astea le ştiam şi eram sigur că le ştie şi autorul şirurilor din inteligenta foaie ieşeană; mai ştiam asemenea că cele trei bătrâne piese, de care e vorba, deşi primitive, sunt foarte bune, în orice caz mult mai bune decât multe altele tinere.

Pentru aceea afirmarea calmă din „Era nouă" mi s-a părut atât de violentă.

OARE TEATRUL ESTE LITERATURĂ?

Principiul fundametal al artei în genere este intenția de a transmite o concepțiune prin mijloace convenționale de la om la om; încercarea de a realiza acea intenție constituie opera de artă: ori de ce fel ar fi concepțiunea, - înaltă sau joasă, rafinată sau primitivă, sacră ori profană, - numai câtuşi de puțin să fie o izvorâre nu voită, ci pornită fireşte din adâncimea, infinită ca şi natura ce se oglindeşte în ea, a creierului omenesc, ea merită să se arate lumii, numai să poată *cum;* şi dacă poate *cum* trebuie, atunci se va impune înțelesului altor minți omeneşti, numai capabile să fie a înțelege. Aci stă rațiunea finală a artei umane: înțelesul omenesc.

Dar câte sunt mijloacele convenționale pentru transmiterea unei intenții artistice? Sunt desigur multe, şi mulți critici au căutat să le clasifice. Din câți am cetit până acuma, nu am găsit în nici unul o părere deosebită în privința teatrului; pentru toți dramaturgul e considerat ca *un fel* de literat sau poet, iar piesele de teatru ca un fel de producții literare sau poetice.

Cursurile de poetică ne prezintă chiar capitole întregi despre *poezia dramatică.* Să mă ierte domnii autori de poetice mai mult sau mai puțin elementare să cred despre dramaturgie altfel decât vor d-lor a mă face să cred.

Teatrul, după părerea mea, nu e un gen de artă, ci o artă de sine stătătoare, tot aşa de deosebită de literatură, în genere,

şi, în special, de poezie ca orişicare altă artă - de exemplu arhitectura.

Literatura este o artă reflexivă. Orice gen literar are de obiect deşteptarea de imagini numai şi numai prin cuvinte exprimând gândiri: epică, lirică, narativă, oricum ar fi, literatura se mărgineşte la a închipui imagini, a gândi asupră-le şi a transmite cititorului prin cuvinte acele imagini şi gândiri: aci stau tot obiectul şi toată intenţia literaturii. Teatrul este o artă *constructivă,* al cărei material sunt conflictele ivite între oameni din cauza caracterelor şi patimilor lor. Elementele cu care lucrează sunt chiar arătările vii şi imediate ale acestor conflicte.

Convenţionalitatea acestei arte este cea mai grosolană posibilă; căci intenţiunea de a arăta obiectul, - care aicea sunt conflictele morale ivite între oameni, - se realizează prin arătarea obiectului chiar întocmai. Aici intenţia artistului îmbracă, în carne şi oase adevărate, figurele ce ne arată: toate sunt nu spuse, ci aievea înfăţişate; bucuria râde din ochi vii, durerea plânge cu lacrimi adevărate, faptele cer timp; şi, precum în natură trebuiesc să treacă vreme şi împrejurări peste obiectul real pentru ca el să se modifice în o stare dată a lui, asemenea aici trebuiesc să treacă împrejurări şi, prin urmare, vreme reală pentru ca să se desăvârşească arătarea intenţionată.

Faptul că unul din mijloacele sale de reprezentare este şi vorbirea omenească nu trebuie să facă a se lua teatrul ca un gen de literatură; din acest punct de vedere, teatrul ar avea mai multă rudenie cu arta oratoriei.

Se înţelege că, la urma urmelor, izvorul comun al tutulor artelor este concepţiunea omenească; dar formulările interne, manifestaţiunile şi modurile de transmitere intenţionată a concepţiunii sunt deosebite pentru fiecare artă.

După aceste deosebiri specifice, vedem că teatrul este tot atât de puţin înrudit cu literatura pe cât ar fi sculptura şi pictura cu arhitectura şi muzica. Pe când concepţiunea poetului se

formulează în gândirile lui proprii, cari sunt chiar materialul intern al artei sale, şi cari, transmise prin cuvinte, constituiesc de-a dreptul obiectul de artă desăvârşit, concepţiunea dramaturgului se formulează cu înfăţişări vii de împrejurări şi fapte omeneşti, iar gândirea lui nu are nimic a face cu producţia teatrală în sine; şi daca el gândeşte, aceasta o face numai spre a găsi întocmirea, economia mecanică pe care să poată sta clădirea ce a conceput şi voieşte să înfăţişeze.

Cu mult mai mult se asamănă deci dramaturgul cu arhitectul, care concepe clădirea, o plănuieşte pe hârtie şi tocmai apoi o arată făcută gata din grămădirea întocmită a materialului voit. În acest sens gândeşte şi dramaturgul - nu la a gândi ceva, ci la a arăta ceva. Astfel, asemănare mai nemerită nu poate avea o piesă de teatru, de teatru propriu-zisă, decât cu planul unui monument. În adevăr, precum planul arhitectului nu este chiar realizarea finală a intenţiunii sale, - adică monumentul, - ci numai notarea convenţională, după care trebuie să se strângă şi să se alipească materiale cerute, într-un tot ordonat, asemenea şi scrierea dramaturgului nu este chiar desăvârşirea intenţiunii lui, - adică comedia, - ci notarea convenţională, după care se vor alipi elementele proprii, spre a arăta o trecere de împrejurări şi fapte umane. Mai scurt: pe cât de puţin planul arhitectului este pictură, tot atât de puţin e scrierea de teatru poezie.

Fiind însă că teatrul ne arată oameni, şi fiindcă, în împrejurări omeneşti, acţiunile care sunt chiar viaţa sunt însoţite de vorbire, oamenii dramaturgului trebuie fireşte să vorbească şi ei. Din împrejurarea, însă, că păpuşile lui, pe lângă că trebuie să umble, să plângă, să se mângâie, să râză, să se bată, sau să se ucigă chiar (fapte ce nu se pot întâmpla în lume tot pe tăcute), mai trebuie să şi vorbească, şi că poetul nu are alt material extern de comunicare a gândirii sale decât cuvântul, din această împrejurare, că un element material este comun, şi aceasta în proporţii de întrebuinţare şi ordine foarte neegale,

între două arte, atât de fundamental deosebite prin modul de transmitere al concepţiunii, se poate oare deduce că teatrul este poezie şi că o piesă de teatru este o producţie de gen literar? Dar o împrejurare asemenea cu aceasta ne-o prezintă şi comunitatea altor materiale şi mijloace de manifestare între alte arte foarte deosebite: marmura, comună sculpturii şi arhitecturii, linia şi chiar colorile, comune arhitecturii, picturii şi sculpturii, şi cea mai caracteristică dintre toate pentru teza ce ne ocupă, plastica, asemenea comună picturii, sculpturii şi teatrului.

Nu! Teatrul şi literatura sunt două arte cu totul deosebite şi prin intenţie, şi prin modul de manifestare al acesteia. Teatrul e o artă independentă, care, ca să existe în adevăr cu dignitate, trebuie să pună la serviciul său pe toate celelalte arte, fără să acorde vreuneia dreptul de egalitate pe propriul lui teren.

TEATRUL NAȚIONAL

[I]

Se-ntâmplă de câtăva vreme la noi un fenomen neobişnuit în viața noastră publică: se preocupă lumea de o chestiune de cultură, de o chestiune nu politică; spiritele încep să se gândească la o aşa-numită chestiune a Teatrului Național, desigur fără să se pasioneze de atâta lucru cât fireşte trebuie să se pasioneze de o remaniare a cabinetului, fie chiar parțială.

Fenomenul acesta este foarte curios, dar totuşi uşor de explicat. Chestiunea Teatrului Național începe să ia proporțiile unui scandal - eliminări şi greve de artişti fruntaşi, încurcătură finanțiară acută -şi scandalul seamănă şi el câteodată cu politica, precum şi politica poate semăna uneori cu scandalul. Astfel, dar, chestiunea Teatrului Național, începând să exercite farmec, a interesat atenția spiritelor distinse şi dirigente, şi a căpătat dreptul de intrare în dezbaterea publică.

Teatrul Național merge greu de tot!! Ba nu merge chiar deloc!... Cum se poate? Şi pe urmă, dă-i fiecare, şi pe ştiute şi pe neştiute, şi pe pricepute şi gândite, şi pe negândite şi nepricepute: un haos de opinii peste opinii. Fiindcă dezbaterea este deschisă, mi-a venit şi mie să-mi permit a mă amesteca în vorbă, şi încep aşa: Teatrul Național a ajuns într-un hal imposibil de susținut, aşa e; dar de ce vă mirați? Se putea, oare, să ajungă altfel?

O locomotivă care sare de pe şine şi o ia razna pe câmp, fie cât de tare înşurubată şi cât de bine hrănită, trebuie să se-nţepenească o dată. Are să facă salturi extravagante, de neînchipuit, peste obstacole pe cari nu le va fi putut sparge, pentru ca la urmă, pe loc limpede, să dea de ruşine într-o băltoacă zbicită, întorcându-se de necaz cu pântecele-n sus, ca să-şi mai învârtească încă de câteva ori roatele în aer. Aşa s-a-ntâmplat, sau, în curând, are să se întâmple cu Teatrul Naţional.

Cine înţelege ce va să zică teatru de mult a trebuit să ştie că daravera asta nu se va putea isprăvi altfel - Teatrul Naţional de multă vreme a deraiat. Acum toţi constată accidentul şi, ca la orice deraiare, se face cercetarea de rigoare: cine e vinovat? mecanicul? împiegatul de mişcare? macagiul? ori terasamentul? Ori vreun răufăcător, care o fi stricat linia? etc. etc.

- Artiştii sunt de vină! zic unii.

- Ba direcţia! strigă alţii.

- Ba intrigile, şi neîmplinirea datoriei, şi lipsa de talente puternice!

- Ba arbitrariul, şi favoritismul, şi nepriceperea!

- Ba repertoriul! zic criticii şi cronicarii blazaţi.

- Ba publicul! că nu vrea să-ncurajeze arta naţională! strigă câţiva tineri sentimentali.

Să mă ierte tinerii sentimentali! Am să-ndrăznesc a spune dintru început că toate părerile acestea, afară de una singură, dacă pot fi exagerate şi deci false în mare parte, într-o parte, mică, dar însemnată, sunt întemeiate; dar acea una singură, acea care aruncă vina asupra publicului, este mai mult decât falsă, este pe de-ntregul ei absurdă. Voi să-i arăt absurditatea, pentru ca s-o eliminez cu totul din dezbatere; pe urmă le voi cerceta pe celelalte întrucât sunt întemeiate şi întrucât sunt exagerate şi false, şi tocmai la urmă voi spune eu cine este singurul vinovat că teatrul merge aşa de rău.

„Publicul e vinovat că nu vrea să-ncurajeze arta națională!"

Să ne-nțelegem: de ce, oare, nu vrea publicul să încurajeze arta națională? fiindcă e artă? fiindcă e națională? fiindcă e numai artă fără a fi şi națională? ori poate fiindcă e numai națională fără a fi şi artă?... ori, Doamne, iartă-mă, fiindcă n-o fi nici una, nici alta?

Ia să vedem. Arta trebuie să fie înțeleasă - înțelesul este esența ei - şi prin înțeles, să placă; iar plăcerea trebuie să stăpânească lumea ca pe o roabă ascultătoare. Binefăcătoare şi divină robie, care ne scapă câtva de alta crudă şi diabolică - robia durerii! Cum să nu meargă biata ființă omenească să i se supună şi să i se închine orbeşte! Rari, foarte rari înțelepți ciudați, oameni ca neoamenii, zic: robie şi robie! fug de amân¬două deopotrivă. Dar, slava Domnului! publicul nostru nu e compus doar din aşa înțelepți ursuzi. Iată-l cum dă năvală în toate zilele la circuri, la concerte, teatre de varietăți, spectacole străine de orice fel şi uneori chiar la Teatrul Național.

În momentul când scriu aceste rânduri se anunță a 16-a reprezentație a *Curcanilor* lui Ventura - un succes strălucit, cum de multă vreme n-a mai avut teatrul românesc. Teatrul lui Ventura şi al artiştilor au scăpat marea dugheană de un faliment sigur, şi moral şi material. E în adevăr o piesă foarte bună, jucată convenabil, de care publicul se va sătura foarte târziu. Ce însemnează această călduroasă reîntoarcere a dragostii publicului pentru părăsitul Teatru Național? Răspunsul e simplu: publicul se duce la teatru nu numai de dragul teatrului, ci şi de dragul lui însuşi. Un teatru nu poate merge dacă nu ştie să amuze publicul. Piesa *Curcanii,* aşa cum e scrisă, aşa cum e jucată, este artă națională - nici numai artă fără a fi națională, şi cu atât mai puțin, nici numai națională fără a fi artă.

Nici artă fără înțeles, nici înțelesul fără artă nu pot plăcea. Se poate face cu talent artă pentru toate înțelesurile, fie cele mai primitive, artă adevărată, egal de viabilă, şi deci egal de

stimabilă şi de admirabilă ca oricare altă artă adevărată. Un vicleim bun, un teatru de Vasilache bun sunt nişte încântătoare producţii de artă; oricărui spirit sănătos trebuie să facă plăcere. Iar o capodoperă clasică, tradusă într-o limbă chinuită şi pocită şi jucată prost, oricât ai decora-o cu titlul de artă naţională, va rămânea o producţie ibridă.

Reprezentarea acestei pocituri va fi, pentru cea mai mare parte dintre spectatori, cari nu cunosc originalul literar, o canoneală absurdă; vor ieşi oamenii de la teatru cu un sentiment analog aceluia ce l-ar avea după ce ar fi fost osândiţi să mestece şi să clefăiască mereu patru ceasuri câlţi, până li s-ar fi încleştat fălcile. Iar pe acei mai puţini, pentru care originalul literar va fi o veche cunoştinţă, reprezentarea nenorocită îi va umple de dezgust şi de mâhnire, mai cu seamă dacă vor fi avut vreodinioară norocul să fi văzut piesa executată omeneşte pe undeva pe unde arta, în loc să ceară cu umilinţă de slugă îngăduială şi încurajare, porunceşte cu siguranţă de stăpân, mulţumindu-se a fi şi a se numi artă, fără a se mai mânji pe obraz cu vreo ştampilă, fie aceea chiar „naţională". Arta este suverană; ca toţi suveranii, n-are nevoie de paşuş când intră pe graniţele ei. E destul să-şi arăte fruntea augustă: toţi trebuie s-o plece pe a lor şi să arunce flori şi prinosuri în calea mândrei şi nobilei stăpâne.

La câte spun eu, ştiu ce răspund bărbaţii gravi, oamenii serioşi de cultură, cari gândesc tot atât cât gândeşte aparatul de la telegraf de pe care se deapănă panglica de hârtie:

„Cum, domnule? Teatrul Naţional este o şcoală de moravuri. Trebuie să caute a ridica gustul publicului, a-i face educaţia artistică, iar nu să-i urmeze gusturile grosolane etc. etc. etc."

Dar eu:

Domnilor, astea le-am mai auzit de multe ori; multe maşini mi le-au mai depănat. Astea mai sunt bune cel mult la Cameră, într-o expunere de motive a unui proiect de spor de

subvenție artei naționale. Teatrul Național este o școală de moravuri!... Mofturi!... Dar, în sfârșit, să zicem că e așa. Atunci, minunată școală! care caută sistematic nu a momi pe școlari, ci a-i goni; ori, poate, scaunelor goale și prăfuite le trebuiesc nu mături, ci lecțiuni de moravuri, de educație literară și artistică, plătite așa de scump din bugetul statului. *Apropositio* de bugetul statului: această faimoasă școală de moravuri etc., Teatrul Național, este o ciudată instituție de cultură - cu cât îi fug și se împuținează școlarii, cu atât cere să i se mărească răsplata din partea stăpânirii.

Dar s-o încheiăm, asupra acestei chestiuni, scurt: publicul nu e întru nimic de vină că nu încurajează arta națională; din contra, el poate învinovăți pe altcineva că nu-i dă teatrul de care are nevoie și la care are drept după jertfele relativ foarte mari ce le fac pentru acest scop anume, statul și comunele București, Iași și Craiova.

Să trecem acum la învinuirea adusă artiștilor - aceea întrucâtva întemeiată, precum am spus.

II

„Dacă nu merge teatrul, zic unii, artiștii sunt de vină; tot răul vine din intrigi, din neîmplinirea datoriei, din lipsă de talente puternice."

Da, poate că este puțintel adevăr în această învinuire, dar foarte puțintel, cum voi dovedi.

Da, artiștii sunt năzuroși, răutăcioși, personali, închupuiți șcl.; le plac intrigile; câteodată, obosiți de zdrobitoarea lor profesie, se cam dau lenii; da, între artiștii noștri sunt mulți de deosebit talent; însă poate nici unul de un talent extraordinar, de un talent absolut.

Să cercetăm însă lucrul mai bine. Nazurile, provenite din prea mult amor propriu, malițiozitatea, provenită din iritare continuă, intrigile, inspirate de invidie și ambiție, oboseala,

provenită din lipsa de succese indubitabile şi nediscutabile - toate aceste cusururi oare numai la artiştii noştri se-ntâlnesc? Există oare undeva vreun teatru pe lume unde artiştii să nu aibă absolut aceleaşi cusururi, fie acel teatru în cea mai deplină prosperitate? Fără aceste specifice apucături, nu se poate găsi actor pe pământ - fie acela cât de sigur de talentul lui, aibă toate succesele posibile. Ba chiar aş putea merge mai departe: cu cât actorul este şi se simte mai distins, cu atât cusururile acelea sunt mai puternice. Şi cu toate acestea, cu aceleaşi defecte, desigur nu şi cu aceleaşi calităţi, unele teatre merg bine, şi altele rău.

Despre cusururi să nu mai vorbim prin urmare; rămâne bine înţeles că niciodată defectele morale ale unui artist sau ale tuturor nu pot strica întru ceva succesul teatrului; ba chiar uneori îl pot ajuta. Invidia, ambiţia, necazul pot fi adesea muze inspirătoare; pot, zguduind adâncul temperamentului, să determine ridicări intelectuale peste nivelul ordinar.

Să vorbim dar de calităţi, nu îndeosebi de ale vreunuia dintre artiştii noştri, ci în genere de ale tutulor. Am zis că mai toţi au mai mult sau mai puţin talent, dar că nici unul, oricât ar fi de artist, nu poate tăgădui un lucru, şi anume, că teatrul nostru nu mai posedă aceea ce se numeşte un talent absolut, *hors ligne, hors concours.* Merituoşi, talentaţi, eminenţi (şi eminenţa e relativă) câţi pofteşti - dar un virtuoz... nu se află. Şi eu spun că-i bine poate că nu se află pe teatrul nostru un virtuoz. Un talent absolut este o glorie pentru istoria artei naţionale, dar îndeosebi pentru teatrul pe care ar sta în permanenţă ar putea fi şi o primejdie. El absoarbe tot; ce nu poate absorbi înăduşe; lângă acest colosal copac nu mai este loc pentru altă plantă, decât doar pentru iarbă proastă; doar imitatorii servili se vor încerca să-l maimuţească într-un chip ridicul, cum se-nalţă meschine pe trunchiul şi crăcile copacului mândru vâscul gâlcos şi iedera piţigăiată. Pădurile se fac din copaci ce cresc potriviţi: un uriaş ca acela nu poate trăi decât de sine singur; lui îi trebuie orizontul întreg ca să poată fi apucat

cu privirea, şi de aceea nu vrea să-l împartă cu nimeni. Cât e de mare, şi tot e invidios! e cu atât mai invidios cu cât e mai mare. Unui teatru ca al nostru, ca instituţie de cultură populară, îi trebuie o pădure deasă, nu un copac.

Dar poate va părea prea paradoxal ce spun eu, cu toate că e foarte drept; n-am loc să dezvolt pe larg cât e de drept; fie paradoxal! O întrebare însă: dintre câte teatre merg în lume foarte bine, nu sunt oare o mulţime, cea mai mare parte desigur, cari nu numai că nu posedă vreun virtuoz îndeosebi, dar cari chiar fug sistematic - sistematic tocmai din punct de vedere artistic - de vreo îndeosebi personală virtuozitate?

E evident - evident pentru cine ştie ce e teatrul.

Teatrul e un produs complex, un produs de *ensemble*. Este 0 orchestră: drama este simfonia; instrumentele sunt nu de materie neînsufleţită; sunt de carne şi de oase; instrumentiştii nu stau în afară, ci înlăuntrul instrumentelor - fiecare din acestea este şi trebuie să fie robul rolului ce i s-a prescris, fără vreo pretenţie de deosebire personală care să răstoarne armonia generală. Virtuozul e un concertist; o cât de bună orchestră lui 1 se pare bună numai ca să-l acompanieze. Nouă ne trebuie însă o simfonie de Beethoven, nu variaţiile lui Paganini.

Acea orchestră o avem desigur: sunt destui de dibaci artiştii noştri; teatrul nostru posedă elemente preţioase. Însă. însă mai trebuie şi un maestru care să bată tactul.

Ei vezi, aci am dat peste adevărata vină a artiştilor noştri: neavând maestrul de capelă, care să le ţină măsura şi să le dea tonul, unul cântă într-un ton major, altul, într-unul minor, unul merge adagio, altul, presto... şi ce iese? un *charivari*. Numai de asta sunt vinovaţi artiştii. Ce Dumnezeu! o orchestră compusă de bune elemente, cu multă atenţie poate merge convenabil, făcând pe rând fiecare dintre instrumentişti rolul dirijorului, dacă anume dirijor nu există. Când ai atâţia buni în parte, să iasă toţi vecinic rău îndată ce merg împreună! Lipsa de metodă de studiu - iată vina artiştilor.

Această vină însă îşi are şi ea scuza îndestulătoare, asupra căreia voi reveni când voi arăta la sfârşit cine este adevăratul vinovat, şi singurul, că teatrul românesc nu merge. Până atunci, în articolul următor voi arăta că şi imputările aduse Direcţiei şi administraţiei sunt tot aşa de nefundate ca şi acele aduse artiştilor.

III

Învinuirile aduse Direcţiei generale şi comitetelor teatrale sunt, dacă nu mult mai întemeiate, desigur mult mai susţinute decât cele aduse artiştilor. E natural să fie aşa. Dacă e vorba să caute fiecare vină altcuiva că merge rău o afacere, apoi desigur mai pornit şi, prin urmare, mai elocuent trebuie să fie acela care păgubeşte în afacere nu numai moral, ci şi material.

Ce pagubă pot oare avea Direcţia şi comitetele că teatrul merge rău? O pagubă cel mult morală - umilire şi ruşine. Însă de umilire şi de ruşine poate fi atins numai omul care vede limpede nesuccesul său şi care-nţelege bine că lui singur şi-l datoreşte. Ei! e greu să convingi pe oamenii din capul Teatrului Naţional de nesuccesul acestuia, şi, drept vorbind, nesuccesul acesta nu li se datoreşte lor decât în minimă parte.

Mai la urmă, oricum ar fi, paguba morală nu poate fi pentru toată lumea aşa de atingătoare ca paguba materială: pe aceasta o simte oricine, pe cea dintâi, numai foarte rari. Cine este orbit de amor propriu şi de fudulie are să recunoască foarte greu, mai bine zis n-are să recunoască niciodată că pentru cutare daraveră intelectuală, în care s-a vârât prin vanitate, este un incapabil. De astfel de abdicare numai un om de o sănătoasă inteligenţă ar fi vrednic - dacă se poate crede că vreodată un astfel de om ar ajunge în neplăcuta necesitate de abdicare; căci un om în adevăr inteligent se fereşte ca de foc să se vâre în daraveri intelectuale unde să i se arăte prostia.

Aşadar, ne-am înţeles: Direcţia şi comitetele nu pot avea altă pagubă din mersul rău al teatrului decât morală. Puţin le pasă în privinţa cealaltă. Dar artiştii sufăr în această afacere şi însemnate pagube materiale: ei nu pot câştiga îndestul pentru a trăi, dacă nu comod, cel puţin convenabil; d-abia îşi duc târâş-grăpiş viaţa, deşi au siguranţa, cum o am şi eu, şi orice cunoscător al publicului nostru, că un teatru bine organizat ar fi, în Bucureşti şi în toată ţara, o afacere strălucită.

Pătrunşi de aceasta, de câte ori îi strânge paguba, încep să strige exasperaţi:

„Direcţiei puţin îi pasă de paguba noastră materială... Direcţia, sau comitetul, ne stăpâneşte avutul fără control şi ne exploatează afacerea fără pricepere şi fără să ţină seamă de nevoile noastre. Favoritism. risipă. uşurătate şcl. Pierderea materială care rezultă din această administrare destrăbălată a intereselor noastre ne atinge numai pe noi. Domnilor din Direcţie şi din comitete le e destul dacă şi-au făcut mendrele şcl.,şcl."

Apoi încep revoltele mai mult sau mai puţin făţişe, grevele mai mult sau mai puţin durabile, dezerţiunile mai mult sau mai puţin serioase.

Din toate astea rezultă un fel de anarhie, păgubitoare, pe de o parte, autorităţii direcţiei, dar în definitiv păgubitoare tot intereselor materiale ale artiştilor.

Da, pentru cine nu ştie ce e teatrul, s-ar părea că artiştii au dreptate; cu toate astea eu, care ştiu ceva despre teatru, nu stau un moment la îndoială a spune că n-au dreptate aproape deloc. Să mă lămuresc.

Greşelile grave ale administraţiei sunt în genere inspirate de artişti chiar şi făcute mai totdeauna după stăruinţa şi cu concursul acestora.

De ce se dă cu atâta cheltuială şi de vreme, şi de bani, cutare piesă care va cădea desigur? Fiindcă stăruie cutare artistă.

De ce plăteşte teatrul atâtea persoane inutile, lipsite de orice talent, de orice apucături pentru artă? Fiindcă fiecare e protejată sau nedezlipită de cutare artist.

Administraţia finanţiară este inspirată, dacă nu chiar condusă direct de artişti; cât despre conducerea tehnică şi artistică, aceea toată, întreagă, este lăsată la discreţia artiştilor. Cine din direcţie - afară de rare cazuri de fatuitate ori de toane foarte iute trecătoare - se amestecă oare să controleze, măcar cât de discret, necum să conducă, punerea-n scenă a unei piese, compoziţia tehnică a unui spectacol, studiul, montarea şcl.? Cine? Nimeni.

De aci rezultă satisfacerea pe rând a tutulor micilor ambiţii personale, aşa de mari la artişti, şi a tutulor vanităţilor, cu atât mai stăpânitoare cu cât individualitatea asupra căreia stăpânesc e mai lipsită de temeiul meritului real. Dacă din această stare de lucruri n-ar rezulta pentru artişti, cum am spus, pagube materiale din când în când foarte simţitoare, desigur nici unul dintre dânşii n-ar ridica vreodată glasul să se plângă. Pentru aceea, de câte ori se-nfundă afacerea, încep toţi care pe care s-arunce vina, şi când au obosit şi cu aceasta, atunci, tutulor, artiştilor, direcţiei, criticaştrilor, îngroziţi de apropiarea dezastrului, le vine fatal aceeaşi inspiraţie sfântă, după care lucrurile s-ar putea aranja şi îndrepta spre mulţumirea tutulor, măcar provizoriu:

„Publicul nu încurajează arta română! Arta trebuie încurajată de stat! Fiţi buni şi sporiţi subvenţia!"

Dacă ar veni un director să zică artiştilor: nu trebuie sporită subvenţia deloc; ba, dimpotrivă, o vom scădea, şi lucrul va merge minunat; însă... însă... Insă nimeni n-are să se mai amestece nici în compunerea personalului, nici în administraţia finanţiară şi economică, nici în alegerea repertoriului, nici în dirijarea studiului pieselor, nici în montarea lor, decât *numai eu* - căci *eu* nu m-am făcut director de teatru numai fiindcă ştiu să iscălesc mandate şi bilete de favoare, ci fiindcă *eu* pricep meseria în tot complexul ei vast, literar şi artistic, tehnic şi

administrativ; o pricep mai bine *eu* decât toţi dv. Să fiţi, prin urmare, buni să vă mărginiţi a vă împlini personal datoria artistică potrivit talentului dv., şi, chiar în aceasta, să mă ascultaţi *pe mine,* să-mi urmaţi fidel poveţele, cât de rutinaţi aţi fi, deoarece, în meseria dv. chiar, ştiu *eu,* care nu o profesez, atâta încât am să învăţ douăzeci de ani de aci-ncolo pe cel mai de frunte dintre dv., că doar vă cunosc pe toţi ce puteţi.

. Dacă, zic, ar veni un director serios să le spună acestea artiştilor noştri - zic *dacă* fiindcă la noi un om cu aşa cunoştinţe speciale nu se găseşte, pesemne; dar să presupunem că s-ar găsi, din întâmplare - şi dacă sub conducerea lui, fireşte, fără doar şi poate, teatrul ar merge minunat, ce credeţi că s-ar întâmpla? Desigur, cu preţul sacrificării micilor ambiţiuni şi vanităţi, artiştii ar avea mult mai multe succese reale ca artişti şi mult mai multe foloase materiale în schimbul muncei lor.

Dar, afară de asta, ce credeţi că s-ar mai întâmpla?

Să vă spun eu:

O revoltă ar porni, o revoltă spăimântătoare, ameninţând să turbure pacea publică, o revoltă ca să zguduie lumea de la cea mai umilă colibă până la palatul regal.

Şi ştiţi cine ar face această formidabilă revoltă?

Să vă spun tot eu.

Ar face-o chiar artiştii! Bieţii artişti!

Nu! De câte ori bieţii artişti acuză direcţia, să ştiţi bine aceasta: cu cât o acuză mai tare, cu atât au mai puţină dreptate, şi cu cât o acuză mai mult în *cutare* privinţă, cu atât tocmai în acea *anume* privinţă ei singuri tocmai sunt de vină.

Favoritism? Dar are toată direcţia atâţia favoriţi câţi are fiecare dintre artişti în parte?

Risipă de vreme, de muncă şi de bani? Dar risipeşte direcţia a patra parte cu de la sine inspiraţie din cât risipeşte după stăruinţele când a unuia, când ale altora dintre artişti?

Lipsă de pricepere artistică şi tehnică? Dar, slava Domnului! că direcţia habar n-are de ce şi cum se face teatrul: artiştii fac

totul de capul lor. E lucru ştiut: când un binevoitor din comitet vrea să-şi dea o părere, artiştii îi sar în cap - auzi dumneata! să-ndrăznească să înveţe pe artişti!

Este, în adevăr, în teatru o stare anarhică, de care toată lumea şi niminea nu-i de vină, ca în toate stările de anarhie: fiecare aci tiranizeşte şi aci este tiranisit. In cazul întâi, e mulţumit şi zâmbeşte; în cazul al doilea, se revoltă şi se scânceşte. In aşa stare nenorocită, rămâne să se mulţumească fiecare cu clipele de triumfale vanităţii lui - la unii mai lungi, la alţii mai scurte. A-şi face mendrele şi cheful în pofida altuia e singura satisfacţie posibilă. Fiecăruia îi vine rândul, mai rar sau mai des, să şi le facă în paguba altuia. In definitiv, toţi şi le fac în paguba instituţiei, adică în paguba materială a tutulor.

Şi între aceşti toţi înţeleg şi direcţia: şi ea e compusă din oameni, cari vor să-şi facă şi ei cheful şi mendrele.

Şi. unde mai pui şi cataplasmele şi toate caracatiţele umflate de ambiţii ridicule, amatori, protectori, autori, criticaştri, cari se lipesc de teatru mai pân faţă, mai pe la spate, şi au şi dumnealor cheful şi mendrele dumnealor de făcut. Şi dumnealor lucrează doar pentru dezvoltarea artei naţionale! Se-nţelege că au tot dreptul!

Dar destul pentru astă dată în această privinţă. Voi cerceta în articolul următor mai cu de-amănuntul unele practice şi deprinderi nenorocite ale Teatrului Naţional.

IV

Teatrul rezervă în sală o sumă anumită de locuri. Aşa, de exemplu, pentru Ministerul Cultelor, pentru primărie şi pentru prefectura poliţiei câte o lojă; apoi locuri în stale pentru: un procuror, un inspector şi un comisar de poliţie, comandantul pieţei, al jandarmilor călări, al jandarmilor pedeştri, al sergenţilor de oraş, al pompierilor; pentru un doctor, apoi pentru toate ziarele şi revistele - şi sper că nu sunt puţine - şcl.

Această practică are rațiune de a fi: unele locuri teatrul le datorește d-a dreptul, cum sunt lojile cele trei - Ministerul Cultelor e autoritatea de care atârnă teatrul și din bugetul căruia i se plătește administrația și subvenția; primăria plătește, asemenea ca subvenție, luminatul și încălzitul teatrului; iar prefectul e obligat să asiste la reprezentație de câte ori asistă suveranii sau prinții moștenitori; asemenea, autoritățile însărcinate cu paza siguranței publice trebuie să asiste la spectacol, și deci trebuie să aibă locuri în sală. Alte locuri apoi le acordă gratuit teatrul în schimbul unor servicii de care el are neapărată nevoie, cum, de exemplu, asistență medicală, publicitate, reclamă șcl.

Dar această practică normală a devenit, grație slăbiciunii administrației respective, o adevărată pacoste pentru teatrul nostru. Orice impiegat superior sau inferior de la Culte, de la primărie, de la poliție, de la parchet șcl. are, când vrea, intrare la teatru ca la el acasă; toate gradele superioare sau inferioare de la comandamentul pieții, de la jandarmi șcl. asemenea. Apoi:

1

Controlorul (politicos): Mă rog, biletul d-voastră.

Tânărul (important): Reporter la „Vocea poporului".

Con troloru l (sfios): . A u mai trecut trei de-ai dv. tot de la „Vocea poporului".

Tânărul (ofuscat): Hai, marș! (Intră.)

2

Controlorul (politicos, către o familie compusă din doi bărbați, trei cocoane, una parcă ar fi demoazelă, și patru copii): Biletele dv., mă rog.

O cocoană (înțepată): Suntem în lojă, domnule!

Controlorul (indiscret): Care lojă?

Un domn (plictisit): Suntem de la acsize, domnule!

Controlorul (salutând): Pardon! poftiți...

3

(Spectacolul a început. O damă sosește gâfâind și vrea să treacă.)

Controlorul (delicat): Biletul dv.

Dama (foarte grăbită): De la serviciul medical.

Controlorul (nedomirit): Mă rog, cum?

Dama (impacientată): Moașă, d-le! nu-nțelegi? (Intră.)

4

Controlorul: Biletul, mă rog.

Un domn: Îți trag palme, mă-nțelegi? (Intră.)

Etc...

Dacă ar fi însă numai atâtea tot n-ar fi rău. Dar mai sunt încă și altele! Vom vedea.

Un glumeț prost a spus odată:

„. S-a dovedit în dese rânduri că, cu condiția de a nu lăsa să intre gratuit în teatru decât numai jumătatea publicului, nu a izbutit administrația respectivă să aibă totdeauna săli pline; de aceea eu propun ca de acuma-ncolo gratuitatea locurilor să poată merge până la două treimi și, la nevoie, chiar până la trei sferturi. Pentru ca să fie controlul strict în privința aplicării acestui principiu salutar, serviciul casei teatrului să-l facă de acuma doi casieri: unul pentru biletele de vânzare și celălalt pentru biletele gratuite."

Această glumă, cât e de proastă, conține un mare adevăr. E lucru sigur că din câte intrări au fost la teatrul românesc într-o stagiune, la reprezentațiile ordinare, numai cel mult patruzeci la sută au fost plătite - restul de șaizeci la sută: intrări fără nici un rost de bilet, cum sunt arătate câteva specimene

mai sus, şi intrări cu bilete în regulă - însă *de favoare.* Biletele de favoare sunt şi ele o mare calamitate pentru teatru.

Intri odată în sală: o vezi aproape plină. Întâlneşti un societar, care, făcând o figură foarte lungă, îți spune:

- Mergem prost de tot; astăzi nu ştiu dacă vom fi acoperit cheltuielile ordinare serale.

- Cum se poate? zici dumneata. Dar e sala plină.

- Plină... gratis, suspină d. societar.

În schimb, în altă seară, o seară ingrată de marți, pe o vreme grozav de rea, afli sala două din trei părți goală.

- Azi vă merge rău din cauza vremii, zici către d. societar, vrând să-l mângâi.

- Ba nu, răspunde el mulțumit.

- Dar e sala aproape goală... puțină lume.

- Puțină, dar plătită. Apoi adaugă râzând: abonații gratis n-au putut veni din cauza vremii.

Abonații gratis! fireşte, când e vreme rea, nu vin la teatru: ar fi absurd să dea pentru teatru doi franci la birjă! Atunci, ce fel de gratis ar mai fi teatrul?

Da, e un adevărat scandal cu abonații gratis.

Sunt familii bogate, oameni distinşi cari dispun de două-trei loji oricând vor să vină, şi dacă nu vin în persoană, trimet om în loc cu familia acestuia; cari capătă regulat, pentru a le împărți la oamenii lor de casă, la cusătorese, la laptagiu, la spălătoreasă şi la slugi, şi la rudele acestora atâtea ş-atâtea bilete de favoare; şi cari, în schimb, n-au dat vreodată o para chioară la casa teatrului, măcar de omenie la vreun beneficiu de artist, ori la vreo altă reprezentație extraordinară, nici măcar n-au făcut vreodată teatrului un serviciu de orice natură. Să dea bani pentru teatru? cine vreodată plăteşte o plăcere pe care a putut-o ş-o poate gusta gratis până să i se acrească sufletul de ea! Chiar când vin gratis cu toate neamurile şi cu toată suita de protejați şi de domesticitate, atunci moțăie

în lojă, stă cât stă, şi pleacă; ori - ce e şi mai rău şi mai nedelicat - merg în bufet să tragă tutun şi să bârfească şi să critice, ca nişte cunoscători blazaţi, montarea piesei şi jocul artiştilor:

- Uf! nesărată piesă! şi lungă!

- Şi prost jucată.

- Bine, frate! ce horcăie aşa Notara?... prea exagerează!

- Rolul ăsta nu e pentru Aristiţa: degeaba! trebuie una mai tânără!

Toate aceste observaţiuni le fac în bufet abonaţii gratis - ctitorii teatrului - ca să minuneze pe bieţii mitocani - drept-credincioşii - cari, mai puţin favorizaţi de soartă şi de obrăznicie, intră şi ei din când în când la teatru cu bilet plătit.

Direcţia împarte bilete de favoare *en gros; en detail,* le-mpart abonaţii gratis şi artiştii.

Toţi cumetrii şi toate cuscrele, toţi prietinii şi toţi prietinii prietinilor artiştilor - nu e aşa că ar fi absurd să plătească la teatru?

Dar autorii? dar criticaştrii, protectorii şi amatorii? mai ales amatorii! ar fi un nonsens ca tocmai amatorii să plătească arta.

Ca să sfârşesc pentru azi, o anecdotă, a cărei autenticitate o garantez; de aminteri, toată lumea din teatru o cunoaşte.

Un artist dramatic obicinuia odinioară să ia regulat cafea cu lapte cu două chifle la o cafenea din apropierea teatrului. Cum credeţi că-şi plătea tabietul acesta de dimineaţă? - cu loji de teatru. Fiindcă teatrul românesc juca numai de patru ori pe săptămână, iar artistul lua şapte cafele în acelaşi timp, acesta făcuse învoială cu ţal-chelnerul: şapte cafele, patru loji. Destul de echitabil.

Tot era chelnerul om de treabă - nu-şi trimetea familia şi prietinii gratis la teatru: şapte cafele cu câte două chifle tot fac 5 fr.şi 60 b. Astea sunt parale, crez.

În articolul următor, despre alegerea şi fixarea repertoriului.

V

Chestiunea repertoriului am dezbătut-o mai de multe ori, chiar prin publicitate; totuşi am să revin asupră-i. Nu am aci alt scop şi alt interes decât cele profesionale, de publicist şi de specialist în materie. Crez că sunt dator a spune despre o instituţie de cultură cum e Teatrul Naţional, care, cu toate jertfele ce le fac în folosu-i statul şi comunele, merge rău, a spune adevărul aşa cum îl văd eu, chiar dacă aş păgubi mai mult spunându-l decât tăcându-l, sau, ceea ce ar fi şi mai de neiertat din partea unui om de treabă, falsificându-l. M-o asculta cineva? - bine. Nu? - atât mai rău, nu pentru mine. Aşa n-a vroit să mă asculte odinioară vechiul şi bunul meu prietin Nicu Gane, primarul Iaşilor, când, înainte de inaugurarea Teatrului comunal, i-am cerut, prin două petiţiuni respectuoase, să-mi acorde mie administraţia şi direcţia artistică a acelui teatru. Îi lămurisem în perspectivă rezultatul unei activităţi susţinute cu societatea dramatică locală şi cu elemente recrutate în afară de ştampila oficială a şcolii de stat. N-a vrut amicul meu să m-asculte, pentru cine ştie ce cuvinte. Dacă m-asculta, poate că-i mergea mai bine şi teatrului din Iaşi, şi teatrului românesc în genere. Dar, în sfârşit! ce să mai vorbim degeaba! Când vrei să faci ceva, bine, şi un altul, care ar trebui să te ajute, îţi pune piedică, ce mai poţi alt decât să dai, cu filozofie, din umeri şi să zici în gând: „Foarte bine, omule! Îţi trebuia un brici ca să te razi; ţi-l prezint politicos, tu mi-l arunci cât colo şi preferi un topor. Foarte bine! ştiu ce trebuie să fac şi eu, dacă aşa merge judecata pe aici: am să mă duc să tai lemne cu briciul! Mai la urmă, n-are să sufere briciul meu cât o să rabde barba ta!" Cu toată mâhnirea legitimă care trebuie să mă cuprinză când acel ce ar trebui să m-ajute mă-mpiedică să-mi fac datoria, tot îmi mai rămâne ceva spre mângâiere - un zâmbet.

Şi nu voi osteni niciodată să repet ce cred.

Dacă mi-ar fi permis să dau poveţe unei companii de artişti sau unui director de teatru, le-aş spune fără să stau la gânduri: alegerea repertoriului este o chestie importantă, enorm de importantă pentru voi, însă dintr-un singur punct de vedere - al potrivirii pieselor cu forţele de care dispuneţi. Altă impor¬tanţă nu poate avea o piesă pentru voi.

Arta dramatică este o artă reprezentativă de sine stătătoare; ea, pentru a fi perfectă, trebuie să-şi subordoneze pe toate celelalte.

Alegeţi dar piesele cu care puteţi face *voi* mai bine artă dramatică, fără a sta un moment la îndoială: o dramă splendidă, pe care n-o puteţi voi executa măcar convenabil, aruncaţi-o cât colo; luaţi numaidecât o piescioară, o farsă cât de slabă, pe care *voi* o puteţi juca foarte bine.

Nu teatrul în care se joacă *bune* piese e un teatru bun; bun teatru este acela în care se joacă piesele *bine.*

Frederic Lemaître a făcut minuni cu *RobertMacaire,* o piesă stupidă; Millo, asemenea, cu o copilărie ca *Lipitorile satelor* şi ca *Jianul;* asemenea Lukian, [cu] *Două dispărţenii;* Pascaly şi Iulian, cu *Rotarul* etc. ... Şi vai de Moliere şi de Shakespeare, căzuţi pe mâni cum ştiu eu.

Ţin minte că acum doi ani am citit, despre inaugurarea noului Teatru Naţional din Iaşi, o dare de seamă într-o foaie locală foarte inteligentă, în care se spunea:

„Piese ca *Muza de la Burdujeni, Poetul romantic, Cinel-cinel* ne amintesc timpurile copilăriei teatrului nostru. Oricum ar fi jucate, *nu ne interesează."*

Dacă aş fi citit această afirmare în vreo revistă de pretenţie, nu mi s-ar fi părut ciudată, fiindcă sunt deprins cu ceea ce pot pretinde revistele de pretenţie. Însă am citit-o într-o foaie foarte cuminte şi de spirit - „Era nouă", a amicului meu Petre Missir - asta nu mai poate fi glumă: lucrul trebuie lămurit.

Să las că, mai întâi, teatrul nostru, ca literatură, nu-i aşa de matur încât să se uite cu prea întemeiat despreţ la trecutul său, la copilăria sa; dar chiar dacă ar fi altfel, chiar dacă am avea o literatură dramatică bătrână şi avută, de ce oare o piesă veche, care ne-ar aduce aminte de o stare trecută a literaturii teatrale, nu ne-ar mai interesa azi, *„fie cât de bine jucată"?* De ce? fiindcă piesa ar fi prea primitivă ca factură, prea simplă ca tehnică scenară? prea naivă ca fabulă? Dar mi se pare că piesele nu se-mpart în primitive şi rafinate, în vechi şi nouă, simple şi complexe; mi se pare că se pot împărţi numai în piese bune şi rele, frumoase şi urâte, interesante şi anoste, spirituale şi neroade.

Una veche poate fi foarte frumoasă; alta modernă poate fi destul de urâtă. Autori cari vor rămânea pentru totdeauna clasici şi vor încânta totdeauna lumea sunt, din punctul de vedere al tehnicii, primitivi; nici un modern n-ar mai îndrăzni, şi nici nu i-ar trece prin cap, să scrie o piesă într-un mod aşa de puţin complicat; în schimb, sunt autori moderni cari au atins culmea rafinării ca factură complicată, şi totuşi, ori n-au succes deloc, ori îl au pe o clipă, după care opera lor se pierde în adîncul uitării, veştejită, moartă, ca un obiect de modă trecătoare, pe câtă vreme opera clasică rămâne tot în picioare, totdeauna verde şi gata să-nflorească îndată ce capătă condiţia de lumină a ochilor cunoscători.

O piesă de teatru, veche sau modernă, simplă sau complicată, întrucât nu e urâtă, falsă ori d-a dreptul neroadă, n-are alţi sorţi de a ne interesa decât felul cum va fi executată. Teatrul, ca şi muzica şi arhitectura, este o artă de execuţiune materială. O piesă de teatru, o bucată de muzică sunt ca un plan arhitecton [sic]: ele notează, până în amănunte, o construcţie - o grămădire raţională de materialuri. O deosebire numai: pe când construcţia arhitectonică rămâne una, fixă şi durabilă, şi, voind să se repete, va fi tot aceeaşi, fiindcă

materialurile ei sunt inerte, construcţia dramatică şi cea muzicală se iau în mişcare; încep, se petrec şi se sting în câteva momente sub atenția noastră, şi, voind să se repete, sunt totdeauna altfel, fiindcă materialurile lor sunt însuflețite.

Şi piesa de teatru şi compoziția muzicală, ca şi planul arhitectonic, fără execuție materială rămân simple intențiuni. Desigur, o comedie, o sonată sunt frumoase, dacă sunt frumoase, şi la citire, ca şi planul unui templu la vedere; şi cu atât sunt mai frumoase cu cât ne putem ridica la închipuirea executării lor. Dar prin închipuirea aceasta nu ne vom putea da niciodată măsura impresiei ce ne-ar face-o însăşi acea executare, îmbrăcarea acelor intenţiuni în formele materiale cerute.

De aceea, la teatru, la muzică, la arhitectură, arta execuțiunii este tot aşa de importantă ca şi arta concepţiunii. Ba la teatru şi la muzică arta execuţiunii capătă o importanţă cu atât mai mare cu cât materialurile de construcţie sunt deosebite suflete omeneşti, iar nu pietre şi lemne. Executarea bună a unei comedii slabe poate s-o scape, iar o executare slabă poate face să cază cea mai importantă piesă. Fără-ndoială, cine zice teatru bun vrea să zică actori buni.

Dar mai pe larg, în articolul următor, cu privire la repertoriul teatrului românesc.

O CHESTIUNE JURIDICQ-LITERARĂ

D-le director general,

Numirea unui aşa de reputat jurisconsult ca dv. în capul Teatrului Naţional a trebuit, se-nţelege, să facă multă bucurie acelora cari au vreo firească legătură cu această instituţiune artistică, sau cari se interesează de dânsa cât de departe, ca amatori sau diletanţi. Între aceştia din urmă, din întâmplare, mă număr şi eu, care am făcut, odinioară, câteva încercări literare pentru teatrul românesc.

În adevăr, nu mai putea merge cum mergea: trebuia numaidecât în fruntea importantei instituţiuni artistice naţionale un om de legi - dacă n-ar fi să judec decât măcar după modestele mele interese personale. Astfel, în sfârşit, pot şi eu, fără îndoială, să găsesc ascultare la o veche plângere a mea, ascultare ce-mi era peste putinţă să capăt de la profani în materie de drept. Iată, cu tot respectul ce vă datorez, d-le director general, acea plângere:

Legea presei din 62, apoi cod.pen., precum şi legea pentru organizarea teatrelor (care lege, precum s-a spus, a fost concepută şi alcătuită acum douăzeci şi cinci de ani, de către nişte jurisconsulţi eminenţi ca dv.) consfinţesc, toate trele, proprietatea literară. Toate trei - cele dintâi două prevăzând chiar pedepse straşnice - opresc categoric pe oricine a reprezenta vreo bucată de teatru fără învoirea expresă a

autorului. Cu toate astea, până la venirea dv., d-le director general, în fruntea Teatrului Național, cele trei legi, mai ales întrucât privește interesele substiscălitului, au fost mereu călcate de către mai toate companiile artistice emigrătoare din țară, ba chiar (lucru de necrezut!) de către societățile dramatice oficial, stabile, din cele trei capitale ale regatului român.

Viu, deci, cu cel mai profund respect, d-le director general, a pune drepturile mele de autor sub înalta dv. protecțiune și a vă ruga, potrivit legilor, ca, uzând de toată autoritatea de care dispuneți, să opriți a mi se mai juca vreo bucată a mea de către oricine, fie chiar de către societățile dramatice oficiale din București, Iași și Craiova.

În afară de interesele mele materiale, cred că acele bucăți literare sunt niște încercări cu desăvârșire nenorocite, și nu mai voi, la vârsta mea, să mi se exhibeze pretențiunile regretabile, și pentru mine și pentru public, de ușurătățile unei vârste puțin coapte; nu voi să mai mențin prin senilitate greșelile datorite juvenilităței, scuzabile întâia oară, de neiertat la urmă. Sunt hotărât a nu mai permite nimănui, cu nici un preț, să reprezinte acele proaste glume puerile, de cari nu m-aș putea vreodată căi îndestul.

Fiindcă un jurisconsult ca dv. nu este obligat a cunoaște numele tutulor scriitorilor naționali, din nenorocire atât de numeroși, și, firește, cu atât mai puțin ale tutulor scrierilor acestora, îmi permit a adăoga, spre lămurirea dv., aci mai jos, după semnătura mea, lista încercărilor mele teatrale despre cari am pomenit.

Binevoiți, vă rog, domnule director general, a primi de la acela care-și pune drepturile și dignitatea de publicist subt înalta dv. protecțiune, mulțumiri anticipate, precum și asigurarea respectului cu care este și rămâne al d-voastre servitor.

I.L. Caragiale
(Piatra-Neamț)

Lista încercărilor teatrale ale lui I.L. Caragiale:

O soacră, farsă într-un act - 1876; *O noapte furtunoasă, sau Nr.9,* farsă în două acte şi 4 tablouri - 1879; *Conul Leonida față cu Reacțiunea,* farsă într-un act - 1880; *D-ale Carnavalului,* farsă în trei acte - 1881; *Scrisoarea pierdută,* farsă în 4 acte - 1883; *Năpasta,* piesă în două acte - 1890. Ediția I „Socec şi Comp.", Bucureşti, Ediția II, „Frații Şaraga", Iaşi.

SCRISOARE DESCHISĂ

D-sale dlui

Director general al teatrelor, D. Petru Grădişteanu, jurisconsult, avocat, senator etc.

Domnule,

Aţi primit de la mine, zilele trecute, o petiţiune timbrată şi, alaltăieri, mi-aţi răspuns în mod neoficial, printr-o scrisoare intimă, cu toate că între dv. şi mine nu ştiam până acu să fi fost vreo intimitate. Ar fi risipă de cerneală să reproduc textul acestor două documente, de vreme ce au fost publicate (oricând pot dovedi netăgăduit că *nu eu* le-am comunicat onorabilei redacţiuni) în „Adeverul" de joi, 3 sept.

Deşi plină de jocuri de cuvinte picante şi cu totul neuzate, deşi imbibată de un cald sentimentalism tineresc, care, fireşte, şade bine la orice vârstă, şi deşi oarecum măgulitoare în formă pentru mine, scrisoarea dv. nu-mi convine deloc, ba chiar m-a supărat foarte - să mă scuzaţi. Aşadar:

fiindcă, din răspunsul d-voastră, pricep că, punând sub înalta-vă protecţie dreptul şi dignitatea mea de publicist, am nemerit rău;

fiindcă mă domiresc astăzi că dv., reputat ca bărbat de inimă, nu vă puteţi lăsa mişcat de sentimentul adânc al aceluia care vine, în faţa lumii, să-şi renege greşelile şi rătăcirile dintr-o vârstă lipsită de teama răspunderii - nişte rătăciri şi

greşeli cărora, spre umilirea şi spre căinţa lui până la groapă, nu li s-ar putea şterge de istov urmele, din pricina unor blestemate şi diavoleşti născociri - căci numai diavolul, cu duhul său cel rău, a putut, spre bătaie de joc, insufla pe om să-şi vecinicească prostiile, ca şi cum prostia nu era, şi fără slovă şi tipar, destul de vecinică;

fiindcă mă aflu în faţa unui diregător carele crede că puterea-i n-are nici un frâu şi care, mai crud decât un nenduplecat şi nesăţios de vaiete inchizitor, m-ameninţă să nu mă ierte nici chiar când, bătându-mă, pocăit, cu pumnul în piept, mă leapăd de păcat, în faţa unui siluitor şi batjocoritor de conştiinţe, care vrea, râzând, să mă supună cu sălbăticie la o cazně mai sângeroasă decât toate, aruncându-mi mereu pe obraz, în vileag, ruşinea de care tot caut plângând să mă spăl;

fiindcă văd că milă nu am să capăt de la dv., şi nendu - rându-mă, totuşi, să cred că neroadele şi spurcatele mele păcătoşii de tinereţe s-ar mai putea înfăţişa publicului împotriva voinţei mele anume, într-o lume unde s-or mai găsi doar un pic de sfântă dreptate, un grăunte de minte nestrâmbată, o slabă umbră de omenie,

am onoare să vă fac atent, domnule, la somaţiunea ce v-am înaintat, prin portărei, astăzi, 7 sept. 1898. O puteţi publica, dacă poftiţi, şi pe aceea.

Vă salut, cu toată spaima ce trebuie să-mi insufle un om în faţa căruia cuvântul se pierde umilit, neavând nici o putere, şi vă rog să ştiţi că la aceasta nu am nevoie de nici un răspuns: destul c-aţi fost d-voastră „bombardat" director al teatrelor, nu mai e nevoie să mă canonaţi sau să mă canoniţi şi pe mine cu proza dv., prea tinerească, pe care, la vârsta mea coaptă, n-o mai pot gusta.

Caragiale
1898, sept. 7, Piatra-N.

ION BREZEANU

...Fără pretenție de a decreta talente, dar şi fără nici o ezitare, cutez a spune: Brezeanu este un extraordinar temperament, o natură desăvârşită de artist, unul dintre rarele fenomene cari pun adânc marca lor pe o întreagă epocă artistică. Este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu; probabil ar putea fi un Millo... Ar putea - dacă... Dar despre acest *dacă,* mai la vale.

Vedeți - nu vorbesc decât de concepțiile lui mari - pe artistul nostru în *Mortfără lumânare,* în *Doctorulfără voie,* în *Scrisoarea pierdută,* în *Noaptea frutunoasă,* în *Avarul,* şi judecați despre minunata bogăție a invenției lui, varietatea fantaziei lui, puterea stăpână cu care-şi face palpabile concepțiunile. O fibră a ființei lui nu s-astâmpără o clipă; toate lucrează potrivit ca-ntr-un trai adevărat şi sincer. Şi ceea ce face să se ridice aşa de sus creațiunile tânărului artist este dragostea călduroasă cu care el le îmbracă pe toate într-un fel de atmosferă lirică particulară.

Uitați-vă la Sganarelle, stricatul cela de lemnar, cât e de simpatic când, cicălit de nevastă, îi spune fierbând: „Te... bat!", cât e de drăgălaş când, scos din fire, chiar o bate! Dar întâlnirea cu doica? Cu ce admirație nesățioasă o priveşte! cum îi sticlesc ochii lăcrimoşi şi cum îşi linge buzele ca de cea mai fină dulceață! cu cât de exaltată galanterie se apropie să-i cerceteze

laptele! Dar modul vertiginos cu care vechea slugă de doctor debitează frânturile incoherente de fraze latineşti, ce-i zbârnâie încă prin minte!

Uitaţi-vă la nenea Nae Ipingescu, gravul ipistat din *Noaptea furtunoasă,* cu cât tact şi cu câtă discreţie ştie el să cultive amiciţia cetăţeanului Titircă şi stima întregii familii a acestuia! Cu câtă vervă lămureşte pe amicul său asupra binefacerilor sufrajului universal, preconizat de tânărul liberal Venturiano! Cu câtă seriozitate dezleagă el, la sfârşitul piesei, încurcătura, când recunoaşte pe romanticul publicist, pe care-l admiră prin luminată convingere! Ipingescu, acest tip de farsă groasă, se ridică, prin interpretarea sobră şi rafinată a lui Brezeanu, la dignitatea adevăratei comedii.

Aceeaşi favoare o capătă prin interpretarea lui Brezeanu şi tipul revoltător de trivial al Cetăţeanului turmentat din *Scrisoarea pierdută.* Artistul nostru se afirmă şi aci ca un talent de elită, confirmând încă o dată clasicul precept că şi un monstru urâcios, redat de artă, trebuie să placă. Din acel respingător alcoolic Brezeanu face o nesămuit de interesantă întrupare. Are acest Cetăţean turmentat atâta dulceaţă în ochi şi pe buze, atâta măsură în mişcări, atâta onestitate şi mansuetudine în suflet, încât încetează a mai fi un tip real înjosit; el se ridică sus şi ia proporţiile largi şi demne ale unui tip abstract: simbolul unui popor întreg... Uite-l! În schimbul unei închipuite îndreptăţiri de sufraj, el este aci îmbrăţişat, aci îmbrâncit, când curtenit, când batjocorit - rând pe rând, aplaudat, huiduit, ridicat pe braţe, tăvălit prin noroi, pupat, bătut, îmbătat şi mistificat; arareori, parcă şi-ar înţelege lucid ciudata soartă, dar e pe loc iar buimăcit de câte i se-ntâmplă; mâhnit, dar tot glumeţ; beat, dar cu minte; viţios, dar cinstit, se supără o clipă de ceea ce, pricepând turbure, simte limpede că se face cu dânsul; apoi, recăzând de bunăvoie în amăgire ca într-o ultimă scăpare posibilă, urmăreşte cu tenacitate suprema

lui mângâiere - sâmburele mistificării! rădăcina soartei lui! - caută mereu şi fără preget să afle de la măcar cine, până nu se-nchide urna: „el!. pentru cine votează?. el!" Şi în sfârşit - lumea noastră nu-i atât de rea pe cât se spune! - i se dă mângâierea: află, în sfârşit, de la doamna Trahanache pentru cine votează şi, triumfător, aleargă să-şi exercite - suveranul! - dreptul de a stăpâni prin liber sufraj. Pentru aceea, când se serbează victoria electorală, omul ridică din toată inima-i recunoscătoare toastul lui „în sănătatea coanei Joiţichii, că e damă bună!" Dragostea sinceră cu care Brezeanu îşi motivează toastul este o culme teatrală. Cu două vorbe spuse cald, din adâncul sufletului, el pune un fel de pecete morală pe o poemă, poate, condamnabilă, pe o operă intelectuală de o moralitate cu drept cuvânt atât de contestată. După toastul lui Brezeanu, un om de inimă nu poate ieşi din teatru fără să se împace, ba oarecum chiar să simpatizeze, cu distinsa damă de lume şi cu beţivul josorât de cârciumă, două creaturi greşite, rătăcite, vinovate, Dumnezeu ştie din ce pricini, dar bune - zică ce le place ipocriţii! - cu siguranţă, bune.

Şi când face Brezeanu, cu atâta covârşitoare putere, aceste două superioare creaţiuni? Când încă este caldă memoria celor doi mari predecesori - fie-le dânsa totdeauna iubită şi respectată! - neuitaţii Iulian şi Mateescu.

Cine poate pătrunde intimele jocuri ale spiritului nostru, captiv subtil în greul trup?

Cu cerbicea încovoiată, şedeam în fundul unei loji la o reprezentaţie a *Scrisorii pierdute,* gândind la acu vreo cinsprezece ani. Melancolia îmi apucase capul bine cu amândouă mânile şi-mi lingea rar şi apăsat fruntea şi ochii, cum linge felina obrazul prăzii pe care o ţine supusă în gheare, săgetându-o cu privirea până în fundul luminii ochilor. Să mai mă apăr?. degeaba. Am închis pleoapele, acoperindu-le cu stânga, şi, ameţit în întuneric de tortură, am oftat din adâncul ostenitei

inimi. Iar spiritul a trecut atunci printr-unul din acele momente de bizarerie cari-i sunt aşa de frecuente; nesocotind povara atâtor ani şi rupând orice solidaritate cu trupul chinuit, a voit să se amuze. Am simţit - lucru ce nu mi se întâmplă foarte des - că ochii mei sunt uzi: erau balele melancoliei. Totdeodată am auzit pe scenă explicaţia Cetăţeanului turmentat, care aduce „adresantului cu domiciliul necunoscut" pierduta scrisoare regăsită. Am ridicat mâna de pe ochi şi, prin perdeaua lor umedă, sub slaba lumină a lustrului, am văzut alăturea mea în lojă, am văzut bine pe vechiul meu prieten Mateescu. Am vrut să strig, am dat să fac o mişcare, dar am rămas mut şi încremenit pe loc, atât de absorbit urmărea el desfăşurarea priveliştii de pe scenă. Cu ochii-i mari, fără clipire, cu degetele înfipte pe rampa de catifea a lojei, cu capul pornit înainte, cu finele lui buze strânse, extaziându-se treptat şi transfigurându-se ca sub farmecul unei nespuse bucurii ce i se apropie şi-l apucă tot mai mult, Mateescu a urmărit toată scena, şi când Cetăţeanul turmentat a ieşit plecând triumfător, în fugă, la vot, Mateescu s-a ridicat în picioare ş-a început să aplaude frenetic... L-am văzut numai - palmele nu-i sunau... Apoi s-a întors cu faţa radioasă către mine, şi l-am auzit distinct şoptindu-mi: „Ah! ce frumos!" În zgomotul aplauzelor, cortina s-a lăsat; lumina aproape moartă a candelabrelor electrice a reînviat. Mateescu pierise de lângă mine - se dusese la locul său.

Am alergat pe scenă. L-am îmbrăţişat pe Brezeanu cu căldura de care eram capabil acum atâţia ani, aşa de cald, că, o clipă, n-am putut şti cine e lipit de pieptul meu - el ori Mateescu.

Fii fericit şi vesel acolo unde-i fi, iubite prieten dispărut! Cetăţeanul turmentat tot trăieşte, e sănătos şi bine, şi mă însărcinează să-ţi spun că, d-aci de departe, te salută graţios.

Cea mai nouă creațiune mare a lui Brezeanu este Harpagon - o muncă de ani. De câți?... Vezi acest prețios mărgăritar? Spune-mi ce vârstă are. Cum o să poți socoti în ce moment anume s-a întărâtat un punct pe corpul unei stridii? Cine ar putea afla când anume a căzut într-un creier sămânța unei opere? Dar, mai la urmă, ce-ți pasă de sămânță și de muncile de rodire prin cari ea a trecut? Iată rodul generos - Harpagon întreg.

Pentru cine știe de ce e vorba, Harpagon este unul din rolurile cele mai grele din câte s-au putut vreodată închipui: tip abstract - întemeiat aproape peste tot pe ideațiune și, numai în două-trei momente, pe acțiune; ascunzând foarte slab, sub o înfățișare comică și nu prea, un caracter tragic; antipatic până la hidos; aci naiv până la imbecilitate, aci șiret până la infamie; când nencrezător până la absurd, când credul până la ridicul; totdeauna crud ca o fiară, și toate astea nu pentru el, ci pentru patima ticăloasă și blestemată, care-l chinuie, îl roade, îl stafidește.

Brezeanu poartă pe umeri această colosală greutate, cu perfectă siguranță a ritmului, fără un moment de oboseală, de sforțare sau ezitare. Ce mască! ce ochi! ce siluetă! Sunt prea multe, ca să le pot număra, amănuntele acestei desăvârșite creațiuni, a cărei culme este vestitul monolog de la sfârșitul actului al patrulea.

Aci îl așteptam cu multă emoție, firește, dar fără nici o teamă. Cu două zile înainte de prima reprezentație, am asistat la repetiție. Fără să-i fi făcut vreo observație, că nici n-aveam vreuna de făcut, Brezeanu mi-a spus:

- Mi-e peste putință să mai fiu sobru și concentrat la monolog: trebuie să izbucnesc, trebuie să-mi dau drumul cu toată puterea.

- Firește că trebuie, i-am răspuns.

- Da, adaogă el după un moment de gândire, da... Dar... Harpagon. stârpitura asta neputincioasă de șaizeci de ani.

se potriveşte să aibă atâta putere? Nu cumva trebuie să alerg la alt artificiu?

- Ba deloc!

Şi i-am făcut scurt - e de ajuns cât de scurt pentru inteli¬genţa lui - teoria motorilor animaţi, cari trebuiesc să dispună totdeauna de o rezervă de energie înmagazinată. Iată o gloabă spetită şi stinsă de puteri, pe care n-ai crede-o în stare să se mai târască trei paşi. Călăreţul e atacat de vrăjmaşi armaţi, cari descarcă focuri asupra-i. El smuceşte frâul, dă pinteni şi ţipă desperat. Atunci, gloaba năucă dă drumul rezervei de energie; din câteva sărituri supreme, a urcat dealul; într-o clipă a fost departe de primejdie. Poate crăpa în vârful dealului, dar l-a urcat. Este incalculabil în câtă putere mecanică se poate trans¬forma energia înmagazinată cheltuită dintr-o singură dată.

Brezeanu a surâs, mulţumit că, fără să fi cunoscut teoria, îi ştia intuitiv adevărul; şi cât îl ştia de bine ne-a dovedit-o la reprezentaţie. În monologul lui, Harpagon, ridicat la cea mai înaltă treaptă de iritare, s-a arătat în stare să cheltuiască o putere colosală, pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o până aci. Şi atât a cheltuit-o de generos, încât un singur râs n-a venit din toată sala să turbure nepotrivit liniştea care ne trebuia tutulor pentru a contempla acel înfiorător fenomen ce se cheamă cea din urmă nădejde.

Dacă a putut în unele momente să ne facă acest nefericit să râdem de prostiile şi răutăţile la cari-l împinge detestabila-i patimă, de astă dată nu mai e de glumit: stăm îngroziţi în faţa acelui zbucium. E un suflet de om smăcinat până în fundul fundului. Urâciosul acum ne interesează şi ne atrage; încet-încet, văzându-i amarele lacrimi, îi uităm păcatele, îl compătimim, plângem de mila lui şi rămânem înecaţi de emoţiune când, după ce aruncă oribila ameninţare cu cazne şi calăi, pleacă, nebun, să-şi găsească ori comoara, ori moartea.

O altă creațiune de mare preț a lui Brezeanu e, fără îndoială, Vlad, idiotul din *Mort fără lumânare* al dlui I. Bacalbașa. În această întunecată tragedie a mizeriei și a ignoranței, figura idiotului strălucește tot așa de tare ca și fatalitatea care aruncă în pieire pe trei oameni. Este un moment în care idiotul, fără să asculte la cele ce se petrec împrejuru-i, la chinurile de teamă și de remușcare ale criminalilor, stă înlemnit în picioare, drept, cu lumânarea aprinsă-n mână; nu mișcă deloc; fără să clipească, se uită țintă spre cer; numai pupilele-i mai trăiesc, dar așa de puternic, încât se vede bine că-n ele s-a concentrat acum toată flacăra vieții; ele se strâng încet-încet, arzând din ce în ce mai viu, ca și cum ar ochi o luminiță depărtată în firmament, care crește din ce în ce mai sclipitoare. Momentul acela de extaz religios este de o frumusețe uimitoare. Și când e silit să se ascundă într-o tainiță, bunul nenorocit, cât de blând și de frumos se roagă: „Mă duc. dar. să nu mă omorâți!".

Dar doctorul Purgon din *Bolnavul închipuit!...*

Cine a fost la teatru a trebuit să observe, ca și mine, un fenomen foarte curios. Până la intrarea mândrului savant, piesa merge, spre mulțumirea tutulor, bine; e un *entrain* remarcabil, cum nu se vede foarte des pe teatrul nostru. Dar iată că vine demnul doctor Purgon. Cum apare, atmosfera se ridică la o înălțime neobicinuită. Atunci începe cascada lui tunătoare de indignare, de imputări, de recriminări și amenințări. Ce vervă fosforică! Promițând nenorocitului bolnav moartea sigură ca pedeapsă a revoltei contra științei, Purgon iese spumând. A intrat, a uimit, a răsturnat, a devastat și se duce ca o furtună luminoasă, ca un meteor orbitor. Iar după ieșirea lui?. Atmosfera scade repede, așa că toată lumea, actori și spectatori, sunt apucați de frig, se simt stăpâniți de o jenă pe care cu greu ar mai putea-o disimula.

Marele Millo - e de mult de atunci - dedea un beneficiu în Teatrul Național, cu spectacol variat. Pentru ridicarea cortinii juca un *vaudeville* din franțuzește: *Un bal din lumea mare.* Ziua nu putuse face repetiție generală; era foarte bolnav. Dar nu era chip să se amâne spectacolul - altă zi nu se mai putea obține la teatru decât peste o lună. Seara l-au adus în trăsură închisă. L-am văzut înainte de ridicarea cortinii. Era pierdut, zdrobit de friguri; sudori aci reci, aci fierbinți îi acopereau chipul; ochii, rătăciți; tremura ca varga, ținându-se de o culisă, pe care o cletina mărunțel. Am crezut că n-are să poată ieşi în fața publicului, sau, dacă l-or vârî cu de-a sila la replică, are să cază în scenă ca o cârpă. M-am dus în cuşcă - eu eram sufler. Cortina s-a ridicat.

Era o piesă bătrână. Un bărbier, căruia i-a fugit de vreo trei ani nevasta, nu ştie omul cu cine, vine să pieptene pe o damă din lumea mare, care dă acum un bal splendid. După ce isprăveşte lucrul, vrea să iasă; dar greşeşte ieşirea şi se pomeneşte chiar în salonul de danț. Aci îşi povesteşte scurt publicului aventura cu nevastă-sa, şi, profitând de greşeala lui, îşi împrăştie în toate colțurile reclama de *coiffeur.* Dar iată că sosesc dănțuitorii. Un cadril nu e complet. Un baron cu baroana şi o altă damă caută un cavaler. Până să se explice bărbierul, dama stingheră îl ia drept un nobil şi-l trage în dans. Dansând, omul vede *vis-ă-vis,* în baroana, pe cine? pe trădătoarea lui, pe fugara Fifina.

L-am văzut. Omul acela pe care, cu câteva minute înainte, îl lăsasem într-o stare atât de nenorocită, neputându-se ține pe picioare, a intrat ca o sfârlează în scenă. Până la intrarea lui, toți actorii jucau cu o vervă neobicinuită. Cum a intrat frizerul şi s-a aruncat în dans, temperatura s-a ridicat de zece ori mai sus. La solo de cavaler, când, între două *entrechats,* se face recunoaşterea, Millo s-a întrecut pe el însuşi. Când a ieşit din scenă, se înțelege, au trebuit să-l ia pe brațe ca să-l ducă în

cabină; dar nu e mai puţin adevărat că în a doua piesă într-un act, în care Millo nu juca, toţi aveau aerul mai moleşit decât varza acră uitată-n ploaie.

Asta e în teatru primejdia distanţării covârşitoare. Ce primejdie, pe de o parte! dar, pe de alta, şi ce noroc! Numai unul care distanţează astfel poate marca o epocă.

Termin aducându-mi aminte de ce spuneam mai sus: Brezeanu este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu. Ar putea fi un Millo - dacă.

Dacă direcţia teatrului va înţelege că în faţa unei aşa valori individuale trebuie deschis un câmp cât mai larg şi daca va fi secundat de către camarazii săi cu dragostea ce trebuie s-o inspire sufletelor alese superioritatea talentului, atunci Brezeanu va fi fost, cândva, una dintre personalităţile cele mai strălucite ale artei la noi, un spirit dintre cele ce pot evoca o epocă de literatură dramatică naţională, un artist care va fi făcut onoarea scenei române cât va fi fost vremea lui.

DREPTUL DE AUTOR

Fără-ndoială, avem legi destule; cu toate astea, tot ar trebui să mai avem, şi anume, fiindcă din câte avem nu toate ne trebuiesc, şi sunt unele care ne-ar trebui şi care ne lipsesc. Despre una dintre acestea voi să spun câteva cuvinte. Iată de ce e vorba.

În ultimii douăzeci de ani, producția literară şi artistică s-a înmulțit la noi foarte simțitor. Bune, rele, nu e locul aci să discutăm, avem astăzi literatură şi arte, şi din zi în zi producția intelectuală creşte. Cu toate astea, felul acesta de producție, a cărui esență este invențiunea artistică, nu se bucură, ca toate producțiunile de muncă omenească, de protecția legilor întrucât priveşte dreptul de proprietate al producătorului.

Îndeosebi drepturile autorilor dramatici sunt aproape nule. Cu toate că există o lege a teatrelor şi o lege a presei, legea din 62, care consfințesc acest drept; cu toate că art. 342 din condica penală dă sancțiune dispozițiilor legii din 62, autorul dramatic nu se poate bucura de proprietatea lui artistică.

Avem în țară trei teatre subvenționate de stat şi de comunele respective - Bucureşti, Iaşi şi Craiova. Afară de astea, avem trupe ambulante, care bântuiesc regulat oraşele şi orăşelele de provincie. Toate aceste teatre au călcat, prin abuz de putere, şi calcă necurmat drepturile autorilor dramatici. Nu numai fără voia autorilor le joacă piesele, dar le joacă chiar

contra voinței exprese a acestora; dar le joacă cu titlurile schimbate şi fără măcar să anunțe pe afiş numele autorului.

Iată, spre edificarea publicului, cum o trupă de provincie afişează la Brăila reprezentarea vechei şi cunoscutei mele piese *O noapte furtunoasă:*

„TEATRU ROMÂN
ARTIŞTI ASOCIAŢI
DIN BUCUREŞTI

Sub conducerea dlui I. ARMĂŞESCU
artist laureat
MIERCURI, 8 SEPTEMVRIE 1899
Se va juca

NEA
NAE

Comedie bufă în 4 acte

Persoanele:

Jupân Dumitrache	D-nu *N. Cristescu*
Nea Nae, ipistat	D-nu *G. Donici*
Rică gazetaru	D-nu *I. Armăşescu*
Spiridon	D-nu *G. Săvescu*
Chiriac	D-nu *I. Georgian*
Veta, nevasta lui Dumitrache	D-na *E. Alexandrescu*
Ziţa, sora ei	D-na *N. Nicolau*"

Ce e de făcut contra acestui abuz de putere combinat, ca în cazul de faţă, cu escrocheria, şi care se practică fără sfială în toată ţara sub ochii autorităţilor administrative şi judiciare? Ar trebui, desigur, o lege, care, fără să mai dea loc la interpretări, să acorde o protecţie mai eficace dreptului de autor; o lege care să dea putere autorului a opri afişarea şi jucarea producţiilor sale fără învoirea sa în scris, pedepsind abuzul de putere şi escrocheria actorilor cum se pedepsesc în genere abuzul de putere şi escrocheria. Dacă toate ziarele ar vrea să sprijinească legitimele plângeri ale autorilor dramatici; dacă din sânul

Parlamentului s-ar găsi câţiva tineri care să ia în mână apărarea dreptului de proprietate literară, cum aci nu mai poate fi vorba de interese de partid, fiind vorba numai de o chestiune de ordine publică, am putea spera că din stagiunea aceasta chiar am scăpa literatura dramatică de starea de lucruri actuală, care numai încurajatoare nu-i poate fi. Îmi joacă piesa contra voinţei mele, fără să-mi pună numele pe afiş şi schimbându-i titlul...

Dacă nici asta nu e abuz de putere şi escrocherie, atunci eu nu mai înţeleg nimic. Ce pot face eu, autorul? Să urmăresc pe făptuitori? Am vrut să-i urmăresc: zburaseră din Brăila pe alte tărâmuri mai roditoare. Cum poate Parchetul urmări pasările călătoare?

A! dar dacă pe cele călătoare nu le poate, pe cele de curte le poate. Acei domni artişti societari de la Teatrul Naţional din Bucureşti, cari - tocmai acum aflu - au jucat, nu fără voia mea, ci contra voinţei mele anume, piesele mele astă-vară la Slănicul din Moldova, vor trebui să-mi plătească, prin onor Parchet de Ilfov, asta... cum să zic?... nedelicateţea dumnealor.

[CUVÂNT DE MULŢUMIRE]

Direcţiunea Teatrului Naţional mi-a făcut în anul acesta o nepreţuită onoare, punând, pentru deschiderea stagiunii, micul meu nume lângă altele foarte mari: *Alecsandri* şi *Hăsdău.* Desigur nu atâta meritelor mele, destul de contestabile şi contestate, cât bunei-voinţe a onoratei direcţii, aş putea eu atribui norocul ce am avut. Mă simt deci dator să mulţumesc din inimă preastimatului director, d. Sc. I. Ghica, pentru înalta favoare ce a binevoit să-mi acorde din propria d-sale pornire.

Sunt asemenea dator să mulţumesc deopotrivă tutulor, fără nici o rezervă sau excepţie - excelenţilor artişti cari, cu atâta talent, cu atâta generoasă dragoste, au salvat două lucrări ale mele, osândite de demult.

Bietele mele încercări! Ce adâncă bucurie simţ văzând, într-un târziu, că, dacă eu n-aveam dreptate să vă stimez prea mult, nici acei cari vă despreţuiau cu totul n-aveau prea multă dreptate.

CRONICĂ [I]

Am citit programul Societăţii dramatice a Teatrului Naţional pentru stagiunea ce s-a deschis şi drept să spun că m-a bucurat. Am văzut reapărând numele câtorva piese bătrâne, melodrame şi farse populare, cari fac totdeuna şi plăcere publicului, şi câştig - moral şi material - teatrului.

În sfârşit, Teatrul Naţional parcă s-a mai cuminţit: începe a-nţelege că paltoanele vechi, părăsite în garderobă ca pretinse demodate, sunt şi mai călduroase, şi mai prezentabile decât toate ferfeliţele şi zdrenţele moderne.

În adevăr, artiştii noştri au fost bântuiţi în vremile din urmă de o ciudată rătăcire a gustului, scuzabilă prin cinstita intenţie de succes faţă cu aşa-numiţii intelectuali. Au apucat doi-trei tineri progresişti să susţină că melodramele şi farsele sunt nişte genuri prea primitive, prea învechite, cari trebuiesc părăsite, şi atât a fost destul. Tot frumosul repertoriu, indiscutabil frumos, de odinioară, care era o excelentă şcoală pentru talentele artiştilor şi scriitorilor, a fost aruncat să mucezească în pimniţă, şi ne-am trezit cu toată literatura decadentă, foarte discutabilă - drame anoste şi comedii nesărate, simbo - liste, teziste, teiste, ateiste, umanitariste, toate foarte triste.

Artiştii şi-au înmuiat din ce în ce temperamentul, pierzând cu încetul avântul dramatic şi puterea comică; iar publicul a căscat o dată, de două ori, de mai multe ori, până când,

încet-încet n-a mai vrut să caşte şi a stat acasă, să se culce devreme, ori s-a dus în altă parte, să petreacă mai bine.

Ia să încercăm o dată a ne întoarce la calea cea veche, din care nu trebuia să ne abatem prea departe. Ia să punem o dată o bună şi caldă melodramă, o farsă nebună alături cu o insipidă producţie modernă: să vedem, care pe care? Dar un om de teatru, dar publicul, ca şi omul de teatru, nu dă o scenă a lui d'Ennery sau Dumas, ori Labiche pe tot calabalâcul dramatic modern.

Auzi! Omul, obosit de munca şi preocupaţiunile lui, vine să caute la teatru un moment de emoţiune artistică, şi-l osândeşti să-şi spargă mintea sănătoasă a descâlci problemele sociologice ce şi le pun capetele sucite ale decadenţilor. Militarul de la smotru, inginerul de pe linie, arendaşul de la pătul, negustorul de la tarabă, medicul de la bolnavi şi câţi alţii, fiecare de la sarcina lui grea, trândavul bogat de la sarcina şi mai grea a vieţii lui trândave - vin toţi să ceară de la artă câteva momente binefăcătoare de distracţiune intelectuală, şi d-ta îi pui, ca la şcoală, să asculte conferenţe ştiinţifice dialogate şi să răspunză la problema atavismului, ori a mediului social, ori a pauperismului!

Vine omul o dată, de două ori, de trei, pe urmă, dacă vede că totdeuna iese din teatrul dumitale pe la unul după miezul nopţii mai plictisit decât când intrase, se duce la Mitică Georgescu, să auză pe bravul şi voiosul Burienescu. Şi acolo găseşte omul ce caută! Amuzamentul.

- Dar teatrul este o şcoală.

- Mofturi! Teatrul este o petrecere.

- *Ridendo castigatmores...*

- Moriţ poate câştiga cât vrea; cu sistema dv. teatrul îşi pierde publicul.

- Dar trebuie să formăm gustul publicului.

- Ca să-l formaţi pe al publicului, trebuie să aveţi dv. mai întâi, şi eu văd, ca şi publicul, că n-aveţi deloc.

*

Programul Societăţii dramatice l-am văzut; îl aştept acum pe al Societăţii lirice, aşa-numita Academie naţională de muzică (zice că aşa zic şi francejii operei lor - *Academie nationale de musique).* Aşa ne potrivim la gusturi şi la toate cele, noi toţi de gintă latină; acu ne place la toţi Wagner; mai-nainte nu ne prea plăcea, dar acum ne-am hotărât să ne placă. Dacă e vorba de plăcere, e mult până te hotărăşti: e ca doftoriile la copii.

.

Din tot ce se numeşte sport, nimic nu s-a putut vreodată lipi de mine. Danţul, gimnastica, patinajul, alpinismul, călăria, bicicleta, în sfârşit, toate - nu că nu le-am obicinuit, dar nici nu mi-a trecut vreodată prin cap să le-ncerc măcar. De ce? Fiindcă am simţit că n-am nici un talent, că-mi lipseşte cu totul apucătura pentru aşa ceva.

Ei! Mărturisesc sincer: mi-a părut rău adesea că nu mi-e şi mie dat să mă bucur de nişte plăceri sănătoase, binefăcătoare şi corpului, şi spiritului; dar nu m-am gândit cândva să simţ ruşine pentru această lipsă totală de aptitudini sportive. Şi cred că orice om cuminte are să judice ca mine. N-am talent. Dar dacă n-am şi mărturisesc că n-am, nu pot fi ridicul. Ridicul e acela care n-are talent şi nu vrea să ştie că nu-l are şi, vrând în ruptul capului să dea dovezi pozitive că-l are, dă una peste alta dovezi că nu-l are.

Nici unui călăreţ din lume nu-i dă-n gând să i se pară ridicul un om care umblă pe jos, ca oamenii; dar când văd un călăreţ coţopenindu-se stângaci şi hurducându-şi măruntaiele, toţi oamenii de pe jos încep să râză. De negustorii cari nu scriu

poezii nimeni nu poate râde că nu le scriu; dar toţi negustorii pot râde de cine le scrie cu ghiotura, adică fără cântar.

Ia să vedem acuma dacă nu se potriveşte şi aci vorba veche: naţiunile ca şi indivizii. etc.

Mă rog, ce pagubă, ce indignitate poate fi pentru o naţiune dacă n-are deosebite apucături pentru unele arte! Bunioară, ce păgubeşte ca forţă şi ca onoare formidabila naţiune britanică din cauză că n-are aptitudini pentru muzică precum au naţiunile italiană şi germană? Ce ruşine ar fi pentru moscoviţii nenumăraţi să n-aibă niciodată o epocă de pictură cum au avut-o puţinteii flamanzi?

Să ne-nţelegem bine. Nu e vorba, fireşte, să susţinem că niciodată vreun englez n-are să fie mare muzic, că vreun rus n-are să fie pictor vestit. Întâmplător, în mijlocul unei naţiuni foarte puţin înzestrate pentru o anume artă, se pot găsi indivizi cari să aibă un deosebit talent tocmai pentru aceea. Întâmplarea! E ceva analog cu ce mi s-a întâmplat mie să văz într-o vară la ţară. În fiecare zi, un prieten trăgea cu ploaie într-un gard unde se adunau mii şi sute de vrăbii; vrăbiile zburau cât colo şi iar se-ntorceau la loc. Iar trăgea, iar nimic, şi vrăbiile iar veneau în bătaie. A tras cu amândouă ţevile deodată: acelaşi rezultat. Dar în sfârşit, odată, cine ştie cum, o vrabie a picat rănită de moarte. Întâmplare! Să tragi cu puşca o vară întreagă pentru o vrabie! se poate numi asta treabă de vânător?

Noi, românii, de exemplu, suntem o naţiune plină de excelente calităţi. Cei din Ardeal muncesc bine; cei de pe Olt negustoresc bine; cei de pe Siret şi Prut fac politică bine; cei din susul Ialomiţei, de pe la Târgovişte, vorbesc bine - gură vestită! - cei de pe Ialomiţa de jos călăresc minunat: e greu să-i ajungi - au şi loc larg de alergătură. Fiecare regiune are deosebită aplecare; şi după loc, deosebite apucături s-au dezvoltat. În genere, românii sunt bravi şi sobri, răbdători şi

cuminţi; pricep uşor; sunt spirituali şi vorbesc o limbă foarte colorată şi elegantă.

Dar e destul! Nu putem avea toate calităţile! Una de lux ne lipseşte - aplecarea la muzică. Românii sunt în genere antimuzicali.

Conservatoriile noastre, de atâta vreme, n-au putut da peste un talent mare, necum peste o pleiadă de talente. Aceste instituţiuni sunt nişte fabrici din cari ies: 1) profesori şi profesoare de muzica vocală pentru şcoalele secundare ori de piano pentru *demoazele;* 2) cântăreţi lirici pentru biserică şi 3) paracliseri cuvioşi pentru operă - pardon! pentru Academia naţională de muzică. Am uitat: mai produc şi câteva elemente, mai mult sau mai puţin convenabile, pentru orchestrinele de birturi, cafenele şi berării - aceştia, în genere, nu români.

Dar un spirit superior, un talent inventiv, un muzic de concepţie n-a ieşit din conservatoriile noastre. Ştefănescu şi Enescu! despre aceste mari talente voi spune ceva mai pe larg altădată; deocamdată, scurt: aceştia nu sunt produşi de şcoala noastră.

Să vedem însă daca nu trebuie părăsit odată obiceiul de a arunca vina pe şcoală şi pe profesori, iar nu pe şcolari şi pe părinţii acestora.

Criticăm conservatoriile şi şcoalele de bele-arte că nu ne dau artişti de seamă. Atunci să criticăm şi facultăţile de filozofie şi de litere că produc numai profesori şi profesoare, şi nu produc filozofi şi literaţi, gânditori, poeţi, prozatori, autori de spirit.

Nu. Instituţiunile de cultură înaltă, publice şi private, sunt menite şi datoare nu să producă talente, ci să iniţieze în secretele tehnice ale artei pe cei ce, cu mult mai-nainte de a le păşi pragul, erau talente - anume de când păşiseră un prag mult mai solemn, pragul existenţii pământeşti.

Talentul remarcabil!. Mama îl face, din mila şi darul lui Dumnezeu. Cum are să dea şcoala ceva ce Dumnezeu n-a vrut să aibă milă a dărui?

„Femeie, tu, făptura mea umilă - zice Atotţiitorul - iată că am milă de tine şi-ţi trimit ţie sfântul meu duh, şi vei naşte prunc spre cinstea ta şi slava neamului vostru; căci eu am vrut prin tine să arăt oamenilor încă o dată dragostea mea pentru ei şi nemărginita mea putere binefăcătoare.şi fiul tău se va chema Ludvig van Beethoven!"

Închinu-mă ţie, Doamne!.şi eu mă tot legam de conservatorie. Apoi n-au tot dreptul şi Wachmann şi Caudella să-mi zică, şi ei plictisiţi de atâta zadarnică muncă:

- Da' du-te, domnule, la Dumnezeu!... Ce stricăm noi daca pe porţile deschise de perete ale conservatoriilor nu vrea să intre nici un talent remarcabil? Cum o să poată ieşi din conservatorie talente mari câtă vreme nici unul nu vrea măcar să intre? Ce să iasă, dacă n-a intrat nimica?

ŞTEFAN VELLESCU

Teatrul Naţional a pierdut pe unul dintre cei mai călduroşi amici ai săi, pe Ştefan Vellescu.

Artist dramatic de valoare pe vremea lui, s-a retras de pe scenă desigur obosit de ingratitudinea zdrobitoarei profesiuni. Tinerii artişti de astăzi nu-şi pot închipui cu ce aspre jertfe se cumpărau, în tinereţea bravului lor profesor, aplauzele.

Vellescu s-a retras din teatru pentru a se devota catedrei de declamaţie de la Conservatoriu. Dar în acelaşi timp s-a apucat şi de afaceri.

Om fără noroc şi fără destulă energie pentru a rezista crudelor jucării ale soartei! Afacerile i-au mers câtva timp binişor; apoi au pornit spre rău şi, din rău în mai rău, au prăvălit pe bietul artist în ruină.

La grelele necazuri ale afacerilor le-au pus culme nenorocirile de familie: cea din urmă şi cea mai groaznică a fost pierderea unei fete mari preaiubite.

Sărmanul părinte amărât a primit lovitura din urmă cu resemnare. Dar sub aerul de supunere la hotărârea lui Dumnezeu, numai Dumnezeu ştie ce dezastru sufletesc lăsase jos în urmă-i frumoasa copilă, chemată de lângă părinţii ei la viaţa de sus!

O palidă mângâiere pentru bătrâneţe i se dete omului: Ştefan Vellescu fu numit subdirector al Teatrului Naţional.

Scormonind cenuşa patimii intelectuale din tinereţe, poate s-ar mai fi încălzit puţin bietul suflet îngheţat de vântul suferinţelor din urmă!

După atâta înconjur prin valuri şi pe ţărmuri depărtate, pe unde atâtea ş-atâtea a pătimit, se reîntorcea vechiul artist dramatic la casa de care, pe drumuri străine, trebuie de multe ori să-şi fi amintit cu dor adânc - la teatru!

A! ciudată casă! puternică aproape ca o patrie!

Şi, întors acasă, şi-a găsit moartea! A murit în mica şi iubita patrie. Om bun şi blând, multe şi mulţi l-au mâhnit în călătoria lui pe acest pământ. Între aceştia am fost poate şi eu, om rău, ca toţi oamenii; rogu-l creştineşte, umilit şi căit, pe el, care acum e în sânul Domnului, să mă ierte!

CRONICĂ [II]

Teatrele merg în genere slab anul acesta, deşi artiştii sunt acuma mult mai bine pregătiţi a se prezenta publicului. Două celebrităţi europene, Duse şi Mounet, fac şi ele afaceri destul de rele.

Care să fie cauza?

Nici una alta decât teribila criză economică şi finanţiară care bântuie ţara.

Teatrele din capitală nu se ţin cu publicul bucureştean: provincialii sunt temeiul reţetelor şi la teatru, ca şi la tot comerţul capitalii. O întrerupere de circulaţie pe liniile ferate, de oricât de scurtă durată, se resimte numaidecât pe piaţa noastră.

Când afacerile merg bine în ţară, se poate zice cu siguranţă că orice bilet eliberat la gările de provincie pentru Bucureşti reprezintă şi o intrare la teatru.

Bucureştii au luat aerul de oraş mare: în sala teatrului, pe strade, în localurile publice, un vechi bucureştean adesea nu mai cunoaşte pe nimini.

Ei! cum merg afacerile astăzi şi mai ales cum ameninţă să meargă iarna asta, e de prevăzut că teatrele nu pot avea mari speranţe pentru stagiunea ce s-a deschis. Niciodată, poate, ca de astă dată, teatrul şi opera naţională nu vor fi avut mai multă nevoie de ajutorul statului, ca să poată rezista cu onoare crizei.

Dar dacă şi teatrul suferă de răul mers al afacerilor, oare publicităţii şi mai ales publicităţii beletristice are să-i meargă mai bine?

În strâmtorarea în care se află publicul cel mare, oamenii de la ţară, singurii producători, cine are să mai citească literatura mai mult sau mai puţin uşoară? În lungile seri de iarnă, omul are să-şi rupă mintea cu problema zilei de mâine, a câştigurilor şi poliţelor de plătit; n-o să mai aibă inimă să se amuze cu o poezioară lirică ori cu o poveste umoristică.

Şi, cu toate astea, aflu că o nouă revistă literară şi ştiinţifică va apare la ianuarie sub conducerea unui inteligent profesor de la universitatea noastră.

În timpul de faţă, e o întreprindere foarte îndrăzneaţă. Îi urăm tot succesul moral, pe care-l merită şi care e aproape asigurat; cât despre succesu-i material, tare ni-e frică.

*

Oricât de părtinitor ar fi cineva, trebuie să mărturisească un lucru: adevărat succes n-a avut în ţara noastră decât o singură revistă literară - „Convorbirile"; şi l-au avut adevărat, pentru că nu l-au urmărit decât pe cel moral. Condiţiuni speciale ale ţării noastre, de curând intrată în cercul culturii europene, împiedică posibilitatea a mai mult de un succes în publicitate; omul trebuie să-şi aleagă: vrea succes material, trebuie să renunţe la cel moral; vrea succes moral, nici să nu gândească la cel material.

Asta a fost secretul succesului „Convorbirilor". Toţi oamenii cari au colaborat la acea foaie un moment nu s-au gândit să facă din pană profesiune, să câştige altceva decât merit prin producţiile lor.

Acuma iată întrebarea: se mai pot găsi astăzi o sumă de oameni, cu potrivite însuşiri şi înzestrări, cari numai aşa, de

dragul lucrului, să se grupeze şi să ducă o campanie ca a „Convorbirilor"?. Şi. ar mai fi o întrebare: ar avea oamenii aceia o idee directivă împrejurul căreia să se strângă ca voluntari călduros devotaţi împrejurul unui drapel?

Eu gândesc că la amândouă aceste întrebări trebuie să răspundem: nu.

Ce a fost posibil acu treizeci de ani la Iaşi nu mai e posibil astăzi la Bucureşti, şi apoi, nu se găsesc oricând voluntari şi călduros devotaţi, şi bine înarmaţi pentru luptă. Asta e afacere de nemereală, şi, fiind vorba de cultura unui popor, poţi zice că e o afacere de mare noroc.

.

Ziaristica română a pierdut săptămâna trecută pe unul dintre cei mai valoroşi şi mai spirituali reprezentanţi ai ei - pe Anton Bacalbaşa - un talent şi o putere de muncă în adevăr extraordinare. Pentru aceea, pierderea iubitului nostru confrate a produs o foarte adâncă emoţiune în tot publicul.

Moartea lui, deşi normală - rezultat destul de limpede de prevăzut al unei grozave boale care-l săpa de demult - a avut un pronunţat caracter tragic, şi aceasta a adăogat la durerea tutulor câţi l-au cunoscut.

După o muncă neobosită în publicitate şi acum, la urmă, în politică, Tony ajunsese să-şi vază viitorul asigurat graţie numai şi numai meritelor lui, talentului şi activităţii lui proprie.

Tânărul sceptic de odinioară era acum soţ iubit şi părinte iubitor; boemul uşuratec era acum proprietar solid - şi tocmai acuma îl ajunse moartea, care-l pândea de mult.

Sfârşitul lui Tony seamănă cu al unui viteaz care, întorcându-se după crunte bătălii victorios la vatra lui, piere-ngropat sub năruirea arcului de triumf ce i s-a ridicat.

Glumă neroadă a fatalităţii!

Fatalitatea a făcut două glume la fel în aceeaşi zi. În aceeaşi zi, a murit şi vechiul artist şi profesor Ştefan Vellescu.

A umblat omul prin lume, departe de teatru, bătut de amare suferinţe, şi când s-a reîntors la teatrul lui, să-şi aline, sub iubitul acoperimânt, sufletul obosit, n-a apucat să deschiză bine uşa, să treacă bine pragul casei lui, şi moartea l-a şi apucat în braţe.

Omule! să-ţi fie totdeauna frică de îndeplinirea unei mari dorinţe!. tremură de câte ori e s-atingi un mare bine!

ELEONORA DUSE - MOUNET-SULLY

Cei doi meteori au trecut pe dinaintea ochilor noştri: s-au arătat strălucind orbitori, zguduindu-ne până-n adâncul sufletului, şi au dispărut de pe cerul nostru, lăsându-l şi mai întunecat decât fusese înainte de magica lor apariţie.

Eleonora Duse... Mounet-Sully - au trecut pe la noi aceste sublime stele ale artei moderne, şi acum, orbiţi, ne întrebăm: fost-a o realitate sau un vis acele minunate arătări?

Să intru în cercetarea amănuntelor tehnice ale acestor doi comedieni *hors ligne* e de prisos. Câţi i-au văzut au avut prilejul să rămână uimiţi; pentru cei cari n-au avut norocul să-i vază ca noi, orice cuvinte ar fi slabe spre a face înţeleasă cât de pe departe impresia ce n-o poate cineva avea decât privindu-i şi ascultându-i pe aceşti luceferi ai artei, aceşti incomparabili, divini virtuoji.

Margareta Gautier, Magda, Gioconda!. Othello, Ruy Blas, Oedipus!... Nu se poate spune decât palid şi opac impresia adâncă ce o fac aceste puternice şi luminoase întrupări.

De mult am spus-o. Artistul dramatic este şi un executant instrumental, şi un instrument: executantul e sufletul, instrumentul este corpul. Un executant virtuoz nu poate mult fără un instrument perfect condiţionat ca structură şi ca acordare, şi instrumentul cel mai perfect condiţionat în toate

sensurile nu va putea da mai nimic în mâna unui executant nedibaci.

Un Paganini e foarte încurcat cu o vioară de la Moşi, şi un Stradivarius rămâne ca o vioară de la Moşi dacă a picat în mâinile unui ageamiu. Un Stradivarius în mâna lui Paganini - iată norocul, şi fapta norocului în artă se numeşte minune... şi Eleonora Duse şi Mounet-Sully - amândoi executanţi divini şi instrumente divine - sunt două minuni în toată accepţiunea cuvântului.

Eleonora Duse este acum de patruzeci de ani: în culmea vârstei şi, prin urmare, în culmea dezvoltării talentului - executanta, sufletul, a ajuns la apogeul dezvoltării, instrumentul, la apogeul puterii de încordare. Celebra *diva* s-a născut la Vigerano, în Italia, în 1859. De copilă mică a suit treptele scenei, am putea zice treptele tronului ei, ea, regina, care unde se arată nu găseşte decât supuşi ascultători şi fanatici. Pretutindeni unde apare, stăpâneşte, fără o idee cât de ascunsă de nesupunere sau revoltă. Zilele trecute a domnit ca suverană adorată în cele două mari capitale ale Europei luminate, la Paris şi la Berlin.

Mounet-Sully e mai bătrân, dar tot aşa de tânăr încă. Născut în 1841 la Bergerac, în Franţa, era destinat de părinţii lui unei cariere mult mai puţin glorioase. Făcându-şi o cultură clasică deplină şi cu mult succes, se dete, contra voinţei familiei, carierei dramatice. Un eminent critic francez, al cărui nume îmi scapă, scrie despre Mounet-Sully următoarele profunde cuvinte:

„Artist mai mult grec şi roman decât spaniol, şi mai mult spaniol decât francez, dar parizian prin modernitatea tendinţelor sale romantice şi prin căutarea constantă a efectului fizic, Mounet-Sully s-a ridicat la prima treaptă printre societarii Comediei Franceze în repertoriul lui Sofocle, Corneille, Racine şi al lui Shakespeare şi Victor Hugo."

Atâta este destul, sper, zic eu, întrerupând citatul din articolul criticului francez.

Sunt în adevăr incomparabile verva şi puterea dramatică a acestor doi mari comedieni.

Deşi de şcoale cu desăvârşire deosebite - italianca reprezentând realismul modern, iar francezul stilul susţinut romantic şi clasic - amândoi atingând culmi neajunse până la ei. Şi cu toate astea, vedeţi că tocmai aceea ce numim în arta de execuţiune *truc* este absolut acelaşi la amândoi. Voi proba-o îndată.

S-a pus adesea întrebarea: artistul în genere şi îndeosebi artistul comedian trebuie oare să fie sincer?

Diderot este de părerea mea: nu! nu trebuie artistul să fie sincer; el nu trebuie să aibă sinceritatea propriu-zisă, ci sinceritatea sincerităţii; cum am zice, artistul nu trebuie să simtă el - nu trebuie să aibă chiar simţirea; el trebuie să aibă simţirea simţirii. Dar despre aceasta nu e locul să vorbesc mai la larg aici; să reviu dar la *trucul* artistic.

Cine a fost la *Dama cu camelii* a remarcat jocul incompa - rabil de adânc al Dusei când, în scena de revedere cu de mult pierdutul şi vecinic neuitatul Armand, ia în amândouă mâinile capul junelui ei iubit: „Armando!. Armando!."

Ce efect colosal face brusca tranziţie între mişcarea întâia, pornită de surprinderea omorâtoare de dulce, cum zice poetul, şi mişcarea a două, pornită din nespusa voluptate a eroinii, văzând pipăit că nu e vis, ci realitate fiinţa adorată ce i s-a apropiat de sânul bolnav.

Ei bine! Absolut, dar absolut acelaşi *truc* îl are superbul Mounet-Othello când apucă în mâini capul scump al Desdemonei. O mişcare. Fiara turbată a prins în gheare ţeasta drăgălaşă a blândei şi nevinovatei patriciane veneţiene. Ai crede că are s-o zdrobească dintr-o strânsură. Ş-apoi, brusc,

o altă mişcare, cu desăvârşire alta: ce dulce, ce caldă, ce îmbătătoare mângâiere!

Ce sublim moment - şi la Duse şi la Mounet! şi ce truc simplu, cu toate astea. Poftească şi alții să-l exploateze!

Încă o dată: să vorbesc de toate creațiunile pe cari ni le-au arătat aceste două incomparabile geniuri dramatice, să analizez cu de-amănuntul tehnica lor ar fi imposibil. Precum lumina soarelui nu se poate explica minţii omeneşti cu vorbe şi cu clădiri retorice, ci ochiul omenesc trebuie s-o vază, ca să-i înțeleagă-ntr-o clipă splendoarea, asemenea şi producția de artă.

Unde trucul de virtuozitate al amândurora atinge culmea -şi, lucru curios! câtă asemănare de procedeu găsim şi aci! - este în Gioconda a Dusei şi în Oedipus al lui Mounet.

Strălucita şi extravaganta concepţie a lui d'Annunzio - femeia care-şi reîntoarce amorul soțului ei artist şi-l apucă mai cu putere tocmai după ce, şi anume fiindcă şi-a pierdut brațele - ar fi, desigur, o operă absurdă şi irealizabilă pentru teatru fără sublima putere de concepţie şi de execuţie a divinei Duse.

Şi Oedipus, cel mai minunat erou al capodoperei capodoperilor, tragedie vecinic neîntrecută, cum s-ar mai putea întrupa aşa cum l-a gândit sublimul bătrân Sofocle decât cu măiestria miraculoasă a lui Mounet-Sully?

Să joci, într-o dramă, pe eroina amoroasă, fără brațe, şi într-o tragedie pe eroul, fără ochi!. Absurd!

Nu! priviți pe Duse-Gioconda, pe Mounet-Oedipus!

Puterea geniului.

Se povesteşte că într-un concert prodigiosul Paganini a rupt rând pe rând, una câte una, trei coarde ale magicei sale alăute, şi a continuat să execute bucata lui de variații incredibile pe o singură coardă; apoi a frânt arcuşul şi, aruncându-l jos, a continuat *pizzicato* pe coarda ultimă; la urmă, transportat, a rupt şi ultima coardă şi a făcut *fermata* concertului bătând, cu

degetele lui noduroase, două *grupetti* de tambur pe dosul instrumentului.

Duse şi Mounet pot mişca o sală până-n fundul sufletului, stând pe loc, întorşi cu spatele la public, cu ochii-nchişi, fără a pronunţa o silabă, fără a face să se auză un suspin: o simplă respiraţie, imperceptibilă ca mişcare materială, poate fi, pentru aceşti binecuvântaţi copii ai muzelor inspiratoare, de ajuns ca să ridice uşor greutatea celei mai groaznice situaţii dramatice: *trucul* cu care să pătrunză până în adânc sufletul spectatorului.

Au stat puţin la noi aceşti luceferi călători. S-au dus! Fie-le, pretutindeni, firmamentul pe unde vor trece senin! Ne-a făcut mult bine lumina lor în treacăt. Neuitate momente de emoţiune artistică!

Cum ziceam la începutul acestei cronici. Ca doi meteori au trecut pe dinaintea ochilor noştri: s-au arătat strălucind orbitori, zguduindu-ne până-n adâncul sufletului, şi au dispărut de pe cerul nostru, lăsându-l mai întunecat decât fusese până la magica lor apariţie!

*

Domnule cititor, fac prinsoare că, citind rândurile de mai sus, dumneata crezi cum că eu am văzut pe Duse şi pe Mounet-Sully.

Ei bine! să n-apuc să mai scriu încă o cronică pentru „Pagini literare" dacă i-am văzut vreodată pe aceşti mirifici virtuoji. dar nu numai pe scenă, nici măcar pe stradă.

Uite! învaţă-te minte: aşa se scriu în genere pentru dumneata cronicele noastre teatrale.

TEATRUL NAȚIONAL [I]

Pentru ce ne-am face iluziuni?

Desigur, teatrul național nu prosperează; Teatrul Național nu inspiră multă prietenie publicului, n-are destui amatori pasionați.

Această instituțiune, atât de populară în toată lumea civilizată, nu are astăzi la noi alt sprijin serios decât galantomia Ministerului Instrucției Publice. Şi, lucru foarte ciudat: teatrul, care a renunțat la sprijinul său natural, adică la dragostea publicului, plăteşte foarte scump galantomia oficială; teatrul a intrat într-un cerc vițios, din care cu greu va mai putea ieşi: cu cât îl părăseşte, cu atât aleargă la ajutorul ministerului; cu cât îl ajută ministerul, cu atâta-l părăseşte publicul.

Minunat lucru!

În capitala țării, avem un singur Teatru Național, înzestrat cu privilegii extraordinar de favorabile, ajutat cu aproape o jumătate de milion, apărat cu desăvârşire de concurență similară, adică de concurența unui alt teatru românesc, şi din zi în zi, cu cât îi cresc privilegiile, cu cât îi sporesc ajutoarele, cu atâta merge mai slab.

A cui să fie vina?

Fără nici o ezitare, acel ce cunoaşte afacerea va răspunde: vina este a teatrului şi a ministerului.

Ceea ce se face la Teatrul Național *nu este teatru.*

Se pot plânge artiştii şi amicii teatrului că publicul nostru nu are sentimente patriotice şi naţionale; asta este poate o plângere dreaptă; poate că-n adevăr publicului nostru îi lipseşte entuziasmul orbesc faţă cu magicele epitete de „român"şi „naţional". Dar nu se pot plânge artiştii că publicul nu iubeşte *teatrul naţional,* fiindcă aşa lucru nu există decât cel mult pe jumătate: *naţional* o fi, poate; dar *teatru* nu-i de loc.

Fireşte, n-am nici loc, nici intenţiune să aştern aci o critică tehnică amănunţită despre jocul artiştilor noştri, despre talentul unora, ori mai ales despre lipsa de talent a altora. Mai la urmă, sunt perfect convins că nici în lipsa de talent a multora dintre artişti nu prea stă cauza slăbiciunii teatrului nostru, precum nici talentul cutăruia sau cutăruia l-ar împuternici.

Cauza decăderii Teatrului Naţional stă în altă parte, anume în absurda organizare administrativă şi în demna tovarăşă a acesteia - în şi mai absurda conducere artistică.

Câteva observaţiuni, mai ales asupra acestei din urmă, vor face şi pe cititorul mai puţin deprins cu ale teatrului să înţe¬leagă că am dreptate.

Dintru început, trebuie să spun că în Teatrul Naţional nimeni, dar absolut nimeni nu are autoritate deplină nici ca putere administrativă, nici ca direcţiune artistică, şi dacă nimeni n-are autoritate, fireşte că nimeni n-are nici răspundere.

Personalul artistic este peste măsură de numeros; cea mai mare parte a personalului se compune din creaturi cu totul lipsite de dispoziţiuni artistice; şi ceea ce e ciudat este că artişti de talent apar din cale-afară rar, iar publicul este osândit să vază pe scenă mereu umpluturile cele mai sarbede.

Mai zilele trecute, pare-mi-se, s-a produs un scandal în toată regula din pricina asta. Publicul, cum mi se spune, a huiduit aproape pe un artist, ori pe o artistă, nu mai ştiu bine. Ce trebuie să fi fost daca mult-răbdătorul public şi-a pierdut obicinuitu-i sânge rece!

Piesele în genere nu se studiază; a şti textul rolului, mai mult sau mai puţin fără ajutorul suflerului, asta este maximul datoriei unui actor, şi se-nţelege că la maximul acesta, ca la orice maxim, nu poate ajunge fiecine.

De aci rezultă o desăvârşită lipsă de siguranţă atât în jocul fiecăruia, cât şi în complexul mişcării. Momente de ezitare; stângăcie; greşeli de pas; încurcătură de dialog; replice obţinute în ruptul tirbuşonului; în genere, figuri ţepene, parcă ar fi împrumutate de la panopticul lui Braun; mâneci cari parcă n-ar avea mâini vii înăuntru, şi nimica! nimica parcă n-ar bate sub jiletcă, afară de ceasornic! - o îngăimeală, o producţie îngălată, fără nici o vioiciune comunicativă - în sfârşit. în sfârşit, lucru de beilic.

Publicul nu înţelege de ce nu-i place, dar nu-i place: în loc de căldură nervoasă, de pe scenă, simte că-i vine o dogoare rece şi obositoare; sufere un act, două, trei, cinci, şi iese omul din teatru fără să ştie ce să zică: i-a plăcut, nu i-a plăcut. Căci la urmă vede omul că i s-a înfăţişat ceva menit să-i facă plăcere, şi tocmai cu acest scop venise şi el la teatru.

Atunci să agaţă omul de minimul de pricepere ce-i e permis: de piesă ca piesă; cel puţin în piesă a văzut o intenţiune intelectuală; cât de prost debitate, unei fabule tot îi rămâne un înţeles.

Şi de aci rezultă că dacă a văzut cineva o piesă, trebuie să fie o piesă din cale-afară amuzantă ca să-l mai atragă măcar încă o dată.

Şi de aci rezultă că spectacolele, cât de bune ar fi piesele, trebuiesc schimbate mereu.

Şi de aci rezultă că trebuiesc învăţate mereu şi iute piese multe şi nouă.

Şi de aci rezultă că graba strică treaba, că piesele nu se pot învăţa şi iute, şi bine, şi că, urmând această sistemă, la Teatrul Naţional se joacă din ce în ce mai slab.

În toată lumea, se merge la teatru şi pentru piesă, dar mai ales pentru joc; la noi, se merge cu mult mai mult pentru piesă, şi foarte puţin, adesea aproape deloc, pentru jocul artiştilor.

O să atrag atenţia publicului asupra unui cusur grozav al artiştilor noştri în genere.

E un principiu elementar de teatru aşa-numitul diapazon. Tonul actorului trebuie să fie ridicat în proporţie cu mărimea sălii, şi toţi actorii trebuie să vorbească în acelaşi ton.

Ia ascultaţi o piesă la Teatrul Naţional.

Acel care începe chiar ia un ton aşa de jos, încât de-abia se aude din locurile apropiate de scenă. Al doilea, care-i răspunde, lasă şi mai jos tonul; al treilea şi mai jos, şi, din scenă-n scenă, din act în act, tot mai jos, aşa că ajung la un fel de gargariseală de ventriloci, din care este imposibil publicului să mai înţeleagă decât frânturi de vorbe pe ici, pe colo.

Cum li e tonul, aşa şi temperamentul. Încep moale, merg şi mai moale şi, din mai moale în mai moale, la sfârşit iese o fleşcăială completă.

De aceea, la toate reprezintaţiile, actele de la-nceput fac oarecum mai mult efect: pe de o parte, actorii tot parcă ar avea la început oarecare ton şi temperament, iar pe de altă parte, nici publicul nu e încă de tot obosit.

Dar un teatru, ca să placă, trebuie să fie fierbinte, să dogorească până-n fundul galeriei.

Actorul, actorii, când ies pe scenă, trebuie să fie nişte posedaţi, să aibă pe dracu-n ei: prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toţi porii, să scoaţă pe dracul acela şi să-l arunce asupra publicului.

O clipă să nu-l ierte pe public a-şi veni în fire şi a-şi da seama de ce vor cu el: să-l ia repede, să-l zguduie, să-l ameţească, să-l farmece, să-l aiurească, să-l smintească - mai ştiu eu cum să zic!

Când or ieşi din teatru, nici doi ochi să nu fie uscaţi şi siguri: toţi să fie împăiejenaţi de emoţiune, umezi de plâns ori de râs.

Aşa teatru, da. La aşa teatru dă năvală publicul ca la o binefacere; căci în adevăr că nu sunt multe frumuseţi pe lumea noastră mai mari decât un bun teatru.

Dar cu scălămbăituri distilate, cu maniere macaronice, cu îngăimeli mălăieţe de parcă ar mesteca mucava, fără umbră de căldură şi de convingere, şi toate făcute în silă, de dragul paragrafului respectiv din bugetul cultelor, fireşte că ai să umpli greu teatrul, chiar împărţind bilete gratis cu pachetul.

Dar n-ar fi chip de îndreptare?

Desigur că da.

Când Teatrul Naţional ar avea în Bucureşti o concurenţă similară, adică un alt teatru românesc, şi acela, pe lângă românesc, ar fi şi teatru, desigur că ar avea sorţi de îndreptare.

Cum?

O anecdotă va răspunde mai bine decât mine.

Regretatul meu amic Hubsch, om foarte de spirit, cum l-am cunoscut toţi, mi-a povestit-o.

Ca inspector al muzicelor militare, a mers odată într-un oraş de provincie, să facă o cercetare. Ajungând noaptea târziu, i-a venit foame şi a întrebat pe un vătăşel de stradă unde e vreo locandă. Era una singură deschisă la ceasul acela.

Flămândul intră şi întreabă pe birtaşul somnoros ce poate să-i dea de mâncare:

- Stufat, răspunde negustorul.

- Altceva, n-aveţi?

- Nu.

- Nu mănânc stufat.

Şi pleacă.

.. .Dar i-e foame: se întoarce iar.

- Frate, n-ai altceva decât stufat?

- Nu.

- Apoi nu ți-am spus că stufat nu mănânc?

Birtașul, privindu-l lung, răspunde:

- Dar dacă-i mânca?

- Nu mănânc! răspunde Hubsch supărat și iese în stradă.

Birtașul iese și el și începe să-și închiză prăvălia.

Hubsch vede lucru și se apropie:

- Mă rog, dar. stufatul. e bun?

- Prima! zice birtașul.

- Ei, adu, să-ncerc.

A mâncat omul și, când să plătească:

- Ai văzut? zice birtașul; nu ți-am spus eu că o să mănânci?

A doua zi la dejun, când erau și alte birturi deschise, se înțelege că Hubsch n-a mai mers la locandă să mănânce stufat.

Așa e și cu teatrul național.

Când o mai fi și altul deschis, din două una: ori are să-și pună mai multă-ngrijire în bucătărie, ori are să fie osândit a-și mânca stufatul singur.

Voi reveni cu tot dinadinsul asupra teatrului național.

TEATRUL NAȚIONAL

Notițele mele din urmă asupra teatrului național au supărat multă lume.

Nevinovatele observațiuni tehnice, cu totul obiective şi lipsite cu totul de vreo atingere personală, mi-au pricinuit destule neplăceri.

Artişti, de amintiri oameni inteligenți şi chiar de spirit, mi-au spus că eu persecut interesele Societății dramatice şi ale teatrului; iar d. director general, un om plin de tact de aminteri, mi-a pretins nici mai mult, nici mai puțin decât să-mi dau numaidecât demisia din comitetul teatral, unde sunt delegat de amicul d. Delavrancea, primarul capitalei.

Acelor artişti, pe de-o parte, le-am răspuns că a da povețe bune Societății dramatice şi a atrage, cu oarecare pricepere, atenția celor în drept şi în putință de îndreptare asupra lipsurilor Teatrului Național nu însemnează deloc a duşmăni interesele instituțiunii şi societății dumnealor, ci tocmai dimpotrivă.

Domnului director general i-am răspuns, pe de o parte, că, fiind delegat al primarului la teatru tocmai în virtutea titlurilor mele de publicist, nu mi se pare deloc incompatibil postul meu onorific în comitet cu exercitarea profesiunii mele de publicist.

Dar cu d. director a mers puțin mai greu decât cu artiştii: d-sa nu s-a mulțumit din parte-mi numai cu anunțarea unei

propozițiuni foarte logice, - cum am zice, pe românește curat, cu o vorbă aproape de mintea omului, -și a voit să mă ia cam repede; a încercat a mă face să-nțeleg că orice judecată fie cât de dreaptă asupra teatrului - din momentul ce nu face pur și simplu reclamă servilă actorilor, actrițelor, suflerului, regizorului, directorului special de scenă, directorului nespecial, adică general - este un act nu de interesare morală binevoitoare, ci de ostilitate față cu instituțiunea de cultură numită Teatrul Național, și că prin urmare eu, din momentul ce am judecat despre teatru, nu mai pot urma să dau direcției consilii ca membru în comitet.

Și iarăși:

- Trebuie să-ți dai demisia!

- A! domnule director general, am răspuns eu, mă iartă să judec altfel decât d-ta. O demisie, fie chiar dintr-un post absolut onorific, nu se dă decât în două cazuri: când vrea omul să și-o dea, ori când poate altcineva să i-o ia. Eu nu vroi să mi-o dau, și d-ta nu ești acel altcineva care ai putea să mi-o iei. Până la expirarea termenului legal, ori până la schimbarea actualului consiliu comunal, nu plec din postul onorific ce mi-a acordat primarul decât în cazul când voi fi destituit. Scurt.

La asta, d. director general a zâmbit cu aceeași blândețe pe care i-o cunoaștem toți: momentul de iuțeală îi fusese, din norocire, trecător.

Pe urmă, despărțindu-ne în cei mai buni termeni - după ce d. director a recunoscut că trebuie să-mi permită a judeca și eu despre teatru - m-am gândit mai bine.

Să las că am sinceră stimă atât pentru d. director, care e un om cu deosebire afabil, cât și pentru mulți artiști, cărora ar trebui să fiu cu totul nepriceput ca să nu le prețuiesc talentul, mult-puțin cât îl au, dar eu nu mai vreau, din principiu, să supăr când scriu și, dacă nu pot scrie despre ceva fără să supăr pe cineva, și mai ales pe cineva pe care-l stimez, atunci,

despre acel ceva mă mărginesc a gândi pentru mine, fără să mai comunic şi altora părerile mele,şi mai ales într-o gazetă aşa de colosal răspândită ca „Universul".

Însă în notiţele mele trecute, neînchipuindu-mi că va trebui să le regret atâta, am apucat să promit că voi reveni cu dinadinsul asupra teatrului naţional. Trebuie deci să reviu, cum am promis; dar cum aş putea face asta fără să supăr pe nimeni? E greu desigur, dar nu chiar imposibil; ba încă, având noroc, poate să şi îndreptez greşala ce am făcut-o în notiţele trecute. Ce nu poate omul când vrea?

Ia să vedem. Curaj!

Teatrul nostru naţional n-are decât artişti de foarte mare valoare; cel mai puţin: fiecare are enorm talent; cel mai mult: unii au chiar geniu.

Nu există teatru pe lume unde repertoriul să fie mai potrivit cu personalul şi personalul mai potrivit cu repertoriul.

Pe nici un teatru din lume nu se face o mai ingenioasă punere-n scenă; pe nici o scenă din lume nu se joacă piesele cu mai multă vervă, cu mai mult *entrain,* cu mai multă căldură comunicativă, ca pe scena Teatrului Naţional de la noi.

Ceva mai mult: nicăieri în lume nu se ştiu rolurile mai bine ca la noi; nicăieri ceea ce se numeşte *l'ensemble* nu e mai desăvârşit.

Ceva mai mult. Dar ce trebuie mai mult!?

Ei! Cu toate astea, lipseşte ceva teatrului, şi, din norocire pentru onoarea lui, lipsa aceea nu e din vina lui, ci din vina altcuiva. Îi lipseşte năvala publicului.

Cine poate fi de vină decât publicul?

Lipsa de sentiment naţional şi naţionalist a publicului, lipsa acestuia de patriotism, dacă ne putem exprima astfel, lipsa lui de conştiinţă română şi românistă - iată singura lipsă a teatrului nostru.

Ce face la noi înalta societate, care lasă teatrul nostru părăsit simplului noroc al repausului dominical?

Cred, oare, domnii şi doamnele din înalta societate şi din societatea cultă că un teatru naţional se ţine numai cu copii, bone, elevi, pedagogi, studenţi, soldaţi, amploiaţi comerciali, popor etc.?

Dacă aşa cred, apoi atunci să-mi dea voie să le spun că e trist, şi e trist mai ales astăzi, când s-a deschis excelentul circ regal Sidoli... Mai ales, cu legea repausului dominical, duminicile şi zilele de sărbătoare, precum şi ajunurile acestora, tot Sidoli o să fie călare.

E desigur o neleală concurenţă - unul călare şi altul pe jos.

Dar tot aşa ar fi când s-ar admite părerea mea, pe care de mult am dat-o publicităţii?

Dar ce ar fi mai uşor de realizat?

Pentru încurajarea Societăţii dramatice, a Teatrului Naţional adică, să se instituiască o societate de doamne şi domni din înalta societate. Toţi membrii şi membrele „Societăţii de doamne şi domni din înalta societate pentru încurajarea Societăţii dramatice" să se lase prin jurământ, ba nu! mai bine prin subscripţie plătită înainte pe un număr de ani, a lua cu abonament măcar toate lojile de jos şi de la mijloc, şi măcar toate stalurile de rangul întâi şi al doilea, precum şi una sută cincizeci de galerii numerotate, plătind măcar cinci la sută peste preţul seral. Dar atât încă nu e destul: fiecare membru al „Societăţii de doamne şi domni din înalta societate pentru încurajarea Societăţii dramatice" să se oblige a veni regulat la Teatrul Naţional, sau, în caz de forţă majoră, a trimite oameni de serviciu în loc, fiindcă nu e convenabil să joace artiştii români în faţa unei săli goale.

E ceva mai uşor, mai normal, mai naţional, mai patriotic decât realizarea propunerii mele?

[BENEFISSUL]

Este ştiut că datinele au şi ele soarta tuturor lucrurilor: cu cât se-nvechesc, cu atâta slăbesc, şi-ncet-încet, mai curând sau mai târziu, trebuie să dispară.

Se vede însă că nu poate fi pe lume regulă fără excepţie; căci iată că există la noi o datină veche, care, în loc să slăbească cu vremea, dimpotrivă, se-ntăreşte; ca un copac menit să supravieţuiască omenirii, în fiecare primăvară, această minunată datină înmugureşte, înfrunzeşte şi acoperă cu foile ei faţada, laturile şi dosul Teatrului Naţional şi toate răspântiile capitalei.

E vorba de datina reprezintaţiilor extraordinare în profitul personal al cutăruia sau cutăreia dintre artiştii noştri dramatici.

Fiindcă voi spune câteva cuvinte despre această datină sfântă, să întrebuinţăm cuvântul consacrat; actorii şi actriţele numesc reprezentaţia extraordinară dată în folosul lor personal: *benefissul* meu.

- Te rog, nu mă refuza! Dacă un om ca dumneata nu va încuraja arta. Ia-mi un bilet la *benefissul* meu!

Să-i zicem, prin urmare, pe numele tehnic, scurt, *benefiss.*

*

Să schiţăm în câteva cuvinte fiziologia unui benefiss.

Două scopuri urmăreşte un artist sau o artistă dând un benefiss; pentru aceea, un benefiss trebuie să aibă două rezultate - întâi, cel moral; al doilea, cel material.

Astfel, un artist sau o artistă dă totdeauna benefissul său cu o piesă în care joacă un rol zdrobitor - zdrobitor, nu pentru el sau ea, ci pentru camarazi: beneficientul lucrează cinci acte cu câteva clipe de-ntrerupere, potrivindu-şi *miza-n senă*[1] aşa ca el să fie totdeuna în mijloc, iar ceilalţi îi ţin de jur-împrejur scuipătoarea[2] la potrivită şi respectuoasă distanţă.

Acestor artişti cari pun în rândul întâi succesul moral, iar pe cel material în rândul al doilea, le trebuie totdeuna pentru benefiss o piesă mare, strălucitoare, dar mai ales nouă, nemaivăzută până acum pe scena noastră.

Astfel, nu m-aş mira ca pe la mai, când încep căldurile, să văz asudând pe un artist într-un benefiss cu *Cyrano de Bergerac,* sau pe o artistă cu *L 'Aiglon,* celebrele piese ale lui Rostand.

Sunt însă şi artişti sau artiste cari pun în rândul întâi succesul material, iar pe cel moral în rândul al doilea.

Aceştia se mulţumesc cu orice piesă, fie chiar veche, aibă în ea chiar rolul de confident sau de suivantă, numai să fie creaţia-i proprie[3] şi numai să fie benefissul convenabil, dacă nu chiar strălucit, ca profit material.

Sunt, în fine, unii, foarte rari, din norocire, cari nu gândesc deloc la succesul moral: ei dau un benefiss în care nu joacă deloc; în timp ce camarazii lucrează în faţa rampei,

[1] Alt cuvânt tehnic, care-nsemnează punerea în scenă, adică determinarea poziţiunilor şi mişcărilor fiecărui personaj în complexul jocului unei piese (n.a.).

[2] Alt cuvânt tehnic, care însemnează a avea un rol mai mult de auditor pe scenă decât de actor; de exemplu, în vechiul teatru clasic francez, confidenţii şi suivantele; eroul sau eroina scoteau tirade kilometrice, iar confidentul ori suivanta moţăia d-a-n picioarele ascultându-i (n.a.).

[3] Alt cuvânt tehnic, care însemnează întâietate de producţie a unui rol, nu din punctul de vedere calitativ, ci din punctul de vedere cronologic: actorul dacă a jucat cel întâi un rol pe scena română, oricum să-l fi jucat, însemnează că l-a creat (n.a.).

beneficientul se descurcă cu casierul, după ce a pândit pe controlori şi biletieri ca să nu-i tragă chiulul[1].

Dar aceia!...

- Dar aceia, pe dumnezeul meu, doamnă marrchiză! aceia n-au inimă, ca să zic aşa!

.

Benefissurile nu sunt numai strict individuale; adesea se unesc doi, câteodată trei sau chiar mai mulţi artişti şi artiste să dea, cu parte dreaptă, un benefiss.

Toate benefissurile în tovărăşie se isprăvesc cu mâhniri de o parte sau de alta, sau de amândouă, sau de toate părţile, când sunt mai mulţi tovarăşi.

Mai întâi sunt imputările de lipsă de zel la plasarea biletelor; apoi încurcături de socoteli, pe urmă, ceartă, la urmă. tot ce poate urma din ceartă.

Plasarea biletelor! Iată secretul, iată cheia unui benefiss!

Sunt artişti cari niciodată nu şi-au putut plasa o replică sau o mişcare aşa de bine cum ştiu să-şi plaseze pachetele de bilete. Şi fiindcă omul, chiar artist dramatic să fie, este invidios, nu ştiu dacă inspiră între artişti atâta invidie unui camarad succesele profesionale ale altuia toată iarna, câtă-i poate inspira arta plasării unui benefiss primăvara.

.

Dar să vedem cum se plasează un benefiss.

Mai întâi, benefissul se anunţă cu cel puţin o lună înainte, pentru ca beneficientul să aibă destulă vreme de trepădat.

În vremea aceasta, beneficientul aleargă: la palatul de justiţie, la ministere, la comandamentul de armată, la pensionate, la spitale, la toate administraţiile mari, în cafenele,

[1] Tot un cuvânt tehnic (n.a.).

birturi, berării; face pretutindeni apel la „sentimentele naționale, cari-ndatorează pe oamenii inteligenți să încurajeze arta dramatică națională", „căci iată, de exemplu, ungurii, despre cari noi zicem așa ș-așa; iată-i cum încurajează pe artiștii lor; pe câtă vreme la noi arta este lăsată-n părăsire; teatrul dă mereu deficit, fiindcă publicul inteligent disprețuiește arta națională" și așa mai departe.

Încet-încet, mai cu binele, mai cu de-a sila, a treia parte din sală este plasată. S-au acoperit cheltuielile.

Ce te faci cu celelalte bilete neplasate?

La poliție!

Pachetele de bilete se-mpart pe colori, de pe colori pe secții, de pe secții pe subcomisari, și de pe subcomisari pe negustori.

E gata benefissul.

.

Un alt secret al benefissului este alegerea serii: unele seri sunt avantajoase, altele ingrate.

O sâmbătă seara - mai ales dacă în sâmbăta aceea a fost repaus dominical, adică sărbătoare, și a doua zi prăvăliile sunt închise toată ziua - este seara cea mai bună: publicul vine fără teamă de a doua zi dimineața - fiindcă în genere un benefiss anunțat pentru 8 ore foarte precize începe pe la 9 și jumătate precize și se termină cam pe la 1 și trei sferturi nu tocmai precize.

Alegerea serii dar e prima chestiune.

A! dar serile sunt numărate, și dorințele nu. Și, Dumnezeul meu! sunt intriganți, adulatori, târâtori cari știu totdeauna să-i răpească meritului drepturile.

- A! mișelul! mi-a luat seara mea! mi-a paralizat benefissul!

Pentru aceea, artiștii prevăzători, spre a dejuca intrigile, chiar înainte de deschiderea unei stagiuni își aleg o seară în primăvara viitoare.

- Domnule director general, vă rog să-mi acordaţi o seară în 1901 pentru benefissul meu!

- Dar, doamnă, nici n-am început stagiunea 1900-1901... Mai aveţi răbdare. Să vedem. De ce atâta grabă?

- Pentru că nu voi, domnule director general, să mai pat ce am păţit anul acesta cu benefissul meu şi să mai caz într-o miercuri, zi de post, şi o mare înmormântare în societatea înaltă, în care am atâţia apreţiatori ai talentului şi creaţiilor mele!

- Dar, doamnă, aşteptaţi măcar să apară calendarele pe anul viitor, să vedem ce zi putem să vă acordăm.

Toată rezistenţa directorului este de prisos; beneficienta şi-a ales deja dumineca din ajunul lui Sf. Gheorghe anul viitor. În anul viitor, Sf. Gheorghe, sărbătoare în care se ţin închise prăvăliile toată ziua, cade într-o luni.

Duminecă!. şi-a doua zi închis tun peste tot.

Iată o seară de benefiss!

.. .Începutul la 8 ore foarte precize...

.

Ţi s-a întâmplat poate, cititorule, ca şi mie, să vezi o pisică lucrând un şoricel într-un colţ, unde l-a prins în sfârşit, după o îndelungă vânătoare.

Uite la ea cum îl ţine de scurt! uite-te la el cum se zbate aiurit, pierdut, fără nici o speranţă de scăpare! Auzi-o cum mormăie de fieros, şi auzi-l pe el cum, din când în când, scoate sărmănelul câte-o plângere leşinată!

Dar iată că o altă pisică intră pe uşă şi, cu ochii ţintă, începe să păşească grav, înaintând către camarada ei. Camarada, la apropierea camaradei, începe să gargarisească grozav. E ameninţată de concurenţă; camarada vine să-i dispute prada, şi prada disputată poate scăpa.

Teribil proces psihologic! Dramatică situaţie!

Iată aci o parabolă.

Cele două camarade sunt doi artişti dramatici, umblând fiecare să-şi plaseze benefissul; şoricelul este un amic, un „om inteligent, care trebuie, ceva mai mult, e dator să încurajeze arta naţională!"

Pe când unul dintre artişti l-a prins pe şoricel şi-l lucrează în colţul unei berării, iată că intră pe uşă camaradul concurent.

Cu ochii ţintă, începe să păşească grav, înaintând către camaradul lui. Camaradul, la apropierea camaradului, începe să gargarisească grozav. etc. . etc.

Când vreau să închei aceste notiţe, dau cu ochii peste un ziar din Iaşi.

Nu pot încheia mai bine decât reproducând din coloanele confratelui ieşan următoarea scrisoare, căreia ţiu să-i respectez cu sfinţenie mai ales sintaxa:

Iată:

„CUTIA CU SCRISORI

Domnule redactor,

Din cauză că *iubitul meu camarad* Constantinescu, care a profitat de lipsa mea din Iaşi, şi mi-a luat ziua de 9 april ce era oprită pentru benefissul meu, sunt silit a da benefissul meu tot în acea zi ca *matinee* cu piesa: *Sapho* şi cu graţiosul concurs a marei noastre tragediane Agatha Bârsescu.

Mihail Popovici junior."

RAPORT[1] CĂTRĂ D. BARBU ŞT. DELAVRANCEA, PRIMARUL CAPITALEI

Domnule primar,

Aţi binevoit a mă însărcina cu facerea unui raport asupra divertismentelor artistice populare. Viu respectuos a vă supune aci raportul meu.

Dintre toate artele frumoase, Muzica şi Teatrul sunt, cu nenumăratele lor genuri, acte de divertisment. Ele sunt de aminteri cele mai accesibile şi înţelesului, şi mijloacelor publicului celui mare. Astfel, voi vorbi despre vulgarizarea lor la noi.

Trebuie stabilit dintru început, Domnule Primar, că teatrul şi muzica, fiind foarte populare, nu au, precum cred mulţi la noi, prea mare nevoie de sprijinul oficial. Ar trebui, prin urmare, depărtată din gândul oricărui doritor de a ajuta dezvoltarea lor la noi sistema subvenţiunilor fără măsură, mai ales când sistema consistă în a spori subvenţiunile unei întreprinderi cu cât succesul îi scade. Mult rău poate pricinui sistema aceasta nechibzuită. Întemeiată pe idei greşite ca, de

[1] Dau azi aci, în locul notiţelor critice, acest raport pe care l-am supus d-lui Barbu Şt. Delavrancea, primarul capitalei, după cererea d-sale. Cred că raportul meu va interesa pe toţi amatorii de teatru şi de muzică (n.a.).

exemplu, „e o datorie a încuraja arta națională" și „acolo unde publicul nu voiește a susținea o instituție de artă, Statul este obligat să dea el tot concursul." etc., această sistemă favorizează totdeuna mai mult pe acei ce voiesc să se numească artiști decât aceea ce s-ar putea numi cu adevărat artă, și de aci poate rezulta un mare rău - pe măsură ce s-ar înmulți artiștii, arta să se-mpuțineze.

Daca însă susțin aceasta, nu înțeleg că trebuie să se refuze orice sprijin oficial producțiunilor de artă populară. E bine ca o instituție de artă să fie, într-un chip rațional, ajutată pe cale oficială, acest ajutor obligându-o la îmbunătățirea treptată a producției artistice, la înavuțirea repertoriului, la achiziții de piese nouă și la montări extraordinare. Afară de asta, ajutorul oficial poate obliga la limitarea prețurilor de intrare, punând frâu nesațiului de câștig material și făcând astfel accesibilă publicului celui mare petrecerea intelectuală.

Dar de la aceasta și până la ideea că Statul sau comuna sunt datoare să acopere necontenit deficitele, ori în ce proporție s-ar prezenta și ori din ce cauză ar proveni; - de la ajutor pentru încurajarea unei întreprinderi, spre a o pune în stare să cucerească din ce în ce mai mult favoarea publicului, și până la susținerea ei aproape exclusiv din munificența oficială - este o enormă depărtare.

În cazul întâi, se dă, ca în toată lumea, ajutoare unei instituțiuni în proporție de 10-15% asupra veniturilor produse de activitatea proprie a acesteia. La noi, răsturnăm proporția. În toată lumea se dau prime de încurajare capacității, sârguinții și succesului; noi socotim că trebuie să dăm prime de încurajare neglijenții, incapacității și lipsei de succes.

Comuna București dă o însemnată subvențiune Teatrului Național, subvenționat în același timp de Stat, de județ și de Casa Regală. Dar acest teatru, cum este organizat ca instituțiune

oficială, n-a putut şi nu va putea fi niciodată un teatru popular. Voi arăta pentru ce.

Mai întâi, în principiu, acest teatru are pretenția de înaltă şcoală, care voieşte mai mult să se impună decât să se potrivească gustului public. Apoi, atât administrația, cât şi conducerea artistică se fac de către persoane care n-au nici un interes material propriu de apărat, paralel cu interesul afacerii înseşi. Afacerea condusă cu mai multă sau mai puţină competenţă, meargă mai bine sau mai rău, fie ca succes moral, fie ca reuşită comercială - conducătorii nici nu câştigă, nici nu păgubesc. Este de ajuns adesea pentru ambiţiune onoarea de a conduce o înaltă instituţie de cultură oficială, oricari ar fi rezultatele, mai cu seamă când răspundere nu încape, sau când vina pentru lipsa de succes se poate uşor arunca pe sarcina publicului „indiferent, incult, incapabil de dragoste pentru artă în genere şi despreţuitor îndeosebi faţă de arta naţională." De aminteri, pentru lipsa de succes artistic n-avem aci o măsură sigură, lipsind din Bucureşti un termen de comparaţie, o concurenţă similară serioasă; iar cât pentru nereuşita comercială, aceea nu poate face rău, ba face, poate, chiar bine: înaltele autorităţi respective nu numai că lichidează deficitul trecut, dar încă sporesc subvenţia pe viitor.

Bucureştii au nevoie de un teatru care, liber de orice legături oficiale, să se-ntreţină cu cinste artistică din propria-i activitate, - un teatru făcut cu talente reale, cari să se impună publicului nu cu mediocrităţi şi nulităţi îngăduite, cari n-ar putea trăi fără miluire oficială, un teatru condus cu adevărată competenţă; cum am zice: publicul bucureştean are nevoie de un teatru care să aibă nevoie de public. Într-un aşa teatru n-ar fi loc pentru incapacitate şi pentru lipsă de talent decât cu periclitarea unor interese materiale personale, decât cu ruina întreprinzătorului, conducătorilor şi colaboratorilor.

Un teatru popular al comunei - dat în întreprindere, sub garanții serioase, finanțiare și personale, cu un caiet de sarcine rațional, în care să se prevadă felul cuvenit de spectacole și de punere în scenă, să se stabilească un maximum al prețurilor de intrare - un așa teatru, căruia să i se dea o primă de încurajare asupra încasărilor brute, și aceasta numai la spectacolele compuse din lucrări originale românești - ar fi o adevărată binefacere atât pentru public, cât și pentru talentele reale, literare și dramatice.

Pentru aceasta ar trebui un local propriu, lucru ce până acuma nu există în București. Ar fi însă mijloace, Domnule Primar, să se construiască un teatru care să rămână proprietatea comunei, fără ca aceasta să facă însemnate sacrificii bănești, ba încă făcându-și chiar un izvor de câștig. Pe lângă aceasta, prin clădirea unui teatru popular, comuna va realiza încă un folos mare: înfrumusețarea unuia din punctele importante ale orașului.

Acest teatru ar trebui astfel amenajat încât să poată fi exploatat tot anul, vara, ca și iarna, cu reprezentații de comedie și operă, română și străină, balet, varietăți, concerte, baluri, conferințe ș.cl. El ar deveni un focar de mișcare intelectuală.

La adăpostul unui așa teatru, Comuna ar putea, mulțumindu-se cu un venit cuviincios, să înființeze o orchestră model, o mare orchestră permanentă, lucru ce, asemenea, n-a existat până acum la noi, și care, exploatată cu competență ca și teatrul, ar ajunge să producă atâta cât să se poată întreținea și necontenit îmbunătăți. Acea orchestră ar da regulat concerte, în timpul iernii și verii, cu prețuri mici. Ea ar deschide era unei serioase dezvoltări a gustului muzical la noi.

Este adevărat că există la noi o sumă de orchestre și orchestrine cari se contopesc uneori, spre a se desface din nou, în fel de fel de combinațiuni, întemeiate pe simplul scop de speculă. Toate însă și totdeuna sunt înjghebate în condiții

meschine şi compuse din elemente de strânsură mai puţin decât mediocre. Şi barem daca ar fi acele combinaţiuni oarecum durabile, aşa ca, dintr-o îndelungată conlucrare, să ajungă artiştii la oarecare siguranţă de *ensemble* şi la stăpânirea unui repertoriu; dar fiind toate de ocaziune şi de scurtă durată, deşi pe ici, pe colo dispun de unele elemente distinse, nu se poate obţine de la dânsele decât producţii mai mult sau mai puţin îngălate, nedemne de atenţiune serioasă şi incapabile de a interesa şi pasiona publicul cel mare.

Toate acestea servesc birturilor, cafenelelor şi localurilor de băuturi, unde publicul este atras şi îndemnat prin zgomot la consumaţiune, şi unde, prin urmare, nu poate fi vorba de vreo pretenţiune la serioasă producţie artistică.

Bucureştii mai au o sumă de bande de lăutari, al căror repertoriu este compus în cea mai mare parte de muzică naţională.

Muzica aceasta, deşi foarte interesantă ca motive şi forme melodice, n-a fost până acuma cultivată decât de practicanţi fără şcoală. Lipsită aproape cu desăvârşire de combinaţiuni armonice şi mărginită la structură primitivă, muzica lăutarilor, după obicei şi tradiţie, este mult mai puţin o petrecere intelectuală de sine stătătoare decât un accesoriu al unor altfel de petreceri.

Este adevărat că între lăutarii noştri se găsesc mulţi executanţi de o dexteritate cu atât mai remarcabilă cu cât mai toţi sunt aşa-numiţi urechianţi, autodidacţi fără şcoală, dintre cari unii ating chiar virtuozitatea; aceasta - pe lângă caracterul genuin al muzicii lor - explică succesele pe cari le obţin unii dintre ei în deosebite centre europene. Dar orice încercare din partea lor de a executa, îndeosebi de repertoriul lor original, muzică europeană cât de uşoară, a dat şi dă rezultate prea puţin fericite. Pe de-o parte, banda lor nu dispune de varietatea multiplă a instrumentelor; pe de alta, chiar cei mai excelenţi

executanţi, fără şcoală sistematică şi fără educaţiune artistică, nu pot pricepe, în afară de rutina şi tradiţia lor orientală, modul de interpretare a muzicii europene.

Muzica lăutarilor, cultivată până acum numai în practică, fără nici o şcoală teoretică, şi redusă numai la rolul de accesoriu al petrecerilor zgomotoase, nu poate deocamdată exercita vreo influenţă educativă. Comoară în stare masivă astăzi, ea aşteaptă încă pe aceia cari să o ridice la demnitatea artei europene.

Desigur, ceea ce spun mai sus despre un teatru popular şi despre o orchestră comunală sunt deziderate a căror realizare ar cere oarecare timp. Până atunci, s-ar putea încerca un început, imediat realizabil.

Comuna ar putea organiza pe tot timpul verii concerte populare cu muzici militare, obligate a avea un repertoriu ales şi variat, în deosebite grădini publice, duminicile şi zilele de sărbători, dimineţile de la 10 - 12 şi serile de la 5 1/2 - 7 1/2.

Toate aceste concerte ar costa foarte puţin - o sumă aproape de nimica pentru o comună aşa de puternică.

Vulgarizarea artelor evoacă talente din cele mai adânci şi mai umile straturi ale unei societăţi. În centrele mari şi luminate apar necontenit talente, mai mult sau mai puţin remarcabile. E adevărat că epocele nu sunt toate deopotrivă de bogate în spirite inventive, şi că, uneori, după o epocă cu totul strălucită vine una mai săracă; însă continuitatea nu încetează, tradiţia se urmează în aşteptarea unei alte epoce mai înfloritoare.

Circumstanţe istorice au împiedicat la noi cultivarea artelor frumoase în modul european, precum au împiedecat-o în tot orientul Europei; aci n-a putut străbate vântul Renaşterii, şi, aproape patru veacuri, de altă lumină nu s-a putut bucura lumea de aci decât de slabele licăriri ale candelei bizantine, întunecate şi acelea de palida şi fioroasa semilună.

Poporul, care este dator să muncească cu trupul, are, pentru recrearea forțelor sale, tot atâta nevoie de petrecerea intelectuală pe cât cei mai puțini, cari muncesc cu inteligența, au nevoie, pentru recrearea forțelor lor, de petreceri sportive.

Cu cât i se pun mai multe petreceri intelectuale la îndemână, cu atât este răpit de la nevoia de a se ameți, pentru divertirea inteligenții, prin băuturi vătămătoare şi prin alte petreceri ruşinoase. Aceea ce vulgar se numeşte pofta de chef are rădăcini în sufletul omenesc. Inteligența omului care a fost robit de datorie şi ținut în jugul ei o săptămână are nevoie să zburde câteva minute, liberă de griji, şi cu cât se deprinde cu un fel de petrecere, cu atâta trebuie să-l practice mai stăruitor. Este o datorie deci, pentru acela care are puterea, să deprindă poporul cu petreceri înălțătoare şi binefăcătoare, dezbărându-l cât e omeneşte cu putință de cele vătămătoare şi înjositoare.

Multă vreme a fost lipsit poporul nostru de bunătățile spirituale de cari se bucură popoarele cele înaintate, acelea cari, din împrejurări istorice favorabile, şi-au putut dezvolta aptitudinile morale şi intelectuale de rasă.

D-voastre, domnule Primar, şi onoratului consiliu comunal vă stă în putință a pune, precum v-am arătat, cu puține sacrificii materiale, temelia unor instituțiuni de divertisment popular, cari, întreținute la nivelul european, să facă onoare capitalei, aducând bine publicului nostru, foarte jinduit până astăzi în această privință.

Primiți etc.

24 mai 1900

TEATRUL NAŢIONAL

Stagiunea Teatrului Naţional se deschide poimâine, 23 septembre.

N-am putea îndemna îndeajuns publicul - mai ales acea parte a publicului care, întemeiată desigur pe merite reale, are dreptul a se numi elită românească - să iasă din indiferenţa sa faţă cu această instituţie de artă naţională, moderându-şi pretenţiile *a priori,* prea exagerate, şi dând mai multă atenţie atât producţiilor dramatice originale, cât şi artiştilor noştri.

Precum am mai spus altădată, sunt trei feluri de producţiuni de artă - unele, mai presus de orice critică, consacrate prin sufrajele spiritelor luminate acumulate de pe vremuri; altele, mai prejos de orice critică, incapabile a obţine vreodată un sufraj favorabil, şi altele, capabile a obţine de la unii aplauze, de la alţii huiduieli, de la alţii o simplă ridicare din umeri; deci, producţiuni la nivelul criticei.

Cine e chemat să facă această critică? Publicul actual.

Acest public judecă, iartă sau osândeşte o lucrare după sensul lui actual, după pornirea unor spirite cari la un moment dirijează judecata mulţimii, după reclamă sau cabală, fără să lege prin felul său de judecată judecata publicului de mâine sau de poimâine.

Producerile acestea, cari stau la nivelul criticei actuale, seamănă cu nişte călătoare pe brâul îngust al unui munte

prăpăstios, mergând încet: în sus, e piscul pierdut în albastrul cerului luminos, acolo unde stau glorioase cele mai presus de critică; jos, e prăpastia neagră, în care sunt menite a pica şi a rămânea zdrobite şi uitate pe veci cele mai prejos de orice critică.

Dar se mai pot compara aceste producţiuni, încă neconsacrate pentru a sta pe piscul înalt şi încă neosândite a cădea în prăpastie - se mai pot compara cu animalele inferioare, asupra cărora este permisă vivisecţiunea, în interesul ştiinţei, superior oricărei morale sau porniri de milă.

Autorii unor astfel de producţiuni sunt gânditori puţin mai răsăriţi din mulţimea vremii lor. Ei, cu un chip mai interesant şi mai deosebit, pot să arate adevăruri mărunte, firimituri de adevăruri mari, şi fac astfel publicului lor, care nu stă deocamdată în contact cu chiar un geniu, serviciul că desfac aci *en detail* o marfă ce se găseşte undeva, departe, *en gros.*

În comerţul intelectual al speţei, ei se însărcinează să joace, între marii cugetători şi publicul cel mare, rolul micilor debitanţi stabili sau ambulanţi, după capitălaşul lor, după tarabă sau tolbă.

Se-nţelege că la micul debitant marfa e mai mult sau mai puţin trezită, câteodată mai bine păstrată, altădată cam stricată, dar totuşi, o marfă destul de bună pentru muşteriul care la izvorul cel mare al bogăţiei nu putea ajunge şi care o poate găsi aci la-ndemână într-o prăvălioară modestă.

A! dar muşteriul este adesea cu atât mai exigent şi mai capriţios cu cât e mai puţin deprins la gustul lucrului!

Întrebaţi pe negustorii de mode: o să vă spună că pe cea mai rafinată şi mai pretenţioasă aristocrată bătrână o împacă mai uşor decât pe o tânără mahalagioaică ageamie.

Acesta este rolul teribil al muşteriului mic: să tortureze pe micul debitant.

Muşteriul, cu cât e mai mic, cu atât e mai bogat în pretenţii şi-n amănunte de critică! cu atât mai multă autoritate şi siguranţă cu cât mai puţină pricepere!

Muşteriii vor, unul, să fie lucrul colea mai aşa, altul, din contra, dincoace mai aminterea; pentru unii sunt prisoase tocmai acolo unde alţii constată lipsuri; calităţi se par unuia defectele ce izbesc pe altul, şi viceversa.

În fine, câţi muşterii, atâtea capete şi, fireşte, tot atâtea pretenţii şi exigenţe; ba adesea, ceva mai mult: unuia şi aceluiaşi singur azi îi place ceva, mâine aminterea, şi poimâine altfel.

Şi acum, întorcându-mă la Teatrul Naţional, a cărui bogată programă de repertoriu am citit-o toţi zilele acestea, ia să vedem.

Nimini, desigur - afară, se înţelege, de autorii respectivi, şi poate dintre aceia nu toţi - nu va putea avea pretenţia că toate aceste piese sunt nişte producţiuni mai presus de orice critică, deşi e foarte posibil ca una, două, chir trei să fie nişte modeluri de gen. Dar de la aceasta până a socoti că toate au să fie mai prejos de orice critică şi că Teatrul Naţional nu merită nici o atenţie, mai ales din partea societăţii culte şi alese, este o enormă distanţă.

Nu; piesele ce se vor juca nu sunt mai presus de orice critică, dar nu sunt nici mai prejos; sunt producţiuni la nivelul criticei. Ele trebuie să intereseze publicul nostru, care-n definitiv nu e compus din spirite incapabile a digera altceva decât capodopere.

Încă o dată, nu putem îndestul îndemna publicul să dea Teatrului Naţional toată atenţia.

Stagiunea se deschide sâmbătă, 23 septembrie, cu *Ovidiu,* celebra şi ultima poemă dramatică a nemuritorului Alecsandri.

Nici nu se putea face o alegere mai bună pentru deschiderea stagiunii în împrejurările actuale, când vecinii noştri de peste

Dunăre au pus copilăreşte în discuţie drepturile noastre de străveche latinitate la Marea Neagră!

Dobrogea!...

Torni!...

Ovidiu!...

[PUBLICUL TEATRULUI NAȚIONAL]

Oamenii cari, în vremea noastră, se destinează producerii artistice sau literare au pe de o parte un mare avantaj: au, ce e drept, dinaintea lor o mină aproape neatinsă - o societate şi o istorie națională, care până acuma n-au fost zugrăvite decât foarte superficial; au însă, în schimb, şi o foarte mare greutate: se găsesc în fața unui public aşa de amestecat, aşa de lipsit de unitatea de cultură, de tradiție şi de concepție, încât îi e aproape imposibil să-i afle acestui public o coardă comună, să ştie cu ce şi cum l-ar putea interesa deodată, măcar în mare parte, dacă nu pe tot acest public, care n-are deocamdată altă unitate decât doar numele de public românesc.

Din avantajul numit rezultă o mare facilitate de producțiune, cu atât mai mare cu cât genul literar sau artistic este mai greu. Aşa vedem că, de unde până mai anii trecuți toate încercările literare se făceau pe terenul poeziei lirice mai mult sau mai puțin uşoare, astăzi avem o producție enormă de novele, de romane şi mai ales de teatru.

Cine are să le judece toate aceste producțiuni?

Natural că acela pentru care ele au văzut lumina - adică publicul românesc.

Ne închipuim, domnule cititor, că te-ai hotărât să mergem amândoi la Teatrul Național, să vedem jucându-se o piesă originală.

Să nu fim mitocani: să lăsăm paltoanele şi galoşii la garderobă, fiindcă nu e frumos să intrăm plouaţi şi plini de noroi într-o sală aşa de luminoasă, unde se află atâta lume curată; şi, afară de asta, în sală e cald; o să trebuiască să ne dezbrăcăm şi să facem din paltoane perne de şedere, şi asta n-ar fi convenabil, fiindcă am împiedeca pe cei de la spate să vază şi ei.

Să intrăm dar; să ne aşezăm la locurile noastre, şi fiindcă am venit numa cu un sfert de ceas mai târziu decât ora precisă indicată pe afiş, avem destulă vreme, până să se ridice perdeaua, să vedem puţin fizionomia aceluia pentru care producţia dramatică va fi văzut lumina - adică fizionomia publicului.

Uite colo, în cele două loji alăturate... Sunt două familii înrudite din elita ţării noastre.

Am avut onoarea să le fiu cunoscut şi m-au primit adesea la dânsele acasă; pot, prin urmare, să-ţi dau în privinţă-le preţioase informaţiuni.

Iată. Dama cea mai în vârstă, bătrâna, este mama celor două dame; cei doi domni sunt ginerii ei, şi cei trei tineri, domnişoarele şi junele ofiţer, îi sunt nepoţi.

Toţi membrii acestei familii, începând cu bunica, sunt oameni de o completă cultură europeană, în cel mai strict înţeles al cuvântului: mari şi luminaţi amatori de artă şi de literatură, şi unii dintre ei înzestraţi chiar cu mare talent artistic.

Bunica şi-a făcut odinioară educaţiunea la Paris; acolo a trăit în cercurile artistice şi literare din cea mai fragedă copilărie, până când, măritându-se cu un tânăr boier, care avea o înaltă situaţie politică în patrie, s-a reîntors aci.

El a ţinut în Bucureşti, până şi-au crescut copiii, un salon vestit, unde se adunau pe vremuri toate spiritele distinse. Acolo, în salonul ei, se făcea artă, literatură, politică; acolo au cântat pe vremuri cei mai mari artişti cari au trecut pe aici; acolo şi-a

citit Alecsandri primele poezii; acolo s-a pus la cale unirea ţărilor.

Pasionată mai cu seamă de muzică, ea a fost o pianistă de aşa valoare, încât, dacă nu s-ar fi măritat, putea face o strălucită carieră europeană.

De aceea poate că-n nici o familie românească nu se găsesc la un loc atâţi muzicanţi, toţi adânci cunoscători ai artei.

Afară de asta, sunt şi mari amatori de teatru. La Paris sunt iubiţi şi stimaţi în toate cercurile artistice.

Acum, iată în loja de alăturea lojilor lor. Vezi dumneata pe doamna care intră acuma aşa de frumos gătită, urmată de bărbatul dumneaei?

Sunt nişte oameni foarte onorabili şi stăpânesc o avere de câteva milioane.

Această puternică avere s-a făcut în scurtă vreme; norocul, suflând în pânzele luntraşului, îl duce repede la liman.

Neguţător în târg câtăva vreme, apoi arendaş de moşii, şi la urmă, mare întreprinzător de lucrări publice şi alte afaceri, a ajuns acest copil din popor, care la casa părintească, în provincie, ar fi rămas plăpumar subţire, a ajuns unul din cei mai cu vază capitalişti ai ţării.

Doamna a fost la rându-i inteligentă. Văzând că cu cât afacerile bărbatului prosperează, cu atât dumneaei trebuie să însemneze mai mult în lumea bucureşteană, s-a gândit - mai bine târziu decât niciodată! - să înveţe a scrie şi citi româneşte şi franţuzeşte de la o guvernantă belgiană.

Mâncând, i se face poftă omului. Aşa, doamna noastră, învăţând cititul şi scrisul în două limbi, s-a gândit că o educaţie completă cere şi o artă de agrement, mai ales că aveau şi un piano în salon - salon fără piano nu merge.

Fiindcă însă e greu de la o vreme să-nveţe cineva repede muzica, până una-alta, şi-a cumpărat un clavir mecanic, pe care

l-a pus în salon lângă o fereastră de la drum, pe unde se vede şi de-afară înăuntru.

Seara, cu perdelele ridicate, se pune d-na la clapele clavirului şi le mângâie cu degetele, pe câtă vreme guvernanta, discret ascunsă după perdea, învârteşte manivela la spatele maşinii magice.

Asta face cu atât mai multă senzaţie în toată vecinătatea cu cât domnul înţelege mai puţin pentru ce cruda umanitate, insuflată de duhul cel rău, nu încetează odată să născocească fel de fel de instrumente de tortură.

A! dacă ar avea el tot atâta autoritate asupra nevestei câtă a avut asupra fiului, care acuma a intrat în facultatea de drept!

Căci, în treacăt, pot să-ţi spun o istorie foarte nostimă care s-a petrecut în familia aceasta.

Acum câţiva ani, fiul, unicul fiu, a avut nevoie de preparaţiune pentru ca să poată intra în liceu. Atunci, tatăl şi mama s-au hotărât să ia un student sărac, care să dea lecţii fiului lor. Studentul acela, pe lângă lecţiile ordinare, şi-a propus, vrând să îndatoreze pe părinţi, să înveţe pe copil şi primele începuturi de vioară; căci studentul, pe lângă cursurile facultăţii de litere, urma şi cursul de vioară la Conservator, unde trecea între elevii distinşi.

De aceea, a propus doamnei să cumpere o vioară ieftină pentru copil. Doamna a cedat, vioara a fost cumpărată, şi copilul a dovedit, de la primele încercări, că mama nu cheltuise bani degeaba pe nobilul instrument.

Tatăl, care foarte rar sta ziua acasă, având atâtea daraveri în lume, vine odată peste zi supărat de la afaceri şi aude o ţârliitură depărtată dinspre odaia unde făcea lecţie băiatul lui.

Aleargă. şi află cele petrecute. află că fiul său se îndeletniceşte cu mofturi în loc să înveţe carte.

Turbat, ia vioara, o sparge de mobile, strigând studentului:

- Pentru asta-ţi plătesc eu bani munciţi? ca să-mi faci copilul lăutar?... Afară, măgarule! că ţi-o sparg în cap!

Studentul, cuminte, n-a aşteptat să i-o zică de două ori.

A! iată domnul de care vorbim se scoală din loja lui... Îşi îmbracă paltonul. Pleacă!.

Desigur, trebuie să aibă daraveri prea serioase la Clubul agricol. Ei! e greu unui om de afaceri să dispună de trei ore libere.

Acu te întreb pe dumneata, cititorule, ce piesă ar putea să placă şi să intereseze, în acelaşi timp, pe cele două familii cari au venit cu bunica la teatru, şi pe doamna care şi-a părăsit clavirul ei favorit cu manivelă şi a rămas acum singură-n lojă?

Dar ce este acest zgomot?.

Trei lovituri - ca la Comedia Franceză!

Atenţiune.

Perdeaua se ridică.

APUS DE SOARE

Câteva note

Am citit de mult, nu mai țiu minte unde, că numai omul care fără temei își închipuie a avea talent nu are încredere în sine. Numai acela aleargă după sufrajele amatorilor: cele favorabile îl încântă, iar cele contrarii îl nenorocesc; și totuși, măcar contrarii, tot îi trebuiesc; dacă nu-l aplauzi, măcar detractează-l - numai să fie o părere, nu sta indiferent! consideră-l orișicum, numai consideră-l! El n-are încredere-n sine; sufletul lui, care mereu se clatină și șovăie, are nevoie de o proptea, fie așa ori aminterea. După rezultatul sufrajelor, își schimbă starea sufletească și judecata asupra propriei sale lucrări; după opinia publică își face o programă; după succesele altora își croiește o manieră. De aceea, deși sunt destul de rare talentele originale, avem atâția și atâția artiști.

Talentul adevărat, dimpotrivă, este totdeauna bine căptușit, cu încredere în sine. Omul talentat e absolut indiferent față cu părerile altora despre opera sa: nici aprobările, nici dezaprobările, nici neluarea-n seamă, nimica nu-l mișcă, fiindcă foarte rar îl poate pricepe altcineva atât de bine și prețui așa de exact cât se pricepe și se prețuiește el însuși. Din această siguranță rezultă personalitatea nealterabilă a adevăratului artist, asaltată de multiplele și variile păreri ale criticilor și amatorilor; din această neclintită încredere-n sine rezultă:

neîncovoiarea artistului adevărat la gustul trecător al unei strimte epoce, particularitatea susţinută a stilului său şi nesocotirea mijloacelor de manieră, care, la un moment, i-ar garanta indubitabil succesul comod.

Rareori, adevăratul artist va asculta în privința operei sale părerile altcuiva, pe care trebuie să le fi pus multă vreme la-ncercare până să le acorde oarecare binemeritată considerație. De aceea face totdeauna un efect penibil amatorul care, cu prilejul unei exibiții de artă, se tot vâră să-şi dea, cu aer de autoritate, părerea... Şi el!

- Îmi place opera d-tale, zice artistului amatorul binevoitor.

- A! îți place? zice artistul. Atât mai bine!.

- Şi să vezi *de ce-mi* place...

- E destul că-ți place, domnule; restul este indiferent.

Alt amator, nemulţumit:

- Opera d-tale nu-mi place.

- A! nu-ți place? Atât mai rău!.

- Şi-ți voi explica pentru care cuvinte nu-mi place.

- E destul că nu-ți place, domnule; restul e absolut indiferent.

Delavrancea este şi el unul dintre aceştia din urmă, care-mpart în dreapta şi-n stânga un „atât mai bine" sau un „atât mai rău", părându-li-se „restul absolut indiferent". Aşadar, nu anume pentru a spune ce părere am despre opera lui m-amestec şi eu în vorbă.

*

Nu m-a înzestrat ursitoarea cu vreun talent, nici cu vreo pricepere sau aplecare către arte; fiind fost însă în tinerețe sufler şi regisor la teatru, dintr-o practică de câțiva ani, m-am ales cu câteva aforisme, care probabil s-or fi ruginit de când le port, dar pe care nu le mai pot schimba acuma, la bătrânețe - pe de-o

parte, că m-am deprins cu ele, iar pe de alta, că nu m-au amăgit aproape niciodată.

Astfel.

1. Când termometrele criticilor se ridică unele la 75 deasupra, iar altele coboară la 50 dedesubt de zero, să ştii că şi unele, şi altele sunt de fabricaţiune puţin îngrijită, ori sunt deteriorate; şi atunci, ca să afli aproximativ gradul adevărat, trebuie să faci media: 75 plus, 50 minus, egal 25 plus - o temperatură foarte plăcută.

2. Criticii - nu toţi, dar foarte mulţi - seamănă cu muscalii stând durdulii pe capră în piaţa Teatrului şi schimbând între ei diverse consideraţiuni şi păreri asupra calităţilor şi defectelor fizice ale copiilor cari se plimbă pe jos cu părintele lor.

3. Se poate o piesă excelentă să nu placă unor critici astăzi; iar mâine o piesă foarte slabă să le placă; o piesă bună va plăcea totdeauna publicului, mai puţin azi, mai mult mâine.

Încă o dată, eu nu m-amestec în vorbă pentru a da lui Delavrancea blogoslovenia mea, de care n-are nevoie, ori pentru a-i face o imputare care l-ar mâhni. pentru mine. Dacă m-apuc şi eu a scrie aceste rânduri, e spre a mă lămuri, ca vechi practicant, cu câţiva dintre cititorii „Universului", pe cari mi-i ştiu binevoitori, asupra unei chestiuni oarecum importante pentru atât de bogata, deşi încă atât de tânăra noastră cultură - tocmai de aceea, pesemne, atât de puţin disciplinată.

Ia s-o luăm, aşadar, liniştit, băbeşte.

Mă rog, *ce* este o operă de artă?

Este răsfrângerea unei vedenii personale; este, în semne înţelese de spiritul omenesc, icoana închipuirii unui spirit omenesc.

Prototipurile operelor de artă sunt creațiunile mitologice: îngeri, diavoli, balauri, chimere, sfinxi, grifoni, sirene, tritoni, zâne, zei, semizei, uriași, pitici, căpcăuni, ursitoare. și câte și mai câte altele, a căror listă complectă (firește, foarte greu de făcut) n-ar încăpea în zeci de coloane ale „Universului". Toate, însă, toate sunt, cum să zicem?. minunății.

Asta e, se vede, o apucătură deosebită a minții omenești. Lumea toată din miezu-i, care e pretutindeni, și până-n fundurile fundurilor, care nicăieri nu se află, este minune, minune și iar minune. Ei! asta nu-i ajunge omului: vrea să facă și el altă minune, și atunci, dintr-o lume, el mai face încă una - aceasta, închipuită, însemnează mai mult pentru el decât cealaltă, în ființă.

Ia o pereche de aripe de porumbiel alb și un cap frumos de copil nevinovat, le-mpreunează și-și face un heruvim; îl aruncă în înălțimile cerurilor; și pe urmă încă unul, și apoi, mulți, nenumărați; și de aci, de jos, privește și se minunează cum acolo, departe, așa de sus, acele stoluri de capete cu părul bălan, cu ochii albaștri, fără alt gând decât adorațiunea, se leagănă pâlpâind din aripe în jurul izvorului de lumină.

...O picătură de rouă ce cade din înălțimi reflectă din pereții ei tot văzduhul; ceea ce e fără margini în afară se adâncește înăuntrul ei, afundându-se iar fără margini. Așa e și sufletul omenesc, o oglindă sferică, având în adâncimea-i și o conștiință; de aceea minunea fără margini, de afară, ne interesează mai puțin decât minunea dinăuntru, tot așa de fără margini. Cu cât cea dintâi se tot depărtează de noi, cu atât cea d-a două ne pătrunde mai adânc: cea dintâi *este,* cea de a doua *suntem.*

Atâta trebuie oglinzii: să aibă darul de a reflecta; încolo - fie sferică, fie tăiată ca diamantele-n fațete, fie achromă sau

colorată în orice chip - ea își va păstra mereu un mod același de oglindire: totdeuna va fi un chip constant de raporturi între *ce* și *cum* se oglindește.

Care va să zică, aflându-ne în fața unei opere de artă, ceea ce ne importă e să vedem: există într-însa echilibrul acela, acel chip constant de raporturi între *ce* și *cum* e oglindit? Într-un cuvânt, este ea logică cu ea însăși? Căci, dacă ne importă altceva decât logica proprie a lucrării, atunci ne rătăcim de nu ne mai putem găsi.

.

Apus de soare este o dramă în genul așa-numitelor mistere sacre ale Patimilor Domnului, un gen teatral care are o foarte apropiată înrudire cu genul de pictură numit *fresc.* Amândouă aceste genuri de artă s-au născut cam în aceeași vreme, în veacurile de mijloc, sub primele licăriri ale Renașterii. Amândouă seamănă mult prin toate pornirile inspirației și prin întreaga manieră de expresie: proporții largi, mai mari ca măsura naturală; simplicitate maiestoasă; coloare hotărâtă; lipsă de nuanțe intermediare și de clarobscur; desen viguros, și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie pe care numai ferventa credință le poate insufla.

De aceea artiștii moderni, cari se simt pătrunși de vederile misticelor veacuri de mijloc, sătui de excesul nerozesc al clasicității, se-ntorc cu dragoste la școala primitivilor Renașterii, și, când au adevărată vocațiune, bine fac!. Mai scăpăm de producțiile de examen, fapte de elevi care ar fi fost chemați să urmeze mai bine Facultatea de farmacie decât școalele de arte frumoase!

. Ni se mai ușurează sațiul de atâția Apoloni și Minerve și Diane după rețeta clasică - oribila saturație de atâtea mardale mitologice râncezite în cartoanele de modele, ori prăfuite în rafturile cu cioburi de ghips!. Atât mai bine!

În acelea au crezut alţii, tinere! d-ta şi cu mine nu mai putem crede-n ele! Lasă-te dar de arta ingrată şi mergi de fă, mai bine, pilule! vei aduce mai real serviciu omenirii, şi, astfel, îi vei inspira respect în loc de compătimire.

.

Apus de soare e o dramă în patru mari tablouri, a căror perfectă unitate se-ncheagă împrejurul tipului cardinal - Ştefan cel Mare. În ele sunt adunate şi coordonate, gradat şi armonic, toate elementele acelei prodigioase figuri istorice şi a mândrei sale epoce de eroism; naiva bonomie de răzăş cuminte şi sănătos; blândeţea şi omenia faţă cu cei ce-l ascultă şi-l iubesc; dragostea lui de copii şi de cei mici, ca a cocoşului împintenat pentru puii cari ciugulesc în raza pazei lui; pietatea pentru dispăruţii tovarăşi de atâtea strălucite biruinţi şi de rare, dar groaznice înfrângeri; îndrăzneala lui faţă cu orice primejdie; încrederea în vitejia şi pioşia lui de ostaş; mila lui de dreptate; voinţa aceea neîncovoiată nici la atingerea fierului aprins care-i arde carnea vie. Iubit, venerat, adorat de toată lumea lui, afară de trei palide umbre, care se vor risipi la ultima lui strălucire.

Pe urmă. El, stăpânul tutulor, rob al creaţiunii sale: domnia Moldovei!. Îngenunchiând el dinaintea aceluia ce de acuma are să fie Domn, şi, cu buzele care aproape o jumătate de veac au ştiut porunci fără umbră de-mpotrivire, sărutând mâna tânără care de-acu-ncolo e chemată de soartă să poarte sabia Moldovei.

Dar acel suprem *Tatăl nostru* în limba clasică în care bătrânul erou l-a-nvăţat de mic copil!. Şi sabia lui, nedespărţita-i tovarăşe, pe care - după ce a pus-o să-şi îndeplinească ultima datorie, pedepsind pe cine a-ndrăznit a voi şi a gândi altfel decât gândeşte şi vrea Domnul Moldovei - o părăseşte meritatei odihne, odihnei ce-l cheamă acuma şi pe el: „Ţi-ai

împlinit menirea, ca şi mine!". Şi, înainte de a-şi da sufletul, colosul, privind „fără frică moartea, pe care a-nfruntat-o de atâtea ori", rosteşte, făcându-şi cruce, cuvântul cel mai sfânt ce l-a avut săpat în fundul sufletului: „Moldova!"

Şi. Soarele apune.

Sunt în toate patru tablourile, grupurile aşa de logic şi de simetric aşezate, ţinându-se fiecare figură în potrivită perspectivă. Şi totdeuna în faţă, aproape pe acelaşi plan, alături cu figura măreaţă a eroului, acea suavă arătare a copilei, Oana cea pe drept cuvânt iubită de el - tipul bunătăţii şi cuminţeniei, supunerii şi devotamentului, adorând pe strălucitul ei binefăcător ca pe un sfânt ce este - seamănă cu un luceafăr mic sclipind şi el totdeuna împrejurul marelui astru.

Şi totul apoi învăluit în atmosfera aceea de subţire ceaţă luminoasă specifică veacurilor eroice. şi acele ţarine şi cetăţui moldoveneşti, pline aci de melancolică poezie, aci de aspră mândrie.

.

Toate artele sunt surori bune. De multe ori una împrumută alteia graţiile şi atributele ei.

Adesea se-nâmplă ca un suflet de artist să n-aibă parte-n lume a îmbrăţişa arta la care era el ursit. O alta, prin împrejurări, îi este accesibilă. Atunci, de doarul celeia de care n-a avut parte, o îmbrăţişează pe aceasta, cu patima ce simte el că i-ar fi plăcut aceleia; pe aceasta o mângâie cu căldura cu care ar fi iubit-o pe cealaltă. Şi-n cele mai înalte transporturi, el cu gândul tot la aceea şi la aceea.

Un ochi deprins cu lucrările de artă, chiar să nu-l cunoască pe Delavrancea, numai citind *Apus de soare,* fără să-l vază reprezentat, trebuie îndată să gândească: a câştigat desigur

cultura românească un eminent literat; dar, tot aşa de sigur, a pierdut un mare zugrav. Ce superbe frescuri decorative!

Dar un ochi nedeprins cu d-alde astea are să ceară magistralelor frescuri de stil larg amănunte picante de miniatură pompadour; are să pretindă totdeauna într-o tragedie eroică trama ingenioasă - vreun copil de ţâţă furat din leagăn şi-necat în prolog, regăsit la bătrâneţe şi salvat în epilog: „Mulţumesc, Dumnezeul meu!" - sau vreo scrisoare scrisă înainte de actul întâi, pe care toţi, în toate părţile, o caută iar eroul nu poate expira până nu-nghite la sfârşitul actului al cincilea scrisoarea. pierdută; ori o să dorească sfredelirea gratuită a unui suflet care pe faţă s-a arătat întreg ca soarele.

Frescurile dramatice ale lui Delavrancea stau liniştite, aşteptând să treacă, vreme după vreme, pe dinainte-le nişte ochi deprinşi să le simtă, guste şi preţuiască la justa lor - atât de însemnată şi originală - valoare.

Dar pe când ele stau aşa liniştite, eu sunt cam neliniştit. De ce?

Fiindcă am citit undeva că apucătura şi stilul omului de talent au fost totdeauna numai în partea lor exterioară considerate de mulţimea secăturilor. Acestei părţi externe secăturile fac greşeala de le atribuiesc succesul talentului; şi acestei greşeli datorim potopul producţiilor de manieră, năvala de marfă ieftină în arte şi-n literatură. Ce să le faci secăturilor dacă nu-nţeleg că alta e maniera şi alta e mâna!

Să vedeţi de-acuma cum au să ne inunde frescurile - ce mâzgăleală!

După *Apusul de soare,* ce bogate recolte au să ne răsară!

Ei! dar, mai la urmă, lasă-le să răsară!. E loc în lumea asta şi pentru flori vii, şi pentru sorcove moarte. Ce are a face una cu alta - fabricaţiunea cu prăsila?

P. S. - Dar n-are nici un cusur opera aceasta?

Drept răspuns la această întrebare a cizmarului lui Apelles, cred de ajuns a cita vorbele unei femei vestite pentru grațiile ei:

- Amicele mele pretind că am nasul cam cârn și buzele prea groase... Atât mai bine! Asta-nsemnează că nu-mi pot găsi alte cusururi.

*

Ilustrul cizmar al lui Apelles vorbește totdeuna cu multă gravitate despre respectarea adevărului istoric în artă. Eu nu am competența a mă amesteca în dezbateare asupra unei așa de serioase chestiuni; am însă onoarea a-l ruga să citească, daca meseria de critic îi lasă vreme, următoarele câteva rânduri:

„.. .Niciodată un poet n-a găsit în istorie caracterele pe care el le-a reprezentat, și, daca le-ar fi văzut, greu i-ar fi venit să le-ntrebuințeze într-un mod fericit. Poetul trebuie să știe ce efecte vrea să producă, și acelor efecte să le știe subordona natura caracterelor sale. Dacă aș fi voit să arăt pe *Egmont,* conform istoriei, tată a o spuză de copii, ușurătatea purtării sale ar fi părut absurdă. Îmi trebuia deci un alt Egmont, ale cărui acte să fie mai în armonie cu intențiile mele practice: «Și acesta e, cum zice *Clara,* Egmont al meu».

. Atunci la ce-ar mai servi poeții daca ai pretinde numai și numai să repete povestirile istoricului?."[1]

Citat din Goethe.

UN NOU TEATRU

Un nou teatru românesc se deschide la toamnă în București, sub direcția d-lui A. Davila... Era și vreme - fiindcă teatrul Statului, așa cum a fost de pe vremuri organizat, putea fi orice, numai teatru serios nu. De ce?... Nouă, care ne cunoaștem lumea și Statul, nu ne va fi tocmai greu de răspuns. Să vedem.

Într-un moment, câțiva boieri - unii, ageamii, picați proaspeți de la Paris; alții răscopți pripit sub fierbințeala zonei orientale - au crezut că a iubi culisele și cabinele cabotinelor însemnează a pricepe arta teatrală. Și ce le-a trăsnit prin cap? Să organizeze teatrul românesc așa ca să-și facă din el, ca din multe alte instituțiuni publice, o jucărie. Dar jucăria boierească trebuia ținută cu cheltuială. De unde mijloacele? Era nevoie de un bun Mecenate naiv, care să ajute fără multă socoteală întreținerea inocentei distracțiuni boierești. L-au găsit îndată gata cu punga larg deschisă - îl cunoșteau de mult: Statul.

Pretextul era ușor de născocit: înflorirea artei naționale, progresul literaturii, interesul culturii naționale - *ridendo castigat mores!*școl... *La Comediefrancaise,* ca la frații noștri de pe malurile Senei - nici mai mult, nici mai puțin. Cum am zice, aplâ pe românește, să plătească statul mendrele boierilor cu banii prostimii.

Astfel, într-o noapte, la un pahar de şampanie, au aşternut câteva articole de lege - un monument de nepricepere, de zevzecie tinerească şi de copilărie senilă; a doua zi, s-a înscris în bugetul Statului subvenţia; iar a treia zi, boierii au pus mâna pe jucăria dorită. Până seara, cu o adunătură de mediocrităţi şi de nulităţi, care întâmplător s-au aflat la îndemână în Bucureşti, au şi constituit aşa-numita „Societate dramatică naţională", înzestrând-o cu monopolul singurului teatru pe atunci.

Ani după ani, s-au jucat că această instituţie cum se joacă toţi copiii şi copilăriţii cu o jucărie de dar; iar când, rar, un om cu pricepere sigură a lucrului a venit, din întâmplare, să pună capăt dezordinii şi să facă treabă cinstită în acel aşezământ public, întreţinut cu atâtea sacrificii din punga Statului, au făcut ce-au făcut şi l-au silit, prin mijloacele boiereşti ştiute, să plece de-acolo şi să le dea-napoi jucăria favorită, a cărei creaţiune şi existenţă n-aveau alt cuvânt decât mulţumirea dumnealor.

Dacă dumnealor n-ar fi fost aşa de ingenioşi să născocească protecţia şi monopolul Statului asupra artei dramatice, şi, neputând rezista patimii lor de culise, ar fi trebuit cu mijlocele proprii să-şi plătească tabieturile, multe moşii ar fi fost înghiţite sub trapele scenei naţionale!. Să se facă numai socoteală cât au înghiţit acele trape fără fund din bugetul statului de aproape patruzeci de ani. Cu mai puţin, puteai clădi încă două mitropolii.

Dar ce să mai facem acum astfel de socoteli?. Şi-au făcut boierii cheful dumnealor?. Da!. Ei? nu e asta destul pentru arta naţională, pentru literatura şi cultura naţională?... pentru onoarea Statului naţional?

S-au perindat la conducerea teatrului, afară de rare excepţiuni mai mult sau mai puţin onorabile, fel de fel de boieri, unii mai nepricepuţi şi, prin urmare, mai îngâmfaţi

decât alţii: vanitoşi de titluri; pasionaţi bolnavi de atmosfera râncedă a cabinelor; sinceri iubitori de artă, lipsiţi, din nenorocire, de cel mai elementar instinct artistic; maniaci obsedaţi de o închipuită vocaţiune; ba, chiar amatori de încă un mic câştig material (nu strică!), facil oricând într-o afacere unde nu-ţi vâri vreun alt capital propriu decât obrazul... Fel de fel de motive au îndemnat pe unii şi pe alţii să dorească a pune mâna pe teatrul naţional. Şi, la noi, dacă i-a trăsnit unui boier prin cap să pună mâna pe ceva şi ştie pândi cu răbdare prilejul, apoi, la sigur, acel ceva n-are să scape de boier; e tot ca pe vremuri - când îi punea unei fete din mahala gândul un fecior de boier, apoi, mai de milă, mai de silă, trebuia odată ş-odată să cadă fata în ghearele coconului, că aminteri, dacă nu-şi făcea cheful, se prăpădea cilibiul.

În tot timpul cât şi-au făcut mendrele atâţia boieri cu teatrul naţional, trebuia să se-ntâmple acestei instituţiuni o nenorocire şi mai mare, urmare fatală a sistemei de conducere. Conduşi de oameni îngâmfaţi şi nepricepuţi în meserie, actorii, actriţele, impiegaţii mari şi mici, şi-au făcut şi dânşii, care cum a putut, mendrele - şi, fireşte, ei s-au supărat cei dintâi când, din întâmplare, un om cu pricepere a venit să pună ordine în teatru. Intriga, linguşirea, favorurile mai mult sau mai puţin secrete şcl. au dat, azi unora, mâine altora, putere nemărginită asupra mersului afacerii: repertoriu, distribuţie de roluri, punere-n scenă - toate potrivite după scopuri, interese şi ambiţii personale. Pentru punerea în scenă a unor secături şi a unor insanităţi, s-au cheltuit sume nebuneşti; iar piese bune s-au montat în bătaie de joc pe cârpeală. Pe de altă parte, talente reale au mucezit în umbră până la bătrâneţe, ţinând coada rochiei sau paltonul unor mediocrităţi patente, care au degradat încet-încet gustul publicului.

Dar se putea ajunge la alt rezultat cu o astfel de organizare? Închipuie-şi oricine.

Conduci numai aşa de chef o instituţie care e şi o afacere, fără să te atingi câtuşi de puţin de izbânda ei, fie morală, fie materială - nici o răspundere şi nici o pagubă; ai la spate statul, care te crede pe cuvânt că „publicul din clasele culte se dezinteresează de arta românească, iar publicul cel mare este încă prea incult ca să se intereseze de ea"; pe urmă, bunul stat, cu cât eşti mai nepriceput şi mai becisnic, cu atât îţi sporeşte mijloacele ca să umpli golul pricinuit de nevrednicia ta; ai, prin urmare, nu numai voie nemărginită, dar încă şi premiu de-ncurajare ca să-ţi baţi joc de acea instituţie. Ei? cu sistema asta, la ce alt rezultat poţi ajunge?

Afară de asta, nu trebuie să ne tot închipuim că statul este o ficţiune. În orice moment, el este o realitate în carne şi oase: sunt domnii miniştri, deputaţi, senatori, demnitari superiori şi inferiori, partizani politici mai mult ori mai puţin influenţi. şi toţi sunt oameni ca toţi oamenii; nu le putem pretinde, când iau cârma statului în mâinile dumnealor, să se scuture ca prin farmec de pornirile, patimile, toanele şi toate apucăturile cu care li s-a plămădit fiinţa de la naştere, şi care li s-au înăsprit din ce în ce mai tare în lupta politică. Doar pentru satisfacerea acestora au luptat cei mai mulţi s-ajungă sus!

Împotriva acestor porniri şi apucături, fireşte, nu ar putea lupta interesul special al bietei instituţiuni considerate ca un accesoriu de lux al statului, iar nu ca o necesitate de educaţiune a publicului. Teatrul Naţional? Dar ce însemnează asta pe lângă plăcerea ce trebuie s-o facem unui partizan care ne strânge de gât, unui amic care ne iubeşte, unei rude pe care o iubim?. Dacă va fi câtva timp condus şi de amicul nostru, ce are să piardă teatrul, care a fost condus atâta timp de amicii altora?. Şi mai la urmă, lucrul ce nu trebuie stricat în ţara românească nu e teatrul - e hatârul.

Sunt, ce e drept, în lumea civilizată, teatre de curte senioral; dar acelea nu atârnă nici de ministere, nici de

parlamente, nici de fluctuațiile electorale. Sunt adevărate teatre particulare, întrețінute, pentru a da mai ieftin acces publicului mare, cu mijloacele curții serenisime - ca şi grădinile splendide cu minunate jocuri de ape, ca şi măreţele muzeuri şi colecţiuni ştiinţifice şi artistice, înavuţite veac după veac, cu jertfe însemnate de bani particulari, cu răbdare şi cu luminat devotament pentru artă şi ştiinţă. Acele teatre se ţin, nu pentru capriţiul câtorva politicastri, ci pentru păstrarea unei nobile tradiţiuni de cultură naţională.

Dar un teatru a cărui conducere să atârne de interpelarea fantazistă a unui deputat, de nazurile sau nevoile politice ale unui ministru, de tirania birocratică a unui departament administrativ, de toanele unui senator!. un teatru al cărui buget să-l dezbată câţiva partizani!. un teatru al cărui repertoriu, distribuţie de roluri, punere în scenă, să le hotărască fluctuaţiile electorale din trei în trei ani!. Aşa teatru, fireşte, trebuie să fie domnilor care pun mâna pe el din trei în trei ani - nu poate fi şi al artei şi al publicului. Şi publicului bucureştean îi trebuieşte astăzi şi lui un teatru românesc - şi poate că-i trebuiesc chiar mai multe.

Mai deunăzi, într-o revistă mai mult zaharisită decât dulce, am citit, negru pe alb, că: „Un om bun şi blând, căruia nu-i lipseşte nici energia, ceea ce poate merge cu bunătatea şi blândeţea fără să se supere, şi care om avea şi are intenţiuni foarte bune, este un om căruia nimica nu-i mai lipseşte ca să dirijeze perfect Teatrul Naţional".

Am citit aceste magistrale propoziţiuni cu multă plăcere, dar fără mirare; fără mirare, fiindcă, de mult tot citind româneşte (altă limbă nu cunosc), mi s-a tocit aproape de tot facultatea mirării; cu multă plăcere, fiindcă ele mi-au dezlegat vechea grea problemă a competenţei şi a talentului în artă. Şi ce uşor era! şi nu-mi da pân cap!

Întrebare - Ce va să zică un om competent şi talentat în artă?

Răspuns - Un om bun şi blând.

Î. - Afară de bunătate şi de blândeţe, altceva nu-i mai trebuie ca să fie competent şi talentat în artă?

R. - Îi mai trebuie să fie energic.

Î. - De ce?

R. - Fiindcă energia poate merge cu bunătatea şi blândeţea fără să se supere.

Î. - Şi afară de energia care poate merge cu bunătatea şi blândeţea fără să se supere (fiindcă, probabil, are şi ea un caracter bun şi blând), îi trebuie omului nostru ceva ca să fie competent şi talentat în artă?

R. - Da; îi mai trebuie să fi avut şi să aibă cele mai bune intenţiuni.

Î. - Şi, după cele mai bune intenţiuni, nu mai lipseşte omului nostru nimica pentru a fi un om competent şi talentat în artă?

R. - Nimica.

Î. - Pe onoarea dumitale?

R. - Pe onoarea mea!

Ei! dacă zice omul pe onoarea lui, apoi n-avem ce face; trebuie să-l credem. Şi aşadar, avem o excelentă reţetă.

Luăm: bunătate, blândeţe, energie, nesupărate între ele, şi cele mai bune intenţiuni, *quantum satis;* le amestecăm bine şi obţinem, *lege artis:* competenţă şi talent. Şi. uite, aşa s-a făcut la noi, de o jumătate de veac, artă cu competenţă şi cu talent, şi s-a judecat despre artă tot cu talent şi cu competenţă - şi zău! nu prea văd de ce n-ar merge lucrurile tot aşa de frumos încă un veac şi jumătate.

Amicul nostru d. A. Davila, care ia la toamnă conducerea unui nou teatru românesc, liber de scara protecţiei oficiale, suntem pe deplin convinşi că se pune la treabă nu numai „cu

bunătate, cu blândețe, energie şi cele mai bune intențiuni" - ci şi cu deplină competență şi cu netăgăduit talent. Avem deci încrederea că întreprinderea acestui eminent cunoscător al artei va avea un succes strălucit, nemaipomenit de mult în țara noastră, şi astfel va însemna renaşterea adevăratului teatru național.

Atât mai bine, şi pentru artă şi pentru public.

VERSURI

SONET

Dlui Agostino Mazzoli, bariton absolut, cu ocaziunea beneficiului său în opera Emani

Eşti rege, şi, pe tronu-ţi, în plină strălucire
Apari ca totdeauna, şi gat-a ne-ncânta;
Supuşii te salută, zicându-ţi în unire:
Talentul e coroana ce stă pe fruntea ta!

E sărbătoare astăzi, splendidă sărbătoare.
Mai mult ca totdeauna supuşii-ţi sunt fideli.
Coroana-ţi, astă-seară, e mai strălucitoare.
O! niciodată, rege, nu vei afla rebeli.

Da: regii-şi pierd mărirea. În piepturi astăzi bate
Dorinţa cea sublimă de sacra libertate.
Urăşte lumea sceptrul. A fi supus e trist!

Decât să servi un rege, durere nu-i mai mare,
Dar... lumea se supune, c-o nobilă-avântare,
Când sceptrul este arta şi regele artist.

ŞARLA ŞI CIOBANII

(Poveste)

Acum vro şeapte sau opt ani,
Nişte ciobani
Căutau să pripăşească
Un dulău, ca să păzească
Pe oi
De lupi. - Vai de noi!
Vor zice-ndată unii liberi-cugetători:
N-are să vie-o vreme
Când oile să n-aibă de lupi a se mai teme?
Zău, după mine, de multe ori
Cugetătorii-liberi sunt
Fiinţe prea ciudate;
O clipă nu te lasă s-ai parte de cuvânt.
Să n-apuci, din păcate,
Să-ncepi cu dânşii vorba, c-apoi să te mai ţii
Sute şi mii
De cugetări înalte şi reflectări profunde.
De mult rabd, îns-acuma voiesc a le răspunde:
Da, domnii mei,
Cu prea mare dreptate
Aveţi cuvinte de pietate
Pentru miei.

Sau oi. dar, deocamdată,
Liber-cugetători,
Ascultați povestea cu ciobanii; ori.
Eu voi tăcea ca să v-ascult.
Nu zău! Îmi place foarte mult
S-aud palavre lungi şi late,
Şi despre-aceasta probe pot da necontestate:
La Cameră sunt nelipsit.
Şi, la tot ce s-a vorbit
În Atheneu
Eu
Am fost cel mai fidel dintre auditori.
Fac haz pe oratori...
Dar. să lăsăm acestea,
Şi povestea
Începută să urmăm:
Ciobanii noştri, aşadară,
Plecară
Dulăul să-şi găsească.
Umblară cât umblară
Şi detere-n sfârşit
D-o javră jigărită,
De foame leşinată, cu părul năpârlit.
Cum îi văzu,
Potaia-afurisită
Îşi puse coada-ntre picioare, făcu trei tumbe şi-ncepu
Să se tăvălească,
Să se linguşească,
Să chelălăiască,
Ca toți câinii nemțeşti
Când, leşinați de foame, doresc să-i miluieşti.
Li se făcură milă de şarlă: o chemară,
Şarla-i urmă,

Şi-astfel cu toţi plecară.
O duseră la stână şi şarl-aci jură
Pe lege. - Cum se poate?
Dar şarlele n-au lege, ş-ar fi de necrezut,
Veţi zice; fugi d-acolo! - Ştiu bine-aceste toate,
Dar iacă s-a putut!
Şarla jură pe lege, onoare, conştiinţă,
Nu râdeţi de, .. să fie un câine de credinţă.

UNUI AMIC ÎNECAT ÎN DATORII

Eşti mâncat de cămătari,
Cum e lemnul vechi de cari
Şi ţara de prinţi coţcari!..

UNUIPOETASTRU

- Tânărul X . . . are darul
D-a scrie-n poezie.
- Dar. carte ceva ştie?.
- A-nvăţat abecedarul!

SONET

Unui cavaler de industria

Fals, malonest, venale, hidos ești, cavalere!

Prea bine ți-au zis unii *Coțcar Coțcarovici;*
Figura ta, ce-nspiră dizgust și desplăcere,
Impertinintă, vilă, tot palme parcă cere:
Cum dracul fruntea-n lume cutezi să mai rădici?

Vestitele-ți scandaluri azi nu mai sunt mistere.
De când, ca parazițiii, te-ai pripășit p-aici,
Nu vezi, când vrei prin lume și tu ceva să zici,
Cum fug toți d-ale tale cuvinte deletere?

În loc să-ți vezi rușinea, stigmatizat cum ești,
Și, dându-te căinței, să plângi și, de durere,
Să-ți dai în piept cu pumnul, ai cutezat, mizere
P-o plată de nimica, să-njuri pe cei onești.

Fals, malonest, venale, hidos ești cavalere!

ELEGIE

Sărac, fără putere,
În lume sunt ursit
Prin valuri de durere
Să trec necontenit!

Am suflet. dar suspine
Printr-însul trec mereu,
Precum trece prin vine
Al morţei fior greu;

Căci el daca iubeşte
Un dulce nenufar,
Iubirea-i se umbreşte
De un dispreţ amar!

În van vreau prin iubire
Ferice să mă fac:
Vai! nu e fericire
Aici pentru sărac!.

O zi n-avui senină
În care să trăiesc;
Viaţa-mi azi declină,
Ca floarea mă pălesc!

Durerea mi-este mare,
Profund e al meu dor!...
O! lacrime amare,
Grăbiți! căci voi să mor!...

VERSURI

Amicului C. D.

Ce-mi spui de poezie, d-acea chimeră tristă,
Când lumea d-astăzi, rece şi materialistă,
Îşi râde de chimere şi de puterea lor?
Credinţele d-acuma condamnă poezia
Ca rătăcirea, crima, păcatul, erezia
Ce merită să poarte dispreţul tutulor.

Ascultă-mă şi crede: de vei simţi vrodată
Că pieptul tău nutreşte scânteia cea sacrată,
Să ştii că mizerabil vei trece pe pământ;
În timpurile noastre, decât să cânţi, mai bine
De pietre sparge-ţi lira ş-apoi sufocă-n tine
Fugoasa-ţi inspirare şi-al tău nebun avânt.

De-acum, stăi noaptea singur, citeşte, studiază,
Şi de veghiare palid, mereu, mereu veghează,
Plecat pe cărţi bătrâne consumă-ţi anii toţi,
Sacrifică-ţi vederea, cătând fără-ncetare
Ca să găseşti ideea funestă pentru care
S-alerge-n valuri sute de mii de sacerdoţi;

Obiectul ei să fie, desigur, omenirea,
Iar scopul, abrutirea, mizeria, tâmpirea!

- Acolo sacerdoții cu toți vor aținti. -
Ideea ta pământul în lung şi-n lat să-ncingă,
Prin vorbă sau prin spadă, cu-ncetul ea s-atingă
Şi polul miazănoapte şi polul miazăzi.

Sau, nu! Munceşte-ți mintea, gândeşte-te, combină,
Inventă-o monstruoasă, teribilă machină,
Concepere fatală ce, demn-a se chema
Flagelul omenirei, pornind într-o clipire,
Ca fulgerul, turbată şi numai c-o lovire
Armate formidabili să poată sfărâma.

Atunci tiranii lumei, văzând a ta lucrare,
Vor alerga cu toții să-ți dea, prin admirare,
Averi, măriri şi nume, s-ajungi nemuritor:
Iar bietele popoare, nenumărabili brute,
Tâmpite d-o nedemnă şi lungă servitute,
Te vor mări, fii sigur, ca şi tiranii lor.

Adesea mă concentru şi cuget cum, odată,
În Grecia, mulțimea, de cântu-ți fărmecată,
Tăcută, strânsă-n juru-ți, Omere, te-asculta
Aşa, bătrân rapsode!. Şi te numea Poetul,
Căci între toți mortalii tu posedai secretul
Cum se-nstrunează lira, cum trebui a cânta.

Erai bătrân, dar mândru; pe fruntea ta senină
Lucea-n splendoarea toată scânteia cea divină
Ce zeii, spre-a lor fală, voiseră să-ți dea.
Umblai după-întâmplare, şi numai a ta muză
Şi cultul ce-ți dau grecii le-aveai drept călăuză:
Orb, tu nu vedeai lumea, dar lumea te vedea.

Rapsode, vino şi-astăzi, şi, de mai poți, te-nspiră,
Te-ncearcă să mai farmeci mulțimea cu-a ta liră

Şi cu scânteia sacră ce-aveai pe fruntea ta!
Dac-ai trăi, desigur, ţi-ai renega şi muza,
Şi geniul, şi lira, şi mută ţi-ar fi buza;
Mânia lui Achile mă jur de-ai mai cânta.

Căci de cumva, bătrâne, nevrând să ştii de lume,
Cântând, ai vrea şi-acuma să sapi frumosu-ţi nume
Pe-a timpilor eternă columnă de granit,
Amar ţi-ar fi plătită sublima nebunie:
Mulţimea, fără milă, ţi-ar zice-n ironie
Şi fără să te-asculte: „Sărmanul e smintit!"

Şi chiar daca p-alocuri, prin lungă căutare,
S-ar mai găsi fiinţe ce sacra ta cântare
Ar mai putea-nţelege şi-ar mai putea simţi,
Invidia nedemnă, barbară şi perfidă,
Ori ignoranţa crudă, profană şi stupidă
- Virtuţile moderne - pe loc te-ar amuţi.

Ce-mi spui de poezie, de-acea chimeră tristă,
Când lumea d-astăzi, rece şi materialistă,
Îşi râde de chimere şi de puterea lor?
Credinţele d-acuma condamnă poezia
Ca rătăcirea, crima, păcatul, erezia
Ce merită să poarte dispreţul tutulor.

JALBA HOȚILOR DIN ÎNCHISORI

Dați-ne drumul din pușcărie,
Dați-ne posturi,
Cu bune rosturi,
Dați-ne voie la tâlhărie,
C-a sta în lanțuri
Când alții danțuri
Trag fără frică sus la putere,
Şi când ei fură
Fără măsură,
E anarhie!. însă. tăcere:
Ei au putere!.

*

Dați-ne drumul, căci, cum se poate
Noi în catene,
Pe când în pene
Dânşii se umflă, şi peste gloate
Pun pungăşeala
Şi târnuiala?.
Noi stăm la umbră pentru nimica,
Şi. dânşii fură
Fără măsură
Şi, ei sunt liberi!. Nu cunosc frica.
Nu e nimica!.

Dați-ne drumul: e nedreptate
În pușcărie
Ca să ne ție
Colegii noștri! Oh! ce păcate!.
A noastră *școală*
A rămas goală,
Căci toți elevii au chilipire,
Au berechete,
Grase budgete.
Iar noi, acilea în amorțire
Stăm în lihnire!.

Dați-ne drumul! fără zăbavă!
Dați-ne posturi
Cu bune rosturi,
Dați-ne totul: fiți de ispravă!
La tâlhărie
Țara să fie
Pe mâna noastră a tuturor,
Iar nu voi care
Ați făcut stare
S-o smulgeți singuri ca din topor!.
Dați-ne drumul cu mare zor!.

SONET

Contimpuranilor mei

Fără de graiuri gure şi ochi făr' de priviri,
Făr' de mişcare forme, şi încă, vai! ce este
Mai sec în astă lume şi mai nemernic, ţeste
Făr' de gândiri şi inimi lipsite de simţiri!

Aşa ne pomenirăm, dodată, fără veste,
Trecând p-aci, prin jocul capricioasei firi.
Bizar! Fiinţe fără fiinţă, trecem peste
Pocitul vis al unei smintite-nchipuiri!

În vreme de-njosire, în tină şi din tină,
Ne căpătarăm locul l-a soarelui lumină;
Zadarnic ne născurăm şi făr' să trebuim!

Păsemne-aşa ne scrise pustia de ursită:
Păcum ne fuse vremea meschină şi-umilită,
Meschini şi mediocri să fim şi să murim!

MANDATUL

(Acrostih)

andatul este visul,
Un vis realizat,
Când fără-ntârziere
Îl iei şi l-ai scontat.

tunci de bucurie
Să joci, să cânţi te-apuci,
Şi ca să fii mai comod,
Te laşi numa-n papuci.

imica nu te doare,
Şi totul *meprizezi,*
Căci posedezi mandatul
Şi mergi ca să-l scontezi.

a! da! el să trăiască!
Sau daca nu, murim;
Căci fără dânsul oare
Putem noi să trăim?

mor şi fericire
Le ai în buzunar,

Când ți-ai scontat mandatul,
Şi nu mai ai habar.

utunul abundează,
Țigări de *Bektemis* -
O! te realizează
Mai iute, dulce vis!

nică consolare!
O! preaiubit mandat,
De tine toți slujbașii
Viața ne-am legat!

a minister cu toții,
Mandatul să luăm,
Să ni-l scontăm degrabă,
Şi-apoi... să ne-mbătăm!!!

IARNA

Negreşit că, sus în cercuri
Soarele fiind aprins,
Nu se simte frigul, gerul
Care astăzi ne-a coprins.

Negreşit! focul din soare
Nu-l plăteşte Dumnezeu,
Însă noi plătim, sârmanii,
Lemne şi cărbuni mereu.

Doamne, de-ai veni-ntr-o noapte
Pe pământul îngheţat
Ca să vezi cât e de jalnic
Să tot tremuri nencetat,

Tu, care-ţi iubeşti făptura,
N-ai mai zice un cuvânt
Şi-ai opri crivăţul aspru
Să mai sufle pe pământ!

COCHETĂRIE

I-am dat drumul de la moarte
Şi, mă rog, priviţi la el -
Fluture-uşurel la fizic,
La moral mai uşurel!

Stă. Nu pleacă. Cum să plece?
S-a zbătut, e şifonat:
Cum să ias-un june-n lume
Negătit, nepieptenat?

Uite-l cum se dichiseşte,
Cu ce grije se pudrează,
Fulgii tineri din bărbie,
Fir cu fir cum şi-i frizează!

Stă să-şi facă toaleta
Coconaşu!-n loc să zboare.
Ce ţi-e cu cochetăria
La fiinţele uşoare!

EPIGRAMĂ

Unui senator

Cănit? Şi crezi că ăsta-i chipul
Să-ntinereşti în adevăr?.
Ca Venerii să fii discipul
Mai va ceva pe lângă păr!

DOI ACADEMICI

Istorică pereche -
Aşa prieteni, zic şi eu!
Ce legătură veche!
Ureche jură-ntr-un Hăsdeu,
Hăsdeu într-o ureche!

EXCELSIOR

Dedicată ilustrului autor al sublimului hop:
SIC COGITO, Domniei-sale Domnului
B.P. HĂSDEU,
Prezidentul Consiliului de Administrație al
Primei Societății [sic] *Spiritiste Române*

Precum suav-aromă
a florilor plăpânde
De zefir se ridică,
se-nalță şi se-ntinde
Pe ape şi câmpii;
Precum raza de soare
prin spațiuri străbate
Şi duce-a ei lumină
pe globuri depărtate
L-a sferelor copii,

Astfel acum în ceruri
creştina voastră rugă
A străbătut ca raza
cu-a fulgerului fugă
L-al lumii creator,
Şi spiritele bune
l-a lui sfinte picioare

Prea bucuros supus-au
pioasa adorare
De voi făcută-n zori.

Atuncea, stând în tronu-i
puterea cea divină
Căreia şi Archangheli
şi Serafimi se-nchină,
Noi ruga oferim...
Tăcerea este mare,
sublimă sărbătoare!
Puternicul părinte
va face-ncoronare
Preasfântului Efrim!

Tăcerea Christ o rupe
cu-accentele-i divine;
El binecuvântează
p-Efrim care ne vine
În misii pe pământ,
Şi-i zice: „Mergi acuma,
cu sfânta armonie
Ridică şi îndreaptă
căzuta Românie
Prin şapcă şi cuvânt!"

Sfântul Efrim purcede,
cu şapca de rigoare,
În țara românească
el vine să doboare
Al viciilor zbor.
Iubirea şi dreptatea
el vrea să stabilească,

În inima umană,
el vine să-ntărească
Speranța-n viitor!

La Bucureşti soseşte,
Speranță-i iese-n cale,
Strigându-i vesel: *„Nihil*
sine Hasdeo! Vale!
Iubitule Efrim!
Ce vrei tu? vrei diurnă?
vrei două lefuri bune?
Inspectorate! premii?
şi misii? ce vrei? spune!
Ce vrei - îți oferim!"

Efrim, d-emoțiune,
nimic alt nu mai poate
Speranții să răspunză,
decât: „Le vreau pe toate!"
. Pe toate le şi are.
Şi-aşa, trimisul nobil
al lui Christos, Efrim,
S-a rencarnat pe lume,
Toți strigă: „Aferim,
Efrim! şi la mai mare!"

PAROL DONER

Sfat. Ileana, ce de-o vreme
S-anălțat spălătoreasă,
Stă la vorbă cu Dumitru
Ce-a ajuns fecior în casă.

„Mă Dumitre, ian ascultă,
Mă gândesc întotdeauna
Ce-i *parol doner* aceea
Ce şi-o spun boierii-ntruna?"

„De, Ileano, e o vorbă
Nici de bine, nici de hulă,
Cum ar fi la noi, de pildă.
Cum să zic.? Astă căciulă!"

UNEI COPILE

Madrigal

Când erai micuță-n școală,
Mi-era drag să fiu școlar.
Azi, când tobă ești de carte,
Azi m-aș prinde toboșar!

NEA ISTRATE

- Bună ziua, nea Istrate.
- Se-nvârteşte masa, frate.
- Nea Istrate, tu eşti surd.
- Am vorbit ieri cu un cârd.
- Nea Istrate, ori eşti beat?
- Mi-a răspuns cum l-am chemat.
- Nea Istrate, ce vorbeşti?
- Cum îi chemi, răspuns primeşti.

MAGNUM MOPHTOLOGICUM

Un împărat îşi puse-n gând
Să fac-o mare carte,
În care vorbele pe rând
Să aibă toate parte.

Voia un falnic monument,
Un *magnum* oarecare...
Atunci chemă pe un bătrân,
Limbistul cel mai mare -

Un om ce ştie pe de rost
Nu numai ce-i pe lume,
Ci câte se petrec şi-n cer
Din fir în păr anume -

Şi-i zise: „Ştiu, de istorie
De mult că te-ai lăsat
Şi că d-acuma numai limbi
Pe brânci te-ai consacrat.

Fă-mi dar şi mie ce te rog,
Te voi plăti cu aur,
Posterităţii să lăsăm
Un *magnum,* un tezaur."

„Prea bucuros, măria-ta,
Primesc ce-ați poruncit,
Şi, ca să dau dovezi de limbă,
Mă simt prea fericit."

Şi s-a pornit bătrânu-atunci
La lucru cu ardoare.
Dar, vai! păcat! s-a-nțepenit
Cu limba în *a* mare.

Oricum, noroc că-i spiritist -
Lucrarea lui înaltă,
Speranță-avem: o va sfârşi
Din lumea ceealaltă.

ION PROSTUL

Era pe vremea când purtau
cocoanele nişte turnuri
Ş-un malacof piramidal
şi alte multe umpluturi.

Ion Ciortei, un ţopârlan,
un românaş de viţă veche,
Purtând suman, purtând iţari
şi-o ţurcănească pe ureche,

A fost luat la militari…
da-n loc să dea de greu şi el,
Ion ajunse vistavoi
la domnul colonel.

Băiat voinic, făcea de toate:
era rândaş, spălătorească,
Şi vizitiu şi bucătar,
şi sofragiu şi fată-n casă.

Ion putea fi orişce,
mă rog, şi doică-ar fi putut;
Dar moaşa casii l-a aflat
că are laptele bătut.

Aşa, Ion cu colonelul
lucra-ntr-o seară la grăpat,
Când iată doamna înfoiată
sus în balcon s-a arătat.

Ion numaidecât se-ntoarse
şi se opri pe gânduri dus,
Uitându-se plin de mirare
la malacof în sus.

Dom' colonelul îl întreabă:
„Ce te-ai holbat aşa, ţigane?"
„Mă mir, trăiţi, don' coronel,
mă mir de ce văz la cocoane:

Cu malacofu-aşa umflat
cum poţi s-o pupi? că nu se poate
Nici să te-apropii." „Măi! ce prost!?
Când vreau s-o pup, şi-l scoate."

„Şi-l scoate? a răspuns Ion;
aşa ţi-e vorba. A-o-leu!
Aşa, trăiţi, don' coronel.
Aşa. o pup şi eu!"

EPIGRAMĂ

Unui filozof pleşuv

Măiastră-i Natura! În veci nu greşeşte,
Ci toate le pune la loc potrivit:
Deasupra o Lună, sub care domneşte
O noapte adâncă şi fără sfârşit!

ERATO, SCAPĂ-MĂ!

Terzine acrobatiste-simboliste

Icoană din ramă,
Când glasu-mi te cheamă,
Tu vino şi ia-mă.

Ah! şi bine mi-i!
Căci la tine mi-i
Dorul inemii.

Gândurile-o dor
De scumpu-i odor:
Mai las-o! o, dor!

Ca pe calde azimi,
Vino să te razimi,
Mintea luminează-mi.

Dorurilor zi-le:
Sunteţi nişte-azile
Unor sfinte zile!

Vino, adorato,
Fericirea arat-o.
Scapă-mă, Erato!

PE OCEANUL VREMII

Rime de lux

Un an, de când cu tine pe-al vremii *ocean*
Plutind, viaţa-mi pare un cântec... *O, ce an!*
Ce an de fericire! Şi noi *ce putem oare?*
Să-l pironim?!... În vremuri *reîncepute moare,*
Şi moartea-i ca calăul, de bine *ne desparte!*
O, timp, Saturn! te-ndură, şi *ține-ne des parte!*
Rentinereşte visul, iubirea *noastră mare!*
Un vas sub cer albastru şi pe-o albastră *mare!*
Atâtea calde inimi ăst *an trecu legând,*
Că parcă văd pe-același amant *reculegând,*
Fugind de-a lungul vremii, pribagă, *Mesallina!*
Ce-mi pasă că la urmă mă *bagă messa Lina?*
Amici! Şi-a voastre bunuri pe veci *perdute vi-s,*
Când ziceți: „Taci, Chimeră, că nu *sper! du-te vis!"*

SUVERAN ŞI CURTEZAN

Satiră democratică

Un împărat odinioară - şi suveranii-s muritori! -
Avea din fire slăbiciunea că strănuta prea deseori.
Acest cusur, la urma urmei, de-i căuta, nu-i vreun păcat,
Dar sunt cusururi populare ce nu merg la un împărat.

Ce leacuri nu-ntrebuințase! ce rugăciuni la Dumnezeu,
Protector tronurilor! - geaba: sărmanul strănuta mereu!
Un curtezan intim l-întreabă: „De ce eşti tot posomorât
Şi tot mâhnit, mărite doamne?" „Nu ştii cât sunt de amărât!

Strănutul meu leac nu găseşte; vai! mă sfiesc, nu pot să ies,
La Cameră, Senat, paradă: se simte că strănut prea des.
Din pricina strănutăturii eu sunt un prinț nenorocit!"
„De ce, măria-ta?" întreabă curteanul său cel favorit.

„Cum? nu-nțelegi?" „Da, însă, sire, ori să strănuți, ori ce să faci,
La toți, măria-ta, ca mie, la toți miroase-a odagaci!"

CAMELEON-FEMEIE

Sonet colorist[1]

Icoană *străvezie,* în cadrul sumbru-al vieții,
Cu părul ei *sur-galben,* cu ochi *închis-albastri,*
Sclipi deodată *clară,* vis *roz* al tinereții,
Cum în *obscure-azururi* apar, pribegi, *blonzi astri.*

O *văz* fugând prin codrul cel *verde*-ntre jugastri -
Era Erato *albă iluminând* poeții. -
De-a ei *priviri focoase* ar fi *roșit* sihastrii
Păliți, chlorotici, vineți de greul bătrâneții.

Purta bacanta-mi *nuferi, bujori* şi *violete,*
Învesmântată magic în *daurite* plete
Şi-n *varii polichrome* bibiluri şi altițe...

Îmi arunca *pupila-i* divine *curcubeie;*
Dar eu, nebun! zic: *„Spectru! Cameleon-femeie!*
Fugi! sufletul ți-e *negru* şi mațele *pestrițe!"*

[1] În 14 versuri, 32 de noțiuni simboliste, dintre cari 9 pur vizuale, iar 23 propriu-zis coloriste şi dintre acestea 21 simple şi 2 compuse (nota poetului).

MOARTĂ!...

Baladă

Danda-langa, sună clopot.
O îngroapă pe-o regină
Dintr-o nobilă tulpină.
Cine vine iute-n tropot?
Danga-langa, sună clopot.

La sicriu *el* se aşează:
„O! mai zi-mi o vorbă numa!
Ah! viaţa e ca spuma
Ce o clip-abia durează!."
La sicriu *el* se aşează.

Ea... stă, mută, nemişcată...
El... o plânge scrâşnitor...
E pierdut nebunu-amor!
Ochii ei la el nu cată.
Ea stă mută nemişcată.

În castelul cel cernit,
Plâng şi zidurile mute,
Se bocesc pietre tăcute.
E un plânset nesfârşit
În castelul cel cernit.

Picură din ceară picuri.
Plâng şi jalnicele torțe,
El e istovit de forțe.
Zile! nopți! timp! ce nimicuri!
Picură din ceară picuri!

„O! te-ndură, Doamne sfinte!
. Poate-n lume să trăiască
Un viermuş clocit în iască.
Şi ea nu?... crude părinte!
O! te-ndură, Doamne sfinte!"

Un episcop psalmodie
Lângă capul junei fete
Adornat în blonde plete.
Ah! ce crudă parodie!
Un episcop psalmodie.

„Ah! te blestem, provedință!
Doamne! crud îngrozitor!.
Mi-ai răpit al meu amor.
Mi-ai distrus a mea credință:
Ah te blestem, provedință!

Stinsă-i scumpa ei viață
Şi nimic n-o mai învie.
. Unde-i Dumnezeu!. Să vie!
Să-l stupesc eu drept în față:
Stinsă-i scumpa ei viață!"

„Vaiet, bocet. inutile!
Ea e moartă. Lacrimi multe
Moartea nu vrea să le-asculte:
Blestemi în zadar, copile!
Vaiet, bocet. inutile!"

Au venit ca s-o ridice.
„Ah! mai stați! e prea degrabă!
Unde-o duceți?" el întreabă.
„Locu-i nu mai e aice:
Au venit ca s-o ridice!"

„S-o ridice?... nu se poate!
(Strigă el, nebun, pierdut)
Sunt aici!. Voi. n-ați știut?
Piară lumea! piară toate!
... S-o ridice?... nu se poate!

Îmi bat joc de Dumnezeu
Și nu-l las să mi-o răpească!
Dânsa trebui să trăiască
Să trăiască! da! vreau eu!
Îmi bat joc de Dumnezeu!"

„E nebun! prelatul zice,
Luând ochii de pe carte;
Dați nebunul într-o parte,
Iar pe ea să mi-o ridice.
E nebun!" prelatul zice;

Și groparii o ridică.
El tot plânge, plânge, plânge,
Buza-și mușcă, pân' la sânge,
Un cuvânt făr' să mai zică...
Și. groparii o ridică.

*

Danga-langa, langa-danga!
. S-a sfârșit! Convoiul pleacă.

. O!. viaţă!. lume!. Dacă.
Langa-danga, danga-langa.
El îşi vâră-n pieptu-i spanga!

O, NIRVANA!

Apocaliptică, în stil de axion

O, bucură-te, nefiinţă,
Că slava-mpărăției tale,
Din biruinţă-n biruinţă,
Vestit-a vecinica ta cale,
Şi pururea ai zămislit
Un dor de ducă nesfârşit!

Din firea lucrurilor toate
Ai izvorât în ochii minţii
Şi-ai dat noroadelor cercate
Atotputerea năzuinţii,
De-ţi cântă azi ca niminuia:
„Mântuitoare! aliluia!"

Purcede slava de la tine,
Izbăvitoareo nenţeleasă
Din lumile aşa senine,
Tu vecinica Morţii crăiasă!
Şi ţie uneia, smerit
Ne proslăvim desăvârşit!

CRITICILOR MEI

Sonet olimpian simbolist

Indignatio facit...

De critică mi-e scârbă! Cunosc simbolul vorbii..
Posteritatea dreaptă mă judece ş-acuze!
Surâsul să se stingă pe veştedele buze:
N-aud acorduri surzii, nu văd scânteia orbii!

Eu singur!. ş-apoi chorul întreg de nouă muze!
Cu glasul invidiei să croncănească corbii,
Eu am să strig, felibru trufaş, *urbi et orbi:*
A voastră larmă poate d-abia să mă amuze!

Mă duc în manta-mi largă înfăşurat ca Dante:
Când tactu-l bate-Apollo, maestrul meu divin,
Viaţa-i sinfonie, amorul - sfânt andante...

Eu cânt! Ce-mi pasă mie! Nu ştiu de unde vin,
Nici unde merg: traduc doar-un cântec din senin
În rime simboliste şi abracadabrante!

AMIAZĂ MAURĂ

Simbolistă-orientală

În aer e lene... Amiază de vară.
E pâclă greoaie de plină Sahară.
Ca tigru-ntre două tigrese rivale,
Ce scuipă de turbă şi sânge şi bale,
Ahmet stă-ntre două geloase neveste:
Fatme - o minune, Biulbiul - o poveste!
Biulbiul este blondă, Fatme este brună;
O patimă oarbă şi alta nebună.
Ahmet simte bine că fierbe în ele
O ură cumplită, o ură de-acele
Ce lasă din treacăt în neagra lor cale
Ruine şi sânge şi moarte şi jale.
Sunt două extreme, sunt două-antiteze.
Pornirea vrăşmaşe, el vrea s-o calmeze:
„Pe-Allah strălucitul! pe sântul profet!
Pe stele şi lună (răcneşte Ahmet
Ş-apucă hangerul) Fatme! un ciubuc!
Mergi!"
„Nu vreau!!"
„Zic: du-te!!!"
„Stăpâne. mă duc!"
. Fatme se supune şi pleacă fierbând,

Cu zâmbet pe buze, cu blestem în gând.
Fatme e departe. Emirul Ahmet
Cu blonda Biulbiula vorbeşte-n secret!

.

În aer e lene. Amiază de vară.
E pâclă greoaie de plină Sahară.
. Biulbiul doarme-acuma deplin liniştită.
Fatme se întoarce. Figura-i, pălită
De focul ce-o arde, cu jale zâmbeşte.
Ahmet ia ciubucul şi ţintă-o priveşte.
„. Nebuno - el zice - te-apropie bine:
Cât n-ai fost aicea vorbii tot de tine."
„Ştiu. Doarme acuma protivnica mea:
Stăpâne, vorbeşte-mi şi mie de ea!"

Biulbiul doarme dusă. Emirul Ahmet
Cu bruna Fatmea vorbeşte-n secret.
Şi bruna, la rându-i, de vorbă sătulă,
Adoarme alături de blonda Biulbiulă.
. Emirul de vorbă şi dânsu-i sătul -
De-o parte-i Fatmea, de alta-i Biulbiul.
Ca tigru-ntre două tigrese rivale
Ce dorm obosite, zdrobite de şale,
Adoarme-ntre două domoale neveste:
Fatme - o minune, Biulbiul - o poveste.
. Şi-n aer e lene. Amiază de vară.
E pâclă greoaie de plină Sahară!

MOARTEA PROTESTANTULUI

Baladă

Cunigunda e geloasă:
Eginhardt întârziază
Iată-a dimineței rază...
Ce senină și frumoasă!

Un cal roib în vale paște,
Este calul favorit,
Deșelat și obosit -
Ce idee neagră naște?!

Cunigunda e femeie -
Ah! ce gând îngrozitor!.
Vrun catolic?. Un omor?.
Un duel?... A! ce idee!

Ea scoboară trepte-trepte,
Dusă de-un funebru gând
Și pe Dumnezeu rugând:
„Doamne sfinte! Doamne drepte!"

Din donjon până-n devale
E o cale-atât de lungă!.

Când, sărmana! o s-ajungă
Ținta pasurilor sale?"

A sosit acum la poartă:
„Hai! deschide! nu mă ține!"
Poarta scârțâie-n țâțâne -
A ieşit... A! crudă soartă!

Iată calul... Unde-i *dânsul?...*
E lungit mai la o parte:
Moartea! moartea îi desparte...
Şi, gândind, o umflă plânsul.

„Eginhardt al meu! viteze!
Dacă tu eşti mort - vorbeşte!
Inima mi se topeşte.
Poate-a ta să mă trădeze?"

Plânge Cunigunda veşnic
Şi-l mângâie pe vitez
Şi-l sărută pe obraz,
Când, deodată, strigă straşnic

Eginhardt cel elegant:
„Noch a'Krieg'l, repetir:
Aber nicht von Bragadir!
... Luther!... Ich binprotestant!"

EROS

E primăvară. Sus pe Atlas,
 între pământ şi luna plină,
Fug nouri străvezii la vale
 cernând uşor o bură fină.
Un leopard adult simţeşte
 deodată-n sânu-i o văpaie!
Din creştet până-n vârful coadii,
 în creiere şi-n măruntaie,
Îl furnică un neastâmpăr
 nesuferit şi ne-nţeles...
Din nările lui dilatate,
 suflări adânci şi grele ies;
Din ochii-i injectaţi de sânge,
 îi pică lacrime fierbinţi:
El ghearele-şi înfige-n carne,
 scrâşneşte crunt ieşit din minţi,
Se zvârcoleşte-n salturi stranii.
 răcneşte covârşit de chin -
Îi crapă pieptul sub lucrarea
 nemilostivului venin.
Ridică botu-n sus, să soarbă
 răcoarea nopţii cu putere
Şi vede-n călătorii nouri
 un cârd de tinere pantere.

S-au dus şi nourii şi luna
- pe Atlas soarele e sus -
Acu. bolnavul de az-noapte
lâng-o panteră doarme dus.
Da! da! *in cauda venenum* -
ilustrul Darwin bine-a spus!

D A , . . . N E B U N !

[- simbolist-dantist -]

Desprețuiesc onori, avere;
De slavă m-am hrănit destul!
Alt orizont privirea-mi cere:
De-aşa nimicuri sunt sătul!

Să nu-mi azvârle-atotputinții
Nici o favoare. Nu! n-o vreu!
Am o comoară-n fundul minții;
De-ajuns îmi sunt acuma eu!

Trec astăzi ignorat prin lume,
Dar, trainic, las în viitor
Un semn, o glorie, un nume
Acestui imbecil popor!

Să linguşesc telurici patemi?
Reptilă eu?. Prea mândru sunt!.
Apollo calea demnă-arate-mi
Pe-acest tâmpit, senil pământ!

Mulțime brută şi ingrată!
Cu-a mea cântare nu putui

În viaţă-mi să te mişc o dată...
Şi-odat'... o să-mi ridici statui.

„A! eşti nebun!" mi-au zis mişeii.
„Da, sunt nebun!" răspuns-am eu..
Ca voi strigau şi fariserii
Crucificând un Dumnezeu!

Tenebre fără fund mă-nghită,
De-oi face din divina harfă
O palidă prostituită
Şi din cântarea mea o marfă!

Pe coardele acestei lire,
Voi întona un cânt sublim:
Poet sunt! nu voi umilire.
Poeţii. nu ne umilim!

DISCREȚIE

Nu vreau să ştii că te iubesc;
Voi suferi tăcut, discret -
Cochetele desprețuiesc
Pe-un franc poet!

Da-n veci închipuirea ta
Din sufletul meu n-o să moară,
Şi niminui n-oi arăta
A mea comoară...

Căci te iubesc, deşi nu-ți spun;
Nu! n-ai s-o afli niciodată.
Şi arz de dorul tău nebun,
Mult adorată;

Dar tac, nu-ți spun că te iubesc:
Ştiu bine că pe-un franc poet
Cochetele-l desprețuiesc.
Tac - sunt discret!

THALASA

Arama rânjitoare a lunii sparge norii,
O voce străvezie răsună-n minaret,
În umbra pimentată palpită sicomorii,
Cu braţul peste mare adoarme un poet.

Potasice principii lovind topuzu-i gol,
Cu tensiuni rezolvă contactul noţiunii,
Cuprins de-o împietrire de antic discobol
Ridică fruntea-i cheală spre clarul disc al lunii.

E Thalasa, efebul de-origin-anonimă,
E Thalasa, aedul, adolescent prepus,
Îl stăpâneşte Eros cu vraja lui sublimă,
Şi minţile-i abstrage cum stă cu faţa-n sus.

Şi-acum, când de lumină un sentiment confuz
Se culcă peste lume ş-o-mbracă-n poezie,
Aedu-şi ia în mână spasmodicul topuz
Şi-azvârlă către stele stropiri de ambrozie.

GLIC!

Glic!
Face gâtul sticlei glic!
Draga mea, eşti un simbol;
Zâmbetu-ţi e raiul gol...
Tu eşti mare, eu sunt mic.

Glic!

Glic!
Tu bei vin şi eu beau bere,
Asta nu face nimic;
Un simbol eşti în picere,
Est pahar ție-ți ridic:

Glic!

Glic!
Ești o nimfă, sunt un faun;
Face gâtul sticlei glic!
Pentru ce te uiți sub scaun?
N-ai să poți vedea nimic.
Glic!

FINIS

Sonet simbolist decadent

Un meteor!. Bizară auroră boreală
Din polul nord la polul d-amiază. Din Zenit
Până-n Nadir cutremur... iar sfera siderală
Cămin imens, chaotic, jăratic infinit!

A! ce amenințare meschină și banală!
Nu mă-ngrozește! - zice poetul prigonit -
Un fenomen ca altul!... Nuanță infernală,
Văzduh aprins. Desigur, Iehova a-nnebunit!

Ei, și?. Balanța-i strâmbă și judecata nulă!
Nici psalm, nici *Laudamus,* dar nici accent de hulă,
Din coardele-mi măiestre d-acu n-or mai ieși!

Se răsucesc și crapă ai lumii vechi pilastri:
Catapeteasma cade!... Macabru danț de astri!...
În loc de *Tot, Nimica!...* Ei, bravo, zău!... Ei, și...?

TRIOLETE SIMBOLISTE

Pornind din vremuri de demult
Un glas de trâmbiță mai sună,
Și-așa de drag mi-e când l-ascult
Pornind din vremuri de demult.

În al vieții trist tumult
Și-n dragostea-mi inoportună,
Pornind din vremuri de demult,
Un glas de trâmbiță mai sună.

*

Apocaliptica gândire
De azi e înțeleasă mâni;
Tiranilor, ce prevestire!
Le cad topuzele din mâni!

O apă-ntreaga omenire,
Nici robi de-acu și nici stăpâni:
Apocaliptica gândire
De azi va fi-nțeleasă mâni!

DIN CARNETUL UNUI POET SIMBOLIST

Fragmente selecte

O, rimă, Muza mea! o, rimă!
A! pentru-o rimă-aş face-o crimă:
De fac crima,
Eu fac rima!

De ce mă tragi tu de păr, tată,
Când mama, vai! e depărtată?

*

O! Lina mea-i săracă,
Pribagă Messalina!.
. Ei şi?. ce-mi pasă dacă
Mă bagă mesa Lina!

A! de n-aş fi fost un laş,
Mă jur pe lira mea că l-aş.
O! dar niciodată n-aş.
Nu c-aş fi laş!. sunt fin, mi-e naş!
Cu lumea trebui a fi fin:
Nu mi-ar fi naş — nu i-aş fi fin!

FILOZOFUL BLAGOMIREA

Filozoful Blagomirea ţine-n mână adevărul,
Şi de-aceea se munceşte a seca tot călimărul
Şi-a schimba cerneala neagră într-un foc aprins de fraze,
Care-n veci de veci să deie întunericului raze
Şi să lumineze mintea orbilor şi celor şchiopi,
Osândiţi să rătăcească sau mereu să dea în gropi.

Cât mult bine poate face cu-un nimica Blagomirea!
Dac-ar şti ce o aşteaptă, negreşit că omenirea
Ar veni la Blagomirea implorându-l să consume,
În hârtie şi cerneală, cât de mult, oricâte sume.
Numai să-i arate-ntregul adevăr adevărat,
După care până-acuma ea-n deşert a alergat.

Făr-această rugăminte, Blagomirea-ntr-una scrise,
Până când — vai, ţării noastre! — ochii-i pe vecie-nchise.
Multe-s operele sale, cam vreo sută de volume
Despre legile eterne şi stăpâne peste lume,
Dar cuprinsul lor e simplu: Blagomirea s-a muncit
Ca să spuie „ *Tot e totul*"şi sărmanul a murit...

DECLARAȚIE SIMBOLISTĂ

Domnișoară
Gându-mi zboară
Spre o fire
Cu simțire
Dulce ca de rai ceresc.
Domnișoară
Rumeroară!
Firea ce în gând zăresc
Şi la care
Sărutare
Gându-mi duce, căci. iubesc.
Pe cosițe,
Prin altițe
Şi prin sânu-i rumeor,
Eşti tu Ida,
Eşti candida
Pentru care şi să mor
De ai cere,
Cu plăcere
Primesc. însă, nu mă-nsor!

RUGA SPIRITISTULUI

Dedicată dlui B.P. Hăsdeu,
prezidentul Primei Societăți spiritiste Române,
de un Inițiat.

Tu, spirit coborât din cer,
Realță al meu suflet,
Să-mpodobesc c-un adevăr
Macabrul meu resuflet;

Să mă despart din timpul meu
Şi, spirit, să fiu altul,
Şi să mă văz râzând mereu,
Râzând din tot înaltul.

Cel lut, acum nensuflețit,
Rămas fără de limbă,
Să-l văz un chip de om pocit
Ce viermii-l rod şi-l schimbă.

Atâtea patimi l-au izbit,
Că-n lumea toată nu e
Un altul mai nefericit,
Un Christ bătut în cuie.

Deşi trecu el viaţa lui
În veselii şi glume,
În istorie totuş nu-i
Mai tristă pildă-n lume.

Ş-acuma tremur d-un fior,
Căci parcă îl contemplu
Cum stă, pierdut şi rugător,
În spiritistul templu.

O! vezi-l, spirite suprem,
În patima-i deşartă,
Deşi e lutul un blestem,
Dar spiritul îl iartă.

Pe veci remâne pur încai
Oriunde el va trece:
În faţă-i limba-i fără grai
Şi istoria-i rece!

PLOAIE DE PRIMĂVARĂ

Pastel optimist

Când plouă lin în primăvară,
Toţi zic: „Să dea domnul, să dea!"
Şi de te culci pe prisp-afară,
Mai vezi pe cer şi câte-o stea.

E cald, şi ploaia răcoroasă
Ozon în aerul curat
În urmă-i lasă; drăgostoasă
Natura toată-i un pupat.

Se pupă corbi, de bucurie
Că au scăpat de iarna grea;
Se pup' brabeţi cu gălăgie,
Şi iată şi o rândunea.

Şi-o barză. calcă cu măsură
Cu pasul grav, explorator,
Se plimbă chiar prin bătătură
Cu aerul nepăsător.

Când plouă toate germinează;
Pământul liber de zăpezi,

Spălat de ploi, se decorează
Cu mii de mii de muguri ve'zi.

În ţarini grâul încolţeşte,
În dealuri via o dezgrop;
De ploaie tot se-nveseleşte,
Pe orice frunză e un strop.

Şi soarele o caldă rază
Trimite pe furiş prin nori;
Iar flori şi păsări ca să-l vază
Se-nalţă, zboară către zori.

Pastel pesimist

Tot plouă! A! ce primăvară!
Cum curge fără să mai stea!
Se-ntinde ceaţa grea p-afară,
Pe cerul sumbru nici o stea.

E frig. şi apa mocirloasă
Infectă aerul curat,
La câmp e baltă mlăştinoasă
Şi codrul doarme întristat.

Sunt trişti şi corbii-n deal la vie,
Cobesc din nou a iarnă grea;
Plouate vrăbii cad o mie,
Nu vezi zburând o rândunea.

O barză, cu pas de măsură,
Soseşte ca explorator.

Şi plouă. plouă. -n bătătură,
Pustiu. Departe pleacă-n zbor.

Tot plouă, plouă, inundează.
Mai vin şi ape din zăpezi;
Umflate, apele spumează,
Torente curg din codrii ve'zi.

În țarini grâul putrezeşte,
Sub piatră-n deal vii se îngrop;
De ploi plugarul sărăceşte,
Mălai, făină, nu e strop.

Şi soarele, o slabă rază
Când o mai pierde printre nori,
O tristă baltă luminează
Fără apus şi fără zori.

SONET BRUTAL

Simbolist-instrumentalist

Zenitul polichrom se irizează-n spasm,
Şi lungi şi partice cobor din el săgeţi;
Iar eu, citind adânc pe frescuri din pereţi,
Văd conturându-se din alte vremi un basm.

Da! *Homo... fui!* da, viiaţa mi-e sarcasm!
Sunt toate vechi, nimic nou nu mai poţi să-nveţi!
Când toate intră-n ea ca lichidu-n bureţi,
De Calipige n-am deloc entusiasm!

Lucească ochii ei în focuri de smarald,
Pembele varii dungi aştearnă-şi în bibiluri,
Îi curgă lacrime în van de sânge cald!

... A! prea brutală-a fost când m-a metodoxit!
Mă tachinează-n van cu amplele-i profiluri:
Vai! Faunul, răpus de Eros, a murit!

BALADĂ

Simbolistă macabră

Sub fosforescența sumbră
A unui vechi candelabru,
Iată un schelet, o umbră,
Este bardul cel macabru.

Ceasul bate miez de noapte,
Şi din negre galerii
Se arată-n triste şoapte
Ai macabrului copii,

Şi s-aude ca de clopot
Un glas surd şi subteran
Resunând funebru-n ropot:
Leg an d-an, leg an van d-an!

Iar la jalnicul lor cântec,
Glas adânc, lugubre lire,
Din nou naşte ca din pântec
Şi începe să se-nspire.

Harfa lui macabră-nstrună
Şi toți morții se deşteaptă,

Iar băieții împreună
Stau uimiți, de-i vis ori faptă.

O sublimă-mprovizare
Cu accent suprauman:
„Unde-i vremea noastră oare?
Leg an d-an, leg an van d-an!

Am ajuns acum eu, bardul
Simbolist al omenirii,
Să mă uite bulevardul
În caverna părăsirii!

Cincinate! Cincinate!
Şi tu, Mirceo! dus ni-i vacul!
Unde flori au fost rimate
Răsărit-a azi spanacul!

Căci învins-a *Balamucul* —
Fiica Romei e nebună! -
Şi *Maimuța* şi *Ciubucul*
Şi-au dat mâna împreună!

Dar veni-va însă timpul
Gropii mele să se-nchine:
Țara va deschide-Olimpul
Ca să intru eu cu mine!!"

AB IRATO

Sonet parnasian

Nu-mi măsur bine versul? Ce? Cum? Auzi acolo!
Dar ritmu-mi curge-n vine! şi rima? *je m'en moque...*
Nici pot gândi aminteri! Mi-e tată bun Apollo!
Vrei strălucită probă? Iat-un sonet *ad-hoc.*

Nu sunt corist! Sunt maistru-n recitativ şi *solo!*
Băcane, râzi ca prostul şi nu m-asculţi deloc.
Ei, da! nu-mi plac nici mie măslinele-ţi de Volo!
Ironic sunt - am ace pentru-orişice cojoc.

Băcan stupid! te fulger!... Inspiră-mă, Erato,
Dă-mi aspră rimă pentru sonetu-mi *ab irato* -
Să-l sfarăm cu prestigiul divinei poezii:

Tu? imbecil nemernic! *tu* să mă iei la vale?
La scârnava-ţi tarabă zic un *aeternum vale.*
Eu? eu am rima justă - *tu?* false terezii!

PREA SĂRAC

Pauvrete, pauvrete, c'est toi la courtisane...
(MUSSET)

Am zis iubitei mele: „Vino
La câmp, s-auzi un pitpalac."
Ea: „Da, îmi place pitpalacul.
Dar nu merg: tu. ești prea sărac."

Plimbându-mă-n singurătate,
O odă gloriei eu fac:
Dar gloria se depărtează.
„De ce fugi!" zic. - „Ești prea sărac!"

Mă duc atunci la masa verde,
Să-ncerc norocul - poate fac
O lovitură. Dar norocul
„Pleacă", îmi zice; „ești sărac!"

Mă duc acasă melancolic.
Stau trist, visând într-un ceardac,
Și pițigoiul din grădină
Îmi fluieră: „Ești prea sărac!"

Mă duc la editor c-o carte.
E iarnă, frig - voi să mă-mbrac;
Dar editorul mă respinge:
„Nu te-editez; eşti prea sărac!"

Atunci, voii de disperare
Să mă atârn de un copac,
Dar craca fuse prea subţire,
Mi-a zis trosnind: „Eşti prea sărac!"

A! sărăcie! monstru palid,
Când oare am să-ţi viu de hac?
Şi sărăcia îmi rânjeşte
Sardonică: „Eşti prea sărac!"

Îmi place către primăvară
Să mănânc ochiuri cu spanac.
- Şi nici spanac, nici ochiuri semple
Nu pot să gust. sânt prea sărac!

În post simţesc, pe la Teatru,
Dureri de inimă. Ce fac?
Nu pot să intru und' se iese,
Roşind îmi zid: „Sunt prea sărac"

Atunci - o constipaţiune:
Ah! doftore, ce să mă fac?
- Siminichie.
- Nu se poate.
- De ce?
- De ce? Sunt prea sărac.

Mă duc la revoluţiune
Şi caut leac, şi poc! şi pac!

- Ce caţi aci? strigă banditîi.
- Sunt dizident!
- Eşti prea sărac!

Am vrut să-mi fac şi eu pomană
C-un cerşetor, c-un biet ciuntac,
Dar el, râzând, mi-a zis: „Te lauzi!
S-o văz, n-o crez. Eşti prea sărac!"

Adesea o revoltă-mi vine
Că nu sunt nici turc, nici turlac,
Aş vrea să stric, să sparg la geamuri,
Dar mă opresc. Sunt prea sărac.

Nu! orşice să fac, văz bine
Că pentru mine-i tot un drac!
În mediul social de astăzi
Sunt prea pârlit, sunt prea sărac.

Oriîncotro d-acu m-oi duce,
Nu pot cu soarta să mă-mpac;
Mi-e vecinică duşmană - vecinic
Îmi spune: „Piei! eşti prea sărac!"

Sărac! da! nu e loc în lume
Pentru-un sărac! dar. ce să fac?
Să mor!. dar un revolver costă.
Chiar pentru moarte, prea sărac.

De mor în fine şi groparul
Îmi ia cadavrul şi, posac,
Şopteşte între dinţi în silă:
„După ce-i greu. e şi sărac!"

Am re-nviat apoi, şi iarăşi
Ca mai-nainte strofe fac.
Un critic fără milă-mi spune
„Ai început iar prea sărac!"

Şi nu ştiu cum să aflu-acuma
L-aceste strofe un capac.
Aş vrea o inspiraţiune,
Nu pot sfârşi.   sunt prea sărac!

Alerg atunce pentru rimă
La Dicţionarul lui Cihac.
Vai! nici acolo nu se află,
Şi bietul Cihac e sărac!

De ce nu vrei tu, soartă sumbră,
Zâmbind, să nu mai fiu sărac?
Cum aş dormi acum la umbră
Cu burta-n sus într-un hamac!

Grancea, 8 dec.

SFÂNT-ION

Baladă haiducească

Frunzuliță chimionu,
Chimionu, anasonu,
Mai dă, Doamne,-un Sfânt-Ionu,
Să prăznuim patraonu
Cu Jenică Arionu!
Să mai mergem la fiatru
Să văz doi jandari cât patru!

Că era mare-mbulzeală
De-mi venise amețeală;
Că Jenică Arionu,
Pasă-mi-te-i farmazonu,
A tras la loja de sus
Și drept în față ne-am pus,
La lojă de beletaj,
Unde-i mai mare blamaj!

C-apoi stam și petreceam
Și în lojă chef făceam,
La poliție, nici gândeam,
La poliție, bat-o vina!
Că ea e toată pricina,

Ea cu colonel Algiu,
Ursuzu şi belaliu,
Nu i-aş mai vedea chipiu!
Că tomna când petreceam
Ş-ăl mai mare chef făceam,
Iacă-i domnu colonel
Ne pofteşte frumuşel
Să mergem la ceai cu el,
Şi la ceai şi la cafea,
La soarea cu refenea,
Şi ne-ncântă, ne descântă,
Bată-l Măiculiţa Sfântă!
El tot haide! noi tot ba!
Ne-a-nteţit cu dragostea;
Noi trăgeam, el ne-mpingea,
Tot aşa şi iar aşa
Pân-am ajuns în antrea.

Aici, hop! şi comisari,
Ipistaţi, sergenţi, jandari
Cu nişte chivere mari,
Maiculiţă, ce vlăjari!
Nalţi d-un stânjen fiştecare,
De jurai că sunt călare.
Noi nu vream deloc, ei: „Hai!
Hai la domnu' poliţai,
Să vă trateze cu ceai,
Şi cu ceai, şi cu cafea,
La soarea cu refenea!"
Şi ne-a dus, măre, ne-a dus
Când pe jos şi când pe sus,
Şi la secţie ne-a pus
Pe saltea şi pernă moale,

De le simț ș-acu la șale,
Şi de-acolea mai la vale,
Unde, ce să vă mai spui?
Unde-i pasă omului,
Unde-i greu voinicului,
La-nnodatul bumbului!
Dacă văzui și văzui
C-am căzut pe mâna cui?
Pe mâna Algiului,
Ce m-apucai de făcui?
Sai din loc și poc! și paf!
Am făcut o lampă praf!
Și pe urmă ce făceam?
Ca un leu mă repezeam
Și cu pumnii dam în geam,
Şi trăgeam și iar trăgeam
Până când mi ți-l spărgeam.
Atuncea Algiu numa'
Văzu că s-a-ngroșat gluma,
Și cum este el șiret,
A recurs la marafet
Şi ne-a turnat la secret
Cam pe lângă cabinet;
Şi pe loc a poruncit,
Că zicea că am răcit,
Să ne tragă de năjit
Cum se trăgea mai-nainte,
Cu curea și spirt fierbinte,
Cât lumea s-o ținem minte:
Nu-l mai ține, Doamne Sfinte!
Și cum stam noi la secret
Cam pe lângă cabinet,
Pasă-mi-te că de jos

Ne venea în sus miros;
Că unde-ncep să strănut,
Şi cu Jean să mă sărut
Şi să-i urez la mulţi ani,
Sănătate, chef şi bani,
Şi fiatru permanent
La lojă cu-abonament,
La lojă de beletaj,
Unde-i mai mare blamaj.
Da pesemne-amoniacu
Făcu efect, lua-l-ar dracu!
Că ne trecu uluiala
Ş-am rămas doar cu zăpreala.

Şi când ne-am fost luminat,
Iacă-i vine şi Scarlat:
„Ce-aţi făcut?" ne-a întrebat.
„Ce să facem! am zis noi;
Eram Ioni amândoi:
Am cinstit, măre, cinstit,
Patraonu-am prăznuit,
La fiatru c-am venit,
Lojă bună c-am găsit,
Să vedem şi noi *Voivodu,*
Cum l-a văzut tot norodu,
Da' poliţaiu, nerodu,
Pasă-mi-te era beat!
Dânsul de bucluc ne-a dat.
Da' acu dă-ne tu drumul,
Că ni s-a risipit fumul,
Şi fiatru s-a închis,
Nu mai ai nimic de zis!"
Şi atunci bietul Scarlat,

Pe loc drumul ne-a şi dat.
Da' Orăscu ca Orăscu:
Ce te faci cu mai - Orăscu?
Cu Hăşdău şi Odobescu
Şi cu Anghel Demetrescu?

D-apoi lasă-te pe mine,
C-am să-i regulez eu bine.
Că din secţie ieşind,
Am fost doi tot la un gând,
Cum avem şi-un patraon,
Şi eu şi el tot Ion,
Sache şi cu Arion!
Ş-am strigat şi eu şi el:
„Hai degrabă la Purcel!"
Ş-aci, tot la un gând iar,
Am cerut câte-un pahar,
Un pahar de turburiu
Să ne treacă de Algiu,
Ursuzu şi belaliu,
Nu i-aş mai vedea chipiu!
Să ne dregem la stomac,
Arză-l focu-amoniac!

Şi nu ştiu ce-mi vine mie:
„Ad-o coală de hârtie
Ş-un condei frumos!" şi scrie!
Scriu şi scriu şi la minut
Un raport am aşternut
Contra colonelului,
Contra poliţaiului;
Ş-am să merg la minister
Cu raportul meu, să cer

Să-l scoață din prefectură,
Că s-a dat la băutură
Şi prea face tevatură.

1890

CAZU-CUZA

I

Am publicat în numărul trecut o epigramă inedită a popularului Teleor, căruia, precum se ştie în cercurile literare de la berăria cooperativă, i se zice de către amicii invidioşi *Ţaţa,* pentru limba lui prea înţepătoare. Epigrama Ţaţei era adresată unui burghez parvenit, care cu cât se înalţă, cu atât pare poetului mai mic: foarte ingenioasă epigrama Ţaţei!

Ce se-ntâmplă însă, spre marea noastră mirare?

Un confrate din Iaşi, „Evenimentul", vine şi ne spune că un oarecare Domn Cuza scrisese mai demult, în Epigramele sale, una aproape la fel cu a Ţaţei şi o şi citează întreagă:

Iată-le amândouă aceste epigrame:

TELEOR-ŢAŢA

E lucru natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te-nalţi mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

DOMNUL CUZA

Te-ai înălţat atât de sus,
Iubitul meu amic,
Încât să nu te miri că-mi pari,
De jos, atât de mic.

Am rămas trăsniți de nedomirire, zdrobiți de rușinea că fuseserăm atât de ignoranți în istoria politică și literară a patriei: să nu știm că răposatul Domnul Cuza, pe lângă unirea principatelor, împroprietărirea țăranilor și secularizarea mănăstirilor închinate, mai făcuse și epigrame.

„Nu se poate! am zis. Desigur «Evenimentul» a fost indus în eroare."

Dar iată că din toate părțile țării ne sosesc telegrame, scrisori și cărți poștale, prin cari ni se confirmă aserțiunea ziarului ieșean.

Toată această monstruoasă corespondență este în versuri mai mult sau mai puțin răutăcioase la adresa Țaței. Ca să se-nțeleagă mai bine aceste răutăți, trebuie să spunem că Țața, vechi impiegat la Ministerul Instrucției Publice, prin bugetul cel nou al acestui departament, a fost favorizat, adică n-a fost suprimat, ci numai retrogradat - din șef de masă, copist.

Iată acum câteva mostre din acele răutăți la adresa Țaței:

Precum schinteia licărește
De zgândărești oleacă spuza,
Oricine-ar zgândări găsește
Sub Teleor pe A.C. Cuza.

E natural că te-a redus
La gradul de copist,
Când copiezi așa exact,
Ferventule Cuzist.

Ajunul Paştelui!... redus!!
Lui Teleor îi crapă buza! !!
Atunci!!!! e-ngrozitor de spus!!!!!
Făcu apel la A. C. Cuza!! !!! !

Teleor, dragă ţăţică,
Te prinsei, mânca-ţi-ai muza,
Şi nu cu ocaua mică,
Ci cu ocaua lui Cuza.

Desperaţi, am alergat la Teleor.

- Ce ne-ai făcut, Ţaţo?

Şi i-am spus totul.

Ţaţa, cu mult sânge rece, ne-a răspuns că este dinastic şi niciodată n-a fost cuzist, că nici nu vrea să ştie că a existat vreodată un Domn Cuza.

- Bine, toate astea sunt frumoase, cum le spui dumneata, dar, orişicum, pentru cititorii noştri, ar trebui să avem o scuză.

- Cine se scuză se A. C. Cuza! răspunse Ţaţa imperturbabil.

II

Cititorii noştri ştiu ce nenorocire literară mi s-a-ntâmplat din cauza ignoranţei mele în materie de istorie literară: am primit de bună credinţă de la amicul meu Teleor, ca a dumisale proprie, originală şi inedită, o epigramă, pe care domnul Cuza o publicase demult, şi care se găseşte în toate antologiile didactice. Dar asta n-a fost destul; se vede-n adevăr că o nenorocire nu vine niciodată singură; căci iată că tot amicul meu Teleor s-a supărat de asta. În două numere consecutive ale „Secolului XX" se leagă de mine:

EPIGRAMA

Lui I.L. Caragiale

Şi după ce pe la Regie
Fuseşi atâta timp mai mare,
Este păcat să-ţi zică lumea,
Că n-ai şi tu niţică sare.

P-acest „Moft român" ce-odată
Făcea onoare astei naţii,
A început, de la o vreme,
Să-l redacteze abonaţii.

*

Şi a doua zi, alta şi mai răutăcioasă:

Tot lui I. L. Caragiale

Ai fost funcţionar cinstit
Tu, la Regie, cât îmi pare,
Căci văd că nu ai profitat
Nici de tutun şi nici de sare.

Cu toată mâhnirea ce simt că amicul meu d. Teleor nu-mi găseşte nici un pic de sare, tot am o mângâiere văzându-l cum recunoaşte că am fost cinstit şi n-am profitat de sare străină. Ca semn de recunoştinţă dar, mă simţ dator a-i dedica aceste:

EPIGRAME

Lui Teleor

Că n-am destulă sare-a mea
Te rog, amice,-a mă s-Cuzâ;
Dar c-aş fura-o altuia,
Nu cred să poţi a m-A-C-Cuzâ.

Aceluiași Teleor

Nu zic. Poate că n-am haz,
Dar, te rog, admite-mi scuza,
Scumpe-amice,-n orice caz,
Eu sunt eu, şi - nu sunt Cuza.

CARAGIALE

III[1]

Cititorii noştri au urmărit desigur procesul literar, pe care l-am consemnat în două numere consecutive sub acest titlu, *Cazu-Cuza.*

Se părea că în acest proces Domnul Cuza avea toată dreptatea şi că amicul Teleor era amenințat să fie osândit la tribunalul Republicei Literelor.

Dar iată că un avocat nou se prezintă să apere pe amicul Teleor; el face apel la opinia publică şi aşterne o magistrală pledoarie prin „Evenimentul" din Iaşi în favoarea amicului nostru.

Iată în rezumat modul ingenios de apărare al acestui eminent avocat.

„Teleor nu poate fi nici acuzat, necum osândit, că ar fi răpit bunul Domnului Cuza. Pentru ce? Pentru cuvântul simplu că acel bun nu era al Domnului Cuza. Cum poate cineva răpi de la cineva ceea ce acest cineva nu are? Sau dacă acest cineva are acel ceva fără să fie al lui, atunci opinia publică trebuie să osândească mai întâi pe acel cineva care a răpit acel ceva de la

[1] Şi, sperăm, cel din urmă (n.a.)

altcineva. Prin urmare, să lăsăm deocamdată, onorată curte, pe Teleor şi să regulăm pe Domnul Cuza."

Şi după această pledoarie de înaltă ştiinţă, avocatul produce în faţa onoratei curţi următoarele documente:

NEAMŢUL

(„Fliegende Blătter", de acum 16)

Manch Kleiner um sich gross zu zeigen
Hat versucht, empor zu steigen
Aufein Gertist
Ach! Wenn er doch Wtisst',
Dass man in der Hb'h' noch kleiner ist.

A. C. CUZA

(1886)

Te-ai înălţat atât de sus,
Iubitul meu amic,
Încât să nu te miri că-mi pari,
De jos, atât de mic.

TELEOR

(1901)

E lucru natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te-nalţi mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

Şi în fine, avocatul lui Teleor, ca să dispună şi mai bine pe onorata curte în favoarea clientului său, ilustrează apărarea cu un truc ingenios.

Aşază cele trei epigrame la rând, pe a lui Cuza întâi, apoi pe cea nemţească şi la fine pe a lui Teleor; apoi îşi încheie pledoaria:

„Putem zice, onorată curte, punând pe Cuza de o parte şi pe Teleor de alta, iar pe Neamţul la mijloc, că bietul Neamţ şade răstignit ca Domnul Christos între doi - epigramişti români."

PETIŢIE CĂTRE GUVERN

Aţi aruncat pe lefegii
În drum cu dame şi copii,
Le-aţi smuls modestul lor dejun,
Le-aţi smuls chiar francul de tutun.

Miniştri cruzi! Mai bine v-aţi
Fi hotărât să suprimaţi
Atâtea mii de sinecuri,
Nu pânea de l-atâtea guri!

Pe nevoiaşii cei infimi
Nu trebuia ca să-i suprimi!
Guvern, pornit pe suprimat,
Ascult-al meu deziderat.

Suprimă apa, vil lichid,
Al broaştelor nectar stupid;
Suprimă apa din buget,
Să bem, doar bere şi mischet.

Ah, te implor ca un milog,
Suprimă soacrele, te rog!
Suprimă-le ff. urgent
Şi îţi ridic un monument!

Guvern! suprimă - eşti dator! -
Pe orişicare creditor:
Voi proslăvi numele tău
Când voi scăpa d-acest călău!

Suprimă pe acei băieţi
Care-şi dau ifos de poeţi
Şi prin gazete zilnic fac
Plantaţii vaste de spanac!

Suprimă pe orice păgân
Ce n-a citit „Moftul român"
Şi n-a fost atât de levent
S-achite un abonament!

AMICULUI MEU GION

Marea cu talazurile -	sau:	*La mer avec ses vagues,*
Lumea cu necazurile		*Le monde avec ses blagues!*

Ei, da, Gion!... Academia este oarbă ca toţi orbii...
Declarămu-ne-mpotrivă-i şi strigăm *urbi et orbi,*
Că ctitoriceasca ţâfnă îi dă brânci p-un povârniş,
Care-o duce drept la baie.. .E un fel de *va t'fair'fiche,*
Ce se face cu atât *brio,* cu-acel *sang-gen', ma parole!*
Cum un Kubelik ar face-o *pizzicând* coarda de sol,
Cum pe piano, mica Cionca, acest genial copil,
Cu drăguţele-i mânuţe, ar obţine-un triplu tril.
Dar, pe sfânta pomenire-a răposatului blajin!
Pe-a lui clasică-adiată de blagocestiv creştin!
- Înţelege fiecine c-am zis Take-Anastasiu
Ot Tecuciu! - nimini nu vede, cum că *niente non va piu!*
Cum ritos s-ar zice-n limba lui Alighieri Dante?
Încetaţi nebunul *scherzo!* treceţi într-un demn *andante,*
Sau *lasciam' ogni speranza* tocm-acuma-n toiul verii,
Cum s-ar zice-n *bella lingua* a lui Dante-Alighieri!
Ctitoriceştile mendre pot în fine să dea greş,
Ctitorul chiar dacă-i omul a-şi ciopli *de tout bois fleche,*
Sau ca Bosco de celebră, evropeană amintire,
S-aibă mii de buzunare şi - pe plac - c-un sul subţire -
Să-ţi slujească la comandă - scamatoricesc tertip! -

Peste Milcov cum s-ar spune, din acelaşi singur şip -
Orice fină băutură: bere, vin, rachiu sau bragă...
Dar, *per Bacco!* spune-mi, oare unde suntem frate dragă?
Ce comedie-i aceasta? Bine! ştiu c-academie
E *sufficientemente* rimă la scamatorie,
Ş-aşadar şi prin urmare, pe Minerva şi Apollo!
Ctitorul Mitiţă Bosco-l vom numi de-acuma-ncolo,
Şi turbaţi aplauda-vom trucurile-i fel de fel:
Bravo! secretar perpetuu, eternel! sempiternel!
Şi promit c-o să petrecem bine. A, dar *sapristi!*
Domnii mei, nu cumva oare v-aţi jurat a mă prosti?
Auzi hal de ctitorie? ctitorie - boscărie,
Alandala coconara! halima, nu istorie!
Bietul Dună răposatul, mare-al vremii caraghios,
Dac-ar mai trăi, Mitiţă Bosco l-ar lăsa pe jos!
Auzi, xenamoraseală! Auzi, lume! *Mais pour sur,*
Nu mai e ramolisire - *c'est du cretinisme pur!*
A! dar imortalii noştri sunt copilăriţi cu totul!
De s-o apuca Mitiţă să le cânte cu fagotul,
Mâni, le vine fantazia să pornească, *chi lo sa?*
O chindie, un macabru *terza-perza* hopsasa!
A! mi-ar trebui-nţeposul *stylum* a lui Juvenal,
Nu peniţa mea cea boantă şi condeiul meu banal,
Sau măcar, daca n-am *stylum,* de-aş fi-avut măcar noroc
Să posed şi eu ca *Lică Brânduşel* ac de cojoc,
Şi să mursic şi să ustur imortalele mumii,
Ce cu schepsis şi cu tropos papă sutele de mii,
Pe când pentr-un biet teatru - ierte-l Domnul pe-Aristia,
Fundatorul! sau mai bine, nouă ierte-ne prostia!
Pe când, zic pentru teatru, prăpădit ca vai de el,
Cum am spune vechi-greceşte: *hlemande, marel to Del!*
Nu putu găsi ministrul supereminent Haret,
Nici măcar lescaie frântă în mirificu-i buget,

Ş-asta, când? când, Melpomeno? când, o, Thalie română?
În momentul când Teatrul se găseşte-n fine-n vână,
Şi când soarta, dup-atâtea tribulaţii în zadar,
După un ursuz, se-ndură să-i trimită un *veinard,*
Pe amicul meu Sihleanu, pe veselnicul Patan,
Noul gheneral-director... *Ma parol' c'est epatant!*
A! dar nu sunt prepuielnic, nici hapsân maţe-pestriţe!
Ipersensibilitatea ramolitei jupaniţe
Ce se cheam-Academia, n-aş voi s-o iritez -
Cercetez fără de-a crede şi crez făr' să cercetez...
Mai la urmă: „frunzuliţă lobodă..." ce-mi pasă mie
De teatru-comedie, boscărie-academie?
Ce sunt eu, să lupt cu ghiujii? *un gagă* ca Galilei,
Să caz jertfă la prigoană *ad majorem gloriam Dei,*
Ca să strig *e pur si muove!?* Nu că nu pot *je n' veux pas!*
Am copii, nevastă, soacră, slugi şi griji *kai ta lipă;*
Sunt micuţ şi slab, n-am slujbe! *struggle for life,* amicul meu!
Numărul *stultorum* nu voi să-l mai augmentez şi eu;
Să pornesc campanii stranii cu armure *rococo,*
Stranii pe cât de bizare - deci rămân tot *statu-quo:*
Nu sunt eu nebun, în versuri lungi de şaisprece silabe,
Să contrariez acuma pasiunea unei babe;
Că-l iubeşte pe Mitiţă Academia bătrână,
Lasă să-l iubească, dac-a apucat-o el la mână!
Astfel dar, să nu te superi că grăbesc a încheia:
E şi vreme; vorba lungă prea mult spaţiu văd că-mi ia.
Şi-apoi, mi-a fugit şi Muza - perfida şi insipida! -
Scuză-mi, Gion, acest pripelnic indigest *olla podrida!*

MAUVAISE HUMEUR

Madam Beer casierița
La cantor stă supărată.
Cățelușa-i favorită,
Mufi, e cam constipată.

Un client îi spune nu știu
Ce cuvânt galant, ce moft;
Madam Beer răspunse tristă:
„Las' mi-n baș'!... agu n-am boftf

UNUI CLUBMAN

La cărţi, c-un as eşti asasin,
Cu spada-n luptă, spadasin;
Dar fără spadă, fără as,
Tu singur spune: ce-ai rămas?

MARE FARSOR, MARI GOGOMANI

Un comediante de bravură
Joacă de patruzeci de ani,
Făcând enormă tevatură
În faț-a nişte gogomani.

Dibaci, sub latele-i fireturi,
Ascunde un talent îngust,
Jucând cu-aceleaşi marafeturi
Aceeaşi farsă de prost-gust.

Întâi, cu toții, zi şi noapte
Îl gratulau pe-acest farsor
Cu ouă moi şi mere coapte -
Dar el urma nepăsător.

L-au maltratat. Ce nu-i făcură?
În brânci afar-au vrut să-l dea.
Aş! răbdătoarea creatură
Că nu-nțelege se făcea.

Primea zâmbind fluierătura;
În dreapta,'n stâng' a salutat
Şi grav, bravând huiduitura,
Rolu-nainte şi-a jucat.

Şi-ncet-încet, toți gogomanii
De-acest farsor au fost nebuni;
La beneficii, în toți anii,
Flori, daruri, saltanat, cununi!

Că-n loc să poarte o tichie
Ca un farsor ce este, el
Şi-a pus pe cap cu fudulie
O cască mândră de oțel.

Şi joacă, - joacă prost, da-i iese;
Stau paf toți bieții gogomani.
Paf! din succese în succese,
De douăzeci ş-atâți de ani!

Şi, ţine-te, d-acu reclamă:
Măreţ, sublim, nemuritor!
O lume-ntreagă îl aclamă
Ca pe un geniu creator!

Acuma-mbătrânit în slavă,
Sub casca lui de caraghioz
Şi cam zaharisit la glavă,
Vrea chiar triumful grandioz.

Nobil metal nu e oțelul,
Dar scump destul, destul de greu.
Ca rol fu mare mititelul!
Hai, gogomani, la jubileu!

CÂNTEC STUDENŢESC

Barometrul se tot lasă -
Vezi numa cum vremuieşte.
Ş-apoi? parcă mie-mi pasă?
Încă un pocal! - Noroc!
Să se lese cât pofteşte,
Că eu nu mă las deloc.

Şi de-i vorba pe lăsate,
Apoi lasă-te pe mine!
Să se lese el cât poate,
Eu tot ştiu că l-am rămas:
Că, să nu dau de ruşine,
Până-n pimniţă mă las!

La el consecvenţă nu e,
Că-z, cum vremea i s-arată,
Când se lasă, când se suie;
Pe când eu, mă rog frumos,
Daca m-am lăsat odată,
Singur nu mă scol de jos!

DUEL...

Fabulă

Naivul plug odată (probabil, ofensat)
La un duel de moarte pe tun l-a provocat.
Dar adversarul ţanţoş răcni cavalereşte:
„Mişelule,-n genuche" Şi-n frunte l-a scuipat...
Şi, pe teren, naivul a fost silit fireşte
Mult umilite scuze să ceară de la tun.

Morală

Doamne! fereşte
Pe mojicul prost de boier nebun!

TEMELIA

Fabulă

Atâta muncă fără preget! Încet-încet, de-atâția ani,
De jos, din temelia stâncii, cazmaua smulge bolovani,
Şi macaraua-i suie-n muche, şi dalta-n feluri îi ciopleşte,
La rând ciocanul îi aşează, frumos mistria-i rostuieşte;
Şi - lucru vrednic de mirare din răsărit până-n apus! -
Un grandioz castel, d'asupra, spre nori se-nalță şi tot creşte;
Pe cât jos se scobeşte stânca, pe-atât se-mpodobeşte sus.
. Mai trebuie frontonul splendid, alegoria triumfală,
Şi-i opera desăvârşită - e gat' a unui secol fală!...
Un ultim bloc enorm, acuma, trosnind, e smuls din groap-adâncă
Şi ridicat din greu pe scripet. Dar blocul ultim nu-i sus încă,
Şi, din afund, din măruntaie, răcneşte stânca: „Nu mai pot!
Proptele iute! merg de râpă! mă surp cu fala-vă cu tot!

Morala

Ades, visând prea vesel, ai deşteptare tristă.
„Să nu te rezemi, Doamne, decât pe ce rezistă!"

ODĂ

Copilului

Umbli hoinărind pân lume
ca un orb, la ochi legat,
Şi de câtă vreme-acuma
pe la mine n-ai mai dat!
Prăpădeşti tu de pomană
prețioasele-ți săgeți,
Să te-alegi cu hulă numa
de l-atâți ingrați poeți.
Te-am vorbit rău eu vreodată?
vinovat cu ce ți-am fost,
De mă horopseşti uitării,
tu, copil frumos şi prost?
A! de-ai şti cum mângâi încă
urmele unde-ai rănit!
Cu ce dor mi-aduc aminte
cât atunci am pătimit!
Vino, crudule, cu pieptul
gata dezvelit te-aştept;
Nu cu una, dă cu două!
săgetează drept în piept!
Şi pe Maică-ta zeiță,
jur că n-am să te hulesc:

Mai omoară-mă o dată,
să mai simt că iar trăiesc!

BIETUL ION

Fabulă

A tot răbdat Ion, răbdat,
Până când foc s-a supărat,
- Că prea-şi bătea joc toţi de el,
Ba că-i nerod, ba că mişel,
Şi câte alte, fel de fel! -
A scos un par din gard, şi - feri!
De-or hi mojici, de-or hi boieri;
Că a pornit ca un netot,
Şi dă-i la cap! şi strică tot!
O zi întreagă a zbierat
Şi valvârtej a alergat,
Pe toţi în spaime i-a băgat.
Când, tocma seara-ntr-un târziu,
Hop! iaca dete de zapciu,
Şi aoleu! şi vai! şi chiu!
Că ţi l-a-ntins zapciul jos,
L-a legănat foarte frumos
Şi-l adormi întors pe dos.
S-a scărpinat a doua zi
Bietul Ion când se trezi;
Se duse drept acasă - şi,

M o r a l a

De necazul satului,
Rupse furca patului.

TALMUD.

Fabulă

„Tu, Şmul, eşti leneş - zice Ştrul -
Tu nu vrei să lucrezi destul,
Şi d-aia nu câştigi nimică!
Tu de vr'un an tot migăleşti
O iconiţă mititică:
O tot suceşti ş-o învârteşti,
Şi văd că n-o mai isprăveşti.
Eu într-o var-am isprăvit
O mănăstire şi un schit,
Cu învelit şi cu vopsit!"
Iar Şmul răspunde trist: „Hei! ştiu.
Dar. tu - tu eşti tinichigiu,
Şi eu - eu sunt giuvaergiu."

Morala

Una-i Ştrul
Şi alta Şmul.

MIC ŞI MARE

Trece un prăpăd pe lume.
Dinspre larg de ocean,
Cu ce neagră turbă vine,
vine vajnic uragan!
E o spaimă-n toată firea.
Păsări albe fug, s-ascund;
Pinii seculari se-ndoaie;
peşti, jivinii merg la fund.
Urlă ape biciuite,
dau nebune către mal;
Calcă unul peste altul
şi se-nghite val pe val.
Geme farul. Un grăunte
de nisip, nepăsător,
Râde de urgia oarbă
şi de groaza tutulor:
„Râzi? Nu vezi?" l-întreabă farul.
„Ba văd bine, zice el;
Ş-apoi, dacă vine - vină!.
Sunt atât de mărunţel!
Rădăcini eu n-am, să-mi pese!
nu mă simt deloc legat -
Ori în adâncimea mării,

ori la soare pe uscat -
Să mă spulbere de-aicea,
eu tot eu am să rămân:
Mie, unuia, oriunde,
singur cerul mi-e stăpân!"

MÂNGÂIERE

Fabulă

O babă chioară-aşază tingirea cu păsat
Pe-o pirostrie şchioapă... Hiertura-n foc a dat...
Şi scuipă biata babă, şi blestemă, se-nchină:
„Spurcatu!... Necuratu..." (El singur e de vină!)

Morala

Spre mângâiere-adeseori
Ne trebuiesc. instigatori.

RĂSPUNS LA „STRUNA ZILEI"

Morală

Toate bune, Caragiale,
Dar pe-adresa dumitale
Nu prea vin din Iaşi parale.
- Am destule. festivale!

Morala moralei

Ce păcat că nu se poate.
Cu de toate.

BOUL ŞI VIŢELUL

Un bou, ca toţi boii puţin la simţire,
În zilele noastre de soart-ajutat...
Învăţă la şcoală cartea de citire
Şi ajunse boul un bou învăţat.

Mare lucru-n lume e şi-nvăţătura!
Ţine loc de multe, chiar şi de talent...
Printr-o bună şcoală, rafinezi natura:
Din viţel poţi scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între animale,
Un aşa specimen greu să mai găseşti.
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegând atâtea ştiri politiceşti.

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tânăr l-a-ntâlnit:
„Unchiule, cum mergem?" — „Excelent, nepoate!
A mai grea problemă s-a şi rezolvit."

„Unchiule, iar glume!" — „Ba deloc, băiete!
Sunt de-acord cu toţii, foarte sigur ştiu.
Să m-asculţi pe mine, eu citesc gazete:
Tu nu ştii nimica, eşti un ageamiu.

Mă-ndoiam eu însumi; m-am convins, în fine,
C-am scăpat de-acuma de orice nevoi:
Ni sunt deopotrivă voitori de bine
Şi au multă milă cei mai mari de noi.

N-au pierit zadarnic, astă-primăvară,
Dintre noi atâţia ca la zalhanâ!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s-avem islazuri, dacă ni le-or da."

A rămas viţelul, ca un gură-cască,
Fericit că-n fine sacra speţ-a lui
O avea de-acuma din belşug să pască
Ş-o purta mai lesne greul jugului.

SAVANT

Toate cărţile din lume, de când lumea, câte-au fost,
Minunatul meu prietin le cunoaşte pe de rost;
Tot ce mintea omenească până astăzi a ştiut,
În savantu-i cap de dascăl, s-a-ndesat şi. a-ncăput;
Bibliotecă vestită! aşa plină, că-n zadar
Am dori să mai încapă şi un bibliotecar.

LITANIE

Pentru sfârşitul lumii

Trageţi clopotele!
Trageţi clopotele!
Faceţi zi şi noapte rugăciuni!
Scoateţi moaşte şi icoane
    făcătoare de minuni!

Trageţi clopotele!
E sfârşitul lumii!
Ceasul judecăţii a sunat.
Sfintele aşezăminte
    din adânc s-au clătinat.

Trageţi clopotele!
Stă gheena gata.
Iadul toate căngile şi-a-ntins:
Clocoteşte smoala neagră
    pe jăraticul încins.

Trageţi clopotele!
Ardeţi ceară şi tămâie,
Ridicaţi la cer litanii!
Toţi cu frunţile-n ţărână,
    bateţi sute de metanii!

Trageți clopotele!
Suflă duhul diavolului,
molipsind pe mari şi mici:
Antichrist străbate lumea
cu oştiri de eretici.

Trageți clopotele!
Ocoliți-l
Şi huliți-l!
Toți cu groază şi din toată inima
Îmbălați-l,
Blestemați-l,
Să fie anaftema!
Şi scrâşniți şi-n piept vă bateți
pravoslavnici mici şi mari!

Trageți clopotele!
Trageți clopotele, clopotari!
Maica Domnului Slăvita
Ce-a născut pe Nefăcut,
Apără-ne!
Apără-ne!
Apără-ne de ispita
Fiului lui Belzebut.

SEMNUL

Din toate câte sunt pe lume,
Nu-i una fără semn anume:
După miros cunoşti o floare;
Cunoşti un fruct după savoare;
Un geniu după o gândire,
Şi steaua după o sclipire;
Pe-un om de duh, pe cum priveşte
Şi pe neghiob pe cât vorbeşte;
Cunoşti o pasăre pe glas;
Copoiul de vânat pe nas;
Un câine ori un om turbat
Pe bale şi lătrat;
Cunoşti o fiară
După gheară;
După un fluier pe mierloi;
După mai multe. pe ciocoi.

DE CE?

Scherzo

De ce, când o furtună
S-abate pe pământ
Cu furie nebună.
Cânt?

De ce, când luna plină
Revarsă peste crâng
Divina ei lumină.
Plâng?

De ce, când treci semeaţă
Şi nu-mi zici un cuvânt,
Nici nu-mi priveşti în faţă.
Cânt?

De ce, când braţe goale
La piept cu dor mă strâng.
În de matase poale
Plâng?

De ce? Că ştiu: părere
E tot pân' la mormânt!
Plăcere - plâng... Durere...
Cânt.

„PRIMUL MĂNUNCHI"

POEZII DE A. MUSEUS

CRUCEA ŞI SEMILUNA

Luna străluceşte ca o lampă mare,
Răvărsând splendoarea-i până-n depărtare.
La ospăţul falnic, strânsă-i oaste multă;
Toţi vorbesc în parte, nimenea n-ascultă.
Dar, ca şi stejarul mândru de la munte,
Mircea-şi netezeşte nobila sa frunte,
Şi ca şi stejarul mândru, când înfruntă
Crunta vijelie. Mircea se încruntă
Şi, apoi, se scoală deodată-n picere
Şi, cu glas puternic, le strigă: „Tăcere!
Aţi uitat voi oare pe al vostru domn,
Ce-şi visează ţara chiar în al său somn?
Cum acele vremuri sfinte le uitaţi,
Când pe Mircea-Vodă voi îl respectaţi?
Ce? sunt oare altul, sau voi sunteţi alţi?
Sunt pitici acuma brazii cei înalţi?
S-a surpat Carpatul şi, din rădăcină,
Stânca se preface într-o moale tină?
Nu mai curge Istrul în largul său pat,
Şi patriotismul vostru v-a secat?
Mâine este lupta, lupta cea de moarte,

De la care-atârn-a României soarte!
Glorie sau moarte vom întâmpina;
Însă, jur pe ceruri, nu vom dezarma!
Căci ce este moartea dacă nu e viață?
Daca n-o priveşte un român în față?
Nu mă tem de moarte, sunt ostaş de seamă;
Chiar de vecinicia-i nu vreau să am teamă!
Vrea ca să ne-ncalce mândrul Baiazid;
Va vedea că Mircea nu-i un invalid!
Ce e drept, mă cheamă Mircea cel Bătrân,
Dar am suflet tânăr, căci mă ştiu român.
Vrea ca să ne-ncalce cruntul Baiazet,
Fluturând şalvarul marelui profet;
Vrea ca să ne-ncalce, socotind barbarul
C-are să ne-nsufle frică cu şalvarul.
Ei bine! atuncea, noi să-l încălțăm
Şi al României nume să-nălțăm!
El insultă crucea; nu-nsult semiluna;
Sincera credință respect todeuna;
Însă vai d-acela ce p-a mea loveşte!
Chiar ca d-un perete capul îşi izbeşte!
Mâine-n două ceasuri voi ca să sfârşim,
Să zdrobim odată pe-acest Ilderim!
Da! să ştie bine cruntul ienicer
C-aici se-ntâlneşte cu un zid de fer,
Zid compus din piepturi brave, oțelite,
În a țărişoarei dragoste călite!
Poate-avea el oaste cât frunză şi iarbă,
Eu ridic din umeri şi îmi râz în barbă
Căci, nu numai țara mi-apăr până mor,
Ş-al creştinătății sunt apărător;
De-a mea misiune sacră-s conştient:
A Europei, strajă sunt în orient.
Deci, năframă albă într-un băț să puneți

Şi la turc să mergeţi îndată, să-i spuneţi,
Că capitulaţii bucuros semnez;
Altfel, nici o vorbă! nu voi să tratez
Mergeţi dar cu toţii, bravii mei ostaşi!
Sigur sunt că mâine unul n-o fi laş!
Fiţi îndată gata, atât vă mai zic;
Fiţi la înălţime! şi mai mult — nimic!"
Şi zicând acestea, cupa lui ridică;
Din ochi, două lacrimi în cupa lui pică,
Lacrimi de iubire pentru ţara sa,
Ce numai eroul ştie a vărsa.
Oastea e-n picioare; arme zăngănesc,
Şi de luptă bravii toţi se pregătesc.
După ce se face sfânta rugăciune,
De Mitropolitul, pentru naţiune,
Se închin vitejii; caii lor nechez;
Cu arme sfinţite toţi se întrarmez.
Chiar în zori de ziuă, lupta s-a încins;
Ilderim trufaşul se declară-nvins;
Vede că nu merge nazuri a mai face,
Armele depune, solicită pace,
Şi semneaz-acele vechi capitulaţii,
Drepturile sacre-ale acestei naţii.
Crucea-nvingătoare pe cer străluceşte,
Iară semiluna de groază păleşte!
Istrul şi Carpatul, într-un sfânt avânt,
Gloria română împreun-o cânt!

GRAŢIA DOMNIŢEI

Tânăra domniţă a încălecat;
Pentru prima oară merge la vânat,

Cu-al ei mire june, tocmai sus în munte,
Să vâneze ciute, cerbi cu coarne-n frunte.
Tinerime-aleasă, toți voinici băieți,
Întrarmați cu paloş, suliți şi săgeți,
Îi urmează veseli. Zgomotul e mare;
Cornul suflă-ntr-una la patru hotare.
Să începe goana. Tânăra copilă
Tremură de spaimă, tremură de milă,
Văzând că-mprejuru-i acea tinerime
Face-atâtea jertfe cu aşa cruzime.
Totdeun-un suflet c-al ei delicat
Ce cruzimi de-aceste greu va fi-mpăcat!
Pe când lăcrimează, iată că, deodată,
Din desiş, în față-i, un cerb se arată,
Cu bogate coarne, cu pasul uşor,
Asudat de goană, cu ochi rugător,
Vine şi-ngenunchiă l-ale ei picioare,
Grație imploră, ca să nu-l omoare.
Dar şi al ei mire, iată-l că soseşte,
Arma-n sus ridică şi ochind ținteşte;
Ca un vultur aprig, cu sulița-i lungă,
Pe cerb, drept în coaste, vrea ca să-l străpungă.
„Nu! strigă domnița! nu da, dragul meu!
Pe-acest cerb, sârmanul, vreau să-l mântui eu;
Căci mie-n genuche, el s-a prosternat,
Convins că de mine poate fi salvat!
Mie, în genuche, a venit să ceară
Grație. Eu nu pot ca să-l las să piară!"
Şi zicând acestea, ea a dezarmat
Brațul ce-al său mire ține ardicat.
Mirele-i se lasă-ndată-nduioşi,
Cătră cerb se-ntoarce cu blândețe, şi,
Când vin toți curtenii cu armele-ardicate,

Junele îi zice: „Mergi în libertate!"
Mult poate femeia!. cu graţia sa,
Orice răutate ea va dezarma!

ÎN GONDOLĂ

La San Marco în piaţă,
Dulce curge-n carnaval,
Ca un vis, a noastră viaţă;
Lin şopteşte-al mării val.

— Vino, vino, gondoliere,
Ia-ne, du-ne-ncet-încet,
Subt a lunii scânteiere.
Cântă, scumpul meu poet!

Doarme-albastr-Adriatică;
Dorul tău îmi vei cânta.
Nu te teme de nimică.
Eşti al meu şi sunt a ta!

Doarme-acum şi crudu-mi gâde
În palatu-i aurit;
De gelosul meu poţi râde:
De demult l-am adormit.

— Pentru-un zâmbet, o privire
De la tine, scump odor,
Partea-mi daude nemurire,
Dau chiar patrie, onor!

Vezi tu luna de pe ceruri
Cum străluce mângâios,

Învelind tot în misteruri?
Pentru mine-i de prisos.

Tu eşti singura-mi lumină,
Luna mea d-acum tu eşti,
Dogaressa mea divină!
Spune-mi, spune: mă iubeşti?

— Te iubesc ca o nebună;
Fă cu mine orice vrei;
Dacă-s pentru tine lună,
Tu eşti soare-n ochii ei!

Dă-mi căldura ta suavă,
De-al ei foc să mă topesc.
Sunt a ta fidelă sclavă;
Te iubesc! da, te iubesc!

Înainte, gondoliere;
Du-ne, du-ne-ncet-încet!
Subt a lunii scânteiere,
Cântă, scumpul meu poet!

— În Veneţia duioasă,
Dulce-i viaţa-n carnaval!
Pentr-o inim-amoroasă,
Cântă, râde-al mării val!

STEAUA

Cu mâini subţiri şi reci,
Mi-ai dat fior fierbinte;
Să treacă veci de veci,
Eu tot l-oi ține minte.

Credeam că s-a oprit
În cale mersul lumii,
Că tot a-ncremenit
Ca trupul unei mumii.

Odată m-ai atins
Ş-apoi te-ai dus departe;
O stea pe cer s-a stins...
Păreri au fost deşarte.

Oriunde-acum sclipeşti
În depărtări albastre.
Tu nu eşti unde eşti.
Pierdută printre astre.

Te ține-aci mereu
A mea închipuire;
Tu vei muri, ci eu
Ți-oi da o nemurire.

IDILĂ

Ia vezi toanta de Mărie,
Ce gătită! cum şi-a dat
Pe obraz cu rumenie
Şi pe cap cu alifie:
Să se mire toți în sat.

Ia te uită, şi Ilie,
Ce flăcău bun de peţit!
Cu iţari noi de dimie,
Şi cu flori la pălărie,
Şi cu cizme s-a-nnoit.

— Fă Mărie, nu dai laba?
— Nu ţi-o dau, măcar să mori!
— Fă, te rog! — Mă rogi degeaba.
— Apoi, dac-aşa ţi-e treaba,
Te iau altfel, şi. ori, ori.

— Mă! se vede, nu ţi-e bine.
Fii de treabă, nu fi prost:
Intri-n iad, sărac de tine!
Ai uitat, nu ţi-e ruşine?
Că acum suntem în post!

— Dacă-i post, de ce la Nică
Ochii toată ziua-ţi caşti?
— Meri te plimbă! Ce-i adică
Numai ochii? Tu. n-ai frică!
Tu aşteaptă până' la Paşti...

Ş-a plecat pătruns Ilie.
Ce mândreţe de flăcău!
Cu iţari noi de dimie
Şi cu flori la pălărie,
Şi îl strânge-o cizmă rău.

PAŞA DIN SILISTRA

Paşa din Silistra astăzi s-a jurat,
Să-şi răzbune groaznic pe-un ghiaur spurcat.
Cine e ghiaurul? Este-acela, care
Dunărea o trece pe-al său roib călare,
Şi de la Silistra cu-aşa cutezare
Vine să răpească pe cadâna mare.
„Hei, ghiaur nemernic, pentru o cadână,
O să pun să-ţi taie-ntâi murdara mână,
Dup-aceea capul şi-ncă un picior,
Iar după aceea — am să te omor!

Am să trag hangherul şi-am să-l oţelesc
În spurcatu-ţi sânge, în sânge cânesc.
Stai, să vie-ndată gâdea cu toporul!."
Zice al Silistrei Paşă-ngrozitorul:
„Să-mi aducă-aicea pe acel mişel,
Ca să-şi ia pedeapsa scrisă pentru el!"

Gâdea se repede şi-l aduce-ndată
Încărcat de lanţuri, ca fiara turbaă.
Tânăra victimă este-acoperită
De un giulgiu negru, căci e osândită.

„Să-i ridice giulgiul!" paşa a strigat
Şi toţi asistenţii s-au cutremurat.

Gâdea îl ridică şi — o! — ce mirare:
În loc de victimă-i chiar cadâna mare!

Paşa-şi scuipă-n barbă şi rânjind scrâşneşte.
Roşu e la faţă, fruntea îi păleşte,
Îşi trage hangerul, i-l înfige-n sân,
Ea cade — el râde, demonul bătrân.
„S-o luaţi de-aicea, trimiteţi-o dar,
Acelui nemernic, acelui murdar!"

Astfel îşi răzbună un paşă trădat,
Trădat mişeleşte şi dezonorat.

POSTUME

[DUEL ARMENESC]

Din Focşani s-a anunţat
Că Manuc, un avocat,
Ş-alt armean, tot avocat,
La duel s-au provocat.
Două focuri s-au schimbat
Fără nici un rezultat.
Pe urmă s-au împăcat,
Mâna amical şi-au dat,
Avocat la avocat,
Şi-mpreună au mâncat,
După uzul consacrat.

[BILET DE PLOAIE]

Di ieri seara, di la nouă,
Plouă, c'coani, plouă, plouă.
Şi eu sângur, sângurel,
Tot mă lupt c-un păărel.
Duşmană şe-i soarta me,
Că nu am cu şini be;
Că mai vreme di băut,
Di băut şi pitrecut
De când-s n-am mai vădzut!
Al matale
Caragiale

FABULĂ DEMOCRATICĂ

Motto: *Pe Iona l-a-nghițit,*
Spune Biblia, un chit.
Fiind greu de mistuit,
înapoi l-a azvârlit.
Zise Iona zăpăcit;
„Cum remânem în sfârşit?"
Chitul zise: „Suntem chit!"

Nişte ciocoi au înghițit
Pe Bade, unul de la noi;
Dar le-a fost greu de honipsit
Şi, jumătate mistuit,
Îl aruncară înapoi.
Pe Bade rău l-a supărat
Acest afront neaşteptat,
Şi, nespălat, numaidecât
El pe noi toți ne-a convocat.
Noi toți l-am mângâiat pe rând:
„Nu fi mâhnit până-ntr-atât!
Vine pedeapsa lor curând,
Şi, *sicut canis* iar la noi
Se vor întoarce-aceşti ciocoi!"
El însă zise amărât:
„Eu ştiu ce vreți să spuneți voi;

Dar - orşicum şi orşicât -
Eu... cum rămân?"

Morala

- Ciocoi. - urât.

CONSTATARE

În ţara rumânească sunt,
Cu mici, cu mijlocii, cu mari,
Trei tagme de proprietari:
Proprietarii de *pământ;*
Al doilea, cei de *idei;*
Al treilea, cei de... *femei.*
Şi dar, proprietatea mare,
Periclitată uneori,
În tagma cea din urmă are
(Şi, natural, şi-i întreține
Destul de bine)
Pe cei dintâi, cei mai frumoşi
Şi mai geloşi
Apărători.

1907, dec.

[INSCRIPȚIE PE FÂNTÂNA SLUJNICELOR]

Apa, dac-o vreai curată,
Cana să-ți hie spălată -
Şi zî, când ke-ai adăpat,
Bogdaproste cui o dat!.
Apa spală toake şeale,
Fără doar ghe voarbe reale.

FABULĂ

Lui A. Vlahuţă

A fost odată un băiat,
O secătură, un stricat.
Fraţi, mamă îl nesocoteau,
Şi mari şi mici îl huiduiau,
Ba, uneori, îl şi băteau.
O viaţă l-au tot umilit
Pân' ce stricatul horopsit
Din casa mă-sii a fugit.
Într-un târziu şi-au amintit
De-acel copil neprocopsit,
De-acel bun-de-nimic, de-acel
Fugar, pribeag, de-acel mişel,
Şi milă le-a venit de el.
La ziua lui l-au cam iertat,
Acasă, veseli, l-au chemat,
Şi cu dulceţi l-au îndopat.
Pân' ce stomachul şi-a stricat.

Morala

După prea amară viaţă
Nu fi lacom la dulceaţă.

[TRICOLORUL]

Că li-i groază lor,
Groază tutulor.
Groază liftelor
Şi păgânilor.
Şi maghiarilor
Sălbaticilor
Fii ai hunilor;
Fanaticilor;
Otomanilor;
Ulemalelor,
Şi paşâlelor,
Budalâlelor,
Şi antarţilor,
Grecomanilor,
Caţaonilor;
Schipetarilor,
Capsomanilor;
Şi bulgarilor,
Sârboteilor,
Genabeţilor;
Şi sectanţilor
Panslaviştilor,
Lipovenilor,

Şi scapeţilor,
Şi jădanilor
Scărrnăviilor!
Groază tutulor
Inimicilor
De-al românilor
Braţ răzbunător
Şi triumfător!.
Voi! Poeţilor,
Prozatorilor,
Oratorilor,
Muzicanţilor,
Lăutarilor,
Trubadurilor!
Toţi cântaţi în chor
Cu viers tunător
Mândrul Tricolor
Ş-al său brav popor,
Rege iubitor,
Patrie ş-onor!

NOTE ŞI COMENTARII

TEATRU

(p. 13) O NOAPTE FURTUNOASĂ
COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

Publicată, mai întâi, în „Convorbiri literare", cu titlul *O noapte furtunoasă sau numărul 9,* comedie în patru tablouri, XIII, nr. 7, 1 octombrie 1879, p. 247-259 şi nr. 8, 1 noiembrie 1879, p. 285-294. Imediat după titlu, o dedicaţie: „D. Titu Maiorescu este cu adânc respect rugat să primească dedicarea acestei încercări literare, ca un semn de recunoştinţă şi devotamentul ce-i poartă autorul ei".

Reluată în *Teatru.* Cu o prefaţă de D. Titu Maiorescu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1889, p. 1-81. în această ediţie, I. L. Caragiale stabileşte definitiv titlul: *O noapte furtunoasă,* comedie în două acte. Dedicaţia, din „Convorbiri literare", se păstrează într-o formă prescurtată: „Dlui Titu Maiorescu". Reprodusă în *Teatru,* vol. II, Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, 1894, p. 3-74. într-o „învoială", din 22 ianuarie 1893, se precizează: „Eu, Caragiale am vândut Dlor Şaraga dreptul de a tipări operele mele teatrale şi adică «Noaptea furtunoasă», «Scrisoarea pierdută», «Conul Leonida», «Năpasta», «D-ale Carnavalului» şi încă o piesă într-un act, netipărită încă până acuma nicăieri". Şi, pe aceeaşi pagină, o condiţie: „Corectura pe curat trebuie s-o văz eu şi să dau bunul de imprimat. N-au voie Fraţii Şaraga a mai publica un şir măcar străin în volumele mele, fie ca prefaţă, ca note, ca orişice, fără o prealabilă şi anume învoire a mea, nici a schimba o iotă măcar

din textul meu"[1]. într-un bilet, datat 7.4.1894, se dau alte instrucţiuni pentru tipărire: „«O noapte furtunoasă» rămâne cu dedicaţia către d. T. Maiorescu. Prefaţa lui Maiorescu nu se mai pune"[2]. Retipărită în volumul *Teatru. Opere complete,* Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 1-75. Reluată în *Opere,* VI (1939), p. 1-71 şi în *Opere,* 1 (1962), p. 11-97.

Scrutând geneza comediei, cu Jupân Dumitrache, căpitan în garda civică, nu e lipsit de importanţă să amintim că I.L. Caragiale însuşi a slujit în compania din mahalaua armenească, de care n-a scăpat, decât prin mituirea şefului, cum va consemna în evocarea *Garda civică* din „Epoca" (19 februarie 1897). Cu doi ani înaintea lansării sale ca dramaturg, I. L. Caragiale schiţează, în „Claponul" (1877), la rubrica „Gogoşi", câteva din personajele şi chiar intriga comediei. Barbu Lăzăreanu a fost primul care a identificat, în această anecdotă, „sâmburele" acţiunii": „Dintre gogoşi, una prezintă pentru istoria literaturii dramatice româneşti o deosebită importanţă, deoarece conţine în germene scene întregi din «Noaptea furtunoasă». [...] Cetăţeanul Ghiţă Calup va deveni mai târziu «Jupân Dumitrache Titircă Inimă-Rea, chiristigiu, căpitan în garda civică». în tânărul tejghetar Ilie noi recunoaştem pe viitorul «Chiriac, tejghetar, om de încredere al lui Dumitrache, sergent în gardă». Cocoana este «Veta, consoarta lui Jupân Dumitrache». *Legătura de gâtprăzulie* o cunoaştem. Cu dialogurile în jurul ei se încheie doară actul ultim al «Nopţii furtunoase»"[3]. Aşa cum se întâmplă cu

[1] Apud I. Massoff, *Strădania a cinci generaţii.* Monografia familiei Şaraga. „Biblioteca evreiască". Contribuţie la istoria evreilor din România, Bucureşti, 1941, p. 41. Actul original, semnat „I. L. Caragiale, strada Colţii/8 Bucureşti", se păstrează în arhiva Caragiale de la BAR (I Acte 10).

[2] *Ibidem,* p. 42.

[3] Barbu Lăzăreanu, *Claponul lui Ion Luca Caragiale,* în vol. I. L. Caragiale, *Versuri.* Culese şi adnotate de ~, Bucureşti, „Viaţa Românească", 1922, p. 18 şi 20.

marile opere literare, cercetătorii au fost tentaţi să identifice, în realitatea vieţii, celebrele personaje ale comediei *O noapte furtunoasă: „Jupân Dumitrache Titircă Inimă Rea* [...] eroul lui Caragiale a existat în carne, în ciolane şi în mondir; că era bine cunoscut printre oamenii îmbrăcaţi precupeţeşte din Bazaca de lângă piaţă şi că-l saluta cu respect şi temere, «sergentul de dorobanţi Ion Niculescu, tistul gardiştilor de noapte din culoarea Roşie»"[1]. Viitorul academician, cu „manie biblio¬grafică" - după cum singur se caracterizează - găseşte porecla lui Jupân Dumitrache în *Documente importante pentru facerea istoriei zaverei de la 3 august (1865)* din „Epoca", ziar politic, literar şi industrial, al lui Grigore Vulturescu. în nr. 8, din 21 august 1865, se publică un raport al jandarmului Vasile Voicu, în care se spune că „unul numit Dumitru Andrei, poreclit Inimă-Rea, care se afla în mulţime, l-a apucat de piept şi i-a rupt mondirul"[2]. Printre martori se afla şi *Ilie Chiriac.* Se pare că şi Rică Venturiano are un corespondent în realitate. Paul Zarifopol a notat, într-o „minută" a unei convorbiri cu I. L. Caragiale, o mărturisire a acestuia: *„Caragiale* (către mine): Aventura lui Rică V. i s-a întâmplat lui Caragiale însuşi. «Mă, Rică sunt eu...!». A fost bătut grozav de mitocan, şi-a pierdut ochelarii. A făcut apoi cunoştinţă cu mitocanul; s-a împrietenit cu el. Cumnata mitocanului şi un sergent (gardist) îi mijlocea întâlnirile cu nevasta mitocanului"[3].

în legătură cu existenţa unor fire care leagă ficţiunea de realitatea vie, un critic actual glosa: „Caragiale sconta pe o lectură anecdotică şi pe satisfacţia reală pe care o au întotdeauna cititorii sau spectatorii atunci când pot identifica în viaţă, întâmplări şi personaje dintr-un text ficţional. De altfel,

[1] Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la: I. L. Caragiale,* Bucureşti, Editura „Cultura Românească", 1928, p. 21.

[2] *Ibidem,* p. 22.

[3] BAR, Arhiva I. L. Caragiale, ms. 10.

această tehnică a construcţiei unui text pe temeiul existenţei unor informaţii prealabile, în repertoriul de cunoştinţe generale ale unor cititori/spectatori, reprezintă în teatru un procedeu foarte vechi şi exemplul cel mai clar care poate fi invocat este acela al tragediilor antice cu subiect mitologic"[1].

I. L. Caragiale, la 27 de ani, îşi concepea piesa *O noapte furtunoasă* într-o discreţie totală. Prima ştire despre existenţa comediei se produce, în 12 noiembrie 1879, la citirea ei, în Iaşi, cu ocazia sărbătoririi a 15 ani de la fondarea „Junimii". Iacob Negruzzi consemnează: „în anul 1879, Maiorescu a venit cu şase alţii decoraţi, între care cu I. L. Caragiale, care atunci a făcut întâia sa apariţie în «Junimea» şi spre marea noastră petre¬cere ne-a cetit aşa de bine piesa sa *O noapte furtunoasă,* că ne-am tăvălit cu toţii de râs"[2]. Evenimentul este reţinut şi de Titu Maiorescu în *însemnări zilnice.* Filologul şi romanistul ceh Jan Urban Jarnik menţionează că ar fi fost de faţă la lectura piesei, în Bucureşti, la o reuniune a „Junimii", în cursul lunii iulie 1879[3]. în jurnalul lui Maiorescu nici o ştire în acest sens. Mult mai târziu, I. Suchianu îşi aminteşte cum I.L. Caragiale în *Noaptea furtunoasă»a* tăiat un act întreg; piesa în prima ei formă se începea cu un foc la depozitul de cherestea a lui Jupân Dumitrache. Aici Rică Ventureanu [sic] ca reporter al gazetei lui, are ocazie să vază pe Ziţa şi, ca june crai şi publicist, cearcă s-o *încânte,* cum se spunea odată la mahala, dar jupân Dumitrache veghează etc. Tot actul acesta e înlocuit cu scena I din actul I, dialogul dintre jupân Dumitrache şi Nae Ipingescu"[4].

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Bucureşti, Cartea Românească, 1983, p. 126.

[2] I. C. Negruzzi, *Amintiri din Junimea,* Bucureşti, Editura Viaţa Românească, , f.a., p. 236.

[3] Cf. *între români. Scrisori din călătoria unui filolog.* Extras din revista „Transilvania", Sibiu, 1917, p. 17.

[4] I. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri,* Bucureşti, Tip. ziarului „Universul", 1933, p. 25.

Incertitudinile asupra avatarurilor punerii în scenă a piesei persistă. într-un articol din „Contemporanul", la aproape un deceniu de la premieră, V. Gh. Morțun, redactorul „pentru partea literară" a „revistei științifice şi literare" din Iaşi, consemna: „Comitetul [de la Teatrul Național] însărcinat cu cetirea *Nopței furtunoase* a respins această piesă, ea a apărut întâia dată la Orfeu, şi în urma reuşitei a atras atenția domnilor din comitet cari s-au grăbit să o ieie şi să o joace mai apoi, siliți poate de junii societari, întrevăzând un succes bănesc, iar nu valoarea literară a scrierei"[1].

Comedia intrând în repetiții la Teatrul Național, în ziare încep să apară notițe despre apropiata premieră. în „România liberă", în „Românul", în „Pressa", prieteni şi adversari anunță o nouă piesă originală pe scena Teatrului Național din Bucureşti, numită de cronicarul „Presei" „O *noapte furtunoasă în Dealul-Spirei sau Numărul9,* de către un tânăr de mult talent care însă, cu tot meritul operei sale, doreşte să rămână necunoscut"[2]. Om de presă, I.L. Caragiale însuşi se pare că orchestra ştirile despre apropiatul spectacol, întreținând o atmosferă de senzație. Astfel, în ziarul „Timpul", unde era redactor, alături de Eminescu şi Slavici, apărea o notă, pe care istoricii literari au atribuit-o lui Caragiale însuşi: „Aflăm că această prea mult trâmbițată piesă, despre care se face reclamă pe o scară vrednică de cel mai iscusit negustor american, se va juca în sfârşit marțea viitoare 16 ianuarie. Nu ştim încă nimic despre valoarea ei. Să dea muzele teatrale române ca această nouă producție să fie la înălțimea zgomotului ce se face despre dânsa"[3]. Autorul trăia cu febrilitate pregătirile pentru premieră. El lua parte la repetiții, „punându-se alături de

[1] *Chestii teatrak (Introducere la un şir de critici asupra teatrului român,* în „Contemporanul", V, nr. 7, ianuarie 1887, p. 68.

[2] „Presa", II, 18 ianuarie 1879, p. 3.

[3] „Timpul", IV, nr. 10, 14 ianuarie 1879, p. 4.

actorul care repeta şi repeta şi el cu actorul, adică antrena şi călăuzea pe actor pe linia personajului conceput de dânsul"[1]. în sfârşit, cotidianul „Timpul" (nr. 11, 16 ianuarie 1879, p. 3) publică afişul spectacolului, cu o distribuţie de excepţie: Ioan Panu (Jupân Dumitrache), Ştefan Iulian (Nae Ipingescu), Grigore Manolescu (Chiriac), Mihail Mateescu (Rică Venturiano), Aristizza Romanescu (Spiridon), Ana Dănescu (Veta), Anicuţa Popescu (Ziţa).

I. L. Caragiale se prezenta la rampă, în 18 ianuarie 1879, cu prima sa comedie, *O noapte furtunoasă.* Directorul Teatrului Naţional din Bucureşti, Ion Ghica, din prudenţă, nu-i trece numele pe afiş. Cronicarul de la ziarul „Binele public" se pare că îl vedea pe Caragiale pentru prima oară în seara premierei, aşa încât, în cronica spectacolului, nu-i reţinea numele, adresându-se „tânărului autor cu ochelari"[2] pe un ton moralizator. Starea de spirit a lui Caragiale era a unui om copleşit de emoţii. într-o scrisoare din epocă, putem citi: „Caragiali... veni în loja noastră şi îţi făcea într-adevăr milă, văzându-l palid şi tremurând, cum blestema ceasul în care-i venise ideea s-o scrie. Cu toate acestea, teatrul era plin şi piesa avu un succes complet şi meritat"[3]. într-adevăr, piesa a trecut cu bine de premieră, autorul fiind adus pe scenă de Aristizza Romanescu şi Ştefan Iulian, deşi la unele scene multe doamne din loje îşi ascundeau faţa cu evantaiurile. Sub presiunea cronicarilor dramatici, care acuzau spectacolul de imoralitate, directorul Teatrului Naţional face în grabă unele modificări pentru reprezentaţia următoare din 21 ianuarie 1879. Nu se mai pomenise de mult atâta afluenţă de public. Cu toate

[1] C. I. Nottara, *Amintiri,* Bucureşti, 1960, p. 105.

[2] *Teatrul Naţional. O noapte furtunoasă, joi, 18 ianuarie,* în „Binele public", I, nr. 24, 24 ianuarie 1879, p. 3.

[3] Scrisoare a Zoiei N. Mandrea către sora ei, Olga Gigurtu, păstrată la BAR, S 5(2)/CDLXXV.

acestea, la al doilea spectacol, I. L. Caragiale este fluierat. La ieşire, în Piaţa Teatrului, „o droaie de patrioţi din garda civică" - cum se exprima autorul însuşi într-o „notiţă critică" - îl huiduie şi-l ameninţă cu bătaia. în aceeaşi seară, Ion Ghica îl dăduse afară din cabinet, pentru că protestase violent împotriva schimbărilor neautorizate din finalul piesei. Pentru această jignire, I. L. Caragiale voia să-l provoace pe director la duel. Comedia *O noapte furtunoasă* era retrasă din repertoriu, dar rareori se făcuse atâta vâlvă în jurul unui spectacol. Autorul şi comedia sa erau discutaţi în presă, la teatru, prin cafenele şi mahalale. Presa nu i-a fost favorabilă, de la cronica anonimă din „Binele public"[1], până la denunţul lui Frederic Dame din „Românul". Chiar şi prietenul său, I. Slavici, în „Timpul", deşi face o primă cronică favorabilă „pentru un om din mijlocul nostru", mulţumind spectatorilor „pentru bunăvoinţa cu care a întâmpinat pe noul scriitor la începutul carierii sale literare"[2], nu-şi poate înfrânge „rigorismul moral" şi observă cu severitate jocul actorilor care au scos greşit în evidenţă pasajele sugerând adulterul şi „s-a stricat piesa". „Se înţelege vina e şi a autorului, deoarece sunt lucruri pe care chiar şi în farsă numai cu multă băgare de seamă le putem atinge"[3]. Târziu, când ecourile premierei se stinseseră, Mihai Eminescu, într-un articol nesemnat din „Timpul", aruncă o săgeată împotriva lui Frederic Dame, cel ce stârnise întreaga campanie denigratoare împotriva piesei *O noapte furtunoasă.* Neavând „destul talent" pentru a fi luat în seamă, „poate că autorul *Nopţii furtunoase* ar fi singurul care să-mbogăţească specia «Rică

[1] Autorul cronicii ar putea fi D. D. Racoviţă-Sphinx, care aduce o precizare importantă: focul de la chiristigerie avea loc în finalul piesei.

[2] I. Slavici, *O noapte furtunoasă,* în „Timpul", IV, nr. 16, 21 ianuarie 1879, p. 3.

[3] *Idem,* în „Timpul", IV, nr. 17, 23 ianuarie 1879, p. 3.

Venturianu» cu încă un tip", dar „mediocritatea trebuie descurajată din capul locului"[1].

Scoasă din repertoriul Teatrului Naţional, piesa *O noapte furtunoasă* va fi jucată în turneele estivale ale actorilor. O trupă, în frunte cu Iulian Ştefan şi Aristizza Romanescu, va juca comedia la Turnu Măgurele, Târgu Jiu şi Turnu Severin. La începutul stagiunii de toamnă, în 26 septembrie 1879, piesa este jucată la sala Bossel, în beneficiul Aristizzei Romanescu şi Ameliei Welner. în anul următor la Grădina Raşca, în 17 iulie 1880, se reprezenta *Noaptea furtunoasă,* după cum informează „România liberă"[2]. în iunie, la Grădina Ionescu, aceeaşi trupă, jucase piesa lui Caragiale în beneficiul lui Mateescu. Actorul N. Hagiescu va opta pentru un spectacol, la Orfeu, cu *Noaptea furtunoasă,* în 18 mai 1882 şi în 5 aprilie 1883. Profesorul la Conservator, Ştefan Vellescu, îşi punea studenţii să interpreteze, la examenele de sfârşit de an, în 1882, scene din *O noapte furtunoasă,* după relatările din „Timpul" (5 iunie 1882). După plecarea lui Ion Ghica, în stagiunea 1883-1884, piesa revine pe scena Teatrului Naţional, prilej pentru cronicarul de la „L'Independance roumaine" de a recomanda mamelor să nu-şi ducă fetele la spectacol, deşi este vorba de o „farsă excelentă", cu „tipurile prinse, după natură şi înfăţişate în realitatea lor". în întreaga stagiune, piesa nu înregistrează decât 7 spectacole, la egalitate cu piesele lui Alecsandri *Fântâna Blanduziei* şi *Despot Vodă,* într-un repertoriu copleşit de improvizaţii.

Un rol determinant în impunerea comediei *O noapte furtunoasă* în repertoriul permanent al Teatrului Naţional l-a avut articolul lui Maiorescu, *Comediile Dlui I. L. Caragiale,*

[1] „Timpul", 8 aprilie 1879, p. 3.
[2] VII, nr. 1821, 23 octombrie 1883, p. 3.

publicat în „Convorbiri literare"[1], iar apoi reprodus, ca prefaţă, în fruntea volumului lui I. L. Caragiale, *Teatru* (1889). Titu Maiorescu pune de la început accent pe „originalitatea" comediilor lui Caragiale, întrezărind „un adevărat început de literatură dramatică naţională": „Privită din acest punct de vedere, lucrarea dlui Caragiale se învederează cu însemnătatea ei şi se arată a fi, în afară de orice comparare, superioară acelor piese meşteşugite din atmosfere străine". Dintre imputările care s-au adus autorului, criticul se opreşte, întâi, la una produsă „în unele organe de publicitate, că adecă comediile dlui Caragiale urmăresc scopuri politice". O altă imputare „mai serioasă": „Comediile dlui Caragiale, se zice, sunt triviale şi imorale; tipurile sunt alese dintre oameni sau vițioşi, sau proşti; situaţiile sunt adeseori scabroase; amorul e totdeauna nelegiuit şi încă aceste figuri şi situaţii se prezintă într-un mod firesc, parcă s-ar înţelege de la sine că nu poate fi altfel; nicăiri nu se vede pedepsirea celor răi şi pedepsirea celor buni"[2]. Mentorul „Junimii" se întreabă: „în ce consistă dar moralitatea artei? Orice emoţiune estetică, fie deşteptată prin sculptură, fie prin poezie, fie prin celelalte arte, face pe omul stăpânit de ea, pe câtă vreme este stăpânit, să se uite pe sine ca persoană şi să se înalţe în lumea ficţiunii ideale. Dacă izvorul a tot ce este rău este egoismul şi egoismul exagerat, atunci o stare sufletească în care egoismul este nimicit pentru moment, fiindcă interesele individuale sunt uitate, este o combatere indirectă a răului, şi astfel o înălţare morală"[3]. Ideile lui Titu Maiorescu din articolul despre Caragiale şi din cel ulterior, *Poeţi şi critici,* vor declanşa o polemică celebră în epocă, între mentorul junimist

[1] XIX, nr. 6, 1 septembrie 1885, p. 449-462.

[2] *1. L. Caragiale în conştiinţa contemporanilor săi.* Antologie de Rodica Florea şi Stancu Ilin, Bucureşti, Editura Minerva, 1990, p. 111.

[3] *Ibidem,* p. 113.

şi C. Dobrogeanu-Gherea. Ea a avut ecouri ulterioare până în contemporaneitate, printre preopinenţi numărându-se G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Eugen Todoran, Nicolae Manolescu, Z. Ornea ş.a. (Vezi notele şi comentariile lui Alexandru George la ediția Titu Maiorescu, *Opere* II, Bucureşti, Editura Minerva, 1984, p. 589-595.)

în postumitate, întâlnim, la început, ecouri ale dezbaterilor din secolul trecut. Eugen Lovinescu, în 1913, se arăta sceptic în ceea ce priveşte durabilitatea operei lui Caragiale, „cu toată intuiția şi puterea de creație" a scriitorului: „Opera lui Caragiale e săpată într-un material puțin trainic, pe care timpul a început să-l macine. Lipsită de adâncime, de orice ideologie, de orice suflare generoasă, pesimistă, de o vulgaritate, dealtminteri, colorată, - după ce s-a bucurat de prestigiul unei literaturi prea actuale va rămâne mai târziu cu realitatea unei valori mai mult documentare"[1]. Garabet Ibrăileanu este autorul celebrei formule: „*Mahalaua* pe care a satirizat-o Caragiale, e o categorie psihologică". Şi, cu referire directă la prima lui comedie: „în *O noapte furtunoasă* şi în *Conul Leonida față cu reacțiunea,* Caragiale nu scrie ca să zugrăvească mahalaua, ci ca să biciuiască liberalismul"[2]. în vădită contradicție cu părerile critice de la începutul secolului, Pompiliu Constantinescu, în epoca interbelică, acreditează ideea „clasicismului" lui Caragiale. El încearcă şi o ierarhizare a comediilor: „S-a abuzat prea mult de formula mahalagismului personagiilor caragialiene [...]. în al treilea rând se situiază, ca valoare, *O noapte furtunoasă.* Aici Caragiale şi-a turburat obiectivitatea şi a depăşit limitele clasicismului de expresie sobru, stăpân pe sine, utilizând prea evidente mijloace de farsă

[1] E. Lovinescu, *Critice,* VI, Bucureşti, Ed. Ancora, f.a., p. 31.

[2] G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească,* Iaşi, Ed. Viața Românească, 1909, p. 285.

şi şarjând mai ales pe Rică Venturiano. Antipatia lui este vădită, şi numai Gherea a putut considera piesa, pe acest motiv, superioară *Scrisorii pierdute.* Caragiale a înfruntat timpul tocmai prin acele tipuri în care obiectivitatea lui este deplină"[1]. G. Călinescu, în a sa *Istorie a literaturii române,* se arată mai degrabă rezervat: „Caracterele lui Caragiale sunt minimale. în *O noapte furtunoasă,* jupân Dumitrache e un mahalagiu fioros de moral, ţinând la onoarea lui de familist, propriu-zis credul, mai mult brutal decât vigilent şi deci inevitabil «cocu». Nae Ipingescu, ipistatul, amicul său, e un devotat redus la minte, întunecat de o onestă stupiditate. Chiriac, întinătorul onoarei conjugale a stăpânului, e şters. Rică Venturiano nu-i decât un pretext de umor verbal şi de şarjă a jurnalismului liberal. Restul inexistent"[2].

Criticii actuali au abordat din diverse unghiuri de vedere comedia *O noapte furtunoasă,* bazaţi mai ales pe studiul textului, în lumina achiziţiilor teoretice moderne, dar şi a viziunilor regizorale mai noi. Mircea Tomuş insistă pe rolul „iluziei" şi al „hazardului" în desfăşurarea acţiunii: „Această subtilă dramaturgie a iluziei şi a adevărului, a aparenţei şi esenţei evoluiază în gradaţii treptate pe tot parcursul piesei. [...] Adevăratul motor dramatic al acţiunii rămâne [...] hazardul, întâmplarea"[3]. într-un capitol al cărţii sale, din 1984, intitulat sugestiv *Nebuniile „ambiţului erotic",* V. Fanache notează: „Formele de «amor nebun» concurează în lumea caragialeană pe acelea stabilizate la calmele convenţii ale clasicizatului «triunghi». [...] *O noapte furtunoasă* s-ar mai putea numi şi o noapte nebună, ori, mai aproape de adevăr, a nebuniei erotice,

[1] Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare,* Bucureşti, 1938, p. 82.

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Bucureşti, Ed. Minerva, 1982, p. 505.

[3] Mircea Tomuş, *Opera lui I. L. Caragiale,* Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 211, 212.

în majoritatea lor personajele arătând ca nişte ieşite din minţi din pricina dragostei"[1]. Maria Vodă Căpuşan consideră pe Rică Venturiano „adevărat protagonist al piesei, el îi conferă pregnanta originalitate, aşa cum o intuise de la bun început Eminescu. Vorbind despre «specia Rică Venturianu», el demască influenţa ei nocivă «pe terenul vieţii publice», pe care o recunoaşte în chiar comentariul rău voitor al unor critici pe marginea piesei lui Caragiale. De la Rică Venturiano va veni dezlegarea jocului furtunos, când, în final, îşi va afirma dominaţia nu numai asupra domeniului spiritual în calitate de mentor politic al cititorilor săi; i se vor subordona, prin căsătorie, familia şi proprietatea"[2]. în fine, Mircea Iorgulescu observă absenţa „conştiinţei păcătuirii - în termenii lui Paul Zarifopol" din lumea personajelor lui Caragiale. La nivelul limbajului se constituie, în consecinţă, „o formă particulară, foarte specifică, de dublu limbaj. Aceeaşi faptă poate fi ori un păcat, ori un merit, fiind şi una şi alta deodată. Edificiul minciunii are capacitatea miraculoasă de a-şi încorpora tot, inclusiv adevărul. Este adevărat că legătura de gât descoperită de Jupân Dumitrache în pat aparţine lui Chiriac, dar acest adevăr serveşte ca dovadă absolută a fidelităţii Vetei şi a cinstei tejghetarului; evidenţa nu este, în acest caz ca şi în altele, doar negată, contestată, este transformată în contrariul ei. Momentul este unul din cele mai caracteristice pentru acţiunea de instituire a mistificării şi auto-mistificării. [...] Orbirea lui Jupân Dumitrache este definitivă, dar el este convins că s-a «lămurit». De faţă la această uluitoare metamorfoză a realităţii în iluzie, Ipingescu, reprezentant al secţiei, al ordinii şi al legii,

[1] V. Fanache, *Caragiale,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, p. 118-119.

[2] Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982, p. 116.

o întăreşte şi o girează; replica lui, «Rezon!», ultima replică a *Nopţiifurtunoase,* are valoarea simbolică a unui sigiliu"[1].

Prietenii n-au avut decât a regreta că un proiect de comedie în care personaje din *O noapte furtunoasă (Jupân Dumitrache, Chiriac* ş.a.) apar într-o nouă postură, evoluată. Paul Zarifopol notează, în prefaţa la ediţia sa din 1930, că în păstrarea dnei Alexandrina I. L. Caragiale se aflau „şase caiete sau foi răzleţe cuprinzând schiţe şi proiecte pentru o comedie, care avea să se intituleze *Titircă, Sotirescu etCo.,* sau *High-Life"*[2].

Faţă de textul de bază, din volumul *Teatru* (1889), reţinem următoarele deosebiri semnificative din „Convorbiri literare".

După Tabloul I:

„Scena înfăţişează o răspântie din Dealul Spirii, din strada Marcu Aureliu în strada Catilina. La dreapta un loc viran, în fundul căruia se vede magazia cea mare de cherestigirie a lui Jupân Dumitrache: blăni, grinzi, scânduri, tinichele, şiţe, laţe, araci şi toate articolele atingătoare de această ramură a comerţului naţional. în stânga case înşirate; în planul din urmă, casa cu două etaje în meremetiseală a lui Jupân Dumitrache. în fund trece uliţa Catilina, în care răspunde cherestigiria; se vede la o parte cantorul şi prăvălia lui Jupân Dumitrache, iar la cealaltă o poartă mare cu uluci deschisă de perete, care duce în curtea magaziei. Dinaintea cantorului se află o laviţă, pe care la ridicarea perdelei şed Jupân Dumitrache şi Nae Ipingescu".

După Tabloul II:

„(Scena înfăţişează o odaie de mahala, în catul de sus al casei lui Jupân Dumitrache. Uşă în fund dând în sala de intrare; de amândouă părţile uşii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn şi paie. La dreapta, în planul din urmă, un pat acoperit

[1] Mircea Iorgulescu, *Marea trăncăneală. Eseu despre lumea lui Caragiale,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, p. 48 şi 50.

[2] Paul Zarifopol, *Prefaţă,* la *Opere* I (1930), p. XIII.

cu velinţă. La stânga, în planul din urmă, o fereastră ce dă pe schelele de la aripa casei. Cu un plan mai în faţă o uşă ce răspunde într-o altă odaie. Lângă patul din dreapta, pe planul al doilea, altă uşă. înaintea patului, o masă cu un scaun. în fund, răzemată de fereastră, o puşcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea. între fereastra ce dă pe schele şi uşa din stânga, un scaun.)"

în monologul lui Spiridon, după „Ce are el cu mine?" urmează fragmentul:

„Toată ziulica tot de mine se leagă, tot de mine se-mpiedecă. Ce-i fac eu, face-s-ar ghem să se facă! Cum se necăjeşte de câte ceva, necazul tot pe mine şi-l varsă, lovi-l-ar vărsatul ăl băşicat! Zice că mi-e naş!... n-aş mai avea parte de aşa pramatie de naş!... (bea tutun). Auliu! dacă ar şti el unde am fost eu adineaori, când m-a trimis la tutungerie să-i cumpăr gazeta, m-ar omorî. Bine că nu i-a dat dracu-n gând să mă caute prin buzunare de tutun, că dedea peste scrisoare... De! acu ce are el cu mine, dacă trag tutun? Calic, nevoie mare! Lasă portofelul cu tutun pe masă, se face că-l uită şi-i pune semn, ca să vază îi umblu eu pân tutun; parcă eu sunt nebun să iau din portofelul lui: trage tutun de un ban şi jumătate, inigeâ-bocceâ, şapte dramuri de-o para şi când pleci îţi mai dă şi trei dramuri de dăruială. Portofelul lui nea Chiriac să trăiască! tutun de-o băncuţă... (bea ţigară şi se duce la fereastră să se uite în curte). Ce-o fi având nea Chiriac? e necăjit foc. De un ceas se plimbă pe jos. Adineaori, când am trecut prin curte, se plimba pe la poartă - vorbea singur şi se bătea cu pumnul în piept. Zic: «Nea Chiriac, am aşternut; nu vrei să te culci, că-i târziu. - Ce te-mpoartă pe tine? zice; mai ai vreo treabă? - Zic: nu. - Apoi dacă n-ai treabă, de ce nu mergi să te culci? Tu te-ai găsit să-mi dai mie educaţie ce să fac? Du-t'te culcă.» - Ce dracu era să-i fac? m-am urcat iar sus (mai fumează). Cocoana coase dincolo la mondirul lui nea Chiriac.

Când m-am dus să-i dau socoteala de la băcănie, era cu ochii roşi, parcă plângea... «Da - zic - ce ai, cocoană, de ce plângi? - N-am nimic, zice, nu plâng, mă usturä ochii, unde am lucrat mult la lumânare. - Da... dumneata mai stai mult, cocoană? - Da, Spiridoane, du-te tu de te culcă, băiete; eu mai stau, că mai am încă de lucru.» - Acu, până nu s-or culca, nu pot să mă duc, că-i foc, dacă m-o chema alde nea Chiriac şi n-oi fi aici, cum e necăjit, mă dă mâine pe mâna lui jupânul, şi vai de pielea mea!... Şi bietul ăla al cocoanii Ziţii o fi aşteptând pe maidanul lui Bursuc! Cum dracul să nu se culce nici cocoana, nici nea Chiriac! Mai nainte, cum pleca jupânul de rond, numaidecât se culcau amundoi. Acu, tocmai când îmi pasă mie, uite, de!... poftim de pleacă, musiu Spiridoane, dacă ţi s-a făcut dor de sfântul Niculaie. Atât aşteaptă jupânul... (se mai uită pe fereastră). Se plimbă mereu... (se uită pe gaura cheii la stânga). Cocoana se tot şterge la ochi, pesemne c-a început să-i vie moş Dumitru... Tot trebuie să se culce că n-au ce face... Să mai aştept... (şade iar şi aprinde ţigara)".

(p. 77) CONU LEONIDA FAŢĂ CU REACŢIUNEA
FARSĂ ÎNTR-UN TABLOU

A apărut prima dată în: „Convorbiri literare", XIII, nr.11, 1 februarie 1880, p. 409-413; în volumul *Teatru* (1889), p. 83-104. Retipărită, după „Convorbiri literare" şi fără a indica autorul, în „Timpul", V, nr. 162, 22 iulie 1880 şi nr. 163, 23 iulie 1880. Inclusă în ediţiile: *Teatru,* I (1894), p. 74-96; *Teatru. Opere complete* (1908), p. 309-328; *Opere* VI (1939), p. 57-71; *Opere,* I (1959), p. 79-97.

Textul de bază este cel din volumul *Teatru* (1889).

Mărturiile contemporane despre farsa într-un tablou *Conul Leonida faţă cu reacţiunea* sunt puţine. Jurnalul lui Maiorescu

consemnează lectura[1] la „Junimea", în toamna anului 1879 („Mica farsă a lui *Caragiale* «Conul Leonida faţă cu reacţiunea"), fără vreo altă indicaţie specială. La fel de puţine sunt informaţiile despre data primei reprezentaţii, care, după o precizare a aceluiaşi Titu Maiorescu, făcută în studiul din 1885, consacrat comediilor lui Caragiale, a avut loc „pe o scenă de mâna a doua"[2], iar comedia „nu a plăcut". Precizări legate de locul premierei şi cea dintâi distribuţie a cules Şerban Cioculescu din amintirile, editate târziu, ale lui Const.I. Nottara, „unul din cei mai marcanţi protagonişti ai teatrului caragialian, totodată directorul său de scenă"[3]: „Repetiţiile la piesele lui Caragiale nu se făceau în modul cel obişnuit, mai ales că mie mi-a căzut plăcuta însărcinare să le montez pe toate, afară de *Noaptea furtunoasă,* la premieră. Dar la reluare, fiindcă eu jucam pe Chiriac, au fost lăsate repetiţiile în grija mea. Afară de cele patru piese: *Noaptea furtunoasă,* unde jucam pe Chiriac, *Scrisoarea pierdută,* în care aveam rolul lui Tipătescu, *D-ale carnavalului,* în care personificam pe Nae Girimea, iatr în *Năpasta* am creat pe *Ion Nebunul,* pe *(sic.)* a cincea piesă, *Conul Leonida faţă cu reacţiunea,* nu jucam, dar am montat-o eu la teatrul de vară şi la grădina Raşca, în iulie 1881, cu răposaţii actori: Hagiescu, în Conu Leonida, şi Mateescu, în Efimiţă". Eminentul editor consideră că „asupra datei stăruie o îndoială, după verificarea în periodicele timpului, care n-a dus la nici un rezultat"[4]. Cert este că spre deosebire de celelalte mari comedii, premiera acesteia nu s-a desfăşurat pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, în al cărui spaţiu va

[1] Titu Maiorescu, *însemnări zilnice,* I, (1855-1880), Bucureşti, Socec, 1937, p. 329.

[2] Titu Maiorescu, *Comediile d-lui I.L. Caragiale,* în *Opere,* II, Bucureşti, 1984, p. 39.

[3] Cf. nota, în I.L. Caragiale, *Opere,* I, 1959, p. 562-564.

[4] *Ibiddem.*

pătrunde însă, deşi mai târziu, cum reiese din cronicile dedicate spectacolelor de la 1912 (Festivalul Caragiale), care vorbesc de o „reluare" pe întâia scenă, cu o nouă distribuţie. între alţi cronicari citaţi de Şerban Cioculescu în nota sa, Emil D. Fagure vorbeşte de un interval de două decenii („Nu am văzut de douăzeci de ani încoace coana Efiniţă şi conu Leonida ca Niculescu şi Brezeanu..."), cu sugestia altei distribuţii. De unde concluzia editorului: „Din aceste texte reiese foarte clar că în curs de douăzeci de ani *Conul Leonida* a mai fost reprezentat pe scena Teatrului Naţional, dar cu o echipă inferioară celei din 1912". (N. Hagiescu încetase din viaţă, în 1891, descompletându-se astfel „echipa primilor creatori" ai rolurilor).

Superba sumeţie teoretică a conului Leonida nu şi-a epuizat încă misterul; mai mult, veacul care a trecut de la naşterea lui estetică a potenţat misterul celebrului personaj, elevându-l la rangul unui mit: un mit ironic, un mit negativ, ca atâtea altele cu care ne-a dăruit Caragiale. „Mica farsă a lui Caragiali, *Conul Leonida faţă cu reacţiunea",* cum era lapidar consemnată în jurnalul maiorescian la momentul lecturii ei în cenaclul „Junimii", reprezintă, în fapt, o sinteză realizată cu o economie de mijloace aproape neverosimilă, un punct nodal al edificării unei „mitologii" caragialeene: momentul suprem ironic al „furorii politice".

La o primă aproximare, Leonida ar reprezenta un caz de alienare, poate de evaziune, în (prin) mitul politic; personajul istoriseşte şi teoretizează evenimente politice, implicându-se evocativ şi ipotetic în desfăşurarea lor. „Istoriile" sale politice au sensul unei recuperări de vitalitate şi eroism: evocând Istoria, Leonida recuperează un timp trecut, şi recuperează şi „reconstruieşte" existenţa. însă, aceasta se produce într-o situare anacronică a eroului: uitat de istorie, în „istoriile" şi „teoriile" politice cu care-şi îndoctrinează consoarta, el îşi

alcătuieşte spaţiul de securitate cetăţenească, politică, umană, mereu ameninţată de spectrul etern-prezentei reacţiuni.

Scena I ni-l prezintă pe erou confortabil instalat în miturile sale, ba chiar în posesia unui ideal „măreţ".

Scenele următoare, confruntându-l cu realitatea în forma ei banală şi derizorie, dezvăluie condiţia eroului: mirajul propriei ipostaze cronice durează exact atât cât durează „teoriile" sale politice, cât timp realitatea e supusă şi nu contrazice ordinea instaurată de cuvinte. în felul lui, Leonida este un depozit de înţelepciune. Cuvintele „mari", „vorba mare", „memorabilă", pentru care respectul său este neţărmurit („Patru vorbe", numai patru, da'vorbe, ce-i drept!), îl transferă într-un spaţiu utopic şi abstract, erou domestic al idealităţii. în acest spaţiu, intransigenţa conului Leonida este, într-adevăr, eroică. Nefiind un veritabil reflexiv, „eroul" nu e nici un abatic; beatitudinea vizionară, situată în cadru domestic şi având un suport senil, îi dă, însă, o alură, o statură în sine tragică. Am sugera, de aceea, considerarea lui în dublă ipostază: tragică şi parodică. De altfel, statutul personajului rămâne aşa: o stare de echilibru, de intermediere, permanentizată în această poziţie duplicitară, indecisă şi ezitantă în cele din urmă. Mereu periclitat de demascare, mereu păstrat la limita sublimului vizionarism politic, conul Leonida e un ecou al miticului rege spartan şi al revoluţionarului republican, o imagine care se inversează singură în propria ei transparenţă. „Teoria" sa despre ipohondrie rămâne, în acest sens. cheia farsei: „Ei! domnule, câte d-astea n-am citit eu, n-am păr în cap! Glumeşti cu omul! Se-ntâmplă... (cu *tonul unei sigure teorii)* că fiindcă de ce? o să mă întrebi... Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-ştiu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee: a intrat la idee? fandacsia e gata; ei! şi după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, fireşte, şi nimica mişcă". „Teoria" este „oglinda magică" a existenţei

lui Leonida, iar momentul citat, punctul de distorsiune psihologică al unei existenţe.

în logica farsei, teoriile politice duc firesc la autoiluzionare, ea fiind valabilă şi după confruntarea cu realitatea, care, convertită parcă la un statut ironic, o confirmă: „Tot vorba mea, domnule!" Conul Leonida rămâne ceea ce este, anume: propria sa paradă, enigmatică şi transparentă, semeaţă şi modestă, inconştientă şi având, totuşi o raţiune, impunându-se printr-o misterioasă forţă de a antrena simţurile şi spiritul într-un joc morganatic, seducător şi neliniştitor. Personajul nu e lipsit de metafizică, poezie, erosim; ele sunt numai deviate, abstrase narcisiac din real.

Ironia apare aici ca stare a lumii şi eroul nostru, în consecvenţa naturii sale, o perpetuează, metamorfozându-se într-un avertisment, un semnal de alarmă pentru raţiune: starea de vegetaţie a personajului e un „somn al raţiunii", care, evident, naşte monştrii reacţiunii. Farsa sfârşeşte, logic, cu Leonida „plin de triumful teoriei"; respectiv, structura personajului nu s-a modificat, situarea lui în lume rămâne identică: clipa furtunoasă care a tulburat apele calme ale vieţii sale nu a făcut altceva decât să dea contur unor sentimente şi gesturi, fixându-le, izolându-le într-o demnitate sculpturală. „Furoarea politică" şi-a dobândit astfel prin conul Leonida un monument nepieritor, edificat, e adevărat, în negativ, dar în termenii umanităţii stricte, în conture generice. Un monument bufon şi vizionar, incomod şi provocator, incitând râsul, dar şi plăcerea de a-l privi ca pe un simbol grav.

Ca majoritatea eroilor comediografiei caragialiene, conul Leonida e un termen într-o alegorie comică a umanităţii generice, un termen într-o interpretare a lumii prin simboluri deschise, în regimul ironiei, îndeosebi al ironiei ca joc perpetuu al opoziţiilor. Este teritoriul în care excelează Caragiale. Eroii emblematici ai comediilor sale ilustrează frecvent următoarea

situaţie definitorie: nu înţeleg ce se petrece în imediata lor apropiere, dar „înţeleg" lucruri mult mai „înalte", trăiesc adică, vehiculaţi între „orbire" şi „iluminare", între finitudine şi infinitudine, între creaţia de sine şi aneantizarea de sine. De altfel, personajele comice caragialeene *există* atât timp cât durează competiţia lor, prin discurs ori naraţie, cu realitatea sau, poate mai exact, competiţia cu o imagine specifică, individualizată a realităţii pe care fiecare dintre ele caută s-o impună cu inflexibilă autoritate. Elanul discursiv este semnul elanului lor vital; dezlănţuit pân la delir, discursul (ca „istorie" sau ca „teorie") al eroilor caragialeeni tinde să substituie realitatea, devine el însuşi o realitate emblematică, am putea spune tipică, exponenţială.9

(p. 97) O SCRISOARE PIERDUTĂ

COMEDIE ÎN PATRU ACTE

A apărut prima dată în: „Convorbiri literare", XVIII, nr.11, 1 februarie 1885, p. 425-448 (actele I şi II), nr.12, 1 martie 1885, p. 461-476 (actele III şi IV); volumul *Teatru* (1889), p. 105-264. Inclusă în ediţiile: *Teatru,* I (1894), p. 97-239; *Teatru. Opere complete* (1908), p. 77-206; *Opere,* VI (1939), p. 73-171; *Opere,* 1 (1959), p. 99-221.

Textul de bază este cel din volumul *Teatru* (1889).

O scrisoare pierdută este gata, după o mărturie epistolară a autorului, în septembrie 1884. Caragiale îl anunţa despre aceasta pe Titu Maiorescu, printr-o carte de vizită: „Piesa este *gata toată./* Când poftiţi să săvârşim botezul după datine?/ Al dv., I.L. Caragiale"[1]. Lectura comediei în cadrul „Junimii" s-a desfăşurat în octombrie, lună în care a avut loc şi primirea piesei

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere,* VII, 1942, p. 239.

la Teatrul Naţional. O ştire din bilunarul „Doina", apărută la 15 octombrie, consemnează faptul: „Piesa d-lui Caragiale intitulată *O scrisoare pierdută* s-a citit la teatru şi a fost primită cu aplauze"[1]. Premiera absolută a comediei pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti are loc marţi, 13 noiembrie 1884, în prezenţa reginei. Pentru starea de spirit a dramaturgului în preajma primei reprezentaţii şi pentru atmosfera premergătoare evenimentului, sunt elocvente rândurile pe care i le trimitea prietenului său ieşean, Petre Th. Mussir: „Am primit scrisoarea ta şi mă grăbesc a-ţi răspunde, rugându-te chiar de la început a nu neglija cumva să-mi răspunzi. «Scrisoarea pierdută» se joacă pentru întâia oară *marţi 13 noiembrie.* Acuma, răspunde: puteţi veni pentru întâia sau voiţi să rămâneţi pentru la a doua. Mie, se-nţelege, mi-ar plăcea să fiţi la întâia. Ia vezi tu ce e de făcut, şi spune-mi, să ştiu şi eu ce fac. în ziua plecării voastre de acolo daţi-mi o depeşe; vin să vă iau de la gară. Pe aici multe se vorbesc despre piesa mea: unii îi promit succes enorm, serii lungi de reprezentaţii, alţii nu-i acordă mai mult de trei-patru. Unii speră că o să cază cu desăvârşire, pe câtă vreme alţii desperă că cu piesa asta mă fac, nu cumva, om. Ia ghici tu ce părere dintre aste toate împărtăşesc eu? Nu-i aşa că am oleacă de dreptate să împărtăşesc desperarea acestora din urmă? - în sfârşit! ce-o da târgul şi norocul! Mai este o săptămână şi-mi văz visul cu ochii. Până atunci sunt extra-nervos. Sfera intelectuală în care m-a pus piesa aceasta, mai ales de când cu banchetul «Junimii», şi după aceea cu repetiţiile ei care merg din ce în ce mai bine, mă face incapabil să mai urmez viaţa de la fabrică[2]; aşa încât ori îmi dă Directorul General un alt loc în Administraţia Centrală - lucru la care se opun multe lichele, - ori sunt silit să demisionez, şi să mă pun cu burta pe lucru pentru ca înainte de 15 ianuarie să termin o altă piesă

Cronica, „Doina", I, nr. 27, 15 octombrie 1884, p. 6.

Caragiale lucra la Regia Monopolurilor Statului.

începută. Cu ceea ce voi lua de la «Scrisoarea pierdută» şi cu premiul de la 15 ianuarie (1200 lei), pe care dacă mă prezint la concurs, am toate şansele a-l câştiga, mi-aş putea încropi viaţa până la o eventuală politicească înjghebare. Ce zici de asta?

Mai cu seamă ce zici 13 noiembrie, marţi? Veniţi? Să v-aştept? Răspunde. Complimente la toţi (ai catalogul, nu ţi-i mai înşir), mai cu seamă lui Mortzun şi Panu (hors catalogue).

al tău *I.L.Car."*[1].

Referitor la această scrisoare şi la „convocarea prietenilor", reţinem observaţia pertinentă a lui Şerban Cioculescu: „Convocarea prietenilor are caracterul unei mobilizări, în vederea unei bătălii ce trebuie câştigată"[2]. Eminentul editor şi critic a cules din amintirile lui I. Suchianu, prieten intim al lui Caragiale, amănuntul despre existenţa unei cabale pusă la cale de duşmanii dramaturgului:

„Cabala nereuşită de la prima reprezentaţie a *Scrisorii pierdute* n-a dezarmat pe caracuda literară, ei au făcut socoteala că orice piesă, cu cât are o serie mai mare de reprezentaţii cu atât i se împuţinează publicul, şi s-au pus să aştepte săli pe jumătate goale, ca s-o poată fluiera nepedepsiţi de nimenea"[3].

Premiera a fost un succes consemnat de presă în rubricile de informaţii şi în cronicile dramatice. Ecourile sunt numeroase şi, uneori, contradictorii în ce priveşte judecata de valoare asupra piesei. Ele semnalează neobişnuita afluenţă a publicului la seria de douăsprezece spectacole consecutive, comentează distribuţia şi jocul actorilor. în această privinţă, însemnările[4]

[1] Scrisoare din 5 noiembrie 1884, cf. *Opere, VII, Corespondenţa,* 1942, p. 529-530.

[2] Cf. *Nota,* la *Opere,* I, 1959, p. 590.

[3] I. Suchianu, *Diverse. însemnărişiamintiri,* 1933, p. 57-62.

[4] în „Voinţa naţională" nr. 106, 17 noiembrie 1884, nr. 107, 18-19 noiembrie 1884; nr. 110, 23 noiembrie 1884 *(Cronica teatrală).* întrucât Şerban Cioculescu dă, în notele la ediţia citată, un amplu dosar al problemei, facem cuvenita trimitere la paginile 580-634.

lui Ascanio (Dumitru C. Ollănescu) se detaşează prin amploare şi acurateţe. Reluăm câteva paragrafe, edificatoare pentru prima distribuţie şi tipul de exigenţe al unui cronicar specializat:

„D. *Ion Panu,* a jucat pe Agamiţă Dandanache cum rar l-am văzut jucând într-un rol atât de puţin *marcant* ca text şi acţiune. Numai apariţiunea sa pe scenă-ţi dă ideea despre nemăsurata dobitocie înfumurată ce se ascunde sub pălăria de paie a «luptătorului de la *paze şi opt, neicusorule».* Minunat pentru un rol pe care numai Millo l-ar fi jucat tot astfel ca d-sa".

„D. *Ioan Petrescu* a făcut din rolul lui Zaharia Trahanache un adevărat tip, care va rămânea în activul său artistic ca o creaţiune deplină din toate punctele de vedere. D-sa din ce în ce dezveleşte mai mult talent de observaţiune: înţelege, vorbeşte şi joacă măsurat şi cu mult natural. Chipul cum spune pe *«aveţipuţintică răbdare»* este mai cu osebire minunat, fiindcă dacă n-ar varia la fiecare moment intonarea şi intenţiunea, aceste cuvinte, care se repetă mai la tot minutul în rolul d-sale, ar deveni de o monotonie neiertată şi n-ar produce efectul pe care autorul l-a ascuns în înţelesul lor".

„D. *I. Niculescu* a reuşit să facă o foarte bună creaţiune din rolul lui Caţavencu cel atât de intrigant, de arogant şi de îndrăzneţ, pe cât de mişelnic şi de umilit după împrejurări. D-sa însă să aibă grijă de a-şi modera intonările, mai ales în discursul din actul al III-lea, căci altfel ajunge să strige prea tare, ceea ce nu e permis sub nici un cuvânt pe scenă".

„D. *A. Catopolu* joacă bine rolul lui Farfuridi şi l-ar juca desigur şi mai bine, dacă nu ar avea o vădită tendinţă de exageraţiune, de care trebuie să se ferească cu orice preţ. De altfel, nu are nevoie de aceasta, rolu-l poartă pe sus fără de a mai avea nevoie d-sa să-i mai pună aripi împrumutate".

în rolul lui Tipătescu: „D-nul *C. Nottara* [...]. La început rece şi cam jenat, în actul al II-lea a fost bine de tot în scena cu Caţavencu, precum şi în scena cu Zoe. Am dori să-l vedem mult mai vioi şi mai cu tragere de inimă în scenele cu neica

Zaharia, care sunt cele ce au mai multă trebuinţă de a fi puse în relief".

„Aşa d-na *Aristizza R. Manolescu,* care a avut atâtea succese în roluri de caractere deosebite, a obţinut încă unul mare şi bine meritat în acela al cucoanei Zoe Trahanache. Duioasă, pasionată, vioaie, când blândă şi rugătoare, când încruntată şi ameninţătoare, d-sa a ridicat pe biata Zoe pe un adevărat piedestal, de pe care părea că domină, după cum i se cădea... "

„D. *Ştefan Iulian* a jucat într-un chip admirabil de natural, de adevăr şi de convingere rolul poliţaiului Ghiţă Pristanda. Priviţi-l ca tip de om trecut prin foc şi prin apă, cu mijlocul şi gâtul înmlădiate de atâtea încovoieli înaintea celor mai puternici, cu ochiul aprins de un foc silnic dar indispensabil *misiei* cu care este însărcinat, aci ţi se pare că este convins de ce spune, aci se schimbă şi pe faţă-i înfloreşte cea mai învederată îndoială sau nedumerire după cum împrejurările şi cei mai mari o cer. Port, mişcare, vorbă, intonare şi atitudine, tot este desăvârşit".

Despre rolul Cetăţeanului turmentat, jucat de M. Mateescu: „Un singur lucru auzeam imputându-se acestui *stimabil cetăţean,* abuzul ce face de sughiţul caracteristic al stării în care se află şi care-l face să fie mai trivial decât l-a închipuit autorul. Mai întâi, aşa cum este jucat, rolul acesta împrăştie atâta veselie şi face atât de cu bună inimă pe public să râdă, încât mărturisesc că nu am fost izbit de inconvenientul de mai sus şi că chiar de mi s-ar fi părut ceva în felul acesta, nu mi-ar fi displăcut, atâta de cu măiestrie a ştiut *Mateescu* să-l învăluie în jocul său natural, sincer şi plin de nuanţe, ce scapă numai ochiului distras, ori indiferent.

Pentru mine, ca pentru pluralitatea celor ce au văzut această piesă, rolul Cetăţeanului turmentat - o adevărată

piatră scumpă a giuvaerului acestuia - închipuit şi jucat precum a fost, nu lasă nimic de dorit".

„Domnii *Leonţeanu, Alexandrescu* şi ceilalţi şi-au ţinut rolurile cu demnitatea cuvenită modestelor funcţiuni ce le erau încredinţate în piesă". Anton Leonţeanu a jucat rolul Brânzovenescu, V. Alexandrescu pe acela al lui Popescu, D. Dumitrescu fiind Ionescu.

Regizor a fost C.I. Nottara, însă „fiecare actor a creat tipul aşa cum i-a arătat autorul că-l vede". încă un amănunt care îşi are importanţa sa: unii actori au deţinut rolurile din distribuţia premierei vreme îndelungată (ex.: Iancu Niculescu, Iancu Petrescu).

Fără a înregistra numai triumfuri, ca punere în scenă, *O scrisoare pierdută* are, probabil, cea mai bogată carieră scenică din întreg repertoriul românesc.[1]

Cuprinşi de vertijul propriilor discursuri, eroii comediei *O scrisoare pierdută* se sublimează până la esenţa inefabilă a unui limbaj aflat într-un joc a cărui regulă nu o stăpânesc ori o interpretează inocent sau într-un chip foarte personal. Aşa încât, Farfuridi, personajul cu cele maimulte „fixuri", izbuteşte incredibila performanţă de a încheia, printr-un teribil paradox, un discurs, practic, fără început constituit. La limită, „opinia" lui este imaginea parodică a unei mentalităţi moderate; după cum, discursul lui Caţavencu este replica, evident, tot parodică, venită din partea unui ins capabil „să cază la extremitate".

De altfel, cu *O scrisoare pierdută,* paleta simbolurilor comice caragialeene se diversifică şi amplifică în conformitate cu legile proprii unei viziuni artistice tot mai mult apropiate de natura barocului, prin proliferarea, asocierea, simetria sau contrastul personajelor care încep să populeze universul comic al scriitorului. Se înţelege că aspectul fantast pe care îl ia la un

[1] Valentin Silvestru, *Elemente de caragialeologie,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1979, p. 130.

moment dat pasiunea politică a eroilor *Scrisorii pierdute,* astfel diversificaţi, se datorează amplificării excesive a emulaţiei lor retorice cu realitatea.

Dacă, aşa cum observa Mircea Tomuş, „discursurile reprezintă momentul în care personajele scenei şi, de fapt, ale întregii comedii uzează mai liber şi mai firesc de limbajul lor propriu, momentul în care se înţeleg perfect, în ciuda antagonismelor care tot semn de perfectă înţelegere a respectivului limbaj sunt", atunci desprinderea lor de realitate parvine la dimensiunile ei excesive, producătoare ale comicului. Mereu somat să treacă „la cestiune", Farfuridi rămâne „fixat" în ficţiunea unei argumentaţii istorice monumentale, în ficţiunea unei istorii care încă, nici nu a venit: „într-o chestiune politică... şi care, de la care atârnă viitorul, prezentul şi trecutul ţării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte (se *încurcă, asudă şi înghite)...* încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochi aţintiţi asupra noastră, dacă mă pot pronunţa astfel, care lovesc soţietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... şi idei... subversive *(asudă şi se rătăceşte din ce în ce)...* şi mă-nţelegi, mai în sfârşit, pentru care în orce ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privinţă, poporul, naţiunea, România (cu *tărie)...* ţara, în sfârşit... cu bun-simţ, pentru ca Europa cu un moment mai înainte să vie şi să recunoască, de la care putem zice depandă (se *încurcă şi asudă mai tare)...* precum daţi-mi voie (se *şterge),* precum la 21, daţi-mi voie (se *şterge),* la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea şi la 84 şi 94, şi etcetera, întrucât ne priveşte... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă!".

Şi prudenţa lui Farfuridi, argumentată prin exemplul istoriei şi prezentată sub semnul unei imposibile alternative, şi avântul transformist al lui Caţavencu, nutrit din aceeaşi sursă, se sprijină în ficţiune, pe elementele bunei realităţi

transfigurate prin cuvânt şi ritual, prin plăcerea formulării emoţionat-participative, prin, în ultimă instanţă, seducţia viziunii politice. Nae Caţavencu, liderul „grupului tânăr, inteligent şi independent", se lansează în curentul discursului său cu o decizie şi o siguranţă de „inspirat". învolburarea limbajului său insinuează ceva din natura delirului vizionar, desprinzându-se parcă de insul şi mediul care-l vehiculează, plutind deasupra lor în timp şi spaţiu, ca enigmaticele formule ale oracolului.

Dramaturgul şi-a plasat eroul într-o stare ironică, într-o relaţie ironică, într-un joc, într-un câmp de tensiune. Ironia rezidă, aici, în raporturile pe care personajele înseşi, limbajele lor, le au între ele. Similitudinea „furorii politice" a lui Farfuridi cu aceea a lui Caţavencu şi, în ultimă instanţă, simetria discursurilor nu anulează identitatea fiecărui personaj luat în parte. Iar în progresia lăuntrică a discursurilor sunt vizibile semnele nuanţării naturii eroilor. Desigur, şi aici contează, în primul rând, conturul pe care i-l conferă fiecăruia propriul limbaj, individualizarea şi integrarea în angrenajul unei, ar spune Jean-Pierre Richard, *„parade imobile".* Exagerarea conturului, prin gest ş limbaj, nu înseamnă neapărat reducerea personajului la o dominantă; personajele caragialeene nu sunt monovalente psihologic; ele posedă o vizibilă complexitate interioară, pusă în evidenţă prin mijloace multiple. Cele două mari discursuri politice (al lui Farfuridi şi al lui Caţavencu) şi scena de intermediere (a treia), din actul al treilea al comediei, sunt elocvente în acest sens. în plus, ele pun în lumină şi decalajul dintre act şi cuvânt: aceşti retori instalaţi în iluzie concep doar acţiuni monumentale, epopeice, efemeride hiperbolice, concretizate în „prinţipuri" care poartă peste timp emblemele comice ale unei epoci.

în pofida dovezilor de realism şi de cruzime la limita imorali¬tăţii, personajele acestea devin, prin discurs, nişte fascinaţi: de

himera unei stabilităţi unanim acceptate, de idealul „progresului cu orice preţ", de renumele unei autorităţi infailibile etc. Discursul reface unitatea idilică a lumii lor şi îl scoate pe fiecare în afara alternativei punitive a moralei şi a justiţiei.

(p. 233) D-ALE CARNAVALULUI
COMEDIE ÎN TREI ACTE

A fost reprezentată întâia oară la Teatrul Naţional din Bucureşti, luni, 8 aprilie 1885.

Textul a fost publicat în „Convorbiri literare", XIX, nr. 2, 1 mai 1885, p. 97-131. în volumul I. L. Caragiale, *Teatru,* cu o prefaţă de D. Titu Maiorescu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp. [1889], p. 265-396; în ediţia I.L. Caragiale, *Teatru,* Iaşi, Editura librăriei Fraţii Şaraga, [1894], vol. II, p. 75-175. Reprodusă în *Opere,* VI (1939), p. 173-250, şi în *Opere,* 1 (1959), p. 223-321.

Textul de bază ales pentru prezenta ediţie e cel din ediţia Socec, 1889. Procedând astfel, i-am urmat pe cei care au îngrijit ediţiile de *Opere* din 1930-1942 şi 1959-1964, prevalându-ne de aceleaşi considerente: respectarea voinţei lui Caragiale în privinţa circulaţiei propriilor lui texte. Dramaturgul a dezavuat implicit ediţia Minerva, din 1908 (date fiind, probabil, numeroasele greşeli de tipar şi alte alterări ale textului), cerând, în toamna anului 1911, într-o scrisoare către Emil Gârleanu (care, în calitate de director al Teatrului Naţional din Craiova, proiecta reprezentarea pieselor lui Caragiale cu ocazia celei de-a 60-a aniversări a scriitorului), să se utilizeze textele din ediţiile anterioare ediţiei Minerva. Aceste ediţii sunt cele de la Socec şi de la Fraţii Şaraga. Confruntarea lor ne-a încredinţat că textul *D-ale carnavalului* din ediţia Şaraga e cvasi-identic cu cel din ediţia princeps, de la Socec (sunt depistabile doar câteva,

minime, deosebiri mai ales de punctuaţie ori de grafie; le semnalăm doar pe cele mai însemnate, constând în lipsa unor cuvinte: în ediţia Şaraga, în actul I, scena I, din explicaţia lui Iordache despre înşelătoria spiţerului, lipseşte „ori *că ne-a luat bilete"*; tot în actul I, în scena II, în a doua replică a lui Iordache, în ediţia Şaraga e tipărit: „Dar dacă vine târziu, eu *ce fac?"* etc., în vreme ce în ediţia Socec citim: „... eu *ce să fac?').*

Diferenţele dintre textul din „Convorbiri literare" şi cel din ediţia Socec, destul de numeroase, dar mărunte, sunt indicate detaliat în ediţiile critice, la *Note şi variante,* respectiv, în *Opere,* VI (1939), p. 539-541 şi în *Opere,* I (1959), p. 654-657. O comunicăm aici doar pe cea mai consistentă dintre ele: pasajul „întâmplă-se orice. O să mă dea la juraţi...«Ţi se va ierta mult, căci ai iubit mult!»... Mi se va ierta mult, pentru că juraţii sunt din popor, nu sunt tirani, n-au obiceiul să condamne... Dar ea? unde este ea? care mi-a cauzat traducerea? să nu pot eu adică să dau ochi cu femeia asta! Dar Crăcănel când o afla toate cum devin... Să pierz pe mangafaua!... *(oprindu-se)* Mi se pare c-am auzit ceva... Ce să fie?", care apărea, în „Convorbiri literare", în prima replică a Miţei din scena V a actului III (după: „Da, sunt o cremenală..."), a fost eliminat în volum (poate în urma unui reproş formulat de Gherea în cronica din care cităm ceva mai jos). Relevăm şi că, în revistă, în lista personajelor (PERSOANELE), citim: „IANCU PAMPON", *ce-i mai zice şi «Conţina cu 5 Fanţi»,* „DIDINA MAZU, nihilistă din Bucureşti, „MIŢA BASTON", *republicană din Ploieşti".*

încă o observaţie privind textul: până la un punct, în textul; de bază, în replicile Miţei e utilizată forma „Ploeşti", în vreme ce în spusele personajelor celorlalte apare forma „Ploieşti". Situaţia părea să denote o intenţionalitate auctorială şi am fi respectat alternarea celor două grafii dacă ar fi fost riguros observată în textul de bază. însă, spre sfârşitul piesei, alternanţa Ploieşti/Ploieşti nu mai corespunde „regulii" care părea să se

contureze, şi devine întâmplătoare (ambele forme sunt utilizate fie de Miţa, fie de alte personaje). Aşa stând lucrurile, nu puteam decât să unificăm, adoptând peste tot utilizarea grafiei oficiale actuale - „Ploieşti", semnalând, însă, aici, acest detaliu.

O curiozitate: în *Opere,* I (1959), la sfârşitul monologului lui Pampon (actul II, scena VIII), în loc de „O mască!" (în ediţiile Socec, Şaraga şi în *Opere,* VI, 1939) e tipărit (probabil în urma unei erori?): „O mastică!". Vocabula apocrifă a fost preluată de toate ediţiile uzuale - de mare tiraj, şcolare etc. - care au reprodus textul din *Opere,* 1 (1959), şi a ajuns, bineînţeles, şi pe scenă, în rostirea actorilor.

*

Comedia *D-ale carnavalului* a fost scrisă de Caragiale în toamna anului 1884, urmând să fie prezentată la un concurs lansat de Direcţia generală a teatrelor. în „Monitorul Oficial" din 12/24 august 1884 se anunţase că: „Direcţia generală a teatrelor a decis să dea şi anul acesta un premiu de lei 1200 pentru cea mai bună piesă originală, dramă sau comedie de moravuri". Termenul pentru depunerea pieselor era ziua de 30 decembrie 1884, dar la expirarea lui a fost prelungit cu 45 de zile. Au candidat zece piese. Juriul - format din V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, T. Maiorescu, V. A. Urechiă, C.I. Stăncescu, Gr. Ventura şi C. Cantacuzino - a acordat premiul comediei lui Caragiale. Notăm că piesele care candidau fuseseră depuse, conform regulamentului concursului, fără indicarea numelor autorilor, dar însoţite de un motto care să facă posibilă identificarea ulterioară. Rezultatul concursului s-a comunicat la 25 februarie. Caragiale şi-a citit piesa în casa lui Titu Maiorescu, mai întâi la 15 februarie 1885, apoi, din nou, în prezenţa unui cerc numeros de junimişti şi invitaţi prestigioşi, la 3 martie. A citit-o, cu succes, şi în casa lui C. Nottara. Iată o mărturie despre efectul produs de acea lectură (semi-)publică:

„[...] ne strânsesem câţiva prieteni ca să ascultăm piesa./ Din întâmplare, se afla printre noi o cocoană, bună prietenă a casei, care însă era şi în strânse legături cu un membru din Comitetul Teatral (probabil C.I. Stăncescu - n.n.), care nu făcea haz de piesele lui Caragiale, zicând că sunt obscene şi mitocăneşti, şi care era un mare adept al romantismului, în mare «vogă» pe atunci. Caragiale citise actul întâi, toată lumea se prăpădea de râs. Cucoana nu zâmbea. Caragiale se tot uita la dânsa subliniind şi mai mult părţile mucalite; cucoana stă înţepată; Caragiale citea înainte, dar o fura cu coada ochiului. Când ajunse la scena din actul al II-lea, dintre Pampon şi Crăcănel, scenă de un comic irezistibil şi cocoana sta şi mai băţ, Caragiale închise piesa şi zise cu glas cavernos, muşcându-şi mustaţa din dreapta: «Nu permit manifestaţii d-astea anti-comice nici chiar Reginei Elisabeta care totuşi are scuza că nu este obişnuită cu quiproquourile limbei româneşti. Dar noi mitocanii, get-beget, ştim să învârtim limba noastră în orice fel voim»"[1].

Prima reprezentaţie a piesei a avut loc la 8 aprilie 1885, întâmplător chiar în seara când se inaugura iluminarea electrică a sălii Teatrului Naţional. Spectacolul fusese pus în scenă de C. Nottara, sub îndrumarea directă a dramaturgului. Interpretau actori renumiţi în epocă: Ştefan Iulian, Mihai Mateescu, I. Niculescu, Al. Catopol. Frosa Sarandi ş.a.

Piesa a fost fluierată la premieră în urma unei cabale organizate de cronicarul dramatic D.D. Racoviţă-Sphynx, ceea ce nu înseamnă că nu a plăcut unei părţi a publicului - autorul a fost chemat la rampă de publicul de la galerie - şi unora dintre cronicari. Cronicile din gazetele epocii au fost, cum se întâmplă adesea, contradictorii: unele elogioase, altele (mai şocante pentru cei de azi, obişnuiţi cu clasicizarea consolidată a lui

[1] Const. I. Nottara, *Amintiri din teatru,* Bucureşti, Ed. Adevărul, 1937, p. 185-186.

Caragiale) extrem de critice. Reproducem, din presa vremii, un text al cărui autor cita, cu evidentă satisfacţie, din comentariile defavorabile:

„D-ale Carnavalului, noua comedie în trei acte a dlui I.L. Caragiale, a făcut în cele două reprezentaţii ce au avut loc până acum, un *fiasco* complect. Niciodată, pe o scenă din România, o piesă n-a fost primită cu mai mare indignare - dar, ce e drept, nimeni nu îndrăznise până acum să prezinte publicului o asemenea producţie. Atât de ruşinoasă a fost căderea nenorocitei piese, încât orice critică din partea noastră n-ar avea loc, căci e greu de lovit o plăsmuire care a fost fluierată cu atâta nemilă de spectatorii lojelor şi ai primelor staluri.

Comitetul teatral e în adevăr nenorocit în alegerile sale, în premiările pe care le face. Deunăzi căzu *cu destul succes drama naţională: Fata de la Cozia* [de Iuliu I. Roşca]; astăzi premiata - cu 1500 de lei - comedie *D-ale Carnavalului,* a căzut cu o strălucire mai mare decât a luminei electrice introdusă de curând la Teatrul Naţional.

Nu ne mirăm decât de un singur lucru (şi constatăm în aceasta nedreptatea publicului nostru) cum a putut suferi celelalte «hapuri», nici mai bune nici mai rele decât *D-ale Carnavalului: O noapte furtunoasă* şi *O scrisoare pierdută".* Trebuia să fie indulgent până la sfârşit - sau să nu fie deloc.

Se vede că şi în cestiunile artistice, gândul cel bun nu-i vine românului decât la urmă de tot.

Dar... am spus că nu ne place să lovim în cei căzuţi jos. Fiind însă datori a da cititorilor o idee despre ceea ce e noua comedie reprezintată de trupa de la Teatrul Naţional, credem de cuviinţă a cita opiniunile confraţilor noştri asupra acestei piramidale şi archiobscene produceri «literare».

Aseară, scrie *Naţiunea,* piesa d-lui I.L. Caragiale, *D-ale Carnavalului* a căzut într-un chip zdrobitor.

Cu tot numele simpatic al autorului, publicul a fost atât de indignat încât în actul al III-lea a fost fluierat. Autorul a fost scos la sfârşit de către publicul galeriei în sâsâiturilor generale şi a multor fluierături.

Comitetul care a premiat această piesă cu 1 500 lei, a dovedit încă o dată nepriceperea sa».

«Aseară, zice *România,* s-a reprezintat, la Teatrul Naţional, cea de a treia piesă a d-lui Carageali intitulată: *D-ale Carnavalului.*

Pe cât au fost însă de mari laudele din ajun, pe atât şi fiascul a fost mai complet.

O viaţă de bărbierie, cu scoateri de măsele cu bătăi şi cu scenele cele mai destrăbălate ale femeilor de mahalale, a fost adusă pe scena Teatrului Naţional. Scrisă într-o limbă stricată cu toate banalităţile şi absurdităţile de pe la bariere, noua piesă nu are nici un scop, dar absolut nici unul.

Se face oarecare chef la spectacolul ei, de către publicul din înălţimea galeriei, însă, ea ar avea o reuşită mai mare şi mai sigură la marginele oraşului, nu pe scena Teatrului Naţional, unde se pretinde a se face o şcoală.

Ne mirăm cum a putut comitetul Teatrului să premieze o asemenea piesă».

«Comitetul teatrelor - zice organul social-democratic *Drepturile omului,* unul din admiratorii cei mai intuziaşti ai d-lui Caragiali - nu lasă să-i scape nici o ocaziune pentru a-şi dovedi incapacitatea.

Astfel, piesa d-lui Caragiali *D-ale Carnavalului,* premiată de onor comitet cu 1 500 lei, şi reprezintată aseară pe scena Teatrului Naţional, a făcut un fiasco complet.

Piesa a fost fluierată.

Cu toate acestea publicul, care ţine mult ca pentru un leu sau doi să vadă şi pe autor, a strigat pe autor, care a ieşit.

Drept să spunem, nu se aşteptase la o aşa cădere. D. Negruzzi se poate consola acum, căci este în bună companie».

România liberă, organul salonului-uzină în care se fabrică aceste produceri, constată numai că *D-ale Carnavalului* n-a avut *atâta* succes ca celelalte comedii ale d-lui Caragiali; - dar acest *atâta* din partea organului *Junimii* e mai elocinte decât tot ce s-ar putea zice în privinţa piramidalei produceri.

Se vede, în sfârşit, că nici la noi urciorul nu merge de multe ori la apă!"[1].

D.C. Olănescu-Ascanio, într-o lungă cronică - tot „negativă" - opina, între altele, că „Sunt cuiburi de infecţiune fizică şi morală pe care este un mare pericol de a le scormoni şi desface în faţa lumii, şi dacă nu din alte consideraţiuni, decât cel puţin din acelea ale interesului ce fiecare din nou cată să ia pentru starea cea atât de precarie în care ne aflăm din amândouă aceste puncte de vedere, tot ar trebui să punem o bună măsură măcar în predilecţiunea ce ne-ar da îndemn de a le cerceta mai de aproape. Nu voiesc să zic că această producţiune scenală este tendenţioasă. Am prea multă consideraţiune pentru fineţea şi francheţea talentului celui ce-a scris-o, pentru a-i presupune această intenţiune, ea însă este searbădă, fără miez şi lipsită de acea sănătoasă şi vioaie veselie care trebuie să însufleţească şi care este aproape singura scuză a existenţei unei farse pe o scenă oarecare"[2]. Gherea, în principiu favorabil lui Caragiale şi admirator al precedentelor comedii ale acestuia, avea şi el serioase obiecţii (decurgând, unele, dintr-o lectură poate excesiv de „politizată"): „Aşteptarea noastră a fost [...] înşelată. în *D-ale Carnavalului*d. Carageali nu ne dă deloc icoana fidelă a mahalalei, cade în farsă, ne dă

[1] Binoclu, *Teatrul Naţional,* în „Telegraphul", XVI, nr. 3861, 13 aprilie 1885, p. 3. („Curierul teatral").

[2] Ascanio, *Recensiuni dramatice,* în „Voinţa naţională", II, nr. 226, 18 aprilie 1885, p. 3.

un vodevil francez localizat, cu multă acţiune, cu vorbe de spirit, dar cu o aproape completă lipsă de zugrăvire psihică a stratului societăţii adus pe scenă. din cauza alergării după vorbe de spirit, care să facă pe public să râdă, autorul cade în exageraţiuni neînţelese şi în imposibilităţi. [...] Desigur că [...] este foarte natural ca Miţa să-i scrie lui Nae «vino să-i tragem un chef», ori să ceară «miş-maş» etc. Dar cum se potriveşte miş-maşul cu monoloagele uimitoare din scena a IX-a, actul I: «Ai uitat că sunt fiică din popor şi că sunt violentă? ai uitat că sunt republicană, că în vinele mele curge sângele martirilor de la 11 februarie (formidabil), ai uitat că sunt ploieşteancă!?...» [...] Şi după «vitriolizarea» Catindatului, tot aceeaşi Miţa Baston, care se credea *tradusă* în loc de *trădată,* care zice *fidea* în loc de *fidelă,* tot acea Miţa ne vorbeşte în chipul următor:

«O să mă deie la juraţi... Ţi se va ierta mult, căci ai iubit mult; mi se va ierta mult pentru că juraţii sunt din popor, nu sunt tirani, n-au obicei să condamne.»

Ce sunt toate acestea decât exageraţiuni ridicule, scrise cu o îndoită ţintă: mai întâi de a-şi arăta ideile sale conservatoare şi de a ridiculiza frazele democratice, iar pe de altă parte pentru ca să capete aplauzele galeriei. Dar bătăile cu care este plină comedia, ce sunt altceva decât concesiuni făcute publicului ignorant, care admiră bătăile clovnilor de la circ? Nu din acest punct de vedere trebuie să scrie un *artist.* într-o comedie în trei acte, am numărat până la 10 bătăi pe scenă. Nu e vorba, bătaia este înrădăcinată în moravurile noastre, dar 10 bătăi în trei acte e prea mult, foarte mult chiar"[1]. Criticul conchidea totuşi: „Deşi găsim multe defecte în *D-ale carnavalului,* nu-i negăm însă cu totul meritul, nici acţiunea foarte vie, nici spiritul. în

[1] I. Gherea, *Caragiale fluierat,* în „Drepturile omului", I, nr. 89, 24 mai 1885, p. 2.

orice caz, piesa d-lui Carageali este cu mult superioară enormei majorităţi a pieselor dramaturgilor noştri sentimentalişti"[1].

Nu putem, fireşte, întocmi aici un „dosar" complet al receptării piesei în epoca reprezentării ei în premieră şi în anii următori. Există lucrări de istorie literară şi de istorie a teatrului care oferă celor interesaţi o bogată informaţie asupra acestui subiect. Esenţial este să relevăm că i se imputa, de către detractori, cu o pudibonderie filistină, trivialitatea (limbajului, situaţiilor) şi imoralitatea (conflictului, a situaţiilor sufleteşti etc.), reproşuri la care se adăuga, chiar din partea unor admiratori ai celorlalte comedii ale lui Caragiale, contestarea realismului tipologiei prezentate. Piesei i se găsea uneori „scuza" (implicit micşorătoare!) că era doar o „farsă" fără pretenţii. în epocă, despre chestiunea moralităţii şi a trivialităţii în artă - cu referire specială la comediile lui Caragiale - s-a pronunţat cu sagacitate, în termeni valabili în esenţă şi astăzi, Titu Maiorescu, în articolul *comediile d-lui I.L. Caragiale* (1885). însă chiar şi Maiorescu care-l apăra pe dramaturgul Caragiale de neavenitele acuzaţii de imoralitate şi vulgaritate, aşeza *D-ale Carnavalului* mai prejos decât alte comedii ale aceluiaşi autor: „Valoarea va fi mai mare sau mai mică după însemnătatea mai mare sau mai mică a caracterelor prezentate, a conflictului, a situaţiilor. Şi în această privinţă am simţit şi noi, ca toată lumea, diferenţa de valoare în diferitele comedii ale d-lui Caragiale; şi noi credem, de exemplu, că *O scrisoare pierdută* este superioară farsei *D-ale carnavalului*"[2].

Exegeza avea să depisteze, în timp, în „farsa" lui Caragiale semnificaţii mai profunde şi mai „grave". Acest proces de „redescoperire" a piesei *D-ale carnavalului* s-a accentuat în special în ultimele trei decenii, în corelaţie cu evoluţia

[1] *Ibidem.*

[2] Titu Maiorescu, *Comediile d-lui Caragiale,* în „Convorbiri literare", XIX, nr.6, 1 septembrie 1885, p. 461.

sensibilităţii contemporane şi pe măsura identificării unor noi unghiuri de lectură. Reproducem în cele ce urmează, *in extenso,* o foarte consistentă şi strălucită interpretare a lui Florin Manolescu, care exploatează convingător referirea la „textul" realităţilor din vremea lui Caragiale, procedând apoi la relevarea unor sensuri existenţiale majore:

„După cum se vede, în proporţii diferite, oferta unei teme complexe, care priveşte standardul moral al unei lumi sau tehnicile rafinate prin care această lume poate fi controlată, se sprijină la Caragiale pe factologia colorată a temelor «uşoare», adulterul cu toate încurcăturile lui, anecdotica şi stilul de viaţă al oamenilor de la «mahala» sau cultura de ziar, care dă tuturor evenimentelor şi teoriilor celor mai complicate, dimensiunea faptului divers şi adâncimea unor superstiţii imposibil de combătut. Privite cu dispreţ, elementele din circuitul culturii sau al literaturii triviale au fost până acum tratate cu superficialitate şi considerate cel mult ca ingrediente pitoreşti de decor. în realitate, ele trebuiesc citite cu atenţie şi interpretate, căci la Caragiale, ca la toţi scriitorii excepţionali, *amănuntele* îşi dezvăluie adevărata lor funcţie, numai în măsura în care sunt proiectate la un alt nivel al textelor, decât cel imediat vizibil.

Oferta multiplă, căreia îi corespunde de fiecare dată un sistem complex de relaţii intertextuale, poate fi mai uşor urmărită în *D-ale Carnavalului,* unde înainte de a se ajunge la semnificaţia morală a promiscuităţii sufleteşti, a minciunii şi a împăcării, ca formă generală de viaţă, ceea ce se vede cu uşurinţă, stârnind împotrivirea spiritelor «bine educate» este spectacolul pitoresc al carnavalului popular şi cazuistica ameţitoare a teoriilor ştiinţifice degradate, care capătă pentru profani forţa de convingere a unor mituri.

Curios este că deşi a scandalizat atâta prin caracterul ei popular şi frivol, înainte de a fi o metaforă, *carnavalul* a fost

una dintre cele mai realiste şi mai accesibile teme ale epocii lui Caragiale. Dar dacă pe vremea lui C.A. Rosetti, în 1846, în timpul carnavalului *«toate clasele»* erau *«una[1]»* şi *balul mascat* ţinea de stilul normal, în ceva mai mult de un deceniu, această formă de joc colectiv s-a diversificat, cunoscând o variantă populară, ca tipic spectacol al mulţimii, şi o variantă «oficială», în sala Bossel sau în saloanele Teatrului Naţional.

în 1858, N.T. Orăşanu a schiţat o *Revistă a carnavalului sau cronica balurilor mascate,* în *Misterele mahalalelor,* oferindu-ne toate amănuntele din recuzita de mai târziu a piesei lui Caragiale:

«Avem, cu voia d-voastră, în anul acesta, opt baluri mascate, divizate de onorabila poliţie în baluri de I-a, a II-a şi a III-a ordină, sau baluri nobile, semi-nobile, baluri de societate şi baluri de rând.

Balurile de întâia ordine sau nobile sunt: Balul din fosta sală Slătineanu, peste drum de biserica Sărindari, şi balul din sala Bosel, peste drum de d-n Oteteleşanu.

Balurile de a doua ordine, sau semi-nobile sunt: balul de la Pomul verde (Hagi Tamizu sau Hanu roşu) pe uliţa Moşilor şi Herasca, lângă Sf. Apostoli, cu firma la drumul de fier (Eisenbahn).

Balurile de societate se dau numai în sala Bilcek, peste drum de şcoala militară, în acelaşi local unde în cele-alte zile găseşti cafeneaua de Pesta.

Iar balurile de a III-a ordine sau balurile de rând, sunt: balul lui Ianoş [...] şi balul lui Lukas, amândouă în grădina Cişmegiu, şi balul la salcia pletoasă, pe uliţa Flămânda, în văpseaua de albastru»[2].

[1] C.A. Rosetti, *Jurnalul meu,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p.87 (nota lui Florin Manolescu - n.ed.)

[2] *Idei pregătitoare asupra balurilor mascate din capitală,* N.T. Orăşanu, *Misterele mahalalelor sau Cronica, scandaloasă a oraşului,* nr.6,

Din întâmplare, la balul de la Pomul Verde se pătrunde printr-o intrare care aminteşte de frizeria lui Nae Girimea şi care apropie în chip spectaculos spaţiul carnavalului de spaţiul autentic al vieţii:

„închipuiţi-vă o intrare pe sub un gang, în care se află o odaie, iar în faţa uliţii o bărbierie care servă de garderobă»[1].

Pe vreme rea, cucoanele vin aici *«cu pantofii şi ciorapii în legătură»* şi aproape acelaşi lucru se întâmpla cu balul de la drumul de fier unde, «la *caz de noroaie»* damele sosesc în galoşi sau, pur şi simplu, *«sumese şi desculţe».*

La balul de societate de la Bilcek, *«aşezat în fundul curţii hanului lui Vilacros»,* se adună *modiste, neguţători* din podul Mogoşoaiei, *juni gentilomi, cusătorese* şi *damicele simţibile,* care consumă îngheţate, ceaiuri şi în *«partide de gastronomie», anghimohturi, sniţele, jamboane, bere* şi *mişmas* (vin cu borviz) sau *şvaiţerches* (caşcaval de Elveţia) fabricat la Braşov!

Paradigma carnavalului, cu ritualurile şi incidentele lui sentimentale, apare şi ea în reportajul lui N.T. Orăşanu, indicând sub raport stilistic primul nivel important în care se înscrie şi în care trebuie citit textul lui Caragiale:

Revista Carnavalului sau cronica balurilor mascate, Imprimeria Nifon Mitropolitul, Bucureşti, 1858, pp. 6-7. Interesant este faptul că între N. T. Orăşanu, scriitor din categoria autorilor de broşuri sau de reviste umoristice de mare circulaţie, şi I.L. Caragiale există o relaţie asemănătoare cu aceea dintre poeţii postpaşoptişti (D. Dăscălescu, G. Creţianu, Al. Depărăţeanu, G. Baronzi, Gr. H. Grandea) şi Eminescu [...]. în *Târgul cu idei sau Buletinul, Cişmegiului* (1857), *Misterele mahalalelor* (1857) şi *Opere satirice* (1875), Orăşanu anticipează personajele şi repertoriul tematic al lui Caragiale, cafeneaua şi berăria unde se discută politică, cochetele plimbându-se cu soţii alături şi amanţii în spate, mutările de Sf. Dumitru şi carnavalul, băieţii de prăvălie, lipscanii care fură pe stăpân [...], ziariştii şi seria nouă a personalităţilor electorale, triştii de gardişti [...]. (nota lui Florin Manolescu, reprodusă de noi fragmentar - n.ed.)

[1] N.T. Orăşanu, *Balul de la pomul verde,* în *op.cit.,* nr.7, p.1 (nota lui Florin Manolescu).

«Sala cuadrată, se iluminează de un policandel, în care ard doi funţi de lumânări de stearină; orchestra compusă de doisprezece muzicanţi din banda statului major militar, execută cu vioiciune danţurile obicinuite la noi, şi danţatorii salt ca undele spumoase, fără a căta că scândurile podealei de jos nu se închei bine şi că podeala de sus sau tavanul e prea jos lăsat. Când tace banda militară, lăutarii din scaune, care sunt cei mai buni, execută tot felul de cântece naţionale, care încântă urechea românului neaoş.

Din când în când se aude prin sală câte un chiot, câte o înjurătură, câte o palmă dată. Asta însă nu e nimic; cutare şi-a bătut amanta căci a vorbit cu altul. Alt'dată doi inşi se iau la ceartă, fiecare-şi chiamă amicii săi, şi vezi balul divizat în două tabere inemice; se înjură, se ameninţă, se bat, şi omul de privighere al poliţii[i], goneşte pe cel mai aprins, câteodată şi pe cel fără vină, şi dupe ce se face această satisfacţie, se împac cu toţii, danţurile reîncep şi urmează a se amuza până când se sfârşesc lumânările din policandel; atunci muzica începe marşul, unii se trag pe acasă, iar alţii trec la birt jos şi abia la zio plec d-aici cu capul ameţit de osteneală şi vin»[1].

Pentru a fi mai aproape de Caragiale, la G. Baronzi, în *Impresiuni din carnaval 1861,* un bărbat îşi urmăreşte prin mahalale soţia mascată, care se duce la bal, o surprinde cu amicul şi o iartă... pentru a patra oară. Iorgu Caragiale are şi el o şansonetă comică, *Băcanul la bal masche sau O seară de Carnaval* (1865), apropieri se pot face şi cu *Iaşii în carnaval,* comedia lui Vasile Alecsandri, dar în genere, tot ce s-a întâmplat şi s-a scris în această direcţie, înainte de Caragiale, nu depăşeşte valoarea unei indicaţii de recuzită şi de regie şi, cel mult, nivelul unui început de sens existenţial. în acelaşi timp, toate aceste fragmente dovedesc că în jurul comediei lui

[1] *Ibidem,* pp. 2-3 (nota lui Florin Manolescu - n.ed.).

Caragiale există un text mai larg, cu care *D-ale Carnavalului* stabileşte un prim sistem de legături intertextuale şi pe care ar fi o eroare să-l ignorăm. Depinzând de sistemul de norme culte al seriei literare din care făcea parte *Junimea,* observaţia lui Maiorescu în legătură cu lipsa de pretenţii a comediei lui Caragiale se potriveşte mai degrabă textului mare a epocii, căci în *D-ale Carnavalului,* în mulţimea amănuntelor «frivole», uşor de recunoscut şi despre care s-a spus că nu depăşesc valoarea agitaţiei groteşti din *comedia dell'arte,* dramaturgul a introdus o semnificaţie care face ca textul să se ridice cu mult peste condiţia unei farse obişnuite.

Aceeaşi este funcţia *teoriei lui Matei,* care este aplicată de Caragiale nu numai măselelor bolnave ale Catindatului, cum s-ar crede la prima vedere, ci şi celorlalte personaje din text.

în perioada în care s-a jucat *D-ale Carnavalului,* teoria lui Cesare Mattei, copios deformată de Catindat şi de colegul acestuia de la percepţie, a fost una dintre cele mai populare teme ale publicisticii cotidiene, la concurenţă cu îngrozitorul cutremur din Spania sau cu evenimentele din Afganistan. Cei câţiva medici care au aplicat în Bucureşti noua metodă electro-homeopatică au devenit în scurt timp un fel de tămăduiritori biblici, asediaţi, în adevăratul înţeles al cuvântului, de mulţimea pacienţilor exaltaţi. La începutul anului 1885, mai multe grupuri de români au organizat un fel de pelerinaje la reşedinţa din Bologna a medicului italian şi există o broşură în care contele relatează, în stilul patetic al romanelor de mistere, cum o româncă ar fi încercat să-l otrăvească, pentru a intra în posesia secretului de fabricaţie al miraculoaselor sale *electricităţi.* în paginile lor de publicitate, *Românul, Reforma* sau *Poporul* fac reclamă medicamentelor lui Mattei, Duiliu Zamfirescu îi recomandă la un moment dat, mai în glumă, mai în serios, lui Maiorescu să-şi trateze şi el urechea bolnavă prin electro-homeopatie, iar directorul ziarului

Poporul, N.Bassarabescu, publică în aprilie 1885, cu câteva zile înainte de premiera comediei lui Caragiale, un articol detaliat despre *Medicina Matei:*

«Omeopatia pare a fi medicina viitorului. Lumea aleargă după bobiţele comtelui Matei, ca cum s-ar întrece la porţile raiului.

Nu este fără cuvânt aceasta. Efectele acestor bobiţe în cele mai multe cazuri sunt miraculoase.

De aceea doi din medicii noştri, cari au adoptat în tratamentul bolnavilor remediele Mattei, d-rul Drasche şi d-rul Popovici, sunt la mare căutare de dimineaţa până seara.

Când e vorba despre veteranul Drasche, al cărui nume este mai popular decât al unui suveran, graţie generozităţii cu care el a îmbrăţişat pe toţi bolnavii săraci, la modesta sa locuinţă (hotel Avram din strada Bibescu-Vodă) poliţia s-a văzut obligată a pune gendarmi, spre a ţine ordine la intrare, şi cu toate astea tot se întâmplă scandaluri, atât de mare este numărul celor ce caută a-l consulta»[1].

Pentru Catindat, *metoda lui Matei,* din expoziţia piesei, a devenit un panaceu miraculos prin care pot fi rezolvate toate suferinţele muritorilor de rând, şi în ciuda aparenţelor de întâmplare episodică sau de *gag,* modul acesta de a tranşa problemele vieţii cu ajutorul sofisticii din circuitul oral reprezintă al doilea sistem important în care textul lui Caragiale trebuie citit.

în primul moment, Iordache se arată sceptic în faţa explicaţiilor Catindatului, pe care le numeşte «mofturi italieneşti» şi cărora le contestă orice valabilitate:

[1] N. Bassarabescu, *Medicina Matei,* în „Poporul", nr. 612, 2-3 aprilie 1885, p.2. în nr. 677, din 15, 16 aprilie, se apreciază „la peste 200 bolnavi" numărul celor care „stau în toate dimineţile la uşa doctorului Draş...". (nota lui Florin Manolescu - n.ed.)

«Fugi, d-le, cu superstiţiile italieneşti... îmi pare rău de d-ta, om tânăr!... Bine, d-ta nu vezi cum e naturelul la toate, că trebuie să aibă o bază, măcar cât de mică, dar să fie bază. Ce nu are bază cum poate să fie naturel? ori să-mi spui d-ta că Matei ăla al d-tale - că eu nu-l cunosc - te-a învăţat adică să mergi prin ploaie fără umbrelă şi să zici, numai aşa la un capriţ, că e soare... şi să nu te ude... Auzi d-ta mofturi italieneşti!»[1].

în realitate însă, până la sfârşitul piesei, Iordache se va convinge de eficienţa metodei lui Matei şi de faptul că, într-adevăr, *naturelul* poate exista fără nici o bază şi că, în certe împrejurări, oamenii pot merge prin ploaie susţinând că e soare, *«numai aşa la un capriţ»*. Căci să nu uităm, Nae Girimea nu este doar frizer, ci şi *doftor de bătături* şi *sub-chirurg*, ca Cesare Mattei în imaginaţia Catindatului, şi Pampon, Crăcănel, Miţa şi Didina devin în grade diferite pacienţii subchirurgului şi ai lui Iordache, *«calfă la Girimea»*.

Critica mai veche (şi mai ales Gherea) s-a străduit să descifreze în litera lui deznodământul din *D-ale Carnavalului*, reproşându-i lui Caragiale faptul că a dezlegat firele acţiunii în culise şi nu pe scenă, împreună cu spectatorii şi eroii, cum se întâmplă de obicei. Dar nu decurge tipul acesta de mistificare dramaturgică din *«metoda Matei»* şi nu este mai important să constatăm efectul «electro-homeopatic» al unor explicaţii presupus ingenioase, decât să ştim ce le-a spus *exact* Nae Girimea urmăritorilor săi? Credibilitatea unor teorii depinde nu numai de natura argumentelor propriu-zise, ci şi de contextul în care acestea sunt susţinute şi adesea oamenii sunt constrânşi de împrejurări să ia drept adevăr, propria lor dorinţă din imaginaţie sau, şi mai rău, imaginaţia celor mai puternici decât el. în *D-ale Carnavalului* Iordache, Nae Girimea şi Pampon sunt obligaţi, din interes, să accepte

[1] *D-ale Carnavalului*, în *Opere*, I (1959), pp. 236-237. (nota lui Florin Manolescu - n.ed.).

lotăria Ipistatului, Miţa trebuie să-şi facă *o carieră* şi de aceea nu poate renunţa la Crăcănel, Didina are şi ea nevoie de Pampon, care la rândul său nu vrea să renunţe la Didina. Pentru o clipă, Miţa, Didina, Crăcănel şi Pampon au trăit orgoliul unei răzbunări sentimentale şi al refuzului unei promiscuităţi sufleteşti din ce în ce mai mari. Toţi sau arătat a fi *turbaţi,* Crăcănel a vrut să-l rupă cu dinţii pe Bibicul, Miţa a vrut să arunce cu *vitrion englezesc* şi apoi să se omoare cu briciul în frizeria lui Nae, iar Pampon a mers cel mai departe cu nevoia de răzbunare, aplicând palme servitoarei Didinii şi un început de corecţie bietului Crăcănel. în actul I Miţa şi Pampon au jurat să se răzbune împreună, iar la începutul actului III, Crăcănel, Pampon şi Catindatul au spart uşa frizeriei lui Nae Girimea. Dar clănţănitul aluziv al foarfecelor din finalul piesei are efect nu numai asupra măselelor Catindatului, ci şi asupra celorlalte personaje, care ar putea să rostească aceeaşi replică, într-un glas: *«Mersi, neică, mi-a trecut!»"*[1].

Comedia *D-ale Carnavalului* a cunoscut, în cursul celor 115 ani care au trecut de la premieră, numeroase versiuni scenice, corespunzătoare cu evoluţia gustului teatral, a stilului actoricesc şi regizoral, a orizontului de aşteptare al publicului. Menţionăm doar două montări, memorabile, din ultima jumătate de veac: pe cea din 1950, la Teatrul Naţional din Bucureşti, în regia lui Sică Alexandrescu (interpreţi: Niki Atanasiu - *Nae Girimea:* Al. Giugaru - *Pampon;* Gr. Vasiliu-Birlic - *Crăcănel;* Radu Beligan - *Catindatul;* Marcel Angelescu - *Iordache;* Cella Dima - *Didina;* Maria Voluntaru, Carmen Stănescu - *Miţa* ş.a.) şi pe cea din 1966, la Teatrul Municipal „Lucia Sturdza Bulandra" din Bucureşti, în regia lui

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1983, p. 144-148 (notele lui Florin Manolescu, cu, bineînţeles, altă numerotare decât cea utilizată de noi aici, se află în *op.cit.,* p. 343-345).

Lucian Pintilie (în distribuţie: Octavian Cotescu - *Nae Girimea;* Toma Caragiu - *Pampon;* Marin Moraru - *Crăcănel;* Aurel Cioranu - *Catindatul;* Ştefan Bănică - *Iordache;* Gina Patrichi - *Didina;* Rodica Tapalagă - *Miţa,* etc).

Tot Lucian Pintilie a realizat, după un scenariu pe care l-a elaborat el însuşi pe trama piesei *D-ale carnavalului,* cu insidii consistente din alte scrieri ale lui Caragiale (monologul *1 Aprilie,* unele schiţe etc.), filmul artistic de lung metraj *De ce trag clopotele, Mitică?* Realizat în 1980, filmul a fost „oprit" de oficialitatea din epocă şi a putut fi difuzat de-abia în 1990 (scenariul a fost publicat în volumul Lucian Pintilie, *4 scenarii literare,* Bucureşti, Editura Albatros, 1992, p. 161-254).

(p. 341) NĂPASTA

DRAMĂ ÎN DOUĂ ACTE

A apărut, întâi, în „Convorbiri literare", XXIII, nr. 10, 1 ianuarie 1890, p. 817-880, „dramă în două acte" dedicată „Doamnei Ana T. Maiorescu". Reluată parţial în „Generaţia nouă", II, nr. 2, februarie 1890, p. 54-56 (scenele I şi II din actul II). în acelaşi an este tipărită în volum: *Năpasta.* Dramă în două acte de I. L. Caragiale. Bucureşti, IG. Haimann, Librar-Editor, 1890, 88 p. Este păstrată dedicaţia din „Convorbiri literare". Pe o pagină se menţionează: „Repre¬zentată pentru prima oară în Bucureşti, la 3 februarie 1890 pe scena Teatrului Naţional". Sunt notate personajele piesei şi distribuţia de la premieră:

„Persoanele

Dragomir, cârciumar . . . . Dd. Gr. Manolescu
Gheorghe, învăţătorul satului . . . . C. Mărculescu
Ion, ocnaş . . . . C. Nottara
Anca, soţia lui Dragomir . . . . Dna A. Romanescu

Câţiva oameni. - într-un sat de munte".

Retipărită în *Teatru,* vol. I, Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, 1894, p. 1-82. Introdusă de autor în sumarul volumului *Teatru. Opere complete,* Bucureşti, Minerva, 1908, p. 216-292. Reprodusă în *Opere* VI (1939), p. 251-298 şi în *Opere,* 1 (1959), p. 323-381.

Textul de bază în volumul din 1890.

Punctul de pornire al dramei *Năpasta* pare a se afla într-o excursie făcută de Caragiale, împreună cu prietenul său, I. Suchianu, şi cu încă doi profesori în judeţele Argeş şi Vâlcea, unde dramaturgul era revizor şcolar, deci cu vreo cinci ani înaintea scrierii piesei: „între Piteşti şi Curtea de Argeş ne-am oprit la un sat Tigveni, pe malul Topologului. La drum un fel de cârciumă-han. Intrăm înăuntru, ca să ne mai răcorim; o fată vine să ne servească, o fată de o frumuseţe aşa de desăvârşită, că nu ne puteam lua ochii de la dânsa, era cât p-aci să ne încurcăm acolo, dacă nu venea vizitiul să ne spuie că trebuie să ne grăbim, ca să ajungem pe lumină la Curtea de Argeş, căci noaptea nu-s tocmai sigure drumurile pe aici.

Când am ajuns afară, mai mulţi flăcăi din sat aşteptau, se vede, să ieşim noi, ca să intre ei. Caragiale, tot sub impresia din cârciumă:

- Măi, da frumoasă fată aveţi voi la cârciuma voastră!

- Ei, boierule, pentru fata asta o să se facă moarte de om.

Acest scurt dialog e origina *Năpastei.* El, om de teatru, a şi văzut în vorbele flăcăului tema unei drame de la ţară"[1]. Profesorul I. Suchianu mai menţionează faptul că, după căderea piesei *D-ale Carnavalului,* I. L. Caragiale „se ocupă timp de vreo patru ani şi cu drama, care-l obseda de atâta vreme, şi cu o comedie nouă, cu tema: *Jupân Dumitrache în generaţia următoare*: doctor în drept de la Paris, avocat repede celebru, om politic ales deputat în opoziţie, tribun talentat;

I. Suchianu, *op. cit.,* p. 17-18.

copiii crescuţi cu guvernante străine, nici urmă de cherestegiu. Numai după planul sumar ce mi l-a comunicat, vedeam deja ce operă ne pregăteşte, şi de aceea am stăruit cât am putut ca să înceapă mai bine cu comedia. Ca să scape de gura mea, mi-a promis că are să se ocupe în acelaşi timp cu amândouă; a început însă cu drama, iar comedia a rămas în stare de proiect până a murit".[1]

Piesa a fost definitivată după demisia sa din postul de director general al Teatrului Naţional (5 mai 1889). în luna decembrie totul era gata şi, ca de obicei, a fost citită de autor în unele cercuri de prieteni. Al. G. Florescu, cronicarul de la „L'Independance roumaine", îşi amintea, după premiera dramei: „Am avut rara fericire de a asista, înaintea reprezen¬taţiei, la o lectură aproape secretă a *Năpastei.* Lectura aceasta, făcută de autorul *Scrisorii pierdute* cu o voce caldă şi vibrantă, impresionase auditoriul şi noi înşine îi simţisem efectul, cu toate rezervele mintale pe care buna creştere ni le impunea în acel moment. Piesa plăcuse aşadar, şi primirea mai mult decât măgulitoare, din partea unui public de salon, îngăduia să se prevadă, din partea publicului teatral, o primire cel puţin tot atât de măgulitoare"[2]. Piesa va fi citită şi la o serată literară a dlui Maiorescu"[3]. Nici nu se putea altfel, deoarece drama va fi publicată în „Convorbiri literare". G. Ionescu-Gion se frământa, la sfârşitul anului 1889, cu întrebarea dacă I. L. Caragiale şi-a pus în cui „sa *bonne plume... de Tolede":* „Talentul adevărat implică productivitate, muncă *ăjet continu.* Or Caragiale va fi având ceva maliţios junimist, o fi ţinând-o în cartoanele de marochin, pentru a ne dospi pe noi în

[1] *Ibidem,* p. 18.

[2] A.G.F., *Năpasta,* drame en 2 actes de M. J. Caragiale, în „L'Independance roumaine", 6/18 februarie 1890, p. 157.

[3] Interim, *Curierul teatrelor,* în „Fântâna Blanduziei", I, nr. 13, 24-31 decembrie 1889, p. 4.

aşteptări de frământare"[1]. Numai peste câteva săptămâni, curiozitatea lui Gion era satisfăcută şi ştirea se grăbea s-o aducă la cunoştinţă opiniei publice: I. L. Caragiale „a isprăvit o nouă piesă teatrală, intitulată *Năpasta"*[2]. Foarte curând, o altă veste: „Piesa dlui Caragiale, *Năpasta,* fiind primită de Comitetul teatral, se va pune curând în repetiţie"[3]. Noutatea se răspândeşte şi tot mai multe ziare şi reviste („La liberte roumaine", „Biblioteca familiei") îşi informează cititorii despre noua scriere a lui Caragiale. Ştirea ajunge până şi în „Gutinul" din Baia Mare[4]. Ziarul „Constituţionalul" din Bucureşti face loc şi unui calambur: „Caragiale ducându-se pe la Teatru, acum câtva timp, un membru din comitet l-a întrebat:

- Ce piesă ne dai?

- *Nap-asta!* îi răspunse Caragiale, scoţând noua sa dramă din buzunar"[5].

Pe la sfârşitul lunii ianuarie 1890, piesa intră în repetiţii. Ziarele se străduiesc să furnizeze ştiri de la Teatrul Naţional. în „România", din 20 ianuarie, se dă şi distribuţia, peste câteva zile precizându-se că repetiţiile cu *Năpasta* încep „azi"[6]. Aceleaşi veşti în „Bucarest" (26 ianuarie) şi în „La liberte roumaine" (2 februarie). Ziarul „Lupta" se grăbeşte să anunţe chiar ziua premierei, în 25 ianuarie, adăugând şi o apreciere: „După câte ni se spune, această piesă va avea un mare succes"[7].

[1] Gion, *Cronică teatrală,* în „Românul", XXXIII, 25 noiembrie/ 7 decembrie 1889, p. 1241.

[2] *Ultime informaţiuni,* în „Românul", XXXIII, 18/30 decembrie 1884, p. 1331.

[3] *Idem,* 1/13 ianuarie 1890, p. 43.

[4] *[Anunţ],* în „Gutinul", Baia Mare, II, nr. 2, 11 ianuarie 1890, p. 4. Ştire identificată de Dan C. Mihăilescu.

[5] Mireille, *Din carnet,* în „Constituţionalul", I, 11 februarie 1890 P. 3.

[6] *Ştiri teatrale,* în „România", VII, nr. 17 (1670), 23 ianuarie 1890, P. z

[7] *Informaţii,* în „Lupta", VII, nr. 1030, 20 ianuarie 1890, p. 3.

Premiera va avea loc sâmbătă, 3 februarie 1890. Conducerea Teatrului Naţional avu inspiraţia să cupleze spectacolul *Năpasta* de I. L. Caragiale cu *Vicleniile lui Scapin* de Moliere[1]. Totul era pregătit ca pentru un mare succes. în „Constituţio¬nalul" se scrie: „Astă-seară prima reprezentaţiune a frumoasei drame *Năpasta* a dlui I. Caragiale. Evenimentul acesta literar ia proporţiile unei adevărate solemnităţi artistice"[2]. Dar n-a fost să fie aşa, pentru că în ziarul „România" se conchidea: „piesa a lăsat cu desăvârşire rece publicul"[3]. I. Suchianu, prietenul său, consemna: „La reprezentarea ei [a *Năpastei]*, publicul obicinuit cu tipurile vii, reale, din teatrul lui de mai înainte, a rămas nelămurit şi de genul nou dramatic şi de lipsa de naturaleţă a acţiunii şi a tipurilor din ea, care nu erau de la noi. [...] Piesa n-a fost fluierată, dar aproape nu s-a mai jucat şi de-atunci a părăsit el un gen literar în care a fost fruntaş"[4]. Piesa a plăcut unor elite intelectuale, dar nu marelui public. Drama fu apreciată de P. P. Carp, dar displăcu lui Duiliu Zamfirescu. T. Maiorescu explica insuccesul spectacolului prin nepregătirea publicului şi slaba interpretare a actorilor: „nici publicului nu i-a plăcut: la prima reprezentare a căzut, sau *ăpeupres.* A fost şi prost jucată"[5].

Peste ani, actriţa Aristizza Romanescu rememora: „în *Năpasta* m-am întâlnit cu *cel mai mare nesucces* din cariera mea, nesucces de care sunt vinovată, pentru că-l prevedeam şi nu m-am dus spre el decât pentru că autorul, de câte ori i-l prevedeam, îmi răspundea: «n-am cui să-l dau», cuvinte blestemate cu care mi s-a dat de multe ori în cap. Ca culme,

[1] Cf. *Cronica spectacolelor,* în „Voinţa naţională", VII, nr. 1608, 4/16 februarie 1890, p. 3.

[2] *Informaţiuni,* în „Constituţionalul" I, nr. 183, 4/16 februarie 1890, p. 2-3.

[3] *Ştiri teatrale,* în „România", VII, nr. 27, 6 februarie 1890, p. 2.

[4] I. Suchianu, *op. cit,* p. 18-19.

[5] BAR, S 40(4)/XV. Scrisoare din 8/20 ianuarie 1890.

critica, în frunte cu dnii Maiorescu şi Carp, - contra cărora îmi luase apărarea Odobescu, - susţinea că piesa a căzut din pricina mea. Nu e vorba, m-am consolat cu timpul, când am văzut că piesa are aceeaşi soartă, oricine ar juca pe Anca. în contrast cu mine, Manolescu din Dragomir şi Nottara, din Ion Nebunul, au făcut două mari creaţii"[1]. Corul criticii era tot mai potrivnic, culminând cu cronicile semnate Arutnev [Ventura, citit invers], din „Adevărul": „Anca nu e o ţărancă română, ferească Dumnezeu! Este ea oare o ţărancă oarecare, rusă, franceză sau germană? Nu!"[2]. Doar cu o săptămână înainte, în „Timpul" se spunea cam în acelaşi ton: „Nu sunt români ţăranii dlui Caragiale, doamne fereşte: sunt *muscali.* Muscal e Dragomir, muscăloaică e Ana, şi Nebunul tot muscal este"[3]. Curioasă îngemănare de păreri dintre „Adevărul" şi „Timpul" în privinţa piesei lui Caragiale. Erau idei care anunţau evoluţii aberante în viitor. Gion rămăsese aproape singur în apărarea *Năpastei:* „Caragiale devine cel dintâi autor dramatic român - autor dramatic în tot ce înţelesul modern al acestui cuvânt comportă cu talent, analiză, cunoştinţe şi *ficelles,* adică convenţiunea necesară artei dramatice de azi"[4]. Totuşi, în „Românul" a trebuit să se consemneze, la a treia reprezentaţie: „sala a fost goală, parcă era o repetiţie generală"[5]. în plină dezbatere critică despre *Năpasta,* cu păreri contradictorii, un oarecare *Bran* semnează o ciudată scenetă în revista „Biblioteca familiei", intitulată *După Năpasta. Comedie logică şi psihologică*

[1] Aristizza Romanescu, *30 de ani. Amintiri,* Bucureşti, Socec, 1904, p. 255-256.

[2] Arutnev, *„Năpasta", dramă în două acte de I. L. Caragiale,* în „Adevărul", nr. 443, 12-13 februarie 1890, p. 2 (Cronica dramatică).

[3] Ges., *„Năpasta", dramă în două. acte de I. L. Caragiale,* în „Timpul", nr. 67, 8 februarie 1890, p. 3.

[4] Gion, *„Năpasta"deI. L. Caragiale,* în „Românul", 9/21 februarie 1890, p. 182.

[5] *Ştiri teatrale,* în „Românul", 12/24 februarie 1890, p. 194.

într-o singură scenă, „savuroasă parodie după discuţiile, din presă în jurul spectacolului şi al dramei caragialiene[1].

Când totul părea tranşat, un tânăr din Iaşi se aruncă, în „Lupta" lui G. Panu, în apărarea *Năpastei.* El se ocupă cu prioritate de textul piesei, imputând criticilor că „au judecat opera în loc s-o explice", socotind nedemn de a vâna „mici neajunsuri în operele de artă superioare": „Orice s-ar zice, adâncimea psihologică ce caracterizează piesa lui Caragiale, o pune între cele mai bune dintre operele noastre dramatice"[2]. La câteva săptămâni de la cronica sa de debut, N. Iorga are surpriza de a primi, prin intermediul lui Petre Missir, de la I. L. Caragiale însuşi volumul *Năpasta,* recent apărut, cu următoarea dedicaţie, cel puţin măgulitoare pentru un tânăr de 18 ani: „Criticului inteligent şi conştiincios, care a binevoit, ca un om rar ce este, întâi să citească *Năpasta* şi să cugete asupra ei şi apoi s-o critice". Tânărul critic era lăudat, în ziarul lui Petre Missir, „Era nouă", pentru gestul său de a-şi deschide „cariera de publicist cu un studiu asupra *Năpastei"*[3].

Detractorii erau mai numeroşi, dar cei ce-l apărau pe Caragiale erau intelectuali distinşi, de calitate. O excepţie făcea Duiliu Zamfirescu care, în scrisori trimise lui Maiorescu, respingea *Năpasta:* „Iar din toată piesa îţi rămâne un simţimânt de răceală umedă. Nici o emoţiune, nici o vibrare caldă".[4] Titu Maiorescu are prilejul să-şi afirme tranşant ataşamentul faţă de piesă: *„Năpasta* lui Caragiale? Dtale nu ţi-a plăcut - mă

[1] Textul a fost semnalat pentru prima oară, publicat şi comentat de Rodica Florea în „Revista de istorie şi teorie literară, nr. 2-3, 1980. Reluat, de distinsa cercetătoare, în antologia critică, *I. L. Caragiale în conştiinţa contemporanilor săi, ed. cit.,* p. 170-174. Pseudonimul *Bran* este identificat a aparţine lui Paul Gusty.

[2] N. Iorga, *Năpasta.,* în „Lupta", VII, nr. 1054, 18 februarie 1890, p. 1-3

[3] „Era nouă", Iaşi, nr. 21, 25 februarie 1890, p. 4.

[4] BAR, S 88(27)/XVIII. Scrisoare din Roma, datată ianuarie 1890.

aşteptam la aşa ceva. Mie mi-a plăcut grozav de mult, şi lui Carp, şi lui I. A. Cantacuzin şi etc. etc. Dar ai să fii pus pe gânduri: nici publicului nu i-a plăcut. [...] Va să zică ai ajuns în halul publicului??! - Eu rămân în halul şi în halatul meu. Vorba lui Lucanus (Pharsalia, I, 128): *„Victrix causa Diis placuit, sedvicta Catoni"*[1].

La o lună de la premieră, *Năpasta* este scoasă din repertoriul Teatrului Naţional, numai după patru reprezentaţii. Şerban Cioculescu va observa că „până la sfârşitul primului război mondial, ea a rămas la coada repertoriului caragialean"[2].

Un moment important în dosarul critic al *Năpastei* îl constituie cele două ample articole din *Studii critice: O făclie de Paşti şi „Năpasta"* (vol. 1) şi *Criticii noştri şi „Năpasta"* (vol. 2). în afară de polemica cu Adolf Last şi Grigore I. Alexandrescu, criticul de la „Contemporanul" abordează şi problema influenţei scriitorilor ruşi: „Criticii lui Caragiale, căutând explicarea unui fenomen aşa de ciudat: metamorfoza unui scriitor de comedii în scriitor de drame, au dat şi peste o cauză, în parte cel puţin adevărată - anume: influenţa scriitorilor ruşi şi mai ales influenţa operei genialului Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă.* Faptul e întrucâtva adevărat; dar cele mai multe din explicaţiile şi consideraţiile lor ne par cu totul greşite. [...] în drama *Năpasta,* [Caragiale] zugrăveşte o altă stare sufletească: groaza care cuprinde sufletul după o crimă comisă, remuşcarea şi frica ispăşirii acestei crime. Subiectul e mai apropiat de Dostoievski, e mai acelaşi ca în *Crimă şi pedeapsă.* Este oare aici un plagiat, cum păreau a zice unii critici? Nimic mai greşit. *Năpasta* e o lucrare originală a lui Caragiale"[3]. El va fi criticul care a revelat că *Năpasta* e o „dramă psihologică".

[1] BAR, S 40(4)/XV. Scrisoare din 8/20 ianuarie 1890.

[2] Şerban Cioculescu, *Caragialiana,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1987 p. 193.

[3] *Studii critice,* vol. II, 1891, p. 39.

La începutul secolului, un anume Caion iniţiază o diversiune, inventând o piesă a unui autor maghiar, Kemeny Istvan, pe care ar fi plagiat-o Caragiale în drama *Năpasta.* Cum această acuzaţie este respinsă se forţează, la sugestia lui Macedonsky, confruntarea zadarnică a *Năpastei* cu *Puterea întunericului* de Tolstoi.

Faptele şi actele răsunătorului proces din anii 1901-1902 sunt prea bine cunoscute în istoria literaturii române. Trimitem la o carte, *Procesul Caragiale—Caion,* apărută, în 1998, la Editura Muzeul Literaturii Române. Aici cititorii vor afla, pe larg, dezbaterile procesului de calomnie intentat de I. L. Caragiale, cu pledoariile lui Barbu Ştefănescu Delavrancea, publicate încă din anul 1924, în colecţia „Biblioteca marilor procese".

în fişierele Bibliotecii Academiei Române se găseşte un volum de I. L. Caragiale: *Faussesaccusation* (Năpasta). Drame en deux actes. Traduit du roumain par O. Neuschotz de Iassy. Craiova, Ralian et Ignat Samitca, f.a., 85 p. Traducerea a fost făcută în 1897 şi tot el a încercat spectacolul, fără succes, cu piesa lui Caragiale la Teatrul L'Oeuvre din Paris[1].

Câteva date mai puţin cunoscute din dosarul *Năpastei* aduc mărturia unei întâlniri *sui-generis* Caragiale-Tolstoi la Paris. Puternicele lor drame, *Năpasta* şi *Puterea întunericului,* în independenţa lor relativă, pătrundeau pe scenele europene. *Năpasta* era tradusă şi montată, în 1902, la Berlin, Leipzig şi Budapesta. *Puterea întunericului* văzuse, pentru prima oară, luminile rampei în Franţa, la Teatrul „Antoine" din Paris, unde va cunoaşte o serie de reluări.

în ziua de 9 iunie 1902, în ziarele *Epoca* din Bucureşti şi *Evenimentul* din Iaşi, erau publicate ştiri din presa franceză, conform cărora, la acelaşi Teatru „Antoine", doamna Hortense

[1] Cf. Albert Prahoveanu, *Caragiale la Paris,* în „Adevărul", IX, 3 martie 1897, p. 2.

Pasquier a depus traducerea piesei *Năpasta (Fatale injustice),* în vederea reprezentării. Iniţiativa era, desigur, a experimentatului director al teatrului parizian. Ziarele franţuzeşti au consemnat evenimentul. Unul din cotidiane, *La Paix,* publică şi o dare de seamă elogioasă asupra dramei, semnată Ivan Svoivid, corespondentul revistei *Listok* din Petersburg, cunoscut ca un specialist în literaturi est-europene. Redactorul de la *Evenimentul* preciza că articolul lui Ivan Svoivid a fost reprodus şi de alte reviste din Paris. în „Epoca" din Bucureşti este tradus integral.

Corespondentul revistei petersburgheze a citit piesa în traducere, rămânând cu o impresie deosebită, numind-o „o capodoperă dramatică română". Cine era traducătoarea? Hortense Pasquier era fiica maiorului Lupaşcu din Iaşi, căsătorită cu Leon Pasquier din Paris. Ea adusese şi va aduce frumoase servicii literaturii române, traducând *O făclie de Paşte* de I. L. Caragiale, romanul *Brazi şi putregai* de N. Xenopol, poezia *Noi vrem pământ* de G. Coşbuc, fragmente din *România pitorească* şi poezii de Al. Vlahuţă, un eseu al lui Gusti despre filozoful Vasile Conta. Era colaboratoarea permanentă a periodicelor *Revue dEurope, Revue libre, Le Mouvement socialiste, La Renaissance latine, Revue litteraire des femmes.*

E de presupus că Ivan Svoivod frecventa aceleaşi cercuri. Dornic să afle amănunte despre piesă şi autorul ei, el face o vizită distinsei noastre compatrioate, care, „în mod foarte amabil şi chiar confraternel - zice corespondentul de la *Listok* - mi-a vorbit de dramă, de subiectul său". Relatând pe larg subiectul *Năpastei,* Ivan Svoivod o socoteşte o dramă de psihologie socială modernă, plasând pe Caragiale în rândul marilor scriitori contemporani: Tolstoi, Ibsen, Bjornson şi Sudermann.

Autorul articolului din revista *La Paix* face o surprinzătoare apropiere a dramei lui Caragiale cu romanul *învierea,* nu cu

Puterea întunericului, cum ne-am fi aşteptat: „Pentru noi ruşii, subiectul dramei, amănuntele deznodământului ei posedă un interes cu atât mai tipic cu natura ţăranului rus, şi nu mă îndoiesc că unul din teatrele noastre moderne se va însărcina cu reprezentarea ei, de pildă acela al doamnei Javorskaia (prinţesa Bariatinsky), care corespunde Teatrului Antoine, cu specialitatea de a înfăţişa publicului petersburghez capodoperile deosebitelor naţiuni, tratând problemele psihologice şi sociale contemporane. Dna Javorskaya, care este o actriţă de primul ordin în interpretarea rolurilor pasionate şi psihologice, ar reda minunat pe femeia suferindă din drama românească".

Ivan Svoivid observă cu pertinenţă calităţile *Năpastei* ca piesă de teatru, autorul român fiind - cum bine se ştie - un maestru al spectacolului scenic: „Ceea ce constituie meritul particular al acestei drame, merit mai puţin atins de mai multe din operile marilor scriitori citaţi mai sus, e faptul că acţiunea nu pierde nici un moment caracterul ei dramatic activ pentru a cădea în domeniul abstract al consideraţiilor filozofice".

Dar, în ciuda tuturor anunţurilor, piesa nu va vedea curând luminile rampei. Pregătirile pentru premieră sunt întrerupte de un scandal de presă. în toamna anului 1903, la Teatrul Odeon din Paris se prezintă o piesă *Idiotul,* care se dovedeşte curând a fi doar o traducere a dramei *Năpasta* de Caragiale şi însuşită de autorul francez Andre de Lorde, dramaturg de oarecare notorietate. Cronicarii teatrali parizieni, care lăudaseră spectacolul cu *Idiotul* („o dramă puternică, emoţionantă, mişcătoare", „puternic aplaudată") nu mai conteneau cu relatările despre noul plagiat. Ziarele franceze acordau spaţii largi afacerii, publicând scrisori de protest ale unor români rezidenţi la Paris, cum sunt, de pildă, cele din *Le Journal* ale lui Ştefan Nisipeanu sau Const. C. Brăescu, fost secretar literar al Teatrului Naţional din Bucureşti. Ei şi alţii,

vizionând spectacolul, atestă că se aflau în faţa unui plagiat, îndemnând publicul francez să-şi cumpere, pentru confruntare, traducerea lui O. Neuschotz din Iaşi, ce se găsea de vânzare la Librăria Larousse, pe Rue des Ecoles. Andre de Lorde este nevoit să răspundă, recunoscând că s-a folosit de adaptarea unei „poveşti dramatice în două părţi", intitulată *Anca,* în limba germană. El a mai spus că, înainte de reprezentarea piesei *Idiotul,* a publicat o notă în presă prin care atrăgea atenţia că „subiectul piesei era foarte popular în literatura română".

întreaga dezbatere a fost larg oglindită în presa românească. Cronicari de seamă ai publicaţiilor noastre, printre care G. Panu, Ilarie Chendi, Ion C. Bacalbaşa ş.a., şi-au spus cuvântul în această afacere. Acesta din urmă, în ziarul *Epoca,* din 23 octombrie 1903, scria nu fără oarecare amărăciune: „A fost ceva fatal cu piesa asta. Dacă nu s-a putut dovedi că *Năpasta* e un plagiat, se dovedeşte că *Năpasta* e plagiată". Şi, într-adevăr, numai cu un an în urmă, în dosarele Curţii cu juraţi din Bucureşti, fusese depusă traducerea, oficializată de Ministerul de Externe, a piesei lui Tolstoi, *Puterea întunericului.* Pe baza ei, Barbu Delavrancea apărase cu strălucire originalitatea dramei *Năpasta* a lui I. L. Caragiale.

Cele două opere se întâlneau în aceeaşi vreme la Paris, intrând într-un dialog fertil. Spectacolul cu *Puterea întunericului* la Teatrul Antoine a trezit interesul directorului acestei scene pentru o dramă din sud-estul european explorând aceeaşi lume ţărănească. Ivan Svoivid sconta, prin punerea în scenă a piesei lui I. L. Caragiale, ca unele dificultăţi de înţelegere a dramei tolstoiene să fie depăşite, complexitatea sufletească a personajelor izvorând dintr-un mediu latin fiind mai accesibile spiritului francez.

Chiar dacă nu ne vom hazarda să considerăm - cum spunea un venerabil critic - că „nedreapta şi năpăstuita *Năpasta* relevă un stadiu mult mai avansat în dramaturgie decât

momentul Ibsen", sau că „alături de teatrul lui Tolstoi şi al lui Strindberg" ar prevesti creaţia scenică de avangardă, trebuie să recunoaştem în drama lui Caragiale multe elemente noi, deschizătoare de drumuri în literatura română.

Năpasta este, însă, şi un prag spre nuvelele populare din ultima perioadă de creaţie a lui Caragiale, evocând „o lume colorată, antonpanescă, sud-est-europeană, saturată de credinţe şi superstiţie". De fapt, natura şi funcţionalitatea credinţei constituie deosebirea esenţială dintre *Puterea întunericului* şi *Năpasta.* O afirma şi Barbu Delavrancea în pledoaria sa la nefericitul proces din 1902.

(p. 407) O SOACRĂ
FARSĂ FANTEZISTĂ ÎNTR-UN ACT

A apărut prima dată, fragmentar, în „Evenimentul literar", I, nr. 10, 21 februarie 1894, p. 2-3 (scenele V şi VIII), cu titlul *Soacra. Piesă inedită într-un act*; în volumul *Teatru,* II (1894), p. 177-214. Inclusă în ediţiile: *Opere,* VI (1939), p. 441^69; *Opere,* 1 (1959), p. 485-521 *(Addenda).*

Textul de bază este cel din *Teatru,* II (1894).

A fost reprezentată prima dată la Teatrul Naţional din Bucureşti, la 17 februarie 1883, cu titlul *Soacra mea Fifina,* rolul titular fiind jucat de Aristizza Romanescu.

Spre deosebire de celelalte comedii, publicate îndată după reprezentarea lor scenică, *O soacră* a rămas netipărită mai mult de un deceniu, răstimp în care nici nu a mai fost jucată, cu excepţia reluării în turneul actorilor Teatrului Naţional din Bucureşti, din vara anului 1884, la Constanţa şi Sinaia[1].

I. Massoff, *Teatrulromânesc,* III, p. 154.

Apoi, Caragiale însuşi, într-o scrisoare deschisă, adresată, în 1898, directorului Teatrului Naţional din Bucureşti, Petre Grădişteanu, a plasat-o, surprinzător, drept prima în cronologia operelor sale dramatice, pe care le-a ordonat în felul următor:

„O *soacră,* farsă într-un act - 1876; *O noapte furtunoasă, sau Nr. 9,* farsă în două acte şi 4 tablouri - 1879; *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea,* farsă într-un act - 1880; *D-ale carnavalului,* farsă în trei acte - 1881; *Scrisoarea pierdută,* farsă în patru acte - 1883; *Năpasta,* piesă în două acte - 1890"[1].

într-un excelent comentariu[2], Florin Manolescu formu¬lează ca o explicaţie posibilă ideea că datarea conjuncturală oferită de scriitor „ar ilustra evoluţia de la farsă la tragedie", ironia (şi autoironia) fiind evidentă în „lista lui Caragiale". Criticul consideră inadecvată lectura piesei ca farsă şi propune interpretarea ei ca parodie[3]:

„în realitate, *O soacră* este în întregime o *parodie,* care face parte din altă serie literară decât seria comediilor originale şi, chiar dacă modelul ei de referinţă este unul mai general, ar fi trebuit să se observe că nu răutatea soacrelor şi nici pasiunea chelnerului Victor pentru Fifina reprezintă tema adevărată a piesei, ci încăpăţânarea caraghioasă a acestor personaje de a trăi în atmosfera *gazetelor* sau a *romanelor populare* de la sfârşitul secolului XIX, şi de a încerca să pună în practică toate clişeele lor.

Un număr de amănunte neobişnuite, începând cu denu¬mirea curioasă de «farsă fantezistă», ar fi trebuit să nu treacă neobservate şi să ajute la încadrarea adecvată a acestui text, în care totul este prea «suspect» pentru a fi luat *ad litteram.*

[1] Cf. *O chestiunejuridico-literară.*

[2] Cf. *Caragialeşi Caragiale,* 1983, p. 16-19.

[3] *Op. cit.,* p. 105-109.

Mai întâi numele personajelor, prea frivole în transparenţa lor pentru a putea fi atribuite unui Caragiale «autentic»: Fifina Finţescu, Alexandru Peruzeanu, Ulise Furtunescu.

[...] Textul aparent gratuit al «farsei» lui Caragiale se raportează în permanenţă la alte două sisteme de texte, foarte apropiate ca mentalitate şi ca stil, sistemul literaturii sentimentale din *romanele foileton* şi sistemul culturii de ziar, cu numeroasele lui *reportaje de senzaţie, cronici judiciare* şi *felurimi.*

Interpretată până astăzi exclusiv ca *farsă,* piesa *O soacră* trebuie reconsiderată ca *parodie* a literaturii sentimentale şi de consum din a doua jumătate a secolului XIX, şi toate defectele care i-au fost imputate (între altele, superficialitatea, coincidenţele exagerate sau procedeul leşinurilor în lanţ) trebuiesc restituite contextului adevărat din care ele provin".

(p. 447) 1 APRILIE

MONOLOG

A apărut prima dată în „Adevărul", IX, nr. 2501, 5 aprilie 1896, p. 2 („Cronica de joi"), cu semnătura: *Luca;* în volumul *Schiţe uşoare,* 1896, p. 42-50, cu indicaţii de regie (scenice). Inclus în ediţiile: *Teatru. Opere complete* (1908), p. 391-398, *Opere,* VI (1939), p. 517-521; *Opere,* 1 (1959) p. 383-388.

Textul de bază este cel din *Schiţe uşoare* (1896).

Caragiale a configurat definitiv caracterul de gen al textului la culegerea acestuia în volum, când a adăugat indicaţiile scenice.

„Monologul" a fost rostit pe scenă, prima dată, de Ion Manolescu, la 29 ianuarie 1912, în cadrul Festivalului Caragiale, Bucureşti[1], în toamnă fiind jucat, la Bucureşti

[1] Ion Cazaban, *Caragialeşi interpreţiisăi,* 1985, p. 286-287.

(8 septembrie), de actorul Casimir Belcot, în cursul „săptămânii Caragiale".

(p. 455) MODERN
MONOLOG BURLESC

A fost tipărit pe o foaie volantă, fără dată, fără semnătură şi fără indicarea tipografiei. A fost retipărit în „Conservatorul", XII, nr.131, 15 iunie 1912, p.1 (sub titlul *Din viața lui Caragiale, o pagină necunoscută. Din activitatea de polemist a scriitorului. „Modern" — monolog burlesc* era reprodus, după „Reforma" din 1907-1908, un comentariu asupra incidentului dintre Caragiale şi „Opinia", din vara anului 1907, incident care determinase, din partea lui Caragiale, scrierea monologului burlesc, reprodus integral) şi în „Evenimentul", XX, nr. 87, 16 iunie 1912, p. 1 (sub titlul *Blumenfeld di pi Upinia,* cu semnătura Caragiali). Reprodus în *Opere,* VI (1939), p. 509-515.

Monolog burlesc, având drept „victimă" pe Clement Blumenfeld, doctor în medicină şi licențiat în drept, redactor - în 1907 - la ziarul ieşean „Opinia".

în *Introducere* la *Opere,* VI (1939), Şerban Cioculescu a comentat textul în termenii următori: „Nu se putea ca un om prin excelență de teatru, cum a fost Caragiale, să nu compună vreodată un monolog, ca pentru nevoia de destindere a spiritului său, încordat în lucrări dramatice de respirație. Un asemenea prilej i-a fost dat de un publicist de la «Opinia» din Iaşi, acelaşi care-şi exprimase intempestiv părerea de rău că marele Caragiale a ajuns să scrie fabule, în loc să-şi isprăvească piesa anunțată: «Titircă, Sotirescu et C-ie». După ce a răspuns prin micul apolog *Talmud,* din «Convorbiri», dramaturgul a redactat *Modern,* monolog burlesc, punându-l pe cel care-l

iritase, să debiteze în jargonul său provincial. Bucata a circulat în foi volante şi a fost, după câte am auzit, rostită cu talentul său îndrăcit, de Petre Liciu"[1].

Referindu-se la sejurul lui Caragiale la Bucureşti din perioada 15/28 septembrie-23 septembrie-5 octombrie 1907, istoricul literar Marin Bucur a consemnat, între altele, următoarele:

„[Mihail Dragomirescu] începu să publice manuscrisele primite în dar de la prietenul senior. în «Convorbiri» va apare fabula *Talmud...* Mihail Dragomirescu făcu o sinteză a incidentului Caragiale - «Opinia» bineînţeles cu acordul maestrului.

Caragiale adusese cu el, pentru a fi difuzată, ca foaie volantă, pamfletul anti-Blumenfeld, *Modern, Monolog burlesc,* tot anonim, fără datare, o şarjă încărcată de picanterie lexicală, dar la nivelul unui Th.D. Speranţia. Nu avea pecetea geniului. O imprimase la Leipzig, acolo unde exista o bună tipografie cu caractere româneşti specifice, unde apăreau şi publicițiile Seminarului lui Gustav Weigand"[2].

în privinţa incidentului menţionat în ambele texte citate mai sus se cuvine să furnizăm, succint, câteva informaţii. Cu „Opinia", Caragiale se afla în bune relaţii. Reamintim că textul *Monopol...,* în care e istorisită o vizită a scriitorului la redacţia ziarului, în mai 1907, nu e un text de ficţiune, ci un cvasi-reportaj. în acest context, al unor relaţii cordiale, a survenit ceea ce avea să fie numit „incidentul Caragiale-Blumenfeld". în revista condusă de criticul M. Dragomirescu a fost publicată fabula *Duel...,* cu referire evidentă la reprimarea

[1] Şerban Cioculescu, *Introducere,* în I. L. Caragiale, *Opere,* VI, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1939, p. XXXIV.

[2] Marin Bucur, *Opera, vieţii,* o biografie a lui I. L. Caragiale, II, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1994, p. 287.

răscoalelor ţărăneşti din primăvară („Convorbiri", I, nr.13, 1 iulie 1907, p. 581); fabula, scrisă de I.L. Caragiale, era publicată, la cererea expresă a acestuia, sub anonimat - sub pseudonimul „Un mare anonim", stabilit de redacţie -, dar însoţită de o notă cam... transparentă („Această bucată se datoreşte celui mai mare scriitor, în viaţă, al nostru" etc. - *loc.cit.*). Fabula este, după scurtă vreme, reprodusă în „Opinia"[1], însoţită de o notă - nesemnată, dar redactată de dr. Blumenfeld - prin care era deconspirat numele autorului, acesta fiind ironizat, în termeni ireverenţioşi, pentru faptul că, în loc să dea la iveală piesele de teatru, aşteptate, se produce cu asemenea scrieri minore („S-au cutremurat munţii şi s-a născut un... şoarece!"[2], opina, maliţios, redactorul, invocând cu acel prilej faimosul dicton dezvoltat de La Fontaine într-o fabulă).

Deconspirarea anonimatului- dar şi, probabil chiar în mai mare măsură, remarcile maliţioase - îl înfurie pe Caragiale. De la Berlin, printr-o telegramă - „Aţi fost mistificat; nu sunt eu autorul fabulei. Rog stăruitor să dezminţiţi. Scrisoare urmează. Salutări, Caragiale"[3], apoi printr-o scrisoare[4], tăgăduieşte paternitatea lui asupra fabulei în chestiune. Urmează justificări ale „Opiniei" (vinovat pentru dezvăluirea identităţii autorului fabulei ar fi fost M. Dragomirescu, prin alegerea transpa - rentului pseudonim etc.), iar redactorul Blumenfeld perseverează în a-i atribui *Duel...*-ul lui Caragiale, cu noi argumente[5].

[1] în „Opinia", IV, nr. 191, 11 iulie 1907, p. 2.

[2] *Ibidem.*

[3] în „Opinia", IV, nr. 195, 15 iulie 1907, p. 2 („Litere-Ştiinţe-Arte").

[4] *[Scrisoare adresată redactorului „Opiniei"],* în „Opinia", IV, nr. 197, 18 iulie 1907, p. 2 („Litere-Ştiinţe-Arte").

[5] V. „Opinia", IV, nr. 199, 20 iulie 1907, p.2 şi nr. 200, 22 iulie 1907, p. 2.

Caragiale ripostează prin noi scrisori, tot mai inflamate, deşi formulate în limitele perfectei urbanităţi. în 14 august, „Opinia" anunţă că „maestrul Caragiale" renunţă să colaboreze pe viitor la acest ziar[1]. „Dosarul" polemicii suscitate de „incidentul Caragiale-Blumenfeld" a fost publicat, cu acordul scriitorului, de M. Dragomirescu în „Convorbiri"[2]. Relaţiile lui Caragiale cu „Opinia" nu s-au deteriorat ireversibil: prin tactul şi stăruinţa lui Rodion-Steuerman, ele au fost restabilite, şi în lunile următoare marele scriitor a trimis din nou colaborări (între altele, excelentele texte *Monopol...* şi *Cronică de Crăciun)* ziarului din Iaşi.

A deduce din monologul *Modern* existenţa unor sentimente antisemite la I.L. Caragiale ar fi o eroare: opera şi biografia scriitorului demonstrează, cu prisosinţă, contrariul, şi anume repulsia lui faţă de prejudecăţile ostile vizând originea etnică a oamenilor. Caragiale a vituperat ori ridiculizat, în chip statornic, antisemitismul şi, în general, şovinismul agresiv.

Recomandând celor interesaţi de mai multe detalii privind incidentul Caragiale - „Opinia" consultarea sus-menţionatului „dosar" din „Convorbiri", publicăm aici una dintre scrisorile adresate în chestiunea Blumenfeld, ca pe o mărturie despre iritarea pe care procedarea nedelicată a redactorului „Opiniei" o suscitase scriitorului, iritare din care s-a născut şi monologul *Modern:*

„Stimate Domnule Redactor şi Confrate,

După informaţiile primite din Iaşi, pe eminentul critic - care atâta vreme m-a persecutat cu tachinările sale maliţioase, atribuindu-mi în ruptul capului, cu toate dezminţirile mele, nişte opere ale altcuiva - eu ştiam că-l cheamă d. dr.

[1] *Litere—Ştiinţe—Arte,* în „Opinia", IV, nr. 218, 14 august 1907, p. 2.

[2] *Incidentul Caragiale—d. Dr. Blumenfeld,* în „Convorbiri", I, nr.18, 15 septembrie 1907, p. 710-715.

Blumenberg, şi iată că acuma, prin «Opinia» (212, 5 aug.) îmi răspunde d. dr. *Blumenfeld.* Pasămite, căci aminteri ar trebui să presupun că «Opinia» are doi doctori critici, pe d. dr. Blumenfeld şi pe d. dr. Blumenberg, pasămite că informatorul meu mi-a dat numele criticului, nu *ciuntindu-l,* cum (să mă ierte!) zice d. dr. *Blumenfeld,* ci *pocindu-l.*

Cu voia d-lui doctor Blumenfeld, pe româneşte, *a ciunti* va să zică: a reteza o parte dintr-un tot, a împuţina, a mutila un întreg (cum a fost cazul cu publicarea scrisorii mele în «Opinia»), dar pentru a schimba o parte cu alta, a deforma ceva (cum e cazul cu Blumenfeld-Blumenberg), sau pentru a anina la un întreg o parte străină (cum ar fi, de ex., când în loc de Blumenberg, am zice Blumenbergeanu) - se zice, pe româneşte, *apoci.*

După această mică digresiune linguistică, ce mi se pare nepotrivită aci, mă grăbesc a declara, ca să isprăvim odată neisprăvita dispută, că mă simt deplin satisfăcut cu răspunsul d-lui dr. Blumenfeld - afară de un singur punct şi anume: d-sa, contrariat, se vede, că din greşeala informatorului meu, l-am chemat, *bona fide,* d. dr. Blumenberg, face aluziuni răutăcioase la fizionomia numelui meu, grecească ori turcească. Aci d. dr. Blumenberg abuzează de spiritul d-sale, prinzându-mă la strâmt: d-sa, care poartă un nume de fizionomie germană, face cu mine antielenism şi antiislamism, ştiind bine, cum ştie toată lumea, că eu, care o viaţă întreagă de publicist n-am făcut niciodată antigermanism, n-am să m-apuc fireşte a-l face acum de dragul d-sale... Asta nu e deloc gentil din partea dlui dr. Blumenfeld - îmi pare rău!

încolo, ce e drept, răspunsul d-sale îmi convine nu se poate mai bine. Care va să zică, ne-am înţeles: eminentul critic, în sfârşit mă crede că eu nu sunt autorul fabulelor din «Convorbiri». Sunt pe deplin mulţumit... Cât despre dorinţa d-sale de a afla de la mine numaidecât numele autorului

anonim, regret că nu i-o pot satisface, şi-l rog foarte respectuos, asupra acestei chestiuni să-mi deie bună pace. în definitiv, criticii literari, oricât de autorizaţi, n-au dreptul, cred eu, să pună la tortură pe cineva care le tăinuieşte pe un anonim încăpăţânat, ca nişte straşnici agenţi ai siguranţei pe o gazdă de răufăcători cărora le-au pierdut urma, sau ca să vorbim mai dulce, ca nişte copii răzgâiaţi de mama care le ţine ascunsă cheia de la dulapul cu zaharicale.

Nu! numele anonimului nimeni n-are dreptul să mi-l smulgă, căci eu n-am dreptul să-l destăinuiesc până el însuşi nu mă dezleagă de cuvântul de onoare ce-mi ţine. Dezminţind cât mi-a stat prin putinţă aserţiunea eronată a atâtor mistificaţii, mi-am îndeplinit o îndoită datorie de conştiinţă profesională către mine, de omenie către acela. De acuma zică ce vor pofti criticii mai mult sau mai puţin eminenţi, fie de d. dr. Blumen - feld, fie de d.dr. Blumenberg, fie şi de d. dr. Blumenthal - eu nu mai am nimica de zis... Căci, mai la urmă, am şi alte treburi.

Mulţumindu-vă, stimate Domnule Redactor şi confrate, de larga dv. ospitalitate de care pare-mi-se am cam abuzat, rămân

îndatoratul dv. servitor

Caragiale"[1].

(p. 465) ÎNCEPEM!

INSTANTANEU ÎNTR-UN ACT

A apărut în „Noua revistă română", vol. VI, nr. 19, 13 septembrie 1909, p. 291-294. (rubrica „Actualităţi"). Neretipărită.

[1] Scrisoare publicată în „Liberalul" din 11 auguast 1907, reprodusă după I.L. Caragiale, *Opere,* 3, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962, p. 817-818 (în *Note şi variante,* nota la *Duel... Fabulă).*

Inclusă în ediţiile: *Opere,* VI (1939), p. 495-507; *Opere,* 1 (1959), p. 389-404.

Textul de bază este cel din „Noua revistă română" (1909).

„începem nu s-a jucat decât o dată în seara de 12/25 septembrie 1909. Singur am şi azi credinţa că acest talisman a dus la izbândă încercarea mea", a notat Al. Davila[1], în amintirile sale despre momentul primei şi uncei reprezentaţii a instantaneului lui Caragiale. „Jucat pentru *prima* şi *ultima oară,* de întreaga companie a lui Davila, cu prilejul deschiderii stagiunii, la Teatrul Leon Popescu, piesa a apărut cu câteva zile mai devreme în „Noua revistă română" şi era plănuită, între Caragiale şi Davila, tipărirea ei în broşură. Autorul insista, în scrisorile către C. Rădulescu-Motru, directorul revistei, şi către Al. Davila, ca la tipărire să fie pusă „notiţa" *Reproducţia oprită"*[2]. A doua zi, îi solicita lui Davila o modificare în textul instantaneului, „la sfârşitul tiradei Damei abracadabrante"[3].

Reprezentarea piesei şi tipărirea ei constituiau într-un sens punctul culminant al unei dispute publice, începută în primăvara anului 1909, în urma unei neînţelegeri între Caragiale şi Pompiliu Eliade, directorul general al teatrelor. Prin scrisori făcute publice şi prin articole (reluate unele, altele scrise acum), dramaturgul îşi precizează atitudinea consecventă faţă de Teatrul Naţional şi în campania de presă pornită împotriva sa[4], continuată şi după premiera piesei în care se regăsesc atât ecouri ale acestor incidente cât şi elemente ale unui *„credo* teatral" al autorului.

[1] Al. Davila, *Opere complete, Din torsul, zilelor,* I, p. 67-72 (I.L. Caragiale).

[2] Cf. I.L. Caragiale *Opere. VII. Corespondenţa,* 1942, p. 325 (scrisoarea din 6/19 septembrie [1909] adresată lui C.Rădulescu-Motru).

[3] *Op.cit.,* p. 311.

[4] Dosarul problemei în note la ediţiile *Opere,* VI, 1939, p. 551-556, şi *Opere,* 1, 1959, p. 732-743.

într-o fină analiză, *Glose despre „patria" lui Caragiale,* un critic de azi, Ion Vartic[1], observând „S-a încetăţenit ideea că acest «Instantaneu» e, în fond, un text minor, fără nici o pondere în cadrul creaţiei dramaturgului", îi configurează importanţa astfel:

„E adevărat că, estetic vorbind, *începem* nu poate fi comparat nici cu momentele, nici cu comediile sale, dar aerul «străin», «însingurat» pe care îl are instantaneul între celelalte opere provine dintr-un cu totul alt motiv: din faptul că reprezintă o artă poetică, o mică sinteză asupra problemelor teatrului şi, mai ales, asupra artei actorului.

Instantaneul acesta a avut menirea de a prefaţa spectacolul inaugural al companiei «Davila». Dar tocmai prin caracterul său special, programatic, pieseta ar putea (şi ar trebui!) să fie reluată ca uvertură a unor spectacole caragialiene. De altfel, nu întâmplător, instantaneul nici nu are tradiţionala «listă» apersonajelor, fapt ce sugerează că, la o nouă posibilă înscenare, «personajele» ar fi chiar actorii (inclusiv regizorul respectiv) ce sunt gata să prezinte spectacolul propriu-zis, piesa din *acea seară,* care nu se confundă, bineînţeles, cu această piesetă. Aerul pirandellian de falsă şi totodată reală improvizaţie trebuie să-i fi stat în intenţie autorului, deconspirarea aflându-se într-un subtitlu pe care Caragiale s-a gândit, la un moment dat, să-l pună instantaneului său «glumă ocazională», «jucată pentru prima şi ultima oară *astă-seară* (ş.a.) de toată Compania «Davila» (bineînţeles, locul companiei «Davila» - la o posibilă reluare a piesetei ca uvertură a unei premiere - ar urma să fie luat de numele oricărei alte trupe de actori).

[...] Caragiale a scris această piesă tocmai pentru ca în înfiinţarea Companiei «Davila» întrevedea înfăptuirea propriului său ideal teatral. în *Raport către d. Barbu Şt. Delavrancea,*

[1] Ion Vartic, *Modelul şi oglinda,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1982, p. 215-222.

primarul capitalei ori în *Un teatru nou,* a schiţat proiectul unui teatru particular, «liber de sacraprotecţie oficială», al cărui destin să nu mai atârne de «interpelarea fantezistă a unui deputat, de nazurile sau nevoile politice ale unui ministru, de tirania birocratică a unui departament administrativ»; ca şi Antoine sau Otto Brahm, Caragiale urmăreşte crearea unui *Teatru liber,* modern, cu o clară „sistemă de valori" şi cu o concepţie unitară asupra tuturor sectoarelor sale. De aceea, *începem* nu e o giumbuşlucărie teatrală, ci un adevărat program teoretic, prezentat într-o formă scenică, fiecare episod al piesetei rezumând câte una din problemele discutate pe larg în mai vechile articole ale scriitorului (v. în acest sens şi scena «invaziei» scrisorilor ori a apariţiei tânărului autor)".

(p. 483) ROMA ÎNVINSĂ
TRAGEDIE ÎN 5 ACTE
DE ALEXANDRE PARODI

Traducere de I. L. Caragiale, tipărită în 1887, la Sibiu, în volum separat: *Roma învinsă,* tragedie în 5 acte de Alexandru *(sic!)* Parodi. Traducere de I.L. Caragiali (sic!), Sibiu, Biblioteca poporală „Tribuna", nr. 45, 1887. A fost reprodusă în *Opere,* VI (1939), p. 299-376.

Traducerea a fost făcută în primele luni ale anului 1878, fiind reprezentată pentru prima oară pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în ziua de duminică, 21 mai 1878. Numele traducătorului nu era tipărit pe afiş. Tragedia *Rome vaincue* (1876), a astăzi uitatului Alexandre Parodi (1842-1902), nu este, desigur, o capodoperă a dramaturgiei franceze, dar ceea ce ne interesează este că traducerea ei i-a adus, brusc, o anumită reputaţie literară lui I.L. Caragiale - până atunci un „necunoscut", cu activitate publicistică risipită prin gazete, sub pseudonime -, până la consacrarea lui ca scriitor important prin reprezentarea primei lui piese originale,

O noapte furtunoasă, în 1879. Când a început să frecventeze şedinţele „Junimii" - la 26 mai 1878 -, el era întâmpinat acolo în calitatea lui de traducător al *Romei învinse.*

Reproducem în cele ce urmează câteva din consideraţiile lui Şerban Cioculescu în *Introducere* la *Opere* VI (1938): „Aşadar, în 1878, Caragiale nu are nici o situaţie literară, când, printr-o împrejurare norocoasă, obţine traducerea unei piese istorice în cinci acte, *Roma învinsă* de Alexandre Parodi. Să adăogăm că lucrarea nu era tocmai uşoară, fiind o tragedie în versuri şi în genul clasic, de atmosferă mai curând corneliană decât modernă: mântuirea Romei - ameninţată de Anibal -, prin jertfirea consimţită de vestala care atrăsese mânia zeilor, păcătuind. Caragiale îţi pune în lucru o conştiinţă foarte sigură a limbii franceze, cu care venise în atingere încă din ultimele clase primare şi pe care şi-o dezvoltase prin lecturi numeroase, totodată îşi învederează o neabătută tehnică a versului alexandrin. Este aproape de necrezut în ce măsură l-a ajutat pe traducător o desigur îndelungată «tachinare» a muzei, dar fără nici o chemare adevărată de poet, ca să-i reuşească în schimb o magistrală adaptare a versului la cerinţele comenzii. Tra¬ducerea sa e primită cu onoruri, încă înainte de reprezentaţie, făcându-i-se o reputaţie, pe măsura sacrificiilor materiale de costume şi decoruri, la sfârşitul stagiunii 1877-1878. Succesului răsunător al spectacolului i-a urmat prima notorietate a traducătorului. După amintirile lui I. Suchianu, tălmăcirea a fost foarte preţuită, printre alţii de Alecsandri. De altfel, de acest eveniment se leagă atât debutul fericit al lui Caragiale, cât şi al Aristizzei Romanescu în monologul vestalei nevinovate, care-şi povesteşte visul. [...] Caragiale stăpânea ca un virtuoz până şi meşteşugul greu al versului romantic, de care se folosise - pare-se - autorul francez, cu toată clasicitatea temei sale: «rejet»-ul şi «surjet»-ul, de « enjambement», erau foarte bine transpuse în tălmăcire.

Cu prilejul reprezentării, fostul colaborator al lui Caragiale, Frederic Dame, care deţinea la «Românul» cronica dramatică,

deşi nu mai era în bune relaţii cu traducătorul, a avut lealitatea să recunoască versiunea românească, superioară originalului"[1].

Iniţiativa tipăririi textului la Sibiu, în 1887, s-a datorat foarte probabil lui Ioan Slavici.

Menţionăm că I.L. Caragiale, în toamna anului 1878 - între premiera *Romei învinse* şi cea a *Nopţii furtunoase* -, a mai tradus o piesă din limba franceză: drama în versuri, în cinci acte, *l'Hetman* (1877), a unui dramaturg francez cam din aceeaşi categorie cu Parodi, şi anume Paul Deroulede (1846-1914). Traducerea - în proză, intitulată *Hatmanul* - a fost publicată de Ioan Massoff în „Adevărul literar şi artistic", anul XIX, numerele 960, 961, 962, 963, din, respectiv, 7, 14, 21 şi 28 mai 1939 (au apărut doar primele patru acte, publicaţia fiind suprimată de autorităţi, o dată cu altele, din raţiuni politice, înainte de apariţia actului al V-lea al *Hatmanului);* în proză, ea nu prezintă calităţi literare comparabile cu cele ale versiunii în versuri a *Romei învinse,* şi nu am reţinut-o pentru ediţia de faţă. Informaţii despre traducerea *Hatmanului* se găsesc în articolele cu care I. Massoff a însoţit publicarea ei (Un *eveniment pentru istoria literaturii — S-a găsit un manuscris inedit al lui I. L. Caragiale — Piesa „Hatmanul" sau „Cazacii şi Polonii",* în „Adevărul literar şi artistic", XIX, nr. 960, 7 mai 1939, p. 6; *Câteva consideraţii în marginea manuscrisului inedit al lui I. L. Caragiale,* în „Adevărul literar şi artistic", XIX, nr. 961, 14 mai 1939, p. 10) şi în studiul lui Şerban Cioculescu, *Privire evolutivă asupra teatrului lui Caragiale* („Revista Fundaţiilor Regale", VI, nr. 6, iunie 1939, p. 655-678; referirile la *Hatmanul* se găsesc la p. 658-659).

[1] Şerban Cioculescu, *Introducere,* în I. L. Caragiale, *Opere,* VI, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1939, p. XII-XIV.

ADDENDA

(p. 587) HATMANUL BALTAG
OPERĂ BUFĂ ÎN 3 ACTE ŞI 5 TABLOURI

A apărut, sub semnătura lui I. L. Caragiale şi I. C. Negruzzi, cu titlul *Hatmanul Baltag,* operă bufă în 3 acte şi 5 tablouri, muzica de Ed. Caudella, în „Convorbiri literare", XVIII, nr. 2, 1 mai 1884, p. 56-68; nr. 3, 1 iunie 1884, p. 157-166. Reprodusă în *Opere,* VI (1939), p. 377-439 şi în *Opere,* 1 (1959), p. 407-483 *(Addenda).*

Piesă scrisă în colaborare de I. L. Caragiale cu I. C. Negruzzi pe un subiect al unei nuvele de N. Gane. Pusă pe muzică de Eduard Caudella, „opera comică" *Hatmanul Baltag* fu reprezentată, la 1 martie 1884, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti.

I. Suchianu îşi amintea în *Diverse însemnări...* din 1933: „Piesa cu titlul *Hatmanul Baltag* a fost gata şi jucată în stagiunea din 1884. A avut vreo şapte reprezentaţii, apoi a fost scoasă din repertoriul Teatrului Naţional. Răceala, cu care a fost primită opera, Negruzzi a atribuit-o răutăţii publicului bucureştean; n-a avut însă dreptate"[1].

(p. 673) 100 DE ANI
REVISTĂ ISTORICĂ NAŢIONALĂ A SECOLULUI XIX

A fost reprezentată pentru prima oară la Teatrul Naţional din Bucureşti, la 1 februarie 1899.

I. Suchianu, *op. cit.,* p. 61.

A fost tipărită în „Gazeta săteanului", XVI, nr.1, 5 februarie 1899, p. 22-32 şi nr.2, 20 februarie 1899, p. 56-58, sub titlul: *100 DE ANI. Revistă istorică naţională a secolului XIX, în 10 ilustraţiuni,* cu menţiunea „aranjată de D.I.L. Caragiale". Un fragment a fost reprodus - sub titlul *Şcoala lui Lazăr* - în „Foaia poporului", VII, nr.16, 18/30 aprilie 1899, p. 187-188 şi în „Almanahul învăţătorului român", II, 1899-1900, p. 125-130. Retipărită în *Opere,* VI (1939), p. 471-494. Reproducem textul după „Gazeta săteanului", preluând însă, pentru unele din scrierile altor scriitori citate de Caragiale în acest „montaj", textele restabilite de Şerban Cioculescu „după tipăriturile din epocă" (v. informaţiile detaliate în *Opere,* VI, p. 551). Textul poemului *Sentinela română,* de Vasile Alecsandri - care nu a fost reprodus in extenso în *Opere,* VI (1939), dar care este citat integral în textul publicat în „Gazeta săteanului" - a fost restabilit după: Vasile Alecsandri, *Opere, I. Poezii,* Bucureşti, Editura Academiei RPR, 1965, p. 409-422 (text stabilit de G.C. Nicolescu).

Textul „revistei istorice naţionale" *100 de ani* are un statut special, mai puţin obişnuit, nefiind în totalitatea lui o operă originală, scrisă de autor: e, în bună parte, un „montaj" ori „colaj", mai bine spus - un scenariu, în care alternează secvenţe de text efectiv scris de Caragiale (căruia îi aparţin în primul rând concepţia de ansamblu şi toate indicaţiile de decor şi regizorale, esenţiale în genul de spectacol respectiv, dar şi unele secvenţe ale textului dramatic propriu-zis) cu texte ale altor autori (a căror selecţie şi ordonare îi aparţine tot lui Caragiale, această „antologare" făcând parte din acţiunea autorului în cazul unui astfel de text scenic).

Caragiale a ţinut să precizeze, într-o notă de subsol, că „textul frumoasei comedii *(Franţuzitele* - n.n.) a lui Facca se va da întreg în ediţia separată a acestei piese". Dorind să respectăm această dorinţă a autorului, ne-am confruntat cu o

problemă delicată. Piesa lui Constantin (Costache) Faca (c. 1800-1845) - intitulată de fapt *Comodia lumii,* dar cunoscută mai ales sub titlul probabil apocrif *Franţuzitele* - a fost publicată de I. Heliade-Rădulescu în 1860, dar a circulat - şi a fost cunoscută de public - mai ales prin reprezentaţii scenice. Pe scenă, însă, ea a fost reprezentată după manuscrise actoriceşti şi, în timp, forma ei originară s-a alterat prin interpolări, modificări, eliminări, prescurtări, eliminări sau comasări de personaje ori de replici etc. De la trei acte - în manuscrisul original - s-a ajuns la două acte deja în versiunea tipărită de Heliade, iar mai târziu la un singur act. Este foarte probabil că una din aceste versiuni „actoriceşti", prescurtate, s-a reprezentat în 1899 (după cum ne-o arată de altfel distribuţia, de unde lipsesc rolurile *Cocoana Smaranda* şi *Mariuţa).* Neştiind însă care versiune anume s-a reprezentat atunci, şi dorind să respectăm, totuşi, dorinţa lui Caragiale ca textul *Franţuzitelor* să fie „dat întreg", inserăm aici, în notă, textul autentic al lui Faca, reprodus după o ediţie stabilită ştiinţific *(Primii noştri dramaturgi,* ediţie îngrijită de Al. Niculescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, „Scriitori români", 1960); textul e „dat întreg": am eliminat doar scurtul apolog *Către cititori* şi am subliniat „franţuzismele" din vorbirea personajelor:

COMODIA VREMII
comodia în 3 acturi
alcătuită de d-nu clucerul C. Facca, în anul 1833,
luna lui aprilie, Bucureşti.

PERSOANELE

CoconulIanache, mahalagiu, boier bătrân
Coana Smaranda, soţia lui
CocoanaElenca fetele lor
Cocoana Luxandra
CoconulPavel, boier bătrân, vecin mahalagiu
CoconulDimitrache, amorezu Elenchii

CoconulSimion, capitan
CoconulPanaiotache, ofițer
Mariuța, slujnica lui Ianache
Stan, slujă lui coconul Dumitrache
Cortul (scena -n.n.) să închipuieşte în casa lui Ianache, la mahala.

ACT. I-iu

Cort. I-iu

IANACHE, SMARANDA, MARIUȚA

IANACHE

Sunt trecut în bătrânețe, şi ascultă de cuvânt,
Căci am început a crede că e vrun drac pă pământ.
Sluja de stăpân nu ştie, nici copiii înțeleg,
Nevasta în spionlâcuri, toți cum vor, aşa alerg.
N-auzeai mai înainte *bonton,* ceai şi pălării.
Acum cine le mai scoase, n-ar mai fi nici pă pustii.
Văd bine că n-avem stare şi şădem la maala,
Ş-o țin una tot pă mare, zi şi noapte dandana.
Mai mult zic, ş-înțelegeți, coconaşi şi militari,
De astăzi să-nconteneze, noi nu suntem oameni mari.
Casă nu mai voi deşchisă, franțuzoaia n-o pohtesc.
înțelegeți, căci, în urmă cu toții va biciuiesc.

SMARANDA

Aşa, frate, ai dreptate, dar t-ascultă cineva?
Astea sunt draci, nu sunt fete, te scot din minte cum va.
Să le omori iar ți-e milă...

IANACHE

Să crape, nu voi să ştiu,
Ce, acum la bătrânețe, ai vrea pezevenghi să fiu?

Ascultă-mă, Mariuţo, ş-înţelege ce-ţi vorbesc.
Să-nchizi poarta mai devreme, deşchisă să n-o găsesc.
Că apoi îţi moi spinarea cu blăgoslovitul par,
Cum oi mai gasi în casă coconaş sau militar.

Cort. II-lea

MARIUŢA şi STAN (nevăzut)

MARIUŢA

Eu ziceam să n-o ia lată şi dumnealor nu credea.
Vezi că beleaua să sparge numai pă spinarea mea.
Slujeşti ziua-n toată casa şi noaptea te amăgeşti
Dă-ţi pierzi somnu pă nimică, fără să te foloseşti.
Dar o s-o duc cu tăcerea, ca să râz apoi din grău
Când le-oi vedea sângurele şi-ntristate cum ştiu eu.

STAN

Aş vrea să ştiu, Mariuţo, ce spui şi sporovoieşti?

MARIUŢA

Te sfătuiesc, jupân Stane, d-aicea să te câmpeşti.

STAN

Ce fac sus, mai bine, spune-mi?

MARIUŢA

Vă aşteaptă, s-au gătit.

STAN

Dar boieru est-acasă?

MARIUŢA

Doarme, că e ostenit.

STAN

Şi noi vrem în veci să doarmă, căci atunci ne bucurăm,
Iar când sunt deştepţi, e moarte, ne mâhnim şi ne-ntristăm.

Cort. III-lea

ELENA, LUXANDRA şi MARIUŢA

ELENCA

Ascultă, *mă şer* Luxandra, aş vrea să mă plimb pe pod,
Ş-apoi să stau cu caleasca la madam *marşand de mod.*
Voi să-mi fac o pălărie, cu blonduri şi *an velur,*
Căci îmi vine *a merveliu* cu *boaua* dă samur.

LUXANDRA

în jurnalul după urma, e ceva deosebit,
D abor o demoazela, cân se află *an vizit,*
Este de bonton la modă să aibă capot deschis,
în mână cu portofeliu, şi cu *beiader* închis.
Iar când mergem la plimbare, voale verzi ne trebuiesc.
Ba de soa şi bodine ca-n jurnalu franţozesc.

ELENCA

Ah! *mă şer,* să-mi vezi mantela, mai suplim, mai lucru *fen*
O dublură-nfricoşată şi faţă amur *sanfen.*

LUXANDRA

Ş-a mea nu este urâtă, am ales-o *samoa.*

MARIUŢA

So mai slăbiţi, ar fi bine, din doblură şi reţea,
Că boieru nu glumeşte.

LUXANDRA

Ce vizează?... *Chelide?!*
Mă şer, unde mi-e lorneta, că nu-ş cine trece *apie.*

ELENCA

Este *monsiu* Dimitrache şi încă c-un ofiţer,
Prea galant, cu epoleturi, zău că nu e urâţel.

Cort. IV-lea

MARIUŢA (sângură)

Lucru vrednic de mirare, parcă ar fi un făcut.
îi vezi cum să face ziua, te-apucă în aşternut;
Parcă ar dormi pe poduri, cum deşchizi, de ei să dai...

Are dreptate boieru, ăştia sunt nişte crai,
Iar ele duşmance casii! n-au minte nici d-o para,
S-or mai mărita şi ele când mama s-o deştepta!

Sfârşitul actului I

ACT. II-lea

Cort. I

ELENCA, LUXANDRA, DIMITRACHE,
PANAIOTACHE, SIMON şi MARIUŢA

DIMITRACHE

Madmazel, cu plecăciune! ş-încă iertăciune cer
Să-ţi recomanduiesc astazi pă tânărul ofiţer
Şi pe domnu căpitanu dân întâiu batalion,
Al căruia nume este monsiu, monsiu Simion.

SIMION

Madmazel, ce norocire ca să mă învrednicesc
La persoana d-voastră, să mă recumanduiesc.
N-am chivăra şi eşarfu, căci aşa ne este dat.
Să-ndrăznim l-astfel dă case, dar mă rog să fiu iertat.

PANAIOTACHE

Ah! ce mare norocire, *parble,* nu ştiu cum s-o scriu,
Să văz astfel de persoane, parcă nu crez că sunt viu!
Sunteți atât d-elegante, încât drept să vă vorbesc,
N-aş vrea altă fericire decât să mă norocesc
Cu prieteşug şi stimă...

ELENCA

Dar şi noi ne norocim,
Ştim persoana d-voastră s-o *apreasiarisim.*

LUXANDRA

Părdon că ne-ați găsit astfel, într-atâta *neglije.*

PANAIOTACHE

Nu mai faceți tualetă, mă rog, *par lamur de Die.*
Sunteți bine şi frumoase şi o socotesc prisos
Să mai şedeți în oglindă c-un portret aşa frumos.

MARIUȚA (încet)

Pas d-ascultă ş-înțelege, comedie parc-ar fi,
Dar când ar veni boieru, cum i-ar mai aprerisi.

SIMION

Văz gătire dă plimbare, bin-ar fi să ne sculăm,
Greutate să n-aducem. Aideți să ne rădicăm...

ELENCA

Mă rog, ce să potriveşte, asta nici n-o socoți,
încă facem rugăciune, dac-ați bine priimi
Să-veniți la ceai dăseară...

DIMITRACHE

Lasă că eu chiar mă duc
Pe la d-lor p-acasă şi negreşit îi aduc.

PANAIOTACHE

Eu negreşit sunt aicea, la şapte evropeneşti,
Şi mă rog, şăzi, coconiţă, să nu te jenariseşti.

SIMION

Suntem sluja d-voastră, nu vă sculaţi în zădar
C-o să ne vedem deseară...

LUXANDRA

Anşante de vu voar...

Cort. al II-lea

ELENCA, DIMITRACHE şi MARIUŢA

DIMITRACHE

Este vrednic de-ntristare ş-încă de nepomenit,
Vecinic în nenorocire să stea omu împietrit.
Patima mea ţ-e ştiută, ştii cu ce foc te iubesc,
Ştii că-mi place-n tot minutu să tot o mărturisesc.
însă totul împrotivă către mine s-au întors,
încât viaţa mi să pare lucru netrebuincios.
Te iubesc şi nu ţ-e milă, vecinic nu văr vrun răspuns,
Mă duc, viu, plin d-întristare şi d-o jale sunt pătruns.
Acum voi cu hotărâre să-mi spui daca mă iubeşti,
Daca simţi cevaşi de mine, soarta să mi-o hotărăşti.

ELENCA

Aşa zic toţi cavalerii, dar parolişti cine sunt?

DIMITRACHE

Jurământ îți fac, Elenca, cât oi trăi pă pământ
Să-mi fii scumpa mea stăpână, pentru tine să trăiesc,
Sufletul mieu, starea, viața, cu plăcere să-ți jărtfesc.

ELENCA

Când aş şti cu-ncredințare că sunt câte le vorbeşti
Şi că n-oi fi înşălată, a-adevărat mă iubeşti
Şi că jărtfa nu mi-oi pierde-o, dar oi face-o pentru ce,
Țe-aş făgădui din parte-mi *amur efidelite.*

MARIUȚA

Boieru-ntr-o dimineață, de ginere când vorbea,
De iubit, de jurământuri, parcă nici nu pomenea.
Zicea că astea sunt fleacuri şi gugoşi spuse-n zădar,
Şi că va să-l nimerească greuleț la buzunar.

ELENCA

Este prea împertinenda, ah! nu ştii cât e de greu
Cinevaşi slujit să fie până într-atât de rău.

COCONUL DIMITRACHE

Simț că trăiesc atunci numai când văz frumusețea ta,
Iar când lipseşti nu să spune starea ş-întristarea mea.
Vremea mi-a fost înnorată, totu-mi părea întristat,
Soarile, cât pentru mine, azi întâi s-au arătat.
Ah! ce zi veselitoare! ah! preafericit minut!
Fă-mi deplină fericirea şi dă-mi mâna să-ți sărut.

COCOANA ELENCA

îți dau inima şi mâna, ah! ce pas astăzi făcui.
Mă socotesc ş-îmi pierz mintea, simțirea nu poci să-mi spui,
Dar du-te curând d-aicea, să nu vie cineva

DIMITRACHE

Adie, sărut mânuşiţă şi mă rog nu mă uita.

Cort. al III-lea

MARIUŢA

Să face nepricepută şî-i pare pasu greu,
Dar e nebun cin-o crede, căci pă viul Dumnezău,
Cât sunt eu de desfrânată, dar mai-mai că m-a-ntrecut,
Numai eu îi ştiu adâncu şi ce pasuri au făcut...
Unu, c-ar fi plin de daruri, altu, iar c-ar fi frumos,
Dar d-abia îi zice bine, şi ea prinde bucuros.
Păcat de bietu boieru, c-o să-l facă, într-o zi,
De batjocură s-ajungă şi de toţi a să huli.

Cort. al IV-lea

Odaia lui Dimitrache

DIMUTRACHE şi STAN, slugă

DIMITRACHE

De când îmi slujeşti, chir Stane, îţi sunt foarte mulţumit.
Ai slujit când rău, când bine, când plătit, când neplătit;
Dar să ştii cu-ncredinţare că, dacă m-oi pricopsi,
Mic şi mare lângă mine negreşit că tu vei fi.
Aş vrea să-mi mai faci o slujbă prin care mă socotesc
Dorinţa şi fericirea să nu mi-o mai prelungesc.

STAN

Bine ar fi, zău, stăpâne, să te văd mai norocit,
Căci astăzi de dimineaţă am fost foarte ameţit.
După ce-ai plecat d-acasă datornicii a-nceput

Ca la zbor să se adune, să nu mai stea din cerut.
Le-am pus câteva soroace, dar nu e glumă, să crezi.
Că va o gură ş-o minte ca să tot îi îmbunezi.

DIMITRACHE

Slujba pă nas nu mi-o scoate, de datornici nu-mi vorbi.
înţelege-mă-ntâi bine şi mai multe nu-mi spori.
Şi, ca s-o tăiem îndată şi să vorbim mai curat,
Aş vrea să-ţi între-n cap Stane, că eu sunt amurezat.

STAN

Am priceput; mai la vale!

DIMITRACHE

Aş vrea încă să mă-nsor,
Căci altminteri nu-i nădejde, văz că trebuie să mor.

STAN

Am priceput; dar cu cine?

DIMITRACHE

Nu mă grăbi! stai să-ţi spui.
Cunoşti pă unu Ianache şi copila dumnealui,
Pă car-o cheamă Elencă?...

STAN

O cunosc, am priceput,
Şi tocm-acum să-nţelege c-amândoi ne-am şi pierdut.

DIMITRACHE

Dar de ce nu-ţi plăcu, Stane?

STAN

Căci nu sunt ca dumneata,
Orice oi vedea să-mi placă.

DIMITRACHE

Aş vrea să am mintea ta.
Ce cusur vezi dă nu-ţi place, pentru ce nu priimeşti
Să crezi că e-nfricoşată, cu mine să te uneşti?

STAN

Era vreme mai-nainte, pă când tot să mai putea
Un tânăr să se însoare, s-aleagă pă cin-or vrea.
Dar acuma nu să poate, trebuie să socoteşti,
Că e lucru anevoie muierea s-o mulţumeşti.
Va telegari şi caleascã, va mantele, pălării,
Ş-îmbrăcată după modă, s-o duci tot la sindrofii.
Casă-i trebuie deşchisă, croitorii să nu stea,
Din Lipscani să n-o destinză, să dea bani pă ce-o vedea.
Să zicem că are zestre, şi că o să cheltuieşti,
Să-i faci toate după voie, numai ca s-o mulţumeşti;
Dar beleaua nu-i atâtă, pân-acuma n-am sosit,
Şi cuvintele din urmă încă nu le-ai auzit.
Eu nu-ţi zic să-ţi temi nevasta sau într-adins s-o păzeşti,
Astea sunt arâdicate nici să le mai socoteşti,
Dar să-ntâmplă fără veste şi vii acasă-ntr-o zi,
Şi dai peste alt în locu-ţi, fără a te socoti.
Asta nu-i întâia dată sau numai la dumneata.
Lumea, o vezi, este iute; dracu n-are ce lucra,
îşi bagă coadă pân toate, ş-apoi cine-i vinovat?
Cine e hulit de lume? ticălosu de bărbat!
Atun' să mai vezi ponosuri de beţiv şi de curvar,
Că i-ai prăpădit şi starea, c-ai fi sec şi cărturar.
Iată că eu mai-nainte şi din vreme ţi le spui,
Peste fo câteva zile să nu te-auz: Ce făcui!

DIMITRACHE (să plimbă desperat)

El gândeşte că e slugă, ş-apoi eu sunt stăpânit,
Căci el judecă mai bine decât cel mai pricopsit.

Bravo, slugă credincioasă, tu de multe m-ai scăpat,
De nu erai, cine ştie în ce m-aş fi încurcat!
Dar să ştii c-oi să fac curte, dă-mi curând să mă gătesc,
Că e *soare* deseară...

STAN

Astfel te îngăduiesc.

ACTUL AL III-lea

Cort. I

COCONUL IANACHE şi COCONUL PAVEL

IANACHE

Bună ziua dumitale; ce mai faci? cum mai trăieşti?

PAVEL

Slavă Domnului, vecine! Dumneata cum te spăseşti?

IANACHE

Ce să-ţi ascunz, n-o duc bine, mai mult o duc necăzât
Şi mă văz în bătrâneţe întristat şi amărât.

PAVEL

Necazu e pentru oameni, dar aş vrea să ştiu ce ai,
Spune-mi, frate, ce-ţi lipseşte, ai să iei sau ai să dai?

IANACHE

La mine sunt strânse multe, cum să ţi le şiruiesc,
Ce să-ţi spui mai înainte ş-unde să mă isprăvesc?
Toţi, frate, te amăreşte, ele, fetile, când sunt,
Sufletu-l scot fără milă, viu te bagă în pământ.
Dascăl vor de franţuzească şi-apoi te pune pe foc
Să le iai şi de chitare ş-alt dascăl iar pentru joc.

Cum să scoală, la găteală, şi să nu le zici ceva,
Că peşim încep cu gura şi-ţi spun că e mod-aşa.
Şi pă lângă cheltuială, unde eram om tihnit
îmi văzui casa târgu slobod şi pă mine ameţit.

PAVEL

Ce să-ţi zic? nişte păcate, am ajuns o vreme rea!
Eu n-am nici copii, nici fete, dar tot am beleaua mea.
Ştii că e câteva vreme de când m-am orânduit
într-o judecătorie, unde aş fi mulţumit,
Căci leafă am îndestulă; să zici iar că mă muncesc,
Nu. Să crezi, prieteneşte, dor numai că iscălesc.
Mă supăr că nu ştiu treaba, nu ştiu din regulament;
Ce bine era odată la noi la depertament!...
Dar că au nişte cuvinte, nişte vorbe franţuzeşti,
Otnoşănii, ofis, delle, de nu le mai isprăveşti.
în scurt, toţi te ia-n picere, nu ştiu cum să ţi le zic,
Parc-ar fi farmazonie, că eu nu pricep nimic.
Şi d-ar fi ceva mai bine, dar, după regulament,
Treaba şi daraua bate mai mult înspre prezident.

IANACHE

Unde-s vremile acelea pă când odihnit şădeai,
Fără pravilă şi delle, toate ţi le isprăveai?
împărţeai cu toţi frăţeşte şi ne-ncontenit curgea;
Era, zău, nepreţuită pravila lui Caragea!

PAVEL

Dar că trimiteai paraua odată de târguiai,
Şi îţi aducea lăscaie, că n-aveai pă ce s-o dai?

IANACHE (să plimbă necăzit)

Mie ciuda mi-este mare! Cum crescui copiii eu?
Cum nu puţea mai-nainte lumânările de său,
Ş-acuma le-apucă capu, cum dau de mirosul lor?

Nu mai poci să sufăr, frate, d-întristare oi să mor!
Aideţi niţel la plimbare să ne mai dezmeticim...
Fa! diredică pân casă, că noi pest-un ceas venim.

Cort. al II-lea

SMARANDA, ELENCA, LUXANDRA şi MARIUŢA

ELENCA (către Mariuţa)

Adu lampile din casă, pune apă-n samovar,
Nu umbla, mă rog, *distretă* şi te-nvârti în zadar.

(Către Luxandra.)

Eu zic, ma şer, c-ar fi bine să se puie un *tapi,*
Şi foteliu lângă masă cu oglinda vizavi.
Mariuţo, vezi găteşte pesmeţi, lapte pentru ceai,
Nu uita la cin-o cere rom, pişcoturi să le dai.

SMARANDA

Cum ştiu ele după modă toate câte trebuiesc!
Astor fete li să cade măritiş evropenesc.

LUXANDRA

Ei cunosc educaţionu şi ne ştie ce plătim.
Ai noştri n-au sentimenturi şi nici nu ne potrivim.

SMARANDA

Să treiţi, fetile mele, însă tot să mai gândiţi
Că bătrânii cunosc multe, pe care voi nu le ştiţi.

LUXANDRA (jucând în casă)

Ia vezi, mama, nişte pasuri care m-a-nvăţat Diupor,
Şi l-aş face şi mai bine, dar mă doare un picior.
Anavande şi cu *solo* la catriliu franţuzesc,
Fac mai bine decât toate; ah, ce joc împărătesc!

MARIUŢA

Pasămne c-a sosit ceasul, nu ştiu ce auz viind,
Ascultaţi şi d-voastră sebiile zornoind.

ELENCA

Şezi, *ma şer,* depriimeşte, mama, treci pă canapea,
Adu-mi mai curând lorneta, vezi că-i pă meşcioara mea.

Cort. al III-lea

SMARANDA, ELENCA, LUXANDRA, MARIUŢA,
COCONUL DIMITRACHE, D. SIMEON,
D. PANAIOTACHE şi STAN, slugă cu ciubucu stăpână-său

SIMION

Credeţi că fără răbdare să-nsărez am aşteptat?
Ceasurile ca să treacă mai curând nu-ş ce-aş fi dat.
Doream cu deosebire să mă recomanduiesc,
Şi c-o mumă fericită să mă împrietenesc.
Ai nişte demoazele cât să poate cu simţiri,
Pline de duh şi de daruri şi de alte fericiri.

SMARANDA

Bunătatea dumitale... Cu toate astea gândesc
Că li-or fi educaţionul leit ca un franţuzesc.
Fiindcă toată maalaua vede ce fel ne-am silit,
Cât am făcut pentru ele şi ce bani s-au cheltuit.
Apoi le-am scos şi la clupuri, la *masche,* la nobil bal,
Şi-acum vor să mai înveţe cum să-ncalice pă cal.

D. PANAIOTACHE

Cavalcaua e la moadă foarte mult în alte ţări,
Damile obicinuiesc şi merg des pă la plâmbări.

DIMITRACHE

Cân' li-e firea aplecată, atunci odihnită fii,
Căci să varsă în ştiinţe ca albina în câmpii.

ELENCA

Domnilor, fac rugăciune, ţărimonii n-aşteptaţi,
Ci în *ţerclu* lângă masă pohtiţi ceaiu să-l luaţi.

LUXANDRA

Pohtiţi să jucăm pă urmă *depetije inosan*

PANAIOTACHE

Madmazel, ştiu nişte jocuri frumoase şi *amiuzan.*

LUXANDRA

Am pasione pentru ele, încât nu poţi ca să crezi
Cât voi fi de mulţumită şi cât mă îndătorezi.

STAN (după ce dă un ciubuc lui stăpână-său, către Mariuţa)

Ai şi noi într-o odaie, nu ştii undeva frun loc,
Să-ţi spui ceva d-ale lumii şi să ne jucăm fun joc?

MARIUŢA

D-ta căute-ţi treabă, joacă cu cin-ai jucat,
Crezământul aşa lesne noao nu ne este dat.

ELENCA (către Mariuţa)

Ia vezi, cine e p-afară, cine s-aude viind?

SMARANDA

Mi să pare că e tat-to, parcă îl auz vorbind.

MARIUŢA

De nu mă-nşel mi se pare că boieru s-au întors,
Şi mai este încă c-unul.

ELENCA

Du-te uită până jos.

MARIUŢA

Ce să mă mai uit că vine, uite-te-l că şi sosi.

LUXANDRA

Ce dezegriman acuma! Mă mir la ce mai veni.

SCENA IV

Cort. al IV-lea

TOŢI CEI DE MAI SUS. COCONU IANACHE şi PAVEL

IANACHE

Scototeam că cu răbdare, cu voarbe şi omenii,
Stavilă să pui odată la atâtea nebunii.
în loc însă d-îndreptare, văz că răul s-a lăţit,
încât lumii-i este milă văzându-mă ameţit.
Sfătuirile, blândeţea cu care eu m-am purtat,
Dascăli şi cheltuială, toate cât-am arătat,
Munc-a fost nimicnicită şi nişte bani geaba daţi;
Parc-a fost bani de aramă şi pă gârlă aruncaţi.
Ci fiindcă cu răbdare, îndreptare n-o mai crez,
Voi astăzi cu hotărâre altminteri să mă-nsemnez.
Mă rog, spuneţi d-voastră, ce chirie îmi plătiţi?
Ce treabă aveţi aicea? Casă ce mi-o socotiţi?
Să zici că-mi sunteţi prieteni, eu nici nu v-am mai văzut.
Atâta obrăznicie, zău, că e de necrezut!
Cine sunteţi d-voastră? cine este ăl cocon?

D. SIMION (făcând un compliment)

Eu sunt sluga dumitale, căpitanu Simion.

PANAIOTACHE (asemenea)

Eu mă-nchin cu plecăciune şi mă recomanduiesc
Cu nume Panaiotache, cu cinu ofiţeresc.

COCONUL DIMITRACHE (asemenea)

Şi eu sunt slugă plecată, ş-acum iertăciune cer
Să-ţi spui că nu sunt nimica decât fecior de boieri.

STAN (făcând şi el un compliment)

Eu sunt Stan, fecior de slugă şi ursit să slugăresc
Şi cu toată plecăciunea mă şi răcomenduiesc.

IANACHE

Crez c-ăţi fi din neam prea mare
Şi puteţi fi şi mai mari.
Puteţi fi orice vă place.
Sau boieri sau militari;
Dar, fiindcă, ici, în casă, cât oi trăi, poruncesc,
Şi vorbele d-voastră în nimic le socotesc.
Işiţi mai curând afară şi p-aici să nu mai daţi,
C-apoi n-o să ştiţi la urmă pă unde să apucaţi.
Ce blestemăţii sunt astea, în casă-mi de s-au pornit?
Ai, işiţi curând afară, mergeţi de und-aţi venit.

D.D. SIMION, PANAIOTACHE, DIMITRACHE ŞI STAN

(ţiindu-se toţi de mână şi făcând un compliment)

Seara bună, seara bună, dar noi tot nădăjduim
Necazu să-nconteneze şi mâine să mai venim.

IANACHE (către nevasta lui)

Işiţi şi voi cu bontonu, dinainte-mi să periţi,
Mergeţi mai curând la dracu, la mai mari nu mă siliţi!

SMARANDA, LUXANDRA şi ELENCA

Ade, adie, seara bună, dar e de nesuferit,
Astfel de ruşine mare încă nu s-au pomenit.

PAVEL

O fi fapta ruşinoasă, dar crez că te-i odihni,
Seara bună dumitale, şezi, mă rog, nu osteni.

MARIUŢA (râzând)

Parc-a fost de porunceală, nu ştii cât m-am bucurat;
Acum crez că li-o ajunge, negreşit s-a săturat

LANACHE (căscând)

Pas de dormi, pas de te culcă, plin de venin şi necaz!
D-ar dori, pofti *soarele,* să vie de au obraz.
Slujească-n viitorime lumii pildă casa mea,
Aib-o-n veci într-o vedere cin-o voi să să ia
După fleacurile lumii şi să-şi iasă dintr-al său,
Ca să n-ajungă să vază câte trag şi sufer eu.

în versiunile alterate ale *Franţuzitelor* - la care, foarte probabil, se referea Caragiale - fusese introdus şi dialogul în versuri *Conversaţii,* al aceluiaşi Faca. îl reproducem aici, după volumul *Poesii inedite* (Bibliothecă portativă", LXV), Bucureşti, Typographia Heliade şi asociaţii, 1860 (crestomaţie întocmită de Ion Heliade-Rădulescu, în care textul *Conversaţii* se află la p. 305-308):

CONVERSAŢII

COANA ELENCA

Spune-mi, soro-ai fost vreodată la teatru românesc?

COANA SMARANDA

Dumnezeu să mă ferească! nu voi nici să mă gândesc.

Pân-acum nu sunt nebună ca să hotărăsc să merg
La un loc unde băcanii şi cizmarii toţi alerg.

COANA CATINCA

Să vă spui drept, mie-mi place, şi vă rog să mă iertaţi,
Că sunteţi greşite foarte la părerea ce-arătaţi.
Băcan, cizmar şi-orice meşter sunt meşteri româneşti,
Şi de ce mai mult vă place, unde merg şusteri nemţeşti?
Parcă noi nu suntem oameni, parcă datorii avem
Să simţim în limbi străine şi nemţeşte să râdem.

C. ELENCA

Fi donc! ce spui, verişoară? poate că vrei să glunmeşti.
La Paris se dau vreodată piese de-ale româneşti?
Caliopi, Andronescul se pot socoti actori
Vrednici s-amuzarisească nişte *nobili* privitori?
Mie zău nu-mi face cinste să văz un teatru prost.
Din cele mari până astăzi ştiu că nici una n-a fost.
Ş-apoi ce să vezi acolo? Să asculţi la un actor
Care face-n rumâneşte declaraţii de amor!

C. SMARANDA

Declaraţii rumâneşte!! Spune-mi, s-a mai pomenit?
Eu de când sunt în viaţă, şi din câte am primit
Biledu, la care vreme n-am destulă să răspunz,
Căci îmi vin pe toată ziua (de d-voastră n-ascunz),
N-am mai văzut până astăzi nici unul românesc:
Unu-mi zice pe greceşte că ficaţii îl rănesc,
Altul nemţeşte se jură şi-mi arată cum că sunt
Mai frumoasă decât toate stelele de sub pământ.
Ele când e franţuzeşte, îmi spune că ochii mei
Seamănă cu doi luceferi, ori cu doi cărbuni de tei.
în sfârşit în orice limbă, numai străină d-o fi
O tragedie se poate prea frumos *pasarisi;*

Numai limbele străine pot vorbi de *santiman,*
Numai nemţii şi francezii pot avea de *amiuzan.*
Eu ţiu minte c-astă vară, soro, mi s-a întâmplat
La comedia nemţească să plâng pân-am leşinat;
Eu cu verişoara Zinca ce lângă mine şedea
Ne-necasem de suspinuri, pe când prostimea râdea.

C. CATINCA

Fără să-ntreb de se cade, soro, să mai pomenim
D-amoruri şi declaraţii de teatru când vorbim,
Nici dac-acele comedii la care-ai zis că ai plâns
Pot s-aducă vreo-tristare, şi tragediele râs.
îţi spui că coana Zinca, să mă ierte Dumnezeu!
Ştie din limba nemţească cât ştie pantoful meu.

C. SMARANDA

Adevărat ai dreptate, nici una nu ştim mai mult,
însă, oricum, soro-mi place mai bine la nemţi s-ascult.
Dumneata, pardon, mă iartă, parcă nu eşti de *bon ton,*
Parcă n-ai şti că românii pe *Jan* îl numesc Ion?
Românii când sunt pe *şenă,* ştii, ca oamenii vorbesc,
Iar când nemţii se arată, parcă tună şi trăznesc.
Asta este frumuseţea; ş-apoi nu mai vezi *chelgras*
Are totd'auna Conti când face şăl mai mic pas?
Ce frumos întoarce ochii! eu întâi când l-am văzut
Am ţipat de bucurie şi din scaun am căzut,
De muzică n-am ştiinţă; însă cântecele-mi plac,
Ş-operele foarte mare *impressionă* îmi fac.
Sear-ndată le las toate, la teatru ca să viu,
Dar nu-ş'ce-am că de căscare *imposiblu* să mă ţiu.
Ba la opera cea nouă Ţimerman când a cântat
Eu de *plesir* adormisem, şi târziu m-am deşteptat.

C. ELENCA

Chel ide! ce-ţi mai pierzi vremea? şi mă mir de ce mai vrei
în *chestioane* serioase să intri cu dumneaei?
N-o vezi că e tot în contra oamenilor simţitori,
Dacă zice că românii pot să aibă şi actori?
Dar de zece ori mai bine voi să pleznesc şi să mor,
Decât să ajung vreodată să merg la teatrul lor.

în textul tipărit în „Gazeta săteanului" nu este dată piesa într-un act *La Turnu-Măgurele,* de Vasile Alecsandri, care constituie tabloul X al revistei *100 de ani.* O reproducem aici (după o ediţie critică: V. Alecsandri, *Opere VII. Teatru.* Text ales şi stabilit, note şi comentarii de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Bucureşti, Editura Minerva („Scriitori români"), 1981, p. 355-370):

LA TURNU-MĂGURELE
SCENĂ ÎN VERSURI
(Reprezentată în ajutorul ostaşilor răniţi.)

Teatrul reprezentă o cameră mică şi simplă mobilată. Uşă în fund, altă uşă în stânga şi o fereastră în dreapta. în faţa scenii, mai în dreapta, o masă şi un scaun de lemn alb.

Scena I

ADELA (sfârşind de scris un răvaş, îl subsemnează, zicând):

„Amica ta, Adela, în Turnu-Măgurele...
Trei pagine ticsite!... Ce am mai scris în ele?

(Citeşte:)

„Scumpa mea Nataliţă!... ar fi un spectacol curios pentru tine de a mă vedea pe mine, o elegantă deprinsă a trăi în saloane

luxoase, licuind acum într-o odăiţă goală şi purtând costumul ambulanţei... Cu toată această schimbare însă, nu poţi crede, iubita mea, cât sunt de mulţămită!... eu, o tânără văduvă, încongiurată de adoratorii patentaţi din Bucureşti şi din Iaşi, şi espusă a auzi în toate zilele aceleaşi declaraţii monotone de amor, mă simt astăzi mai demnă de poziţia mea înaltă în societatea română sub nobila haină de soră de caritate. în capitalele noastre eram asurzită de falşele suspine ale comediei lumeşti; aice sunt uimită de adevăratele suspine ale suferinţei, şi, pe cât colo inima mea era nesimţitoare, pe atât aice ea bate şi creşte animată de un nobil devotament... Am sub vegherea mea un june căpitan rănit, foarte interesant... La asediul Plevnii, sărmanul a priimit un glonţ în braţul drept şi mult ne e teamă că va fi nevoie de o amputare... Ferească-l Dumnezeu de o aşa nenorocire! Segentul lui, un viteaz din al 13-lea regiment de Dorobanţi, bun, simplu, cam original şi cu numele de Horcea, plânge ca un copil când se gândeşte că o să rămâie căpitanul lui ciunt... Eu însami mă înfior la această idee, căci încep a avea pentru scumpul meu rănit o afecţiune de soră... Te văd însă zâmbind şi clătinând din cap, dar te poftesc să nu fii nebună şi să-ţi închipuieşti romanuri... etc. . . etc."

(Uşa din fund se deschide. Adela strânge scrisoarea, o pune sub plic şi scrie adresa pe ea.)

A! se deschide uşa... sergentul Horcea vine...
Să pun în plic scrisoarea... acum, adresa... bine!

Scena II

ADELA, HORCEA (intră prin fund, se opreşte lângă uşă, face saltul militar şi tuşeşte).

HORCEA

Hmm!

(Adela se scoală şi se întoarce spre Horcea.)

HORCEA

Doresc sănătate.

ADELA

Ce face căpitanul?

HORCEA

Te-ntreabă duducuţă, ş-oftează greu, sărmanul.

ADELA

Se simte mai rău astăzi?

(Horcea tace şi-şi muşcă musteaţa.)

ADELA (îngrijită)

Răspunde...

HORCEA

Aşa-mi pare.

ADELA

Cum?

HORCEA

Apoi, cum s-ar zice, îl arde-un pojar mare...

ADELA

La rană?

HORCEA

Şi sub coastă, colea, la inimioară...
Ştii... inima tânjeşte când n-are sorioară,
Şi, zău... să nu te superi... dar eu încep a crede,
Că mult mai rău e bolnav, când bietul nu te vede...

ADELA

Crezi?

HORCEA

Cred... ades mă-ntreabă pe mine,-n aiurire,
De eşti ca în poveste, o zână de iubire...
Un... heruvim, un înger... mai ştiu eu câte-mi spune?
Eşti înger, duducuţă?

ADELA (zâmbind)

Nu cred.

HORCEA

Mare minune!
Apoi de ce înşiră tot astfel de cuvinte?

ADELA

El... are ferbinţeală şi-i... ameţit de minte.

HORCEA

Oare?... aşa să fie?... Eu unul dam cu gândul
Că poate, fiind tânăr, şi lui i-au venit rândul
Să cază-n slăbiciunea de fire omenească,
Să... cum fac toţi flăcăii din lume... să iubească.

ADELA (repede)

Pe cine?

HORCEA (în parte)

Măi, că iute a întrebat pe cine!

(Tare). Pe cine, el o ştie; eu ştiu că nu pe mine.

(Adela cade pe gânduri)

HORCEA (în parte, privind-o)

Na! au căzut pe gânduri acum şi puiculiţa...
Cu miere, cum se vede, îi atinsei guriţa.

ADELA

Ian spune-mi: fost-au astăzi chirurgu-n ambulanţă?

HORCEA (Posomorându-se)

Au fost.

ADELA

Au văzut rana?... şi are el speranţă
Că ea se va închide prin simplă vindecare?
Şi n-a fi trebuinţă de-o crudă operare?

HORCEA

Chirurgul cam pe gânduri ieşit-au astă-dată,
Căci i-au părut lui rana mult mai înflăcărată.
L-am întrebat ce crede?... Nu mi-au răpuns nimică,
Dar clătina din capu-i... şi, zău, mi-e tare frică.
(înduioşându-se). Sărmanul căpitanul, un bujorel în floare,
S-ajungă ciunt, drăguţul!... de-a şti, să ştii că moare!

ADELA (în parte)

Să moară - o! Doamne sfinte!

HORCEA

A! bată-i-ar să-i bată
Chirurgi! ei nu ştiu alta decât să taie-ndată
Şi braţe şi picioare cu arma ascuţită...
Doar braţul nu e creangă şi omul nu-i răchită...
Eu îl cunosc, duducă, pe căpitan... mai bine
S-ar împăca cu moartea decât cu-aşa ruşine.

ADELA

Dar dac-ar fi nevoie numaidecât... Ce-ai face
în locul lui chiar însuşi?

HORCEA

Eu? zău, mai bine-mi place
Să merg pe ceea lume întreg, cu cap, cu toate,
Decât o viaţă lungă să fiu un trunchi cu cioate.

ADELA

O ştiu; aşa-i românul, nepăsător de viaţă;
Dar lângă-amărăciune mai este şi dulceaţă;
Dar dacă-i crud de-a perde un braţ, acea durere
Nu poate să găsească pe lume-o mângâiere?
Rănitul nostru-i june; din pragul tinereţii
El poate să privească la bunurile vieţii;
Plăceri, considerare, familie, iubire...
La toate are dreptul viteazul să aspire.

HORCEA

O fi, însă stejarul amar se oţereşte
Când apriga secure de crengi îl despărţeşte,
Şi, crede-mă, duducă, românul e de milă
Când n-are cu ce strânge la sânu-i o copilă.
Atunci nu-i mai rămâne decât să se sfârşească,
Sau... alte două braţe pe lume să găsească...
Hei! când ai vrea, duducă, să-ţi faci cu el pomană...

ADELA

Eu? cum?

HORCEA

Eşti bună, bună de pus, zău, chiar pe rană.
Ai două braţe... dă-le în dar lui căpitanul,
Şi astfel, numai astfel, i-ai îndulci aleanul...
Le dai? ... Aud?... Duducă, ascultă-mă pe mine,
în locul dumitale le-aş da eu ca mai bine.

ADELA

Dar cum vrei cu-a mea milă să-i cad eu lui năpaste?

HORCEA

Năpaste! Deie-mi Domnul şi mie tot de aste!
Auzi? năpaste - o floare frumos îmbobocită...
Dar unde se mai află mai veselă ursită?
Năpaste? (O priveşte cu admirare.) Căpitanul şi eu am fi în stare
De braţele-amândouă să cerem o scurtare
De-am şti că ne aşteaptă o astfel de răsplată.

ADELA

Dar bine, Horce dragă, gândeşte încă-o dată,
Cuvine-se chiar însămi să cerc de a-i propune?...

HORCEA

Ba nu, ferească Sfântul!... Eu, de-nvoieşti, i-oi spune
Că, dacă-a perde braţul şi n-a vrea ca să moară,
I-a da braţele sale, în schimb, o zânişoară.

ADELA

Şi ar primi?

HORCE

N-ai grijă... hait, cu nepusă masă;
Ba ş-a jucat drăgaica, rănit cum e, prin casă.
Ce vrei? Aşa-i românul când strechea-l loveşte;
Când inima dă mugur şi mugur-nfloreşte.

ADELA (râzând)

Glumeţ eşti.

HORCEA

Glumeţ, însă... cum găseşti gluma?

ADELA

Bună.
Dar... ian să schimbăm vorba.

HORCEA

S-o dăm pe-o altă strună?
(în parte). Se vede c-am sclintit-o cu-a mea avocăţie.
De! nu m-a făcut mama mehenchi în limbuţie.
Păcat!

ADELA

Ştiu că-mpreună aţi fost răniţi odată;
Iar cum, şi când, şi unde nu mi-ai spus încă...

HORCEA

Iată
Cum s-a-ntâmplat, duducă: Trecuse-o săptămână
De când eram în harţă cu litfa cea păgână,
Alăture cu Plevna, în faţă cu-o redută
Ce-ntocmai ca ariciul, ghem toată prefăcută,
Părea că e pustie şi ne poftea aproape,
în şanţurile-i dese de vii să ne îngroape.
Noi tot ţinteam privirea, doar om zări duşmanul,
Şi tot trăgeam la tunuri, doar i-om strica redanul,
Dar, după parapete ascuns, el, cu urgie,
Pe când noi dam în bobot, trăgea în carne vie
Era iar, mai cu seamă, era-ntr-o pădurice,
O baterie, care cu noi juca-n popice.
Şi sămăna cu bombe, scurtându-ne de zile,
Cum samănă românii cu grâu la Sân-Vasile.
O noapte, căpitanul vro zece inşi ne cheamă
Şi zice: Măi, de moarte vă este sau nu teamă?
- Nu, domnule! răspundem. - Nu? - Nicidecum. - Prea bine;
Eu merg la baterie s-o iau... Veniţi cu mine?

- Venim! cu toți răcnit-am şi ne-am pornit pe dată,
Ne-am furişat prin umbră ca vulpea cea şireată,
Şi când să dea foc turcii la tun, pe neaşteptate,
Ei se trezesc cu spaima şi cu românii-n spate.
Pe loc şi dăm năvală în ei, mânca-i-ar corbii!
Şi ne-ncleştăm la luptă grămadă, chiar ca orbii.
Ce groaznică trânteală! ce răcnete de ura!
Ce lovituri cu stratul! ce muşcături cu gura!
Pân'ce din turci, hapsânii, nu au rămas nici unul,
Pân'ce le-am stricat-cuibul, pân'ce le-am luat tunul!
Pe tun pusese mâna el însuşi, căpitanul,
Luptând cum luptă zmeul cu Badea Năzdrăvanul;
Iar când în faptul zilei ne-am cercetat dobânda,
Cu-o rană fiecare îşi măsura izbânda.
La braț căpitănaşul avea o-mpuşcătură
Şi eu, colea pe frunte, această lovitură;
Dar fie! eram mândri ca leul-paraleul
Când am adus în lagăr cel tun... ce-i zic trofeul!

ADELA (entuziastă)

A! bravo bravo, bravo, români de vitejie!
(Uimindu-se). Ah! inima mea creşte în veselă mândrie...
Şi simt... şi simt... (Plânge.)

HORCEA

Duducă... ce plângi?... Da nu mai plânge...
(în parte.) Când văd plâns de femeie, un nod colea mă strânge.
(Uimit.) Tot plângi?....

ADELA

Nu e nimică şi nu băga de seamă.
(Dându-i batista ei.) Voinice, de la mine primeşte-astă năframă.
Şi-mi spune, cine astfel te-au încrestat în frunte?

HORCEA

Un turc urât şi negru, nalt, ţeapăn cât un munte.
Vroia să-mi taie capul lovind cu iataganul...

ADELA

Şi cum scăpaşi?

HORCEA

Văzut-ai cum crapă-n cinci bostanul
Când îl izbeşti d-o peatră?... Aşa i-au crăpat capul
Când l-am pocnit cu stratul în tidvă pe arapul.
S-a dus pe aceea lume în rai să facă jafuri
Prin munţi de baclavale şi dealuri de pilafuri...
Dar ce stau eu la vorbă şi dârdâi ca o babă?
La doftorul cel mare alerg cât mai în grabă
Să vie-aice însuşi, pe căpitan să-l vadă,
Căci cel chirurg la vorbă-i nu are deloc nadă.

ADELA

Aleargă... şi la poştă să dai astă scrisoare,
Te rog.

HORCEA

Prea bine, adă; mă duc într-o-ntinsoare.

(Se opreşte la uşa din stânga.)

Duducă... (Arată spre uşa din fund.) El te-aşteaptă..
Fă azi o faptă bună...
Şi Cel-de-Sus pe frunte ţi-a pune o cunună.

(Iese prin stânga.)

Scena III

ADELA

Ce oameni! Ce natură frumoasă şi bogată!
Ce inimă vitează, şi simplă, şi curată
Se bate-n aste sânuri, când e nevoia-n ţară!
O! nu, nu, România nu poate-n veci să piară
Cât are pentru pază o verde seminţie
Cu suflet aşa mare, cu minte-atât de vie!
Nu! în zadar pe faţă-i invidia străină
Cercat-au s-o mânjească cu-otravă şi cu tină;
Infami clevetitorii, vrăjmaşi ai României,
Sunt înferaţi de-acuma cu ferul infamiei,
Căci le-au răspuns românul cu-a sa dispreţuire
Prin fapte glorioase ce merg la nemurire!
Aice, lângă mine, un tânăr erou zace
în ghearele durerei, sărmanul!... dar ce face?

(Deschide puţin uşa din fund.)

Doarme!... cât e de palid!... Ce tainică tristeţă
Pe fruntea lui e-ntinsă!... Ce aer de nobleţă,
Ce aer de mărire câştigă o fiinţă
Căzută pentru ţară în crudă suferinţă!...
Ah! trista lui privire adânc mă-nduioşează...
Ce-aud? ... suspină?... poate că el acum visează
La mine... mă iubeşte!... şi eu... oare-n iubire
Putut-au să se schimbe a mea compătimire?

(Cade pe gânduri.)

Scena IV

ADELA, HORCEA (intră tulburat)

HORCEA

Duducă, duducuţă...

ADELA

Ce este?

HORCEA

Nu e bine.
Am întâlnit chirurgul... (Oţerindu-se.) Vai! simt fiori prin vine.

ADELA

Chirurgul?

HORCEA

Dar, chirurgul, casapul, ciocârtaşul.
Mi-au spus că amputează chiar astăzi pătimaşul,
Că-i teamă de cangrenă.

ADELA (spăriată)

Cangrenă! Vai de mine!
Cangrena-i moarte!

HORCEA (perdut)

Moartea!... să moară!... Cine? Cine?
Eu?... iată-mă... sunt gata... dar el?... O! Doamne sfinte!
Ce fac eu făr' de dânsul? Ce spun l-al său părinte?...

ADELA

Dar ce să facem, frate?

HORCEA

Ascultă... eşti creştină...

De nu vrei s-ai mustrare c-ai fost cumva de vină,
Aleargă lângă dânsul şi-i spune ce-i ştii spune,
Ca să-l îndupleci soartei amare-a se supune.
Vorbeşte-i româneşte, grăieşte-i franţuzeşte,
Cum ţi-a venit mai bine, dar mi-l adimeneşte
Rugându-l şi zicându-i că-l vei iubi mai tare
De-a vrea ca să asculte pe doftorul cel mare.

ADELA

Dar... Horcea...

HORCEA

Duducuţă... lumină... floare vie...
Mergi, scapă-l de la moarte şi mă dau rob...

ADELA

Ei!... Fie!... (intră în fund.)

Scena V

HORCEA (cătând prin uşa din fund)

Iat-o!... puicuţa... merge... când pasă, când s-opreşte...
S-apropie de patu-i... El s-au trezit, zâmbeşte,
Au şi uitat durerea... O! farmec de muiere!...
Femeia-i, cică, floare de leac pentru durere...
Ce spun ei oare? (Ascultă.) N-aud... de-aproape îi şopteşte...
Ea parcă îl roagă... dar el se-mpotriveşte...
Ea plânge! Na! chirurgul de-acum poate să vie...
în lacrimi de femeie chiar ferul se mlădie...
Viteazul, leul, zmeul e-nvins de-o păpuşică...
El îi sărută mâna.. Ce mână mititică!...
Şi iaca!... Ce-mi văd ochii... şi ea... ea îl sărută
Pe frunte?... Hait, acuma logodna-i şi făcută.

Dar... iată şi chirurgul!... pei, drace!... El soseşte
Ca nourul pe soare când cerul străluceşte.

Scena VI

HORCEA, ADELA (intră tulburată)

ADELA

Ah! Horce, mergi degrabă... Te cheamă, el te cheamă...
Chirurgul este gata... Eu nu pot sta, mi-e teamă.

HORCEA

Dar bietul căpitanul primeşte să-l...

ADELA

Primeşte.

HORCEA

Mă duc... ah! duducuţă, mult el te mai iubeşte!

(Iese.)

Scena VII

ADELA (cade pe scaun)

O! Doamne!... ce durere, ce groază pentru dânsul
Să simtă ferul rece tăind un os într-însul!...
Fiori îmi trec prin crieri... mi-e inima de gheaţă...
A! ... ce s-aude?... geme?... aş da chiar a mea viaţă
Ca să-l scutesc, sărmanul, de chinuri... ah! iar geme?...

(Ascultă.)

Ba nu, mă-nşeală spaima... El rabdă... nu se teme.

Cum aş voi să întru... (s-apropie încet de uşă), să-i şterg uşor
pe frunte,
Sudoarea îngheţată a suferinţei crunte,
Să-i ţin pe braţe capul, s-aţint a mea privire
în ochii lui, iubitul, cu toată-a mea iubire...
Dar nu pot... n-am curajul.. d-abia stau pe picioare.

(Vine şovăind de se reazămă de masă.)

Scena VIII

ADELA, DOCTORUL (intră prin stânga)

ADELA

A! Domnul doctor...

DOCTORUL (închinându-se)

Doamnă, sergentul dinioare
Mi-au spus c-aţi vrut îndată ca să alerg aice.

ADELA

Eu?

DOCTORUL

De-am putut pricepe ce au voit a-mi zice,
Chirurgul vrea să facă amputare?

ADELA

Aşa e.
Vă rog să treceţi iute alăture-n odaie.

DOCTORUL

Mă duc.. dar mai nainte primiţi astă hârtie
Şi astă cutioară... (întră în camera din fund.)

A D E L A (deschide scrisoarea)

Maiorul!... Ce îmi scrie?

(citeşte răpide.)

„Iubită cumnăţică! Măria-sa domnitorul au acordat căpitanului şi sergentului încredinţaţi îngrijirei d-tale decoraţia Steaua României şi medalia Virtutea Militară, pentru eroica lor purtare. Ţi le trimit d-tale, iubită cumnăţică, pentru ca să ai mulţămirea de a-ţi decora însaşi protegeaţii etc."

A! câtă mulţămire pe dânşii!... dar ce-i oare?

(Să aude alături un glas răcnind.)

G L A S U L

A!

A D E L A (ţipând)

A! îi taie braţul! (Cade pe scaun). Sărmanul! cum îl doare!

Scena IX

ADELA, HORCEA (dând bustna pe scenă)

H O R C E A

Ura!... Nu mi-l mai taie.. Nu este trebuinţă.

A D E L A

Cum! ce zici?

H O R C E A

Iaca doftor cu cap şi cu ştiinţă!
El, cât au văzut rana, au început a râde
Ş-au spus că de la sine curând se va închide.
Atunci căpitănaşul, precum o fată mare,
închis-au ochişorii în dulce leşinare.

ADELA (veselă)

Mă duc să-i deschid vesel cu Steaua României... (Scoate decoraţiile.)

I-au acordat-o Vodă ca semnul vitejiei.

HORCEA

I! Sfinte şi Părinte! Ce bine a să-i pară!

ADELA (prezentându-i medalia)

Şi d-tale: Virtutea Militară.

HORCEA (ameţit)

Eu?... Na!... se-ntoarce casa... m-apucă nebunia...

Eu, decorat! (Primeşte medalia şi o sărută.). Drăguţa! Trăiască România!

(Amândoi se îndreaptă spre uşa din fund.)

Mirceşti, noiemvrie 1877.

100 de ani e un text mai puţin cunoscut, a fost reeditat o singură dată şi a fost rareori comentat. Statutul lui special - mai mult „montaj" decât text de autor - a derutat. Reprezentat pe scenă, a avut succes, probabil şi datorită fastului montării. A suscitat şi critici, inclusiv (sau mai ales) din partea celor care-l preţuiau pe dramaturg, decepţionaţi de ceea ce li se părea a fi un compromis cu „arta de comandă", o omagiere interesată a oficialităţii, a dinastiei în special. Iată, în acest sens, un foarte interesant comentariu formulat de Anton Bacalbaşa:

„Năpasta era operă de intelectual care-şi cinsteşte meseria, - *100de ani* este o jucărică pentru uzul domnului Haret.

Şi *Năpasta* a căzut, ridicând totuşi pe Caragiale, pe când *100 de ani* a reuşit, coborându-l.

Societatea, biciuită ades de juvenalul nostru naţional, s-a răzbunat: ea a redus pe poet la nivelul ei, - aş putem zice că l-a adus la acelaşi numitor, - un numitor comun!

Această apoteoză a lui Caragiale, între foc bengal şi imnul regal, oferă lumii intelectuale o perspectivă din cele mai jalnice. Şi când îl vedem pe acest mândru *boheme* ieşind după fiecare *act,* ce comisese, ca să se prosterneze în faţa d-lui Spiru Haret, pe când galeria striga pe «autorul» *Franţuzitelor* lui Faca, - nu ştiu pentru ce îmi închipuiam că asist mai mult la o execuţie decât la un triumf. «Răscoală-te, inima mea!».

Dar, în definitiv, fiecare epocă are producţiile pe care le merită.

- «Nu v-a plăcut *Năpasta* şi aţi vrut „ca în vremea basmelor"? Poftiţi!».

Refractarul Caragiale a făcut toate concesiile ce i s-au cerut. Şi pentru că o natură de elită nu se dă niciodată pe jumătate, el a împins zeflemeaua lugubră până în ultimele ei consecinţe.

- «Vreţi foc bengal? Am să vă dau până v-o orbi! Să-ţi arăt eu foc bengal, mă!».

Şi, pornind pe tărâmul acesta, el a oferit publicului uluit o revistă serioasă în care zeflemeaua plânge...

- «Vreţi revistă istorică, dar mai mult dinastică? Să vă dau eu dinasticism!»

Şi, dintr-un condei, a şters cei şapte ani ai lui Vodă Cuza.

Revista trece, în adevăr, de la anul 1859 la... 10 mai 1866.

Aci avem tablourile următoare demne de regretatul nostru *Moftul Român:* [...] Cu alte cuvinte, jumătate din cei 100 de ani sunt ocupaţi cu acest *Nihilsine Deo.* Iar domnia lui Cuza sub care s-a săvârşit Unirea principatelor, secularizarea averilor mânăstireşti, împroprietărirea ţăranilor şi atâtea alte acte mari, nu merită măcar o menţiune.

- «Aţi vrut ca Marele căpitan să întunece pe predecesorii săi? L-am încins în foc bengal, iar pentru ca ochii indiscreţi să nu zărească umbra lui Cuza, am suprimat-o pur şi simplu!»

Dacă este aşa, Caragiale şi-a atins scopul: el a devenit un impresario de istorii dinastico-naţionale - misiune grea,

dureroasă aproape pentru care dinastia trebuie să-i fie profund recunoscătoare.

Publicul a rămas rece la această travestire a istoriei, dar nu face nimic. Intenţiunea autorului este vădită, el a vrut să coboare asupra lui o rază din «făurăria regală» aşa de bogată!

Veţi striga, mândrilor care trăiţi numai cu «principiile», «aceasta este o prostituire»! «Aveţi puţintică răbdare, stimabililor», vă va răspunde Caragiale. Când fiecare din noi e tot aşa de bun şi de corect ca Suveranul, minus puterea «făurăriei regale», de ce m-aş face măscărici la noi şi nu turnător la făurărie?

Pentru omul sărac, într-o epocă săracă, viaţa nu poate avea decât un scop: - Pune ici şi toarnă ici.

Caragiale a turnat cu anticipaţie, - să vedem ce va face Făurarul"[1].

Şi în posteritate, *100 de ani* a fost considerată, de exegeţii lui Caragiale, cu oarecare jenă. Şerban Cioculescu vorbea de o „comandă executată de Caragiale în silă, cu însăilări de texte străine". Şi Florin Manolescu, deşi îi găsea „revistei istorice naţionale" *100 de ani* o explicaţie, încadrând-o într-o strategie de apărare a lui I.L. Caragiale, o judeca în chip asemănător, sub semnul consternării: „[...] [I.L. Caragiale] a produs un număr de pagini «de apărare» care, fără să reprezinte o îndulcire a criticismului său de fond, oferă un material «pozitiv» capabil să micşoreze procentul acuzaţiilor prezumţioase care i s-au adus. / Din această categorie fac parte elogiul limbii române şi al statorniciei poporului nostru, în *Politică şi cultură* (1896), mai multe «*notiţe critice*» din *Universul*(1900) [...], desenul idilic al iubirii «de *treizeci şi unu de ani*» dintre rege şi poporul român, în *Nihilsine deo* (1897), curioasele paragrafe în stil de *carnet*

[1] A.B. [Anton Bacalbaşa], *93 de ani*, în „Dreptatea", IV, nr. 973, 4 februarie 1899, p. 2-3 („Cronica teatrală").

mondain, prin care se înregistrează prezenţa reginei Elisabeta la cele câteva concerte ale orchestrei simfonice Peters, în 1896 şi 1897, la Ateneu, sau *«revista istorică a secolului XIX», 100 de ani* (1899) care, însă, cu toate că i-a adus un premiu, nici n-ar mai trebui să-i fie atribuită lui Caragiale"[1].

Totuşi, e surprinzător că Florin Manolescu n-a identificat în *100 de ani* un „text cu ofertă multiplă", în termenii propriei lui teorii, convingător argumentate, despre Caragiale. Fiindcă „revista istorică naţională" oferea simultan mesaje diferite, respectiv oficialităţii - care putea fi satisfăcută de o manifestare de artă omagială -, apoi publicului larg, „fără pretenţii", fascinat de strălucirea montării şi a figuraţiei, încântat de farmecul vechilor poezii populare şi permeabil la vibraţia patriotismului declamator vehiculat de unele din scrierile „mobilizate" de Caragiale în montajul său, şi, în fine, publicului rafinat, avizat, dotat cu spirit critic şi care gusta în mod obişnuit criticismul lui Caragiale, public care putea depista în acest insolit spectacol un anumit histrionism al autorului, o ironie prin supralicitare (unele remarci ale lui Bacalbaşa nu erau departe de a atesta o astfel de receptare: „... el a împins zeflemeaua lugubră până în ultimele ei consecinţe. - «Vreţi foc bengal? Am să vă dau până v-o orbi! Să-ţi arăt eu foc bengal, mă!»" etc.). Oricum, mesajul global este unul de ambiguitate, ca în *Duminica Tomii,* de pildă, nici naiv-idilic, nici pustiitor-ironic prin - de altfel incontestabila - îngroşare caricaturală. O interpretare convingătoare, în acest sens, a dat Ştefan Cazimir:

„La 1 februarie 1899, Teatrul Naţional din Bucureşti repre - zenta *100 de ani. Revistă istorică naţională a secolului XIX, în 10 ilustraţiuni.* întocmit de Caragiale la cerere şi premiat cu

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1983, p. 286-287.

lei 1000 prin decizia lui Petru Grădişteanu, director general al teatrelor, scenariul e un colaj de texte - versuri, proză, teatru - din Iancu Văcărescu, I. Heliade Rădulescu, V. Alecsandri, C. Facca, N. Bălcescu (recte A. Russo), D. Bolintineanu, Scipione Bădescu, precum şi din culegerile de poezii populare ale lui Alecsandri şi G. Dem.Teodorescu. Caragiale nu redactează *manu propria* decât mizanscena. în *Tabloul I,* de exemplu, ne sunt înfăţişate Moldova şi Muntenia în chipul unor femei cernite şi legate în lanţuri. «în mijlocul scenei, un demon înalt şi mândru, cu aripe enorme negre, vrăjeşte întinzând ghearele şi aripele în dreapta şi în stânga. [...] Deodată se aude un sunet de bucium depărtat. Femeile ridică fruntea. Demonul tresare. [...] Pe stânca din mijloc apare în lumină albă un înger strălucitor. La această apariţie demonul îşi strânge îngrozit aripele. Captivele se ridică încet-încet». în *Tabloul V*îl vedem pe Alecsandri şi Bălcescu luând, la 1848, calea exilului. «Amândoi tinerii patrioţi, în mantie neagră, îşi poartă atributele: poetul, lira; istoricul, pana. Ei înaintează încet şi se opresc trişti în mijlocul scenei». *Tabloul IX* prezintă inaugurarea podului peste Dunăre, cu trenuri care trec în ambele direcţii, în entuziasmul frenetic al mulţimii. *Tabloul X* e, fireşte, *Apoteoza:* «Tronul regal. De o parte un mic vânător prezentând arma; de altă parte o mică zână rugându-se în genunchi cu ochii la cer. La stânga tronului România armată, în picioare, încunună tronul cu o ramură de dafin. D-asupra tabloului întreg fâlfâie tricolorul şi în nouri străluceşte cu lumini deviza: NIHIL SINE DEO. Imnul regal cu cor, orchestră şi fanfară. (Cortina încet)».

Presa vremii a întâmpinat spectacolul cu un sentiment de reprobare şi de jenă. E un «vifleim naţional», scria Al. Antemireanu, menit să întreţină «acel primitiv gust de aparenţe pompoase, de nimicuri frazeologice, care domină încă masa cea mare a publicului nostru» *(După 100 de ani,* în *Floare-albastră,*

1899, nr.19). într-o caricatură intitulată *Păcatele tinereţei şi opera maturităţei,* revista *Pagini literare* (1899, nr. 4) îl înfăţişa pe Caragiale manevrând, în chip de marionete, pe Faca, Alecsandri etc. şi dând cu piciorul vechilor lui personaje (Jupân Dumitrache, Ipingescu, Cetăţeanul turmentat). în acelaşi număr, sub titlul „100 de ani", apărea o epigramă semnată *Rică:* «Veacul nostru-i o minune, / Caragiale-o dovedeşte:/ Un veac timpul ni se pare/ Piesa pân' se isprăveşte».

De ce a scris Caragiale revista istorică *100 de ani,* dincolo de motivul strict pecuniar, e o întrebare la care nu putem răspunde («poate doar că cu şpirikismus!»). Ceea ce ştim este *cum* a scris-o: transformând în text «serios» o parodie publicată cu trei ani mai devreme!

în 1895, persiflând titlul volumului de versuri *Excelsior,* tipărit de Al. Macedonski, Caragiale imaginase un... balet cu acelaşi nume (prilej de a formula şi definiţia baletului în genere: «o idee mare vulgarizată prin cadriluri; o gândire virilă simplă, exprimată printr-un complex de pulpe de sex contrariu») şi concepuse minuţios desfăşurarea întregului spectacol. «Avem mai întâi prologul. în mijlocul unor talazuri negre, sub un cer acoperit cu nori negri, stă în lanţuri, pe o stâncă neagră, sub călcâiul unui demon mai negru ca toate, o umbră albă - e geniul civilizaţiei sub călcâiul Răului. Muzica este lugubră - o dezvoltare de acorduri disonante, în care domină nota sfâşietoare a unor dureri haotice, şi care urmăreşte gâfâind o rezolvare depărtată într-un acord perfect. Deodată, o rază luminoasă - o minune a electricităţii! - sparge tavanul scenii şi se opreşte dasupra interesantului grup al celor două genii. La atingerea luminii lanţurile captivului se sfarmă, demonul negru rămâne trăsnit, iar geniul alb se ridică triumfător: *tutti* la orchestră, acordul atât de mult aşteptat izbucneşte, şi apoi, fără pauză, imnul secular de biruinţă al libertăţii! *Excelsior!* Ni se desfăşură pe urmă în cinci acte - cam lungi, ce e drept -

reprezentarea alegorică a triumfurilor, încet-încet, veac cu veac, câştigate de geniul Luminii: abolirea sclaviei, aplicările electricităţii la fabricaţiunea ciorapilor şi la telegrafia submarină, străpungerea Gothardului şi Suezului şi, în sfârşit, fraternizarea puterilor garante sub bagheta miraculoasă a zeiţei *Pax Concordia... Excelsior!» (Gazetapoporului,* 1895, nr. 228).

Când i s-a propus să scrie revista *100 de ani,* Caragiale şi-a amintit de baletul *Excelsior...* Norocul lui a fost că, la premieră, nu şi-au adus aminte şi alţii! Povestea are darul să evoce - mai bine spus, să anticipeze - poanta schiţei *O conferenţă* (1909). Solicitat să răspundă, în faţa unui public feminin select, dificilei întrebări «Ce este arta?», vorbitorul va ieşi la liman cu un exemplu scos din arta cizmăriei. «- Fie! frumos ne-ncălţaşi, unchiule!», îi şopteşte la ieşire viceprezidenta. Cu un deceniu mai înainte, revista istorică *100 de ani* ilustrase magistral aceeaşi artă a încălţării.

Despre valoarea unor texte ca *O soacră* şi *100 de ani,* Caragiale nu putea să aibă o părere mult diferită de a noastră. Despre *funcţia* lor în cadrul operei ştia, cu siguranţă, mai mult decât noi. Cel care studiase kitschul pe toate căile posibile a vrut poate, din curiozitate experimentală, să-l cunoască şi din interior. «Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă şi-l necăjeşte...» *(OfăcliedePaşte)"*[1].

Este, probabil, de aşteptat ca, în anii următori, prin utilizarea grilei de lectură acreditată de teoretizarea postmodernismului, să se exprime comentatori care să interpreteze *100 de ani* ca pe un text postmodern *avant la lettre* (carnavalesc, ambiguu, operând cu citatul hipertrofiat, combinând prin montaj stilurile epocilor succesive, împletind indiscernabil

[1] Ştefan Cazimir, *I.L. Caragiale faţă cu Kitschul,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1988, p. 106-110.

maiestuosul cu grotescul etc.), să-l compare cu *Levantul* lui Mircea Cărtărescu ş.a.m.d. Ar fi o nouă dovadă a multiplicității de oferte - ca să recurgem la termenul introdus de Florin Manolescu - pe care o au textele lui Caragiale, inclusiv un text ca acesta, considerat multă vreme a fi „ocazional" şi scris „din oportunitate".

SCRIERI DESPRE TEATRU

ÎN VOLUME

(p. 721) DIN CARNETUL UNUI VECHI SUFLEOR

într-o primă variantă, textele au fost publicate - sub titlul general *Amintiri din teatre,* grupate în trei „scrisori" semnate Luca - în „Convorbiri literare" - după cum urmează: *Scrisoarea întâia* în „Convorbiri literare", XIV, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 396-400; *Scrisoarea a doua* în „Convorbiri literare", XIV, nr. 11, 1 februarie 1881, p. 434-438; *Scrisoarea a treia,* în „Convorbiri literare", XV, nr. 3, 1 iunie 1881, p. 112-116. Sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor,* în volumul *Note şi schiţe,* Bucureşti, Editura librăriei C. Sfetea, 1892, p. 85-127. Retipă - rite sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleur* în volumul *Momente, schiţe, amintiri,* Bucureşti, Editura „Minerva", 1908, p. 390-407. Reproduse în *Opere,* I (1930), p. 1-21, şi în *Opere,* 3 (1961), p. 12-28. Reproducem textul după *Note şi schiţe* (1892).

Versiunea din „Convorbiri literare" diferă sensibil de cea, definitivă, din *Note şi schiţe.* Textele din „Convorbiri literare" erau prezentate sub formă epistolară („Iubite prietene, ţi-am făgăduit să-ţi însemnez odată pe hârtie"[1] etc.), materia

[1] *Amintiri din teatru. Scrisoarea întâia,* în „Convorbiri literare", XIV, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 397.

anecdotică era distribuită diferit, există numeroase variante şi fragmente nereluate în volum. Pentru relevarea amănunţită a variantelor, trimitem la ediţia îngrijită de Paul Zarifopol, respectiv *Opere,* I (1930), la *Note şi variante,* p. 327-337. Reproducem, totuşi, aici, din „Convorbiri literare", câteva anecdote compacte, la care prozatorul a renunţat în volum:

„ - Odată iar, Dragulici juca, într-o farsă din franţuzeşte, pe un burghez bogat, zăpăcit de amor, care urmăreşte din oraş în oraş, din han în han, pe amoreaza lui trădătoare. Dragulici se făcuse gras şi burtos; îşi pusese pe pântece vreo trei perne mari, se-ncinsese peste ele şi se-mbrăcase pe deasupra. în piesă vine la un loc o scenă, unde aleargă de colo până colo burghezul prin odăile dintr-un otel, iese pe uşe, intră pe fereastră, dă prin sobă, crezând c-a dat aci-aci de urma femeii. în înfierbinţeala alergăturii, îi plesneşte lui Dragulici brăcinarul şi începe să-i cază pernele. Se porneşte publicul pe râs, dar Dragulici nu se lasă până ce n-ajunge iar la cea din urmă expresie. Tocmai trebuia să se lase cortina. în actul următor vine Dragulici iar să-şi caute amoreaza, şi dă de unul fioros, un colonel de dragoni, cu care e în rol că trebuie să se apuce la ceartă. «Ce cauţi aicea, domnule?» se răsteşte la el militarul. «Lasă-mă, domnule, zice Dragulici; îmi caut burta!»"[1].

*

„ - Dragulici era om de spirit, dar făcea de multe ori jocuri de cuvinte colosale. Odată repeta cu Mincu o scenă, într-o melodramă plină de infamii, unde jucau pe doi bravi din Veneţia. După ce şi-au luat plata de la intrigant pentru că i-au pus bine pe un rival, vin acuma să vază cum ar face chef cu banii câştigaţi. în piesă unul dintre ei zice că se-nchină la Venus, şi celălalt: «Ba eu la Bacchus». Repetau cu rolele-n

[1] „Convorbiri literare", XIV, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 399.

mână. După ce descifrează Dragulici partea lui, zice lui Mincu: «Auzi tu, Ţaţă Miţo, că eu mă-nchin la Vinus». - «Fireşte, zice Mincu, tu eşti cum spune latinul: «In *vinus beritas!*» Şi pe urmă citeşte pe rol: «Şi eu mă-nchin la zeul Bacchus». - «Nu-i Bacchus, bre! zice Dragulici: e *Babacus;* nu ştii că era tata beţivilor?» - Pentru că ţineau amândoi la jocurile lor de cuvinte, au făcut la reprezentaţie aceleaşi extemporaţii, dar le ziceau aşa de comic, încât totdeauna aveau aplauze; câteodată, când jucau cu mult chef, publicul le bisa partea cu *Babacus.*

- Altădată vine Dragulici la repetiţie cu o pereche de galoşi noi; zice: «Ori galoşii mei, ori Ţaţa Miţa, tot una. Nu intră-n ei, cu jurământ, măcar o picătură de apă».

- Farsele sunt foarte obişnuite între culise. Christescu cât e de liniştit, şi tot face şi el câte una din când în când. Găseşte odată pe Machauer, frizerul, dormind în cabină; ia foarfecele şi-l tunde ridiche toată jumătatea capului pe care nu era culcat. Se scoală Machauer mai târziu, îşi pune căciula somnoros, îşi ia banii de la casă şi pleacă. Acasă, madama, când îl vede: „Du, um Gottes Willen wos ist denn dos?" N-a avut bietul neamţ ce să facă, şi-a tuns şi jumătatea cealaltă. A doua zi vine la repetiţie necăjit, cercetează şi află cine i-a jucat-o: «A tragului tu, unferşemter, pendru ci a duns la mine, ai?» - «Tu mă tunzi pe mine, neamţule, în toate sâmbetele, zice Christescu rar, şi nu mai fac vorbă; eu te-am tuns o dată, şi încă numai pe jumătate, şi mai tragi pretenţie? Nu ţi-e ruşine?» Machauer e un om foarte de spirit: a râs şi el şi s-a-mpăcat."[1]

.

„- Wiest se-ntorcea cu fiu-său Iulius, în drumul de fier, de la Brăila, unde dedeseră un concert; dar trebuie să spui că bătrânul ţine la Iulius mai mult decât la toţi copiii, - are vr'o

[1] „Convorbiri literare", XIV, nr. 11, 1 feruarie 1881, p. 434^35.

zece şi a avut durerea să piarză vr'o doisprezece... Dincoace de Mizil începe deodată să şuiere locomotiva ca de alarmă şi maşiniştii şi conductorii să strige disperaţi. Sar toţi pasagerii, care la ferestre, care afară să vază ce e. Ce era nu era bun lucru. Alt tren venea în faţă pe linie. Ţipete, leşinuri, năvală la uşi... Iulius era aplecat deoparte pe prispa vagonului şi se uita cum s-apropie unul de altul trenurile. Wiest dă să treacă la partea ailaltă, nu poate de lume; se-ntoarce dincoace, apucă pe Iulius de mână, îl trage înapoi, îşi descurcă drumul, sare afară de pe scăricică pe o grămadă de nisip de lângă linie, şi strigă înapoi: «No! Kommst, Iulius!» - Trenurile s-au oprit unul în faţa altuia fără să se ajungă. Iulius era îngrijat să nu fi păţit papa ceva; dar bătrânul, după ce s-a suit la loc, l-a liniştit: i-a explicat că dacă sari înainte şi-ţi dai vânt potrivit cu iuţeala trăsurii nu ţi se-ntâmplă nimica".[1]

„- în cercul ştrengarilor era şi răposatul Băluţă. Din vorbele lui a [sic!] trecut multe la posteritate. De la Băluţă se trage porecla «Berlicoco», şi gluma populară cu birtaşul când nu-i place *[sic!]* muşteriului bucatele. Băluţă merge cu câţiva la un neamţ birtaş. Văd pe listă *pilaf* şi cer să li se dea câte-o porţie. Când colo pilaful era orez gol opărit şi garnisit cu pătrunjel mărunt. La socoteală întreabă Băluţă: Mein Herr, faci şi mâine pilaf? - O ia, facem. - Apoi să ştii că nu mai viu."

- Direcţia teatrului o ţinea Pascali. Millo rămăsese pe dinafară şi se pregătea să dea un beneficiu la Bosel. Trupă n-avea; repetiţii îi era silă să mai stea să facă cu actori adunaţi de pe oriunde, - se gândeşte să anunţe o reprezentaţie numai de canţonete, *Barbu Lăutarul, Chera Nastasia, Cucoana Chiriţa la Paris;* dar pe lângă astea vechi, trebuia ceva nou ca să facă

[1] „Convorbiri literare", XV, nr.3, 1 iunie 1881, p. 113.

senzaţie. Aşa, s-apucă Millo de pune pe afiş că reprezentaţia se va încheia cu *Paraponisitul pus în slujbă,* care se va juca pentru întâia oară. Canţoneta nu era nici scrisă, nici plănuită măcar. Scoate rându-ntâi de afişe şi-ncepe să-şi vânză din bilete. Trece o săptămână, scoate rândul al doilea de afişe şi vinde sala toată. Tocmai începuse săptămâna în care era de joi anunţată reprezentaţia; de canţonetă nici gând. Trece luni, trece marţi, trece miercuri toată ziua... în sfârşit, seara se-nchise Millo în casă cu un copist şi începe să-i dicteze. De pe la nouă seara până când se lumina de ziuă *Paraponisitulpus în slujbă* a fost gata, proza şi versurile. Canţoneta a făcut seara un efect nemaipomenit; lasă că era de la un capăt la altul plină de haz, dar Millo avea o vervă demonică. Teatrul era plin de lumea a mai bună din Bucureşti; se zguduia sala de râsete şi de aplauze... Un adevărat triumf.

Ce păcat că trec aşa seri ca toate serile, ba încă mai iute... Fonograful prinde şi fixează graiul; spun că electrofotografia prinde şi copiază, în şirul lor neîntrerupt, toate mişcările *[sic!]* ale unui animal; astfel, reproduce într-o serie de icoane fidele toate mişcările unui cal în fuga mare. Un şir de electrofotografii şi un fonograf ne-ar reproduce odinioară pe *Paraponisitul pus în slujbă,* poate mai puţin însă verva de care-ţi spusei, căldura vie a lui Millo... Foarte-i mulţumim lui d. Edison... nu-i aşa?"[1]

Deşi foarte gustate de cititori, textele grupate sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor* („vechi" e, aici, fără îndoială utilizat, prin analogie cu franţuzescul *ancien,* în sensul de „fost") au fost mai rar comentate decât alte scrieri caragialeene. Iată câteva observaţii formulate de Mircea Tomuş:

„Un al doilea capitol al literaturii de expresie subiectivă a lui Caragiale este cel al amintirilor propriu-zise. Ele încep cu fermecătoarele amintiri din teatru, *Din carnetul unui vechi*

[1] *Ibidem,* p. 115.

sufleor, despre care, în momentul de faţă, putem spune cu siguranţă că au fost incitate de un vânt de interes pentru memorialistică, resimţit în acel timp la «Junimea», şi care a stârnit, între altele şi predispoziţia lui Creangă de a sta, câteodată, şi a-şi aduce aminte... Mai mult, însă, decât în cazul humuleşteanului, înclinarea spre rememorare a lui Caragiale nu va trebui, nici în acest caz, cercetată şi apreciată din punctul de vedere al fidelităţii transmiterii informaţiei: este drept, nu ne mai aflăm pe teritoriul falsului jurnal sau al jurnalului imaginat, dar amintirea nu caută, nici de data aceasta, neapărat, precizia şi maxima fidelitate faţă de adevărul istoric, ci, aşa cum ne arată exemplul *«Naţiunii române»,* un fel de concentrare a efortului memorialistic în scopul redării cât mai nuanţate, colorate, pitoreşti, sugestive, a frânturii de viaţă evocate. întoc¬mai ca literatura lui de ficţiune, memorialistica propriu-zisă a lui Caragiale poate trăda adevărul strict al datei istorice, dar este cât se poate de exactă în redarea inefabilului clipei.

Reveniţi la *Din carnetul unui vechi sufleor,* am putea adăuga constatărilor de mai sus remarca privitoare la stilul neutru, absolut neornat şi, mai ales, aparent absolut necaragialesc al bucăţilor. Este, poate, tocmai acesta motivul care le-a hărăzit unei circulaţii periferice şi nesemnificative în raza de interes a opiniei atât publice, cât şi critice. în afară de aprecierea, şi ea destul de sumară, a lui Zarifopol, nu ne amintim, din dosarul critic al «carnetului...», altceva decât complimente de circumstanţă. Iată, deci, pentru unghiul de vedere strict critic, o operă caragialeană aproape inedită. Care ne poate fermeca atât cu neuitatele întâmplări povestite, una mai plină de culoare şi miez decât cealaltă, dar mai ales cu însuşi motivul nedreptei lor uitări. Căci tonalitatea neutră a „carnetului...» ni se arată drept suprema lor performanţă artistică şi de calitate. Mai mult decât în oricare altă parte a operei sale, cu excepţia, poate, a lui *1907...,* tocmai aici a reuşit prozatorul să realizeze maximum de efect cu minimum de mijloace de expresie. Din perspectiva sensurilor şi intenţiilor întregii opere, este o

performanţă pe care ar avea de ce să o invidieze sectorul tragic al acesteia, cel în care autorul a căutat, fără să găsească, din păcate, totdeauna, maxima sobrietate. Nu contează faptul că, de data aceasta, experimentul stilistic se desfăşoară în spaţiul comic; sau contează prea puţin, pentru că, aproape ca în întreg restul literaturii sale, hazul este doar aparent şi râsul şi zâmbetul insinuează gravitatea.

Dar, mai înainte, despre nesecatul izvor de bunădispoziţie care este acest «carnet...» El ţâşneşte impetuos din fiecare episod, iar cine nu are o lectură prea proaspătă a acestor amintiri trebuie neapărat îndemnat să o facă, nici o interpretare critică nefiind în stare să se apropie de efectul originalului şi chiar nici să-l explice. Comicul este cu atât mai irezistibil, cu cât este mai simplu şi mai direct, iar cu cât este mai simplu şi mai direct, cu atât este mai inexplicabil."[1]

ÎN PERIODICE

(p. 747) TEATRUL CEL MARE - „URÂTA SATULUI"
Vodevil în 2 acte
prelucrat de d. E. Carada,
muzica de d. A. Flechtenmacher

A apărut prima dată în „România liberă", I, nr. 184, 27 decembrie 1877, p. 2-3, cu semnătura *Luca,* la rubrica „Cronica teatrală". Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 239-242; *Opere,* 4 (1964), p. 125-128.

[1] Mircea Tomuş, *Opera lui I. L. Caragiale,* Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 344-345.

Prin atitudinea critică şi perspectiva asupra repertoriului, punerii în scenă, şi a calităţior vădite de actorii care vor fi interpreţi pe scenă ai comediilor lui Caragiale, această cronică schiţează liniile de concepţie ale studiului *Cercetare critică asupra teatrului românesc,* publicat la începutul anului următor.

(p. 752) CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

CRITICA TEATRALĂ ŞI TEATRUL NOSTRU

A apărut prima dată în „România liberă", II, nr. 190, 5 ianuarie 1878, p. 2-3 („Foiţa României libere"), semnat: *Luca.* Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 243-246; *Opere,* 4 (1964), p. 129-132.

Textul de bază este cel din „România liberă" (1878).

LITERATURA ÎN TEATRUL NOSTRU

A apărut prima dată în „România liberă", II, nr. 194, 11 ianuarie 1878, p. 2-3, şi nr. 199, 17 ianuarie 1878, p. 2-3, („Foiţa României libere"), semnat: *Luca.* Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 247-257; *Opere,* 4 (1964), p. 132-139.

Textul de bază este cel din „România liberă" (1878).

Serie de foiletoane, întreruptă, în care tânărul Caragiale (împlinea în ianuarie 1878 26 de ani) evaluează „starea actuală a teatrului românesc". Studiul se situează în perioada când, probabil, scriitorul lucra la traducerea *Romei învinse* (întâia reprezentaţie la 21 mai 1878) şi în proximitatea elaborării primei sale mari comedii, *O noapte furtunoasă* (va fi citită la „Junimea", în toamna 1878).

(p. 767) TEATRUL ITALIAN

A apărut prima dată în „Timpul", 19 februarie 1878, (rubrica „Cronica"), nesemnat. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 468 *(Addenda); Opere,* 4 (1964), p. 140.

Textul de bază este cel din „Timpul" (1878).

Nota consemnează turneul actorului italian Ernesto Rossi, o celebritate a timpului. Ironic, din repertoriul prezentat, Caragiale numeşte doar *Doi sergenţi,* melodrama aleasă ca piesă la reprezentaţia dată în beneficiul artistului.

(p. 768) TEATRUL ROMÂNESC
DESCHIDEREA STAGIUNII 1878-1879

A apărut prima dată în „Timpul", 6 octombrie 1878, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 258-260; *Opere,* 4 (1964), p. 141-143.

Textul de bază este cel din „Timpul" (1878).

în postura de cronicar al spectacolelor de teatru, Caragiale se arată interesat de toate aspectele acestei arte: alegerea şi pregătirea repertoriului, distribuţia, jocul actorilor şi al figuranţilor, costumaţia, „direcţia de scenă" etc. Legate de realitatea imediată, contemporană scriitorului, cronicile sale, puţin numeroase totuşi, păstrează, peste timp, însemnele unei sensibilităţi agere şi ale unei gândiri de un sever criticism.

(p. 772) RUY BLAS
REPREZENTAŢIA, MARŢI 17 OCTOMBRIE

A apărut în „Timpul", 20 octombrie 1878, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 258-264; *Opere,* 4 (1964), p. 144-147.

Textul de bază este cel din „Timpul" (1878).

Analiza unui spectacol vizează, în cronicile lui Caragiale, toate aspectele reprezentării scenice. Observaţiile strânse, mulate pe jocul actorului şi realitatea textului dramatic, intuiţia sigură a imaginii scenice, vădind şi experienţa proprie, se finalizează, deseori, în enunţuri cu dimensiune programatică, generalizatoare, de ordinul convingerilor estetice.

(p. 776) TEATRUL ROMÂNESC
[„SOCIETATEA DRAMATICĂ NAŢIONALĂ..."]

A apărut în „Timpul", 12 noiembrie 1878, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 470 *(Addenda); Opere,* 4 (1964), p. 148-149.

Textul de bază este cel din „Timpul" (1878).

Anunţând „reprezentaţia de reintrare a artistei R. Stavrescu", nota fixează şi o idee cu implicaţie mai largă sub raportul semnificaţiei: „Meritul şi adevăratul talent sunt mult mai presus de nevoia reclamei..." Adeseori, observaţiile lui Caragiale se configurează ca enunţuri de gen aforistic, vizând paradoxul.

(p. 778) CRONICA TEATRALĂ
[„TEATRUL NAŢIONAL A INTRAT..."]

A apărut în „Convorbiri literare", XIX, nr. 1, 1 aprilie 1885, p. 95-96. Semnat C. Reprodusă de Paul Zarifopol în *Opere,* III (1932), p. 291-293 *(Addenda)* şi de Şerban Cioculescu în *Opere,* 4 (1965), p. 150-152.

Cronica remarcă „adevăratul progres al Teatrului Naţional". Dintre producţiile noi ale stagiunii, „cea mai importantă" dintre toate este *„Ovidiu* al eminentului nostru poet d. V. Alecsandri".

Un ultim paragraf din cronica lui I. L. Caragiale, despre reprezentarea la Stockholm a operei romantice *Neaga,* de Carmen Sylva, a fost cenzurat în ediţia Cioculescu.

(p. 781) CRONICA TEATRALĂ [I]
[„DIRECŢIA GENERALĂ A TEATRELOR A VOIT..."]

A apărut în „Voinţa naţională", II, nr. 362, 8 octombrie 1885, p. 1-2. Semnată *Luca.* Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 265-271 şi în *Opere,* 4 (1965), p. 157-163.

Cu o săptămână înainte, o notă, la *Ştiri teatrale,* anunţa: „Cât va ţine această stagiune teatrală, care s-a inaugurat într-un chip aşa de satisfăcător, vom da regulat *Cronici teatrale,* datorită penei unui cunoscut autor dramatic"[1].

Reţinem stilul ironic al cronicii şi câteva săgeţi critice: „în condiţiile în care s-a deschis stagiunea aceasta, este aproape peste putinţă cuiva, după părerea mea, să facă o critică teatrală. în cinci seri am avut: o operă italiană, o tragedie englezească tradusă din franţuzeşte, după mai multe texte, cam în româneşte, o piesă-antichitate *[Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri] - cum ar zice elegantul Gion în stilul lui tigheluit - şi o operă bufă franţuzească".

(p. 789) CRONICA TEATRALĂ [II]
[„UN COPIL RĂSFĂŢAT..."]

A apărut în „Voinţa naţională", II, nr. 370, 18 octombrie 1885, p. 1-2. Semnată *Luca.* Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 272-280 şi în *Opere,* 4 (1965), p. 164-171.

[1] „Voinţa naţională", II, nr. 356, 2 octombrie 1885, p. 3.

Autorul apreciază jocul lui Grigore Manolescu în *Hamlet* şi *Ruy Blas,* precum şi interpretarea Aristizzei Romanescu în rolul titular din *Fecioara din Orleans.* De semnalat, inaderenţa lui Caragiale la dramele romantice ale lui Schiller şi Victor Hugo: „în loc de scene, nişte conferenţe şi, în loc de acţiune, numai o sarbădă concurenţă de tirade retorice". Cronicarul este pentru o critică deschisă a situaţiei din teatru, pentru că, „de jumătate de veac", nu se face altceva decât să se încurajeze „începuturile noastre de cultură". Mihail Sebastian reia ideea, în articolul *Caragiale, cronicar dramatic,* scris cu ocazia apariţiei volumului de *Opere,* V (1938), editat de Şerban Cioculescu: „«E jumătate de veac la mijloc!» Ei bine! a mai trecut de atunci încă o jumătate de veac, şi formula «încurajării» a rămas tot în picioare, după cum au supravieţuit de atunci, pe scena noastră, atâtea «idei», atâtea prejudecăţi, atâtea moravuri, atâtea situaţii..."[1]

(p. 798) O ÎNTÂMPINARE PERSONALĂ ÎN CESTIUNEA TEATRULUI NAŢIONAL

Tipărită în broşură, cu titlul *O întâmpinare personală în cestiunea Teatrului Naţional,* Bucureşti, 1888, tipografia Curţii Regale, F. Gobl Fii, 12, Pasagiul Român, 13 p., semnată *I. L. Caragiale, directorul general al Teatrului Naţional,* şi datată : *Bucureşti, 1888, august 22.* Retipărită în „Lupta", V, nr. 625, 25 august 1888, p. 2, cu titlul broşurii (foilor volante) şi datată „22 august 1888", în „România liberă", XII, nr. 3287, 25 august/6 septembrie 1888, p. 1-2 („Teatrul Naţional"), intitulată *Scrisoare. Domniilor-lor domnilor redactori ai ziarelor din Bucureşti.* Datată: „Bucureşti, 22 august 1888".

[1] „Revista Fundaţiilor Regale", 1 noiembrie 1938, p. 454.

Reprodusă în *Opere,* 4 (1965), p. 172-176.

Textul de bază în broşură (1888).

I. L. Caragiale fusese numit, de Titu Maiorescu, la 26 iunie 1888, în funcţia de director general al Teatrului Naţional. Dramaturgul se vede confruntat, înainte de deschiderea stagiunii, cu o campanie pătimaşă împotriva sa, declanşată de Grigore Ventura, autor de piese mediocre şi cronicar dramatic al ziarului „Adevărul". „Scrisoarea deschisă" este o „expunere de program" al noului director şi activitatea sa prodigioasă, desfăşurată cu un orar strict de lucru, înainte de deschiderea apropiată a stagiunii. Puţinii prieteni îl sprijină (G. Panu îndeosebi), alţii îl atacă în continuare, mai ales în ziarele „Adevărul", „Democraţia", „L'Independance roumaine".

(p. 805) TEATRUL NAŢIONAL

[„DE VREO CÂTEVA ZILE..."]

A apărut în „Constituţionalul", I, nr. 27, 16/28 iulie 1889, p.1. Semnat *Zoil.* Reprodus în *Opere* 4 (1965), p. 177-179.

Articol despre moravurile din lumea teatrului.

(p. 809) TEATRUL NOSTRU

[„MULTE LUCRURI ABSURDE SE VĂD..."]

A apărut în „Adevărul", IX, nr. 2508, 12 aprilie 1896, p. 2 (rubrica „Cronica de joi"). Semnat *Luca.* Reprodus în *Opere,* 4 (1965), p. 208-211.

O diatribă la adresa sistemului de organizare a Teatrului Naţional. Era adeptul unor iniţiative private.

(p. 814) *FRAŢIIASSAN*
DRAMĂ

Cronică apărută în „Epoca", II, nr. 291, 30 octombrie 1896, p. 2 („Literatură-Artă-Ştiinţă"). Semnat: *Ion.* Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 228-230 *(Addenda)* şi în *Opere,* 4 (1965), p. 251-253.

Confuzie voită între numele a doi industriaşi şi figurile istorice invocate de tânătul I. C. Bacalbaşa, în drama sa de debut, *Mortfără lumânare,* influenţată de *Năpasta.*

(p. 818) EPILOG LA *FRAŢIIASSAN*
DRAMĂ

Publicată în „Epoca", II, nr. 293, 1 noiembrie 1896, p. 2 („Literatură-Artă-Ştiinţă"). Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 230 *(Addenda)* şi în *Opere,* 4 (1965), p. 254.

Răspuns la supărarea autorului, I. C. Bacalbaşa, ca şi a fratelui acestuia, ziaristul C. C. Bacalbaşa. Şerban Cioculescu citează *in extenso,* în ediţia sa din 1965, articolul lui I. C. Bacalbaşa, semnat T., şi intitulat *O teribilă nenorocire* („Adevărul", 30 octombrie 1896, p. 3), precum şi articolele lui C. C. Bacalbaşa, semnate *Matador*: *Note zilnice* publicate în „Adevărul", 31 octombrie 1896, p.1 şi în acelaşi ziar din 2 noiembrie 1896, p. 1.

(p. 820) O RECTIFICARE

Apărută în „Epoca", II, nr. 294, 2 noiembrie 1896, p. 2 („Litere-Arte-Ştiinţă"). Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 230-231 *(Addenda)* şi în *Opere,* 4 (1965), p. 255.

I. L. Caragiale „rectifică" afirmaţiile din articolul trecut: într-adevăr, piesa lui I. C. Bacalbaşa nu i-ar viza pe cei doi fraţi proprietari de mori, ci pe fraţii Hassan din strada Lipscani. Prilej de confuzie voită şi de noi şarje umoristice.

(p. 821) [LA MORMÂNTUL UNEI ARTISTE]

A apărut prima dată în „Sara" (Iaşi), I, nr. 8, 10 noiembrie 1896, p. 1, 2, cu titlul rubricii *Cronica de joi.* Neretipărit în timpul vieţii autorului. Inclus în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 298-299 *(Addenda); Opere,* 4 (1964), p. 258-260.

Textul de bază este cel din „Sara" (1896).

Paul Zarifopol[1] a transcris textul după volumul „Biblioteca pentru toţi: *O mie",* 1916, tipărit la jubileul de 1000 de numere al colecţiei. Acolo, „reminiscenţa" caragialeană e cuprinsă la paginile 66-67. Şerban Cioculescu a identificat articolul în „Sara", unde a apărut cu nota redacţională: „Din cauza întârzierei poştei, suntem nevoiţi a publica astăzi *Cronica de joi* a lui Caragiale".

Evocarea surprinde prin dimensiunea intens lirică şi confesivă, asociată aceleia documentare, informaţia, preţioasă, referitoare la Eminescu şi metafora-simbol din final deschid o, puţin obişnuită la Caragiale, perspectivă melancolică.

(p. 825) *RUYBLAS* - UN DEBUT - RĂSĂRITUL UNEI STELE

A apărut prima dată în „Epoca", II, nr. 315, 27 noiembrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Ştiinţă"), cu semnătura: Ion. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 313-314 *(Addenda); Opere,* IV (1964), p. 263-264.

[1] Cf. *Opere,* III (1932), p. 299 (precizarea de la sfârşitul textului).

Textul de bază este cel din „Epoca" (1896).

Paradoxal elogiu adresat unei actriţe la debutul acesteia pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti.

(p. 828) CEVA DESPRE TEATRU

A apărut prima dată în „Epoca", II, nr. 329, 13 decembrie 1896, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"), semnat: *Caragiale.* Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* III, (1932), p. 295-297 *(Addenda).*

Textul de bază este cel din „Epoca" (1896).

Replică la un articol din „Era nouă" (Iaşi), însemnările *Ceva despre teatru* (1896) conţin teme constant prezente în articolele despre teatru, precum şi precizări şi intuiţii memorabil formulate, privind probleme fundamentale ale artei teatrului. Sunt prefigurate, aici, linii ale concepţiei expuse cu acuitate, mai târziu, în eseul *Oare teatrul este literatură?* (1897) şi în „instantaneul" *începem* (1909).

(p. 831) OARE TEATRUL ESTE LITERATURĂ?

A apărut prima dată în „Epoca", III, 8 august 1897, p. 1-2, cu semnătura: *Ion.* Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 295-297 *(Addenda); Opere,* IV (1964), p. 315-317.

Textul de bază este cel din „Epoca" (1897).

Eseul, cu titlul său formulat interogativ, reprezintă, cum a observat George Munteanu[1], „o luare de poziţie care vizează mai accentuat decât oricând specificul artei teatrale, aşa cum

[1] George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1980, p. 461 şi următoarele (cap. *Tetralogia comică şi marginaliile* ei).

şi-l reprezenta marele scriitor". „«Poetica» framaturgică a lui Caragiale" se află răspândită într-un foarte mare număr de scrieri, unele anume concepute, altele dând la iveală preţioase distingeri aşa-zicând din mers". între acestea, consideră George Munteanu, una „se cuvine cercetată cu mai multă atenţie":

„E vorba, în speţă, de concentratul eseu *Oare teatrul este literatură?* (1897), unde dăm de o viziune asupra creaţiei dramaturgice care ulterior şi-a aflat numeroase confirmări şi a creat prozelitisme ce merg crescând până în vremea noastră, îndeosebi în ţările de veche tradiţie cultural-artistică. Având, obiectiv, valoarea unui autentic «manifest» programatic şi vizând ţeluri de anvergură, ca, în alt plan, mai târziu, resurecţia brâncuşiană din domeniul sculpturii, eseul lui Caragiale pleda pentru eliberarea artei teatrale de diferite intruziuni străine ei, de vechi sincretisme, ca şi de prejudecăţi pseudoinovatoare. în concluzia demonstraţiei sale, care-i lumina retrospectiv şi tetralogia comică, autorul statua că *«teatrul e o artă independentă, care, ca să existe în adevăr cu dignitate, trebuie să pună la serviciul său pe toate celelalte arte, fără să acorde vreuneia dreptul de egalitate pe propriul său teren».* Un teatru «total», prin urmare, dar nu în sensul de a refuza auxiliile *unde* şi *când* se impune, ci numai în acela de a-şi subordona - dacă e util - resursele altor moduri de creaţie."

(p. 835) TEATRUL NAŢIONAL (I)
[„SE-NTÂMPLĂ DE CÂTĂVA VREME..."]

Publicat în „Evenimentul", Iaşi, V, nr. 1445, 29 ianuarie 1898, p. 1 (I); nr. 1449, 5 februarie 1898, p. 1 (II); nr. 1456 bis, 13 februarie 1898, p. 1 (III); nr. 1462, 20 februarie 1898, p. 1 (IV); nr. 1471, 13 martie 1898, p. 1 (V). Publicată în *Opere*, 4 (1965), p. 340-355.

Ziarul ieşean anunţa, în 22 ianuarie şi 28 ianuarie 1898, colaborarea „zilnică" a lui Caragiale. Articolele lui, pe aceeaşi temă a funcţionării Teatrului Naţional, au apărut, însă, săptămânal.

(p. 855) O CHESTIUNE JURIDICO-LITERARĂ

Apărut în „Adevărul", XI, nr. 320, 3 septembrie 1898, p. 4. Publicată în *Opere,* V (1938), *Note şi variante,* p. 479-480. Reprodusă în *Opere,* 4 (1965), p. 356-358.

Autorul cere în mod imperativ lui Petre Grădişteanu noul director general al teatrelor, să oprească a se mai juca orice piesă a sa „de către oricine, fie chiar de către societăţile oficiale din Bucureşti, Iaşi şi Craiova". în scrisoarea, expediată din Piatra-Neamţ, I. L. Caragiale dă şi lista „încercărilor teatrale" ce-i aparţineau. Surprinde, în această cronologie, aşezarea în capul listei - în ciuda datelor bibliografice reale - a celei mai slabe lucrări dramatice a sa: *O soacră* sau *Soacră-mea Fifina,* pe care o datează: *1876.*

Reproducem scrisoarea de răspuns a lui Petre Grădişteanu:

„Iubite dle Caragiale,

A fost, crede-mă, o *Năpaste* pentru mine ca să fiu bombardat director al teatrelor. Jurisconsult, senator şi... director al teatrelor!... Desigur, o alegere mai nimerită s-ar fi putut face. Nu cred că puţina competinţă ce am arătat în ale literaturei şi dragostea ce am avut întotdauna pentru teatru sunt titluri suficiente. Dar... *Năpaste...* ce vrei?...

Năpasta, teamă mi-e, va cădea mai cu seamă asupra teatrului dacă oamenii ca dta, scriitorii de talent ar refuza concursul lor scenei române din cauza prezenţei mele aci. Fii pe pace, ea nu va ţine mult.

Poate, dintr-un punct de vedere, un *jurisconsult* nu era de prisos pentru moment.

Eu sunt, într-adevăr, autorul legei teatrului. Opera, cât de imperfectă ar fi, e a mea. Trebuie să recunoşti că nu s-a aplicat bine. Oricum, a îmbătrânit şi e mijloc s-o reîntinerim. Aceasta va fi năzuinţa mea de căpetenie. Izbuti-voi? Voi-vor Camerele să asigure literaturei noastre dramatice o situaţiune mai bună? Concursul ministrului îmi e asigurat - cu această condiţiune am primit. în legea existentă am recunoscut dreptul autorilor. în bugetul rectificat pe anul curent am prevăzut 5 000 lei pentru premii. Puţin, negreşit. Voi căuta mai departe să dau literaturei dramatice o reală încurajare. Jurisconsultul şi senatorul va veni aci în ajutorul directorului improvizat.

Până atunci, de ce interzici tocmai acum reprezentarea unor piese, cari pot fi de d-ta oricum apreciate, dar pe cari publicul le gustă - dovadă, multiplele reprezentaţiuni ce au dobândit?

Credeam, din contra, că, fiind dată simpatia vie ce am pentru d-ta, voi fi câştigat puţin din simpatia d-tale. Mi se afirmase că ai o piesă nouă şi aşteptam să o văd încoronată prin succes.

Se vede că m-am înşelat. Nu e destul să ai simpatie pentru cineva, trebuie să-i fii simpatic, să inspiri dragoste şi încredere. Cu regret văd că nu am putut atrage simpatia d-tale... Năpaste!...

Dacă piesele d-tale au fost jucate în ţara întreagă, fără autorizarea d-tale şi, desigur, fără respectarea drepturilor d-tale de autor, nu eu sunt de vină. Tot ce pot face, de aci înainte, e să mă adresez către comitetele din Iaşi şi Craiova şi către primarii din restul ţărei, spre a le atrage atenţiunea asupra legei şi a-i ruga să facă a se respecta dreptul de proprietate literară. Aceasta o voi face îndată.

Cât pentru Teatrul Naţional, desigur că nu poate reprezenta o piesă fără învoirea autorului. Când, însă, autorul

a prezentat piesa direcţiunei, când ea s-a primit şi s-a jucat, un contract s-a format între autor şi direcţiune, contract care nu se poate rezilia prin voinţa uneia singure din părţi, oricum şi oricând. Dreptul autorului, da, dar şi dreptul Teatrului. Dacă autorul ar fi în drept să retragă oricând o piesă din repertoriu, ar putea cauza astfel pagube însemnate teatrului prin spesele de montare făcute: decoruri, costume etc., şi prin timpul pus de actori în studiarea rolurilor. Cererea d-tale mi-a venit după ce regulasem repertorul, în care figurează *Scrisoarea pierdută* şi *Noaptea furtunoasă,* cari, după mine, sunt două mărgăritare ale literaturei noastre dramatice. Rolurile sunt învăţate chiar în dublu. Sunt destinate pentru primele reprezentaţiuni. Cum le-aş putea retrage din repertor fără a aduce o perturbare în ordinea spectacolelor?

Iartă aceste gingaşe *păcate ale tinereţei* pe cari voieşti să le dai uitărei şi, acum, la maturitate, trimite-mi o operă care să obţină aplauzele publicului şi să merite onoarea de a fi premiată atât de Direcţiunea teatrelor, cât şi de Academie, pe lângă care voi interveni pentru ca răsplata să fie mai în raport cu meritul şi munca.

Până atunci, primeşte, te rog, o cordială strângere de mână.

P. Grădişteanu"[1].

(p. 858) SCRISOARE DESCHISĂ.
D-SALE DLUI DIRECTOR GENERAL AL TEATRELOR,
D. PETRU GRĂDIŞTEANU, JURISCONSULT, AVOCAT,
SENATOR ETC.

Apărută în „Adevărul" XI, nr. 3280, 3 septembrie 1898, p. 4. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 287-288 şi în *Opere,* 4

[1] *Opere,* 4 (1965), p. 604-605.

(1965), p. 360-361. Scrisoarea este datată: „1898, sept. 7, Piatra N." Se interzicea reprezentarea pieselor sale la Teatrul Naţional din Bucureşti, deoarece directorul general le considerase „învechite".

(p. 860) ION BREZEANU

Publicat în „Literatură şi artă română", III, nr. 2, 25 decembrie 1898, p. 73-82. Retipărit în „Dreptatea", IV, nr. 945, 7 ianuarie 1899, p. 2, apoi în „Calendarul Moftului român" (1902), p. 93-99. Reprodus în *Opere,* III (1932), p. 186-193 şi în *Opere,* 4 (1965), p. 362-368.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

în „Literatură şi artă română", o lungă introducere, lăsată de o parte ulterior:

„Un om de spirit, luminat şi mare amator de artă, pasionat mai ales de teatru - răposatul Iancu Alexandri, fratele celebrului poet - povestea odată următoarele:

Aflându-se la Paris, ca agent diplomatic, primi într-o zi vizita unui tânăr compatriot, înarmat cu un pachet voluminos de recomandaţiuni oficiale şi private. Tânărul, care debutase pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, dovedise de timpuriu multe bune dispoziţiuni, aşa că Ministerul şcoalelor îi acordase o bursă spre a studia şi a-şi perfecţiona talentul în capitala Franţei, metropola artei dramatice. Fericitul debutant cerea agentului român un mijloc de introducere pe lângă vreunul dintre maeştrii mari ai scenei franceze. Iancu Alexandri se afla în cei mai buni termeni cu toţi artiştii parizieni; îndeosebi era prieten de aproape cu cei de la Comedie. Fără multă vorbă, tânărul obţinu ce dorea - o scrisoare cordială către un vestit pensionar al Casei lui Moliere.

A treia zi, se întâlneşte Alexandri cu acel maestru şi află că tânărul se introdusese destul de frumos. Marele artist îi spusese să-şi aleagă un rol pe care nu-l mai jucase; tânărul îşi alesese unul de *premier sujetfort* - o mare îndrăzneală desigur.

- Ai şi gust şi curaj; bravo! e un rol foarte greu, dar e în adevăr foarte frumos: merită să-l munceşti. Prea bine. Studiază-l şi, după ce-l vei învăța cum se cade, vino câte o oră pe săptămână la mine, să văd ce poți şi să-ți dau cu dragă inimă orice povețe pot.

Dar, ceva mai mult. Tânărul debutant român făcuse maestrului o excelentă impresie; se arătase foarte simpatic şi foarte dezghețat.

- Ştii că sunt îndrăzneți şi inteligenți românii dv.; da, foarte inteligenți!

Asta a măgulit, se înțelege, amorul propriu al boierului român, cald liberal de la 48. Dar încă bucuria lui trebuia să fie în curând culminantă. La o următoare întâlnire cu pensionarul de la Comedie, cuconul Iancu a aflat că românii trec nu numai în privința curajului, dar şi-n privința inteligenții orice măsură - sunt prea din cale afară inteligenți.

Ce se întâmplase? Peste cinci-şease zile de la primirea rolului nou pentru el, tânărul se întorsese radios la maestru: studiase rolul, îl învățase - ce e drept, pe ici, pe colo nu ştia poate exact textul - dar aminteri, îl învățase destul de bine, şi era gata să se supună la examen.

- Amicul meu, i-a zis francezul, dacă d-ta poți face atâta în câteva zile, un singur consiliu ți-aş mai putea da: întoarce-te numaidecât în țara d-tale. Te asigur că eu nu te mai pot învăța nimica; din contră, aş putea eu învăța de la d-ta; atâta numai că ți-ai pierde vremea degeaba: nu mă simt capabil de asemenea *tours deforce*; şi mă pot prinde că toată lumea aci la Paris îți va spune acelaşi lucru.

Dacă maestrul francez, greu la pricepere, a rămas uimit în fața unui îndrăzneț debutant român, ce ar face când i-aş spune că se poate o minune şi mai mare? Un rol izolat, o concepție singulară, independentă de orice condițiuni de *ensemble*, în fine, o exhibițiune de virtuozitate personală - calea-valea. Dar a studia, a şti şi a juca în câteva zile o piesă întreagă?

- Cum, domnule? A realiza în mai puțin de o săptămână o complexă simfonie, în care instrumentele sunt suflete de oameni cu atâtea nenumărate coarde trupeşti - mişcându-se de colo până colo, evitându-se, căutându-se, ciocnindu-se, stăpânindu-se, izbucnind; tot atât de elocuente în tăcere ca şi vorbind; denunțându-se cu atât mai sigur, cu cât se ascund mai discret; şi, în acest complex întreg, păstrându-se cu scumpătate ritmul strict necesar al acțiunii, atât de variat şi de bogat în nuanțe!... în câteva zile!... Dar e peste putință... Dar mai lesne aş putea crede să-mi spui că edificiul Teatrului Național, a cărui reparație neisprăvită durează de vreo cinci ani, s-a clădit în trei zile întreg din temelie până în vârf, cum se clădesc la solemnități arcuri de triumf din scânduri şi mucava!... A, domnule, ori vrei să râzi de mine, ori eşti un ignorant în materie...

- Mă iartă, domnule, nici una, nici alta.

- Atunci...

- Atunci, poftim, mă rog, cu mine la teatru.

Şi ne ducem... După ce ieşim, francezul meu, adânc afectat, îmi spune:

- Păcat! Ați avea câteva bune dispozițiuni, câteva instrumente convenabile... Dar ce teatru, Dumnezeule! Dar bine, domnule, asta este pur şi simplu recitarea silită, şi încă nu tocmai fidelă, a unei bucăți literare, mai mult sau mai puțin interesantă ca fabulă, mai mult sau mai puțin sărată ca dialog de spirit; e o recitare făcută de câteva persoane în costume, mai mult sau mai puțin potrivite cu epoca în care presupunem că se petrece fabula. Am auzit numai vorbele, şi încă şi acele erau

citite cu egală emfază, nu vorbite cu potrivită sinceritate. însă în teatru, ca şi în lume, vorbele constituiesc numai o parte a existenţii; şi o dovadă despre asta este că, afară de cazuri foarte rare de superexcitare, oamenii vorbesc pe rând; unul spune, iar ceilalţi tac ş-ascultă. Dar, dacă ascultă şi tac, asta nu însemnează că au încetat să trăiască; cele ce aud şi văd, cele ce înţeleg şi simt fără să fi auzit sau văzut îi afectează pe fiecare într-un deosebit fel, în felul necesar determinat de figura lui. în viaţă, de zece ori mai mare rol au ochii şi sprincenele decât gura: vorbele fără ochi au prea puţină căldură; ochii fără vorbă pot spune multe. Şi nu numai ochii şi sprincenele pot fi mai elocuente decât gura. Orice mişcare poate spune mai multe decât tirade întregi... Un om nu mai poate suferi descrierea unei nenorociri ce i s-a întâmplat; nu te mai poate privi în faţă, pe tine, povestitorul; îţi întoarce spatele, acoperindu-şi ochii cu amândoi pumnii încleştaţi; în mişcarea umerilor, în strânsoarea de la ceafă, vezi bine câte lacrimi şi cât de amare varsă ochii ascunşi... Dar mai trebuiesc oare exemple?

Pretenţioasa teorie a francezului mi-a deşteptat două depărtate reminiscenţe.

Celebrul Millo juca în beneficiul său la Bossel o piesă din franţuzeşte cu câţiva actoraşi de strânsură. într-o scenă unde Millo, ca baron, sfida pe un marchiz, baronul începe:

«Domnule marchiz, când e cineva poltron ca d-ta!...»

Dar actoraşul privea pe baron cu ochii miraţi, ca şi cum n-ar fi fost marchiz ofensat, ci spectator interesat. Millo reîncepe:

«Domnule marchiz, când cineva e poltron ca d-ta...» apoi printre dinţi încet: - Ci supără-te, nene, pentru Dumnezeu!

Aş! Marchizul, deloc. Millo urmează:

«...Când e cineva laş...» (încet) - încruntă-te, omule, ce dracu!

Marchizul nu cedează; ba nici nu-i dă replica. Baronul încet:

- Ci zi, nene.

De prisos. Atunci văzând că marchizul e din cale-afară solid, Millo se hotărăşte să sacrifice scena şi zice tare:

«Dar... o să te superi, că văz că nu te superi; dar... o să-mi zici mizerabil! că văz că nu-mi zici. Ei bine! să ieşim, domnule marchiz», şi, încet: - Ieşi, nene, că m-ai omorât!

Marchizul poltron a fost mulţumit să iasă, urmat de aplauzele zgomotoase ale parterului, care înţelesese bine toată greutatea situaţiei baronului. Ce e drept, tânărul artist nu studiase la Paris - era producţie curat naţională.

Neuitatul Dragulici, care, pe lângă extraordinar talent, avea şi mult spirit, trebuia să debiteze într-o dramă romantică o enormă tiradă: povestea unei femei cu toate amănuntele şi cu nenumărate exclamaţiuni, cum se prăpădise amantul ei, amicul lui, într-o cursă infamă, întinsă de vrăjmaşi. Dragulici se plângea de lungimea paragrafului şi pretindea lui Pascaly, directorul, să i-l mai condenseze:

- Nu din pricina mea; eu îl zic, să fie şi de două ori mai lung; dar mi-e milă de Miţa.

- Fireşte, zice Miţa, cu naivitatea-i cunoscută; încai, tu vorbeşti; dar eu... ce să fac un sfert de ceas?

Dragulici răspunde:

- Să-ţi cumpăr o oca de mere, să le rumegi cât m-oi bălăbăni eu; să nu zici că ai stat degeaba în picioare.

Nu; să fim drepţi, să lăsăm deoparte pentru moment amorul propriu naţional şi să mărturisim că francezul, făcând observaţiile de mai sus, ar avea multă dreptate. Şi aci îmi vine la îndemână să dau, ca vechi sufler şi regizor, câteva poveţe amatorului de comedie.

Amatorule, la teatru nu face, ca unele persoane din loji, concurenţă de declamaţie actorilor, fiindcă asta supără pe alţi

spectatori, care întorc involuntar privirile către d-ta sâsâindu-te; şi dacă, din nenorocire, mai eşti şi urât, nu şade frumos să se uite atâta lume la d-ta şi să şoptească: «După ce e urât, mai e şi prost şi obraznic». Taci frumuşel la locul d-tale şi ascultă cu atenţie. Cu urechea fii într-un loc, dar cu ochii în patru. Ascultă ce vorbeşte un erou; dar priveşte şi ce face când vorbeşte, şi ia seama bine dacă se potriveşte *cum* este cu *ce* spune, şi în acelaşi timp priveşte mereu şi pe ceilalţi care tac, să vezi ce fac. Controlează, cu toată severitatea bunului-simţ, dacă se potriveşte *cum* sunt eroii care nu spun nimic cu *ce* spune eroul care vorbeşte. Nu scăpa un moment pe nici unul din ochi. într-un cuvânt ascultă şi priveşte pe Dragulici, dar nu pierde o clipă din vedere pe Miţa - numără-i cu stricteţă merele. Vei constata cu metoda aceasta lucruri foarte ciudate: de esemplu, că un personaj, tăcând, se potriveşte mai bine cu spusele altui personaj decât acesta însuşi cu spusele lui chiar. Cu metoda aceasta îţi vei da seama, cum nu-ţi dai acuma, pentru ce, cu tot piperul pus de unul, bucata ce ţi-au servit-o a fost sarbădă: piperul unuia a fost insuficient ca să ridice gustul atâtor pumni de spanac pe care ceilalţi colaboratori, tăcând sau vorbind, i-au aruncat rând pe rând în oală. Astfel vei înţelege că marea chestiune în arta de execuţie este temperamentul, şi marele secret al unui teatru este acordul perfect al tempera¬mentelor.

Mai întâi trebuie să ai temperamentele, şi pe urmă - pe urmă să înţelegi că nu le poţi găsi acordul perfect în câteva zile.

Neîndoios, avem artişti de mare temperament în Teatrul nostru Naţional. A-i pomeni pe toţi şi a face analiza raţională a jocului fiecăruia ar fi o lucrare prea grea pentru mine - sunt prea mulţi. Deocamdată mă mărginesc a spune câteva cuvinte asupra unuia care mi-a atras acum în urmă cu deosebire atenţia: Ion Brezeanu."

(p. 869) DREPTUL DE AUTOR

A apărut în „Epoca", V, nr. 241 (1201), 14 septembrie 1899, p. 1-2 („Tribuna liberă"). Reprodus în *Opere,* 4 (1965), p. 375-377.

Articol identificat şi publicat de Şerban Cioculescu: *Un avatar necunoscut al „Nopţii furtunoase",* în „Gazeta literară", 18 august 1960, p. 7. La Brăila se jucase, în 8 septembrie 1899, sub titlul *Nea Nae* piesa *O noapte furtunoasă,* fără încuviinţarea autorului, de către „Artiştii asociaţi din Bucureşti sub conducerea dlui I. Armăşescu, artist laureat".

(p. 872) [CUVÂNT DE MULŢUMIRE]

A fost publicat în „Universul", XVII, nr. 269, 1 octombrie 1899, p. 1. Un *post-scriptum* la un foileton, *Notiţe critice,* ca un cuvânt de mulţumire adresat noului director general al Teatrului Naţional, Scarlat I. Ghica.

(p. 873) CRONICĂ I
[„AM CITIT PROGRAMUL SOCIETĂŢII DRAMATICE..."]

A apărut în „Pagini literare", I, nr. 24, 3 octombrie 1899, p. 2-3. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 289-293 şi în *Opere,* 4 (1965), p. 379-383.

Un articol consacrat aspectelor actuale ale vieţii culturale a Capitalei, îndeosebi teatrale şi muzicale.

(p. 879) ŞTEFAN VELLESCU

A apărut în „Universul", XVII, nr. 276, 8 octombrie 1899, p. 1. Republicat în *Opere,* III (1932), p. 299-300 *(Addenda)* şi în Opere, 4 (1965), p. 384-385. Articol necrolog.

(p. 881) CRONICĂ [II]
[„TEATRELE MERG ÎN GENERE SLAB..."]

A apărut în „Pagini literare", I, nr. 25, 10 octombrie 1899, p. 2. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 294-296 şi în *Opere,* 4 (1965), p. 386-388.

Anunţă apariţia unei noi reviste editată de C. Rădulescu-Motru: „Noua revistă română".

(p. 885) ELEONORA DUSE - MOUNET-SULLY

A fost publicat în „Pagini literare", II, nr. 1 (26), 17 octombrie 1899, p. 3 ^ . Reprodus în *Opere,* V (1938), p. 297-301, şi în *Opere,* 4 (1964), p. 389-392.

(p. 890) TEATRUL NAŢIONAL [I]
[„PENTRU CE NE-AM FACE ILUZIUNI..."]

A apărut în „Universul", XVII, nr. 318, 19 noiembrie 1899, p. 1-2. Retipărit în *Opere,* V (1938), p. 302-306, şi în *Opere,* 4 (1964), p. 396-400.

(p. 896) TEATRUL NAŢIONAL
[„NOTIŢELE MELE DIN URMĂ..."]

A apărut în „Universul", XVII, nr. 332, 3 decembrie 1899, p. 1. Retipărit în *Opere,* V (1938), p. 307-311, şi în *Opere,* 4 (1964), p. 401-404.

(p. 900) [BENEFISSUL]

A fost publicat sub titlul *Notițe critice* în „Universul", XVIII, nr. 96, 7 aprilie 1900, p. 1. Nesemnat. Reprodus în *Opere,* V (1938), p. 315-319, şi în *Opere,* 4 (1964), p. 413-417.

Titlul *[Benefissul]* i-a fost atribuit de Şerban Cioculescu, la publicarea în *Opere,* V (1938); l-am preluat şi noi, deoarece textul a devenit cunoscut sub acest titlu.

(p. 906) RAPORT CĂTRĂ D. BARBU ŞT. DELAVRANCEA, PRIMARUL CAPITALEI

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 142, 26 mai 1900, p. 1, 2. Retipărit în *Opere,* V (1938), p. 324-329, şi în *Opere,* 4 (1964), p. 418-423.

Caragiale fusese desemnat ca membru în Comitetul teatral, în calitate de reprezentant al primăriei Bucureştiului (primar fiind, la acea vreme, scriitorul, avocatul şi omul politic Barbu Delavrancea, bun prieten al său).

(p. 913) TEATRUL NAȚIONAL [„STAGIUNEA TEATRULUI NAȚIONAL SE DESCHIDE..."]

Publicat în „Universul", XVIII, nr. 261, 22 septembrie 1900, p. 1. Retipărit în *Opere,* V (1938), p. 312-314 şi în *Opere,* 4 (1964), p. 427-429.

(p. 917) [PUBLICUL TEATRULUI NAȚIONAL]

Publicat sub titlul *Notițe critice* în „Universul", XVIII, nr. 289, 20 octombrie 1900, p.1. Retipărit în *Opere* V (1938), p. 320-323, şi în *Opere* 4 (1964), p. 430-433. Titlul sub care îl reproducem în prezenta ediție i-a fost atribuit de Şerban Cioculescu la publicarea în *Opere,* V (1938) şi a fost reluat şi în *Opere,* 4 (1964).

în „Universul", textul propriu-zis al „notiței critice" era urmat de o *Notă* fără legătură directă cu el, pe care o reproducem aici:

„NOTĂ. Un confrate german din capitală, d. Ludwig Klein, traduce din «Universul», pentru cititorii d-sale, unele din cronicele şi schițele mele de joi.

Mulțumesc d-lui L. Klein pentru onoarea ce-mi face; îmi permit însă a-l ruga să binevoiască - dacă nu vrea să-mi ceară, potrivit legii civile, şi consimțimântul meu de autor când îmi traduce ceva - măcar, potrivit legii civilității literare, să spună că-l ia după «Universul» şi să traducă exact, fără a altera economia originală a lucrării, or să spună anume că lucrarea tradusă nu este de mine numai, ci de d-sa şi de mine... Şi-n cazul acela, tot ar rămânea să ştie d-sa dacă şi mie îmi convine să lucrez în colaborare cu altul."

în *Opere,* 4 (1964), această *Notă,* individualizată, e reprodusă, ca text separat, la p. 434.

(p. 922) *APUS DE SOARE*
CÂTEVA NOTE

Publicat în două foiletoane, în „Universul", XXVII, nr. 70, 13 martie 1909, p. 1, şi nr. 71, 14 martie 1909, p. 1. Un fragment a fost reprodus, sub titlul *Păreri despre artă,* în

„Luceafărul", VIII, nr. 8, 16 aprilie 1909. Retipărit în ediţiile critice: *Opere,* V (1938), p. 330-337; *Opere,* 4 (1964), p. 459-465.

(p. 931) UN NOU TEATRU

Publicat în „Noua revistă română", vol. VI, nr. 12, 28 iunie 1909, p. 179-180 (rubrica „Chestiuni culturale"); reprodus în „Ordinea", II, nr. 461, 28 iunie 1909, p. 1. în *Opere,* VI (1936), p. 552-555 (la *Note şi variante,* în corpul notei la *Începem!...);* în *Opere,* 4 (1964), p. 485-489.

Articol scris cu prilejul deschiderii teatrului particular condus de Al. Davila (a cărei primă reprezentaţie a avut loc cu „instantaneul" lui I. L. Caragiale *Începem!...*, scris special pentru acel prilej).

VERSURI

(p. 941) SONET
[„EŞTI REGE, ŞI PE TRONU-ŢI..."]

A apărut în „Ghimpele", XIV, 1873, nr. 46, 6 decembrie 1873, p. 3. Versuri extrase din articolul *Teatrul român.* Republicat, la sfârşitul unei cronici dramatice din „Telegraful", nr. 535, 11 decembrie 1873, p. 3. Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 308 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 421.

Sonetul are o dedicaţie: „Dlui Agostino Mazzoli, bariton absolut, cu ocaziunea beneficiului său în opera *Ernani".*

(p. 942) ŞARLA ŞI CIOBANII
POVESTE

A fost tipărită în „Ghimpele", XIV, nr. 48, 16 decembrie 1873, p. 2. Semnată *I.L.C..* Identificare Perpessicius, în „România", 17 iulie 1938, p. 10 *(Menţiuni critice).* Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 422-423.

„Povestea" are, în „Ghimpele", indicaţia „va urma", dar autorul nu mai dă o continuare.

Şarla vine de la *Charles,* adică domnitorul Carol. N. T. Orăşanu impusese în redacţia revistei numele satiric, ca pe o etimologie populară.

(p. 945) UNUI AMIC ÎNECAT ÎN DATORII

A apărut în „Ghimpele", XV, nr. 20, 19 mai 1874, p. 2. Republicată în „Calendarul Ghimpelui", 1875, p. 96. Semnată Car... Reprodusă în *Opere,* IV (1938), *Addenda,* p. 311 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 424.

Textul de bază în „Ghimpele".

Epigramă antidinastică.

(p. 946) UNUI POETASTRU

Apare în „Ghimpele", XV, nr. 20, 19 mai 1874, p. 3. Republicată în „Calendarul Ghimpelui", 1875, p. 127. Semnată *Car...* Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 311 *(Addenda)* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 425.

Primul vers în „Ghimpele": „Tânărul Aamsky are darul". Epigrama era mai explicit adresată lui Alexandru Macedonsky. Tot *Aamsky* este numit poetul rondelurilor şi într-o cronică literară ulterioară din „Ghimpele" (23 iunie 1874). Alexandru Macedonsky a răspuns, însă, destul de târziu, într-un articol din „Liga ortodoxă", semnat *Sallustiu*[1].

(p. 947) SONET
[„FALS, MALONEST, VENALE..."]

A apărut în „Ghimpele", XV, nr. 22, 2 iunie 1874, p. 2. Semnat *Car...* Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 309 *(Addenda)* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 426.

[1] „Liga ortodoxă", *Supliment literar,* I, nr. 3, 3 noiembrie 1896, p. 1-2.

Nu se cunoaşte numele celui care era denumit „Coţcar Coţcarevici", pe care îl atacau şi alţi redactori ai „Ghimpelui".

(p. 948) ELEGIE
[„SĂRAC FĂRĂ PERECHE..."]

A apărut în „Ghimpele", XV, nr. 36, 8 septembrie 1874, p. 2. Semnată *C...* Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 427.

(p. 950) VERSURI
[„CE-MI SPUI DE POEZIE."]

Apărută, întâi, în „Revista contimporană", II, nr. 10, 1874, p. 288-291. Retipărită în „Ghimpele", XV, nr. 42, 20 octombrie 1874, p. 2, cu specificarea „Din *Rev. contimp".* Strofele 7-10 sunt reluate în „Moftul român", nr. 37, 17 iunie 1893, cu titlul *Primului simbolist, lui Omer,* la rubrica „Parnasul român". Interesantă ni se pare schimbarea ultimului vers din strofa 10: „E simbolist sărmanul! Păcat! A-nnebunit".

Textul de bază în „Revista contimporană" (1874).

(p. 953) JALBA HOŢILOR DIN ÎNCHISORI

A apărut în „Ghimpele", XVI, nr. 5, 26 ianuarie 1875, p. 2. Semnată *Rac* şi *Sir-Kock.* Erau, de fapt, inversarea unor pseudonime cunoscute în redacţie şi chiar de către cititor: *Car* (Caragiale) şi Cocris (Constantin Cristescu). Identificarea poezei aparţine lui Vicu Mândra care o publică, însoţită de o prezentare: *Caragiale la „Ghimpele". Câteva precizări şi o poezie necunoscută,* în „Gazeta literară", VIII, nr. 17/371,

20 aprilie 1961, p. 6. Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* 3 (1962), p. 432.

O acidulată satiră împotriva hoţilor „onorabili" bugetivori, de pe poziţiile opoziţiei liberale. Se face simţită şi o notă parodică a poeziei grandilocvente.

(p. 955) SONET

[„FĂRĂ GRAIURI GURE..."]

A apărut în „Ghimpele", XVII, nr. 25, 20 iunie 1876, p. 3. Semnat *Car...* Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 311 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 434.

Ipostaza de poet pesimit, surprinzătoare, dar reală în creaţia de tinereţe a lui Caragiale.

(p. 956) MANDATUL

ACROSTIH

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 51-52. Reprodusă în „Bobârnacul", II, nr. 22, 28 martie 1879, p. 1. Semnat *Impiegatovici.*

O notiţă dă unele lămuriri, cu un aer ironic: „S-a zis şi se zice că la Bucureşti nu se mai face poezie; s-a mai zis că în vreme de război muzele amuţesc. Ei bine, nu e aşa. Suntem în plăcuta poziţie a da cititorilor o dovadă că cele de mai sus pomenite sunt neadevăruri, prin poezia ce publicăm aci îndată sub titlul *Mandatul.* E de prisos a spune, credem, că autorul este un june *monşer,* copist de clasa a doua într-o cancelarie de administraţie publică. Cu aceste desluşiri împreună dânsul ne-a trimis spre publicare acrostihul său".

(p. 958) IARNA

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893, p. 4. Reprodusă în *Opere* 3 (1962), p. 437.

Versuri puerile, ceea ce-l determină pe autor să atribuie poezia unui copil: „Un copil de 11 ani, departe de mama sa, la pensionat, plictisit de profesori şi de cursurile lor savante, stă în bancă, pătruns de dorul vacanţelor calde, tremură de ger şi lucrează la teme latine. Afară urmează viscolul lupesc, ce a pornit de trei zile acuma şi merge mereu înainte umflându-şi turba din răsputeri. Copilul, afundat în lucru-i, trage din când în când cu coada ochiului la repetitor, care e, din nenorocire, cuminte, şi n-are de gând să se despartă de sobă. Dar ce face leneşul în bancă pe furiş? Face o... poezie... pesimistă. Şi e ruşinos ca o găină care ouă... El îmbogăţeşte literatura română cu o bucată lirică, *Iarna,* pe care o improvizează de vreo două zile. în sfârşit, a terminat-o şi... o iscăleşte. E drept că o săptămână, ba chiar mai mult, poetul nostru ia apoi note rele la toţi profesorii... Dar ce-i faci muzei? E atât de irezistibilă pentru oamenii bătrâni, cum n-are să biruie pe copil? Fără glumă, autorul următoarei poezii n-are mai mult decât 11 ani; *mais la valeur n attendpas le nombre des annees*"[1].

(p. 959) COCHETĂRIE

A apărut în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie, p. 7. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 438.

Poezie [notă], în „Moftul român",nr. 3, 3 februarie 1893, p. 4.

(p. 960) EPIGRAMĂ.
[„CĂ NIT?..."]

A apărut în „Moftul român", nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 439.

(p. 961) DOI ACADEMICI

A fost tipărită în „Moftul român", nr. 6, 14 februarie 1893, p. 1. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 316 *(Addenda)* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 440.

(p. 962) EXCELSIOR

Dedicată ilustrului autor al sublimului hop: SIC COGITO, Domniei sale Domnului B. P. HĂSDEU, Prezidentului Consiliului de Administraţie al Primei Societăţei [sic] Spiritiste Române

A apărut în „Moftul român" nr. 6, 14 februarie 1893, p. 5. Reprodusă în *Opere* 3 (1962), p. 441-443.

Versurile sunt precedate de o notă, intitulată *Poezie prin comunicare spiritistă:* „Primim din Iaşi următoarele; orice comentarii de prisos, credem: Domnule Director, Un mic grup spiritist ce se află în Iaşi, sărbătorind ziua sfântului Efrim Siru, care este protectorul acestui grup, a obţinut următoarea comunicaţie spiritistă, care, după noi, este o frumoasă şi dulce poezie ce înalţă gândirea şi îmbucură inima. De găsiţi că această poezie spiritistă poate fi publicată în stimabilul dv. jurnal «Moftul român», puteţi a o publica, însă veţi binevoi a şti că această comunicaţiune spiritistă este «un ce din convingere, nu este un moft!». *Unfachiriciu convins'.* Şi, la final, I. L. Caragiale

mai adaugă o frază: „Acu, numai Dumnezeu şi sfântul Efrim să ne aibă în sfânta lor pază! La ei este orice Speranţă!".

B. P. Hasdeu pretindea că, printre ascendenţii săi, s-ar afla şi un Efrem, pârcălab de Hotin din secolul al XVIII-lea. El a comunicat chiar şi un portret al acestuia, care s-a dovedit un fals. Aluzia la „Speranţă" vizează pe Th. Speranţia, unul din participanţii la şedinţele spiritiste ale lui B. P. Hasdeu.

(p. 965) PAROL DONER

A apărut în „Moftul român", nr. 9, [24 februarie 1893], p. 3. (rubrica „Observaţii filologice"). Retipărită în „Almanahul lui Moş Teacă", 1900, p. 80. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 444.

Textul de bază în „Moftul român" (1893).

Titlul reprezintă o adaptare în limba română după expresia franţuzească: *Parole d'honneur.*

(p. 966) UNEI COPILE
MADRIGAL

A apărut în „Moftul român", nr. 9, [24 februarie 1893], p. 3. Reluat în *Opere,* 3 (1962), p. 445.

(p. 967) NEA ISTRATE

A apărut în „Moftul român", nr. 9 [28 februarie 1893], p. 6. Dialog versificat reprodus în *Opere,* 3 (1962), p. 446.

Aluzie la Dr. C. Istrati, prieten al lui Hasdeu, amator de spiritism.

(p. 968) MAGNUM MOPHTOLOGICUM

A apărut în „Moftul român", nr. 10, [28 februarie 1893], p. 5. Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 316 *(Addenda).*

(p. 970) ION PROSTUL

A apărut în „Moftul român", nr. 12, [7 martie 1893], p. 5. Reprodusă în „Almanahul lui Moş Teacă", 1900, p. 113. Reluată, de Caragiale însuşi, în „Moftul român", nr. 29, 4 noiembrie 1901, p. 6-8, cu titlul schimbat în *Vistavoiul.* Semnat *Ion.* Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 51-52, cu vechiul titlu. Poezia o regăsim în *Opere,* IV (1938), p 336-337 *(Addenda)* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 449-450.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

Câteva versuri din strofa a doua sunt luate din *Peneş Curcanul* de Vasile Alecsandri.

(p. 972) EPIGRAMĂ
[„MAIASTRĂ-I NATURA..."]

A apărut în „Moftul român", nr. 12, [7 martie 1893], p. 5. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 451.

(p. 973) ERATO, SCAPĂ-MĂ!
TERZINE ACROBATISTE-SIMBOLISTE

A apărut în „Moftul român" nr. 13, [10 martie 1893], p. 4 (rubrica „Parnasul român"). Reprodusă în *Opere,* 3 (1962) p. 452.

E o parodie din campania antisimbolistă a autorului. Poezia este precedată de articolul ironic, *Poetul şi „Moftul"*, din acelaşi număr al „Moftului român".

(p. 974) PE OCEANUL VREMII
RIME DE LUX

A apărut în „Moftul român", nr. 15, [17 martie 1893], p. 4 (rubrica „Parnasul român").

Şarjă satirică împotriva cercului macedonskian.

(p. 975) SUVERAN ŞI CURTEZAN
SATIRĂ DEMOCRATICĂ

A fost publicată în „Moftul român", nr. 16, [20 martie 1893], p. 7. Selectată pentru sumarul „Calendarului Moftului român", 1902, p. 46. Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 336 *(Addenda)* şi în *Opere*, 3 (1962), p. 454.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

Strănutul este un eufemism pentru o altă manifestare fiziologică a împăratului. Cu un număr înainte, se publică o „cugetare": „Pentru un curtean strănutatul împăratului miroase a micşunele".

(p. 976) CAMELEON-FEMEIE
SONET COLORIST

A apărut în „Moftul român", nr. 17, [27 martie 1893], p. 5, cu subtitlul: *Sonet decadent, simbolist, vizual-colorist* (rubrica „Parnasul român"). Republicat în „Calendarul

Moftului român", 1902, p. 35, cu subtitlul: *Sonet colorist,* cu o notiță a autorului: „în 14 versuri, 32 de noțiuni simboliste dintre cari 9 pur vizuale, iar 23 propriu-zis coloriste şi dintre acestea 21 simple şi 2 compuse". Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 321-322 *(Addenda)* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 455

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

Aproape în paralel cu „Moftul român" apărea, la Bucureşti, periodicul „Altițe şi bibiluri" (1893-1894), scos de Sm. Andronescu (Smara). Se pare că ea ar fi „modelul muzei elegiace", Smara fiind prezentă un timp în cercul macedonskian.

(p. 977) MOARTĂ!...
BALADĂ

A apărut în „Moftul român" nr. 27, 3 mai 1893, p. 4. Subtitlu: *Baladă fantastică.* La finalul poeziei, o notă: *ă la Cincinat Pavelescu.* Selectată pentru „Calendarul Moftului român", 1902, p. 104. Reprodusă în *Opere,* IV, 1938, p. 322-324 *(Addenda)* şi în *Opere* 3, p. 456-459.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

Versuri parodice la poeziile „macabre" cultivate de Cincinat Pavelescu în „Literatorul". I. L. Caragiale va reproduce, la rubrica „Parnasul român", în numărul precedent al „Moftului român", o asemenea poezie, intitulată *Castelul solitar,* şi publicată în „Literatorul", 15 decembrie 1892, sub semnătura celebrului epigramist. Nota lui Caragiale arată, evident, intenția de satirizare a unui asemenea gen de compuneri: „Un mare poet, un om despre care şeful şcoalii simboliste, onor. d. Al. Macedonsky, a zis, după moartea lui Victor Hugo, că a rămas cel mai mare poet al secolului, voim să numim pe tânărul fiu al muzelor, ce poartă numele clasic de *Cincinat*

Pavelescu, ne acordă pentru azi colaborarea pentru rubrica «Parnasului». O baladă: *Castelul fermecat!* Laudele ştim că nu supără pe adevăraţii oameni de talent, pentru că ei ştiu ce preţuiesc, cu toate astea nu i le facem pentru că le credem de prisos; asemenea credem c-ar fi şi comentariile"[1]. Ceea ce i-a apropiat pe cei doi scriitori, mai târziu, a fost genul epigramist. Cincinat Pavelescu, pretinzând că a şi colaborat cu I. L. Caragiale la următoarea epigramă: *„Iancu Luca Caragiale/ Îţi dă berea pe măsură./ Face şi literatură.../ Însă nu face parale".*

(p. 981) O, NIRVANA!
APOCALIPTICĂ, ÎN STIL DE AXION

A apărut în „Moftul român" nr. 29, 9 mai 1893, p. 3 (rubrica „Parnasul român"). în *Opere,* 3 (1962), p. 460.

Poezia este publicată, pentru contrast, imediat după un rondel „macabru" de Cincinat Pavelescu.

(p. 982) CRITICILOR MEI
SONET OLIMPIAN SIMBOLIST

A apărut în „Moftul român", nr. 30, 13 mai 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român"). Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 325 *(Addenda)* şi *Opere,* 3 (1962), p. 461.

Motoul în limba latină este o formă adaptată a expresiei lui Juvenal: *Facit indignatio versum.*

[1] „Moftul român", nr. 26, 29 aprilie 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român").

(p. 983) AMIAZĂ MAURĂ
SIMBOLISTĂ-ORIENTALĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 30, 13 mai 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român"). Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 82-83. Reluată în „Foaia interesantă", I, nr. 22, 8 iunie 1897, p. 3, cu titlul uşor modificat: *Amiază maură. Orientală.* Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 324-325 *(Addenda)* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 462.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

Poezie din seria atacurilor împotriva grupului revistei „Literatorul". O notiță, cu titlul *Un nou volum de poezii...,* cuprinde informații interesante: „Spirite sucite au susținut odinioară că poeții nu pot scrie proză frumoasă; mai târziu, când s-a dovedit că această aserțiune e lipsită de temei, aceste spirite au susținut că prozatorii nu pot fi poeți.

Ei! Avem o dovadă vie pentru a răsturna şi această din urmă aserțiune, tot aşa de neîntemeiată şi de absurdă ca şi cea dintâi. Cunoscutul prozator român, colaboratorul nostru, d. Caragiale, a publicat, pe vremuri, mai multe poezii lirice de cea mai pură şcoală simbolistă, fără semnătură - prin exces de modestie, desigur. Astăzi, îndemnat de mai mulți prieteni, s-a hotărât a se denunța publicului şi a strânge, într-un volum, toate bucățile d-sale lirice. Volumul, intitulat *Flori otrăvite,* se pune în lucru la Tipografia «Epoca». Credem de prisos a mai recomanda publicului versurile cunoscutului prozator.

Deocamdată, ne mărginim a da mai încolo un specimen («Amiaza maură») din mult-aşteptatul volum, care desigur va face multă senzație în Parnasul român"[1]. Notița nu este semnată. Şerban Cioculescu crede că „a fost scrisă sau dictată de însuşi Caragiale"[2]. Oricine ar fi redactat-o, notița surprinde

„Foaia interesantă", I, nr. 22, 8 iunie 1897, p. 2.

Opere, 3 (1962), p. 796 (Note).

prin anunţarea unui volum de parodii drept poezii „de cea mai pură şcoală simbolistă". Proiectul nu s-a realizat şi anunţul pare mai mult destinat a intriga gruparea macedonskiană.

(p. 985) MOARTEA PROTESTANTULUI
BALADĂ

A apărut, întâi, în „Moftul român", nr. 30, 13 mai 1893, p. 7, având subtitlul *Baladă medievală.* Dedicată „Doamnei Sofia Luther*".* Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 74. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 327-328 *(Addenda)* şi *Opere,* 3 (1962), p. 464-465.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

Sofia Luther era văduva patronului firmei Luther, celebră, în epocă, pentru berea cu acelaşi nume. Protestantul din poezie vrea bere Luther, ci nu berea Bragadiru.

Jocul de cuvinte „Ich bin *prost-restant"* din „Moftul român" este înlocuit, în forma definitivă, cu „Ich bin protestant".

(p. 987) EROS
[PASTEL SIMBOLIST-DARWINIST]

A apărut în „Moftul român", nr. 32, 20 mai 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român"), fără semnătură. Retipărit în: „Foaia interesantă", I, nr. 23, 15 iunie 1897, p. 2; „Calendarul Moftului român", 1902, p. 57-58. Inclus în ediţiile: *Opere, IV* (1938), p. 327 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 466-467.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

în „Calendarul Moftului român", subtitlul *Pastel simbolist-darwinist* şi motto-ul „In *cauda...* " au fost eliminate. Restituim subtitlul pentru a recompune unitatea seriei de parodii care vizează simbolismul macedonskian şi pentru inventivitatea comică implicită enunţurilor.

(p. 989) DA... NEBUN!
[- SIMBOLIST-DANTIST -]

A apărut în: „Moftul român", nr. 32, 20 mai 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român"), fără semnătură. Retipărit în: „Moftul român", nr. 30, 11 noiembrie 1901, p. 18-19, semnat: *Intelectual;* în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 6, cu modificări faţă de forma iniţială; în „Românul", II, nr. 181, 19 august/1 septembrie 1912, p. 3 („Din pagini uitate din Caragiale"); în „Mişcarea", IV, nr. 185, 22 august 1912, p. 2 („Mişcarea literară şi artistică"). Inclus în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 320-321 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 468.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Restituim, ca şi în cazul „pastelului" *Eros,* subtitlul, pentru a păstra unitatea de intenţie a seriei şi pentru hazul formulării, care conţine şi ideea de variaţiune, în raport cu celălalt „pastel". De altfel, *Eros* şi *Da... nebun!* au apărut, iniţial, împreună sub genericul rubricii „Parnasul român" din „Moftul român", în ale cărui pagini, poezia avea următorul motto, elocvent pentru intenţia şarjei:

„ *Tous le grands penseurs ont eu une dent contre la vile multitude"*
(Vieil adage d'un Dentiste)

îmi vin adeseori furii:
voi să zdrobesc această harfă

Şi, din informele ei ţăndări,
un *auto-da-fe* să fac!
Decât a fi prostituită
şi cântul meu a fi o marfă,
Să piară coardele în flăcări!...
de-acu pe veci eu voi să tac.
(Totde mine)"

(p. 991) DISCREŢIE

A apărut în „Moftul român", nr. 33, 30 mai 1893, p. 5, cu titlul *Tăcere — Discreţie simbolistă,* fără semnătură. Retipărită în „Moftul român", nr. 31, 18 noiembrie 1901, p. 30, cu titlul *Discreţie* şi semnătura: *Luca;* în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 23, cu acest titlu. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 335 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 470.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Continuă seria parodiilor care vizează temele, motivele poetice, procedeele identificate în aria simbolismului.

(p. 992) THALASA

A apărut în „Moftul român", nr. 34, 3 iunie 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român"), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 471.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Aluzia trimite, încă din titlu, la romanul *Thalassa,* din care Macedonski publicase începutul, în numărul din 15 mai 1893, al revistei „Literatorul". Reacţia caragialeană vine totdeauna rapid.

(p. 993) GLIC !

A apărut în „Moftul român" nr. 4, 3 iunie 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român"), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere* 3 (1962), p. 472.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Din aceeaşi serie a parodiilor împotriva orientării cultivate în cercul „Literatorului", *Glic!* vizează procedeele, mecanica versului, dar şi demistificarea inspiraţiei.

(p. 994) FINIS
SONET SIMBOLIST DECADENT

A apărut prima dată: în „Moftul român", I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român"), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 473.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Mimare a atitudinii de contemplaţie extatică, de care modul macedonskian nu era, totuşi, străin.

(p. 995) TRIOLETE SIMBOLISTE

A apărut în „Moftul român", I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 5 (r. „Parnasul român"), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 474.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Şarja vizează, ca şi în alte parodii, genurile (formele) şi temele cultivate în cercul „Literatorului".

(p. 996) DIN CARNETUL UNUI POET SIMBOLIST
FRAGMENTE SELECTE

A apărut în „Moftul român", I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 6, fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 475.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

(p. 997) FILOZOFUL BLAGOMIREA

A apărut în „Moftul român", I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român"), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 476.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Şarja îl vizează pe B. P. Hasdeu. Versurile reiau cadenţe eminesciene, ca şi *Ruga spiritistului.*

(p. 998) DECLARAŢIE SIMBOLISTĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 7. Neretipărită. Inclusă în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 477.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

încă o piesă din seria şarjelor împotriva „Literatorului".

(p. 999) RUGA SPIRITISTULUI

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 39, 23 iunie 1893, p. 4. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 317-318 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 478-479.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Cadenţa versurilor aminteşte de eminesciana *S-a dus amorul...* Dedicaţia, însă, spune totul despre ţinta şarjei umoristice.

(p. 1001) PLOAIE DE PRIMĂVARĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 39, 23 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român"), cu titlul *Ploaie de primăvară.* Retipărită în „Moftul român", nr. 22, 26 august 1901, p. 4, nesemnată, cu titlul *Primăvară.* Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 329-330 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 480-482.

în „Moftul român" (1893), titlul *Ploaie de primăvară* este aşezat deasupra celor două pasteluri - *optimist* şi *pesimist* - puse în paralel, strofă cu strofă, rimă cu rimă. Tehnica variaţiunilor permite inversarea de ton.

(p. 1004) SONET BRUTAL
SIMBOLIST-INSTRUMENTALIST

A apărut în „Moftul român", I, nr. 39, 23 iunie 1893, p. 5, fără semnătură. Retipărit în „Mişcarea", II, nr. 155, 18 iulie 1910, p.1, nesemnat. Inclus în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 483.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

în „Mişcarea", poezia este reluată alături de *Faunul, Din carnetul unui poet simbolist. Fragmente selecte* şi *Calul rănit.* Grupajul are supratitlul *Parnasul român* şi este datat, la sfârşit: „«Moftul român», 1893". Nota însoţitoare precizează: „Reproducem câteva din poeziile apărute acum 17 ani în «Moftul român». Unele din aceste versuri aparţin maestrului I. L. Caragiale, directorul «Moftului român», iar altele

regretatului Anton Bacalbaşa, primul redactor al celebrei reviste satirice".

Faunul este poezia lui Macedonski, reprodusă în „Moftul român" (nr. 23, 1893).

(p. 1005) BALADĂ
SIMBOLISTĂ MACABRĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 40, 30 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român"), cu semnătura *Macabronsky.* Neretipărită. Inclusă în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 484-485.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Epitetul „macabru", repetat cu obstinaţie, trimite la porecla, cultivată la „Moftul român": *Macabronsky,* utilizată şi ca semnătură parodică, în această şarjă în care este citată de două ori una din armoniile imitative ale lui Macedonski: „Leg an d-an, leg an van d-an".

(p. 1007) AB IRATO
SONET PARNASIAN

A apărut în „Lumea veche", I, nr. 8, 1 mai 1896, p. 20, semnat: *Luca.* Retipărit în: „Epoca literară", I, nr. 4, 6 mai 1896, p. 3 (rubrica „Varietăţi literare"); „Moftul român", nr. 28, 28 octombrie 1901, p. 3-4; „Calendarul Moftului român", 1902, p. 42. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 318 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 489.

în „Epoca literară", care apărea sub îngrijirea sa, Caragiale reproduce sonetul însoţit de următorul comentariu:

„«Lumea veche», spirituala revistă a doctorului Urechiă, publică un sonet parnasian, *Ab irato,* foarte reuşit, în care

bogăţia rimei şi lărgimea ritmului compensează prea cu prisos lipsa ideilor şi puţinătatea înţelesului.

N-avem ce face, trebuie să-l reproducem.

Autorul acestui sonet e un scriitor cu reputaţia stabilită, şi nu noi ne vom ridica în contra reputaţiilor stabilite; căci ştim că asta ar fi o revoltă absurdă în contra unei lumi întregi! şi lumea trebuie să aibă cu atât mai mare dreptate, cu cât s-adună mai multă la un loc. De aminteri e cunoscut, credem, principiul constituţional inextricabil, pactul fundamental al societăţilor moderne, care stabileşte că dintre-o sută de cuvântători, cincizeci şi unul sunt deştepţi, chiar dacă ar fi altfel, iar patruzeci şi nouă, chiar dacă ar fi altfel, sunt neghiobi.

Ce cuminte trebuie să fie acel *plus unul* peste jumătatea cuvântătoarelor, de vreme ce el ia mintea toată turmei pe care o părăseşte, ca să o dea turmei la care se alipeşte. Acela e totdeauna mai fără greş decât Papa, mai puternic decât Vodă, mai cuminte decât Nastratin Hogea, şi adesea mai ieftin decât o.. patacă de cinci lei.

El dă puterea, tot el acordă premiile, pensiile şi recompensele; tot el bagă-n fundul ocnei sau achită; tot el dă, gândirilor multiple ale cuvântătoarelor, eticheta de opiniune; tot el, în fine, stabileşte şi consacră reputaţiunile.

Ei! în contra lui nu o să fiu eu nebun să mă pun, mai ales că nu-l ştiu care e acela; fiindcă e şi modest pe lângă altele: mărirea el o dă; dar el fuge de dânsa; acestui suveran îi place, după ce şi-a luat pataca, să se retragă în viaţa privată, păstrând, până la o nouă ocazie de a-şi exercita suveranitatea, un strict anonim...

A! dar ce mă amestec eu în aşa delicate chestiuni? Să revenim la sonet.

Afară de meritele sale literare, autorul este o veche cunoştinţă a mea: înţeleg prin urmare cititorii că mi-ar veni mai greu a-i imputa d-a dreptul imbecilitatea concepţiei, decât de

a-i admira eleganţa şi perfecţiunea formei. Iată sonetul amicului".

Tot din strategia ironică face parte sugestia că şarja nu-i aparţine. Parodia vizează tematica macedonskiană.

(p. 1008) PREA SĂRAC

A apărut prima dată în „Epoca", II, nr. 327, 11 decembrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere-Artă-Ştiinţă"), semnată cu iniţialele *D.C.T.* & *I.L.C.* şi datată: „Grancea, 8 dec.". Retipărită în placheta: I.L. Caragiale şi D. Teleor, *O poezie la un chef...* (Bucureşti, 1915, p. 7-11). Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 330-333 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 490-493.

Textul de bază este cel din „Epoca" (1896).

în prefaţa plachetei *O poezie la un chef...,* Teleor a relatat împrejurările în care s-a ivit această poezie. Amănunte în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 804-806 (VVote).

(p. 1012) SFÂNT-ION
BALADĂ HAIDUCEASCĂ

A apărut prima dată într-un volum mic, cu acest titlu, in-32, nesemnată. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 312-316 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 494-498.

Volumaşul poartă nota: „S-a tipărit din această cărticică una sută de exemplare numerotate", iar la sfârşitul poeziei există o altă notă: „S-a sfârşit a se tipări, astăzi, joi, 27 fevruarie 1897, în atelierele Tipografiei «Epoca»". Formatul in-32 este acelaşi cu al mai târziului *Mitică.* Este, evident, o glumă în gustul caragialean, dar de veche tradiţie.

Şerban Cioculescu reproduce în nota din ediţia *Opere,* 3 (1962)[1], episodul din memorialistica lui I. Suchianu publicat în „Universul" din 8 ianuarie 1935, cu titlul: *Un Sf Ion cu cântec de I.L. Caragiale şi I. Suchianu,* în care relatează păţania pitorească aflată la originea „baladei".

(p. 1018) CAZU-CUZA

A apărut în „Moftul român", nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 3; nr. 3, 15 aprilie, p. 6; nr. 4, 22 aprilie, fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 337-341 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 499-503.

Polemică la adresa lui Teleor şi A. C. Cuza, pe tema sursei germane a unor epigrame semnate de aceştia. Asemenea lui Şerban Cioculescu, reproducem textul la versuri, „pentru motivul că spirituala proză a lui Caragiale este împănată cu câteva din cele mai bune epigrame ale lui, ca răspuns lui Teleor"[2].

(p. 1025) PETIŢIE CĂTRE GUVERN

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 3, cu semnătua: *L. Van Tyn.* Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 504-505.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Tema suprimărilor pe motive de economii bugetare fusese abordată în numărul anterior al „Moftului român", în „schiţa" *Economii...,* exemplară prin calitatea ironiei. Versurile acestui

Cf. p. 806-808.

Cf. *Opere,* 3, 1962, p. 809.

protest umoristic nu ating altitudinea ironică din „proza" menționată, dar nici nu deziluzionează.

(p. 1027) AMICULUI MEU GION

A apărut în „Moftul român", nr. 7, 13 mai 1901, p. 4, semnată: *Caragiale.* Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 333-335 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 506-508.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Şarja epistolară în versuri îl vizează pe G.I. Ionescu-Gion doar prin stil (etalarea erudiției, prețiozitatea unor enunțuri etc.), căci ținta este Dimitrie A. Sturdza.

(p. 1030) MAUVAISE HUMEUR

A apărut în „Moftul român", nr. 8, 18 mai 1901, p. 2. Semnat: *Luca.* Reprodusă în *Opere* IV (1938), p. 335; în *Opere,* 3 (1962), p. 509.

(p. 1031) UNUI CLUBMAN

A fost publicată în „Moftul român", nr. 13, 24 iunie 1901, p. 6, nesemnată. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 337; în *Opere,* 3 (1962), p. 510.

(p. 1032) MARE FARSOR, MARI GOGOMANI

A apărut, într-o versiune puțin „îmblânzită", sub titlul *Mare actor, mari gogomani,* în „Protestarea", I, 28 iunie 1906, sub

semnătura „Farsor". Versiunea pe care o publicăm aici a fost tipărită pentru întâia oară, după un manuscris autograf - semnat, burlesc, „N.T. Orăşanu" -, dăruit de Caragiale lui Paul Zarifopol. Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 344; retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 511.

Poem pamfletar, vizându-l, desigur, pe regele Carol I (v. „cheia" fabulei, în penultimul vers: „Ca rol, fu mare" etc., s.n.). în versiunea din „Protestarea" lipseau unii termeni mai „duri" - „comediante", „farsor", „în brânci", „caraghioz" -, înlocuiţi cu unii mai neutri - „artist", „actor" - ori cu sintagme „de umplutură", neinjurioase - „din*şcen'afar'...",* „casca grea *care-ldăjos".*

(p. 1034) CÂNTEC STUDENŢESC

A apărut în „Tribuna poporului" (Arad), X (?), 23 decembrie 1906/5 ianuarie 1907, cu semnătura L. Reprodusă în *Opere* IV (1938), p. 343, în *Opere* VII (1942), p. 56-57, şi în *Opere* 3 (1962), p. 514.

A fost expediată lui Paul Zarifopol, pe trei cărţi poştale datate 10 şi 11 decembrie 1906, într-o versiune scrisă în dialect „rostogănesc": „vremueaşke", „şi ghe-i vorba pe lăsake", ş.a. (Cf. *Opere* VII (1942), p. 56-57).

(p. 1035) DUEL...
FABULĂ

A fost publicată în „Convorbiri", I, nr.13, 1 iulie 1907, p. 581 (sub pseudonimul *Un mare anonim,* indicat pe copertă şi la tabla de materii, şi hotărât de redacţie). Reprodusă în „Opinia", IV, nr. 191, 11 iulie 1907, p. 2. Retipărită în

„Mişcarea", IV, nr. 22 (31 ianuarie 1912), p. 1. Inclusă în edițiile critice *Opere,* IV (1938), p. 345; *Opere,* 3 (1962), 515.

Fabulă cu evidentă referire la reprimarea răscoalelor țărăneşti din primăvara anului 1907. Autorul a încredințat-o spre publicare „Convorbirilor" cu cererea expresă a păstrării anonimatului. Republicarea ei comentată în „Opinia" a declanşat „incidentul Caragiale - Blumenfeld" (v. nota la *Modern. Monolog burlesc).*

(p. 1036) TEMELIA
FABULĂ

A apărut în în „Convorbiri", I, nr.14-17, 15 iulie-1 septembrie 1907, p. 617; nesemnată (pseudonimul *Un mare anonim,* hotărât de redacția revistei, apare pe copertă, în sumar, şi în tabla de materii a anului I). Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 346, şi în *Opere,* 3 (1962), p. 516.

(p. 1037) ODĂ

A apărut în „Convorbiri", I, nr. 14-17, 15 iulie-1 septembrie 1907, p. 681. Semnată: *Oblivius.* Inclusă în *Opere,* IV (1938) p. 349-350; în *Opere,* 3 (1967), p. 517.

(p. 1039) BIETUL ION
FABULĂ

Publicată, fără semnătură, în „Convorbiri", I, nr. 14-17, 15 iulie-1 septembrie 1907, p. 618 (la sumar: *Un mare*

anonim). Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 345-346, şi în *Opere,* 3 (1962), p. 518.

(p. 1041) TALMUD...
FABULĂ

A apărut în „Convorbiri", I, nr.18, 15 septembrie 1907, p. 709 (nesemnată; în sumarul de pe copertă apare pseudonimul *Un mare anonim).* în *Opere,* IV (1938), p. 349; în *Opere,* 3 (1961), p. 519.

Fabula este precedată, în „Covorbiri", de un fragment, adăugat de redacţie, „din scrisoarea lui Caragiale către d. Dr. Blumenberg [sic!], prim-redactorul «Opiniei»". Se înscrie în polemica purtată cu Cl. Blumenfeld (v. şi nota la *Modern. Monolog burlesc).*

(p. 1042) MIC ŞI MARE

A apărut în „Convorbiri", I, nr. 19, 1 octombrie 1907, p. 750. (Semnat, la sumar: *Un mare anonim).* în *Opere,* IV (1938), p. 347; în *Opere,* 3 (1962), p. 520.

(p. 1044) MÂNGÂIERE
FABULĂ

A apărut în „Convorbiri", I, nr. 22, 15 noiembrie 1907, p. 880 (semnat, la sumar: *Un mare anonim).* Reprodusă în „Calendarul Minerva", 1908, p. 67.

(p. 1045) RĂSPUNS LA „STRUNA ZILEI"

Epigramă a lui Caragiale, publicată în „Opinia", V, nr. 328, 1 ianuarie 1908, p. 3 (citată în cadrul unui mic text explicativ, redacţional, apărut în rubrica „Struna zilei"). Titlul *[Răspuns la „Struna zilei"]* i-a fost atribuit de Ş. Cioculescu, la publicarea în *Opere* IV (1938), p. 352, şi reluat în *Opere* 3 (1961), p. 522: l-am păstrat şi în prezenta ediţie, considerând că a dobândit o oarecare notorietate.

în scurtul text introductiv care însoţea epigrama în „Opinia", redactorul acesteia (foarte probabil A. Steuerman - Rodion) le reamintea cititorilor epigrama la care răspundea Caragiale: „Muzici, marşuri triumfale/ Şi discursuri, şi urale/ Piepturi (n-am zis inimi) goale,/ Pline însă - loji şi stale. */Morală/* La Berlin stai, Caragiale,/ Dar la Iaşi tot... faci parale". Schimbul de epigrame fusese prilejuit de faptul că lui Caragiale nu i se trimiseseră tantiemele cuvenite pentru reprezentarea pieselor sale la Teatrul Naţional din Iaşi.

(p. 1046) BOUL ŞI VIŢELUL

A fost publicată în „Convorbiri critice", II, nr. 1, 1 ianuarie 1908, p. 1-2 (facsimil, textul şi semnătura *Caragiale,* autografe). Reprodusă, în zilele următoare primei apariţii, în: „Opinia", V, nr. 330, 4 ianuarie 1908, p. 2; „Conservatorul Brăilei", VII, 9 ianuarie 1908, p. 2. Reprodusă (facsimil de manuscris) în „Calendarul literar şi artistic", 1909, p. 52-53; retipărită în „Mişcarea", IV, nr. 23, 1 februarie 1912, p. 1. Inclusă în *Opere,* IV (1938), p. 348; în *Opere,* 3 (1962), p. 523-524, (tot în *Opere* 3 (1962) şi facsimilul manuscrisului autograf, reprodus ca atare după „Convorbiri critice", II,

nr. 1, 1 ianuarie 1908, planşă nenumerotată, legată în volum între p. 528 şi p. 529).

Prima fabulă publicată de Caragiale sub semnătură. Titlul şi primele două versuri sunt, evident, „împrumutate" deliberat de la Gr. Alexandrescu, dar ansamblul textului nu constituie o pastişă sau o parodie: e o fabulă „autonomă", în maniera proprie autorului.

(p. 1048) SAVANT

Publicată în „Convorbiri critice", II, nr. 2, 15 ianuarie 1908, p. 57. Reprodusă în „Ordinea", I, nr. 46, 20 ianuarie 1908, p. 2. Inclusă în *Opere,* IV (1938), p. 349; în *Opere,* 3 (1962), p. 525.

Ş. Cioculescu a relevat faptul că epigrama l-ar viza indirect pe N. Iorga (v. *Opere,* 3 (1961), *Noteşi variante,* p. 826).

(p. 1049) LITANIE PENTRU SFÂRŞITUL LUMII

A apărut în „Opinia", V, nr. 360, 20 februarie 1908, p.2. A fost republicată - împreună cu poezia *Semnul* -, imediat după aflarea veştii decesului scriitorului, în mai multe periodice: „Ordinea", V, nr. 1307, 13 iunie 1912, p. 1; „Opinia", IX, nr. 1616, 15 iunie 1912, p.1; „Românul", II, nr. 131, 15/28 iunie 1912, p. 3-4; „Flacăra", I, nr. 35, 16 iunie 1912, p. 275; „Conservatorul", XII, nr. 136, 21 iunie 1912, p. 1. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 351-352; în *Opere,* 3 (1962), p. 526-527.

în „Flacăra", I, nr. 35, 16 iunie 1912, Şt. Antim însoţea publicarea celor două poezii ale lui Caragiale cu următoarea

notă: „Publicăm două mici bucăţi în versuri despre care abia acum putem spune că sunt ale lui Caragiale. Iată istoricul lor: le-a scris pe la începutul lui 1907 [1908] şi le-a trimis la Iaşi lui Rodion, spre a fi publicate în «Opinia» şi mie pentru «Ordinea». Poeziile erau însoţite de câte o scrisoare foarte stăruitoare, în care se recomanda absolută discreţie. Poeziile au apărut simultan în ambele ziare, fără indicarea numelui autorului. Acum, însă, pentru cunoaşterea cât mai deplină a operei maestrului, le republicăm, fără discreţia de atunci."

în acest poem, Caragiale ridiculizează, prin supralicitare burlesc-apocaliptică, satanizarea omului politic Take Ionescu - al cărui partizan era - de către adversari.

(p. 1051) SEMNUL

A fost publicat în „Opinia", V, nr. 386, 17 februarie 1908, p. 2. Nesemnat. Republicat cu două zile mai târziu, în „Opinia", V, nr. 387, 19 februarie 1908, p. 2 (într-o notă redacţională se explica retipărirea prin faptul că în numărul din 17 februarie se strecuraseră greşeli de tipar). Retipărit, împreună cu *Litanie. Pentru sfârşitul lumii,* în mai multe publicaţii, în iunie 1912 (v. nota la *Litanie. Pentru sfârşitul lumii).* Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 352, şi în *Opere,* 3 (1962), p. 528.

(p. 1052) DE CE?
SCHERZO

A fost publicată în „Convorbiri critice", II, 1908, semnată *Piccolino.* Tipărită în *Opere,* IV (1938), p. 350; în *Opere,* 3 (1962), p. 529.

Este vorba, într-adevăr, de o glumă (it. *scherzo):* o pastişă ironică a unei maniere poetice cândva la modă (cu vreo 15-20 de ani în urmă, după cum se explică într-o mică notă redacţională ce însoţeşte poezia în „Convorbiri critice").

(p. 1054) PRIMUL MĂNUNCHI
POEZII DE A. MUSEUS

A apărut în „Universul", XXVII, nr. 91, 3 aprilie 1909, p. 1. în *Opere,* IV (1938), p. 353-359; în *Opere,* 3 (1962), p. 534-540.

A apărut însoţită de o notă introductivă şi de o încheiere, aparţinând autorului, pe care le reproducem aici:

„Am avut onoarea să primesc zilele trecute vizita unui tânăr poet, care-n curând va da la lumină, un volum, nişte minunate versuri, cu titlul *Primul mănunchi.*

Modest - poeţii sunt totdeauna modeşti - el semnează deocamdată cu un pseudonim, *A. Museus,* deşi nu se-ndoieşte de talentul său - care poet se poate-ndoi de talentul său? - dar, naiv - ca toţi poeţii - îşi închipuie că talentul mai are nevoie de vreo recomandaţie străină, şi mă roagă să scriu măcar câteva cuvinte despre dânsul, «atrăgând cu dinadinsul atenţia publicului asupra *originalităţii şi varietăţii producţiilor lirei sale multicolore».*

- Tânărule, îi zic eu, talentul, mai ales când e original şi de un gen cu totul nou, cum e al d-tale, îşi face drumul singur; biruie orice piedici i le-ar pune-mpotrivă indiferenţa sau invidia, şi străbate victorios până la vârful muntelui sacru, unde creşte misticul stejar din care singur îşi va culege frunzele spre a-şi împleti cununa nemuririi, menită să n-o poată veacuri veşteji, să rămâie pentru totdeauna frunză verde, şi iar verde!...

Văzând că poetului nu-i displac vorbele mele, i-am adăugat:

- Mă voi mărgini dar, dacă-mi permiţi, să reproduc în foiletonul meu câteva, pe alese, dintre «atât de variatele producţii ale lirei d-tale multicolore», numai cu o scurtă notiţă introductivă... Asta cred eu că va fi de ajuns pentru ca *Primul mănunchi* al d-tale să străbată în toate unghiurile lumii noastre, spre a-ncânta, din temeliile ei până-n culme, cu suavul lui parfum, în adevăr atât de nou şi de original.

Am căpătat permisiunea poetului şi iată, mă execut, sperând că fac plăcere iubitorilor de poezie română..."

„Desigur, cititorii vor zice, ca şi mine, că orice comentări critice sunt de prisos şi că, în adevăr, talentul original se impune; el n-are nevoie de sprijin străin ca să-şi urmeze drept înainte cariera...

Un singur lucru numai: prea sunt din cale-afară originali poeţii ăştia moderni!"

Grupaj de pastişe parodice, unele dintre ele după poeţi iluştri din epoci succesive (Bolintineanu, Eminescu, Coşbuc): se poate spune că I.L. Caragiale îi anticipează pe G. Topârceanu, Marin Sorescu, Mircea Cărtărescu, şi ei autori de consistente pastişe poetice (fiecare dintre ei, fireşte, într-o perspectivă estetică diferită, şi cu „obiective" diferite).

Poemele din *Primul mănunchi* constituie pandantul în versuri al grupajului de *Poeme în proză,* apărut în „Universul", XXVII, nr. 56, 27 februarie 1909 şi repartizat, în prezenta ediţie, în primul volum.

(p. 1062) PAŞA DIN SILISTRA

A apărut în „Luceafărul", XI, nr. 14, 1912, p. 279-280, fiind inclus, sub formă de citat, într-un text în proză, nesemnat, în care era relatată o anecdotă despre capacitatea

parodic-prozodică a lui Caragiale (acesta ar fi dictat, compunându-l pe loc, textul parodiei după Bolintineanu într-o întrunire amicală de scriitori). Poemul a fost reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 359, şi în *Opere,* 3 (1962), p. 541-542.

Este, evident, o parodie din aceeaşi plămadă cu cele din *Primul mănunchi.*

POSTUME

(p. 1067) [DUEL ARMENESC]

Face parte din textul unei scrisori către Paul Zarifopol, din 4 mai 1906, publicată de Şerban Cioculescu în *Corespondenţa dintre I.L. Caragiale şi Paul Zarifopol (1905—1912),* Bucureşti, 1935, p. 53-54. Publicată separat, cu titlul - atribuit de Ş. Cioculescu şi păstrat de noi - *[Duel armenesc]*, în *Opere,* IV (1938), p. 342; în *Opere,* VII (1942), scrisoarea LXII din 4 mai 1906, p. 33-34; în *Opere,* 3 (1962), p. 572 (separată de corpul scrisorii, sub titlul *[Duelarmenesc]).*

Glumă versificată, suscitată de o ştire din presă. în scrisoarea în care se află inclusă, Caragiale îi explica lui Zarifopol: „«Universul» de vineri mi-aduce astăzi ştirea următoare: /«Ieri a fost la Focşani un duel cu pistolul ghintuit între d-nii Vartan Manuc, avocat, şi V. Mamigonian, avocat şi ziarist. S-au schimbat două focuri fără rezultat»/ Această ştire a provocat din partea sufletului meu afectată serviciului liric, câteva versuri, pe cari, cu toată modestia, le supun apreţiării d-tale competente. Nu pretind a fi făcut un cap-de-operă; nu!

dar, orişicum, mă măgulesc cu speranţa că, orice s-ar zice, versurile mele umile pot găsi, ca să zic aşa, locul lor într-o mică antologie a poeţilor din veacul lui Carol I".

(p. 1068) [BILET DE PLOAIE]

Tipărită postum, prima oară de Şerban Cioculescu, *Corespondenţa dintre I. L. Caragiale şi Paul Zarifopol (1905-1912),* Bucureşti, 1935, p. 59. Reprodusă în: *Opere,* IV (1938), p. 343; *Opere,* VII (1942), p. 41; *Opere* 3 (1962), p. 573.

Versificaţie burlescă în grai regional moldovenesc, pe o carte poştală autografă către Paul Zarifopol, datată 10 iunie 1906.

(p. 1069) FABULĂ DEMOCRATICĂ

Tipărită în *Corespondenţa dintre I.L. Caragiale şi Paul Zarifopol (1905-1912),* Bucureşti, 1935, p. 54-55. Inclusă în *Opere,* IV (1938), p. 342; în *Opere* VII (1942), p. 49; în *Opere,* 3 (1962), p. 574.

Scrisoare autografă către Paul Zarifopol (5 iulie 1906). Aluzia la Al. Bădărău, care tocmai fusese demis din postul de ministru al justiţiei, e semnalată în versul al şaselea al „fabulei" propriu-zise („pe *Bade rău* l-a supărat").

(p. 1071) CONSTATARE

A fost publicată pentru prima oară de Şerban Cioculescu, în „Revista Fundaţiilor Regale", anul XIII, nr. 7, iulie 1946, la *Texte şi documente. Din corespondenţa inedită a lui Caragiale*

cu Mihail Dragomirescu (p. 675-684). Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 575.

Manuscris autograf, datat de autor şi trimis de acesta lui M. Dragomirescu. Reproducem textul după *Opere,* 3 (1962).

(p. 1072) [INSCRIPŢIE PE FÂNTÂNA SLUJNICELOR]

Publicată în *Corespondenţa dintre I.L. Caragiale şi Paul Zarifopol (1905—1912),* Bucureşti, 1935, p. 60-61. Inclusă în *Opere,* IV, p. 343; în *Opere,* VII (1942), p. 93; în *Opere,* 3 (1962), p. 576.

Titlul sub care o publicăm i-a fost atribuit de Şerban Cioculescu. Este o traducere liberă - în jargon „rostogănesc", după constatarea lui Ş. Cioculescu - a unei inscripţii de pe „Fântâna slujnicelor" din Leipzig.

(p. 1073) FABULĂ
LUI A. VLAHUŢĂ

Manuscris autograf din 30 ianuarie 1912, publicat şi comentat de Şerban Cioculescu în „Adevărul", 13 august 1936. Tipărită în *Opere,* IV (1938), p. 364. Manuscrisul autografe reprodus în *Opere,* V (1938), în facsimil (planşă nenumerotată, la sfârşitul volumului). Reluată în *Opere* 3 (1962), p. 577.

La împlinirea vârstei de şaizeci de ani, Caragiale, aflat la Berlin, urma să fie sărbătorit în patrie. Rezistând insistenţelor prietenilor, a refuzat să fie de faţă la sărbătorire. în 24 ianuarie/ 6 februarie îi scria lui Vlahuţă: „Află că în ziua de 30 («o zi mare ca aceea») voi sta liniştit cu ai mei în casă la căldurică - pe-aci bântuie un ger straşnic. Nu viu. Eu nu sunt un erou, eu sunt

un burghez... Hotărât, nu viu"[1]. Justificarea „oficială", pentru neparticipare, era o (pretinsă?) criză de sciatică.

Această *Fabulă*, scrisă chiar în noaptea din ajunul jubileului, se cuvine evident descifrată ca o parabolă transparentă despre recunoaşterea tardivă (construită ironic ca o parafrazare a parabolei biblice despre fiul risipitor).

(p. 1074) [TRICOLORUL]

A fost publicată întâi de Şerban Cioculescu în *Corespondenţa dintre I.L. Caragiale şi Paul Zarifopol,* Bucureşti 1935, p. 47-48. Tipărită separat, fără partea în proză a scrisorii nedatate în care se află, în *Opere,* IV (1938), p. 360. Publicată, în corpul scrisorii respective, în *Opere,* VII (1942), p. 206-208, apoi în *Opere,* 3 (1962), p. 578-579 (unde partea în proză a scrisorii din care e extras poemul e dată la *Note şi variante,* p. 846).

Reproducem aici rândurile în proză care, în scrisoare, precedă poemul:

într-o scrisoare autografă, fără dată, către Paul Zarifopol:

„Prea stimate cetăţene,

Şi ca român - căci mai-nainte de a fi om românul este român - şi ca poet - căci românul este născut poet - pot zice că mă aflu astăzi în culmea fericirii... Vezi numa! După ce primii de la d-ta fragmentul nepreţuit cu începutul *Tricolorului,* o împrejurare providenţială mă făcu să dau peste atât de mult şi cu drept cuvânt disederatele de d-ta, ca şi de românimea întreagă, ţeterale nu ale acrului Taţitus (că-z acelea nu-s, pentru noi acuma de samă!), ci peste ale dulcelui bard de la Mirceşti. închipuie-ţi noroc. Am găsit, într-o colecţiune de

[1] *Opere,* VII (1942), p. 385.

poezii naţionale legate, pe partea dinăuntru a scoarţei (scriptura, o recunosc perfect) oda *Tricolorul în-trea-gă,* scrisă, fără doar şi poate, de mâna olimpianului nostru. Zic *odă,* fiindcă trebuie să fim prea nedaţi la slovă, ca să punem în altă categorie decât a odei o concepţiune poetică de aşa înaltă inspiraţiune. N-am nevoie, cred, să-ţi transcriu şi partea pe care o ai d-ta; presupun că originalul îl vei fi păstrat cu scumpătate; mă mărginesc a-mi face cu mare plăcere datoria cetăţenească de a-ţi da, aci alăturată în copie fidelă, urmarea *Tricolorului,* de la versul din urmă al fragmentului pe care ai avut dragostea de simpatriot a mi-l împărtăşi... - Vezi, mă rog frumos, alăturata urmare a *Tricolorului:*

La sfârşit, după „oda" parodică, I.L. Caragiale adăugase: „Aud?"

E vorba, evident, de o şarjă antişovinistă (înrudită, sub raportul viziunii, cu texte ca *Românii verzi, Meteahnă* ş.a.).

CUPRINSUL

TEATRU

Addenda

SCRIERI DESPRE TEATRU

ÎN VOLUME

Note și schițe (1982)

ÎN PERIODICE

VERSURI

POSTUME